

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

ДРУГИ ЦИКЛУС ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

ЈУН 2022. године

Школски програм ОШ”Радоје Домановић” Манојловце за период од школске 2022/2023. године до школске 2025/2026 .године .

Школски програм ОШ”Радоје Домановић” Манојловце, припремио је Стручни актив за развој школског програма .

Исходиште за израду школског програма чине :

- Закон о основама система образовања и васпитања (“Сл. Гласник РС бр 88/17.....129/21”)
- Закон о основном образовању и васпитању (“Сл.гласник РС 55/13129/21”)
- Правилници о наставном плану и програму за основно образовање и васпитању
- Извештај о самовредновању у установи
- Извештај о спољашном вредновању установе
- Развојни план установе
- Извештаја о раду установе
- Услови рада у школи
- Образовне потребе ученика , родитеља и локалне заједнице

САДРЖАЈ

САДРЖАЈ :.....	Error! Bookmark not defined.
ПРЕДМЕТНА НАСТАВА.....	4
П Е Т И Р А З Р Е Д.....	5
Ш Е С Т И Р А З Р Е Д.....	208
С Е Д М И Р А З Р Е Д.....	407
ОСМИ РАЗРЕД.....	585
Програм културне активности школе.....	809
Програм школског спорта и школске активности.....	815
Програм заштите од насиља злостављања и занемаривања.....	816
Програм слободних активности ученика.....	817
Програм професионалне орјентације.....	818
Програм здравствене заштите.....	820
Програм социјалне заштите.....	823
Програм заштите животне средине.....	824
Програм сарадње са локалном самоуправом.....	825
Програм сарадње са породицом.....	827
Програм излета екскурзије и наставе у природи.....	829
Програм рада школске библиотеке.....	851
Програм спречавања осипања ученика.....	859
План рада Одељењског старешине за IV разред.....	859
План рада Одељењског старешине за VI разред.....	861

ПРЕДМЕТНА НАСТАВА

П Е Т И Р А З Р Е Д

СВРХА, ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ ШКОЛСКОГ ПРОГРАМА

- **Сврха програма образовања:**

- Квалитетно образовање и васпитање, које омогућава стицање језичке, математичке, научне, уметничке, кулурне, здравствене, еколошке и информатичке писмености, неопходне за живот у савременом и сложеном друштву.
- Развијање знања, вештина, ставова и вредности које оспособљавају ученика да успешно задовољава сопствене потребе и интересе, развија сопствену личност и потенцијале, поштује друге особе и њихов идентитет, потребе и интересе, уз активно и одговорно учешће у економском, друштвеном и културном животу и допринос демократском, економском и културном развоју друштва.

- **Циљеви и задаци програма образовања су:**

- Развој интелектуалних капацитета и знања деце и ученика нужних за разумевање природе, друштва, себе и света у коме живе, у складу са њиховим развојним потребама, могућностима и интересовањима;
 - подстицање и развој физичких и здравствених способности деце и ученика;
 - оспособљавање за рад, даље образовање и самостално учење, у складу са начелима сталног усавршавања и начелима доживотног учења;
 - оспособљавање за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот;
 - развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина;
 - омогућавање укључивања у процесе европског и међународног повезивања;
 - развијање свести о значају заштите и очувања природе и животне средине;
 - усвајање, разумевање и развој основних и социјалних и моралних вредности демократски уређеног, хуманог и толерантног друштва;
- уважавање плурализма вредности и омогућавање, подстицање и изградња сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све;
- развијање код деце и ученика радозналости и отворености за културе традиционалних цркава и верских заједница, као и етничке и верске толеранције, јачање поверења међу децом и ученицима и спречавање понашања која нарушавају остваривање права на различитост;
 - поштовање права деце, људских и грађанских права и основних слобода и развијање способности за живот у демократски уређеном друштву;
 - развијање и неговање другарства и пријатељства, усвајање вредности заједничког живота и подстицање индивидуалне одговорности.

Редни број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	Нед.	Год.
1.	Редовна настава	27	1026
2.	Допунска настава	1	36
3.	Додатни настава	1	36
4.	Слободне наставне активности	1	36
Редни број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	Нед.	Год.
1.	Српски језици и књижевност	5	180
2.	Страни језик –Енглески језик	2	72
3.	Ликовна култура	2	72
4.	Музичка култура	2	72
5.	Историја	1	36
6.	Географија	1	36
7.	Математика	4	144
8.	Биологија	2	72
9.	Техника и технологија	2	72
10.	Информатика и рачунарство	1	36
11.	Физичко и здравствено васпитање	2	72+54
		24	918
Редни број	Б.ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање/	1	36

2.	Други страни језик – Француски	2	72
	УКУПНО	3	108

Ред ни број	В. СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ		
1.	Цртање, сликање, вајање	1	36
2.	Хор и оркестар	1	36
Ред ни број	Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА		
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности (Друштвене, техничке, уметничке, хуманитарне, спортске и културне и др.)	1	36
3.	Екскурзија	До 2 дана годишње	

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљеви наставе и учења српског језика и књижевности јесу да се ученико способности да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању, тако што ће оладати основним законитостима српског књижевног језика, да стиче основна знања о улози и значају језика у националној култури и изградњи националног идентитета; да кроз читање и тумачење књижевних дела из српске и светске баштине развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање, подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у српској и светској култури,

негује љубав према српском језику и књижевности; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Годишњи фонд часова: 180 часова

наставни предмет: СРПСКИ ЈЕЗИКИ КЊИЖЕВНОСТ	обрада	остало	УКУПНО
књижевност	50	30	80
граматика и језик	41	21	62
писано изражавање	14	24	38
УКУПНО:	105	75	180

ИСХОДИ	ОБЛАСТИ/ТЕМЕ	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> · разликује књижевни и некњижевни текст; упоређује одлике фикционалне и нефикционалне књижевности · чита са разумевањем и опише свој доживљај различитих врста књижевних дела · чита са разумевањем одабране примере осталих типова текстова · одреди род књижевног дела и књижевну врсту - разликује карактеристике народне од карактеристика уметничке књижевности 	КЊИЖЕВНОСТ	<p>ЛИРИКА</p> <p>Лектира</p> <ul style="list-style-type: none"> 1. Народна песма: Вила зида град Народне лирске песме о раду(избор); народне лирске породичне песме (избор) Бранко Радичевић: Певам дању, певам ноћу Милица Стојадиновић Српкиња: Певам песму Душан Васиљев: Домовина/Алекса Шантић: Моја отаџбина 6. Војислав Илић: Зимско јутро Милован Данојлић: Шљива/Десанка Максимовић: Сребрне плесачице

<ul style="list-style-type: none"> · разликује реалистичну прозу и прозу засновану на натприродној мотивацији · анализира елементе композиције лирске песме (строфа, стих); епског дела у стиху и у прози (делови фабуле поглавље, епизода; стих); драмског дела (чин, сцена, појава) · разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца - разликује облике казивања · увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике · одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевно-уметничком тексту - процени основни тон певања, приповедања или драмске радње (шаљив, ведар, тужан и сл.) · развија имагинацијски богате асоцијације на основу тема и мотива књижевних дела · одреди тему и главне и споредне мотиве · анализира узрочно-последично низање мотива · илуструје особине ликова примерима из текста · вреднује поступке ликова и аргументовано износи ставове · илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима · уважава националне вредности и негује српску културноисторијску баштину 		<p>8. Пеђа Трајковић: Кад књиге буду у моди</p> <p>Књижевни термини и појмови</p> <p>Песник и лирски субјекат.</p> <p>Мотиви и песничке слике као елементи композиције лирске песме.</p> <p>Врста строфе према броју стихова у лирској песми: катрен; врста стиха по броју слогова (десетерац и осмерац).</p> <p>Одлике лирске поезије: сликовитост, ритмичност, емоционалност.</p> <p>Стилске фигуре: епитет, ономатопеја.</p> <p>Врсте ауторске и народне лирске песме: описне (дескриптивне), родољубиве (патриотске); митолошке, песме о раду (поленичке) и породичне.</p> <p>ЕПИКА</p> <p>Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народна песма: Свети Саво · Народна песма: Женидба Душанова (одломак о савладавању препрека заточника Милоша Војиновића) 3. Еро с онога свијета 4. Ђевојка цара надмудрила 5. Милован Глишић: Прва бразда · Стеван Сремац: Чича Јордан (одломак) 7. Бранко Ћопић: Поход на Мјесец 8. Иво Андрић: Мостови 9. Данило Киш: Дечак и пас 0. Горан Петровић: Месец над тепсијом (први одломак приче "Бели хлеб од претеривања" и крај приче који чине одељци "Можеш сматрати да си задобио венац славе" и "Мрави су вукли
---	--	---

<ul style="list-style-type: none"> · наведе примере личне добити од читања · напредује у стицању читалачких компетенција · упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст 		<p>велике трошице тишине") 11. Антон Павлович Чехов: Шала</p> <p>Књижевни термини и појмови Писац и приповедач. Облици казивања: приповедање у првом и трећем лицу. Фабула: низање догађаја, епизоде, поглавља. Карактеризација ликова - начин говора, понашање, физички изглед, животни ставови, етичност поступака. Врсте епских дела у стиху и прози: епска народна песма, бајка (народна и ауторска), новела (народна и ауторска), шаљива народна прича. Врста стиха према броју слогова: десетерац.</p> <p>ДРАМА Лектира 1. Бранислав Нушић: Кирија Душан Радовић: Капетан Џон Пиплфокс Љубиша Ђокић: Биберче</p> <p>Књижевни термини и појмови Позоришна представа и драма. Чин, појава, лица у драми, драмска радња. Сцена, костим, глума, режија. Драмске врсте: једночинка, радио-драма.</p> <p>НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати до 2 дела)</p>
--	--	---

		<p>Вук Ст. Караџић: Моба и прело (одломак из дела Живот и обичаји народа српскога)</p> <p>Доситеј Обрадовић: О љубави према науци</p> <p>М. Петровић Алас: У царству гусара (одломци)</p> <p>Милутин Миланковић: Успомене, доживљаји, сазнања (одломак)</p> <p>Избор из енциклопедија и часописа за децу</p> <p>ДОМАЋА ЛЕКТИРА:</p> <p>Епске народне песме (о Немањићима и Мрњавчевићима - преткосовски тематски круг)</p> <p>Народне бајке, новеле, шаљиве народне приче (избор); кратке фолклорне форме (питалице, брзалице, пословице, загонетке)</p> <p>3. Бранислав Нушић: Хајдуци</p> <p>Данијел Дефо: Робинсон Крусо (одломак о изградњи склоништа)</p> <p>Марк Твен: Доживљаји Хаклберија Фина/Краљевић и просјак/Доживљаји Тома Сојера</p> <p>Избор ауторских бајки (Гроздана Олујић; Ивана Нешић: Зеленбабини дарови (одломци))</p> <p>7. Игор Коларов: Аги и Ема</p> <p>Избор из савремене поезије за децу (Александар Вучо, Мирослав Антић, Драгомир Ђорђевић, Владимир Андрић, Дејан Алексић...)</p> <p>Допунски избор лектире</p>
--	--	---

		<p>(бирати до 3 дела)</p> <p>· Јован Јовановић Змај: Песмо моја (из Ђулића)</p> <p>· Стеван Раичковић: Велико двориште (избор)/Мале бајке (избор)</p> <p>3. Иван Цанкар: Десетица</p> <p>· Љубивоје Ршумовић: Ујдурме и зврчке из античке Грчке (избор)/Густав Шваб: Приче из старине</p> <p>5. Џон Р. Р. Толкин: Хобит (одломци)</p> <p>6. Никол Лезије: Тајна жутог балона</p> <p>· Корнелија Функе: Господар лопова (одломак)</p> <p>· Вида Огњеновић: Путовање у путопис (одломак)</p> <p>· Владислава Војновић: Приче из главе (избор, осим приче Позориште)</p> <p>0. Дејан Алексић: Музика тражи уши (избор)/Кога се тиче како живе приче (избор)</p> <p>1. Јован Стерија Поповић: Лажа и паралажа (одломак о Месечевој краљици) и Едмон Ростан: Сирано де Бержерак (одломак о путу на Месец)</p> <p>Дело завичајног аутора по избору.</p>
<p>- разликује променљиве речи од непроменљивих</p> <p>· разликује категорије рода, броја, падежа речи које имају деклинацију</p> <p>· разликује основне функције и значења падежа</p> <p>· употребљава падежне облике у складу са нормом</p> <p>- употребљава глаголске облике у складу са нормом</p>	<p style="text-align: center;">ЈЕЗИК</p> <p><i>Грамматика (морфологија, синтакса)</i></p>	<p>Променљиве речи: именице, заменице, придеви, бројеви (с напоменом да су неки бројеви непроменљиви), глаголи; непроменљиве речи: прилози (с напоменом да неки прилози могу имати компарацију) и предлози.</p> <p>Именице - значење и врсте (властите, заједничке, збирне, градивне; мисаоне, глаголске).</p>

- разликује основне реченичне чланове
(у типичним случајевима)

Промена именица (деклинација):
граматичка основа, наставак за облик,
појам падежа.

Основне функције и значења падежа (с
предлозима и без предлога): номинатив
(субјекат); генитив (припадање и део
нечега); датив (намена и усмереност);
акузатив (објекат); вокатив (дозивање,
обраћање); инструментал (средство и
друштво); локатив (место).

Придеви - значење и врсте придева
(описни, присвојни, градивни; месни и
временски); род, број, падеж и
компарација придева.

Слагање придева са именицом у роду,
броју и падежу.

Заменице - личне заменице: промена,
наглашени и ненаглашени облици,
употреба личне заменице сваког лица
себе, се.

Бројеви - врсте и употреба: главни
(основни, збирни бројеви, бројне
именице на -ица) и редни бројеви.

Глаголи - глаголски вид (несвршени и
свршени); глаголски род (прелазни,
непрелазни и повратни глаголи);
глаголски облици (грађење и основно
значење): инфинитив (и инфинитивна
основа), презент (презентска основа,
наглашени и ненаглашени облици
презента помоћних глагола), перфекат,
футур I.

Предикатска реченица - предикат
(глаголски; именски); слагање
предиката са субјектом у лицу, броју и
роду; прави и неправи објекат;

		прилошке одредбе (за место, за време, за начин; заузрок и за меру и количину); апозиција.
<ul style="list-style-type: none"> - доследно примењује правописну норму у употреби великог слова; састављеног и растављеног писања речи; интерпункцијских знакова - користи правопис (школско издање) 	Правопис	<p>Велико слово у вишечланим географским називима; у називима институција, предузећа, установа, организација (типични примери); велико и мало слово у писању присвојних придева.</p> <p>Заменица Ви из поштовања.</p> <p>Одрична речца не уз именице, придеве и глаголе; речца нај у суперлативу; вишечлани основни и редни бројеви.</p> <p>Интерпункцијски знаци: запета (у набрајању, уз вокатив и апозицију); наводници (наслови дела и називи школа); црта (уместо наводника у управном говору).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - правилно изговара речи водећи рачуна о месту акцента и интонацији реченице - говори јасно поштујући књижевнојезичку норму - течно и разговетно чита наглас књижевне и неуметничке текстове 	Ортоенија	<p>Место акцента у вишесложним речима (типични случајеви).</p> <p>Интонација и паузе везане за интерпункцијске знакове; интонација упитних реченица.</p> <p>Артикулација: гласно читање брзалица, најпре споро, а потом брже (индивидуално или у групи).</p>
<ul style="list-style-type: none"> - користи различите облике казивања: дескрипцију (портрет и пејзаж), приповедање у 1. и 3. лицу, дијалог - издваја делове текста (наслов, пасусе) и организује га у смисаоне целине (уводни, средишњи и завршни део текста) - саставља говорени или писани текст о доживљају књижевног дела и на теме из свакодневног живота и света маште 	ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	<p>Препричавање, причање, описивање - уочавање разлике између говорног и писаног језика; писање писма (приватно, имејл)</p> <p>Богаћење речника: синоними и антоними; некњижевне речи и туђице - њихова замена језичким стандардом; уочавање и отклањање безначајних појединости и сувишних речи у тексту и говору.</p>

<ul style="list-style-type: none"> · проналази експлицитно и имплицитно садржане информације у једноставнијем књижевном и некњижевном тексту · напамет говори одабране књижевне текстове или одломке 		<p>Техника израде писменог састава (тежиште теме, избор и распоред грађе, основни елементи композиције и груписање грађе према композиционим етапама); пасус као уже тематске целине и његове композицијско-стилске функције.</p> <p>Осам домаћих писмених задатака. Четири школска писмена задатка.</p>
--	--	--

ОБЛАСТ/ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
Књижевност	<p>Програм књижевности се реализује обрадом текстова из лектире која је разврстана на обавезни, допунски и изборни део. Комбиновањем и повезивањем различитих текстова успоставља се вертикална и хоризонтална корелација уз помоћ којих се ученици поступно уводе у свет књижевности. При обради текста примењиваће се јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта са циљем да се ученици оспособе за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Исходи ове области су засновани на читању тако да је оно главна активност. У петом разреду негује се доживљајно читање, а ученици се поступно уводе у истраживачко читање и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела.</p>

ГраMATика	Програм граматике се реализује поступно, где се језик ученицима представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава се не изучава изоловано, већ се повезује са обрађеним текстовима из књижевности, али и са непосредном говорном праксом. На тај начин се настава граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност. Садржај вежбања граматике се одређује на основу континуираног праћења језичког испољавања ученика. Тако ће настава граматике бити у функцији оспособљавања ученика за правилно комуницирање савременим српским језиком.
Правопис	Правописна правила се усвајају путем систематских вежбања. У оквиру правописних вежби повремено ће се проверавати графика. Ученици ће се подстицати да уочавају и исправљају правописне грешке у СМС комуникацији, као и у различитим типовима комуникације путем интернета. На овим часовима ће се користити штампано издање Правописа, а ученици ће се упућивати на служење и електронским издањем.
Ортоепија	Ортоепске вежбе су изузетно битне за правилан изговор, али се оне неће реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике и књижевности. Уз коришћење аудио снимака, ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор. Као ортоепска вежба спроводиће се и говорење напамет научених одломака у стиху и прози уз помоћ аудитивних наставних средстава.
Језичка култура	Ова наставна област реализује се кроз повезивање с обрадом књижевних текстова као репрезентативних образаца изражавања, а такође и са наставом граматике и правописа. Језичка култура се негује спровођењем лексичко-семантичких и стилских вежби које ће богатити и развијати способност и вештину изражавања. Сва вежбања изводе се на тексту или у току говорних вежби.

ДОПУНСКА НАСТАВА

ДОПУНСКА НАСТАВА се организује за ученике који - из објективних разлога- у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја. Допунски рад се организује током целе године, односно одмах чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја.

број	гра- јање	садржај програма	начин остваривања	врсте активности	облици остваривања	исходи
1	27	<p>Прост глаголски и именски предикат (3)</p> <p>Апозиција</p> <p>Објекат - прави и неправи (2)</p> <p>Падежи - употреба одговарајућег облика у реченици</p> <p>Разликовање падежа (3)</p> <p>Служба падежа у реченици (субјекат, објекат)(2)</p> <p>Компарација придева (2)</p> <p>Промена личних заменица по падежима (3)</p> <p>Разликовање енклитика од дужих облика личних заменица када се гласовно подударају</p> <p>Глаголски вид - разликовање</p> <p>Глаголски род – разликовање</p> <p>Презент помоћних глагола (2)</p> <p>Промена глагола кроз презент, перфекат, футур 1(2) Предлози и прилози</p> <p>Придеви и прилози (2)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава службу реченичних чланова - појашњава облике именских речи - проналази једноставније примере за вежбу - прати рад ученика - подстиче и охрабрује ученика у раду и напредовању 	<ul style="list-style-type: none"> - прати наставаникова појашњења; - прати захтеве задатака - ради задатке за вежбу - поставља питања 	<p>фронтални рад</p> <p>индивидуални рад</p>	<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препознаје реченичне чланове у једноставнијим примерима - препознаје падеже у типичним примерима - препознаје основне глаголске облике - препознаје променљиве врсте речи - препознаје предлоге и прилоге

2. КЊИЖЕВНОСТ	3	Изражајно читање уз поштовање правописних знакова Подвлачење најбитнијих података у тексту (2)	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава захтеве задатака - проналази пригодне краће текстове за рад и вежбу - прати рад и напредовање ученика - даје задатке и инструкције 	<ul style="list-style-type: none"> - проналази тражене податке у тексту - поставља питања - ради задатке - упоређује одговоре 	<p>фронтални рад</p> <p>индивидуални рад</p>	<p>Ученик</p> <ul style="list-style-type: none"> - изражајно чита ћирилични латинични текст - подвлачи и издваја најбитнији податак у тексту
3. ПИСАНО ИЗРАЖАВАЊЕ	6	Писање присвојних придева Писање вишечланих назива установа и организација Писање суперлатива придева Писање заменица Писање одричне речце НЕ (2)	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава задатке - проналази адекватне примере за вежбу - прати рад и напредовање ученика 	<ul style="list-style-type: none"> - прати инструкције наставника - ради задатке 	<p>фронтални рад</p> <p>индивидуални рад</p>	<p>примењује правописну норму у једноставнијим примерима</p>

ДОДАТНА НАСТАВА

ДОДАТНА НАСТАВА организује се за ученике изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност). Ученици се смостално и добровољно опредељују за додатни рад. Ученик остаје укључен у додатни рад онолико времена колико жели, према својим интересовањима. Додатни рад се организује један час недељно.

број	гра- јање	садржај програма	начин остваривања (активности наставника)	врсте активности (активности ученика)	облици остваривања	исходи
КЊИЖЕВНОСТ	10	<ul style="list-style-type: none"> - Одлике књижевних родова - Мотивска структура лирске песме - уочавање на одабраном примеру (2) - Појам лирског субјекта и приповедача; уочавање у различитим примерима (2) - Одлике лирике на конкретном тексту - Одлике епике на конкретном тексту - Допунски избор текстова из читанке (2) - Учешће у организацији књижевних сусрета "На пола пута" и активно учешће у књижевним вечерима и јавним читањима. 	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава временске периоде; - даје потребна објашњења - упућује на доступну литературу - осмишљава истраживачке задатке - прати реализацију и даје коментар 	<ul style="list-style-type: none"> - прати наставникове инструкције; - користи препоручену литературу; - испуњава и реализује истраживачке задатке; - повезује различите изворе и изводи закључке 	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални рад - индивидуални рад - групни рад 	<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> - продубљује знања и информације стечене у оквиру редовне наставе; - самостално истражује, закључује и излаже - даје коментар своји других радова

2 ГРАМАТИКА И ЈЕЗИК	16	<ul style="list-style-type: none"> - Специфичне врсте именица (збирне именице у служби множине; бројне именице) - Падежи месних односа (датов-акузатив-локатив) (2) - Падежни облици у служби прилошких одредби - Прави и неправи објекат исказан акузативом и генитивом - Сложен глаголски предикат - Именски предикат - Описни придеви који немају компарацију - Службе придева у реченици - Личне заменице - Глаголски вид - двовидски глаголи - Глаголски род – разликовање повратних глагола - Слагање субјекта и предиката - Презент свршених глагола - Непроменљиве речи - уочавање на тексту 	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава и додатно објашњава граматичку грађу; - проналази адекватне текстуалне примере за анализу; - осмишљава и креира задатке за самостално вежбање - подстиче ученике на самостално креирање примера 	<ul style="list-style-type: none"> - уочава и повезује значење реченице са њеном синтаксичком функцијом; - решава задатке и тестове са примерима из ових области, - уочава у тексту тражене граматичке моделе - самостално проналази примере у задатом тексту 	<ul style="list-style-type: none"> фронтални рад индивидуални рад 	<ul style="list-style-type: none"> - познаје и именује све врсте и подврсте променљивих речи - познаје и именује граматичке категорије именских речи и глагола - повезује падеж, основно значење и службу - самостално одређује реченичне чланове у типичним примерима - самостално уочава и именује глагол. облике у реченици или краћем тексту - одређује значење непознатих речи на основу
---------------------	----	--	--	---	---	---

		-Семантичка улога акцента - акценат мења значење речи				Њиховог контекста
3. ПРАВОПИС И ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	6	<ul style="list-style-type: none"> - Писање придевских сложеница и полусложеница - Вишечлани називи - употреба великог слова - Описивање - портрет, пејзаж - Примењивање научене правописне норме на непознатом тексту -Правилна употреба падежа - уочавање падежних конструкција у којима се често грешу у средствима јавног информисања(2) 	<ul style="list-style-type: none"> - проналази примере у тексту за језичку анализу; - саставља и осмишљава примере за вежбање; - даје појашњења и образлаже ученичке радове 	<ul style="list-style-type: none"> - решава понуђене задатке - поставља питања -самостално саставља резиме - у писаној форми аргументује став на основу података из текста 	<ul style="list-style-type: none"> фронтални рад индивидуални рад 	<ul style="list-style-type: none"> - доследно примењује правописну норму у вези с падежима и облицима именских речи

КЊИЖЕВНОСТ	4	<ul style="list-style-type: none"> - Проналази и упоређује податке из непознатог текста - Коришћење речника и приручника - Издвајање различитих облика изражавања у непознатом тексту - Научнопопуларни и информативни текстови – додатни избор 	<ul style="list-style-type: none"> - даје упутства - проналази адекватне примере текстова за рад - осмишљава задатке у вези са текстом - објашњава и коментарише ученички рад 	<ul style="list-style-type: none"> - изводи закључке на основу текста - аргументује свој став податком из текста - сачињава и чита табеле према траженим подацима 	<ul style="list-style-type: none"> - фронтални рад - индивидуални рад 	<ul style="list-style-type: none"> - проналази, издваја тражене информације из непознатог текста - користи речнике и приручнике да би пронашао податак - разликује облике изражавања
------------	---	---	---	--	---	---

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе и учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писмену и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Преглед тема/комуникативних функција, исхода, наставних садржаја и оперативних задатака, броја часова по теми и укупно

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ (Комуникативне функције)	ИСХОДИ	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	Број часова по теми	Обрада	Остали типови
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:			

<p>1. Introduction Увод Поздрављање; представљање себе и других и тражење/давање информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту; описивање способности у садашњости; описивање живих бића, предмета и места и положаја у простору; изражавање припадања и поседовања; изражавање молби и захтева.</p>	<p>- разумеју краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација личне природе; - поздраве и отпоздраве, представе себе и другог користећи једноставна језичка средства; - поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; -разумеју једноставније текстове у којима се описују способности у садашњости; - размене информације које се односе на способности; - опишу сталне способности у садашњости користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставнији опис живих бића, предмета и места и положаја у простору; - опишу жива бића, предмете и места и положаја у простору, користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и формулишу једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност; - питају и кажу шта неко има / немаи чије је нешто; - разумеју и реагују на једноставне молбе; - упуте једноставне молбе;</p>	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>Hi! Welcome to my house. I'm Emma. This is my best friend. Her name is Polly. These are my parents. Their names are Peter and Susan. Susan is Emma and Jake's mother. This is my parents' car. What's your address /postcode /phone number? What sports are you interested in? Is this bike yours? No, it isn't mine. Jake's the boy with short dark hair. Where's the man with the violin? He's next to the clock. Where's the racket? It's in the bag. What colour is the hat? It's blue. (The Present Simple Tense глагола to be, присвојни придеви и присвојне заменице, Саксонски генитив, описни придеви, предлози за место); Can you play the guitar? Yes, I can. No, I can't. What can you do? I can't play the guitar, but I can play the piano. (модални глагол can за изражавање способности); May/Could/Can I speak to Mr Hill, please? (модални глаголи can/could/may за изражавање молби и захтева-WB); I've got three photographs, but I haven't got a ball. He's got a ruler. She hasn't got an apple. Have you got an umbrella? Yes, I have./No, I haven't. What have you got? (Have got за изражавање поседовања); кратке текстове и дијалоге који се односе на тему</i></p>	<p>3</p>	<p>0</p>	<p>3</p>
---	--	--	----------	----------	----------

	<p>- уочавају сличности и разлике у култури становања (разлика у појму „башта“) и породичним односима у ВБ и код нас, начину разоноде и популарним спортовима/активностима међу децом и младима.</p>	<p>(слушају, читају, говоре и пишу); сличности и разлике у културама.</p>			
--	--	--	--	--	--

<p>2. My life Moj живот Описивање догађаја у садашњости; давање информација о себи и тражење/давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту; изражавање хронолошког времена (сати и минути, дани у недељи, датуми); изражавање допадања/недопадања; описивање и честитање празника и рођендана.</p>	<p>препознају и именују појмове који се односе на тему; разумеју једноставније текстове у којима се описују сталне и уобичајене радње/активности; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; опишу сталне, уобичајене радње/активности користећи неколико везаних исказа; разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену у ширем комуникативном контексту; поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе; у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; опишу дневни / недељни распоред активности; разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на изражавање допадања и недопадања; изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење; - разумеју честитку и одговоре на њу; - упуте пригодну честитку; разумеју и, примењујући једноставнија језичка средства, опишу начин прославе рођендана, као и време и начин прославе празника у земљама енглеског говорног подручја; уоче сличности и разлике у временској организацији школске године у ВБ и код нас (мали и велики распусти)</p>	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>We live in London. Our flat is on the third floor. School starts at twenty to nine. On Thursdays, I don't go home at half past three. I have a piano lesson. My sister doesn't go to high school. He never puts the knives and forks in the right place. Do you always take the bus to school? What time do you get up/go to bed? When does summer start in Australia? What's the date today? It's 26th of September. How do children in Britain celebrate birthdays? When does the school year start in Britain? What's your favourite month? My favourite month is September because my birthday is in September. I don't like September because the school year starts in September. What do people in America celebrate on the 4th July? Where do meerkats live? How do people in Britain celebrate Christmas/Easter? What is Shrove Tuesday? When do people in the USA celebrate Halloween/Thanksgiving? What is the biggest festival in Scotland? And in Serbia?</i> (The Present Simple Tense за сталне и уобичајене радње, прилози учесталости, основни и редни бројеви-WB); кратке текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	<p>10</p>	<p>4</p>	<p>6</p>
--	--	--	------------------	-----------------	-----------------

<p>3. Revision and test 1 Понављање и тест 1 Описивање догађаја у садашњости; давање информацијао себи и тражење/давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту; изражавање хронолошког времена (сати и минути, дани у недељи, датуми);</p>	<p>разумеју једноставније текстове у којима се описују сталне и уобичајене радње/активности; размене информације које се односе на дату комуникативну ситуацију; опишу сталне, уобичајене радње/активности користећи неколико везаних исказа; разумеју, траже и дају једноставнија обавештења о хронолошком времену у ширем комуникативном контексту; поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе; у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; разумеју и, примењујући једноставнија језичка средства, опишу начин прославе рођендана, као и време и начин прославе празника у земљама енглеског говорног подручја.</p>	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходне две теме; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.</p>	<p>2</p>	<p>0</p>	<p>2</p>
--	--	--	----------	----------	----------

<p>4. Animals Животиње Описивање догађаја у садашњости – тренутних и сталних/уобицајених догађаја/активности; описивање догађаја у причама; изрицање обавеза; изражавање интересовања, допадања/недопадања</p>	<p>препознају и именују појмове који се односе на тему; разумеју једноставније текстове у којима се описују тренутне радње; размене информације које се односе на тренутне радње/активности; разумеју и размене информације које се односе на тренутне и сталне/уобичајене радње/активности опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности користећи неколико везаних исказа; разуме и реагује на своје и туђе обавезе; размени једноставније информације које се односе на своје и туђе обавезе и правила понашања; представе листу својих и туђих обавеза користећи одговарајућа језичка средства; разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на жеље, интересовања и изражавање допадања и недопадања; опишу своје и туђе жеље и интересовања и изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење.</p>	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре – <i>We're learning about the animals here on the farm. They aren't looking at us. I'm not watching TV. I'm doing my homework. What are you doing? Where are they going? (The Present Continuous Tense за изражавање тренутних радњи); At the moment I'm feeding the penguins. I feed them every day. They eat fish. Liam always cleans the animals' houses in the afternoon. Today he's cleaning the elephants' house. (The Present Simple / The Present Continuous – разлике у значењу); I must put out the rubbish. She must tidy up her room. (модални глагол must за изражавање обавеза); While he is sitting under the tree, a nut falls on him. When he sees the animals, he stops them. (The Present Simple Tense и The Present Continuous Tense у причама/наративно + личне заменице у функцији објекта); Lucy is crazy about football. Do you like playing tennis? What do you like doing? Pavle hates getting up early. (be interested in/ good/bad at, crazy about, like/love/hate-WB); кратке текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	<p>10</p>	<p>4</p>	<p>6</p>
--	--	---	-----------	----------	----------

<p>5. The first written test Први писмени задатак Описивање догађаја у садашњости – тренутних и сталних/убицајених догађаја/активности; изражавање интересовања, допадања/недопадања.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на жеље, интересовања и изражавање допадања и недопадања; - опишу своје и туђе жеље и интересовања и изразе допадање и недопадање уз једноставно образложење. 	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у теми 4; задатке слушања, читања и вођеног писања.</p>	3	0	3
---	--	--	----------	----------	----------

<p>6. Holidays Распусти Описивање догађаја и способности у прошлости.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размене информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; - опишу неки историјски догађај, историјску личност и сл. 	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>I was ill yesterday. She wasn't on holiday last week. Were they at a theme park? No, they weren't./Yes, they were. (The Past Simple Tense глагола to be). We travelled to Spain by plane. We grabbed our luggage and...He forgot his passport. I fell over and hurt my knee. Did you enjoy it there? Yes, I did./No, I didn't. He didn't want to come home. We didn't enjoy our holidays because the weather was bad. Where did you spend your summer holiday? How did you travel? (The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола) Could you read when you were six? Boris could drive when he was six. (Модални глагол could за изражавање способности у прошлости-WB); кратке текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	<p>10</p>	<p>4</p>	<p>6</p>
--	--	---	------------------	-----------------	-----------------

<p>7. Food Храна Исказивање потреба, осета и осећања; изражавање присуства/од суства нечега;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и реагују на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изразе, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју једноставне исказе који се односе на присуство/одсуство нечега и реагују на њих; - изразе присуство/одсуство нечега; 	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре</p> <p><i>I'm really hungry. Do you want my cheese sandwich? Yes, please. Thank you. I haven't got any food for you. Well, have you got any water? I've got some vegetables. Do you eat any chocolate? Yes, I eat a lot of chocolate. Do you drink any milk? Yes, I usually have some milk for breakfast. There isn't any dog food. How many bananas/much cheese do we need? You need a few apples and a little water. (бројиве и небројиве именице, детерминатори <i>some, any, no, much, many, a lot of, a few, a little</i>)</i></p>	<p>10</p>	<p>4</p>	<p>6</p>
--	---	--	------------------	-----------------	-----------------

<p>изражавање допадања/не допадања; изражавање молби, захтева, захвалности; исказивање количина и цена; изражавање упутства (рецепт за припремање хране)</p>	<p>-разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на описивање допадања и недопадања; изразе допадање и недопадањеуз једноставно образложење; разумеју и једноставне молбе и захтеве и реагују на њих; упуте једноставне молбе и захтеве; затраже и пруже кратко обавештење; - се захвале на једноставан начин; разумеју једноставније изразе којисе односе на количину нечега; питају и кажу колико нечега има/ нема, користећи једноставнија језичка средства; на једноставан начин затраже артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/каже/ израчуна колико нешто кошта; састави списак за куповину – намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.) изрази количину у мерама – 100гр шећера, 300 гр брашна и сл. уоче сличности и разлике у начину исхране у ВБ и код нас.</p>	<p><i>Do you like coffee? No, I don't. I never drink it. He wants 'pljeskavica' for lunch because he likes it. Mmmm! I love cheese. Can I have an orange, please? A loaf of bread, a bunch of bananas, two bags of sweets, a tin of tuna... Anything else? That's £ 80. Here you are. Thank you. You will need 300 g flour, 200 g butter...; Pour the cooked apples into a dish. Put the dish into the oven. (императив, неодређени и одређени члан a/an, the – прво поменути, другопоменути); кратке и дуже текстове и дијалоге који се односе на тему (рецепте за припремање хране, разговор у продавници...) и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говореи пишу).</i></p>			
--	---	---	--	--	--

8. Revision and test 2 Понављање тест 2 Описивање догађаја и способности у прошлости; изражавање присуства/одсуства нечега;	- разумеју краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости; - размене информације у вези са догађајима и способностима у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; - разумеју једноставне исказе који се односе на присуство/одсуство нечега и реагују на њих; - изразе присуство/одсуство нечега;	Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходне две теме; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.	2	0	2
---	---	---	----------	----------	----------

<p>9. The world Свет Описивање карактеристика места; изражавање положаја у простору; описивање живих бића; исказивање метеоролошког времена;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставне описе живих бића, појава и места и опишу их користећи једноставна језичка средства; -упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опишу метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима – ВБ и САД; - часовне зоне – Београд – Лондон 	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>How high is that mountain? It's 2000 metres high. How wide is the river? It's 500 metres wide. How deep is the lake? It's 50 metres deep. How long is the tunnel? It's 2 kilometres long. He's taller than me. He's the tallest. I am better at English, but he's better at Maths. Who's the best student in your class? It's windy today, It was rainy yesterday. It's usually hot in summer. It's usually wet here. The weather in the north-west of England is cold. The weather in the south is nicer than in the north, wetter than in the south. It's warmer and drier in the south, but it's more crowded. Where is the coldest place in the world? What is the fastest animal in the world?...as light as a feather, as white as the snow...This is as bad as Hillside.</i> (компарација придева – сви облици + облик <i>as...as</i>, <i>The Present Simple Tense</i>, <i>The Present Continuous Tense</i>, <i>The Past Simple Tense</i>) У договору са наставником географије, одрадиће се часовне зоне.</p>	10	4	6
--	---	---	-----------	----------	----------

<p>10. The second written test Други писмени задатак Описивање живих бића, појава и места.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставне описе живих бића, појава и места и опишу их користећи једноставна језичка средства; -упореде и опишу карактеристике живих бића, појава и места, користећи једноставнија језичка средства; - разумеју, траже и дају једноставнија обавештења метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опишу метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима ВБ и САД; - часовне зоне 	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведену комуникативну функцију, а које су се радиле у претходној теми; задатке слушања, читања и писања.</p>	3	0	3
--	--	---	---	---	---

<p>11. Entertainment Забавна Исказивање жеља, планова и намера; изрицање обавеза; позив на заједничку активност; исказивање предлога;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју жеље планове и намере и реагују на њих; - размене једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопште шта они или неко други желе, планирају, намеравају; - разумеју једноставније предлоге и одговоре на њих; - упуте једноставан предлог; - пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање; - разумеју једноставно формулисана предлоге и реагују на њих; - затраже и упуте једноставно формулисана предлоге; - опишу најпознатија уметничка дела примерених узрасту из области филма. 	<p>Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>What does Laura want to do this evening? I am going to watch TV because parents are not going to be at home this evening. Are you going to watch 'Hollyoaks'?</i> <i>Yes, I am. No, I am not. What's Marko going to do? He's going to play football. (Going to за изражавање будућних планова, The Present Simple (want))</i> <i>She has to get up early. I don't have to get up early on Saturdays. Do you have to get up early on Saturdays? Yes, I do. No, I don't. (Have to за изражавање обавеза)</i> <i>Let's go swimming this evening! That's a good idea. Why don't we meet outside the cinema? OK. What time? How about twenty past two. Fine. I'll see you there at twenty past two. What shall we do today? Why don't we play football? (The Present Simple Tense (be, want) Императив, Why don't we /you...?How about...? Will за одлуке у тренутку говора)</i></p>	9	4	5
<p>Укупан број часова:</p>			72	24	48

Преглед облика и метода рада, стандарда постигнућа и начина провере постигнућа, корелација, активности ученика и наставника

Број и назив теме	Облици рада	Методе рада	Стандарди постигнућа	Процена и провера постигнућа	Корелација	Активности ученика	Активности наставника
1. Introduction Увод	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и покажи/понови/допуни/штиклирај/исправи грешку; ТПР, пантомима; играње улога, симулација; игра меморије; усмено и писмено описивање слике.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, музичка култура, физичко васпитање.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песмицу; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.

<p>2. My life Мој живот</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усемно излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, математика.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---------------------------------	---	--	--	--	---	--	--

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">3. . Revision and test 1 Понављање и тест 1</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни – током вежбања . Тест – индивидуално</p>	<p>КМ – читај/слушај и исправи информације/допуни дијалоге/одговори на питања; гледај слику и опиши/одговори на питања; вођени дијалог и вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама – током вежбања. Тест слушања, читања и писања</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, математика.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	---	---	--	---	---	--

4. Animals Животиње	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, биологија.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
------------------------	--	---	---	--	---	---	---

5. The first written test Први писмени задатак	Фронтални, индивидуални, у пару – припрема и исправа; индивидуални – израда писменог задатка	КМ – прочитај/слушај и заокружи/допуни/одговори на питања/преуреди текст; напиши кратак састав/имејл/СМС поруку.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.	Посматрање и праћење, усмена и писмена провера кроз задатке.	Грађанско васпитање, српски језик.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују, уочавају и исправљају грешке; раде писмени задатак.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
---	--	--	--	--	------------------------------------	--	---

6. Holidays Распусти	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.7. 2.3.8.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, историја.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
-------------------------	--	---	--	---	--	---	---

7. Food Храна	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задациу радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, биологија, географија, математика.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
--------------------------	--	---	--	--	---	---	---

8. Revision and test 3 Понављање и тест 3	Фронтални, индивидуални, у пару, групни – током вежбања. Тест – индивидуално.	КМ – читај/слушај и исправи информације/допуни дијалоге/одговор и на питања /штикли-рај одговарајућу информацију/одговори на питања; вођени дијалог и вођено писање састава.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама – током вежбања. Тест слушања, читања и писања	Грађанско васпитање, српски језик.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
--	--	--	---	--	------------------------------------	--	---

<p>9. The world Свет</p>	<p>Фронтални, индивидуал ни, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задациу радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, географија.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
------------------------------	--	--	---	---	---	--	--

<p style="text-align: center;">10. The second written test Други писмени задатак</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару – припрема и исправа; индивидуални – из-рада писменог задатка</p>	<p>КМ – слушај/ прочитај и заокружи/допуни/одговори на питања/ преуреди текст; напиши кратак састав/ поруку.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена и писмена провера кроз задатке.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	--	--	---	---	---	---	--

11. Entertainment Забавна	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, филмска уметност.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
------------------------------	--	---	---	---	--	---	---

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Планирање наставе и учења

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге

наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упуту ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези сарадом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда панона, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектоватитачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексики и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневной комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника,

приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културеговора.

ГраMATичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

ГраMATичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Праћење и вредновање наставе и учења

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба

да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

ДОДАТНА НАСТАВА

За додатни рад се опредељују даровити ученици и посебних интересовања за енглески језик. Ангажоване ученике стога треба стимулисати (похвале, награде, интерна школска такмичења у циљу припрема за општинско, окружно и републичко такмичење које се организује само за ученике осмог разреда) и постепено их уводити у области професионалне оријентације ка широком пољу делатности које пружа знање енглеског језика.

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		УЧЕНИКА	НАСТАВНИКА		
Questions with What/Where?Why...?	2	-уочава -именује -повезује -уређује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-проширивање знања о упитним реченицама у енглеском језику
Singular and plural nouns	2	-открива релације и изражава их -упоређује -уочава	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-уочавање разлике код именица у једнини и множини

Have/Has got	3	-уочава -закључује -проверава	-предентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине при решавању проблема из свакодневног живота	-фронтални -индивидуални	-упознати ученике са фразом која се увелико користи у енглеском језику
Parts of the body	2	-уочава -именује -разликује -упоређује -открива релације -изражава их	-предентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика	-фронтални -индивидуални	-упознавање са терминологијом делова људског тела
Listening to and understanding the song	2	-уочава -именује -открива релације -упоређује -закључује	-предентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-разумевање језика кроз песму
Simple present tense (Wh-questions)	3	-уочавање -разликује -упоређује -проверава	-предентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине у свакодневном животу	-фронтални -индивидуални	-примена стеченог знања кроз питања
Countable and uncountable nouns	3	-открива релације -закључује	-предентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање	-фронтални -индивидуални	-развијање логичког мишљења и закључивања

			-развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење		
The present continuous tense	3	-открива релације -закључује	-представљаје -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-употреба граматичке целине
Can for ability, possibility and permission	3	-открива релације -закључује	-представљаје -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени модалног глагола при решавању проблема из свакодневног живота	-фронтални -индивидуални	-употреба модалног глагола
Must/Mustn't	3	-разликује -упоређује -проверава	-представљаје -усмерава ученика -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-примена модалног глагола у реченици
The future with Going to...	2	-открива релације -закључује	-представљаје -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-исказивање будућег времена кроз фразу
Future with WILL/WON'T	2	-упоређује -открива релације -изражава их	-представљаје -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине у свакодневном животу	-фронтални -индивидуални	-правилна употреба будућег времена

Simple past tense of BE and regular verbs	3	-открива релације -закључује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-примена коришћења прошлог времена кроз правилне глаголе
Present perfect tense (negatives, questions, short answers)	3	-открива релације -закључује	-презентује -усмерава ученика -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-употреба сложеног садашњег времена које је почело у прошлости и наставља се у садашњости

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави енглеског језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад (на пример: група ученика с недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика којинису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима, итд.)

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ	Начини и поступци	Циљеви и задаци
-------------------	-------------	---------------------------------------	-------------------	-----------------

		УЧЕНИКА	НАСТАВНИКА	остваривања рада	садржаја програма
Be(affirmative, negative, interrogative, short answers)	1	-уочава -именује -повезује -упоређује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -помаже ученицима у савладавању градива	-фронтални -индивидуални	-Говори кратку реченицу о себи - Поставља кратка питања другу
He/She...His/Her Present Continuous Tense	1	-разликује -именује -открива релације и изражава их -упоређује	презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-Користи граматичку целину у говору -Правилно користи присвојне придеве
Some/Any	1	-уочава -закључује -проверава	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају граматике језика	-фронтални индивидуални	-правилно користи одреднице које изражавају неодређену количину
This/These...That/Those	1	-уочава -именује -разликује -упоређује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика	-фронтални -индивидуални	-Коришћење показних заменица у енглеском језику
Present Simple Tense	1	-уочава -именује -разликује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика способност да брже усвајају знања	-фронтални -индивидуални	-Правилна употреба садашњег времена
Past Simple Tense	3	-именује -упоређује	-презентује -усмерава ученика	-фронтални -индивидуални	-Употреба прошлог времена у

			-утиче на развој свести ученика о значају глаголских времена		енглеском језику
Prepositions	1	-уочава -разликује -упоређује	-предентује -умерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-Правилно коришћење предлога у енглеском језику -Спознаја о разликама коришћења предлога у српском и енглеском језику

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Назив предмета	ЛИКОВНА КУЛТУРА		
Циљ	Циљ учења <i>Ликовне културе</i> је да се ученик развијајући стваралачко и креативно мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и решавање проблема и да изграђује позитиван однос према уметничком наслеђу и културној баштини свог и других народа.		
Годишњи фонд часова	72 часа		
ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ	
– опише ритам који уочава у природи,	РИТАМ	Поступци за безбедно и одговорно коришћење и одржавање прибора и радне површине.	

<p>окужењу и уметничким делима; пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте ритма; гради правилан, неправилан и слободан визуелни ритам, спонтано или с одређеном намером; користи, у сарадњи са другима, одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналног визуелног ритма; разматра, у групи, како је учио/ла о визуелном ритму и где знања може применити; направи, самостално, импровизовани прибор од одабраног материјала; искаже своје мишљење о томе заштољуди стварају уметност; опише линије које уочава у природи, окужењу и уметничким делима; пореди утисак који на њега/њу остављају различите врсте линија; гради линије различитих вредности</p>		<p>Материјал из природе, вештачки материјал, материјал за рециклажу, рециклирани материјал, импровизовани прибор, школски прибор и материјал, професионални прибор.</p> <p>Ритам у природи (смена дана и обданице, смена годишњих доба, таласи, падавине...). Ритам у простору (распоред тродимензионалних облика у природи, урбаним срединама и у ближем окужењу ученика). Ритам у структури (грађи) облика. Ритам у текстури природних и вештачких материјала.</p> <p>Врсте ритма. Правилан и неправилан ритам. Слободан ритам. Спонтани ритам (ритам линија, облика, мрља). Функције ритма – понављање боја, линија и/или облика да би се постигла динамичност (живост) или ред. Утисак који различите врсте ритма остављају на посматрача. Субјективни утисак кретања и оптичка илузија кретања.</p> <p>Ритам као принцип компоновања у делима ликовних уметности. Ритам у другим врстама уметности. Примена визуелног ритма у свакодневном животу.</p> <p>Различити ритмови као подстицај за стваралачки рад – звуци из природе и окужења, музика, кретање у природи и окужењу, плес....</p> <p>Уметничко наслеђе – значај праисторијског наслеђа на простору Србије и у свету.</p>
	<p>ЛИНИЈА</p>	<p>Врсте линија и изражајна својства линија. Линије у природи и окужењу. Линија као ивица тродимензионалних облика.</p> <p>Изражајна својства линија у односу на прибор, материјал, притисак и угао под којим се држи прибор/материјал. Савремена средства за цртање – дигитална табла и оловка за цртање, 3Д оловка, апликативни програми за цртање...Својства линије у апликативном програму за цртање. Цртање светлом;</p> <p>Уметнички цртеж, аматерски цртеж, дечји цртеж, схематски цртеж, технички цртеж, научне илустрације... Врсте уметничког цртежа – скица, студија, илустрација, стрип, карикатура, графити... Занимања у којима је неопходна вештина слободоручног цртања.</p>

<p>комбинујући материјал, угао и притисак прибора/материјала; користи одабране садржаје као подстицај за стварање оригиналних цртежа; црта разноврсним прибором и материјалом изражавајући замисли, машту, утиске и памћење опаженог;</p>		<p>Поступци грађења цртежа додавањем и одузимањем линија. Лавирани цртеж. Линеарни цртеж. Цртеж у боји.</p> <p>Текстура (ликовни елемент). Поступци грађења текстуре линијама. Ритам линија.</p> <p>Различити садржаји као подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, звуци из природе и окружења, музика, кретање у природи и окружењу, текст, писмо...).</p> <p>Читање (декодирање) цртежа, стрипа, карикатуре, графита, рекламних порука...</p> <p>Уметничко наслеђе – значај наслеђа првих цивилизација.</p>
<p>разматра, у групи, како је учио/ла о изражајним својствима линија и где се та знања примењују; искаже своје мишљење о томе како је развој цивилизације утицао на развој уметности; пореди облике из природе, окружења и уметничких дела према задатим условима; гради апстрактне и/или фантастичне облике користећи одабране садржаје као подстицај за стваралачки рад; наслика реалне облике у простору самостално мешајући боје да би добио/ла жељени тон;</p>	<p>ОБЛИК</p>	<p>Дводимензионални и тродимензионални облици. Правилни геометријски облици (геометријске фигуре и тела). Правилни облици у природи и у ликовној уметности. Неправилни облици.</p> <p>Својства облика. Величина облика. Боја облика. Реална и имагинарна функција облика. Карактеристични детаљи и својства по којима је облик препознатљив. Светлост као услов за опажање облика. Изглед облика посматраног из различитих углова. Стилизовање облика.</p> <p>Статични облици. Кретање облика (кретање статичних облика помоћу ветра и воде, карактеристично кретање бића и машина).</p> <p>Распоред облика у простору и њихово дејство на посматрача. Положај облика у равни – линија хоризонта, планови и величина облика у односу на растојање од посматрача. Преклапање, прожимање, додиривање облика.</p> <p>Поступци грађења апстрактних и фантастичних облика (превођење реалних облика у апстрактне одузимањем карактеристичних детаља, превођење реалних облика у фантастичне додавањем неочекиваних детаља, грађење имагинарних и апстрактних облика на основу једне, две и три информације...).</p> <p>Луминообјекти. ЛЕД технологија у савременој уметности. Обликовање простора светлом.</p>

<p>обликује препознатљиве тродимензионалне облике одабраним материјалом и поступком; преобликује предмет за рециклажу дајући му нову употребну вредност; комбинује ритам, линије и облике стварајући оригиналан орнамент за одређену намену; објасни зашто је дизајн важан и ко дизајнира одређене производе; разматра, у групи, како је учио/ла о облицима и где та знања примењује; искаже своје мишљење о томе зашто је уметничко наслеђе важно; пореди различите начине комуницирања од праисторије до данас; обликује убедљиву поруку примењујући знања о ритму, линији, облику и материјалу; изрази исту поруку писаном, вербалном, невербалном и</p>	<p>ВИЗУЕЛНО СПОРАЗУМЕВАЊЕ</p>	<p>Обликовање (дизајн) употребних предмета. Преобликовање материјала и предмета за рециклажу.</p> <p>Различити садржаји као подстицај за стваралачки рад (облици из природе и окружења, кретање у природи и окружењу, уметничка дела, етно наслеђе, садржаји других наставних предмета...).</p> <p>Орнамент и орнаментика. Функција орнамента. Симетрија. Ритам линија, боја и облика у орнаменту.</p> <p>Уметничко наслеђе – наслеђе етно културе. Значајни римски споменици на тлу Србије.</p>
		<p>Различите врсте комуникације од праисторије до данас.</p> <p>Невербална комуникација – читање информација, израз лица и карактеристичан положај тела.</p> <p>Читање визуелних информација (декодирање). Визуелно изражавање.</p> <p>Уметничко наслеђе – значај наслеђа за туризам и за познавање сопственог порекла.</p>

визуелном комуникацијом; тумачи једноставне визуелне информације; објасни зашто је наслеђе културе важно.		
---	--	--

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Имајући у виду специфичност наставног предмета *Ликовна култура*, програм је оријентисан на процес (учења) и на исходе. Под учењем се подразумевају сва дешавања на часу која воде ка стицању функционалних знања и умења и развијању способности, навика и вредносних ставова, а који омогућавају целовит развој ученика и припремају их за живот у савременом свету. Осим у наставном програму, очекивана знања, умења, навике и ставови одређени су и: стандардима постигнућа за крај основног образовања и васпитања; међупредметним компетенцијама; циљевима образовања и васпитања и општим исходима и стандардима образовања и васпитања (*Закон о основама система образовања и васпитања*).

Часови се одржавају у специјализованој учионици (кабинету намењеном настави предмета *ликовна култура, информатика и рачунарство, техника и технологија* или другог наставног предмета, а у зависности од опреме која је потребна за реализацију часа), учионици опште намене, простору школе, установама културе, локалном окружењу... Место реализације часова одређује се у складу са могућностима и потребама школе и локалне заједнице, као и са планираним начином реализације часа или наставне јединице.

Садржаји програма од петог до осмог разреда нису промењени, већ су организовани у четири тематске целине и допуњени. Груписањ есадржаја у четири тематске целине (по две за свако полугодиште) неопходно је да би сви ученици, у мањој или већој мери, достигли исходетеме. Четири тематске целине омогућавају и тимско планирање интегрисане тематске наставе. Оваква организација садржаја омогућава и коришћење постојећих уџбеника, без потребе за реорганизацијом или допуном њихових садржаја (кључни садржаји су обрађени у свим одобреним уџбеницима). Садржаји уџбеника не треба да буду водила за формирање месечног и индивидуалног плана рада наставника, већнеопходно средство и ослонац у раду (имајући у виду и то да су приступачан извор репродукција уметничких дела).

Исходи теме су искази о томе за шта је сваки ученик (у мањој или већој мери) оспособљен по завршетку учења теме. Исходе тема не треба изједначавати са исходима задатака, активности или наставне јединице, који се дефинишу прецизније (уобичајено их дефинише наставник како би могао лакше да процењује и прилагођава сопствену праксу). Један исход задатка достиже се по завршетку једног задатка/активности. Један

исход теме достиже се по завршетку више разноврсних активности, односно тек по завршетку теме. Приликом планирања активности изadataка пожељно је да сваки води ка достизању више од једног исхода теме.

У моделу курикулума који је усмерен на процес, фокус није на садржајима, па су сви садржаји програма препоручени. Програм је осмишљен тако да уважава и образовање, искуство, креативност и интегритет наставника. Наставник, самостално или у тиму, планира наставне јединице и одређује број часова за њихову реализацију, место и начин реализације, односно бира наставне методе, технике и поступке.

Приликом планирања наставних јединица, наставник прави избор и редослед садржаја водећи рачуна да се одабрани садржаји постепено и логично надовезују. Фокус је на процесу, односно наставним методама, техникама и поступцима који на најефикаснији начин воде ученике ка развоју индивидуалних способности и достизању исхода.

У колони *Садржаји* нема предложених задатака, активности, материјала, ликовних техника, наставних метода и поступака. Ова колона садржи само предложене теоријске садржаје које наставник може да одабере и објасни. На пример, ако је предложен садржај *материјал за рециклажу*, не ради се о препорученом материјалу за рад, већ о теми за разговор (коришћење материјала за рециклажу у практичном раду прописано је исходима, а у складу са *Националном стратегијом одрживог развоја*, тако да није потребно и у садржајима истицати материјал који ученици користе). Наставник може да одлучи да ученицима објасни значај рециклирања у савременом свету или да говори о уметности рециклирања и доприносу уметника одрживом развоју или да говори о безбедности, хигијени и очувању здравља приликом обликовања употребљене амбалаже... Наставник није у обавези да поведе разговор о овој теми, могуће је да зада ученицима да преобликују материјал за рециклажу, без пратећег објашњења. Међутим, треба имати у виду да такав приступ не омогућава смислено учење и развој компетенција.

Уколико ученици не знају због чега раде неки задатак, мало је вероватно да ће у овом узрасту сами закључити где све могу да примене стечено знање и искуство.

Наставник са положеном лиценцом зна да се теоријски садржаји могу обрадити кроз пар реченица (информативно), кроз дијалог (питања која наводе ученика на размишљање), кроз мотивациони разговор, кроз необавезан разговор током рада на задатку, кроз игру...; уме да испланира време за објашњења тако да се не губи драгоцено време за стваралачки рад и зна да процени важност садржаја. Наставници који немају потребно искуство пролазе кроз менторски рад са искусним колегама и могу да добију помоћ од колега и на обукама. Очекује се и да сенаставник самостално усавршава, у установи и ван ње, да чита стручне текстове и литературу и са колегама размењује искуства из праксе.

Имајући у виду да садржаји нису прописани, садржаји програмских тема које су се до сада обрађивале допуњени су предлозима који треба да послуже као почетни подстицај, подршка наставнику да самостално обогаћује програм. Предложени садржаји нису организовани као предлог наставних јединица, нити по утврђеној структури (редоследу), јер се водило рачуна о томе да се избегне нуђење готовог решења које би усмерило фокус на садржаје. Овај приступ је проверен у пракси и искуство је показало да је наставницима потребно извесно време да се навикну на већу самосталност у креирању програма. Из тог разлога се наставницима препоручује да приликом планирања наставних јединица по новом програму у почетку не одступају значајно од досадашње праксе и да у наредним годинама постепено уводе само оне измене које су претходно испитали у пракси.

Програм садржи и две новине. Једна се односи на употребу савремене технологије, посебно апликативних програма. У петом разреду ова новина није видљива у исходима, јер се водило рачуна о томе да ученици претходно треба да савладају програм новог предмета *информатика и рачунарство*, али и основе ликовног језика у оквиру наставе предмета *ликовна култура*. Наставник може да потражи на интернету примере употребе савремене технологије у уметности и да о томе кратко информише ученике, како би ученици постепено развијали свест о томе да је

напредак технологије утицао и на уметност (на пример, 3Д оловка, <https://www.youtube.com/watch?v=AQgI2-h7uUQ>, сликање помоћу Google's Tilt Brush, интерактивне ЛЕД скулптуре, као што је Fish Bellies у кампусу Државног универзитета Тексас и сл.). Затим, може да планира виртуелну посету пећини Ласко (http://www.lascaux.culture.fr/?lng=en#/fr/02_00.xml) или неком музеју. Уколико жели, наставник може да планира и стваралачки рад (цртање, сликање) на рачунару, а у договору са наставником *информатике и рачунарства*. Друга новина је да програм не садржи препоручена уметничка дела и споменике културе. Приликом избора дела наставник може да се ослони на претходни програм, на уџбенике и на друге изворе.

Свака тематска целина садржи и посебан део, *Уметничко наслеђе*. Препоручени садржаји овог дела нису прецизирани, јер се водило рачуна о специфичностима наслеђа свих националних мањина. Садржаје овог дела одређује наставник, односно савети националних мањина.

Исходи тема су дефинисани уопштено како би наставник имао могућност да осмисли разноврсне задатке и активности. Од бројних могућих исхода теме одабрани су они које сваки ученик може да достигне. Уколико наставник жели да приликом планирања наставне јединице, активности или задатка дефинише прецизније исходе може да користи следећу схему: Уводни исказ (по завршетку задатка/наставне јединице ученик ће бити у стању да/умети да) + један глагол (наслика) + објекат (пејзаж) + критеријум (на основу имагинације). Исход задатка се формулише на основу циљева задатка. У наведеном примеру циљ би био да ученици на основу сопствене имагинације креирају оригиналан ликовни рад. Један задатак по правилу има више циљева и исхода. На пример, наставник може да очекује од ученика и да по завршетку рада вербално опишу свој рад, да упореде радове осталих ученика (на пример, да анализирају композицију према задатим критеријумима).

Коначно, треба имати у виду да је програм, укључујући и упутство, само помоћ наставнику у процесу осамостаљивања. Већа количина информација у програму не подразумева и већу оптерећеност ученика и наставника. Напротив, наставник треба да испланира наставне јединице тако да предвиди довољно времена да ученици реализују своје идеје и уживају у раду, као и да рачуна на неочекиване прилике и могућности које се јављају у пракси.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм није организован по предметним областима, јер није пожељно, а често ни могуће, одвојено изучавати садржаје различитих предметних области (ни стандарди постигнућа за крај школовања нису организовани по предметним областима). Из тог разлога је на овом месту само дат опис предмета (без стриктне поделе на предметне области или области учења).

Развој ученика

Настава *ликовне културе* је индивидуализована и усмерена на целокупан развој ученика, а пре свега на развијање опажања и памћења, креативности, стваралачког мишљења, еманципације, емпатије, свести о општем и личном добру, толеранције, способности сарадње и разумевања различитости, естетичких критеријума, моторике и индивидуалних способности. Повезаност циља и садржаја наставе *ликовне културе* огледа се у повезаности опажања креативног изражавања и вредновања. Све почиње опажањем: креативно изражавање, посматрање уметничког дела и вредновање. Посматрање, истраживање и стварање изрази су надахнућа, али и примене знања о ликовним елементима, њиховим односима, како би се могле задовољити одговарајуће потребе ученика и развијати ликовни говор. Нужно је развијати и побуде као што су: знатижеља; мотивисаност; отвореност за стицање нових искустава; осетљивост за проблеме; преузимање ризика; толеранција према нејасноћама и самопоуздање, а од спознајних функција: флексибилност; оригиналност; спознају и памћење.

Креативност

Креативност се не везује само за уметност и даровите ученике. Сваки ученик има потенцијал који може да развије уколико му се пружи прилика. У складу са тим, све се чешће истиче потреба за учењем креативности и у настави се већ примењују неке технике за развој креативности (на пример, олуја идеја). Настава предмета *ликовна култура* има огроман потенцијал за развијање креативности сваког ученика (не само ученика који су даровити за уметност). Због тога је важно да ученици постепено стичу свест о томе на који начин су долазили до идеја за рад, шта их је мотивисало, као и да та искуства могу применити и у другим ситуацијама.

Основни услов за развој креативности су мотивациони садржаји који подстичу интересовање, одушевљење, имагинацију и позитивну емотивну реакцију, као и настава која ученику (али и наставнику) обезбеђује задовољство у раду. Уобичајени поступак је мотивациони разговор који омогућава да сваки ученик осмисли своју идеју (тему) за рад. Наставник може да испроба у пракси и следеће технике и поступке: постављање ликовног проблема (на пример, кретање облика) и нуђење више тема за рад од којих ученик треба да одабере ону која по његовом мишљењу одговара постављеном проблему (неке од тема треба да буду везане за појмове који нису у вези са кретањем, а може се десити да ученик пронађе неочекивану везу, односно оригинално решење); извлачење цедуља (2–3) на којима су исписани наизглед неспојиви појмови које треба повезати у смислену ликовну целину/ликовну причу; симулација ситуације у којој су ученици „дизајнери”, а наставник је „купац” који наручује продукт и поставља услове (на пример, тражи комбинацију три боје или једну боју која доминира...); асоцијације (од ученика се тражи оригиналан рад мотивисан једним појмом или сликом, звуком, појавом, поруком, текстом...).

Опажање

Опажање се темељи на знању и осећајима ученика. Наглашава се ликовно-естетска перцепција, дакле ликовни и тактилни опажаји, спознајаи осећаји у којима ученици проналазе смисао у комуникацији с околином и уметничким ликовним делима. Задаци сваке наставне јединице развијају способност посматрања и уочавања карактеристика ликовних елемената. Треба увек осигурати пуно ликовних примера и подстицати ученике да изразе оно што су истраживали, подједнако речима као и ликовно-техничким средствима.

Ликовне технике и материјал

Ликовне технике и материјал обрађују се кроз кратко упутство и савете током рада, у оној мери која је неопходна, јер се учење заснива на самосталном (и у сарадњи са другима) истраживању изражајних могућности техника, прибора и материјала. Наставник указује ученицима и на основне карактеристике неког материјала или прибора. На пример, уколико ученик црта и боји фломастерима његов рад ће с временом бледети и нестати, а уколико користи перманентне маркере треба да их користи према инструкцијама, јер су поједини маркери токсични. Ученици могу да буду демотивисани уколико покушају да добију секундарне боје или жељени тон мешајући водене боје које садрже мању количину (неквалитетног) пигмента. Једно од решења је да заједно експериментирају позајмљујући једни другима материјал. Употребљена амбалажа, уколико није припремљена (опрана, термички обрађена и сл.) садржи штетне микроорганизме.

Теорија обликовања

Договорена теорија не постоји, већ се у литератури срећу различите поделе и тумачења. Од наставника се очекује да буде упознат са различитим тумачењима и да их критички процени и одабере. У програму је предвиђено тумачење простора и тумачење композиције (врсте композиција, ликовни елементи и принципи компоновања), међутим, свесно је избегнуто истицање једног од могућих тумачења. Теорија обликовања се може посматрати као отворени дијалог када је реч о уметничкој школи или факултету. Имајући у виду да би овакав приступ самозбунио ученике основне школе најбоље је задржати се на једноставним, основним информацијама. Појмови из теорије обликовања објашњавају се на примерима уметничких дела и на примерима из природе и урбаног окружења. Знања из теорије обликовања нису примењива само у ликовном раду и настави других предмета, већ и у свакодневном животу ученика. На пример, распоред ствари према одређеном ритму у соби ученика може да омета или да подстиче концентрацију, одређене боје подстичу агресивност... Теорија обликовања се од петог до осмог разреда постепено учи и примењује, а предвиђено је да ученици буду упознати са могућом применом стечених знања у свакодневном животу, наставку школовања и у различитим занимањима.

Медијска писменост и комуникација

Као и до сада, садржаји који омогућавају стицање медијске писмености планирају се у корелацији са садржајима предмета *српски језик* и односе се на читање (разумевање) садржаја слике, текста и мултимедијалних садржаја. Имајући у виду да су ученици све раније изложени различитим садржајима на интернету, као и штетним (негативним) порукама које се провлаче кроз рекламе, игрице, музичке спотове, мимове идр. потребно је успоставити и корелацију са садржајима предмета *информатика и рачунарство, техника и технологија, грађанско васпитање* или *веронаука*, као и са осталим предметима који предвиђају медијско описмењавање.

Медијска писменост подразумева и способност визуелног споразумевања, односно комуницирање медијумима ликовних уметности. Осимслободног и спонтаног изражавања, које је заступљено у највећем проценту, ученици се оспособљавају и да изражавају своје идеје, замисли, поруке, ставове, емоције... различитим медијумима ликовних уметности.

Уметничко наслеђе

Садржаји уметничког наслеђа обухватају ликовна дела и споменике културе из прошлости и уметничка дела настала у 20. и 21. веку, епохе, стилове, правце, појаве, трендове, уметнике и уметничке групе, значајне споменике културе, манифестације, установе културе, установе за заштиту културне баштине... Приликом обраде ових садржаја фокус није на меморисању података, већ на развијању сензибилитета за доживљавање и разумевање дела, као и на сагледавању развоја уметности кроз историју и међусобног утицаја уметности и друштва.

Неизоставни садржаји су најзначајнија дела из светске културне баштине, а посебна пажња се посвећује баштини на тлу Србије. Ови садржаји се планирају у корелацији са садржајима предмета *историја* и *музичка култура*, а могу да се обраде кроз интегрисану наставу, пројектне задатке, играње улога, *insitu*...

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање се врши према Правилнику о оцењивању.

Процењивање напредовања ученика и оствареност исхода врши се такозваном алтернативном (или аутентичном) методом, која се и до сада користила у пракси. Напредак ученика се прати да би наставник подржао развој потенцијала сваког ученика. Наставник може и да састави чек- листе за процену и самопроцену напретка. Међутим, ако се има у виду однос фонда часова и неопходног времена за неспутани развој ученика, као и искуство из света, пожељно је да се чек-листе не користе често. Уколико их наставник користи, препорука је да се користе на тромесечју и да садрже мањи број индикатора, кратко и јасно формулисаних (детаљнија објашњења могу се наћи у стручној литератури и на интернету).

Треба имати у виду да су се до сада као најефикаснији вид подршке напредовању ученика показали савети које наставник даје у току практичног рада, као и питања која наводе ученике на промишљање и развијање идеја. Други вид ефикасне подршке је одељенска изложба (по завршетку задатка) на којој су заступљени сви радови ученика. Поређењем свих решења истог ликовног проблема ученици ефикасно уче на разликама и умеју да процене сопствени напредак. Коначно, ученички портфолио (мапа радова) омогућава ученику да и ван наставе самосталнопроцењује сопствени напредак.

Програм подржава индивидуални развој ученика. По завршетку прве теме, *Ритам*, не завршава се учење о ритму. У наредним темама и разредима ученици ће примењивати стечено искуство и знања о ритму у различитим контекстима, прошириваће и продубљивати знања и искуства на различите начине. То значи да ће многи ученици по завршетку прве теме достићи исходе теме на основном нивоу, а да ће до краја године напредовати и исте исходе остварити на средњем или напредном нивоу. Због тога је за закључну процену најважније сагледати целокупни напредак и крајњи резултат, односно доказ о томе да је ученик напредовао.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења *Музичке културе* је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, ства-ралачко и критичко мишљење, естетске критеријуме, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Годишњи фонд часова **72 часа**

По завршетку разреда уче стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМ А	САДРЖАЈИ
<p>ИСХОДИ ник ће бити у</p> <p>наведе начине и средства музичког изражавања у праисторији и античком добу;</p> <p>- објасни како друштвени развој утиче на начине и облике музичког изражавања;</p> <p>- искаже своје мишљење о значају и улози музике у животу човека;</p> <p>реконструира у сарадњи са другима начин комуникације кроз музику у смислу ритуалног понашања и пантеизма ;</p> <p>- идентификује утицај ритуалног понашања у музици савременог доба (музички елементи, наступ и сл.);</p> <p>- класификује инструменте по начину настанка звука;</p> <p>- опише основне карактеристике ударалјки;</p> <p>препозна везу између избора врсте инструмента и догађаја, односно прилике када се музика изводи;</p> <p>- изражава се покретима за време слушања музике;</p> <p>- вербализује свој доживљај музике;</p> <p>- идентификује ефекте којима</p>	<p>ЧОВЕК И МУЗИКА</p>	<p>Човек у праисторији</p> <p>Улога музике у првобитном друштву.</p> <p>Човек и ритуал: улога музике у ритуалу (музичко-антрополошка истраживања).</p> <p>Магијска моћ музике.</p> <p>Елементи музичког тока: покрет, ритам (ритам као основа ритуала), коло/групни плес.</p> <p>Покрет: порекло плеса.</p> <p>Слушање/доживљај ритма телом.</p> <p>Најстарија фолклорна музичка традиција у Србији и светске баштине.</p> <p>Човек Антикe</p> <p>Божанска природа музике:</p> <ul style="list-style-type: none"> - митолошка свест античког човека; - музички атрибути богова; - музика и држава. <p>Музика у храму и музика на двору;</p> <p>Примери различитих инструмената и музичких облика у античким цивилизацијама.</p> <p>Улога и место музике у античким цивилизацијама: Индија, Сумер/Вавилон, Кина, Египат, Грчка, Рим.</p> <p>Појава првих нотација, пентатоника.</p>
<p>различити елементи музичке изражајности (мелодија, ритам, темпо, динамика) утичу на тело и осећања;</p> <p>- анализира слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте;</p> <p>- илуструје примере коришћења плесова</p>	<p>МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ</p>	<p>Најстарији инструменти: тело, ударалјке, дувачки, жичани.</p> <p>Ударалјке – настанак, првобитни облик и развој.</p> <p>Ритмичке ударалјке као најједноставнија група</p>

<p>и музике према намени у сва- кодневном животу (војна музика, обредна музика, музика за забаву...);</p>		<p>инструмената. Мелодијске ударалке.</p>
<p>- критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; - понаша се у складу са правилима музичког бонтона, - пева и свира самостално и у групи; - примењује правилну технику певања (правилно дисање, држање тела, артикулација); - кроз свирање и покрет развија сопствену кбординацију и моторику; - користи различита средства изражајног певања и свирања у зависно- сти од врсте, намене и карактера композиције; - искаже своја осећања у току извођења музике; - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједнич- ком музицирању;</p>	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Елементи музичке изражајности – темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање вокалних, вокално- инструменталних и кратких инструмен- талних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела најстарије фолклорне традиције српског и других народа. Слушање народних и уметничких дела инспирисаних фолклором народа и народности, различитог садржаја, облика и расположења, као и музичких прича.</p>
<p>- учествује у школским приредбама и манифестацијама; - користи могућности ИКТ-а за слушање музике и извођење; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; - изражава своје емоције осмишљавањем мањих музичких целина; - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - учествује у креирању школских приредби, дотађаја и пројеката.</p>	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солмизацијом. Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација певањем. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање песама и лакших инструменталних дела по слуху на инстру- ментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање дечјих, народних и уметничких композиција из нотног текста. Извођење дечијих, народних и уметничких игара. Извођење једноставних ритмичких и мелодијских мотива (у стилу) музике старих цивилизација на</p>

	инструментима или покретом.
<p style="text-align: center;">МУЗИЧКО СТВАРАЛА ШТВО</p>	<p>Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, кори-стећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе.</p> <p>Осмишљавање музичких питања и одговора, ритмичка допуњалка, мелодијска допуњалка са потписаним текстом, састављање мелодије од понуђених мотива.</p> <p>Импровизација мелодије на задати текст; Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима.</p> <p>Израда једноставних музичких инструмената.</p> <p>Реконструкција музичких догађаја у стилу старих цивилизација.</p>

Кључни појмови садржаја: покрет, ритам, мелодија, темпо, динамика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указу- је на стално прожимање и садејство свих области и тема које су предвиђене наставним програмом. Све области се прожимају и ниједна се не може изучавати изоловано и без садејства са другим областима.

Настава је усмерена на остваривање исхода и даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици апостепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предме- та подразумева активно слушање музике, лично музичко изража- вање ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик ко- ристи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. У том смислу основни методски приступ је *од звука ка теорији*.

Исходи по холистичком принципу обухватају различите сфе- ре феномена музике и заједно рефлектују музичко биће у нама, те као такви јесу остварљиви за сваког ученика. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и разви- јању потенцијала за музичко изражавање.

Да би постигао очекиване исходе васпитно-образовног про- цеса, наставник остварује наставу и учење користећи глас и по- крет, музичке инструменте, елементе информационих технологија као и развијених модела мултимедијалне наставе. Корелација из- међу предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и раз- мене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног оде- љења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресур- се, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа на- лази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшава- ју наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи ра- зликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селек- тивно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученици- ма омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика,
- Музички инструменти,
- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

ЧОВЕК И МУЗИКА

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (иако јесте, на које начине) била уметност какву је данас познајемо или и нешто друго. Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у да- том духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за пети разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмети покривају информисаност о немужичким аспектима праисторије и антике на детаљнији и специфичнији начин.

МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, једно од најстаријих средстава изражавања човека, информације о првим музичким инструментима треба да проистекну непосредно из

историјског контекста и свакодневног живота. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилике када се и на који начин музика изводи – некада и сада.

Инструменти Орфовог инструментаријума могу бити полазна тачка за класификацију инструмената у зависности од начина стварања звука (ударалке, дувачки и жичани). Посебан фокус је на инструментима из групе ударалки, као најједноставнијим и присутним од самог почетка музичког изражавања. Информације треба да буду сведене и усмерене на настанак, првобитан облик и развој, као и основне карактеристике, изражајне могућности и примену ритмичких и мелодијских ударалки.

У настави треба максимално тежити да се до знања о инструментима дође из непосредног искуства свирања, слушања и анализе, а не фактографским набрајањем података. У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације.

СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа” у процесу ученичке аперцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту праисторије и антике, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања дела које су ученици слушали, подстицајући креативност и критичко мишљење.

Препоручене композиције за слушање Химне Државна химна Химна Светом Сави Химна школе Народне песме и игре

Ј. Јовичић – Војвођанска свита С. Стевић – Бела вило (избор) Коледарска песма

Играј, играј Лазаро – Лазаричка Крстоноше крста носе – Крстоношке Орач оре равно поње – Краљичка Додолска песма

Човек и музика

Песме примитивних племена – Worldmusic Афрички бубњеви

Pagandrumming :https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ

Vanuatu Women's Water Music <https://www.youtube.com/watch?v=vUUVEvffzSI>

Ритуална игра северноамеричких Индијанаца Композиције старог века: Byzantine Hymns Good FridayЗвуци реконструисаних старогрчких инструмената– лира, аулос

Грчка музика, Епитаф деи Секилос(EpítaphedeiSeikilios) AtriummusicaedeMadrid Кинеска музика, ZhengQu (Планине и воде) Кинеска мелодија заснована на пентатоници NamMyohoRengeKyō – TheLotusSutra, <https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio> **Композиције инспирисане музиком старих епоха**

Жан Филип Рамо, *LesIndesGalantes: LesSauvages* (балет опера)

Дворжак, *Симфонија из Новог света* 3. став

А. Хачатурјан, *Игра сабљама* из балета „Гајана” Бела Барток, *Алегро Барбаро*

Игор Стравински, *Посвећење пролећа*

Рихард Штраус, опера *Саломе: Dance of the seven veils* <https://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0>

Оливије Месијан, композиције инспирисане звуцима птица Клод Дебиси, *Danses sacree et profane* <https://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M>

Домаћи композитори

С. Мокрањац – *II руковет*

С. Мокрањац – *V руковет*

П. Коњовић – *Велика чочечка игра* из опере „Коштана” М. Тајчевић – *Балканске игре* (избор) С. Христић – игра „Грлица”, „Биљана платно белеше” из ба- лета „Охридска легенда” Љубица Марић, *Бранково коло* Љубица Марић, *Праг сна*

Вера Миланковић, *Сењачка ратсодија* <https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNPo>

Миланковић *EinekleinePortmusic*, Трио Бора Дугић – *Чаробна фрула* (избор) Бора Дугић, *Игра скакаваца, Месечина*

Страни композитори

А. Вивалди – „Годишња доба” (*Пролеће, Лето, Јесен, Зима*) Жан Филип Рамо, *Hippolyte and Aricie: A la Chasse*

Јозеф Хајдн, „Коњаник”, *Гудачки квартет*, г-мол, оп.74, бр.

3, III став

Лудвиг ван Бетовен, *Шеста симфонија*

Л. В. Бетовен – *Менует* из II става Сонатине у Г-дуру оп. 49 В. А. Моцарт – *Мала ноћна музика* I и III став МозАртквартет *Eine kleine World music*

Јоханес Брамс, *Симфонија* бр. 3, трећи став

Рихард Вагнер, *Танхојзер*: Први чин, друга сцена „У Венери- ном брду” Е. Григ –

Буђење пролећа

Едвард Григ, *Пер Гинт*, свита бр. 1 А. Дворжак – *Хумореска*, Б. Сметана –

Влтава

М. Мусоргски – *Слике са изложбе* (избор) Арам Хачатуријан, „Адађо” из *Спартакуса* К. Орф – 4 кратка комада за ксилофон Лирој Андерсон
Писаћа машина

Хауард Шор, *Господар прстенова (Isengard; UrukHai)*

Видео примери за композиције

П.И. Чајковски – *Игра малих лабудова из балета Лабудово је-зеро* <https://www.youtube.com/watch?v=oiMOinQU5AY>

https://www.youtube.com/watch?v=MDy_XrWfxHY

Pagan drumming: https://www.youtube.com/watch?v=63w_8KHrEZQ

Vanuatu Women's Water Music <https://www.youtube.com/watch?v=vUUVEyffzSI>

Nam Myoho Renge Kyo – The Lotus Sutra, <https://www.youtube.com/watch?v=r364h19dXio>

Рихард Штраус, опера Саломе: Dance of the seven veils <https://www.youtube.com/watch?v=bL2fGdfG3X0>

Клод Дебиси, *Danses sacree et profane* <https://www.youtube.com/watch?v=f51LBBLzS8M> *Вера*

Миланковић, *Сењачка ратсодија*, <https://www.youtube.com/watch?v=bf1rvfmlNPo> **ИЗВОЂЕЊЕ**

МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Научна истраживања указују да читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произлазити и из историјског контекста, важно је имати на уму да начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмерити на спонтане покрете као одговор на музику (плес) и покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину (обред). Кроз примену на одговарајућим примерима музичких вежби и композиција, обрадити елементе музичке писмености. То су разлике између дура и мола, а-мол лествица (природна и хармонска), појам предзнака – повисилица и разрешилица, прости и сложени тактови, шеснаестина ноте у групи и предтакт.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Ученике не треба потцењивати у смислу поједностављеног литерарног и музичког садржаја. Што је музичко дело квалитетније, то је већи потенцијал природне позваности ученика да учествује у музичком догађају. Пре почетка певања потребно је спровести кратке вежбе за правилно дисање и распевавање. Посебно треба обратити пажњу на правилну дикцију. Рад на песми почиње фрагментима. У току рада треба указати на грешке, исправити их колико је то могуће, па тек на крају извести композицију у целини. Наставник треба да узме у обзир гласовне могућности ученика преодабира песама за певање.

Уколико је у питању извођење песама најстарије музичке фол-клорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја. То се може подстакнути пратњом која укључује природни инструмент (нетемперовани инструмент, као и људски глас). Такође, одређене песме ће карактерисати специфичан стил извођења (нпр. грлено певање).

Свирање

Приликом инструменталног музицирања користити ритмичке и мелодијске инструменте (Орфов инструментаријум, као и друге доступне инструменте). Пошто су ученици описмењени, свирање на мелодијским инструментима биће олакшано јер се могу користити нотни примери појединих песама које су најпре солмизационо обрађене. Примењујући принцип активног учења ученика на часу, свирањем се, поред

осталог, развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Препоручене композиције за певање и свирање Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе

Народне песме и игре

Густа ми магла паднала (по слуху)

Ајде, Јано (по слуху) Банатско коло Повела је Јела Девојачко коло Ти једина

У ливади под јасеном Пред Сенкином кућом Ми смо деца весела Коларићу, панићу Овим шором, јагодо Девојчица платно бели овако Шетња

Дечје песме

Бајоне, Срећна Нова свој деци света К. Орф, Динг, донг

Д. Деспић, Шума на киши М. Милојевић,

На ливади

Песма из Русије, Нека увек буде сунце Песма из Финске, Пролеће у шуми Песма из Белгије, Нек свуд љубав сја Песма из Италије, Сад зимевише нема Р. Роџерс, Солмизација

К. Бабић, Веверица Стеван Шром, Јагње моје М. М. Протић, Циц

Свирање на Орфовим инструментима Вишињичица

род родила Дивна, Дивна Дед` поиграј, ме до

Миодраг Илић Бели, Све је пошло наоачке МУЗИЧКО

СТВАРАЛАШТВО

Дечије музичко стваралаштво представља виши степен ак- тивирања музичких способности које се стичу у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и пам- ћењу музичких репродуктивних и стваралачких активности и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре,
- компоновање мелодије на задати текст,
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива,
- импровизација игре/покрета на одређену музику,
- илустрацију доживљаја музике,
- израду музичких инструмената (функционалних или не- функционалних),
- музичко-истраживачки рад,
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката,
- осмишљавање музичких квизова,
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са пева- њем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација,
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сли- ковни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда (племенска му- зика, музика

на двору, у храму, пригодна музика...).

III. *у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА*

Настава музичке културе подразумева учење свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су ниво његових постигнућа у односу на дефинисане исходе као и рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност. Тако се у настави музичке културе за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и оцењивања је начин ученичке партиципације у музичком догађају, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и уметничког и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и другеначине оцењивања као што су:

1. допринос ученика за време групног рада,
2. израда креативних задатака на одређену тему,
3. рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе),
4. специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену тероетског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музичке и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика на које начине се, изученикове перспективе, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање, педагошки оправдане.

Узимајући у обзир циљ предмета неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање остварености исхода. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати, ни задавати.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуира, прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

ИСТОРИЈА

Циљ **Циљ** учења *Историје* је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне основна историјска знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Годишњи фонд часова **36 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМ	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>разликује основне временске одреднице (годину, деценију, век, миленијум, еру);</p> <p>лоцира одређену временску одредницу на временској ленти;</p> <p>разликује начине рачунања времена у прошлости и садашњости;</p> <p>именује периоде прошлости и историјске периоде и наведе граничне догађаје;</p> <p>разврста историјске изворе према њиховој основној подели;</p> <p>повеже врсте историјских извора са установама у којима се чувају (архив, музеј, библиотека);</p> <p>наведе главне проналаске и опише њихов утицај на начин живота људи у праисторији;</p>	<p>А</p> <p>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊ А ПРОШЛОСТИ</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам прошлости и историја као наука о прошлости људског друштва.</p> <p>Хронологија – рачунање времена.</p> <p>Подела прошлости и периодизација историје.</p> <p>Историјски извори – дефиниција, основна подела и установе у којима се чувају.</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Сродне науке и помоћне историјске науке. Историја око нас.</p> <p>Историјско наслеђе – тековине.</p>

<p>разликује основне одлике каменог и металног доба;</p> <p>лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе Старог истока;</p> <p>користећи историјску карту, доведе у везу особине рељефа и климе са настанком цивилизација Старог истока;</p> <p>одреди место припадника друштвене групе на графичком приказу хијерархије заједнице;</p> <p>пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева на Старом истоку;</p> <p>наведе најважније одлике државног уређења цивилизација Старог истока;</p> <p>идентификује основна обележја и значај религије у цивилизацијама Старог истока;</p> <p>разликује врсте писама цивилизација Старог истока;</p> <p>илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и кул- турних достигнућа народа Старог истока на савремени свет;</p> <p>користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум или век;</p> <p>изложи, у усменом или писаном облику, историјске догађаје исправ- ним хронолошким редоследом;</p> <p>прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних</p>	ПРАИСТОРИЈА	<p>Основни садржаји</p> <p>Основне одлике праисторије (начин живота људи, проналасци). Подела праисторије (камено, метално доба).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Најважнији праисторијски локалитети у Европи и Србији (Ласко, Алтамира, Лепенски Вир, Винча...).</p>
<p>илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и кул- турних достигнућа народа Старог истока на савремени свет;</p> <p>користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност у одговарајући миленијум или век;</p> <p>изложи, у усменом или писаном облику, историјске догађаје исправ- ним хронолошким редоследом;</p> <p>прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних</p>	СТАРИ ИСТОК	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам Старог истока – географске одлике, најзначајније цивилизације (Месопотамија, Египат, Јудеја, Феникија).</p> <p>Друштвени односи (робовласничко и теократско друштво) и државно уређење (монархија – царства/краљевства) у цивилизацијама Старог истока.</p> <p>Основне одлике привреде и свакодневни живот – обичаји, занимања, култура исхране и становања.</p> <p>Култура и историјско наслеђе народа Старог истока – религија (мо- нотеизам и политеизам), писмо, књижевност, уметност, наука, циви- лизацијске тековине (математика, архитектура, календар, иригациони систем, саобраћајна средства, медицина, закони...).</p> <p>Проширени садржаји Специфичности египатске религије.</p>

<p>за одређену историјску тему; визуелне и текстуалне информације повеже са одговарајућим историјским периодом или цивилизацијом; опише особености природних услова и географског положаја античке Грчке; лоцира на историјској карти најважније цивилизације и државе античке Грчке; приказује друштвену структуру и државно уређење грчких полиса на примеру Спарте и Атине;</p>		<p>Специфичности религија цивилизација Месопотамије. Основне одлике јудаизма. Најважније цивилизације Далеког истока (Индија, Кина).</p>
<p>пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античкој Грчкој, идентификује узроке и последице грчко-персијских ратова и Пелопонеског рата; истражи основна обележја и значај религије старих Грка; разликује легенде и митове од историјских чињеница; наведе значај и последице освајања Александра Великог; илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античке Грчке и хеленистичког доба на савремени свет; користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античке Грчке и хеленизма у одговарајући миленијум, век или деценију; израчуна временску удаљеност између</p>	<p>АНТИЧКА ГРЧКА</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам античке Грчке – географске одлике. Најстарији период грчке историје (Критска и Микенска цивилизација). Грчки митови (појам, примери) и хомерски епови. Колонизација и основне одлике привреде. Полиси – Спарта и Атина (појам полиса, структура друштва, државно уређење). Грчко-персијски ратови. Пелопонески рат – узроци и последице. Култура и свакодневни живот (религија, олимпијске игре, митологија, уметност, наука, обичаји, занимања). Хеленистичко доба и његова култура. Историјско наслеђе (институције, закони, књижевност, позориште, филозофија, демократија, медицина,</p>

<p>појединих догађаја;</p> <p>користи основне историјске појмове;</p> <p>лоцира на историјској карти простор настанка и ширења Римске државе;</p> <p>наведе основне разлике између античке римске републике и царства;</p> <p>разликује узроке од последица најзначајнијих догађаја у историји античког Рима;</p> <p>истражи основна обележја и значај религије античког Рима;</p> <p>илуструје примерима важност утицаја привредних, научних и културних достигнућа античког Рима на савремени свет;</p> <p>пореди начин живота припадника различитих друштвених слојева у античком Риму;</p> <p>наведе најзначајније последице настанка и ширења хришћанства;</p> <p>лоцира на карти најважније римске локалитете на територији Србије;</p>		<p>уметност, архитектура, беседништво, олимпијске игре).</p> <p>Проширени садржаји</p> <p>Пелопонески рат (ток рата, најважнији догађаји и личности). Најистакнутије личности: Драконт, Перикле, Филип II, Аристотел, Архимед...</p> <p>Грчка митологија, пантеон.</p> <p>Седам светских чуда античког доба.</p>
---	--	--

<p>– користећи дату информацију или ленту времена, смести историјску појаву, догађај и личност из историје античког Рима у одговарајући миленијум, век или деценију.</p>	<p>АНТИЧКИ РИМ</p>	<p>Основни садржаји</p> <p>Појам античког Рима – географске одлике и периодизација. Оснивање Рима (легенда о Ромулу и Рему).</p> <p>Структура друштва и уређење Римске републике.</p> <p>Ширење Римске државе (освајања и провинције, привреда). Рим у доба царства – принципат и доминат.</p> <p>Култура и свакодневни живот (религија, уметност, наука, обичаји, занимања).</p> <p>Хришћанство – појава и ширење.</p> <p>Пад Западног римског царства (почетак Велике сеобе народа, подела царства и пад Западног царства).</p> <p>Историјско наслеђе (абецеда, календар, медицина, уметност, архитектура, путеви, водовод, канализација, терме, римски бројеви, хришћанство, римско наслеђе на територији Србије).</p> <p>Проширени садржаји Етрурци.</p> <p>Римска војска.</p> <p>Римски градови на територији Србије.</p> <p>Најистакнутије личности: Ханибал, Цицерон, Јулије Цезар, Клеопатра, Октавијан Август, Константин Велики...).</p> <p>Римски пантеон. Гладијаторске борбе.</p>
--	-------------------------------	--

Кључни појмови садржаја: историјски извори, хронологија, друштво, држава, стари век.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења је конципиран тако да су за сваку од пет тематских целина (*Основи проучавања прошлости, Праи-сторија, Стари исток, Античка Грчка и Антички Рим*), дати исходи, основни и проширени садржаји.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи историју. Они омогућавају да се циљ наставе историједостигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа.

Тако дефинисани исходи помажу наставнику у планирању и реализовању непосредног рада са ученицима, олакшавајући му одређивање обима и дубине обраде појединих наставних садржаја. Основне и проширене садржаје чине најважнији догађаји, појаве и процеси, као и знамените личности које су обележиле најстарији период историје. Обим проширених садржаја прилагођава се могућностима и интересовањима ученика. Програм се може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају (археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање ис-

хода је та да је фокусирана на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке

услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи омогућавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима. У планирању и припре-

мању наставе, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

I. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у пети разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета.

Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја. Примера ради, исход који гласи: ученик ће бити у стању да прикупи и прикаже податке из различитих извора информација везаних за одређену историјску тему, важан је у реализацији сваке теме, како у петом, тако и у наредним разредима.

Битно је искористити велике могућности које историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести, не само у фази утврђивања и систематизације градива, већ и у самој обради наставних садржаја. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Настава би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле.

Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их

„оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-

-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија

(употреба интернета, прављење Powerpoint презентација, коришћење диги- талних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

I. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом ни- воа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењи- вати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за проце- ну напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сва- ки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље актив- ности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстакне саморегулацију процеса учења кроз постављање личних циљеванапредовања.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања. Потребно је, такође, ускладити оцењивање са његовом сврхом. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се ко- ристе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког чла- на тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана пона- особ (тзв. вршњачко оцењивање).

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме гре- шке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са учени- цима договори показатеље на основу којих сви могу да прате на- предак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапре- ди део своје наставне праксе. Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопственирад.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ Циљ учења *Географије* је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демограф- ским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма. Годишњи фонд часова **36 часова**.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>повеже постојећа знања о природи и друштву са географијом као науком;</p> <p>повеже географска знања о свету са историјским развојем људског друштва и научно-техничким прогресом;</p> <p>на примерима покаже значај учења географије за свакодневни живот човека;</p> <p>разликује одговорно од неодговорног понашања човека према при- родним ресурсима и опстанку живота на планети Земљи;</p> <p>разликује појмове васиона, галаксија, Млечни пут, Сунчев систем, Земља;</p> <p>објасни и прикаже структуру Сунчевог система и положај Земље у њему;</p> <p>разликује небеска тела и наводи њихове карактеристике;</p> <p>одреди положај Месеца у односу на Земљу и именује месечеве мене;</p> <p>помоћу глобуса опише облик Земље и наведе доказе о њеном облику;</p> <p>помоћу карте опише распоред копна и воде на Земљи и наведе називе континената и океана;</p> <p>примерима објасни деловање Земљине теже на географски омотач;</p>	ЧОВЕК И ГЕОГРАФИЈА	<p>Ширење географских хоризоната и велика географска открића.</p> <p>Одговорност човека према планети Земљи.</p>
	ВАСИОНА	<p>Васиона, галаксија, Млечни пут, звезде, сазвезђа.</p> <p>Сунчев систем: Сунце, планете, сателити, Месец, месечеве мене, астероиди, комете, метеори.</p>
	Облик Земље и структура њене површине	<p>Облик и димензије Земље, распоред копна и воде на Земљи Сила Земљине теже, глобус, екватор, полови.</p>
	Земљи на кретања	<p>Ротација Земље и последица ротације: смена обданице и ноћи, при- видно кретање Сунца, локално време.</p> <p>Револуција Земље и последице револуције: неједнака дужина обданице и ноћи током године, смена годишњих доба, календар, топлотни појасеви.</p>

<p>разликује и објасни Земљина кретања и њихове последице;</p> <p>повеже смер ротације са сменом дана и ноћи;</p> <p>повеже нагнутост земљине осе са различитом осветљеношћу површине Земље;</p> <p>повеже револуцију Земље са сменом годишњих доба на северној и јужној полулопти и појавом топлотних појасева;</p> <p>разликује деловање унутрашњих сила (сила Земљине теже, унутрашња топлота Земље);</p> <p>разликује основне омотаче унутрашње грађе Земље;</p> <p>наведе спољашње силе (ветар, вода) Земље;</p> <p>помоћу карте и цртежа опише начине и последице кретања литосферних плоча (вулканизам, земљотреси, набирање и раседање);</p> <p>разликује хипоцентар и епицентар и наведе трусне зоне у свету и у Србији;</p> <p>наведе поступке које ће предузети за време земљотреса ;</p> <p>опише процес вулканске ерупције и њене последице;</p> <p>помоћу фотографија или узорка стена разликује основне врсте стена, описује њихов настанак и наводи примере за њихово коришћење;</p>	ПЛАН ЕТА ЗЕМ ЉА	Унутрашња грађа и рељеф Земље	<p>Постанак и унутрашња грађа Земље, литосферне плоче: кретање плоча, промена положаја континената.</p> <p>Вулканизам и земљотреси: елементи, настанак, зоне појава у свету и Србији, последице и шта радити у случају земљотреса.</p> <p>Стене: магматске, седиментне, метаморфне.</p> <p>Постанак рељефа процесима набирања и раседања, планине, низије, надморска и релативна висина.</p> <p>Обликовање рељефа дејством воде (радом река, таласа, леда, растворања стена) и ветра.</p> <p>Човек и рељеф (позитивни и негативни утицаји).</p>
		Ваздушни омотач Земље	<p>Атмосфера (састав, структура и значај).</p> <p>Време и клима: климатски елементи и појаве (температура, притисак, влажност ваздуха, падавине, облачност, ветар).</p> <p>Климатски чиниоци, основни типови климе.</p>

<p>помоћу карте, цртежа и мултимедија објашњава настанак планина и низија и разликује надморску и релативну висину;</p> <p>разликује ерозивне и акумулативне процесе;</p> <p>наведе примере деловања човека на промене у рељефу (броне, насипи, копови);</p> <p>опише структуру атмосфере;</p> <p>наведе временске промене које се дешавају у тропосфери (ветрови, падавине, облаци, загревање ваздуха...);</p> <p>разликује појам времена од појма клима;</p> <p>наведе климатске елементе и чиниоце и основне типове климе;</p> <p>графички представи и чита климатске елементе (климадијаграм) користећи ИКТ;</p> <p>користи дневне метеоролошке извештаје из медија и планира своје активности у складу са њима;</p> <p>наводи примере утицаја човека на загађење атмосфере и предвиђа последице таквог понашања;</p> <p>наводи примере о утицају атмосферских непогода на човека (екстремне температуре и падавине, град, гром, олуја);</p> <p>уочава и разликује на географској карти океане, већа мора, заливе и мореузе;</p> <p>наведе и опише својства морске воде;</p>	<p>Човек и клима (атмосферске непогоде, утицај човека на климу).</p> <p>Воде на Земљи</p> <p>Светско море и његова хоризонтална подела, својства морске воде (сланост, температура, боја, провидност), кретање морске воде (тала-си, цунами, плима и осека, морске струје).</p> <p>Воде на копну: подземне воде и извори, реке, језера и ледници. Човек и вода – поплаве и бујице, заштита вода од загађења.</p> <p>Биљни и животински свет на Земљи</p> <p>Распростирање биљног и животињског света на Земљи. Угроженост и заштита живог света.</p>
--	--

<p>помоћу карте прави разлику између речне мреже и речног слива;</p> <p>наведе и опише елементе реке (извор, ушће, различити падови на речном току);</p> <p>разликује типове језерских басена према начину постанка;</p> <p>наведе узроке настанка поплава и бујица и објасни последице њиховог дејства;</p> <p>наведе поступке које ће предузети за време поплаве и након ње;</p> <p>наведе примере утицаја човека на загађивање вода и предвиђа последице таквог понашања;</p> <p>помоћу карте повеже климатске услове са распрострањеношћу живог света на Земљи;</p> <p>помоћу карте наведе природне зоне и карактеристичан живи свет у њима;</p> <p>опише утицај човека на изумирање одређених биљних и животињских врста;</p> <p>наведе примере за заштиту живог света на Земљи.</p>		
---	--	--

Кључни појмови садржаја: географија, васиона, Земља.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења географије који је пред вама представља програм оријентисан на исходе. Суштинска промена овог програма, у односу на претходни, је у томе да је он оријентисан на процес учења и ученичка постигнућа, а не на наставне садржаје. Исходи дефинисани програмом представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења је тематски конципиран. За сваку област/ тему дати су садржаји. Како је сада у први план стављен исход, а не садржај предмета, наставни садржаји дати у програму представљају само препоручене садржаје наставнику. Наставник је креатор наставе и учења и он има пуну слободу

у планирању, осмишљавању и ко-ришћењу садржаја којима ће остварити дефинисане исходе.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи географију. Они омогућавају да се циљ наставе географије достигне у складу са предметним и међу-предметним компетенцијама и стандардима постигнућа.

Тако дефинисани исходи помажу наставнику у планирању и реализовању непосредног рада са ученицима, олакшавајући му одређивање обима и дубине обраде појединих наставних садржаја. Сви препоручени садржаји су у функцији остваривања исхода предвиђених програмом.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је та да је фокусирана на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем онога што учи са оним што је већ учио из других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Јако је важно да при планирању за конкретан час наставник, поред својих, испланира и активности ученика.

У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је

уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Акцент наставе географије у петом разреду је да ученик увиди значај изучавања географије за њега лично и да изучавањем предвиђених наставних области, развије знања, вештине, ставове и вредности за одговоран однос према себи, природи и будућности планете Земље. Програм се ослања на савремена постигнућа и перспективе развоја географске науке, корелативан је и примерен интересовањима и развојним способностима ученика. Он уважава дефинисане стандарде постигнућа за крај основног образовања и васпитања, као и међупредметне компетенције.

Програмску структуру чине три области:

1. Човек и географија
2. Васиона
3. Планета Земља

На првом наставном часу наставник уводи ученике у наставни предмет, односно, упознаје ученике са значајем географије, не улазећи у терминологију географских дисциплина. На овом часу је потребно помоћи ученицима да повежу постојећа знања о при-роди и друштву са географијом као науком. Заједно са ученицима навести примере и разлоге зашто се изучава географија. Такође је потребно упознати ученике са садржајем наставног програма и дати им јасна упутства за рад.

Програмску област *Васиона* чине најосновнија математич-ко-географска и астрономска знања о васиони, Сунчевом систему, облику и величини Земље, њеном положају у васиони и о небеским телима Сунчевог система. Кроз ову наставну област потребно је информисати ученике о основним карактеристикама осталих небеских тела, без фактографских података о планетама: величина, удаљеност до Земље и слично. Препоручује се наставнику, ако има могућности, да са ученицима посети Планетаријум и Народну опсерваторију у Београду и да за време ведрих ноћи у локалној средини покаже ученицима видљива сазвежђа и оријентацију помоћу звезде Северњаче.

Трећу програмску област *Планета Земља* чине садржаји физичке географије и разврстани су у шест тема.

Посебан значај имају исходи који се односе на облик и величину Земље и распоред континената и океана. За достизање исхода предвиђених овом темом најбоље је користити демонстративно-

-илустративне методе и методе експеримента уз употребу модела Земљеглобуса и географске карте. Имајући у виду оријентацију програма предмета и његов фокус на развијање функционалних знања ученика, географска карта и њено коришћење током просеца учења и подучавања је обавезна. Упознавање ученика са картом и са основним појмовима картографске писмености према програму наставе и учења започиње у првом циклусу основног образовања и васпитања и представља основу развијања функционалних знања. Зато треба радити на даљем унапређивању сналажења ученика на карти током петог разреда, што представља основу за касније изучавање картографског градива у шестом разреду.

За ученике овог узраста посебно може бити тешко разумевање Земљине ротације, револуције и последица ових кретања. Због тога је потребно посебну пажњу посветити обради и утврђивању ових садржаја. Наставнику се препоручује примена очигледних наставних средстава (глобус, батеријска лампа, телуријум, видео записи, анимације...) и демонстративно-илустративне методе и методе експеримента како би се могао постићи висок степен разумевања и достизања предвиђених исхода. То ће бити предуслов за касније усвајање низа других појмова који су у вези са сменом обданице и ноћи, сменом годишњих доба, формирањем климатских појасева, односно свих појмова који су у вези са временом иклимом и уопште, појавама и процесима у атмосфери, као и у хидросфери и биосфери.

При обради наставних садржаја Револуција Земље и Топлотни појасеви треба објаснити термине, као што су екватор, Гринич, северни и јужни повратник и северни и јужни поларник. Не треба улазити у терминологију географске ширине, дужине и часовних зона, јер ће то бити предмет изучавања у шестом разреду.

Наставна област *Планета Земља* има посебан значај јер у оквиру ње ученици упознају објекте, појаве и процесе, гранске и међугранске везе, као и посебне физичко-географске законитости. Акцент треба ставити на достизање исхода који се односе на функционално знање ученика (како

се понашати у случају земљо- треса, екстремних температура, атмосферских непогода, бујица и поплава...) и треба навести примере позитивног и негативног деловања човека на природу. Природна средина је у суштини сплет тесно повезаних и међусобно условљених компоненти које представљају јединствену целину. Имајући у виду нарушавање равнотеже у природној средини, потребно је указивати на превенцију и на заштиту природе.

Потребно је код ученика развијати одговорност о очувању биљних и животињских врста и рационалном коришћењу природних ресурса као услова опстанка на Земљи. Један од значајних исхода петог разреда је да се од ученика очекује да опише одговорност коју човек има према планети Земљи, планети коју настао јемо. Препорука је да се приликом планираног излета ученици упознају са објектима геонаслеђа и развију правилне ставове о његовом значају и очувању.

Поједини препоручени садржаји могу бити тешки и апстрактни ученицима, па се зато препоручује задржавање на основним појмовима, појавама и процесима уз обилато коришћење дидактичког материјала, разноврсних метода и облика рада. Једна од основних вештина која се препоручује је правилно географско посматрање и уочавање природних објеката, појава и процеса у локалној средини чиме се подстиче природна радозналост деце, самостално истраживање и њихова правилна интерпретација. Садржаји физичке географије дају могућност стицања знања, вештина и навика коришћењем статистичког материјала који је систематизован у табелама, као и руковањем различитим мерним инструментима, регистровањем и обрадом података које они показују. Предлаже се, уколико за то има могућности да за обраду података ученици користе ИКТ. На овај начин повезују се и интерпретирају квантитативни показатељи и утврђују узрочно-последичне везе и односи. У оквиру ове теме сви физичко-географски објекти, појаве и процеси не могу се потпуно обрадити, што и није циљ овог програма наставе и учења.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања ученика је у функцији развоја ученика у достизању исхода. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на то ће се процењивати његов даљи ток напредовања. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. У ту сврху, сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности. Наставник треба да подржи саморефлексију (промишљање ученика о томе шта зна, уме, може) и подстицање саморегулације процеса учења кроз постављање личних циљева напредовања и планирања како да их остваре. Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања прописаних циљева, исхода и стандарда постигнућа ученика у току савладавања школског програма. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Ученик се оцењује и на основу активности и његових резултата рада: писању и излагању презентација, различитим облицима групног рада, рад на пројектима и сл. Критеријуми бројчаног оцењивања (су мативно оцењивање) су дефинисани Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању.

Од ученика не захтевати меморисање фактографског и статистичког материјала како би знања била применљива, а ученици оспособљени да сами истражују и анализирају одређене географске објекте, појаве и процесе.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

МАТЕМАТИКА

Циљ наставе и учења математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Годишњи фонд часова: 144 часова

ИСХОДИ	ОБЛАСТИ/ТЕМЕ	САДРЖАЈИ
<p>По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева); - примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама; - разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце; - одреди и примени НЗС и НЗД; - изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке; - правилно користи речи и, или, не, сваки у математичко-логичком смислу; 	<p>ПРИРОДНИ ДЕЉИВОСТ</p> <p style="text-align: center;">БРОЈЕВИ</p> <p style="text-align: center;">И</p>	<p>Први део</p> <p>Својства операција сабирања, множења, одузимања и дељења у скупу \mathbb{N}_0. Дељење са остатком у скупу \mathbb{N}_0 (једнакост $a = bq + p$, $0 \leq p < b$). Својства дељивости; чиниоци и садржаоци природног броја. Дељивост са 2, 5 и декадним јединицама. Дељивост са 4 и 25. Дељивост са 3 и 9. Скупови и скуповне операције: унија, пресек и разлика.</p> <p>Други део</p> <p>Прости и сложени бројеви. Ератостеново сито. Растављање природних бројева на просте чиниоце. Заједнички делилац и највећи заједнички делилац. Еуклидов алгоритам за налажење НЗД. Заједнички садржалац и најмањи заједнички садржалац. Веза између НЗД и НЗС.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом; - опише основне појмове у вези са кругом 	<p>ОСНОВНИ ГЕОМЕТРИЈЕ</p> <p style="text-align: center;">ПОЈМОВИ</p>	<p>Тачке и праве; односи припадања и распореда. Однос правих у равни; паралелност. Мерење дужине и једнакост дужи. Кружница и круг. Кружница и</p>

<p>(центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве односу на круг; - нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор; - упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски; - преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом, - правилно користи геометријски прибор;</p>		<p>права. Преношење и надовезивање дужи. Централна симетрија. Вектор и транслација.</p>
<p>идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе; - нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор; - измери дати угао и нацрта угао задате мере; - упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно, реши једноставан задатак применом основних својства паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова);</p>	<p>УГАО</p>	<p>Угао, централни угао; једнакост углова. Надовезивање углова (суседни углови, конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова). Упоредни углови; врсте углова. Мерење углова, сабирање и одузимање мере углова.</p> <p>Угао између две праве; нормалне праве; унакрсни углови. Углови на трансверзали. Транслација и углови.</p>
<p>- прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке и децималне бројеве и преводи их из једног записа у други; - одреди месну вредност цифре у запису децималног броја, - заокругли број и процени грешку заокругљивања; - израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину; - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз,</p>	<p>РАЗЛОМЦИ</p>	<p>Први део</p> <p>Појам разломка облика a/b ($a, b \in \mathbb{N}$). Придруживање тачака бројевне полуправе разломцима. Проширивање, скраћивање и упоређивање разломака. Децимални запис броја и превођење у запис облика a/b ($b \neq 0$). Упоредивање бројева у децималном запису. Заокругљивање бројева.</p> <p>Други део</p> <p>Основне рачунске операције с</p>

<p>линеарну једначину или неједначину; - одреди проценат дате величине; - примени размеру у једноставним реалним ситуацијама; - примени аритметичку средину датих бројева; - сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер;</p>		<p>разломцима (у оба записа) и њихова својства. Изрази. Једначине и неједначинеу скупу разломака. Трећи део Примене разломака (проценти, аритметичка средина, размера). Основна неједнакост $p < (p+q)/2 < q$.</p>
<p>- идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије; - симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор; - конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства; - конструише праву која је нормална на дату праву или паралелна датој правој.</p>	<p>ОСНА СИМЕТРИЈА</p>	<p>Осна симетрија у равни и њене особине. Оса симетрије фигуре. Симетрала дужи и конструкција нормале. Симетрала угла.</p>

ОБЛАСТ/ТЕМА	НАЧИНИ И ПОСТУПЦИ ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА
<p>Природни бројеви и дељивост</p>	<p>- Ова тема представља природну везу са градивом првог циклуса и у оквиру ње треба проширити и продубити знања која су ученици раније стекли. Обновити својства скупова N и N_0 (претходник или следбеник) и подсетити се придруживања бројева тачкама бројевне праве. Кроз разноврсне задатке са изразима, једначинама и неједначинама из свакодневног живота, наставити са изграђивањем појмова бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и</p>

термине израз, формула, исказ. Код једначина и неједначина задржати се на једноставнијим облицима, у циљу усвајања концепта решавања датог проблема.

Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева - бројевима, бројева - дужима, бројева - површинама и др.). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгоритма, табела резултата неког пребројавања или мерења и др). У овом делу треба користити и примере са геометријским облицима, у којима се појављује зависност међу величинама.

У делу који се односи на дељивост, подсетити ученике да дељење у скупу природних бројева без остатка није увек могуће. Увести дељење са остатком, једнакост $a = bq + r$, $0 \leq r < b$ и скуп могућих остатака. Истаћи својства дељивости и анализирати дељивост збира, разлике и производа.

Правила дељивости декадним јединицама и бројевима 2, 5, 4 и 25 увести тако да ученици сами откривају законитости и активно се укључују у процес истраживања и учења, док за правила дељивости са 3 и 9 треба ученике добро изабраним примерима водити до правила. Такође, ученици треба да уоче и везе између ових правила (нпр. ако је број дељив са 10, дељив је и са 2 и са 5). На овом узрасту, нагласак треба да буде на примени, а не на формалном начину излагања.

На конкретним примерима подскупа $N \setminus 0$, увести различите начине записивања скупова уз увођење појма празног скупа и бесконачног скупа. Увести основне појмове о скуповима и математичком изражавању: скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп, са одговарајућим знацима; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке. Коришћењем примера из текућих садржаја, посебно аритметичких и касније геометријских, даље осмишљавати појам скупа, изграђивати математички језик и уносити прецизност у изражавању. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: сваки, неки, или, и, не, следи (ако...онда). Скуповне операције над два скупа треба илустровати разноврсним примерима са природним бројевима, уз коришћење Венових дијаграма и без њих. Поред тога, ученици треба да решавају задатке у којима се скуповне операције примењују на скупове делилаца, односно садржалаца бројева, што представља добар увод за увођење појмова највећи заједнички делилац и најмањи заједнички садржалац.

Увести појмове простог и сложеног броја, објаснити поступак Ератостеновог сита и поступак растављања природних бројева на просте чиниоце и одређивања највећег заједничког делиоца и најмањег заједничког садржаоца, Еуклидов алгоритам (на конкретним примерима) и везу између НЗД и НЗС, и оспособити

<p>Основни појмови геометрије</p>	<p>ученике за њихови примену у проблемским задацима.</p> <p>Главни циљ теме јесте да успостави природни прелаз на више нивое разумевања геометрије, са нивоа визуелизације (на коме су базирани садржаји геометрије у првом циклусу), на нивое анализирања и апстракције (одн. неформалне дедукције). Нови ниво подразумева описивање и репрезентације геометријских објеката на природном и формалном језику, анализирање односа међу објектима. Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника и, или, а нарочито ако...онда). Садржаје треба да прате задаци у којима се истиче правилно изражавање, договорено означавање, коректно цртање, и којима се подстиче логичко-комбинаторно размишљање.</p> <p>Полазећи од појмова тачке и праве и односа припадања и распореда увести појам дужи и појам полуправе и начине њиховог обележавања. Неформално истаћи очигледне истине које се односе на наведене појмове и односе.</p> <p>Разматрати однос две праве у равни; формулисати као очигледну истину да за сваку праву и тачку ван ње постоји јединствена права која пролази кроз дату тачку и паралелна је датој правој; заједно са овом чињеницом показати цртање (обичним троугаоним лењиром) праве паралелне датој правој кроз тачку која јој не припада. Кроз задатке истаћи симетричност и транзитивност паралелности (без увођења тих појмова), као и области на које је подељена раван задатим правима. Као посебно важне области (заједно са границом) истаћи троуглове и паралелограме и начине њиховог означавања.</p> <p>Објаснити практичан значај стандарних јединица мере и потребу за деловима јединице мере. Изражавати дужине вишеименованим бројевима и истаћи претварање у једноимене најнижих јединица. Једнакост дужи увести као једнакост њихових дужина (уз истицање да се једнакост не односи на једнакост дужи као скупова тачака).</p> <p>Увести појмове: кружница, круг, центар, полупречник, пречник, лук, тетива и тангента. Однос две кружнице, односно два круга разматрати на конкретним примерима и задацима.</p> <p>Користити шестар као геометријски инструмент за цртање кружница, упоређивање дужи и операције над њима.</p> <p>Конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање дужи повезати са мерењем. У задацима користити изломљене линије (отворене и затворене) без експлицитне дефиниције и увести појам обима затворене изломљене линије.</p>
--	--

	<p>Централном симетријом пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике. Истаћи основне особине централне симетрије и повезати их са особинама паралелограма.</p> <p>Увести појмове усмерених дужи и вектора (интензитет, правац, смер). Транслацијом ("паралелним преношењем") пресликавати тачке, дужи, кружнице, троуглове, квадрате и правоугаонике и остале једноставне фигуре, користећи при томе геометријски прибор. Истаћи основне особине транслагације и повезати их са особинама паралелограма</p>
<p>Угао</p>	<p>Угаону линију увести као унију две полуправе са заједничким почетком. Ако угаона линија није опружена, истаћи разлику између конвексне и неконвексне области у зависности од тога да ли та област садржи или не садржи дуж чији су крајеви на крацима. Угао увести као унију угаоне линије и једне од поменутих области, али даља разматрања ограничити само на конвексне углове. Увести и означавање углова малим словима грчког алфавета. Користећи се механичким моделима (кретање клатна, леза и сл.) мотивисати придруживање кружних лукова (и одговарајућих тетива) угловима. Једнаке углове увести као углове чије су одговарајуће тетиве у круговима једнаких полупречника једнаке. На ово објашњење надовезати конструктивно преношење углова помоћу шестара и лењира, а затим и конструктивно упоређивање, сабирање и одузимање углова.</p> <p>Развити код ученика вештину мерења и цртања угла помоћу угломера. Повезати једнакост углова са једнакошћу њихових мера. Увести делове степена (минуте и секунде) и поступке сабирања и одузимања мера углова.</p> <p>Објаснити једнакост унакрсних углова и увести нормалност правих. Ученике треба оспособити да цртају нормалу на праву из дате тачке употребом троугаоног лењира, а након истицања нормалности тангенте и одговарајућег полупречника, и за цртање тангенте на кружницу у задатој тачки кружнице. Објаснити шта се подразумева под растојањем тачке од праве. Под углом између правих које нису међусобно нормалне подразумевати одговарајући оштар угао.</p> <p>Истаћи углове које образује трансверзала две паралелне праве. Када трансверзала није нормална на паралелним правима, добијене углове поделити на оштре и тупе истаћи да су сви углови исте врсте међусобно једнаки.</p> <p>Обновити једнакост наспрамних страница паралелограма, и извести једнакост наспрамних углова паралелограма. Објаснити шта се подразумева под растојањем између две паралелне праве. Истаћи односе углова са паралелним крацима.</p>

Разломци

Појам разломка, као дела целине, ученици су упознали у првом циклусу. На почетку увести појмове правог односно неправог разломка, као и мешовитог броја. Претварање мешовитог броја у неправи разломак и обрнуто, повезати са поступком дељења са остатком.

Геометријску интерпретацију ненегативних рационалних бројева уводимо помоћу бројевне полуправе. Примери за то треба да буду разноврсни, имениоци разломака не треба да буду већи од 10, а ученици треба да схвате важност избора јединичне дужи за прецизно приказивање датих разломака. Бројевна полуправа се може користити и за упоређивање разломака.

Проширивање и скраћивање разломака уводити на основу особине количника да се он не мења када се и дељеник и делилац помноже, односно поделе истим бројем различитим од нуле. Скраћивање разломка до несводљивог повезати са познатим поступком налажења највећег заједничког делиоца бројиоца и имениоца. На примерима показати да се скраћивање може извести и поступно, али да је претходни поступак ефикаснији.

Упознати ученике са различитим начинима упоређивања разломака. Примере који се користе треба илустровати помоћу кружних исечака или фигура у квадратној мрежи и на тај начин повезати овај део теме са темама из геометрије (нпр. угао и мерење угла).

Увођење децималног записа разломка и њихово приказивање на бројевној полуправој повезати са мерењем дужине, масе и запремине течности, коришћењем примера из свакодневног живота. Превођење разломака у децимални запис започети са разломцима који се могу свести на децималне разломке, а након тога увести и појам периодичног децималног записа.

Сабирање и одузимање разломака увести свођењем на заједнички именилац, с тим што на почетку не треба инсистирати на најмањем заједничком садржаоцу. Множење разломака најлакше је илустровати у квадратној мрежи нпр. преко површине правоугаоника. Пре дељења разломака упознати ученике са појмом реципрочне вредности разломка и природног броја. Само дељење увести помоћу једноставних примера дељења разломка природним бројем и на крају уопштити да је дељење разломком исто што и множење његовом реципрочном вредношћу.

Код сабирања, одузимања и множења децималних бројева користити аналогију са извођењем истих операција са природним бројевима. Код дељења увести прво дељење децималног броја природним, а након тога, кроз добро одабране примере, показати како се дељење децималних бројева своди на претходни случај.

Упознати ученике са чињеницом да особине рачунских операција које су важиле у скупу природних бројева, важе и у скупу разломака. Код израза се треба задржати на примерима који нису сувише сложени, јер је циљ увежбавање извођења рачунских операција и примена њихових особина. Приликом обраде једначина и неједначина треба се задржати на једноставнијим примерима и користити аналогију са решавањем једначина и неједначина у скупу природних бројева. Треба имати у виду да су исходи који се односе на изразе, једначине и неједначине развојног типа, односно исходи који се развијају и током наредних разреда.

Веома важан део ове теме су проблемски - текстуални задаци у којима се користе разломци и децимални запис разломака, помоћу којих се подстиче развој логичког начина мишљења. Могу се обрадити и разни проблеми из свакодневног живота, нпр. планирање кућног буџета којим се, поред увежбавања операција са децималним записом бројева, ствара и основа за развој финансијске писмености, а има и своју васпитну улогу.

У делу који се односи на примену, потребно је ученике оспособити да процентни запис разломка, аритметичку средину и размеру повежу са проблемима из свакодневног живота (попусти, поскупљења, подела новца у одређеној размери, израчунавање просечне оцене, висине или примена аритметичке средине у спорту).

Увођење процентног записа разломка пожељно је обрадити кроз визуелне представе на дијаграмима (најпре квадрата подељеног на стотине, а затим произвољног правоугаоника, правилног многоугла или круга) и кроз ситуације у којима се проценат појављује, као што су израчунавања снижења или поскупљења неког производа, најпре за 25%, 50% и 75%, а након разумевања појма и концепта, и за било коју другу вредност. Кроз ове примере уједно се може увежбавати и превођење разломка у децимални и процентни запис, кроз примере који изискују овакву врсту записа броја.

Аритметичку средину је пожељно обрадити и вежбати на конкретним примерима (оцене у дневнику, спорт, кроз истраживачке задатке и сл.).

Важно је правилно формирање и разумевање појма размере. Оспособити ученике за њено коришћење у пракси: при цртању и читању разних планова и графикана; при одређивању растојања; при решавању проблема поделе у датој размери и при повећавању и смањивању слика. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање с већ упознатим садржајима математике и других предмета.

	<p>Ова област је погодна за развијање разних других компетенција, кроз задатке који би од ученика изискивали различите врсте истраживања. Резултате истраживања ученици треба да представљају графички и на тај начин стекну осећај за упоређивање разломака у различитим записима. За исход који се односи на прикупљање података и приказивање података у табели и кружном дијаграму не постоји одговарајући садржај, јер је предвиђено да се на остваривању овог исхода ради током реализације целе теме.</p>
<p>Осна симетрија</p>	<p>Код увођења појма осне симетрије од велике важности су: примери који се ученицима дају на непосредно посматрање и експериментисање и питања која ученицима постављамо како би дошли до њихових основних представа о најважнијим карактеристикама осне симетрије.</p> <p>Примере са осном симетријом започети на квадратној мрежи са осам симетрије које су идентичне са линијама мреже, са циљем да ученици самостално дођу до основних особина осне симетрије, а затим прећи на примере без квадратне мреже. Осном симетријом пресликавати тачку, дуж, круг, троугао, квадрат и правоугаоник, а приликом цртања користити геометријски прибор.</p> <p>Појам осносиметричне фигуре се такође усваја интуитивно, што значи да се низом примера указује да постоје фигуре које имају једну или више оса симетрија и фигуре које немају ту особину.</p> <p>Ученике научити да користећи геометријски прибор, конструишу симетралу дужи, симетралу угла, нормалу из тачке на праву и примене њихове особине у проблемским задацима..</p>

ДОДАТНА НАСТАВА ИЗ МАТЕМАТИКЕ ЗА V РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

ОБЛАСТ/ТЕМА		МЕСЕЦ										СВЕГ А
		I X	X	XI	X II	I	II	III	I V	V	VI	
1.	Природни бројеви и дељивост – први део	1										1
2.	Основни појмови геометрије		2									2
3.	Природни бројеви и дељивост – други део			1								1
4.	Разломци – први део				1							1
5.	Угао					1						1
6.	Разломци – други део						2					2
7.	Осна симетрија							1	1			2
8.	Разломци – трећи део								1	1		2
Укупно		1	2	1	1	1	2	1	2	1		12

Р.БР.	ОБЛАСТ/ ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ	СТАНДАР ДИ
1.	Природни бројеви и дељивост	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	- израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама - разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце - одреди и примени НЗС и НЗД - изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке - правилно користи речи <i>и</i> , <i>или</i> , <i>не</i> , <i>сваки</i> у математичко-логичком смислу	МА.1.1.1. МА.1.1.5. МА.2.1.3. МА.2.1.4. МА.3.1.2. МА.3.1.3.

2.	Основни појмови геометрије	<ul style="list-style-type: none"> -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција 	<p>анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом</p> <p>опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг</p> <p>нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор</p> <p>упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски</p> <p>преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом</p> <p>– правилно користи геометријски прибор</p>	МА.1.3.1.
3.	Угао	<ul style="list-style-type: none"> -Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција 	<p>идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе</p> <p>нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор</p> <p>измери дати угао и нацрта угао задате мере</p> <p>упореди, сабере и одузме угловерачунски и конструктивно</p> <p>реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова)</p>	<p>МА.1.3.1.</p> <p>МА.1.4.1.</p> <p>МА.1.4.3.</p> <p>МА.1.4.4.</p> <p>МА.2.3.1.</p> <p>МА.3.3.1.</p>

4.	Разломци	<p>-Рад са подацима и информацијама</p> <p>-Решавање проблема</p> <p>-Сарадња</p> <p>-Компетенција за учење</p> <p>-Комуникација</p> <p>-Дигитална компетенција</p>	<p>прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други</p> <p>одреди месну вредност цифре у запису децималног броја</p> <p>заокругли број и процени грешку заокругљивања;</p> <p>израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину</p> <p>решити једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину</p> <p>– одреди проценат дате величине</p> <p>примени размеру у једноставним реалним ситуацијама</p> <p>примени аритметичку средину датих бројева</p> <p>– сакупи податке и прикаже их табелом и кружним дијаграмом и по потреби користи калкулатор или расположиви софтвер</p>	<p>МА.1.1.1.</p> <p>МА.1.1.2.</p> <p>МА.1.1.3.</p> <p>МА.1.1.4.</p> <p>МА.2.1.1.</p> <p>МА.2.1.2.</p> <p>МА.2.1.4</p> <p>МА.2.3.5.</p> <p>МА.2.4.3.</p> <p>МА.3.1.1.</p> <p>МА.3.1.3.</p> <p>МА.3.4.2.</p>
5.	Осна симетрија	<p>-Рад са подацима и информацијама</p> <p>-Решавање проблема</p> <p>-Сарадња</p> <p>-Компетенција за учење</p> <p>-Комуникација</p> <p>-Дигитална компетенција</p>	<p>идентификује осносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије</p> <p>симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор</p> <p>конструира симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства</p> <p>конструира праву која је нормална на дату праву или паралелна датој правој</p>	<p>МА.2.3.6.</p>

Редни број теме	НАЗИВ ТЕМЕ	БРОЈ ЧАСОВА ПО ТЕМАМА
1.	Природни бројеви и дељивост	6
2.	Основни геометријски појмови	6
3.	Угао	6
4.	Разломци	6
5.	Логички задаци	6
6.	Задаци са такмичења	6
УКУПНО		36

Додатна настава из математике организује се за ученике који показују не само посебан таленат, већ велико интересовање за математику и примену математичких знања. Ученици се самостално и добровољно опредељују за додатни рад. Ученик остаје укључен у додатни рад онолико времена колико жели, према својим интересовањима. У петом разреду планира се 36 часова додатне наставе који се одржавају почевши од месеца септембра.

ДОПУНСКА НАСТАВУ ИЗ МАТЕМАТИКЕ ЗА V РАЗРЕД ОСНОВНЕ ШКОЛЕ

Допунска настава из математике организује се за ученике који спорије усвајају знања, ученике који нису били присутни на појединим часовима, ученике који желе да утврде стечено знање или уклоне евентуалне нејасноће, што доприноси бољем усвајању знања и вештина везаних за наставно градиво. У петом разреду планирано је 36 часова допунске наставе који се одржавају почевши од месеца септембра.

Редни број теме	НАЗИВ ТЕМЕ	БРОЈ ЧАСОВА ПО ТЕМАМА
1.	Природни бројеви и дељивост	7
2.	Основни геометријски појмови	8
3.	Угао	7
4.	Разломци	8
5.	Осна симетрија	6
УКУПНО		36

ОБЛАСТ/ТЕМА		МЕСЕЦ										СВЕГ А
		I X	X	XI	X II	I	II	III	I V	V	VI	
1	Природни бројеви и дељивост – први део	1										1

2.	Основни појмови геометрије		1	1								2
3.	Природни бројеви и дељивост – други део				1							1
4.	Разломци – први део				1							1
5.	Угао					1						1
6.	Разломци – други део						1	1				2
7.	Осна симетрија							1	1			2
8.	Разломци – трећи део								1	1		2
Укупно		1	1	1	2	1	1	2	2	1		12

Р.Б Р.	ОБЛАСТ/ ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ	СТАНДАРД И
1.	Природни бројеви и дељивост	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину (у скупу природних бројева) - примени правила дељивости са 2, 3, 4, 5, 9, 25 и декадним јединицама - разликује просте и сложене бројеве и растави број на просте чиниоце - одреди и примени НЗС и НЗД - изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава одговарајуће скуповне ознаке - правилно користи речи <i>и</i> , <i>или</i> , <i>не</i> , <i>сваки</i> у математичко-логичком смислу	МА.1.1.1. МА.1.1.5. МА.2.1.3. МА.2.1.4.
2.	Основни појмови геометрије	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	анализира односе датих геометријских објеката и запише их математичким писмом опише основне појмове у вези са кругом (центар, полупречник, тангента, тетива) и одреди положај тачке и праве у односу на круг - нацрта праву паралелну датој правој користећи геометријски прибор - упореди, сабира и одузима дужи, конструктивно и рачунски - преслика дати геометријски објекат централном симетријом и транслацијом - правилно користи геометријски прибор	МА.1.3.1.

3.	Угао	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	идентификује врсте и опише својства углова (суседни, упоредни, унакрсни, углови на трансверзали, углови са паралелним крацима) и примени њихове узајамне односе нацрта праву нормалну на дату праву користећи геометријски прибор измери дату угао и нацрта угао задате мере упореди, сабере и одузме углове рачунски и конструктивно реши једноставан задатак применом основних својстава паралелограма (једнакост наспрамних страница и наспрамних углова)	МА.1.3.1. МА.1.4.1. МА.1.4.3. МА.1.4.4. МА.2.3.1.
4.	Разломци	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	прочита, запише, упореди и представи на бројевној полуправој разломке у оба записа и преводи их из једног записа у други одреди месну вредност цифре у запису децималног броја заокругли број и процени грешку заокругљивања; израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши једноставну линеарну једначину и неједначину реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину – одреди проценат дате величине примени размеру у једноставним реалним ситуацијама примени аритметичку средину датих бројева	МА.1.1.1. МА.1.1.2. МА.1.1.3. МА.1.1.4. МА.2.1.1. МА.2.1.2. МА.2.1.4 МА.2.3.5. МА.2.4.3.

5.	Осна симетрија	-Рад са подацима и информацијама -Решавање проблема -Сарадња -Компетенција за учење -Комуникација -Дигитална компетенција	идентификује оносиметричну фигуру и одреди њену осу симетрије симетрично преслика тачку, дуж и једноставнију фигуру користећи геометријски прибор конструише симетралу дужи, симетралу угла и примењује њихова својства конструише праву која је нормална на дату праву или паралелна датој правој	МА.2.3.6.
----	----------------	--	---	-----------

БИОЛОГИЈА

Назив предмета	БИОЛОГИЈА
	Циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животној средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.
Годишњи фонд часова	72 часа

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да: - истражује особине живих бића према упутствима наставника и води рачуна о безбедности током рада; - групише жива бића према	Жива бића, нежива природа и биологија. Особине живих бића: ћелијска грађа, исхрана, дисање, излучивање, надражљивост, покретљивост, размножавање,

	њиховим заједничким особинама; - одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића;	раст и развиће. Једноћелијски и вишећелијски организми. Основе класификације: главни (морфолошки) карактери и особине важне за класификацију. Формирање скупова карактера који се уклапају једни у друге (груписање живих бића). Исхрана. Храна као извор енергије и градивних супстанци потребних за обављање свих животних процеса. Дисање као размена гасова у различитим срединама. Излучивање. Надражљивост. Покретљивост - кретање. Размножавање: бесполно и полно. Раст и развиће. Дужина живота. Промене које човек пролази током развића; пубертет и полна зрелост.
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	- идентификује основне прилагођености спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење; - једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и означи кључне детаље;	Живот у воденој и копненој средини - изглед, прилагођености на начин живота Живот у води - изглед, прилагођености на начин живота. Живот на копну - изглед, прилагођености на начин живота. Живот под земљом - изглед, прилагођености на начин живота
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	-прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и	Преношење особина са родитеља на потомке. Разлике родитеља и потомака. Разлике полног и бесполног размножавања у

		<p>изводи једноставне закључке;</p> <ul style="list-style-type: none"> - разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота; - поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате; - користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; 	<p>настанку варијабилности. Јединке унутар једне врсте се међусобно разликују (варијабилност) - узроци варијабилности: наслеђивање и утицај средине на развиће сваке јединке. Варијабилност организама унутар врсте је предуслов за еволуцију.</p>
ЖИВОТ ЕКОСИСТЕМУ	У	<p>- доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи;</p> <ul style="list-style-type: none"> - направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу; <p>предлаже акције бриге обиљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликти на ненасилан начин;</p> <ul style="list-style-type: none"> - илуструје примерима 	<p>Жива бића из непосредног окружења. Позитиван и негативан утицај људи на жива бића и животну средину. Заштита живих бића и животне средине. Пројекат очувања природе у мом крају. Дивље животиње као кућни љубимци - да или не. Значај врста за човека (самоникло јестиво, лековито, отровно биље; животиње као храна и могући преносиоци болести, отровне животиње).</p>

	деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава;	
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	- идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања.	Здрава исхрана и унос воде. Енергетски напаци. Штетност дуванског дима и психоактивних супстанци. Физичка активност и здравље. Промене у пубертету и последице прераног ступања у сексуалне односе

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

Математика

Физичко и здравствено васпитање

Информатика и рачунарство Географија

Техника и технологија Ликовна

култура

Српски језик и књижевност Матерњи

језик

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм биологије за пети разред је део спиралног наставног програма биологије за основну школу и оријентисан је на остваривање исхода.

Спирални наставни програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација - знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи Биологију и друге предмете. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: порекло и разноврсност живота, јединство грађе и функције као основа живота, наслеђивање и еволуција, живот у екосистему и човек и здравље. (Исходи за шесту област посматрање, мерење и експеримент у биологији су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.) Исходи омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и ревидираним стандардима. Они не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода

коришћена је Блумова ревидирана таксономија.Исходи су формулисани на нивоу примене.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;
- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
 - дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
 - критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну. На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа достигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (представљање група организама Веновим дијаграмима, писање есеја на матерњем и страном језику који уче, цртање итд).

Ученици у пети разред улазе са знањем основних биолошких појмова, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима, али

и да се по томе разликују, и да на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Док се не појаве уџбеници који одговарају овом програму, препоручује се да наставници израђују материјале за учење.

Акцент наставе биологије у петом разреду је на разумевању концепта разноврсности живог света и његовог значаја за природу и човека, значаја процеса који карактеришу живот и односа који се успостављају у природи. То би требало да буде добра основа за даље учење биологије и осталих предмета из природне групе и развој научног и критичког приступа биолошким феноменима.

2. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Област: Порекло и разноврсност живог света

У изучавању ћелије акценат је на томе да је ћелија основна јединица грађе свих живих бића, да има своје основне делове (ћелијску мембрану, цитоплазму са органелами и једро са наследним материјалом, као и да постоје ћелије чији се наследни материјал налази слободан у цитоплазми, као у случају бактерија) и да према броју ћелија разликујемо једноћелијска и вишећелијска жива бића. Није потребно детаљно изучавати грађу ћелије, нити помињати поједине органеле. Процедуре за истраживање и елементе безбедног рада одређује наставник и упознаје ученике. Препорука је да се микроскоп не користи, већ да ђаци током вежбе самостално користе лупу посматрајући крупне ћелије које су им доступне сходно окружењу у коме се школа налази, као нпр. ћелије паренхима поморанце, јаје птице, икра рибе, јаја водоземаца...

Изучавање заједничких особина живих бића треба обрадити кроз огледе (потребе за водом, одговарајућом температуром за раст, дисање, развој и размножавање и исхрана се могу пратити на квасцу; дисање, у смислу размене гасова, се може пратити огледом са свећом; кретање се може пратити огледом са кишном глистом на папиру итд.). Потребно је заједничке особине обрађивати упоредо, на представницима свих великих група, али би увек требало кренути од човека као бића које је овом узрасту најближе. Особине које се не могу обрадити огледом, могу се обрадити кроз истраживачки рад ученика. Препорука је да ученици овог узраста све задатке обављају у пару, чиме развијају способности сарадње и ненасилне комуникације, а наставник може да оствари много бољи увид у активности ученика. Све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне детаље.

После истраживања заједничких особина, ученици би требало самостално да изводе груписање организама, према задатом критеријуму. Наставник може самостално одабрати једну или више група (на примеру биљака и животиња) погодних за савладавање научног принципа класификације организама. Треба више пажње посветити карактеристичним особинама (морфологији), а не ономе што жива бића раде (нпр. расту целог живота, могу да пливају...), како изгледају (нпр. имају одређену боју), или зато што а priori знамо припадност групи (нпр. цветнице, бескичмењаци, сисари...). Овакав начин на који се жива бића класификују путем успостављања хијерархије главних "атрибута" (карактера) које имају и уклапања у поједине скупове (групе), омогућава увођење научног приступа и разумевање биолошке еволуције. Не препоручује се увођење нижих систематских категорија, осим врсте због наслеђивања особина. Слично као и код обраде заједничких особина живих бића, све што ученици посматрају или истражују би требало да прикажу цртежом и на њему обележе кључне детаље, као и да направе речник основних појмова, при чему на овом узрасту не инсистирати на употреби појмова као што су морфологија, анатомија, хијерархија...

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 16 за обраду, 8 за утврђивање, 9 за вежбе и 1 час за систематизацију. Област: Јединство грађе и функције као основа живота

У овој области је акценат на ученичком истраживању спољашњих особина живих бића из непосредног окружења и њиховом односу са

условима средине у којој живе (нпр. за живот у воденој и копненој средини жаба, комарац, вилин коњиц итд.; за живот у води речна шкољка, речни рак, шаран, штука, локвањ, дрезга, нека алга итд; за живот на копну човек, срна, пас, мачка, јазавац, слепи миш, сова ушара, кокошка, шумски мрав, стрижибуба, храст, смрча, дивља ружа, љубичица, хајдучка трава, камилица, ливадарка итд; за живот под земљом кртица, ровац, кишна глиста итд.) због чега у препорученим садржајима нема морских организама. Ако су ученици заинтересовани за њих, јер их срећу у нпр.географији или научно-популарним емисијама, наставник треба да одговори њиховим образовним потребама. Треба имати у виду да су примери дати у табели само препоручени садржаји, тј.наставник може користити све или само неке од примера, а може увести и нове адекватне примере, сходно окружењу у коме се школа налази, структури одељења и интересовању ученика. Резултате истраживања би требало искористити за генерализацију и увођење новог појма - прилагођеност (адаптација).Часови утврђивања и часови вежбања могу се искористити за радионичарски рад описивања и цртања животних форми накарактеристичним примерима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 5 часова за обраду, 4 за утврђивање, 1 за вежбу и 1 час за систематизацију Област:

Наслеђивање и еволуција

Исходи ове области доприносе промени концептуалне основе учења биологије јер уводе филогенетскоеволутивни приступ који повезује све области знања у биологији.Такође, савремена сазнања из области наслеђивања и еволуције (генетика, молекуларна биологија, биотехнологија, медицина) су већ део опште (медијске) културе, што ове садржаје чини неопходним у свакодневном животу.У овој области акценат је на преносу особина са родитеља на потомке размножавањем, разликама бесполог и полног размножавања у погледунаслеђивања особина и разликовању наследних и ненаследних утицаја у развићу особина јединки.Потребно је разјаснити да се особине једне јединке развијају под утицајем наследних фактора које је она добила од родитеља и, истовремено, под утицајем животних услова у којима се њено развиће одвија.Требало би нагласити да варијабилност (различитост јединки) унутар једне врсте настаје кроз садејство ових фактора. Наведене феномене би требало обрадити кроз ученичко истраживање варијабилности унутар једне врсте (нпр. разлике између деце у одељењу, у димензијама и боји плодова на пијаци, између говеда у истом домаћинству; уочавање разлика у висини стабла, броју листова и цветова биљака које расту у хладу и оних који расту на сунцу, или биљака које расту у близини саобраћајница и даље од њих) и кроз оглед са пелцерима или листовима афричке љубичице (биљке са истим наследним материјалом различито изгледају када расту под различитим условима). Огледу треба да претходи постављање хипотезе која ће бити огледом испитана (шта очекујем да ће се десити ако резнице исте биљке гајим у различитим условима осветљености и слично).Закључци о наслеђивању, утицају фактора животне средине и индивидуалној варијабилности могу бити генерализовани и повезани са питањима из свакодневног живота.На овај начин се постиже разумевање различитости између људи са акцентом на то да је свака особа јединствена и непоновљива (чиме се доприноси фундаменталној изградњи осећања прихватања и толеранције јер сви смо међусобно различити).Такође, на овај начин намеће се суштинско разумевање разлога због којих животни стил сваког од нас (исхрана, физичка активност, пушење, наркоманија и сл.) утиче на наше особине (нпр. раст и формирање тела током одрастања и касније) и на потенцијална обољевања.

Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, би требало практиковати увек када се прикупљају подаци.Препорука је да се ИКТ опрема користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета информатика и рачунарство и техника и технологија.

У петом разреду, неопходно је увести само појам наследног материјала као узрока уочене различитости и појам врсте због варијабилности.Не препоручује се увођење појмова ген, хроматин, хромозом, Менделових правила наслеђивања и слично.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 3 часа за обраду, 1 за утврђивање, 2 за вежбе и 1 за систематизацију. Област: Живот у екосистему

Исходи у овој области омогућавају да се жива бића проучавају у амбијенту у којем реално живе и да се код ученика развија осећање одговорности за заштиту природе и биолошке разноврсности, као и свест о властитом положају у природи и потреби одрживог развоја.

Препорука је да се часови намењени реализацији исхода из ове области изводе што чешће ван учионице у природном окружењу (школском дворишту или на неком другом терену), где би ђаци самостално или у групама проучавали жива бића, прикупљали податке, осмишљавали и реализовали еколошке пројекте. Пројекте могу да осмисле на почетку школске године, да их реализују током читаве године, а на часовима предвиђеним за ову област да представе резултате.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 4 часа за обраду, 3 за утврђивања, 4 за вежбе и 1 за систематизацију. Област: Човек и здравље

У овој области акценат је на основним чињеницама о здравој исхрани (ужина спремљена код куће), води као најздравијем пићу, штетности енергетских пића и дуванског дима. Промене у и на телу, као последице пубертета, требало би повезати са потребом одржавања личне хигијене и хигијене животног простора и опасностима од ступања у преране сексуалне односе. Препорука је да се за обраду ових појмова повремено доведу стручњаци или одведу ученици у одговарајуће установе. Свакако би требало обраду прераног ступања у сексуалне односе обрадити заједно са школским психологом.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 4 часа за обраду, 2 за утврђивање (један је за дебату), 1 за вежбу и 1 за систематизацију.

У настави оријентисаној на постизање исхода, предност имају групни начин рада и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи ВебКвест, пројект-басед леарнинг, тхематиц унитс, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности. Проблеми су решиви уз сарадњу са стручним сарадницима и колегама из одељенских већа и стручног већа.

3. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на постизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво циља учења	Одговарајући начин оцењивања
Памтити (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумети (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Применити (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирати (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирати (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирати (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

У вредновању наученог, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити табела у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености. Наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење

о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабостране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора је решивуспостављањем сарадње наставника са стручним сарадником у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, уз коришћење Блумове таксономије.

Како ни један од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасним и ефективним требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава у 5. разреду се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са циљем разумевања, препознавања, откланњања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива.

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Порекло и разноврсност живота	- Жива бића и њихове особине (исхрана, дисање, излучивање, осетљивост, покретљивост, прилагођавање, интеракција са околином,	Ученик ће бити у стању да: - истражује особине живих бића по познатој процедури и води рачуна обезбедности током рада;	Септембар, октобар, новембар, децембар и јануар.

	размножавање, наслеђивање, раст, развиће, променљивост, прилагођавање, заједничко порекло) - Ћелија-основна грађа -Раст и деоба ћелија Једноћелијски и вишећелијски организми Разноврсност и класификација живих бића	-групише жива бића у 5 царстава према њиховим заједничким особинама; -одабира макро- морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића;	
2. Јединство грађе и функције као основа живота	- Животна средина и прилагођености на њу- живот на копну, живот под земљом и живот у води	- идентификује основне прилагођености; спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење ; - једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и значи кључне детаље;	Фебруар и март
3. Наслеђивање и еволуција	- Размножавање, наслеђивање и варијабилност	- прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке; - разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота;	Март и април

		<p>– поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате; користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата;</p>	
4. Живот у екосистему	<ul style="list-style-type: none"> - Разноврсност живих бића - Утицај човека на природу 	<ul style="list-style-type: none"> – доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи; – направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу; – предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу, учествује у њима, сарађује са осталим учесницима и решава конфликте на ненасиљан начин ; – илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава; 	Април и мај

5. Човек и здравље	-Здраве навике- дневни ритам, спавање, рекреација - Изазови одрастања-опасне навике	– идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегаваризична понашања.	Мај и јун
--------------------	--	---	-----------

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљеви и задаци додатне наставе у 5. разреду су:

- исказивање заинтересованости за шира знања из предмета која превазилазе оквире предвиђене планом и програмом,
- истрживачки рад,
- самостално истраживање и коришћење стручне литературе, штампе,
- проширивање стечених знања и њихова примена у свакодневном животу,
- примена савремених технологија –интернет

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Порекло и разноврсност живота	- Особине живих бића - Ћелија - Повезаност грађе и функције - Како корен расте? - Стабло живота - Разноврсност и класификација живих бића - Израда модела, паноа, табела, презентација, извођење вежби, цртање мапа ума...	Ученик ће бити у стању да: -истражује особине живих бића по познатој процедури и води рачуна обезбедности током рада; -групише жива бића у 5 царстава према њиховим заједничким особинама; -одабира макро-морфолошки видљиве особине важне за класификацију живих бића;	Септембар, октобар, новембар, децембар и јануар.

<p>2. Јединство грађе и функције као основа живота</p>	<p>-Жива бића и њихове адаптације на услове средине -Израда цртежа и презентација</p>	<p>– идентификује основне прилагођености; спољашње грађе живих бића на услове животне средине, укључујући и основне односе исхране и распрострањење ; – једноставним цртежом прикаже биолошке објекте које посматра и истражује и означи кључне детаље;</p>	<p>Фебруар и март</p>
--	---	---	-----------------------

<p>3. Наслеђивање и еволуција</p>	<p>-Полно и бесполно размножавање - Варијабилност особина у живом свету, унутар једне врсте - Израда табела</p>	<p>-прикупља податке о варијабилности организама унутар једне врсте, табеларно и графички их представља и изводи једноставне закључке. - Разликује наследне особине и особине које су резултат деловања средине, на моделима из свакодневног живота. - Поставља једноставне претпоставке, огледом испитује утицај срединских фактора на ненаследне особине живих бића и критички сагледава резултате. - Користи доступну ИКТ и другу опрему у истраживању, обради</p>	<p>Март и април</p>
-----------------------------------	---	---	---------------------

		података и прикупљању резултата;	
4. Живот у екосистему	- Утицај човека на разноврсност живог света - Негативан и позитиван утицај човека на животну средину-примери - Прикупљање података о утицају човека на животну средину у непосредном окружењу и израда презентација	- доведе у везу промене у спољашњој средини (укључујући утицај човека) са губитком разноврсности живих бића на Земљи. - Направи разлику између одговорног и неодговорног односа према живим бићима у непосредном окружењу. - Предлаже акције бриге о биљкама и животињама у непосредном окружењу. - Илуструје примерима деловање људи на животну средину и процењује последице таквих дејстава;	Април и мај
5. Човек и здравље	- Здраве и нездраве животне навике - Израда пирамиде исхране - Израда панона и презентација	идентификује елементе здравог начина живота и у односу на њих уме да процени сопствене животне навике и избегава ризична понашања.	Мај и јун

Корелација са другим предметима: математика, физичко и здравствено васпитање, информатика и рачунарство, географија, техника и технологија, ликовна култура, српски језик и књижевност.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе и учења *технике и технологије* је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа преузимаљиво и иницијативно.

Наставни предмет **техника и технологија** намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за животи рад у свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештина у реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање преузимаљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Задаци наставе технике и технологије су:

- да помаже схватању законитости природних и техничких наука,
- да даје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада,
- да помаже развоју стваралачког и критичког мишљења,
- да помаже развоју општих техничких склоности и способности,
- да помаже савладавању основних принципа руковања различитим средствима рада, објектима технике и управљања технолошким процесима,
- да развија прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака,
- да стекну радне навике и оспособе се за међусобну сарадњу и тимски рад,
- да навикну на правилну примену одговарајућих мера заштите на раду и стичу знања о потреби заштите радне и животне средине,
- да помаже избору струке и занимања.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- упознају се с програмом ТТ, правилима понашања, организацијом рада и мерама заштите у кабинету;
- упознају се с улогом технике и технологије и занимањима у тој области;
- упознају основне елементе геометријског и техничког цртања и оспособе се за приказивање сопствене идеје помоћу скице и техничког цртежа;

- оспособе се за пренос података између ИКТ уређаја (рачунар, таблет, smartphone, дигитални фотоапарат);
- користе апликације за обраду дигиталне слике (подешавања осветљености и контраста, промена величине/резолюције, издвајање дела слике);
- користе програм за обраду текста (креирање документа, форматирање текста, уметање слике и графике);
- користе рачунар за претраживање на Интернету и приступ online ресурсима;
- стекну основна знања о саобраћају (врсте, саобраћајна средства, начини регулисања, правила, прописи и сигнализација за пешаке, возаче бициклаи дечијих возила, безбедност у саобраћају, примена ИКТ и занимања у области саобраћаја);
 - упознају природне ресурсе на Земљи;
- упознају могућности коришћења енергије и да се навикавају на штедњу енергије;
 - уоче значај управљања отпадом (рециклажа; заштита животне средине);
 - упознају врсте, својства и примена природних материјала; технологије прераде и обраде истих;
 - упознају поступке ручне обраде материјала, као и алате и прибора за ручну обраду;
- упознају пут од идеје до реализације и науче самостално да израде предмете према одговарајућим упутствима и/или по својој идеји (од лако обрадивих материјала) примењујући мере и средства заштите при раду;
- активно учествује у раду тима (представља идеју, врши проналажење и обраду података, планира активности, помаже члановима тима, процењује резултат, презентује...)

Р. Б.	НАСТАВНА ТЕМА/ОБЛАСТ	Број часова по теми	Број часова
------------------	-----------------------------	--------------------------------	--------------------

		Укупно	обрада	остали типови часа
1.	ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	6	4	2
2.	САОБРАЋАЈ	14	9	5
3.	ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	16	7	9
4.	РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	20	10	10
5.	КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ - ИДЕЈА ПРЕТОЧЕНА У СТВАРНОСТ	16	2	14
УКУПНО		72	31	41

Месеци	I X	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI
Наставне теме										
Животно и радно окружење	6									
Саобраћај	2	10	2							
Техничка дигитална писменост			6	8	2					
Ресурси и производња					4	4	8	4		
Конструкторско моделовање								4	8	4

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ:

- У оквиру области **Животно и радно окружење** посебно развијати међупредметне компетенције – **Одговоран однос према околини, Естетичка, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.**
- У оквиру области **Саобраћај** посебно развијати међупредметну компетенцију – **Одговоран однос према здрављу, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, решавање проблема, сарадња.**
- У оквиру области **Техничка и дигитална писменост** посебно развијати међупредметне компетенције – **Дигиталну, Рад са подацима и информацијама, Комуникација, компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, решавање проблема, сарадња.**
- У оквиру области **Ресурси и производња** посебно развијати међупредметне компетенције – **Естетичка, Одговоран однос према околини, Компетенција за учење, одговорно учешће у демократском друштву, комуникација, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама, решавање проблема, сарадња, дигитална компетенција.**
- У оквиру области **Конструкторско моделовање** посебно развијати међупредметне компетенције – **Предузетништво, Решавање проблема, Сарадња, Дигиталну и Комуникација, одговорно учешће у демократском друштву, естетичка компетенција, одговоран однос према околини, одговоран однос према здрављу, предузимљивост и оријентација ка предузетништву, рад са подацима и информацијама.**

АКТИВНОСТИ КОЈЕ ДОМИНИРАЈУ У РАДУ

<p>Наставника (организатор и реализатор наставе; партнер у комуникацији, мотивише ученика, праћење практичног рада, праћење постигнућа ученика...)</p>	<p>Пажљиво планира и припрема наставу, проверава претходна знања и искуства ученика, реализује и води наставни процес, помаже ученицима да поставе циљеве и задатке, помаже ученицима у процесу учења и решавања задатака, прати и пружа подршку, подстиче ученике на стваралачко истраживање, подстиче сарадњу и тимски рад, помаже ученицима да превазиђу неочекиване проблеме и ситуације током учења, самостално и заједно са ученицима вреднује процес и резултате наставе,)...</p>
<p>Ученика (разговор, слушање, описивање, експериментисање, посматрање, уочавање, израда практичног рада, стварање, истраживање, планирање, представљање, унапређивање)</p>	<p>Пажљиво прати излагање наставника и својих другова, аргументовано и са уважавањем се укључује у дискусије и износи своја мишљења, планира своје учење и напредак, процењује свој и рад својих другова, проналази начине за решавање проблема, истражује различите изворе знања, повезује нова са ранијим знањима и искуством, учествује у различитим наставним и ваннаставним активностима и пројектима...</p>

НАЧИНИ ПРАЋЕЊА И НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА ТОКОМ ГОДИНЕ

Усмено излагање	Активност на часу	Практичне вежбе (радове)	Домаћи задатак	Тест	Графички радови	Презентације (рад на рачунару)	Заинтересованост	Преглед свески
*	*	*	*	*	*	*	*	*

(* начини који се користе у раду)

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области /теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ
ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	<p>-описује улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице и њихово повезивање.</p> <p>-разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју.</p> <p>-наводи занимања у области технике и технологије.</p> <p>-процењује сопствена интересовања у области технике и технологије.</p> <p>-организује радно окружење у кабинету.</p> <p>-правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу.</p>	<p>Појам, улога и значај технике и технологије на развој друштва и животног окружења.</p> <p>Подручја човековог рада и производње, занимања и послови у области технике и технологије.</p> <p>Правила понашања и рада у кабинету.</p> <p>Организација радног места у кабинету и примена мера заштите на раду.</p> <p>Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу.</p>
САОБРАЋАЈ	<p>-процени како би изгледао живот људи без саобраћаја.</p> <p>-класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени.</p> <p>-наводи професије у подручју рада саобраћај.</p>	<p>Улога, значај и историјски развој саобраћаја.</p> <p>Врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени.</p> <p>Професије у подручју рада саобраћај.</p>

	<p>-направи везу између савременог саобраћаја и коришћења информационих технологија.</p> <p>-разликује безбедно од небезбедног понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила.</p> <p>-правилно се понаша као пешак, возач бицикла и дечијих возила у саобраћају.</p> <p>-користи заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилима.</p> <p>-аргументује неопходност коришћења сигурносних појасева на предњем и задњем седишту аутомобила и увек их користи као путник.</p> <p>-повеже место седења у аутомобилу са узрастом ученика.</p> <p>-одговорно се понаша као путник у возилу.</p> <p>-показује поштовање према другим учесницима у саобраћају.</p> <p>-анализира симулирану саобраћајну незгоду на рачунару и идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла.</p>	<p>Употреба информационих технологија у савременом саобраћају.</p> <p>Саобраћајна сигнализација – изглед и правила поступања.</p> <p>Правила и прописи кретања пешака, возача бицикла и дечијих возила (ролери, скејт, тротинет) у саобраћају-рачунарска симулација и саобраћајни полигон.</p> <p>Обавезе и одговорност деце као учесника у саобраћају.</p> <p>Заштитна опрема потребна за безбедно управљање бициклом и дечијим возилима.</p>
--	---	--

<p>ТЕХНИЧКА ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ</p>	<p>И</p> <ul style="list-style-type: none"> -самостално црта скицом и техничким цртежом једноставан предмет. -правилно чита технички цртеж -преноси податке између ИКТ уређаја. -примењује основне поступке обраде дигиталне слике на рачунару. -користи програм за обраду текста за креирање документа са графичким елементима. -користи Интернет сервисе за претрагу и приступање online ресурсима. -преузима одговорност за рад. -представи идеје и планове за акције које предузима користећи савремену информационо-комуникациону технологију и софтвер. 	<p>Прибор за техничко цртање (оловка, гумица, лењир, троугаоници, шестар). Формати цртежа (А3, А4). Размера. Типови и дебљине линија (пуна дебела линија; пуна танка линија; пуна танка линија извучена слободном руком; испрекидана танка линија; црта-тачка-црта танка линија). Геометријско цртање (цртање паралелних правих, цртање нормале на дату праву, цртање угла помоћу лењира и троугаоника). Елементи котирања (помоћна котна линија, котна линија, показна линија, котни број, котни завршетак). Цртање техничког цртежа са елементима (типови линија, размера и котирање). Пренос података између ИКТ уређаја (рачунар, таблет, дигитални фотоапарат). Апликација за дигиталну обраду слике. Операције подешавања осветљености и контраста слике. Промена величине/резолюције слике, издвајање дела слике. Креирање документа у програму за обраду текста. Форматирање текста,</p>
--	--	---

		уметање слике и графике. Интернет претрага и приступ online ресурсима.
РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	<p>-повезује својства природних материјала са применом.</p> <p>-објасни технологије прераде и обраде дрвета, производњу папира, текстила и коже.</p> <p>-сече, спаја и врши заштиту папира, текстила, коже и дрвета.</p> <p>- правилно и безбедно користи алате и прибор за ручну механичку обраду (маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега).</p> <p>-направи план израде једноставног производа и план управљања отпадом.</p> <p>-самостално израђује једноставан модел.</p>	<p>Природни ресурси на Земљи:</p> <p>Енергија и материјали.</p> <p>Управљање отпадом (рециклажа, заштита животне средине).</p> <p>Врсте, својства и примена природних материјала.</p> <p>Технологија прераде и обраде дрвета.</p> <p>Технологија прераде и обраде коже.</p> <p>Текстилна технологија.</p> <p>Технологија производње папира.</p> <p>Поступци ручне обраде и спајања папира, текстила, коже и дрвета – сечење/резање, спајање (лепљење) и заштита (лакирање). Коришћење алата и прибора за ручну обраду и спајање наведених материјала –маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега.</p>
КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ	-самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела	Израда предмета/модела ручном обрадом и спајањем папира и/или дрвета, коже,

	<p>користећи ИКТ и Интернет сервисе.</p> <p>-одабира материјале и алате за израду предмета/модела.</p> <p>-мери и обележава предмет/модел.</p> <p>-ручно израђује једноставан предмет/модел користећи папир и/или дрво, текстил, кожу и одговарајуће технике, поступке и алате.</p> <p>-користи програм за обраду текста за креирање документа реализованог решења.</p> <p>-самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ.</p> <p>-показује иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха.</p> <p>-планира активности које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова.</p> <p>-активно учествује у раду пара или мале групе у складу са улогом и показује поштовање према сарадницима.</p> <p>-пружи помоћ у раду другим</p>	<p>текстила коришћењем одговарајућих техника, поступака и алата.</p> <p>Приказивање идеје, поступка израде и решења/производа.</p> <p>Тимски рад и подела задужења у тиму.</p>
--	---	--

	ученицима. -процењује остварен результат и развија предлог унапређења.	
--	---	--

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

- Информатика и рачунарство
- Математика
- Биологија
- Географија
- Ликовна култура,

МОГУЋИ РАСПОРЕД НАСТАВНИХ ЈЕДИНИЦА ЗА ПЕТИ РАЗРЕД

НАЗИВ И САДРЖАЈ НАСТАВНЕ ТЕМЕ	ТИП ЧАСА	ИСХОДИ		
		ОСНОВНИ	СРЕДЊИ	НАПРЕДНИ
<p>1. Животно и радно окружење</p> <p>Појам, улога и значај технике и технологије на развој друштва и животног окружења.</p> <p>Подручја човековог рада и производње,</p>	<p>уводни, обрада, истраживање</p>	<p>Описује улогу технике, технологије и иновација у развоју заједнице;</p> <p>Наводи занимања у области технике и технологије;</p> <p>– Разуме</p>	<p>Уочава разлику и повезаност технике и технологије;</p> <p>Разликује основна подручја човековог рада, производње и пословања у техничко-технолошком подручју;</p> <p>Усклађује понашање и активности са организацијом рада у кабинету и примењује мере заштите.</p>	<p>Повезује предмет и значај ТТ са развојем технике;</p> <p>Процењује сопствена интересовања у области технике и технологије;</p> <p>Организује радно</p>

занимања и послови у области технике и технологије.		значај организације радног места и примене мера заштите.		окружење у кабинету. -Самостално успешно организује и одржава своје радно место.
Правила понашања и рада у кабинету. Организација радног места у кабинету и примена мера заштите на раду.	обрада	– Правилно и безбедно користи техничке апарате и ИКТ уређаје у животном и радном окружењу.		
Коришћење техничких апарата и ИКТ уређаја у животном и радном окружењу.	обрада, истраживање			
2. Саобраћај Улога, значај и историјски развој саобраћаја. Врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени..	обрада	Процењује како би изгледао живот људи без саобраћаја; Разликује карактеристике четири основна вида саобраћаја (друмски,	Класификује врсте саобраћаја и саобраћајних средстава према намени; Разликује и описује хоризонталну, вертикалну и светлосну сигнализацију у саобраћају; Одговорно се понашао као путник у возилу; – Показује поштовање	– Идентификује ризично понашање пешака и возача бицикла; – Аргументује неопходност коришћења сигурносних
Професије у подручју рада	обрада, истражи-	(друмски,		

саобраћај. Употреба информациони х техологија у савременом саобраћају.	вање	железнички, водни и ваздушни); Наводи професије у подручју рада саобраћаја;	према учесницима.	другим	појасева при вожњи аутомобилом и увек их користи као путник; – Класификује учеснике у саобраћају на раскрсници по приоритету кретања; – Схвата утицај саобраћаја на животну средину и неопходност мера за заштиту исте. -Поседује шире знање о историји развоја саобраћаја и значају транспорта. -Познаје већи број саобраћајних знакова.
Саобраћајна сигнализација – изглед и правила поступања.	Обрада/ вежбање	Зна основна правила за регулисање и безбедност друмског саобраћаја;			
Саобраћајна сигнализација – Израда модела саобраћајних знакова.	вежбање	Повезује место седења у аутомобилу са узрастом;			
Правила и прописи кретања пешака, возача бицикла и дечијих возила (ролери, скејт, тротинет) у саобраћају – рачунарска симулација или саобраћајни полигон.	обрада	Зна обавезе и одговорности пешака, вожача бицикла и дечијих возила у саобраћају и усклађује понашање у јавном саобраћају с тим;			
Правила и прописи кретања пешака, возача бицикла и дечијих возила	вежбање	Разликује безбедно од небезбедног			

(ролери, скејт, тротинет) у саобраћају – рачунарска симулација или саобраћајни полигон.		понашања пешака, возача бицикла и дечијих возила – Користи		
Обавезе и одговорност деце као учесника у саобраћају. Заштитна опрема потребна за безбедно управљање бициклом и дечијим возилима	обрада	заштитну опрему за управљање бициклом и дечијим возилима.		
3. Техничка и дигитална писменост Основни прибор за техничко цртање. Формати папира.	обрада, вежбање	Зна и правилно примењује основни прибор за техничко цртање; Зна основне елементе геометријског и техничког цртања;	Зна и адекватно примењује све елементе техничког цртања; Користи техничко писмо на техничким цртежима; Правилно примењује размеру; Способан је да сложене предмете прикаже скицом и техничким цртежом;	Способан је да предмете по сопственој замисли прикаже скицом и техничким цртежом. Одговорно користи рачунарски софтвер и Интернет.
Врсте линија у техничком цртању. Техничко писмо.	обрада, вежбање	Зна појам и врсте	Преноси податке измеђи ИКТ уређаја;	

Геометријско цртање		размере; Правилночита техничке цртеже;	Користи апликацију за обраду дигиталне слике; Користи Интернет сервисе за претрагу и приступање online ресурсима; Преузима и инсталира бесплатних апликација (http://www.besplatniprogrami.org).	- Способан је да своје идеје и планове за акције које преузима представи користећи савремену ИКТ.
Размера. Означавање мера на техничком цртежу (котирање).	обрада, вежбање	Способан је да једноставне предмете прикаже скицом и техничким цртежом;		
Цртање техничког цртежа са елементима	вежбање	Користи апликацију за обраду текста за креирање документа са графичким елементима;		
Пренос података између ИКТ уређаја рачунар, таблет, smartphone, дигитални фотоапарат).	обрада, вежбање	Користи Интернет за претрагу и комуникацију.		
Апликације за обрада дигиталне слике (подешавања осветљености и контраста, промена величине/ резолуције, издвајање дела слике).	обрада, вежбање			
Програм за	обрада,			

обраду текста (уметање слике и графике у текстуални део документа и његово форматирање).	вежбање			
Интернет претрага и приступ online ресурсима.	обрада, вежбање			
4. Ресурси и производња Природни ресурси на Земљи. Управљање отпадом (рециклажа; заштита животне средине).	обрада	– Зна природне ресурсе на Земљи; Зна појам, симбол и значај рециклаже и заштите животне средине;	Класификује и наводи природне ресурси на Земљи; Разуме потребу за рециклажом и заштитом животне средине као и значај штедње енергије и коришћења обновљивих извора; Класификује лако обрадиве материјале према пореклу и намени; Разуме принцип деловања алата за механичку обраду материјала; Повезује основна својства и примену лако обрадивих материјала; Уме да направи план израде једноставног	Планира енергетски и еколошки ефикасно понашање; Разликује технолошке процесе добијања и прераде лако обрадивих материјала. -Корити и примењује алат и прибор за обраду дрвета, папира, текстила и других материјала.
Врсте, својства и примена природних материјала.	обрада	Зна врсте, основна својства и намену лако обрадивих материјала,		
Технологија прераде и обраде дрвета.	обрада	Наводи начине обраде материјала;		
Технологија производње папира.	обрада			

Текстилна технологија и технологија прераде и обраде коже.		Правилно и безбедно користи алат и прибор за ручну механичку обраду материјала и мере заштите на раду;	производа и план управљања отпадом.	
Поступци ручне обраде испајања дрвета, папира, текстила и коже – сечење/резање, спајање (лепљење) и заштита (лакирање).	обрада, вежбање	Самостално израђује једноставан модел од лако обрадивог материјала (правилно врши избор материјала, операција и алата користећи алгоритам од идеје до реализације).		
Коришћење алата и прибора за ручну обраду и спајање наведених материјала – маказе, моделарска тестера, брусни папир, стега.	обрада, вежбање			
Израда модела од папира.	вежбање			
Израда модела од текстила.	вежбање			
Израда модела од дрвета.	вежбање			
Израда модела од дрвета.	вежбање			

<p>5. Конструкторско моделовање</p> <p>Увод уконструкторс ко моделовање - пројектну наставу (формирање тимова, правила рада у групи, подела послова и одговорности, упознавање са динамиком и роковима за реализацију пројектних активности, критеријумима оцењивања, ...)</p>	<p>обрада</p>			
<p>Проналазак информација потребних за израду предмета/моде ла. План активности и израда скице и техничког цртежа.</p>	<p>вежбање</p>	<p>– Као члан тима у раду на пројекту ученик поштује правила заједничког рада и препознаје своје место и улогу;</p>	<p>Одабира материјале и алате за израду предмета/модела уз подршку наставника; Као члан тима у раду на пројекту ученик поштује друге као равноправне учеснике и прихвата најбоље решење; – Планира активности</p>	<p>– Самостално одабира материјале и алате за израду предмета/мо дела; – Као члан тима у раду на пројекту</p>
<p>Преношење мера са техничког</p>	<p>вежбање</p>			

цртежа на материјал. Израда предмета/модела ручном обрадом од различитих материјала.		– Самостално проналази информације потребне за израду предмета/модела користећи ИКТ и Интернет сервисе; Одабира материјале и алатеза израду предмета/модела уз помоћ наставника; Мери и обележава на материјалу	које доводе до остваривања циљева укључујући оквирну процену трошкова; – Објективно процењује остварен резултат и развија предлог унапређења.	ученик активно предлаже решење проблема, пружа подршку и помоћ својим сарадницима и прихвата њихове идеје, сугестије и помоћ; – Показује иницијативу и јасну оријентацију ка остваривању циљева и постизању успеха.
Израда предмета/модела ручном обрадом од различитих материјала.	вежбање			
Израда предмета/модела ручном обрадом од различитих материјала.	вежбање			
Завршна обрада, заштита, рад на дизајну предмета/модела	вежбање	Ручно израђује једноставан предмет/модел користећи лако обрадиве материјале, одговарајуће технике, поступке и алате; – Користи		
Израда пројектне документације (приказивање идеје, поступака израде и решења производа	вежбање			

путем презентације).		програм за обраду текста		
Представљање производа (презентација рада) – процена остварених резултата. Одређивање тржишне вредности и продаја производа. Финансијски извештај.	вежбање	за креирање документа реализованог решења; — Самостално представља пројектну идеју, поступак израде и решење/производ.		

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ	Циљ учења <i>Информатике и рачунарства</i> је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, производњу дигиталних садржаја и креирање рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.
------------	---

Годишњи фонд часова	36 часова
----------------------------	------------------

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ (УЧЕНИК УМЕ ДА...)
1.	ИКТ	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – естетичка компетенција – комуникација – одговоран однос према здрављу – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... наведе примену информатике и рачунарства у савременом животу</p> <p>... именује основне врсте и компоненте ИКТ уређаја</p> <p>... прави разлику између хардвера, софтвера и сервиса</p> <p>... прилагоди радно окружење кроз основна подешавања</p> <p>... разликује основне типове датотека,</p> <p>... организује податке на рачунару</p> <p>... креира текстуални документ и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички)</p> <p>... креира дигиталну слику и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички)</p> <p>... примењује алатке за снимање и репродукцију аудио и видео записа</p> <p>... правилно користи ИКТ уређаје</p>

			... креира мултимедијалну презентацију и примени основне акције едитовања и форматирања (самостално и сараднички)
2.	Дигитална писменост	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – естетичка компетенција – комуникација – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>...спроводи поступке за заштиту личних података и приватности на интернету</p> <p>... разуме значај ауторских права</p> <p>... реагује исправно када дође у потенцијално небезбедну ситуацију у коришћењу ИКТ уређаја</p> <p>... рационално управља временом које проводи у раду са технологијом и на интернету</p> <p>... препознаје ризик зависности од технологије и доводи га у везу са својим здрављем</p> <p>... доводи у везу значај правилног одлагања дигиталног отпада и заштиту животне средине</p> <p>... приступа интернету, самостално претражује, проналази информације у дигиталном окружењу и преузима их на свој уређај</p> <p>... информацијама на интернету приступи критички</p> <p>... разликује безбедно од небезбедног, пожељно од непожељног понашања на интернету</p> <p>... реагује исправно када дођу у контакт са непримереним садржајем или са непознатим особама путем интернета</p>
3.	Рачунарство	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – одговорно учешће у демократском друштву 	... користи технологију одговорно и на сигуран начин

		<ul style="list-style-type: none"> – комуникација – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – решавање проблема – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... наведе редослед корака у решавању једноставног логичког проблема</p> <p>... сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби</p> <p>... препознаје елементе радног окружења програма Скреч и објасни њихову функцију</p> <p>... сврсисходно примењује програмске структуре и блокове наредби</p> <p>... објасни сценарио и алгоритам пројекта</p> <p>... креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу</p> <p>... креира једноставан рачунарски програм у визуелном окружењу</p> <p>... користи математичке операторе за израчунавање</p> <p>... анализира и дискутује програм, проналази и отклања грешке у програму</p> <p>... у визуелном окружењу креира рачунарски програм за решавање проблема из реалног живота</p> <p>... у визуелном окружењу креира једноставан рачунарски програм који укључује наредбе понављања</p> <p>... у визуелном окружењу креира једноставан рачунарски програм који укључује гранање</p> <p>... схвати математичко–логички смисао речи „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”, израза „ако... онда”</p> <p>... изводи скуповне операције уније, пресека, разлике и правилно употребљава</p>
--	--	--	--

			<p>одговарајуће скуповне ознаке</p> <p>... зна алгоритме аритметике (сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидов алгоритам) и интерпретира их алгоритамски</p>
4.	Пројектна настава	<ul style="list-style-type: none"> – одговорно учешће у демократском друштву – комуникација – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... сарађује са осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала у вези са темом</p> <p>... одабира технике и алате у складу са фазама реализације пројекта</p> <p>... сарађује са осталим члановима групе у прикупљању и обради материјала и формулацији закључака у вези са темом</p> <p>... примењује технике и алате у складу са фазама реализације пројекта</p> <p>... сарађује са осталим члановима групе у представљању резултата и закључака</p> <p>... наведе кораке и опише поступак решавања пројектног задатка</p> <p>... вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен</p> <p>... поставља резултат свог рада на интернет ради дељења са другима, уз помоћ наставника</p>

Кључни појмови садржаја: ИКТ, ИКТ уређаји, датотека, мултимедијална презентација, дигитална писменост, Интернет, рачунарство, алгоритам.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм предмета *Информатика и рачунарство*, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи говоре о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи овај предмет. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у три тематске целине: *ИКТ*, *Дигитална писменост* и *Рачунарство*.

У настави оријентисаној на постизање исхода потребно је уважити стечене дигиталне вештине ученика. У планирању и припремању наставе, наставник полази од исхода које треба остварити и планира, не само своје, већ, превасходно активности ученика на часу. Наставник треба да буде више оријентисан ка менторској улози, а мање ка предавачкој. Потребно је да наставник програмске исходе, који треба да се достигну до краја петог разреда, разложи на исходе – кораке за сваки час, било да се ради о часовима обраде или утврђивања, а које треба да оствари сваки ученик. Такође, треба да за сваки час планира и припреми средства и начине провере остварености пројектованих исхода. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама из разредног већа због успостављања корелација међу предметима.

Потребно је радити на развоју алгоритамског начина мишљења у поступку решавања проблема и задатака, развоју логичког мишљења и изградњи личних стратегија за учење уз примену ИКТ-а.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је активности осмислити тако да укључују практичан рад, уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности на часу прати сажето и јасно упутство ученику за реализацију задатка, уз демонстрацију поступка. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност, односно да се кроз дискусију са ученицима одаберу најадекватнији алати, концепти и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, истрајност, аналитичност, самосталност у раду и спремност на сарадњу.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету се могу се наћи примери добре праксе који се, уз прилагођавање условима рада и поштовањем ауторских права, могу користити.

С обзиром да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера изводи се са половином одељења (одељења која имају до 30, а не мање од 25 ученика се деле на групе). Школе које не поседују просторне и техничке могућности и чији је број ученика у одељењу мањи од 25, могу да изврше поделу одељења на групе уз сагласност Министарства, односно надлежне Школске управе.

Настава се реализује у рачунарском кабинету/дигиталној учионици.

Информационо-комуникационе технологије (9)

Реализацију ове тематске целине започети навођењем примера примене ИКТ-а. Мотивисати ученике да дискутују о могућности примене ИКТ-а из њихове перспективе, да опишу искуства у коришћењу дигиталних уређаја и наведу оно шта је њима важно код дигиталних уређаја: добар звук, боља фотографија, интернет, игре, запажања како њихови родитељи користе ИКТ уређаје и слично.

Ученике информативно упознати са предметом изучавања информатике и рачунарства и то навођењем примера који би њима били познати. Објаснити појам *информационо-комуникационе технологије (ИКТ)*. Увести појмове хардвер и софтвер.

Навести врсте рачунара и дигиталних уређаја које ученици користе, делове из којих се састоје: тастатура, миш, екран, екран осетљив на додир, кућиште, звучници и сл., наводећи њихову функцију. Дискутовати са ученицима о њиховом искуству са хардвером и ИКТ уређајима. Циљ је да

ученици буду у стању да разумеју намену основних делова дигиталних уређаја које користе. Напоменути да у рачунару постоји меморија у којој се памте бројеви којима су описани текст, слика, звук... Показати на примеру како би се нека слика кодирала бројевима. Скренути пажњу на правилно руковање ИКТ уређајима.

Појам *оперативни систем* увести кроз повезивање претходног искуства ученика у коришћењу различитих дигиталних уређаја (кроз дискусију: нпр. који ОС користи мобилни телефон, навести примере: Android, Windows...). Нагласити који оперативни систем користе рачунари на којима ће радити у школи. Описати укратко улогу ОС, нагласити да препознаје и повезује делове рачунара и омогућава да користимо рачунар и друге дигиталне уређаје. На сличан начин увести и појам *кориснички програми*.

Кроз демонстрацију и личну активност ученика, скренути пажњу на правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара). Увести појам „радна површина” оперативног система (направити паралелу код рачунара и других дигиталних уређаја). Објаснити појмове икона, пречица, трака са задацима (навести елементе и њихову намену).

Увести појам „Контролна табла”, појаснити намену и начин покретања. Без улажења у све детаље контролне табле, са ученицима у овом разреду урадити само најосновнија подешавања уређаја (миша, монитора...) и радног окружења (регионална језичка подешавања ОС-а, језик тастатуре СР ћирилица и латиница, јачина звука...). Овде паралелно урадити све активности, према могућностима, и кроз основна подешавања на телефону јер су такви уређаји ученицима блиски.

Кроз конкретне примере објаснити појам датотеке и неопходност организације датотека у рачунару: чување и проналажење, премештање или брисање (поменути „Корпу за отпатке”). Дискутовати са ученицима о врстама датотека (текст, бројеви, слике, звук, видео и мултимедија).

За креирање, измене, чување и приказивање резултата рада у форми датотека, одабрати доступне корисничке програме (лиценциране или бесплатне), као што су програми за: цртање, обраду текста, израду мултимедијалних презентација, снимање звука и видео-записа помоћу других уређаја (мобилни телефон, камера, микрофон...), репродукцију звука и видео материјала који могу бити инсталирани у рачунару или на „облаку”. Наставник може по својој процени одабрати и друге програме који ће такође утицати на стицање жељеног, функционалног ИКТ знања и вештина у раду са наведени мултимедијалним елементима.

У петом разреду ученик треба да креира и уреди дигиталне слике/цртеже коришћењем расположивих алата изабраног програма (селектовање, копирање, лепљење, промену величине слике, додавање и брисање облика, одсецање дела слике, чување, затварање, проналажење, дораду и чување продукта, као и алате за зумирање, унос текста, употребу „четкице”, „гумице” и сл.).

При раду са текстом применити основне алате за уређивање и обликовање текста (унос текста, додавање, брисање, копирање, селектовање, поравнање, промена фонта, боје, величине слова, уметање слика...). Наглашавати потребу одабира одговарајућег писма (кодног распореда: ћирилица, латиница...) и инсистирати на примени правописа. У вежбати чување и штампање документа. Рад са табелама и сложенијим алатима обрадити у старијим разредима.

Паралелно са српском терминологијом поменути и изворне енглеске термине.

Снимање звука и видео-записа, сходно могућностима, започети демонстрацијом употребе уређаја: камера, микрофон, звучници, мобилни телефони, итд. Обухватити најосновније технике у процесу снимања (покрени, заустави, сачувај, обриши) и репродукције (покрени, паузирај, заустави, пусти од почетка, подеси јачину звука). У вежби чувања аудио/видео записа скренути пажњу на различите типове датотека у конкретном програму (нпр. *mp3*, *mp4*, *avi*, *midi*...).

При изради мултимедијалних презентација применити основне алате за уређивање и обликовање садржаја. У програму за израду мултимедијалних презентација користити раније креиране звучне и видео записе. Прилагодити тип датотеке изабраном програму (користити неки од расположивих програма за конверзију података). Кроз разговор са ученицима и кроз примере развити појам добре презентације и начине представљања (колико је битан садржај а не само форма).

Дигитална писменост (5)

При реализацији тематске целине Дигитална писменост појаснити ученицима шта значи коришћење ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин, и нагласити да то није обавеза само ИТ стручњака већ свих корисника. Демонстрирати функције антивирусног програма и заштитног зида. Анализирати са ученицима од каквог су материјала направљени ИКТ уређаји, да ли се такви материјали могу рециклирати и на које све начине се могу одлагати дигитални уређаји који нису у употреби, у циљу заштите животне средине.

Проверити са ученицима њихова досадашња искуства у коришћењу веб-прегледача (читача, браузера). Разговарати о сајтовима претраживачима и начинима претраге, увести појмове аутор и ауторска права и навести основне лиценце. Претрагу интернета и одабир релевантних страница из приказаних резултата претраге. (Како проналазимо, бирамо и преузимамо информације? Како стварамо (онлајн апликације)? Како размењујемо информације и сарађујемо на интернету?)

На унапред припремљеном скупу веб-страница кроз дискусију о процени информација пронађених на интернету (публика којој је сајт намењен, аутор, тачност/прецизност, објективност, актуелност и интернет адреса) подстицати развој критичког мишљења ученика.

Упознати ученике са правилима понашања на интернету (енг. *Netiquette*). За утврђивање и појашњавање ове теме, организовати квизове и радионице (на теме безбедно– небезбедно, пожељно – непожељно понашање на интернету) као и симулације небезбедних ситуација са акцентом на то како је пожељно реаговати у датим ситуацијама (кроз играње улога и сл.). Једна од активности за ученике, ради повезивања знања, може бити израда текстуалних докумената на тему: Моја правила понашања на интернету, Пет најважнијих правила за безбедан интернет, Како да интернет постане сигурнији за децу, и сл.

У корелацији са другим предметима (физичко и здравствено васпитање) велику пажњу посветити томе како уређаји које свакодневно користе (рачунар, телефон, таблет...) могу лоше да утичу на њихово здравље при чему их треба водити ка ситуацијама на које их родитељи свакодневно подсећају (лоше држање, дуго гледање у екран,.....). Посебну пажњу посветити развоју свести код ученика о времену у току дана, утрошеном на рад са технологијом и могућим развојем зависности од технологије.

Рачунарство (16)

Реализација теме може се започети приказивањем мотивационих филмова о програмирању. Увести појмове: програм и програмирање. Демонстрирати готове анимације и рачунарске игре ради развијања свести и побуђивања мотивације да ученици сами могу да креирају своје игрице. Одабрати пример игрице за анализу (на пример са портала www.code.org), као и друге мотивационе материјале из сличних образовних извора) са циљем упознавања ученика са корацима у решавању једноставних проблемских задатака. Увести појам алгоритма при решавању најједноставнијег проблема. Искористити искуство које ученици имају као корисници технологије (рачунара, паметних телефона...) да би се направила јасна веза између процеса програмирања и коначног производа, игрица или анимација. Поред тога, истичати да се кроз учење програмирања и алгоритама, развијају стратегије за решавања животних проблема, сваки задатак који себи постављамо у свакодневном животу се решава корак по корак, тј. алгоритамски.

У међупредметној координацији са предметом математика, увести математичко-логичке појмове које леже у основи информатике и рачунарства:

скуп, елементи, подскуп, једнакост скупова, празан скуп (са одговарајућим знацима); Венови дијаграми; скуповне операције: унија, пресек, разлика и одговарајуће ознаке; речи: „и”, „или”, „не”, „сваки”, „неки”; одговарајуће логичке везнике и њихову интерпретацију скуповним операцијама и релацијама. Коришћењем примера из текућих садржаја, даље се осмишљава појам скупа, изграђује математичко-информатички језик и уноси прецизност у изражавању. Потребно је на разноврсним примерима користити одговарајуће симболе (знаке) и уочавати законитости скуповних и логичких операција. На подесним примерима илустровати математичко-логичку употребу речи: сваки, неки, или, и, не, следи (ако...онда). Ученици усвајају елементе дедуктивног закључивања (правилно формулисање тврђења; правилно закључивање, правилно коришћење везника „и”, „или”, а нарочито „ако...онда”). Наставити са даљим изграђивањем појмова: бројевни израз, променљива, израз с променљивом и придруживање, користећи при томе и термине израз, формула, исказ, алгоритам. Уочавати примере једноставнијих (функцијских) зависности у разним областима (придруживање по датом правилу бројева – бројевима, бројева – дужима, бројева – површинама и др.), као и једноставнијих алгоритамских процедура (основни алгоритми за извођење рачунских операција сабирања, множења, дељења с остатком, Еуклидовог алгоритма). При томе је важно коришћење дијаграма и табела (дијаграм тока алгоритма, табела резултата неког пребројавања или мерења и др.).

Објаснити проблем речима, дефинисати сваку појединачну инструкцију (корак) и поступак ређања блокова, представити дејство наредбе „покрени” и описати какво дејство има на понашање објекта. Напоменути да се једном поређани блокови инструкција могу више пута покренути. Преласком на наредне нивое сложености објаснити зашто је погодно заменити кораке који се понављају одговарајућом блок наредбом (петља–блок „понављај”) или ако проблемски задатак садржи неки задати услов, објаснити потребу раздвајања (гранање–блок „ако је”) на наредбе које ће се извршити ако је испуњен услов.

Изабрати програмско окружење за визуелно програмирање (*Scratch, Stencyl, AppInventor, Alice, ...*) које треба да омогући алгоритамско решавање проблема и основе програмирања. Програмско окружење бирати тако да омогућава једноставну анимацију објеката, односно, да алати омогућавају ученицима да се одмах, без много теоријског увода и објашњења сложених програмерских концепата, активно укључе у програмирање.

У зависности од изабраног програмског окружења прилагодити сва следећа објашњења специфичностима тог алата.

Кроз активну наставу и укљученост у процес креирања програма од првих часова, ученици ће поступно усвојити потребне појмове, знања и вештине. Указати на сличности и разлике са примерима и радним окружењем приказаним на првом часу, као што су ограничења у избору објеката, ограничења у инструкцијама у задатку и навести које могућности нуди изабрано програмско окружење.

Погодан пример, приликом упознавања са радним окружењем, је да ученици за конкретан лик и конкретну сцену, поређају блокове наредби тако да се кликом на лик појави нека порука (нпр. „Здраво ја сам...”). Демонстрирати поступке: избор објеката (нагласак на библиотеке), слагање блокова по принципу „превуци–и–пусти” и покретање програма. Указати ученицима на могућност измене појединачних особина објеката који су доступни у библиотекама и галеријама одабраног софтвера у форми 2Д односно 3Д модела. Упознати ученике кроз овај једноставни пример са појмом наредбе и концептом писања програма кроз ређање блок–наредби. Подизати ниво сложености у складу са појмовима који се уводе: пројекат и сценарио и направити везу са појмовима задатак и писање приче. Довести у везу поступак решавања задатка са писањем програма, и повезати појмове сценарио и алгоритам. Увести појмове: *Објекат–лик* (библиотека објеката, подешавање особина и својства за изабрани објекат), *Објекат–позорница* (библиотека позорнице, подешавање позадине позорнице, координатни систем сцене), алати (умножи, исеци–обриши, увећај, умањи) и *датотека програма* (најчешће се користи термин – пројекат). За изабрано радно окружење за визуелно програмирање (за рад код куће) пожељно је припремити кратко писано упутство (проналажење, преузимање, инсталирање...), демонстрирати и појаснити

(поступак: преузимања, чувања и инсталирања изабраног програмског окружења, напоменути могућност коришћења онлајн апликације, уколико таква могућност постоји). Сваки од објеката ученик може креирати самостално, уместо да користи предефинисане објекте из библиотека.

Демонстрирати на сваком примеру следеће технике: *креирање пројекта* (нови пројекат, изабрати објекат чије се активности дефинишу, као и објекте који дефинишу његову околину, дефинисати почетни положај објекта и својства објекта – у неким окружењима информација о објекту), *једноставна подешавања* (употребу алата: увећај, умањи, умножи, исеци, окрени, промени боју...), *задавање изабраног кретања или понашања* (из палете блокова: управља догађајем, за задате акције одговарајући догађај...), *чување пројекта* (именовање, избор локације), *поновно отварање* (затварање, проналажење, покретање) и *модификацију пројекта* (измену неког елемента: оријентацију, боју, величину и сл., проналажење и исправљање грешака, чување измена у пројекту). Демонстрирати и указивати на разноврсне функционалности доступне у палетама блокова, за: кретања, изглед и активности коју објекат треба да реализује (предвиђених сценаријом) преко примера као што су: кретање објеката да се избегну препреке, разговор два лика о појмовима које су учили у претходној лекцији и сл.

Упознати ученике са категоријама блокова и начином задавања параметара (трајање догађаја, број понављања, промену угла, промену положаја...). Унос података преко тастатуре користити за промену параметара у оквиру блок-наредбе. Применом различитих функционалности објеката ученици треба да уоче информације о близини објеката, њиховој величини и просторним односима. На конкретном примеру демонстрирати утицај промене параметара на извршавање програма. Демонстрирати функције едитовања објеката, едитовања и управљања програмом (измене у редоследу блокова, обједињавање блокова који се понављају у *петље* или *гранање*), тестирање и праћење сваког корака приликом извршавања програма.

Појам променљиве увести на конкретном примеру који једноставним рачунским операцијама и њиховим извршавањем доводи до решавања конкретног проблема. Обухватити појмове и поступке за креирање променљивих, доделу вредности и коришћење оператора. Нпр. сходно узрасту и у корелацији са математиком за пети разред креирати програм за израчунавање обима и површине правоугаоника. При томе креирати променљиве: дужина, ширина, обим и површина и скренути пажњу да су оператори који се користе у овом примеру основне рачунске операције (сабирање, множење).

Поступно кроз примере увести појмове: линијска, циклична и разграната структура, као што су: промена позадине или лика у односу на догађај, креирање реченице од речи и слика, разврставање објеката у скупове (жива и нежива природа, планете, реке...), упоређивање вредности две променљиве, понављање кретања и мелодије док се не додирне други објекат, одређивање просечне температуре на основу пет бројева који представљају измерене температуре од понедељка до петка, налажење најлакшег ранца од дата три, одређивање просечне висине или тежине дечака и девојчица у групи (за напредније...) и слично.

Без обзира на примере који се одаберу требало би свакако обавезно обрадити мале серије од коначно много елемената и за њих израчунати: број, збир, просек, минимум, максимум.

Анализирати са ученицима карактеристике појединих структура и оправданост примене у појединим ситуацијама.

Поступак корак по корак до решења проблема, треба да послужи за систематизацију поступка израде пројекта. Она треба да обухвати разумевање појма пројекта, израду сценарија и алгоритма, ређање блок-наредби, проверу грешака, исправљање програма, дељење са другима преко Интернета. Нагласити да се алгоритми могу описати на разне начине: дијаграмом тока, псеудокодом, препричано обичним језиком, као и кроз програм креиран у једном од визуелно оријентисаних програмерских алата. Демонстрирати поступак постављања пројекта на Интернет. Указати на могућност преузимања готових пројеката са Интернета, ради проналажења најбољег решења за сопствени пројекат, уочавање туђих и својих

грешака, као и за добијање идеја и развијања креативности.

Пројектна настава (6)

Наставницима се препоручује да у току петог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка. Време реализације пројектних задатака од којих је један из области *ИКТ* и *Дигитална писменост* и други из области *Рачунарство* одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који покривају област изабране теме. При избору тема, сходно интересовањима извршити поделу ученика на групе/парове.

При реализацији првог пројектног задатка ставити нагласак на разради пројектног задатка – од израде плана до представљања решења. Наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложености теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

При представљању фаза пројекта може послужити следећи пример: *Фаза 1*: представљање тема, формирање група и одабир теме; *Фаза 2*: Одабир материјала и средстава, разматрање додатне подршке предметног наставника у зависности од теме; *Фаза 3*: Планирање времена и избор стратегије за решавање задатка у складу са роком за предају рада; *Фаза 4*: Прикупљање и проучавање материјала, израда задатка и припрема за излагање; *Фаза 5*: Представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (наставник обезбеђује услове за што успешније излагање, усмерава дискусију и врши евалуацију урађеног са прецизном повратном информацијом).

Пројектни задаци се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. За предвиђени број часова ове тематске целине и са добро испланираним активностима, може се очекивати да ученици успешно израде и представе решење пројектног задатка. Акцент је на подстицању иницијатива и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика. Циљ је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

– *израда интервју-а или чланака* (на теме: занимљивости из света спорта, уметности, науке, ...);

– *израда упутства или туторијала* (типа: „како да подесите”, „како да измените”, „како да решите овај задатак”, „како да користите програм ...”);

– *израда правила понашања* (на теме: у спортској сали, у кабинету..., за безбеднији рад на интернету, за креирање сигурне лозинке, заштите рачунара од злонамерних програма, заштите здравља...).

Додатна мотивација за ученике може бити избор најбољих радова за: школски часопис, сајт школе, огласну таблу (одељење гласа – вредновање, самовредновање) а да остале радове постављају на пано у кабинету информатике и рачунарства...

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл.

Други пројектни задатак се реализује по фазама које су већ описане.

За пример могу послужити следеће теме: Направи калкулатор или Креирај програм за израчунавање...(математика), Прича из космоса, Испричај причу о месту у коме живиш или Туристички водич кроз... (географија), Интервјуиши другаре о будућим занимањима (у форми стрипа), Замеси хлеб (од њиве до трпезе)... Ученици такође, могу позајмити већ урађени пројекат, преузети га са интернета и прилагодити свом сценарију. Идеја за пројектни задатак може бити и израда квиза и теста за проверу знања, понављање, утврђивање, систематизацију градива из целог предмета.

Ученици пре прикупљања материјала израђују сценарио (причу или алгоритам за конкретан задатак), разрађују кораке и описују поступак решавања пројектног задатка. Део задатка је и чување материјала употребљеног за решавање пројектног задатка. Очекивани продукт пројектног задатка је мултимедијални садржај у форми: стрипа, анимације, игрице и сл., а напреднији ученици могу израдити алгоритам и програм за решавање конкретног проблемског задатка.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, као и за формирање коначних оцена. Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи своје наставне праксе.

У оквиру плана рада наставника, у делу ваннаставних активности, поред додатне и допунске наставе, планирати секцију и време за менторски рад са ученицима који учествују на такмичењима из овог предмета. Препоручује се да се избор тема за рад на секцији изврши у сарадњи са другим наставницима, а да се почетна иницијатива препусти ученицима и њиховим интересовањима. Теме као што су израда и одржавање школског сајта, блога или неке друге школске веб странице, креирање и израда школског електронског часописа или летописа школе могу бити добре почетне идеје које ће повезати знања и вештине стечене у овом предмету са другим знањима, уз активно учешће у животу школе.

ФИЗИЧКО И ЗДРАВСТВЕНО ВАСПИТАЊЕ

Ред			МЕЂУПРЕДМЕТНЕ	МЕСЕЦ	О	У	СВ	ОБРАЗО
------------	--	--	----------------------	--------------	----------	----------	-----------	---------------

ни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	I	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	Б	Т	ВНИ СТАНДАРДИ***	
1.	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији различитим животним ситуацијама; *Примењује	1) Компетенција за учење: Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. 7) Предузимљивост и оријентација ка предузетништву: Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“)					2								9	ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.
2.	АТЛЕТИКА	вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела; *Користи вежбе за развој	2) Одговорно учешће у демократском друштву: Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима		2	5					2			4	10	14	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.
3.	ГИМНАСТИКА	усавршавање моторичких способности; *Усвајао знања	3) Естетичка компетенција: Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и				2	6	5	3	8			5	19	24	ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14.

		ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања;	има критички однос према употреби и злоупотреби естетике.															ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.
4.	СПОРТСКА ИГРА РУКОМЕТ	*Навија фер, чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре, током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним	4) Комуникација Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине. б) Одговоран однос према здрављу: Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ. 9) Решавање проблема: Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. 10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког	3	6					2	4	6	9	1 5				ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

		условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања.	рада и придржава их се током заједничког рада														
5.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ	Исходи се односе на све наставне области.	8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.	5							5	5	5	10			ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				9	8	8	9	6	3	10	7	7	5	24	48	72	

ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРЕНОСТИ ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА:

*Исходи се наводе из програма наставе и учења (исход говори шта ће ученик бити у стању да уради по завршетку неке теме/области)

**Иако се током процеса наставе и учења развијају све међупредметне компетенције, потребно је на нивоу годишњег планирања издвојити међупредметне компетенције које ће се посебно развијати у оквиру одређених тема/области. Међупредметне компетенције су дефинисане Законом и кроз које предмете – повезаост са другим предметима /корелација. Водити рачуна да је при томе усклађена временска и садржајна динамика између предмета. Због тога је и представљена динамика по месецима да би се пратила усклађеност између предмета.

***Образовни стандарди су прописани за крај циклуса. У школском програму су дефинисани за крај сваког разреда/шифра и опис. У колону образовни стандарди наведите само шифру.

**Међупредметне компетенције (из Закона)

- Циљ оријентације ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама је динамичније и ангажованије комбиновање знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену.
- Опште међупредметне компетенције заснивају се на кључним компетенцијама, развијају се кроз наставу свих предмета, примењиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака и неопходне свим ученицима за лично остварење и развој, укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење. Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања у Републици Србији су:

- 1) компетенција за учење; 2) одговорно учешће у демократском друштву; 3) естетичка компетенција; 4) комуникација; 5) одговоран однос према околини;
- 6) одговоран однос према здрављу; 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву; 8) рад са подацима и информацијама; 9)

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Редни број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ**	МЕСЕЦ												ОБ	УТ	СВЕГА	ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ
				I	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VI					
1.	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	*Разуме сврху и значај вежбања;	2)Одговорно учешће у демократском друштву:Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима	1				1						1	1	2	3	ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7.	
2.	СПОРТСКЕ ИГРЕ: ФУДБАЛ РУКОМЕТ КОШАРКА ОДБОЈКА	*Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања;	б) Одговоран однос према здрављу:Бира стил живота имајући на	3	5	3	4	2	2	4	5	3	2	4	9	3	3	ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9.	

	A	*Правилно се храни;	уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана).															ФВ.1.1.10.
3.	ОНЛАЈН НАСТАВ А ПЛАТФОРМА ГУГЛ УЧИОНИЦА	*Препознаје врсту повреде; *Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. Исходи се односе на све наставне области	Уме да пружи прву помоћ. 9) Решавање проблема: Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. 10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	2	2,5	1,5	2	1,5	1	2	2,5	1,5	1,5		18	18		ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
УКУПНО:				6	7,5	4,5	6	4,5	3	6	7,5	4,5	4,5	5	49	54		

<p>ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:</p>	<p>ОБЛАСТ / Тема Комуникативне функције</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<p>- разуме краће текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење / давање информација личне природе; - поздрави и отпоздрави, представи себе и другог користећи једно- ставна језичка средства; - постави и одговори на једноставнија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопшти информације о себи и другима;</p>	<p>Поздрављање и представљање себе и других и тражење / давање основних информација о себи и другима у ширем друштвеном контексту</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих, једноставнијих текстова који се односе на дате комуникативне ситуације (дијалози, наративни текстови, формулари и сл.); реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака и сл.) и иницирање комуникације; усмено и писано давање информација о себи и тражење и давање информација о другима (СМС, имејл, формулари, чланске карте, опис фотографије и сл.)</p> <p>Садржаји <i>Salut! Bonjour ! Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A ient6t. A tout a l'heure. A plus tard. Je m'appelle Milica. Moi, c'est Marko. Tu t'appelles comment ? Comment t'appelles-tu ? J'ha ite a Kragujevac, en Ser ie. Tu ha ites ou ? C'est quoi, ton nom/ ton adresse ? Comment allez-vous ? Comment vas-tu ? Je vais ien, et vous/ et toi ? Ca va, et toi ? Qui est-ce ? Comment s'appelle-t-elle ? J'ai onze ans. Et toi, tu as quel dge? Ca c'est mon frere. Tu connais ma cousine ? Non, je ne la connais pas.</i></p> <p>(Интер)културни садржаји: устаљена правила учтивости; имена, презимена и надимци; адреса; формално и неформално представљање; степени сродства и родбински односи; нумерисање спратова.</p>

- разуме једноставнији опис особа, биљака, животиња, предмета, појава или места;
 - упореди и опише карактеристике живих бића, предмета, појава и места, користећи једноставнија језичка средства;

Описивање карактеристика живих бића, предмета, појава и места

Језичке активности у комуникативним ситуацијама
 Слушање и читање једноставнијих описа живих бића, предмета, појава и места и њиховог поређења; усмено и писано описивање / поређење живих бића, предмета, појава и места; израда и презентација пројеката (постера, стрипова, ППТ-а, кратких аудио / видео записа, радио емисија и слично).

Садржаји

Ma meilleure amie s'appelle Ivana : elle est petite et londe. Elle a les cheveux blonds et les yeux marron. Elle est sportive. Sylvie est plus grande que sa sœur. Nous sommes plus rapides que vous. Le chien de mon voisin est grand et noir. C'est un chien calme et gentil. J'ai un nouveau portable. C'est un appareil tres moderne. C'est le modele de la derniere generation. Paris est la plus grande ville de France. A Paris il y a beaucoup de monuments, celes dans le monde entier.

Описни придеви: род, број и место.

Поређење придева (*plus grand, meilleur*).

Презентативи (*c'est /ce sont...*)

Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне.

(Интер)културни садржаји: градови, села, природна станишта; биљни и животињски свет.

- разуме једноставније предлоге и одговори на њих;
- упути једноставан предлог;
- пружи одговарајући изговор или одговарајуће оправдање;

**Позив и
реаговање на
по- зив за
учешће у
заједничкој
активности**

Језичке активности у комуникативним ситуацијама
Слушање и читање једноставнијих текстова који садрже предлоге; усмено и писано преговарање и договарање око предлога и учешћа у заједничкој активности; писање позивнице за прославу / журку или имејла / СМС-а којим се уговара заједничка активност; прихватање /одбијање предлога, усмено или писано, уз поштовање основних норми учтивости и давање одговарајућег оправдања / изговора.

Садржаји

*Tu aimerais aller au cinema avec moi ?
Viens chez moi apres l'ecole. On joue ensem le dans la cour de recre ? Oui, c'est une onne idee ! Oui, avec plaisir. Désolée, je ne peux pas. Je suis occupée. Je t'invite a ma oum. C'est samedi soir a 20 heures, chez moi.*

Питање

интонацијо

м.

Императив.

Негација (*ne/ n'... pas*).

Заменица *on*.

Презентативи (*c'est /ce sont...*)

Презент фреквентних неправилних глагола.

(Интер)културни садржаји:

прикладно позивање и прихватање/ одбијање позива.

<ul style="list-style-type: none"> - разуме и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; - упути једноставне молбе и захтеве; - затражи и пружи кратко обавештење; - захвали и извине се на једноставан начин; - саопшти кратку поруку (телефонски разговор, дијалог уживо, СМС, писмо, имејл) којом се захваљује; 	<p>Изражавање молби, захтева, обавештења, извињења, и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих исказа којима се тражи /нуди помоћ, услуга, обавештење или се изражава жеља, извињење, захвалност; усмено и писано тражење и давање обавештења, упућивање молбе за помоћ / услугу и реаговање на њу, изражавање жеља, извињења и захвалности.</p> <p>Садржаји <i>Tu peux m'aider, s'il te plait ? On met la table ensemble ? Madame, est-ce que je peux aller aux toilettes ? Pourriez-vous me dire où se trouve... ? Tu viens voir un film chez moi ? Voilà. Merci pour ton invitation ! Je t'en</i></p>
		<p><i>prie. Oui, pourquoi pas ? Le concours aura lieu dimanche à 15 heures. Ne partez pas sans moi ! Est-ce que tu pourrais me prêter ton portable ? Tu veux me donner ton numéro de téléphone ?</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> - разуме и следи једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота (правила игре, рецепт за припремање неког јела и сл.) са визуелном подршком без ње; - да једноставна упутства (нпр. може да опише како се нешто користи / прави, напише рецепт и сл.); 	<p>Разумевање и давање упутстава</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање текстова који садрже једноставнија упутства (нпр. за компјутерску или обичну игру, употребу апарата, рецепт за прављење јела и сл.) са визуелном подршком и без ње; усмено и писано давање упутстава.</p> <p>Садржаји <i>Il faut faire attention. Appuyez sur le bouton. Composez le numéro 16 et</i></p>

- разуме честитку и одговри на њу;
- упуту пригодну честитку;
- разуме и, примењујући једноставнија језичка средства, опише начин прославе рођендана, празника и важних догађаја;

Описивање и честитање празника, рођендана и значајних догађаја, честитање на успеху и изражавање жаљења

Језичке активности у комуникативним ситуацијама

Слушање и читање једноставнијих текстова у којима се описују и честитају празници, рођендани и значајни догађаји; описивање празника, рођендана и значајних догађаја; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање пригодних честитки у усменом и писаном облику; израда и презентација пројеката у вези са прославом празника, рођендана и значајних догађаја.

Садржаји

*Pour Noël on décore le sapin et on offre des cadeaux. Nous mangeons de la viande de la dinde aux marrons. On dit: Joyeux Noël ! Pour la fête du Nouvel An on fait des feux d'artifice dans toutes les villes de France. On dit: Bonne année ! Merci, a toi / a vous aussi ! A vous de même ! Dans mon pays on célèbre... Ma fête préférée est...
Bon anniversaire ! Félicitations ! Je suis contente pour toi !*

Заменица

оп.

Узвичне

реченице.

Презент фреквентних глагола.

(Интер)културни садржаји: значајни празници и догађаји и начин обележавања / прославе; честитање.

- разуме једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње и способности;
 - размени информације које се односе на дату комуникативну ситуацију;
 - опише сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа;

Описивање догађаја и способности у садашњости

Језичке активности у комуникативним ситуацијама

Слушање и читање описа и размењивање исказа у вези са сталним, уобичајеним и тренутним догађајима / активностима и способности- ма; усмено и писано описивање сталних, уобичајених и тренутних догађаја / активности и способности (разговор уживо или путем телефона, разгледница, СМС порука, имејл и сл.).

Садржаји

Tu habites dans un appartement ou dans une maison ? J'habite au premier étage, dans un petit appartement. Ma soeur ne va pas à l'école, elle a cinq ans. Qu'est-ce que tu fais le dimanche ? À quelle heure tu te leèves ? Elle ne fait jamais le ménage. J'aide mon grand-père à laver la voiture. Quand le Carnaval de Nice a-t-il lieu ? C'est moi qui donne à manger au chat. Ce matin, nous partons en vacances. Je fais mes devoirs maintenant, je ne peux pas sortir. Je prends toujours ma douche le soir. Je parle trois langues. Je suis en/ en train de faire des maths.

Предлози.

Сажети члан (ai, du). Члан испред имена дана.

Негација (ne/ n'... pas).

Питања са упитним речима (que, quel, quand).

Редни бројеви до 20. Прилози за време (maintenant, toujours).

Презент фреквентних глагола.

(Интер)културни садржаји: породични живот; живот у школи - наставне и ваннаставне активности;

<p>- разуме краће текстове у којима се описују догађаји и способности у прошлости;</p> <p>- размени информације у вези са догађајима и способностима у прошлости;</p> <p>- опише у неколико краћих, везаних исказа догађај у прошлости;</p> <p>- опише неки историјски догађај, историјску личност и сл.;</p>	<p>Описивање догађаја и спо- способности у прошлости</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање описа и усмено и писано размењивање исказа у вези са догађајима / активностима и способностима у прошлости; усмено и писано описивање догађаја / активности и способности у прошлости; израда и презентација пројеката о историјским догађајима, личностима и сл.</p> <p>Садржаји</p>
		<p><i>Qu etais-tu samedi dernier a huit heures ? J'etais chez moi. Tu as regarde la tele hier soir ? Oui, j'ai regarde un dessin anime. / Non, je n'aime pas beaucoup la tele. Je suis allee a la piscine lundi matin. Ou as-tu passe tes vacances ? Comment avez-vous voyage ? Nous avons visite Paris pendant les vacances d'ete. Nous avons pris l'avion. Vous vous etes vous amuses ? Oui, c'etait super. Mon petit frere s'est ennuye, il voulait visiter le Disneyland. Quand j'avais cinq ans, je savais deja nager !</i></p> <p>Сложени перфект. Имперфект. Т. Питање интонацијом. Питања са упитним речима (<i>ou, comment</i>), Негација (<i>ne/ n... pas</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: историјски догађаји и открића; важније личности из прошлости (историјске личности, писци, књижевнице, научници/е, уметници/е, и сл).</p>

<p>- разуме жеље планове и намере и реагује на њих; - размени једноставне исказе у вези са својим и туђим жељама, плановима и намерама; - саопшти шта он/ она или неко други жели, планира, намерава;</p>	<p>Исказивање жеља, планова и намера</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са жељама, плановима и намерама; усмено и писано договарање о жељама, плановима и намерама (телефонски разговор, разговор уживо, СМС, имејл и сл.). Садржаји <i>Plus tard, j'aimerais devenir ingénieur. Il veut sortir avec ses copains. Je vais faire mes devoirs cet après-midi. Qu'est-ce que tu vas faire dimanche soir ? Mes parents vont voir leurs amis, alors je vais jouer à Pokémon sur mon ordinateur.</i> Блиски футур. Кондиционал глагола <i>aimer</i>. Питања са упитним речима (<i>que</i>). Присвојни придеви. (Интер)културни садржаји: свакодневни живот и разонода; породични односи.</p>
<p>- разуме и реагује на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изрази, основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима и осећањима; усмено и писано договарање у вези са задовољавањем потреба; предлагање решења у вези са осетима и потребама; усмено и писано исказивање, својих осећања и реаговање на туђа. Садржаји <i>J'ai chaud / froid / faim / soif / sommeil. Enleve / Mets ton pull. Prends du pain et du fromage. Il y a des jus de fruits, sers-toi. Nous sommes tous fatigués. On pourrait se coucher. Je suis content/e de te voir. Oh, quel dommage ! Je suis désolée !</i> Императив. Кондиционал глагола <i>pouvoir</i>. Партитивни члан (<i>du / de la / de l' / des</i>). Презентативи (<i>il y a</i>). Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>

<p>- разуме једноставнија питања и одговори на њих; - разуме обавештења о простору и величинама; - опише специфичније просторне односе и величине једноставним, везаним исказима;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у вези са специфичнијим просторним односима и величинама; усмено и писано размењивање информација у вези са просторним односима и величинама; усмено и писано описивање просторних односа и величина.</p> <p>Садржаји <i>Ou se trouve la bibliothèque, s'il vous plaît ? Première rue à droite, puis deuxième à gauche. C'est la chambre de ton frère ? Non, sa chambre est à côté de la salle de bains. Où est-ce qu'il y a derrière le fauteuil ? Ton livre est sous la table. Où est-elle ? À l'école ? Non, au supermarché / parc / à la boulangerie. Combien mesure la Tour Eiffel ? Cette rivière est profonde ? Oui, elle a trois mètres de profondeur. L'éléphant est plus gros que l'hippopotame. La plus grande ville est la plus grande animal de la planète. Ma ville se trouve au sud de la Serbie.</i> Читање интонацијом. (Интер)културни садржаји: јавни простор; типичан изглед школског и стамбеног простора; природа.</p>
<p>- разуме, тражи и даје једноставнија обавештења о хронолошком времену и метеоролошким приликама у ширем комуникативном контексту; - опише дневни / недељни распоред активности; - опише метеоролошке прилике и климатске услове у својој земљи и једној од земаља циљне културе једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са хронолошким временом, метеоролошким приликама и климатским условима; усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности, метеоролошким приликама и климатским условима у ширем комуникативном контексту; израда и презентација пројеката (нпр. о часовним зонама, упоређивање климатских услова у својој земљи са климатским условима једне од земаља циљне културе и сл.).</p>

		<p>Основни бројеви до 100, стотине до 1000. Питање интонацијом. Питања са упитним речима (<i>quel</i>). Одређени члан испред датума (<i>le 12 janvier</i>). Униперсоналне конструкције (<i>il est, il fait...</i>). (Интер)културни садржаји: климатски услови.</p>
<p>- разуме и реагује на једноставније забране, своје и туђе обавезе; - размени једноставније информације које се односе на забране и правила понашања у школи и на јавном месту (у превозном средству, спортском центру, биоскопу, зоолошком врту и сл.) као и на своје и туђе обавезе; - представи правила понашања, забране и листу својих и туђих обавеза за користећи одговарајућа језичка средства;</p>	<p>Изрицање дозвола, забрана, правила понашања и обавеза</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са забранама, правилима понашања и обавезама; постављање питања у вези са забранама, правилима понашања и обавезама и одговарање на њих; усмено и писано саопштавање забрана, правила понашања и обавеза (нпр. креирање постера са правилима понашања, списка обавеза и сл.).</p> <p>Садржаји <i>N'oubliez pas ton portable. Vous ne pouvez pas vous asseoir ici, cette place est occupée. On peut se servir de son portable en classe ? Non, c'est interdit ! Ecrivez au stylo. Les élèves de cette école portent l'uniforme. Je dois réviser mes cours d'histoire aujourd'hui. Il faut nourrir le chat deux fois par jour.</i></p> <p>Питање интонацијом Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Конструкција <i>il faut</i> са инфинитивом. Показни придеви (<i>ce/ cet / cette / ces</i>). Презентативи (<i>c'est /ce sont...</i>). (Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима; значење знакова и симбола.</p>

- разуме и формулише једноставније изразе који се односе на поседовање и припадност;
 - пита и каже шта неко има / нема и чије је нешто;

**Изражавање
 припадања
 и
 поседовања**

Језичке активности у комуникативним ситуацијама
 Слушање и читање једноставнијих текстова с исказима у којима се говори шта неко има/нема или чије је нешто; постављање питања у вези са датом комуникативном ситуацијом и одговарање на њих.

Садржаји
C'est ton chien ? Non, il est a Pierre. A qui est cette trousse ? A moi ! C'est la maison de Philippe et de Sara. Ce ballon est a ce petit garcon. C'est la voiture de mes parents. Ce n'est pas a toi. Ce n'est pas ta carte, c'est celle de Sophie. Mina n'a pas de parapluie.

Питање интонацијом
 Негација (*ne/ n'... pas*).
 Присвојни придеви.
 Конструкције за изражавање припадања (*a moi, a toi, a Pierre, a qui*).
 Презентативи (*c'est / ce sont...*)
(Интер)културни садржаји:
 породица и пријатељи; однос према својој и туђој имовини.

<p>- разуме и реагује на једноставније исказе који се односе на описивање интересовања, хобија и изражавање допадања и недопадања; - опише своја и туђа интересовања и хобије и изрази допадање и недопадање уз једноставно образложење;</p>	<p>Изражавање интересовања, допадања и недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са нечијим интересовањима, хобијима и стварима које воли / не воли, које му / јој се свиђају / не свиђају; размена информација о својим и туђим интересовањима, хобијима, допадању и недопадању (телефонски разговор, интервју, обичан разговор са пријатељима у школи и сл.); усмено и писано описивање интересовања, допадања и недопадања (писање имејла о личним интересовањима, хобијима, допадању и недопадању, листе ствари које му / јој се свиђају / не свиђају и сл.); истраживачке пројектне активности (нпр. колики број ученика у одељењу воли / не воли пливање, скијање, тенис и сл.) графичко приказивање и тумачење резултата.</p> <p>Садржаји <i>La natation me plait beaucoup. Quel est ton sport préféré ? Je ne suis pas très sportif. Ma sœur fait du tennis, elle est très douée. Tu as un hobby ? Oui, je collectionne les badges. Sophie adore danser. Tu aimes la danse, toi ? La plupart des gens jouent au foot. Mais moi, je préfère lire / la lecture.</i> Питање интонацијом Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Прилози за количину (<i>beaucoup, tres</i>). Презент фреквентних глагола, рачунајући и повратне. (Интер)културни садржаји: интересовања, хобији, забава, разонода,</p>
--	--	---

<p>- разуме и формулише једноставније исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање;</p>	<p>Изражавање мишљења (слагања и неслагања)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставнијих текстова у вези са тражењем мишљења и изражавањем слагања/неслагања; усмено и писано тражење мишљења и изражавање слагања и неслагања.</p> <p>Садржаји <i>Qu'est-ce que tu penses de...? Tu aimes ce groupe? Si il te plaît, dis-moi si... Tu es d'accord avec moi? Pas tout a fait... Oui, je suis tout a fait d'accord. Tu, as raison. Exactement! C'est vrai / ce n'est pas vrai! Ça ne me plaît pas, je trouve t;a ennuyeux.</i></p> <p>Питање интонацијом. Презентативи (<i>c'est /ce sont...</i>). (Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости у комуникацији са вршњацима и одраслима.</p>
---	--	--

<p>- разуме једноставније изразе који се односе на количину нечега;</p> <p>- пита и каже колико нечега има/ нема, користећи једноставија језичка средства;</p> <p>- на једноставан начин затражи артикле у продавници једноставним изразима за количину, наручи јело и/или пиће у ресторану и пита/ каже/ израчуна колико нешто кошта;</p> <p>- састави списак за куповину - намирнице и количина намирница (две векне хлеба, пакет тестенине, три конзерве туњевине и сл.)</p> <p>- изрази количину у мерама - 100 гр шећера, 300 гр брашна и сл.</p>	<p>Изражавање количине, бројева и цена</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама</p> <p>Слушање и читање једноставнијих текстова који говоре о количини нечега; постављање питања у вези с количином и одговарање на њих, усмено и писано; слушање и читање текстова на теме поруџбине у ресторану, куповине, играње улога (у ресторану, у продавници, у ку- хињи .); писање списка за куповину; записивање и рачунање цена.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Com ien y a-t-il d'eleves dans ta classe ? Nous, on est 25. Com ien de lait faut-il pour ce gateau ? Y a-t-il du eurre dans le frigo ? Non, il n'y en a plus. Il faut 200 g de sucre. Achete un kilo d'oranges. Il n'y a pas de sel. Je voudrais deux cents grammes de jam on, s'il vous plait. Est-ce que je pourrais avoir un croissant, s'il vous plait ? Voici votre jam on, cela fait cinq euros. Liste des courses : pain, sel, lait, beurre, chocolat. C'est un livre de cent pages. J'ha ite au sixieme etage.</i></p> <p>Основни бројеви до 100, стотине до 1000. Редни бројеви до 20. Партитивно <i>de</i>. Презентативи (<i>c'est, voila</i>). Кондиционал глагола <i>pouvoir</i> и <i>vouloir</i>)</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење; локалне мерне јединице, намирнице и јела специфични за циљну културу.</p>
--	---	---

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Планирање наставе и учења

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге

наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упуту ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

- уџбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези сарадом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда панона, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектоватитачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично. Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексики и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневной комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника,

приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културеговора.

ГраMATичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

ГраMATичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Праћење и вредновање наставе и учења

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба

да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Годишњи фонд часова: 36

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ПРОГРАМА	ОСТВАРИВАЊА
I – УВОД 1. Упознавање садржаја програма и начина рада	<ul style="list-style-type: none"> Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном школовању. 	<ul style="list-style-type: none"> моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 5. разреда основне школе; моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном циклусу школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> Упознавање са садржајем програма начином рада Прелиминарна систематизација 	са и Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика. Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз	

<p>II - РЕЛИГИЈА И КУЛТУРА СТАРОГ СВЕТА</p> <p>• Религија и култура старог света</p> <p>• Човек тражи Бога</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознати ученике са основним елементима религије и културе старог века. • Упознати ученике са паганским митовима и легендама о вечном животу. • Припремити ученике за сусрет са Откровењем Истинитог Бога. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да именује неке политеистичке религије. • моћи да наведе неке од карактеристика политеистичких религија и културе старог века 	<ul style="list-style-type: none"> • Религија и култура старог света • Човекова жеђ за Богом и вечним животом • Митови и легенде 	<p>слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p> <p>На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.</p>
<p>III - ОТКРИВЕЊЕ - СВЕТ БИБЛИЈЕ</p> <p>4. Божје Откровење</p> <p>5. Свето Писмо (настанак, подела)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Развити код ученика свест о Богу као личности која се открива човеку • Упознати ученике са појмовима Светог Предања и Светог Писма • Објаснити ученицима узрок и начин настанка Библије 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да уочи да се Бог откривао изабраним људима, за разлику од паганских божанстава; • моћи да објасни да је рођење Христово догађај који дели историју на стару и нову еру; • моћи да наведе неке од библијских књига, њихове ауторе и оквирно време настанка • моћи да разликује Стари и Нови Завет • бити подстакнут да се односи према Библији као светој књизи; 	<ul style="list-style-type: none"> • Божије Откровење • Свето Писмо (настанак, подела) 	<p><u>Врсте наставе</u></p> <p>Настава се реализује кроз следеће облике наставе:</p> <p>теоријска настава (35 часова)</p> <p>практична настава (1 час) <u>Место реализације наставе</u></p> <p>Теоријска настава се реализује у учионици;</p> <p>Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању;</p> <p><u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u></p>

<p>IV - СТВАРАЊЕ СВЕТА И ЧОВЕКА</p> <p>6. Стварање света</p> <p>7. Стварање човека</p> <p>8. Прародитељски грех</p> <p>9. Човек изван рајског врта</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Пружити ученицима знање да Бог из љубави ствара свет да би му дао вечно постојање; • Оспособити ученике за разумевање посебности улоге човека у свету, као споне између Бога и света. • Објаснити ученицима повед о првородном греху и његовим последицама; • Указати ученицима на начин на који се Бог стара о свету и човеку од Адама до Ноја; • Пробудити у ученицима осећај одговорности за свет који их окружује. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да преприча библијску причу о постању и доживи је као дело љубави Божије • моћи да увиди да је Бог поред видљивог света створио и анђеле • моћи да преприча библијску приповест о стварању човека и уочи да је човек сличан Богу јер је слободан • бити подстакнут на развијање осећаја личне одговорности према природи; • моћи да наведе неке од последица првородног греха по човека и читаву створену природу; • моћи да преприча неку од библијских прича до Аврама; • моћи да повеже причу о Нојевој барци са Црквом 	<ul style="list-style-type: none"> • Шестоднев • Стварање човека „по икони и подобију“ • Прародитељски грех • Човек изван рајског врта (Каин и Авељ, Ноје, Вавилонска кула) 	<p>Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже.</p> <p>Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно.</p>
---	--	---	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • бити подстакнут на послушност као израз љубави према Богу; 		<ul style="list-style-type: none"> • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, обликарада и наставних средстава.
<p>V СТАРОЗАВЕТНА ИСТОРИЈА СПАСЕЊА</p> <p>0. Аврам и Божји позив 1. Исак и његови синови 2. Праведни Јосиф 3. Мојсије 4. Пасха</p>	<p>-</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упознати ученике са старозаветним личностима и догађајима • Указати ученицима на везу између старозаветних личности и Христа • Указати ученицима на повезаност Пасхе и Христа • Указати ученицима на етичку вредност старозаветних списа • Развијање свести ученика о старању Божјем за свет кроз библијску историју; • Пружити ученицима знање о старозаветним мотивима 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да наведе неке од најважнијих старозаветних личности и догађаја • моћи да уочи везу старозаветних праотаца и патријараха са Христом • моћи да исприча да јеврејски народ прославља Пасху као успомену на излазак из Египта • моћи да извуче моралну поуку из библијских приповести • моћи да препозна старозаветне личности и догађаје у православној иконографији. 	<ul style="list-style-type: none"> • Аврам и Божији позив • Исак и његовисинови • Праведни Јосиф • Мојсије • Пасха 	<p>педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, обликарада и наставних средстава.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву

<p>VI - ЗАКОН БОЖЈИ</p> <p>15. На гори Синају</p> <p>16. Десет Божјих заповести</p> <p>17. Закон Божји као педагог за Христа</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснити ученицима околности у којима је Бог дао Закон преко Мојсија; • Пружити ученицима основно знање о томе да се кроз заповести Божје остварује заједница између Бога и људи; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да преприча библијски опис давања Десет Божијих заповести Мојсију; • моћи да наведе и протумачи на основном нивоу Десет Божјих заповести; • моћи да разуме да је од односа према Заповестима зависила и припадност Божијем народу; 	<ul style="list-style-type: none"> • Добијање Божијих заповести на гори Синају • Садржај Десет Божјих заповести • Смисао Декалога као припреме за Христа 	<p>заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота.</p>
--	---	---	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Пружити ученицима основ за разумевање да су Десет Божјих заповести водич и припрема за Христове заповести љубави 	<ul style="list-style-type: none"> • бити подстакнут да примени вредности Декалога у свом свакодневном животу. 		<p><u>Евалуација наставе</u></p> <p>Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића; • провером знања које ученици усвајају на часу и испитаивањем ставова; <p><u>Оцењивање</u></p> <p>Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика; <p><u>Оквирни број часова по темама</u> Увод – 1</p> <p>Религија и култура старог света – 3 Откривење – Свет Библије – 4 Стварање света и човека – 7 Старозаветна историја спасења – 7 Закон Божији – 4</p> <p>Месијанска нада – 8</p> <p>Евалуација – 1+1</p>
<p>VII МЕСИЈАНСКА НАДА</p> <p>8. „Земља меда и млека”</p> <p>9. Цар Давид</p> <p>10. Соломон и јерусалимски храм</p> <p>1. Псалми Давидови</p> <p>2. Старозаветни пророци</p> <p>3. Месијанска нада</p>	<p>-</p> <ul style="list-style-type: none"> • Упознати ученике са појмом „обећане земље” и њеним значајем за „изабрани народ Божији” • Објаснити ученицима значај старозаветне Скиније и Храма • Указати ученицима на улогу старозаветних царева и пророка • Указати ученицима на лепоту Давидових псалама • Објаснити ученицима појам Месије • Предочити ученицима специфичности библијског текста и омогућити им да доживе његову сликовитост 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да препозна на слици Ковчег Завета и Скинију и да у једној реченици каже шта је мана • моћи да именује најважније личности јеврејског народа у Обећаној земљи • моћи да уочи да је Светиња над светињама посебно место Божијег присуства • знати да је цар Давид испевао Псалме у славу Божију • моћи да наведе неке од старозаветних пророка • моћи да уочи да су старозаветни пророци најављивали долазак Месије • увидети значај покајања и молитве као „жртве угодне Богу” на основу одељака поучних и пророчких књига 	<ul style="list-style-type: none"> • Насељавање Обећане земље (Исус Навин, Самсон...) • Цар Давид • Соломон и јерусалимски храм • Псалми Давидови • Старозаветни пророци • Месијанска нада 	

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Историја
3. Географија
4. Биологија
5. Ликовна култура
6. Музичка култура
7. Грађанско васпитање

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ И ВАЈАЊЕ

Циљ и задаци

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- коришћење различитих техника и средстава за креативно изражавање
- развијање способности ученика за визуелно памћење
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло-тамно, облик-боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- пратити интересовања за посећивањем музеја, изложби и јачање потреба ученика за чување културних добара
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;

- развија моторичке способности ученика и навике за лепо писање;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;

САДРЖАЈ ПРОГРАМА	НАСТАВНОГ	ПР. ВЕЖБА	ЕСТ. ПРОЦЕЊИВАЊЕ	АНАЛИЗА И	УКУПНО
1.	ЦРТАЊЕ	11	1		12
2.	СЛИКАЊЕ	12	0		12
3.	ВАЈАЊЕ	11	1		12
УКУПНО:					36

Трајање	садржај	Начин остваривања	Активности наставника	Активности ученика	Циљеви и задаци садржаја
10+2	<p>Цртање</p> <p>-врсте и својства линија (2)</p> <p>-линија као средство за стварање различитих квалитета површина (2)</p> <p>-естетско процењивање (1)</p> <p>-однос величина(2)</p> <p>-лепо писање са калиграфијом (2)</p> <p>-компоновање више римичких целина у простору (2)</p>	<p>- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација</p> <p>- показивање основних цртачких техника</p> <p>- објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима</p> <p>- индивидуални рад ирад у групама</p> <p>- коректуре и естетске</p>	<p>- представљање садржаја рада</p> <p>- разговори са ученицима (питања, дијалози, дискусије</p> <p>)- вежбање основних цртачких техника</p> <p>-усмеравање на самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу</p> <p>- рад у групама са поделом задатака</p>	<p>- усвајање и систематизација изложеног градива као и његова практична примена</p> <p>- разговори са наставником (питања, дијалози, дискусије</p> <p>)- вежбање различитих врста линија и површинаи цртачких техника</p> <p>- покажу интересе и</p>	<p>- стварање различитих вредности линија и површина</p> <p>-опажање ритма линија, боја, облика</p> <p>-развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика,боја;</p> <p>стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства</p> <p>-развијање моторичких</p>

	-естетско процењивање (1)	анализе (заједно са ученицима) - рад по природи (моделу) - посете културним институцијама (музеји, галерије)	- естетска анализа, самовредновање и оцењивање од самих ученика	способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција	способности ученика и навике за лепо писање;
10+1+1	Сликање -својства сликарских материјала и подлога (2) -ритмичко компоновање боја и облика (2) -коришћење разних материјала за компоновање (2) -визуелно споразумевање (2) -временски и просторни низови (цртани филам,стрип) (2+1) -сликање,естетско процењивање (1)	- објашњавање, разговор - демонстрирање осн.сликарских техника - показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје) - креирање вежби и њихова примена - коректуре и ест. анализе - рад по природи и рад из маште - посета позоришту	- ест. анализа и самовредновање - припрема сценографије за школске манифестације - израда паноа, плаката	- вежбање основних сликарских техника - сакупљање репродукција, формирање збирки -посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности; развијају љубав према ликовном наслеђу	-развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелномишљење; развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, апримерују у раду и животу -подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде -опажање боја -асоцијације у низу покретнеслике:боје,мрље,црт ежи,облици
10+1+1	Вајање - вајање,врсте	кроз разговор и објашњавање	- самосталан рад са наглашеном	-практична примена	-стварање различитихвредности форме

	<p>вајарског материјала (4)</p> <p>-везивање тродимензионалних облика у простору (2)</p> <p>-слободно компоновање (2)</p> <p>-обликовање употребних предмета(ситна пластика,накит) (2+1)</p> <p>-вајање, естетска анализа (1)</p>	<p>уознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама</p> <p>- репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика</p> <p>- демонстрација рада у појединим материјалима глина, глинамол...</p> <p>- индивидуални, рад у пару и групи са ученицима</p> <p>- рад по природи</p> <p>- коректура и естетска анализа</p>	<p>индивидуалношћуу моделовању, рад у групи, рад у пару</p> <p>- примена конвексних конкавних форми</p> <p>- дијалози, дискусије, естетска анализа и самовредновање</p>	<p>усвојеног градива кроз израду плитког рељефа и слободне скулптуре</p> <p>- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;</p> <p>-развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду</p>	<p>(конвексно,конкавно,отворено,затворено)</p> <p>- чврсти материјали, меки</p> <p>- упознавање са ситном пластиком</p>
--	---	---	---	--	---

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

ЦРТАЊЕ (12): Врстеисвојствалиније(2)

Стварањеразличитихвредностилинија.

Цртање, цртачкиматеријали, мекеоловке, креде, перо, трска, разницртачкиматеријали.

Линија као средство за стварање различитих квалитета површина (2)

Перцепција, стварање различитих вредности квалитета површина.

Цртање, цртачки материјали, меке оловке, креде, перо, трска, разни цртачки материјали.

Естетско процењивање (1)

Односи величина (2)

Перцепција, опажање ритма линија, боја, облика.

Цртање, цртачки материјали, меке оловке, креде, перо, трска, разни цртачки материјали.

Лепо писање са калиграфијом (2)

Перцепција, опажање ритма линија, боја, облика.

Цртање, цртачки материјали, обичне оловке са знаком "Б" плоснато заоштрене оловке, метално перо, туш и перо и пенкало, разни цртачки материјали.

Компоновање више ритмичких целина у простору (2)

Перцепција, опажање ритма линија, боја, облика. Цртање, сликање и вајање.

Естетско процењивање (1)

СЛИКАЊЕ (12)

Својства сликарских материјала и подлога (2)

Перцепција.

Сликање и цртање разним сликарским и цртачким материјалима.

Ритмичко компоновање боја и облика (2) Перцепција,

опажање ритма линија, боја, облика.

Сликање, цртање и вајање, одговарајућа средства и материјали.

Коришћење разних материјала за компоновање (2) Перцепција.

Сликање, цртање и колаж; одговарајућа средства и материјали.

Визуелно споразумевање (2) Перцепција

линија, боја и облика.

Сликање, цртање и вајање; одговарајућа средства и материјали.

Временски и просторни низови (цртани филм, стрип) (2+1)

Аперцепција, перцепција - асоцијације у низу покретне слике; боје, мрље, цртежи, облици. Сликање, цртање и вајање; одговарајућа средства и материјали.

Сликање, естетско процењивање (1)

ВАЈАЊЕ (12)

Вајање, врсте вајарског материјала (4)

Перцепција и аперцепција, стварање различитих вредности форме (конвексно, конкавно; отворено, затворено) и чврсти материјали.

Вајање, глина, гипс и остала одговарајућа средства и чврсти материјали.

Везивање тродимензионалних облика у простору (2)

Перцепција и аперцепција.

Вајање, глина, керамичка глина и остала одговарајућа средства и материјали.

Слободно компоновање (2)

Перцепција и аперцепција.

Вајање, глина, керамичка глина, гипс и остала одговарајућа средства и материјали.

Обликовање употребних предмета (ситна пластика, накит) (2+1)

Аперцепција, перцепција.

Вајање, глина, керамичка глина, пластелин, гипс и остала одговарајућа средства и материјали. Вајање, естетска

анализа (1).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Основни разлог за увођење наставног предмета **цртање, сликање и вајање** је недовољан фонд часова на којима даровити и заинтересовани ученици могу да у целости изразе своје креативне потенцијале и тако у потпуности искористе планиране садржаје програма ликовне културе.

Изборна настава одмереним задацима систематично развија различите психичке и ликовне способности ученика, а нарочито оне способности које подстичу њихово индивидуално и креативно изражавање.

Она додатно мотивише ликовне педагоге на усавршавање и примену савремених метода учења (ослањајући се ина савремена искуства дечије психологије) ради подстицања спонтаног и слободног изражавања ученика.

Због тога ова настава омогућава препознавање и развој даровитости ученика и њихових индивидуалних способности и омогућава постепено увођење ученика у област професионалне оријентације ка широком пољу ликовних делатности.

С обзиром да постоје иницијативе за већом подршком даровите деце овим предметом, остварена је могућност да се на време подстиче препознавање ове деце у чему би учествовали родитељи и васпитачи (педагози, психолози) у складу са индивидуалним способностима и њиховом дидактичко-методичком третману.

Изванредна постигнућа или могућности за велика постигнућа углавном се користе под називом даровитост (општи потенцијал) и талентованост (манифестована даровитост), под којима се подразумева бистрина, изузетност, супериорност, бриљантност, способност лаког и брзог учења. У редовним васпитно-образовним институцијама наставник има равноправан дидактичко-методички однос према заинтересованим и талентованим ученицима, ослањајући се на савремена искуства психологије која инсистира на развоју индивидуалних способности, што се односи и на образовање даровите деце.

Концепција овог изборног предмета посебан нагласак ставља на подршку даровитој деци која имају могућност да продубе знања у оним садржајима који се не могу реализовати у редовно-часовном систему. Стога је за израду овог програма стручна комисија ослонце тражила пре свега у програму обавезног предмета ликовна култура, како би се наставила корелација и продубила започета реализација садржаја. У реализацији ове наставе треба у складу са могућностима школе и креативностима наставника, инсистирати на већој афирмацији примењених уметности и визуелних комуникација.

Наставници су дужни да прате даровито дете и да га подржавају у раду инсистирајући на формирању збирке

радова (мапе) и у сарадњи са родитељима у време наставе воде дневник и прате развој детета. Очувањем тежње даровитих ученика ка креативном изражавању заједно са овладавањем материјалима (развој техничке спретности и сензибилитета) доприноси се даљем ликовном образовању.

Смисао планирања садржаја програма изборног предмета цртање, сликање и вајање је да се утврде задаци на сваком часу који би најпотпуније развијали све ликовне способности ученика, нарочито способности које подстицху стварање, као и оне које омогућују стварање. Стога, градиво треба планирати тако да се постигне:

- виши ниво опажања;
- оспособљеност примања;
- одговарајући ниво разумевања;
- способност поступања;

Врсте плана:

- годишњи план;
- оперативни план рада (полугодишњи, месечни).

Годишњи план рада треба да садржи преглед ликовних целина и број часова предвиђених за одређене садржаје.

Оперативни полугодишњи план рада треба да буде детаљно разрађен и да садржи следеће рубрике: месец; основни циљ и задатак (васпитни и образовни) наставни садржај; облик рада; корелацију са другим предметима; средства и медије и примедбе у које се убележавају промене.

Остваривање садржаја:

Садржаје програма ликовне културе треба остварити:

1. примањем (учењем), тако што ће ученицима бити омогућено да стичу знања из области ликовне културе, савладавају технолошке поступке ликовног рада у оквиру одређених средстава и медијума и да упознају законитости и елементе ликовног језика;
2. давањем (стварањем) путем подстицања ученика да се изражавају у оквиру ликовних активности и остварују резултате (увек на вишем нивоу култивисања и јачања ликовне осетљивости).

За наставу ликовне културе, на основу садржаја и методичких облика усмерености васпитно-образовног процеса управцу богаћења дечијег естетског искуства, одређени циљеви и задаци произашли су из ликовне уметности теорије стваралаштва и развојне психологије.

Овако конципираним програмом цртања, сликања и вајања наглашена је усмереност васпитно-образовног процеса у свим његовим временским сегментима-поједини часови, циклуси часова, проблемски кругови оперативних задатака и целине програма узрасних захтева - ка јачању ликовних способности ученика, затим ка богаћењу ликовног језика, а такође ка формирању позитивних навика и богаћењу властите сфере естетског искуства.

Претпоставка креативности ученика у домену ликовних активности подразумева да мотивациони садржаји буду разноврсни, примерени узрасту и интересовањима ученика. Методске поступке и облике рада наставник конципира усаглашавајући васпитно-образовне задатке (ликовне проблеме) са побуђеним интересовањем ученика да ове задатке прихвати на нивоу самоиницијативе, односно формираној властитој израженој потреби. У том смислу улога наставника наглашена је у фази избора и дидактичке припреме мотивационог садржаја, док избор теме зависи од суштине ликовног задатка, односно конкретног садржаја којим се ученик мотивише у правцу одређеног ликовног проблема.

Проблемски захтеви овог програма имају карактер наставног садржаја, а теме су у служби реализације предвиђених задатака. У процесу припремања за рад темама треба посветити посебну пажњу како не би овладале садржајима (што је до сада показала наставна пракса). Као и у многим другим приступима и у овом случају се очекује креативан однос наставника приликом избора тема, зависно од ликовног проблема. Теме треба пронаћи у повезивању са другим областима и то помоћу разговора са ученицима.

У структури садржаја наставног рада које се односе на практичне ликовне активности ученика подразумева се ослањање на шири избор ликовних средстава и медијума, односно савремених ликовно-поетских садржаја и искустава. У том смислу, ликовна осетљивост ученика остваривала би се и као припремљеност за активно учествовање у стварању естетских вредности које захтева наше време и као способност вредновања и критичког односа савременог тренутка. Овакав приступ доприноси непосредности доживљаја ликовног чина и поспешивању имагинативних и креативних могућности ученика те је од три елемента у структури програма, креативност, која уствари значи способност да се нађу нова решења за један проблем или нови начини уметничког израза.

Структуру програма чине:

1. наставни садржаји који се односе на савладавање ликовног језика и упознавања садржаја ликовне културе, познавање дела ликовних уметности и елемената ликовне писмености;

2. креативност - способност да се нађу нова решења за један проблем или нови начини уметничког израза и остварење производа новог за индивидуу (не нужно новог и за друге), за коју је претпоставка за подстицање, мотивациони садржаји практичних ликовних активности ученика који обухватају:

домен ученичких доживљаја;

домен корелације са другим васпитно-образовним подручјима.

3. ликовни медијуми и средства - коришћење ликовних дисциплина и употреба одређених материјала у обликовању, проширени медијуми.

У структури садржаја наставног рада које се односе на практичне ликовне активности ученика подразумева се ослањање на шири избор савремених ликовних средстава и медијума, односно савремених ликовно-поетских садржаја и искустава. У том смислу, ликовна осетљивост ученика остваривала би се и као припремљеност за активно учествовање у стварању естетских вредности које захтева наше време и као способност вредновања и критичког односа савременог тренутка. Овакав приступ доприноси непосредности доживљаја ликовног чина и поспешивању имагинативних и креативних могућности ученика, као и методички квалитет у погледу опредељења комисије за измену и допуну програма ликовне културе у основној школи смањењем оптерећености ученика

наглашавањем савремених медијума у ликовној и визуелној уметности у складу са савременим кретањима уметности.

Цртање: коришћење свих врста линија како би се постепено обогаћивало линеарно графичко изражавање и богатство појединоста на основу опсервирања или претходним вежбама рада по природи. Неопходно је анализирати перспективе, птичје, жабље, линеарне и инсистирање на прецизносима и детаљу са нагласком наодnose величина, пропорције.

Сликање: обогаћивање скале појединих боја и њиховог композиционог односа и увођење у бојене вредности процесом рада по природи и илустровању. Сликарске технике и подлоге.

Графика: обогаћивање линеарног израза графичких површина, са постепеним свеснијим композиционим решењима. Обрада простора, врсте графичких техника, линорез, дрворез итд.

Вајање: тродимензионално обликовање, основни тродимензионални облици. Волумен и простор, општа оријентација у вајарским областима. Конвексно, конкавно, отворено и затворено, напрегнута и затегнута форма, продор, расцеп, тврда и мека форма. Функција пластике у архитектури, екстеријеру и ентеријеру, примењено вајарство, ситна пластика. Декоративна скулптура, орнамент. Вајарски материјали, чврсти материјали. Алати и процес рада при изради вајарског рада. Облици и умножавање вајарских радова. Садржаји и идеје у вајарским делима у историји уметности.

У реализацији ове наставе треба у складу са могућностима школе и креативностима наставника, инсистирати на већој афирмацији примењених уметности и визуелних комуникација. У овој настави садржаји наставног рада сеодносе на практичне ликовне активности ученика која подразумева се ослањање на шири избор савремених ликовних средстава и медијума, односно савремених ликовно-поетских садржаја и искустава из области примењених уметности. У том смислу, ликовна осетљивост ученика остваривала би се и као припремљеност за активно учествовање у стварању естетских вредности које захтева наше време и као способност вредновања и критичког односа према савременом тренутку. Стога се препоручују садржаји из области примењене графике и керамике.

Примењена графика: Основи примењене графике. Коришћење репродуктивне графике у индустрији. Графика уједној боји - нацрт за етикету. Графика у две боје - нацрт за плакат. Графика у више боја - нацрт за насловну страну књиге (скица у колажу).

Графика и графички слог (коришћење графике летрасет-слова). Графика-скица за поштанску марку. Графика и амбалажа (кутије-нацрт и финални рад).

Плакат-извођење високом штампом. Плакат - нацрт - скица колажом.

Керамика: Увод у керамику. Историја керамике, керамички производи, технологија керамике. Стицање првог искуства у раду са глином. Мешање, гњечење, додавање и одузимање масе глине. Пластичне форме. Конкавне иконвексне форме, пуни и празни простори у разним функцијама (опека са шупљинама и слично).

ХОР И ОРКЕСТАР

(1 час недељно, 36 часа годишње)

Циљ и задаци

Општи циљ наставе изборног предмета Хор и оркестар је развијање интересовања за музичку уметност и упознавање музичке традиције и културе свога и других народа.

Задаци наставе су:

неговање развоја музичких и креативних способности ученика;

утврђивање основа музичке писмености и упознавање изражајних средстава музичке уметности;

подстицање креативности ученика;

припремање програма за културну и јавну делатност школе.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

певају/свирају песме наших и других народа (народне, уметничке, дечје, староградске);

упознају музичке дела уз основне информације о делу и композитору;

развијају стваралачке способности и импровизују их на доступним инструментима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Знања музичке писмености, стечена у претходним разредима, проширивати и примењивати на примерима за певање/свирање. Изабране композиције, великим делом, ослањају се на дела српске културне баштине, тако да су, осим дела духовне музике, у програмима заступљене народне мелодије, али и дела савремених српских композитора.

У оквиру изборног предмета, потребно је да ученици стекну основна знања о изгледу и начину свирања на Орфовим инструментима, осамостале се да свирају из нотног текста, као и да импровизују ритмичке и мелодијске мотиве, развијају и негују способност ученика у свирању на инструментима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаји изборног предмета пружају ученицима знања и информације из области музичке уметности, неопходне за даље разумевање, доживљавање, праћење, разликовање и квалитетну процену музичких вредности.

За успешну реализацију наставе неопходно је остварити основни дидактички предуслов: кабинет са наставним и очигледним средствима. Наставна средства су: клавир, комплет Орфовог инструментарија за све ученике, табла са линијским системима, квалитетни уређај за слушање музике, а пожељни су и компјутер, уређај за емитовање ДВД са пратећом опремом. Очигледна средства укључују: слике појединачних инструмената, гудачког и симфонијског оркестра, слике страних и домаћих композитора и извођача, визуелно представљање угледника из области музичке уметности, квалитетне снимке примера.

Садржаји изборног предмета треба да пружају ученицима довољно знања и обавештености и умешности које ће им помоћи да разликују стварне вредности и квалитете у свету музике која их окружује у свакодневном животу од оних садржаја који не доприносе развоју њиховог музичког укуса и не доприносе њиховом естетском васпитању.

Усвајање знања ученика зависи од организације часа, која мора бити добро планирана, осмишљена и занимљива. У настави је неопходно ученике мотивисати за активно учешће у раду. Ученик треба да буде активан на часу, а час изборног предмета Хор и оркестар треба да код ученика подстиче уметнички доживљај. Различитим облицима и методама рада, техникама и очигледним наставним средствима ученике мотивисати за актуелизовање наставног рада. Наставник је у настави равноправни учесник у свим активностима.

Певањем/свирањем ученици улажу своје индивидуалне способности у циљу решавања колективних задатака. Уметност певања обухвата поезију и музику и због тога је потребно синтетизовати ове чиниоце и посматрати их као интегрисане садржаје. Обратити пажњу колико на речи толико и на музику. У том смислу, потребно је да пробухора започети вежбама за распевавање, јер оне развијају глас, дисање, учвршћују ритам, дикцију и интонацију. Пожељно је да час почне припремама за техничке вежбе и вокализе тако што ће се радити вежбе на једном тону, и то на мењању сугласника М-Н. Овим вежбама учврстиће се мишићи ларинкса, што касније олакшава рад на импостацији. Вежбе је потребно изводити тихо, лагано и без напрезања. За развијање и стицање интонативне сигурности изводити двогласне варијанте, при чему треба посебно настојати да свака деоница слуша другу деоницу.

Савремена настава музичке културе претпоставља коришћење и примену музичких инструмената који захваљујући својој једноставности омогућују ученицима могућност активног учествовања у свирању и усвајање основних елемената музике.

Основни циљ свирања јесте да ученици свирају на свим расположивим инструментима из састава овог оркестра, а не да се "усавршавају" само на једном инструменту. На првом часу неопходно је спровести проверу способности, а затим распоредити инструменте за свирање ученицима и регистровати при том који ученик може да буде солиста. Наставник у даљем раду може да даје мелодијске фразе које ће, принципом поступности, најпре да понављају: сви ученици који свирају на једној врсти инструмента, по два извођача и појединачно, ученици са различитом комбинацијом инструмената итд.

Дидактичко-методичка упутства

Иако на почетку школске године увек имамо измене у саставу оркестра или ансамбла и појаву нових ученика у њему, то може да нас спута, али и да нам пружи нови изазов и могућност за креативност, а никако да нас обесхрабри у раду.

Пре почетка школске године немогуће је испланирати реализацију садржаја рада изборног предмета, јер је непознат састав ученика, нису проверени њихови афинитети, предзнања и способности. У зависности од резултата приликом провере музичких способности, наставник ће ученицима поделити штимове, пустити снимак, или ће сам одсвирати клавирски извод композиције који је спремио за обраду.

Сам поступак рада на часу састоји се из неколико етапа.

Прва етапа - обнављање раније научених композиција на часовима музичке културе у претходним разредима.

Друга етапа - савладавање свирања појединих деоница (сваку деоницу савладавају сви ученици плескањем рукама, ударањем оловке о клупу и читањем нотног текста парлато). Теже деонице, за које процени да је потребно, наставник ће показати ученицима, док ће неке деонице ученици самостално савладати. Увежбавање свирања појединих деоница може бити уз певање целе групе, или уз певање самог наставника. На тај начин ученици се оспособљавају да истовремено свирају своју деоницу и певају песму. Правило је да теже деонице треба поверити способнијим ученицима и обрнуто.

Трећа етапа - извођење целог аранжмана, уз свирање и певање, контролише наставник и евентуално исправља грешке. При том посебно водити рачуна да свака група инструмената тачно изводи своју деоницу, динамички је нијансира и изводи у правом темпу.

Од броја пријављених ученика зависиће и организација самог часа. На пример, када се ученици поделе у групе и свако добије свој инструмент, приступа се прво обради ритма за сваки инструмент поступно. Док једна група тихо вежба, наставник показује другима њихове деонице. Приликом свирања на металофону, у току вежбања, скренути пажњу ученицима да своје штапиће окрену наопако и тихо просвиравају своју деоницу како на би сметали другима.

У раду не треба реализовати нове садржаје уколико се уочи проблем и исти не отклони, било да је мелодијски, било ритмички.

Несигурности и проблеме у раду превазилазити методом понављања, систематичности и доследности, односно упорним понављањем сви ученици савладавају технику и науче свирање своје деонице.

Један од могућих проблема може бити певање уз свирање. У таквим ситуацијама добро је правити комбинације у којима ће се поред слабих извођача наћи неко спретнији у извођењу који ће им бити сигуран ослонац и у певању и у свирању.

Када је композиција технички обрађена, приступа се њеном дотеривању за коректно, тачно, лепо и изражајно извођење у одговарајућем темпу и динамици. Ако се композиција и пева, свирање треба утишати када наступа хор.

Добро је да сви ученици знају да свирају на свим инструментима Орфовог инструментарија, па је зато потребно да се мењају ученици или групе ученика мењају изабране инструменте.

После научене композиције требало би је снимити, а затим је анализирати и радити на доради и усавршавању. Најлепше мелодије које су ученици научили за време часова изборног предмета могу се снимити и повремено емитовати пре или после редовног часа музичке културе. Тиме се врши представљање ученичког рада, а и остали ученици упознају рад изборног предмета и додатно подстичу своја интересовања за музичку уметност. Оваквим радом ученици ће кроз музицирање упознати већи број музичких дела.

У току школске године потребно је извести најмање осам композиција.

За реализацију потребно је да садржаји изборног предмета Хор и оркестар обухвате одговарајуће приручнике, као и дела у оригиналном облику прилагођена саставима ученика конкретне школе, доступне извођачким могућностима ученика.

Ученици који изучавају изборни предмет представљају своје стваралаштво и своја достигнућа на такмичењима и другим приредбама.

Препоручене композиције за рад хорова

Химне:

Државна химна

Химна Светом Сави

Химна школе

Канони:

Непознат аутор, Дона nobis пацем

Луиђи Керубини, На часу певања

Волфганг Амадеус Моцарт, Ноћ је мирна

Ј. Г. Ферари, Кукавица

Јозеф Хајдн, Мир је свуда

Војислав Илић, Сине мусица

Песме домаћих аутора:

Константин Бабић, Балада о два акрепа

Исидор Бајић, Српски звуци

Златан Вауда, Мрави

Златан Вауда, Пахуљице

Славко Гајић, Тужнамуха

Дејан Деспић, Киша

Дејан Деспић, Огласи

Дејан Деспић, Смејалица

Владимир Ђорђевић, Веће врана

Војислав Илић, Воденица

Даворин Јенко, Боже правде

Даворин Јенко, песме из Ћида

Петар Коњовић, Враголан

Јосиф Маринковић, Љубимче пролећа

Милоје Милојевић, Ветар

Милоје Милојевић, Младост

Милоје Милојевић, Муха и комарац

Стеван Стојановић Мокрањац, Друга руковат

Стеван Стојановић Мокрањац, Десета руковат

Стеван Стојановић Мокрањац, Једанаеста руковат

Стеван Стојановић Мокрањац, На ранилу

Стеван Стојановић Мокрањац, Ал` је леп овај свет

Стеван Стојановић Мокрањац, Пазар живине

Стеван Стојановић Мокрањац, Славска

Стеван Стојановић Мокрањац, Тебепојем

Стеван Стојановић Мокрањац, Химна Вуку

Војислав Симић, Пошла ми мома на вода
Тодор Скаловски, Македонска хумореска
Марко Тајчевић, Додолске песме
Марко Тајчевић, Прва свита из Србије
Шистек-Бабић, Ој, Србијо
Миодраг Говедарица, Сугуба јектениј
Страни композитори:
Аутор непознат, Ла Виолетта
Палестрина, Бенедицтус
Орландо ди Ласо, Ехо
Лука Маренцио, Ад уна фресца рива
Ђовани да Нола, Цхи ла гаглиарда
Палестрина, Вигилате
Карл Марија фон Вебер, Јека
Волфганг Амадеус Моцарт, Успаванка
Беџих Сметана, Долетеле ласте

Франц Супе, Проба за концерт

Јоханес Брамс, Успаванка

Фредерик Шопен, Жеља

Фредерик Шуберт, Пастрмка

Гамбар Гусејнли, Моји пилићи

Георги Димитров, Ана мрзелана

Светослав Обретенов, Гајдар

Золтан Кодаљ, Каталинка

Золтан Кодаљ, Хидло Веген

Јосип Каплан, Жуна

ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешовити оркестри.

Садржај рада:

избор инструмената и извођача у формирању оркестра;

избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;

техничке и интонативне вежбе;

расписивање деоница и увежбавање по групама (прстомет, интонација, фразирање);

спајање по групама (И-ИИ; ИИ-ИИИ; И-ИИИ);

заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонативно и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих и страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар може наступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има деце чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа редовна настава. За такву децу може се организовати додатна настава или секције где се могу укључити у разне групе.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

солистичко певање,

групе певача,

„Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...),

групе инструмената,

млади композитори,

млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе),

музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје, ажурирање школског сајта, креирање, организација и реализација музичких догађаја...),

ритмичке радионице (модерни и традиционални плес, ритмичке игре, „бит боксинг” – вокалне перкусије, игре чашама, штаповима...),

посете концертима у школи и ван ње (концерти еминентних уметника, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, пројекције музичких филмова...).

Програм рада треба прилагодити индивидуалним могућностима, зрелости и нивоу претходног знања сваког ученика

ШЕСТИ РАЗРЕД

ФОНД ЧАСОВА ЗА ШЕСТИ РАЗРЕД

Редни број	ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ШЕСТИ РАЗРЕД	
		Нед.	Год.
1.	Српски језик	4	144
2.	Страни језик- енглески	2	72
3.	Историја	2	72
4.	Географија	2	72
5.	Биологија	2	72
6.	Математика	4	144
7.	Физика	2	72
8.	Информатика и рачунарство	1	36
9.	Техника и технологија	2	72
10.	Ликовна култура	1	36
11.	Музичка култура	1	36
12.	Физичко и здравствено васпитање и обавезне физичке активности	3	108

Редни број	ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање ²	1	36
2.	Страни језик-Француски језик	2	72
3.			
Редни број	СЛОБОДНЕ АКТИВНОСТИ		
1.	Цртање, сликање и вајање	1	36
2.	Хор и оркестар	1	36
Редни број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА		
1.	Редовна настава		
2.	Допунска настава		
3.	Додатни рад		

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

Годишњи фонд часова: 144

ОБЛАСТ/ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	СВЕГА	ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
КЊИЖЕВНОСТ	31	23	54	-комуникација -рад са подацима и информацијама - сарадња -естетичка -одговорно учешће у демократском друштву -решавање проблема -дигитална компетенција
ЈЕЗИК	36	16	52	-комуникација -рад са подацима и информацијама -сарадња -решавање проблема -дигитална компетенција
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	16	22	38	-комуникација -сарадња -естетичка компетенција

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ	НАЧИН И ПОСТУПЦИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА
<p>-повеже књижевне термине и појмове обрађиване у претходнимразредима са новим делима која чита; -чита са разумевањем; парафразира прочитано и описује свој доживљај различитих врста књижевних дела и научно-популарних текстова; -одреди род књижевног дела и књижевну врсту; -прави разлику између дела лирског, епског и драмског карактера; -разликује ауторску приповетку од романа;</p>	<p>КЊИ- ЖЕВ- НОСТ</p>	<p>ЛИРИКА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Обредне лирске народне песме (избор) 2. Ђура Јакшић: <i>Вече</i> 3. Јован Дучић: <i>Село</i> 4. Мирослав Антић: <i>Плава звезда</i> 5. Вељко Петровић: <i>Ратар</i> / Алекса Шантић: <i>О, класје моје</i> 6. Десанка Максимовић: <i>Грачаница</i> / Војислав Илић: <i>Свети Сава</i> 7. Стеван Раичковић: <i>Хвала сунцу, земљи, трави</i> 8. Милован Данојлић: <i>Овај дечак зове се Пено Крста</i> 9. Сергеј Јесењин: <i>Песма о керуши</i> <p>Књижевни термини и појмови Врста строфе према броју стихова у лирској песми: дистих;</p>	<p>-читање, анализа, интерпретација књижевних текстова; -организовање садржаја у тематско-мотивске целине; -међупредметно тематско увезивање садржаја; -функционално повезивање градива из језика и књижевности; - компаративни приступ проучавању књижевности: интерпретација, приказ, осврт; -вертикална корелација унутар предмета (обнављање градива из претходних разреда); -решавање проблемских питања подстакнутих</p>

<p>-анализира структуру лирске песме (строфа, стих, рима); -уочава основне елементе структуре књижевноуметничког дела: тема, мотив; радња, време и место радње; -разликује заплет и расплет као етапе драмске радње; -разликује појам песника и појам лирског субјекта; појам приповедача у односу на писца; -разликује облике казивања; -увиђа звучне, визуелне, тактилне, олфакторне елементе песничке слике; -одреди стилске фигуре и разуме њихову улогу у књижевноуметничком тексту; -анализира узрочно-последичне односе у тексту и вреднује истакнуте идеје које текст нуди; -анализира поступке ликова у</p>	<p>КЊИ- ЖЕВ- НОСТ</p>	<p>терцет; врста стиха по броју слогова (лирски и епски десетерац). Одлике лирске поезије: нагласак речи и ритам; рима – парна, укрштена, обгрљена; улога риме у обликовању стиха. Стилске фигуре: контраст, хипербола. Врсте ауторске и народне лирске песме:</p> <p>социјалне песме, дитирамб, елегија; обредне песме (коледарске, краљичке, додолске, божићне).</p>	<p>текстом и уметничким доживљајем; -локализација одломака и књижевних дела у друштвено-историјски контекст; -аргументовано изношење утисака, ставова и судова о књижевном делу; - доживљајно и истраживачко читање; -богаћење речника; -поступност и систематичност у повезивању новог градива са претходним знањима; -правописни диктати; -исправка грешака у датом тексту/примеру; -допуњавање реченица правилним облицима речи у складу са правописном нормом; -самостало уочавање грешака у свакодневној комуникацији (СМС, интернет); -коришћење аудио и видео-снимака, презентација; -анализа аудио и видео-снимака, презентација;</p>
--	--------------------------------------	---	--

<p>књижевноуметничком делу, служећи се аргументима из текста; -уочава хумор у књижевном делу; -разликује хумористички дитирамбски тон од елегичног тона; -илуструје веровања, обичаје, начин живота и догађаје у прошлости описане у књижевним делима; -разликује дуги и кратки акценат у изговореној речи; -употребљава различите облике усменог и писменог изражавања: препричавање различитих типова текстова, без сажимања и са сажимањем, причање (о догађајима и доживљајима) и описивање; -разликује и гради аугментативе и деминутиве; -составља обавештење, вест и кратак извештај;</p>	<p>ЈЕЗИК</p>	<p>ЕПИКА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Народна песма: <i>Смрт Мајке Југовића</i> 2. Народна песма: <i>Марко Краљевић укида свадбарину</i> 3. Петар Кочић: <i>Јаблан</i> 4. Исидора Секулић: <i>Буре (одломак)/Бранко Попић: Чудесна справа</i> 5. Иво Андрић: <i>Аска и вук</i> 6. Антон Павлович Чехов: <i>Вањка/Итало Калвино: Шума на ауто-путу (из збирке прича Марковалдо или годишња доба у граду)</i> 7. Светлана Велмар Јанковић: <i>Сирото ждребе (из Књиге за Марка)</i> <p>Књижевни термини и појмови Основна тема и кључни мотиви. Облици казивања: наратија (хронолошко приповедање), описивање, дијалог, монолог. Фабула/радња, редослед догађаја. Врсте епских дела: приповетка, роман. Културно-историјско предање (нпр. <i>Смрт Марка Краљевића</i>)</p>	<p>-увежбавање правилног изговора у складу са акценатском нормом; -говорне, стилске, правописне и лексичко-семантичке вежбе;</p>
--	---------------------	---	--

<p>-разуме основна значења књижевног и неуметничког текста; -проналази, повезује и тумачи експлицитно и имлицитно садржане информације у краћем, једноставнијем књижевном и неуметничком тексту; -драматизује одломак одабраног књижевноуметничког текста; -говори јасно, поштујући стандарднојезичку норму; -изражајно чита обрађене књижевне текстове. -уважава националне вредности и негује културноисторијску баштину; -препоручи књижевно дело уз кратко образложење; -упореди књижевно и филмско дело, позоришну представу и драмски текст; -повеже граматичке појмове обрађене у</p>		<p>ДРАМА Лектира</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Коста Трифковић: <i>Избирачица</i> (одломак) 2. Миодраг Станисављевић: <i>И ми трку за коња имамо</i> (одломак) 3. Бранислав Нушић: <i>Аналфабета</i> (одломак) <p>Књижевни термини и појмови Драмске врсте: комедија – основне одлике. Монолог и дијалог у драми. Дидаскалије, реплика. Етапе драмске радње (заплет и расплет).</p>	
--	--	---	--

<p>претходним разредима са новим наставним садржајима; -препозна делове речи у вези са њиховим грађењем; -разликује гласове српског језика по звучности и месту изговора; -разликује врсте гласовних промена у једноставним примерима и примењује књижевнојезичку норму; -одреди врсте и подврсте заменица, као и њихов облик; -препознаје глаголска времена и употребљава их у складу са нормом; -разликује реченице по комуникативној функцији; -доследно примењује правописну норму; -користи правопис (школско издање);</p>		<p>НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ (бирати 2 дела)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Вук Караџић: Живот и обичаји народа српскога: <i>Божих</i> (одломак); <i>Бурђевдан</i> (одломак); <i>Додоле, прпоруше и чарошце</i> (одломци) 2. Владимир Хулпах: <i>Легенде о европским градовима</i> (избор) 3. Никола Тесла: <i>Моји изуми</i> (поглавље по избору) 4. Жан-Бернар Пиј, Серж Блок, Ан Бланшар: <i>Енциклопедија лоших ђака, бунтовника и осталих генијалаца</i> (избор) 5. Гроздана Олујић: <i>Били су деца као и ти</i> (избор) <p>ДОМАЋА ЛЕКТИРА</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Епске народне песме о Косовском боју (избор) 2. Епске народне песме о Марку Краљевићу (избор) 3. Бранислав Нушић: <i>Аутобиографија</i> 4. Анђела Нанети: <i>Мој дека је био трешња</i> 5. Весна Алексић: <i>Каљави коњ (Прича о богињи Лади – Звездана вода; Прича о богу Сварогу – Небески ковач и Прича о богу Стрибору – Сеченско светло)</i> 	
---	--	--	--

		<p>6. Бранко Ћопић: <i>Орлови рано лете</i> 7. Ференц Молнар: <i>Дечаџи Павлове улице</i></p> <p>Допунски избор лектире (бирати 3 дела)</p> <p>1. Добрица Ерић: <i>Месечеви миљениџи (песмео свиџима)</i> (избор) 2. Бранислав Петровић: избор из антологија песама за деџу (<i>Морава, Влашићи, Дунав, Говор дрвећа, Грађење куће, Па шта, па шта</i> и друге) 3. Владимир Стојиљковић: <i>Писмописаџ</i> (<i>Писмо Бранку Ћопићу</i>) 4. Владимир Андрић: <i>Пустолов</i> 5. Тиодор Росић: <i>Приче старог чаробњака</i> (једна прича по избору) 6. Вилијем Саројан: <i>Зовем се Арам</i> 7. Хенрик Сјенкијевич: <i>Кроз пустињу и прашуму</i> 8. Џејмс Крис: <i>Тим Талир или Продати смех</i> 9. Џек Лондон: <i>Зов дивљине/Бели очњак</i> 10. Реј Бредбери: <i>Маслачково вино</i> (избор) 11. Ивана Брлић Мажуранић: <i>Приче из давнина</i> (избор) 12. Владислава Војновић: <i>Приче из главе</i> (<i>прича Позориште – одломџи</i>) 13. Јасминка Петровић: <i>Ово је најстрашнији дан у мом животу</i></p>	
--	--	---	--

	<p>14. Александар Поповић: <i>Снежана и седам патуљака</i>, драмска бајка</p> <p>ГРАМАТИКА</p> <p>Подела речи по настанку: просте речи и творенице; породица речи, уочавање корена речи. Саставни делови твореница (творбене основе, префикси и суфикси). Граматичка основа и граматички наставциу поређењу са творбеном основом и суфиксима.</p> <p>Настанак гласова и говорни органи; подела гласова: самогласници и сугласници (прави сугласници и сонанти); Подела сугласника по звучности и по месту изговора.</p>	
--	--	--

		<p>Подела речи на слоге; слоготворно <i>p</i>.</p> <p>Гласовне промене – уочавање у грађењу и промени речи: непостојано <i>a</i>; променал у <i>o</i>; палатализација; сибиларизација; јотовање; једначење сугласника по звучности; једначење сугласника по месту изговора; губљење сугласника.</p> <p>Заменице: неличне именичке заменице (односно-упитне, неодређене, опште, одричне); придевске заменице: присвојне (с нагласком на употребу заменице <i>свој</i>, показне, односно-упитне, неодређене, опште, одричне).</p> <p>Грамаичке категорије заменица: род, број, падеж и лице.</p> <p>Грађење и основна значења глаголских времена: аорист, имперфекат (само на нивоу препознавања; имперфекат глагола <i>бити</i>); плусквамперфекат.</p> <p>Независне предикатске реченице – појам комуникативне функције; поделана обавештајне, упитне, заповедне, жељне и узвичне реченице .</p> <p>ПРАВОПИС:</p>	
--	--	--	--

		<p>Писање имена васионских тела. Растављање речи на крају реда (основна правила). Правописна решења у вези са гласовним променама. Писање именичких и придевских одричних заменица са предлозима. Писање заменице <i>Vaui</i> великим почетним словом. Правописна решења у вези са писањем обрађених глаголских облика.</p> <p>ОРТОЕПИЈА: Правилан изговор гласова <i>ч, ћ, џ, ч, р</i>. Дуги и кратки акценти.</p> <p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА: Текстови у функцији унапређивања језичке културе.</p>	
--	--	--	--

		<p>Анализирање снимљених казивања и читања (звучна читанка). Говорне вежбе на унапред одређену тему. Учтиве форме обраћања. Лексикологија: аугментативи (са пејоративима), деминутиви (са хипокористицима). Правописне вежбе: диктат; допуњавање текста; уочавање и објашњавање научених правописних правила у тексту. Богаћење речника: <i>лексичко-семантичке вежбе</i> (нпр. избегавање сувишних речи и туђица; фигуративна значења речи; проналажење изостављених реченичних делова); <i>стилске вежбе</i>: (нпр. текст као подстицај за сликовито казивање; ситуациони предложак за тражење погодног израза). Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полугодишту (један час за израду задатка и два за анализу и писање унапређене верзије састава).</p>	
--	--	---	--

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

Начин праћења и вредновања постигнућа ученика (*навести у следећу табелу*)

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ				
Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика				
Шта пратимо	Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време

<p>Постигнућа у оквиру наставних области: књижевност, језик, језичка култура</p>	<p>-ученик остварује веома значајан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и средњем нивоу стандарда постигнућа, као и већину захтева са напредног нивоа (одличан 5)</p> <p>-ученик остварује значајан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и средњем ниову стандарда постигнућа, као и део захтева са напредног нивоа (врло добар 4)</p> <p>-ученик остварује напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу стандарда постигнућа (добар3)</p> <p>-ученик остварује минималан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени у већем делу основног ниова постигнућа, односно захтева који су одређени ИОП-ом и прилагођеним стандардима постигнућа уз значајну помоћ наставника и ангажовање ученика (довољан2)</p>	<p>-писмене провере (контролни задаци, правописне вежбе, петнаестоми-нутне вежбе, домаћи задаци, иницијани и годишњи тестови);</p> <p>-писмене провере (писмени задаци)</p> <p>-усмене провере</p> <p>-праћење активности, постигнућа, ангажовања на редовном часу и ангажовања у ваннаставним активностима, додатној и допунској настави</p>	<p>-по нивоима стандарда постигнућа структурирани задаци на контролним листовима и тестовима;</p> <p>-бодовна скала за оцењивање контролних задатака и тестова;</p> <p>-доследност у примени правописне норме и језичко-стилског обликовања садржаја/текста (писмени задаци);</p> <p>-формативно оцењивање ангажовања, активности и постигнућа ученика на редовним часовима, у ваннаставним активностима, допунској и додатној настави</p>	<p>-септембар (иницијални тест)</p> <p>-прво полугодиште (2 контролна и 2 писмена задатка)</p> <p>-друго полугодиште (2 контролна и 2 писмена задатка)</p> <p>-мај/јун (годишњи тест)</p> <p>-континуирано, током целе године формативно оцењивање</p>
--	---	---	--	---

	-ни уз помоћ наставника ученик не остварује минимални напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном ниову постигнућа (недовољан 1)			
--	--	--	--	--

СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

ОСНОВНИ НИВО	СРЕДЊИ НИВО	НАПРЕДНИ НИВО
<p>1.1.2. разликује уметнички и неуметнички тест; уме да одреди сврху текста</p> <p>проналази и издваја основне информаиције из текста према датим критеријумима</p> <p>разликује у тексту битно од небитног; главно од споредног</p> <p>1.1.7.повезује информације и идеје изнете у тексту и изводи закључака заснован на једноствнијем тексту</p> <p>1.2.1.зна и користи оба писма</p> <p>1.2.2.саставља разумљиву, грамтички исправну реченицу</p> <p>1.2.8.примењује правописну норму у једноставним примерима</p> <p>1.3.1.зна особине и врсте гласова; дели реч на слоге у једноставнијим</p>	<p>2.1.5. проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима)</p> <p>2.2.2. саставља вест и извештај</p> <p>2.2.5.зна правописну норму и примењује је у већини случајева</p> <p>2.3.2. препознаје гласовне промене</p> <p>2.3.3.препознаје подврсте речи и уме да одреди облик променљиве речи</p> <p>2.3.4.познаје основне начине грађења речи (извођење и слагање)</p> <p>2.3.8.препознаје главна значења и функције глаголских облика</p> <p>зна значење речи које се јављају у школским текстовима</p> <p>одређује значење непознатих речи и израза на основу њиховог</p>	<p>3.1.3.изводи закључке засноване на сложенијем тексту</p> <p>3.2.5.зна и доследно примењује правописну норму</p> <p>дели речи на слоге у сложенијим случајевима</p> <p>познаје гласовне промене (уме да их препозна, објасни и именује)</p> <p>3.3.4.користи терминологију у вези са врстама и подврстама променљивих речи и њиховим граматичким категоријама</p> <p>3.4.1.наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова, карактеристичних тема и мотива</p> <p>3.4.2.издваја основне одлике књижевних родова и врста у конкретном тексту</p>

<p>примерима; примењује књижевнојезичку норму у вези са гласовним променама</p> <p>1.3.4. зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези са облицима речи</p> <p>1.3..5. разликује просте речи од твореница; препознаје корен речи; гради реч према задатом значењу на основу постојећих творбених модела</p> <p>1.3.7. разликује основне врсте независних реченица</p> <p>правилно употребљава падеже у реченици и синтагми</p> <p>0. правилно употребљава глаголске облике</p> <p>1.3.15 одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (у једноствним примерима)</p> <p>1.3.16. служи се речницима, приручницима и енциклопедијама</p> <p>повезује наслове прочитаних књижевних дела са именима аутора тих дела</p> <p>разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)</p> <p>разликује основне књижевне родове: лирику, епику и драму</p> <p>1.4.4. препознаје врсте стиха</p>	<p>састава и/или контекста у коме су употребљени (сложенији примери)</p> <p>2.4.1. повезује дело из обавезне лектуре са временом у коме је настало и са временом које се узима за оквир приповедања</p> <p>2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектуре и род, врсту и лик из дела; препознаје род и врсту књижевноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација</p> <p>препознаје и разликује одређене стилске фигуре (персонификација, хипербола, контраст)</p> <p>одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика и њихову међусобну повезаност</p> <p>2.4.7. разликује облике казивања: приповедање, описивање, монолог, дијалог</p>	<p>3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу</p> <p>3.4.4. проналази и именује стилске фигуре</p> <p>3.4.5. одређује и именује врсту стиха и строфе</p> <p>3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже</p> <p>3.4.8. повезује књижевноуметничке текстове са другим текстовима који се обрађују у настави.</p>
--	--	--

<pre> препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту:нарација, дескрипција, дијалог, монолог препознаје стилске фигуре у књижевноуметничком тексту (епитет,поређење, оноματοпеја) уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик... </pre>		
--	--	--

ДОПУНСКА НАСТАВА

ДОПУНСКИ РАД се организује за ученике који - из објективних разлога – у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Допунски рад се организује током целе године, односно одмах чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја.

гра- јање	садржај програма	начин остваривања	врсте активности	облици остваривања	исходи
--------------	------------------	----------------------	---------------------	-----------------------	--------

<p>36 Обнављање градива из претходних разреда Подела гласова и подела речи на слоге Поделе гласова по месту творбе и по звучности Палатализација и сибиларизација (2) Једначење сугл. по звучности (2) Једначење сугл. по месту творбе Јотовање Промена Л у О и непостојано а Губљење сугласника Гласовне промене у једноставнијим примерима (2) Корен и породица речи Изведене и сложене речи; префикс, суфикс(2) Разликовање граматичког и творбеног наставка Неличне именичке заменице Придевске заменице(2) Глаголски облици за прошло време (2) - Облици изражавања у књиж. делу - Проналажање тражених података у краћем непознатом тексту</p>	<p>појашњава службу реченичних чланова проналази једноставније примере за вежбу прати рад ученика подстиче и охрабрује ученика у раду и напредовању појашњава захтеве задатака проналази пригодне краће текстове за рад и вежбу</p>	<p>прати наставаникова појашњења; прати захтеве задатака - ради задатке за вежбу поставља питања проналази тражене податке у тексту упоређује одговоре прати инструкције наставника</p>	<p>фронтални рад индивидуални рад</p>	<p>Ученик: - разуме поделе гласова - препознаје гласовне промене у једноставнијим примерима - препознаје придевске заменице у реченици - препознаје врсте придевских заменица - препознаје глаголске облике - проналази тажене податке у краћем тексту - уме да разликује вест и извештај</p>
---	---	---	--	--

<p>· Читање „с оловком у руци“ ради обележавања тражених података у тексту - Особине новинарског стила -Стилске фигуре у једноставнијим примерима -Облици изражавања</p> <p>Писање сложеница са префиксима код којих долази до гл. промена Писање присвојних придева изведених од власт. имена Писање одричних придевских заменица Писање заменице свој и Ви Правописна правила из претходних разреда (управни говор, речца не) Писање глаголских облика Растављање речи на крају реда Записивање речи код којих долази до одступања од гласовних промена</p>	<p>· пати рад и напредовање ученика · даје задатке и инструкције</p>			<p>примењује правописну норму у једноставнијим примерима</p>
---	---	--	--	--

ДОДАТНА НАСТАВА

ДОДАТНИ РАД организује за ученике изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност). Ученици се смостално и добровољно опредељују за додатни рад. Ученик остаје укључен у додатни рад онолико времена колико жели, према својим интересовањима. Додатни рад се организује један час недељно.

гра- јање	садржај програма	начин остваривања (активности наставника)	врсте активности (активности ученика)	облици остваривања	исходи
36	<ul style="list-style-type: none"> -Анализа лирске песме по избору(2) - Уочавање одлика епике на примеру конкретног дела - Богаћење реченика, лексичко-семантичке вежбе -Стилске вежбе на једноставнијим примерима -Читње и анализа текстова из изборног програма; (3) -Коришћење основне литературе о делима и писцима; -Разликовање приповеача и лирског субјект од аутора -Учешће у организацији књижевних сусрета "На пола пута" 	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава временске периоде; - даје потребна објашњења - упућује на доступну литературу - осмишљава истраживачке задатке - прати реализацију и даје коментар 	<ul style="list-style-type: none"> - прати наставникове инструкције; - користи препоручену литературу; - испуњава и реализује истраживачке задатке; - повезује различите изворе и изводи закључке 	<ul style="list-style-type: none"> фронтални рад индивидуални рад групни рад 	<p>Ученик:</p> <ul style="list-style-type: none"> - продубљује знањаи информације стечене у оквиру редовне наставе; -самостално истражује, закључује и излаже - даје коментар своги других радова <p>уочава речи са гласовним променама</p>

<p>и активно учешће у књижевним вечерима и јавним читањима. (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Вежбе у правилном изговору и коришћењу речника да би се проверио акценат; - Поделе и карактеристике гласова <ul style="list-style-type: none"> - Гласови према начину изговора - Специфични изузеци од гласовних промена - Гласовне промене у сложенијим примерима (2) <ul style="list-style-type: none"> - Начини грађења творбе речи - Граматичке и творбене морфеме - Граматичка и творбена основа (2) - Придевске заменице - служба у реченици <ul style="list-style-type: none"> - Глаголски облици (2) - Гласовне промене у глаголским облицима - Писање придевских сложеница и полусложеница - Вишечлани називи - употреба великог слова <ul style="list-style-type: none"> - Одступања од гласовних промена - примена правописне норме на непознатом тексту - Писање глаголских облика и примена правописне норме у вези са глаголским облицима 	<ul style="list-style-type: none"> - појашњава и додатно објашњава граматичку грађу; - проналази адекватне текстуалне примере за анализу; - осмишљава и креира задатке за самостално вежбање - подстиче ученике на самостално креирање примера - даје појашњења и образлаже ученичке радове 	<ul style="list-style-type: none"> - решава задатке и тестове са примерима из ових области, - уочава у тексту тражене граматичке моделе - самостално проналази примере у задатом тексту - решава понуђене задатке <ul style="list-style-type: none"> - поставља питања - самостално саставља резиме у писаној форми - аргументује став на основу података из текста - изводи закључке на основу текста - аргументује свој став податком из текста - презентује свој раду различитим формама 	<p>објашњава сложенији процес глас. промена</p> <p>разликује начине творбе у сложенијим примерима</p> <p>разликује глаголске облике и уочава глас. промене у њима</p> <p>разликује граматичку и творбену основу</p> <ul style="list-style-type: none"> - уме да састави извештај - доследно примењује правописну норму у вези са сложеницама, гласовним променама, глаголским облицима и облицима именских речи
--	--	--	---

	<ul style="list-style-type: none"> - Писање придевских заменица и примена правописне норме на непознатом тексту - Писање извештаја - Проналази и упоређује податке из два непозната дужа текста - Коришћење речника, правописа и приручника - Издвајање различитих облика изражавања у непознатом тексту 				<ul style="list-style-type: none"> - проналази, издваја и упоређује информације из два непозната текста - користи речнике и приручнике да би пронашао податак - разликује облике изражавања
--	---	--	--	--	--

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе енглеског језика је развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова, стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика.

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГЊУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
-------	---------------	----------------------------	------------------------------	--------

1.	<p>Introduction</p> <p>Поздрављање; представљање себе и других и тражење/давање информација о себи и другима у ширем комуникативном контексту; описивање догађаја у садашњости.</p>	<p>Комуникација; Сарадња; Дигитална компетенција; Рад са подацима и информацијама; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Естетичка компетенција</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација о себи и другима; - поздраве и отпоздраве, представе себе и другог користећи једноставнија језичка средства; - поставе и одговоре на сложенија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње; - размене информације које се односе на дате комуникативне ситуације; - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и примењују правила учтивне комуникације.
----	--	---	---	---

2.	<p>My life</p> <p>Тражење и давање информација о другима и давање информација о себи у ширем комуникативном контексту; описивање догађаја у прошлости; изражавање допадања/недопадања; позив и реаговање на позив.</p>	<p>Комуникација; Сарадња; Дигитална компетенција; Рад са подацима и информацијама; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Естетичка компетенција</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји у прошлости; - размене информације у вези са догађајима у прошлости; - опишу у неколико везаних исказа догађај из прошлости/историјску личност и сл. - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на изражавање допадања/недопадања; - размене информације које се односе на допадање/недопадање уз образложење; - разумеју предлоге и одговоре на њих; - упуте предлоге и реагују на предлоге пружајући одговарајући изговор или одговарајуће оправдање на прикладан начин; - опишу сличности и разлике у породичном животу у ВБ и код нас.
3.	<p>The future</p> <p>Исказивање предвиђања, нуђења услуге/ одлука и намера у будућности.</p>	<p>Комуникација; Одговоран однос према околини; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња; Решавање проблема</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на исказивање предвиђања, понуда/одлука, планова и намера у будућности; - разумеју и размене информације које се односе на предвиђање, нуђење услуге/одлуке, и намере у будућности; - изразе своја и туђа предвиђања, одлуке, и намере у будућности; - понуде/прихвате/одбију услугу на прикладан начин; - уоче и опишу сличности и разлике у прослави рођендана у ВБ и код нас.

4.	<p>Times and places</p> <p>Описивање догађаја из прошлости; исказивање допадања/недопадања; позив и реаговање на позив.</p>	<p>Одговоран однос према околини; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња; Решавање проблема; Комуникација</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.3. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.7. 2.3.8.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји из прошлости; - размене једноставније информације у вези са догађајима у прошлости; - опишу у неколико везаних исказа догађаје из прошлости; - опишу историјске догађаје циљне културе користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на допадање/недопадање; - изразе допадање/недопадање једноставнијим језичким средствима; - израчунају време у ВБ, Аустралији, САД у односу на Србију.
5.	<p>Cities</p> <p>Описивање места; исказивање просторних односа и смера кретања; описивање догађаја у прошлости; исказивање предлога и сугестија; изражавање будућих планова/договора.</p>	<p>Одговоран однос према околини; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња; Решавање проблема; Комуникација</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.7. 2.3.8.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставнији опис места (знаменитости, институције и сл.); - упореде и опишу карактеристике места, користећи једноставнија језичка средства; - опишу места користећи једноставнија језичка средства (знаменитости, занимљивости и сл.); - разумеју појединачне и везане исказе који се односе на просторне односе и смер кретања; - питају и кажу где се нешто налази користећи једноставнија језичка средства; - затраже и у неколико везаних исказа саопште смер кретања; - разумеју и опишу искуство/догађај из прошлости користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и реагују на предлоге и сугестије уз образложење; - саопште предлоге и сугестије;

				<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније исказе који се односе на планове за будућност; - у неколико везаних исказа саопште планове/договоре за будућност; - разумеју и поштују правила учтиве комуникације; - опишу значајније градове циљних култура и њихове знаменитости и занимљивости (Лондон, Њујорк); - опишу значајни историјски догађај циљних култура
6.	<p>Experiences</p> <p>Описивање искуства у прошлости; исказивање жеља и амбиција; исказивање упозорења;</p>	<p>Одговоран однос према здрављу; Одговоран однос према околини; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња; Решавање проблема; Комуникација</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.7. 2.3.8.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на описивање искуства у прошлости; - размене информације у вези са искуствима из прошлости; - опишу у неколико везаних исказа своја и туђа искуства из прошлости користећи једноставнија језичка средства; - разумеју краће и дуже исказе који се односе на жеље и амбиције; - изразе своје и туђе жеље и амбиције једноставнијим језичким средствима; - разумеју једноставније текстове који се односе на упозорења; - саопште упозорења; - разумеју текст о значајнијим историјским личностима из ВБ и опишу значајније историјске личности користећи једноставнија језичка средства.
7.	<p>What's up?</p> <p>Исказивање потреба, осета и осећања; изрицање савета, забрана и обавеза;</p>	<p>Одговоран однос према здрављу; Одговоран однос према околини; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња;</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и реагују на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изразе основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју и реагују на савете, присуство/одсуство обавезе; - размене информације које се односе на савете, забране, присуство/одсуство обавезе; - саопште савете, забране, присуство/одсуство обавезе користећи одговарајућа језичка средства;

изражавање мишљења (слагања /неслагања).	Решавање проблема; Комуникација	2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.	-разумеју и формулишу исказе којима се тражи мишљење, изражава слагање/неслагање.
--	---------------------------------	---	---

ОБЛАСТ/ТЕМА		МЕСЕЦ										Обрада	Остали типови часа	Свега
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI			
1.	Introduction	2											2	2
2.	My life	7	5									4	8	12
3.	The future		4	5	1							4	6	10
4.	Times and places				7	3						4	6	10
5.	Cities					4	4	4				4	8	12
6.	Experiences							2	6	2		4	6	10
7.	What's up?									6	4	4	6	10
	Written test 1			3									3	3
	Written test 2							3					3	3
УКУПНО		9	9	8	8	7	4	9	6	8	4	24	48	72

Преглед тема/комуникативних функција, исхода, наставних садржаја и оперативних задатака, броја часова по теми и укупно

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ (Комуникативне функције)	ИСХОДИ	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	Обрада	Остали типови	Број часова по теми
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:			

<p>1. Introduction</p> <p>Поздрављање; представљање себе и других и тражење/ давање информација о себи и другима у ширем комуникативном контексту; описивање догађаја у садашњости.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове који се односе на поздрављање, представљање и тражење/давање информација о себи и другима; - поздраве и отпоздраве, представе себе и другог користећи једноставнија језичка средства; - поставе и одговоре на сложенија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње; - размене информације које се односе на дате комуникативне ситуације; - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности користећи неколико везаних исказа; - разумеју и примењују правила учтиве комуникације. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>Chloe. This is Layla Morrison. Where do you live? I live in Oak Street. James lives near there. I don't know that street. Do you know it? Yes, I do. No, I don't. Who's that girl over there? Does she go to this school? Yes, she does. No, she doesn't. Who's that man over there? Why is he climbing that tree? Is he looking for something? We're painting a sign on this door. Someone is moving into this office. He cycles to work every day. I can see him out of the window now. He's arriving on his bike again.</i></p> <p>(The Present Simple Tense за изражавање сталних радњи); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	2	2
<p>2. My life</p> <p>Тражење и давање информација о другима и давање информација о себи у ширем комуникативном контексту; описивање догађаја у прошлости; изражавање допадања/недопадања; позив и реаговање на позив.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - поставе и одговоре на једноставнија питања личне природе; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји у прошлости; - размене информације у вези са догађајима у прошлости; - опишу у неколико везаних исказа догађај из прошлости/историјску личност и сл. - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на изражавање допадања/недопадања; - размене информације које се односе на допадање/недопадање уз образложење; - разумеју предлоге и одговоре на њих; - упуте предлоге и реагују на предлоге пружајући одговарајући изговор или одговарајуће оправдање на прикладан начин; - опишу сличности и разлике у породичном животу у ВБ и код нас. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>Where were you born? Were you born in England? No, I wasn't. I was born in Australia. When did you move to a new house? I moved to a new house when I was six. Why did he move to England? Because his father got a new job. My parents got married in Paris. He didn't walk to school. He took the bus. Modern human beings first appeared in Africa 150,000 years ago. How was your weekend? Where did you go? Who did you go with? It was brilliant/fantastic/great/not bad/OK... I didn't like it here first because all my friends were in Australia. (The Past Simple Tense правилних и неправилних глагола) Do you like skiing? What does Mickey like doing? What doesn't he like doing? Do you fancy a game of football? Sorry I can't. I've got a piano lesson. Would you like to come too? Yes, please. Do you want to come to my party? Yes, I'd love to. Thanks.</i></p> <p>(Would like + инфинитив, like + глаголска именица); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	4	8 12

<p>3. The future</p> <p>Исказивање предвиђања, нуђења услуге/ одлука и намера у будућности.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на исказивање предвиђања, понуда/одлука, планова и намера у будућности; - разумеју и размене информације које се односе на предвиђање, нуђење услуге/одлуке, и намере у будућности; - изразе своја и туђа предвиђања, одлуке, и намере у будућности; - понуде/прихвате/одбију услугу на прикладан начин; - уоче и опишу сличности и разлике у прослави рођендана у ВБ и код нас. <p>- The first written test</p>	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>Tomorrow the spaceship Galaxy will leave the Moon's orbit and... How long will the journey take? I'm sure/I believe I'll win the award this year. I think/don't think I'll live in another country. Look at the clouds! It's going to rain. What's the problem? The DJ is ill. Don't worry. I'll be the DJ. What? You'll do it. Are you sure? Yes, It'll be fun. Would you like a drink? I'll get you a glass of lemonade. Thanks. Is there a lot to do for your party? Yes, but don't worry, everybody's going to help. Layla and I are going to decorate the room. Why are you putting on your coat? I'm going to take my dog for a walk. (Will за предвиђања, понуде/одлуке; Going to за предвиђања, одлуке, намере; Would you like за изражавање понуде); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	<p>4</p>	<p>6</p>	<p>10</p>
<p>4. Times and places</p> <p>Описивање догађаја из прошлости; исказивање допадања/недопадања; позив и реаговање на позив.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји из прошлости; - размене једноставније информације у вези са догађајима у прошлости; - опишу у неколико везаних исказа догађаје из прошлости; - опишу историјске догађаје циљне културе користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и реагују на једноставније исказе који се односе на допадање/недопадање; - изразе допадање/недопадање једноставнијим језичким средствима; - израчунају време у ВБ, Аустралији, САД у односу на Србију. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>At ten o'clock yesterday, I was sending an e-mail to my friends around the world. While I was cycling past the dam, I saw a crack in the wall. What were people doing when you reached the town? They were shopping and some children were playing. As Leo was running, he dropped his teddy. What did the people do when they heard you? They grabbed their children and ran indoors. (The Past Continuous Tense; The Past Continuous Tense и The Past Simple Tense– разлике у значењу); We went to New York for our holidays. That sounds exciting. I've got a new computer game called Virtual Soap. That sounds interesting. Here's the pizza. It looks delicious. I'd like to taste it. The path looks dangerous. I think I'll go back. The film looks boring. I think I'll fall asleep. (глаголи look и sound); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	<p>4</p>	<p>6</p>	<p>10</p>

<p>5. Cities</p> <p>Описивање места; исказивање просторних односа и смера кретања; описивање догађаја у прошлости; исказивање предлога и сугестија; изражавање будућих планова/договора.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставнији опис места (знаменитости, институције и сл.); - упореде и опишу карактеристике места, користећи једноставнија језичка средства; - опишу места користећи једноставнија језичка средства (знаменитости, занимљивости и сл.); - разумеју појединачне и везане исказе који се односе на просторне односе и смер кретања; - питају и кажу где се нешто налази користећи једноставнија језичка средства; - затраже и у неколико везаних исказа саопште смер кретања; - разумеју и опишу искуство/догађај из прошлости користећи једноставнија језичка средства; - разумеју и реагују на предлоге и сугестије уз образложење; - саопште предлоге и сугестије; - разумеју једноставније исказе који се односе на планове за будућност; - у неколико везаних исказа саопште планове/договоре за будућност; - разумеју и поштују правила учтиве комуникације; - опишу значајније градове циљних култура и њихове знаменитости и занимљивости (Лондон, Њујорк); - опишу значајни историјски догађај циљних култура 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре</p> <p><i>On the first day we went on a sightseeing tour. On the second day we took the underground. This is Buckingham Palace. The Queen lives here, but she isn't here all the time. The Olympics were in London in 2012. The stadium and the other buildings are amazing. The London Eye is the biggest wheel of its kind in the world. (The Past Simple Tense; The Present Simple Tense за изражавање чињеница); Excuse me. Is there a post office near here? How do we get to the post office, please? Go along this street. There's a supermarket on the right. Go past the supermarket and take the first turning on the left. You can't miss it. It's between the courthouse and the town hall – opposite the prison.</i></p> <p>(Егзистенцијално 'There', Импера-тив, предлози за место, одређени и неодређени члан – првопоменути, другопоменути и уз имена институција); <i>He walked along the bridge and nothing happened. He saw nobody. He looked everywhere. While he was sitting, somebody spoke to him. (The Past Simple Tense, The Past Continuous Tense за препричавање догађаја; неодређене заменице са some, any, no, every – something, anything, nothing, everything, someone, anyone, no one...); Shall we go and see 'Cyberspace' on Saturday? I can't. My grandparents are coming this weekend. What about Friday? That's not good for me. I'm playing football on Friday. (Shall we... за изражавање предлога и сугестија; The Present Continuous Tense за изражавање планова/договора у будућности.</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	4	8	12
---	---	--	---	---	----

<p>6. Experiences</p> <p>Описивање искуства у прошлости; исказивање жеља и амбиција; исказивање упозорења;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на описивање искуства у прошлости; - размене информације у вези са искуствима из прошлости; - опишу у неколико везаних исказа своја и туђа искуства из прошлости користећи једноставнија језичка средства; - разумеју краће и дуже исказе који се односе на жеље и амбиције; - изразе своје и туђе жеље и амбиције једноставнијим језичким средствима; - разумеју једноставније текстове који се односе на упозорења; - саопште упозорења; - разумеју текст о значајнијим историјским личностима из ВБ и опишу значајније историјске личности користећи једноставнија језичка средства. <p>- The second written test</p>	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>I've been in some plays at the theatre. I haven't been on TV or in a film, but I'd love to. Have you ever played golf? I've never played any sport. I've climbed Mount Everest twice in my life. Would you like a drink? No, thanks. I've just had one. Can I speak to Mellinda, please? Sorry, she's just gone out. (The Present Perfect Tense за изражавање искуства у недефинисаној прошлости до неког тренутка у садашњости, као и уз прилошке одредбе ever, never, just); I've won several races. Last week I was in the Country Championship. I didn't win the race because my car broke down. (The Present Perfect Tense и The Past Simple Tense разлике у употреби и значењу); I want to be an actress. I'd love to be on TV. (глаголи want и would love за изражавање жеља и амбиција); Never give your real address, date of birth or e-mail adress on theInternet. Don't open any attachments as they may contain avirus. Delete the e-mail immediately. (Императив); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	<p>4</p>	<p>6</p>	<p>10</p>
<p>7. What's up?</p> <p>Исказивање потреба, осета и осећања; изрицање савета, забрана и обавеза; изражавање мишљења (слагања /неслагања).</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и реагују на свакодневне изразе у вези са непосредним и конкретним потребама, осетима и осећањима; - изразе основне потребе, осете и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју и реагују на савете, присуство/одсуство обавезе; - размене информације које се односе на савете, забране, присуство/одсуство обавезе; - саопште савете, забране, присуство/одсуство обавезе користећи одговарајућа језичка средства; -разумеју и формулишу исказе којима се тражимишљење, изражава слагање/неслагање. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>I'm thirsty/hot/bored/tired. What's wrong? Have you got a headache? You shouldn't sit so close to the TV. You should sit back here in one of the armchairs. (Модални глагол should за давање савета); You look really tired. You don't have to stay here again tonight. We must catch those thieves. You mustn't touch that switch. (Глаголи must и don't have to за изрицање присуства / одсуства обавезе, глагол mustn't за изрицање забране); Wow! Sounds good! Oh, I see. Me, too. Shall we go? Oh, yes. That'll be great.</i></p>	<p>4</p>	<p>6</p>	<p>10</p>
<p>Укупан број часова:</p>			<p>24</p>	<p>48</p>	<p>72</p>

Преглед облика и метода рада, стандарда постигнућа и начина провере постигнућа, корелација, активности ученика и наставника

Број и назив теме	Облици рада	Методе рада	Стандарди постигнућа	Процена и провера постигнућа	Корелација	Активности ученика	Активности наставника
1. Introduction	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и допуни/штикклирај/ одговори на питања/попуни табелу; играње улога, симулација; игра меморије; усмено и писмено давање информацијао себи и другима.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песмицу; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
2. My life	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, историја.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.

3. The future	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усемно излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, географија.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
4. Times and places	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усемно излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.3. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.7. 2.3.8.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, географија.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.

5. Cities	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.7. 2.3.8.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, географија, историја.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
6. Experiences	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.7. 2.3.8.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, историја, екологија, информатика	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.

7. What's up?	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.5. 2.3.6.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, филмска уметност.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
---------------	--	---	---	---	--	---	---

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Планирање наставе и учења

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, учбенике и друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да операционализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
- сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- учбеници представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.). Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...). Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;

- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције.

Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања. Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Грамматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да сеграматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као ипревођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика. Грамматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Праћење и вредновање наставе и учења

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност

исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост излагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

Литература за ученике: Project 3, 4th edition (енглески језик за 6. разред основне школе), уџбеник и радна свеска са ЦД-ом, код за Online Practice; (дигитални уџбеник у припреми) Аутор: Tom Hutchinson

Издавач: *The English Book*, Београд и *Oxford University Press*, Велика Британија, 2019.

Литература за наставнике: Project 3 - Приручник за наставнике, Золтан Ресмувеш;

Остала наставна средства: *CPT (classroom presentation tool)* – софтвер за интерактивну белу таблу (користи се уз помоћ рачунара и пројектора); аудио ЦД, ДВД, ДВД радни листови и упутства за наставнике; онлине тест генератор; *e-book* у припреми

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави енглеског језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе скојима организује допунски рад (на пример: група ученика с недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима, итд.)

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		УЧЕНИКА	НАСТАВНИКА		
Like, enjoy, good at etc, + -ing Expresions of frequency	1	-уочава -именује -повезује -упоређује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -помаже ученицима у савладавању градива	-фронтални -индивидуални	-Говори кратку реченицу о себи - Поставља кратка питања другу -Примењује употребу глаголске именице у реченици
-Countable and uncountable nouns -Some, any, no	1	-разликује -именује -открива релације и изражава их -упоређује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-правилно користи одреднице које изражавају неодређену количину
Present Continuous vs. Simple Present Tenses	2	-уочава -закључује -проверава	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају граматике језика	-фронтални индивидуални	-Користи граматичку целинуу говору и у писменом изражавању
Past Continuous Tense	1	-уочава -именује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-Користи граматичку целинуу говору и у

		-разликује	-утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика		писменом изражавању
		-упоређује			
		-уочава	-презентује		
		-именује	-усмерава ученика	-фронтални	-Правилна употреба придева у енглеском језику
-er/more....than	1		-подстиче на размишљање		
-as...as			-развија код ученика способност да брже усвајају знања	-индивидуални	-компарација придева (употреба)
		-разликује			
		-именује	-презентује	-фронтални	-Употреба простог будућег и садашњег времена у циљу исказивања будуће радње
-The future with WILL	1		-усмерава ученика		
-Present continuous used for the future		-упоређује	-утиче на развој свести ученика о значају глаголских времена	-индивидуални	

ДОДАТНА НАСТАВА

За додатни рад од V до VIII разреда се опредељују даровити ученици и посебних интересовања за енглески језик. Ангажоване ученике стога треба стимулисати (похвале, награде, интерна школска такмичења у циљу припрема за општинско, окружно и републичко такмичење које се организује само за ученике осмог разреда) и постепено их уводити у области професионалне оријентације ка широком пољу делатности које пружа знање енглеског језика.

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		УЧЕНИКА	НАСТАВНИКА		
-Interested in...	2	-уочава	-презентује	-фронтални	-проширивање знања о употреби глаголских именица у енглеском језику
-Like, dislike, good at, mind, look forward to + gerund		-именује	-усмерава ученика		
		-повезује	-подстиче на размишљање	-индивидуални	
		-уређује	-развија код ученика аналитичко, синтетичко,		

		индуктивно, дедуктивно мишљење			
The Past Simple Tense : regular and irregular nouns	2	-открива релације и изражава их -упоређује -уочава	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -презентује -усмерава ученика	-фронтални -индивидуални	-уочавање разлике код глагола у енглеском језику
Translation of an unknown text with familiar vocabulary from English to Serbian	3	-уочава -закључује -проверава	-утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине при решавању проблема из свакодневног живота	-фронтални -индивидуални	-употреба познатих речи унутар непознатог текста
-Intonation in questions -Word stressing	2	-уочава -именује -разликује -упоређује -открива релације -изражава их	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика	-фронтални -индивидуални	-акцентовање речи у енглеском језику
-Listening to and understanding the song	2	-уочава -именује -открива релације -упоређује -закључује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	- разумевање језика кроз песму
Wh-questions: Simple Present, Simple Past, Present Continuous, Past	3	-уочавање -разликује -упоређује -проверава	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и	-фронтални -индивидуални	-примена стеченог знања кроз питања

Continuous, Future Tense			примени граматичке целине у свакодневном животу -предентује -усмерава ученика		
Quiz in English (Geography, History, Music and Art)	3	-открива релације -закључује	размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење -предентује	-фронтални -индивидуални	-развијање логичког мишљења и закључивања
Must (have to/ don't have to)	3	-открива релације -закључује	-подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -предентује -усмерава ученика	-фронтални -индивидуални	-употреба граматичке целине
Could / Couldn't (Simple Past or Conditional)	3	-открива релације -закључује	-утиче на развој свести ученика о значају и примени модалног глагола при решавању проблема из свакодневног живота -предентује -усмерава ученика	-фронтални -индивидуални	-употреба модалног глагола
Should/ Shouldn't	3	-разликује -упоређује -проверава	-развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење -предентује -усмерава ученика	-фронтални -индивидуални	-примена модалног глагола у реченици
Give + direct and indirect object	2	-открива релације -закључује	-подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -предентује	-фронтални -индивидуални	-употреба правоги неправог објекта у енглеском језику
A lot of (much/many)	2	-упоређује -открива релације	-предентује -усмерава ученика	-фронтални	-правилна употреба

A few/a little		-изражава их	-утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине у свакодневном животу	-индивидуални	неодређених заменица
Act out a story	3	-открива релације -закључује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални -индивидуални	-примена коришћења глуме у сврху флуидног говора енглеског језика
Making a poster	3	-открива релације -закључује	-презентује -усмерава ученика -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални -индивидуални	-употреба компјутера и знање компјутерског енглеског језика у сврху прављења рекламног материјала

ИСТОРИЈА

Циљ

Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историј-ском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Годишњи фонд часова **72**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: <ul style="list-style-type: none">- образложи узроке и последице историјских догађаја на конкретним примерима;- пореди историјске појаве;- наведе најзначајније последице настанка и развоја држава у Европи и Средоземљу у средњем и раном новом веку;- на основу датих примера, изводи закључак о повезаности наци- оналне историје са	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	Основне одлике периода средњег века и новог века (појмови <i>средњи век</i> , <i>нови век</i> , <i>прединдустријско доба</i> , хронолошки и просторни оквири). Историјски извори за историју средњег века и раног новог века и њихова сазнајна вредност (писани и материјални).

регионалном и европском (на плану политике, економских прилика, друштвених и културних појава);

- сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;
- приказује на историјској карти динамику различитих историјских појава и промена;
- на историјској карти лоцира правце миграција и простор насељен Србима и њиховим суседима у средњем и раном новом веку;
- идентификује разлике између типова државног уређења у периоду средњег и раног новог века;
- изводи закључак о значају српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице;
- пореди положај и начин живота жена и мушкараца, различитих животињских доби, припадника постојећих друштвених слојева, у средњем ираном новом веку;
- разликује основна обележја и идентификује најзначајније последице настанка и ширења

**ЕВРОПА,
СРЕДОЗЕМЉЕ И
СРПСКЕ ЗЕМЉЕ
У РАНОМ
СРЕДЊЕМ ВЕКУ**

Велика сеоба народа и стварање нових држава у Европи (германска и словенска племена, Бугари, Мађари, Викинзи).

Најзначајније државе раног средњег века (Франачка држава, Византинско царство, Арабљани).

Религија у раном средњем веку (христијанизација и хришћанска црква, Велики раскол, ислам).

Феудално друштво (структура, друштвене категорије, вазални односи).

Српске земље и Балканско полуострво (досељавање Срба и Хрвата, односи са староседеоцима и суседима, формирање српских земаља, христијанизација, ширење писмености).

Истакнуте личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, Јован Владимир,

<p>различитих верских учења у средњем и раном новом веку;</p> <ul style="list-style-type: none"> - на понуђеним примерима, разликује легенде и митове од историјских чињеница, као и историјске од легендарних личности; - образлаже најважније последице научно-техничких открића у периоду средњег и раног новог века; - идентификује основне одлике и промене у начину производње усредњем и раном новом веку; - илуструје примерима значај прожимања различитих цивилизација; - разликује споменике различитих епоха, са посебним освртом на онеу локалној средини; - илуструје примерима важност утицаја политичких, привредних, научних и културних тековина средњег и раног новог века у савременом друштву; - користећи ИКТ, самостално или у групи, презентује резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе; - повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени, културни); - учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања. 		<p>Василије II, краљ Михаило, Ђирило и Методије.</p>
	<p>ЕВРОПА, СРЕДОЗЕМЉЕИ СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У ПОЗНОМ СРЕДЊЕМ ВЕКУ</p>	<p>Државно уређење (типови европских монархија; република).</p> <p>Сусрети и прожимања цивилизација и народа (хришћанство, ислам, јудаизам, Крсташки ратови, најзначајнији путописци и њихова путовања – Марко Поло, Ибн Батута и др).</p> <p>Српске земље и суседи (краљевина и царство, деспотовина, аутоке-фална црква, односи са Византијом, Угарском, Бугарском, Венецијом, османска освајања у југоисточној Европи).</p> <p>Свакодневни живот у Европи и српским земљама (двор и дворски живот, живот на селу и граду – занимања, родни односи, правоверјеи јереси, куга).</p> <p>Опште одлике средњовековне културе (верски карактер културе, ви-тешка култура, културне области, школе и универзитети, проналасци; писана и визуелна култура код Срба, легенде – Косовска, о краљу Артуру...).</p> <p>Истакнуте личности: Фридрих Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин,</p>

		Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Ко- троманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач.
--	--	--

	<p>ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКЕ ЗЕМЉЕ У РАНОМ НОВОМ ВЕКУ (Преиндустријско доба)</p>	<p>Преиндустријско доба (хронолошки оквири, научна и техничка открића, штампа, промене у начину производње, банкарство, успон градова – примери Фиренце, Венеције, Антверпена...).</p> <p>Велика географска открића и колонизација (истакнути морепловци и њихова путовања, сусрет са ваневропским цивилизацијама – Северна Јужна Америка, Индија, Африка, Кина, Јапан, Аустралија; после- дице).</p> <p>Опште одлике културе раног новог века (основна обележја хуманизма и ренесансе; књижевност, политичка мисао, промене у свакодневном животу, обичаји и веровања – прогон „вештица”...).</p> <p>Реформација и противреформација (узроци, протестантизам, католичка реакција – улога језуита; верски сукоби и ратови).</p> <p>Појава апсолутистичких монархија (промене у државном уређењу, централизација државе, положај владара).</p> <p>Врхунац моћи Османског царства (освајања, држава и друштво).</p> <p>Живот Срба под османском, хабзбуршком и млетачком влашћу (обнова Пећке патријаршије; мењање верског и културног идентитета – исламизација, покатоличавање, унијаћење; учешће у ратовима, отпори и сеобе, положај и привилегије, Војна крајина).</p> <p>Истакнуте личности: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кри- стифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Мике- ланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша</p>
--	---	---

		Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић.
--	--	---

Кључни појмови садржаја: феудализам, прединдустријско доба, монархија, градска комуна, Црква, религија, хуманизам и ренесанса, географска открића, научна открића и технички проналасци, сеобе, прожимање цивилизација, индивидуални и колективни идентитети.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од четири тематске целине (*Основи проучавања прошлости; Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку; Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку и Европа, свет и српске земље у раном новом веку – прединдустријско доба*), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења под-разумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини

у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музеевске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе учења и активности ученика. Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у шести разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобичајеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности. Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и идејне исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја. Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду

I. представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију развоја историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.

Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима дана очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки догађаји одвијао, помажући им да кроз време прате промене на

одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која уобичајеном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер устицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

ДОПУНСКА НАСТАВА

Ред бр. наст . теме	Број часова по теми	Садржаји програма за допунску наставу 6. разред	Исходи	Начин реализације и врсте активности програма	Међупредметнa компетенцијa
I	2	Основи проучавања прошлости	<ul style="list-style-type: none"> - Разликује појмове историја, историјски извор, прошлост - Наводи питања на која историја треба да одговори - Именује врсте историјских извора - Именује где се чувају писани, а где материјални историјски извори - Разликује и препознаје појмове: век, деценија, миленијум, ера, датум - Одређује, уз помоћ наставника, ком веку припадају одређене године - Зна којим догађајем и када почиње хришћанска ера - Препознаје на једноставним примерима, уз помоћ наставника, временске одреднице - Показује на линији времена године пре и после нове ере - Наводи поделу прошлости - Именује историјске периоде 	<p>Утврђивање хронолошких одредница историјских периода, временских јединица у историји и вежбање на задатим и самостално задатим примерима; размена у пару</p> <p>Утврђивање врста историјских извора, места чувања, вежбање на историјским изворима за средњи век и рано нови век</p>	<p>Рад са подацима информацијама</p> <p>Компетенција з учење</p>

			- Ређа историјске периоде исправним хронолошким редоследом	Посеђивање актуелних изложби	
II	6	Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку	<ul style="list-style-type: none"> - Именује кључне личности овог периода: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон, - На карти, уз помоћ наставника, уме да покаже главнелокалитете у Европи и Србији - Именује хришћанство и ислам и зна да препозна њиховеверске објекте - Повезује робовласништво са старим веком и феудализамса средњим веком - Препознаје и објашњава значај српске средњовековне државности и издваја најистакнутије владарске породице: Властимировићи, Војислављевићи, Вукановићи - Препознаје на примеру ћирилично писмо 	Објашњавање раног средњег века у његовим главним карактеристикама Уочавање карактеристика раног средњег века на основу карте, слика, фотографија, експоната Показивање на карти Вежбање на задатим примерима самостално и у пару	Рад са подацим и информацијама Компетенција з учење
III	10	Европа, Средоземље и српске земље у позном средњем веку	<ul style="list-style-type: none"> -Именује хронолошке границе Средњег века -Уме, уз помоћ наставника, да објасни значај српских династија Немањић, Лазаревић и Бранковић -Уме на карти да покаже, уз помоћ наставника, ширење и распадање српске државе, место Маричке и Косовске битке - Наводи кључне личности овог периода: Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач. -Именује најзначајније заслужбине Немањића 	Објашњавање кључних појмова, показивање на карти, израда и одговарање на питања Вежбање на задатим примерима	Рад са подацим и информацијама Компетенција з учење Решавање проблема Естетичка компетенција

IV	10	<p>Европа, свет и српске земље у раном новом веку (Предииндустријско доба)</p>	<p>-Именује хронолошке границе Новог века и раног Новог века -Уме, уз помоћ наставника, да објасни значај великих географских открића, хуманизма и ренесансе, реформације и противреформације, сеоба Срба, обнове и укидања Пећке патријаршије, значај проналаска штампарије и Ватове парне машине -Уме на карти да покаже, уз помоћ наставника, ширење Османског царства у Европи, велика географска открића - Наводи кључне личности овог периода: Јохан Гутенберг, Изабела Кастиљска, Кристифор Колумбо, Фернандо Магелан, Леонардо да Винчи, Микеланђело Буонароти, Николо Макијавели, Никола Коперник, Исак Њутн, Мартин Лутер, Карло V и Филип II Хабзбуршки, Елизабета I, Вилијам Шекспир, Луј XIV, Сулејман Величанствени, Мехмед-паша Соколовић, Арсеније III Црнојевић, Арсеније IV Јовановић.</p>	<p>Објашњавање кључних појмова, показивање на карти, одговарање на питања, анализа сликовног материјала, читање и тумачење писаних историјских извора, гледање филмова, израда ленти времена</p>	<p>Рад са подацима информацијама Компетенција з учење Дигитална компетенција Естетичка компетенција</p>
I + II + III+ IV+ V	8	<p>-Сналажење на историјској карти - Израда и проналажење информација на ленти времена - Анализа и тумачење историјских извора - Припремање за контролни</p>	<p>Сви до сада наведени исходи</p>	<p>Повећање заинтересованости и самопоуздања за садржаје из историје кроз рад на: - решавању асоцијација - анализи познатих изрека и легенди - погађању тајанствене личности - вежбању на историјској карти</p>	<p>Рад са подацима информацијама Компетенција з учење Дигитална компетенција Сарадња</p>

				- одговарању напитања - кроз самосталан ради рад у пару, групи - ланац знања	
	36				

Овај облик рада биће реализован са ученицима који покажу потешкоће у савладавању наставног програма и остваре слабијерезултате.

Напомена: У зависности од потреба ученика теме се могу мењати, а од тога зависи и број часова кроз које ће бити реализована одређена тема.

ДОДАТНА НАСТАВА

Ред бр. нас т. теме	Број часова по тем и	Садржаји програма за додатну наставу 6. разред	Исходи	Начин реализације и врсте активности програма	Међупредметне компетенције
I	3	Основи проучавања прошлости	<ul style="list-style-type: none"> - Самостално проналази примере ист.извора за средњи век и рани нови век - Процењује релевантност врсте историјских извора за историјску науку - Селектује историјске изворе - Примењује знање из историјске хронологије (уме прецизно да одреди 	<ul style="list-style-type: none"> - Примена знања из историје на примерима: историјских извора, у хронологији - Самосталан рад на примерима историјских извора 	Рад са подацима и информацијама Компетенција за учење

			<p>којој деценији, веку припада одређена година) -Одређује ком делу прошлости и историјском периоду припадају одређене године, личности, догађаји -Пореди основне карактеристике старог, средњег века и преиндустријског доба</p>	<p>-Поређење историјских периода по њиховим основним карактеристикама - Израда прилога о неком Музеју или Архиву по избору, а везаном за средњи век и преиндустријско доба -Посећивање актуелних изложби и предавања у градским културним институцијама</p>	
II	8	<p>Европа, Средоземље и српске земље у раном средњем веку</p>	<p>- Самостално на карти да показује локалитете Византије, Франачке, настанка и ширења ислама, Цариграда, Рима, српских земаља у раном средњем веку, велике сеобе народа и варварских држава насталих на простору З.Р.Ц. - Упореди робовласништво и феудализам - Објашњава настанак и развој хришћанства и ислама у раном средњем веку - Анализира улогу важних држава овог периода: Франачке и Византије и кључних личности: Јустинијан, Карло Велики, кнез Властимир, цар Симеон,</p>	<p>-Анализирање историјских извора за рани средњи век -Самостално сналажење на историјској карти -Повезивање догађаја у целину на задатим примерима -Помагање другима из разреда -Усвајање методологије прикупљања података, усвајање критичког приступа подацима који се проналазе на интернету</p>	<p>Рад са подацима и информацијама Компетенција за учење Сарадња Решавање проблема Дигитална компетенција</p>
		<p>Европа, Средоземље и српске земље у</p>	<p>- Самостално показује на карти задате географско- историјске одреднице; пореди карту средњег века са савременом географском картом</p>	<p>-Развијање умења коришћења и анализе историјске карте -Развијање умења тумачења историјских извора</p>	<p>Рад са подацима и информацијама Компетенција за учење</p>

III	10	позном средњем веку	<ul style="list-style-type: none"> - Анализира значај кључних личности: Барбароса, Ричард Лавље Срце, Саладин, Стефан Немања, Стефан Првовенчани, Сава Немањић, краљ Милутин, Стефан Душан, кнез Лазар и кнегиња Милица, Твртко I Котроманић, Стефан Лазаревић, деспот Ђурађ, султанија Мара, Ђурађ Кастриот Скендербег, Балшићи, Црнојевићи, Мехмед II Освајач. - Закључује о значају религије и свештенства у управљању државом и у обичном животу у средњем веку - Анализира поједине чланове Душановог законика - Савладавање почетних корака у процесу израде паноа, презентација, пројеката на изабрану тему 	<ul style="list-style-type: none"> - Развијање умења повезивања догађаја у целину, уочавања узрочно-последичних веза; поређење две појаве... - Помагање другима из разреда - Савладавање почетних корака у изради паноа и презентација на задату тему; - Бирање и реализовање пројектних идеја - Посећивање актуелних изложби и предавања - Анализирање изабраних филмова 	<p>Дигитална компетенција Решавање проблема Естетичка компетенција Комуникација</p>
IV	9	Европа, свет и српске земље у раном новом веку (Преиндустријско доба)	<ul style="list-style-type: none"> - Показује на карти, без легенде, тражене податке - Повезује прошлост и садашњост: последице ширења Османског царства - Целовито, хронолошки тачно, узрочно-последично анализира државно уређење апсолутистичких монархија, велика географска открића, реформацију и противреформацију, положај Срба под Османлијама и у Хабзбуршкој монархији, хуманизам и ренесансу - Спроводи истраживање, прикупља и анализира податке и израђује на основу 	<ul style="list-style-type: none"> - Развијање умења коришћења историјске карте - Развијање умења тумачења историјских извора - Развијање умења повезивања догађаја у целину, уочавања узрочно-последичних веза; поређење две појаве... - Помагање другима из разреда - Самосталнији рад на реализовању пројектних идеја - Развијање критичког мишљења 	<p>Рад са подацима и информацијама Компетенција за учење Сарадња Дигитална компетенција Естетичка компетенција комуникација</p>

			тога самостално или у групи, користећи ИКТ, пано, презентацију, есеј и др.	- Повезивање прошлости и садашњости -Анализирање изабраних он-лајн садржаја: квизова, филмова, текстова на одређеним сајтовима	
I + II +III + IV+ V	6	-Сналажење на историјској карти - Израда ленти времена, асоцијација, питања - Проналажење и тумачење историјских извора - Помагање другима у припреми за контролни	- Анализира и сумира најзначајније личности - Упоређује друштвена и државна уређења које су учили током године - Упоређује културу држава старог века, средњег века и преиндустријског доба - Показује, са лакоћом, тражене историјско-географске одреднице из целокупног градива	Повећање заинтересованости за садржаје из историје кроз рад на: - изради асоцијација, питања - проналажењу и презентацији познатих изрека и легенди - погађању тајанствене личности - вежбању на историјској карти - одговарању на питања - пројектна настава кроз самосталан рад и рад у пару, групи - Систематизовање знања	Рад са подацима и информацијама Компетенција за учење Дигитална компетенција Сарадња Комуникација
	36				

Додатна настава биће реализована са ученицима који покажу посебну склоност и интересовање за овај наставни предмет и желе да прошире своја знања.

Напомена: У зависности од потреба и интересовања ученика теме се могу мењати, а од тога зависи и број часова кроз који ће бити реализована свака тема појединачно. Додатна настава биће реализована и кроз посете значајним институцијама културе у граду, присуство културно-историјским догађањима и припрему за такмичење.

ГЕОГРАФИЈА

Циљ

Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

Годишњи фонд часова **72 часа**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		
успоставља везе између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса;	ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА	Друштвена географија, предмет проучавања и подела.
одређује математичко географски положај на Земљи;		
анализира, чита и тумачи општегеографске и тематске карте;	ГЕОГРАФСКА КАРТА	Географска/картографска мрежа. Географска ширина и географска дужина, часовне зоне. Појам карте и њен развој кроз историју.
оријентише се у простору користећи компас, географску карту и сателитске навигационе системе;		Елементи карте (математички, географски и допунски). Картографски знаци и методе за представљање рељефа на карти. Подела карата према садржају и величини размера.

<p>доводи у везу размештај светског становништва са природним карактеристикама простора;</p>		<p>Оријентација у простору и оријентација карте, мерење на карти, сателитски навигациони системи.</p>
<p>анализира компоненте популационе динамике и њихов утицај на формирање укупних демографских потенцијала на примерима Србије, Европе и света;</p> <p>анализира различита обележја светског становништва и развија свест о солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група;</p> <p>анализира географски положај насеља;</p> <p>објашњава континуиране процесе у развоју насеља и даје примере у Србији, Европи и свету;</p>	<p>СТАНОВНИШТВО</p>	<p>Основни појмови о становништву: демографски развитак и извори података о становништву.</p> <p>Број и распоред становништва на Земљи. Природно кретање становништва.</p> <p>Миграције становништва.</p> <p>Структуре становништва: биолошке и друштвено-економске. Савремени демографски процеси у Србији, Европи и свету.</p>
<p>доводи у везу типове насеља и урбане и руралне процесе са структуром становништва, миграцијама, економским и глобалним појавама и процесима;</p> <p>уз помоћ географске карте анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности;</p>	<p>НАСЕЉА</p>	<p>Појам и настанак првих насеља.</p> <p>Положај и географски размештај насеља. Величина и функције насеља.</p> <p>Типови насеља.</p> <p>Урбанизација.</p> <p>Град – унутрашња структура и односи са околним простором. Село и рурални процеси.</p>

<p>доводи у везу размештај привредних објеката и квалитет животне средине;</p> <p>вреднује алтернативе за одрживи развој у својој локалној средини, Србији, Европи и свету;</p> <p>објасни политичко-географску структурудржаве;</p> <p>представи процесе који су довели до формирања савремене политич- ко- географске карте света;</p> <p>објасни како се издвајају географске регије;</p> <p>илуструје уз помоћ карте најважније географске објекте, појаве и процесе на простору Европе.</p>	<p>ПРИВРЕДА</p>	<p>Привреда, привредне делатности и сектори привреде. Пољопривреда и географски простор.</p> <p>Индустрија и географски простор. Саобраћај, туризам и географски простор. Ванпривредне делатности.</p> <p>Развијени и неразвијени региони и државе и савремени геоекономски односи у свету.</p> <p>Концепт одрживог развоја.</p>
	<p>ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ</p>	<p>Појам и настанак првих држава.</p> <p>Географски положај државе.</p> <p>Величина и компактност територије државе.</p> <p>Појам и функција државних граница. Главниград.</p> <p>Облик владавине.</p> <p>Политичко-географска карта Европе после Другог светског рата.</p>

		Политичко-географска карта света после Другог светског рата. Територијални интегритет и спорови. Интеграциони процеси.
	ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ	Географске регије и регионална географија. Положај и границе Европе. Природне карактеристике Европе. Становништво Европе. Насеља Европе. Привреда Европе. Географске регије Европе.

Кључни појмови садржаја: географска карта, становништво, насеља, привреда, држава, регије, Европа.

III. УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и

препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међу- предметних компетенција наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за датетеме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да рационализуједате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у седам тематских целина: *Друштво и географија, Географска карта, Становништво, Насеља, Привреда, Држава и интеграциони процеси и Географија Европе.*

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упуту ученике на самостални рад тако што ће сваки ученик добити задатак да обради по једну европску државу. Кроз све теме друштвене географије које изучавају у шестом разреду, самостално, у паровима или у групама, ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографске грађе и средстава ИКТ-а (интернет извори, презентације: Power Point, Prezi, Edmodo, Kahoot квизове, и др.) обрађивати појединачне државе Европе (нпр. природни прираштај, миграције, велики градови, рударство, пољопривреда Русије, Немачке, Словеније, итд.). До краја школске године, ученици ће имати детаљан преглед друштвених одлика по одабраним државама, а онда ће добијене материјале удруживати како би добили регионално-географске приказе. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтетички карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

IV.

ДРУШТВО И ГЕОГРАФИЈА

У обради прве теме *Друштво и географија*, ученици треба да се упознају са општим предметом проучавања ове, веома широке области географије. Друштвена географија представља систем географских дисциплина, које се, свака из свог угла,

баве односом човека (друштва) и географског простора (географске средине) у најширем смислу. С тим у вези, треба да се упознају са друштво-но-географским дисциплинама и њиховим предметима проучавања (нпр. географија становништва, географија насеља – у оквиру ње урбана и рурална географија, економска, политичка географија итд.), као и са њиховим везама са другим географским дисциплинама и другим наукама. На реализацији првог исхода, који се односи на успостављање веза између физичко-географских и друштвено-географских објеката, појава и процеса, ради се током четврте године, а исход се остварује на крају шестог разреда.

ГЕОГРАФСКА КАРТА

Тема *Географска карта* чини скуп знања и вештина којима ученици треба да овладају у настави географије, а односе се на познавање географске карте, њено практично коришћење и начине оријентисања у простору.

На првим часовима потребно је објаснити и усвојити појмове меридијани (подневци), паралеле (упоредници), екватор и гринич. При обради садржаја о картографској/географској мрежи неопходно је користити глобус, индукциони глобус и карту света.

Након усвајања ових појмова и демонстрације на глобусу и географској карти света акценат се ставља на одређивање географске ширине и географске дужине, односно угаоно растојање неке тачке на Земљиној површини у односу на екватор и гринички меридијан. Од изузетног је значаја оспособити ученике да самостално одређују географску ширину и дужину задатих тачака на глобусу, географској карти света и Србије. При обради ових садржаја логична је корелација са математиком, посебно када одређујемо угаоно растојање тачке на Земљиној површини у односу на почетни меридијан и почетну паралелу.

На наредним часовима потребно је да ученици усвоје и разумеју појам географске карте, а затим истаћи да свака географска карта мора да садржи математичке, географске и допунске елементе. Када је реч о математичким елементима карте посебно је важно објаснити како се помоћу размера карте и размерника одређује однос растојања на карти и стварних растојања у природи, како се врше различита мерења на карти и како се деле карте према величини размера. Треба истаћи да се у обради ових садржаја успоставља корелација са математиком.

При обради препоручених садржаја о географским елементима карте неопходно је објаснити да се они на географској карти представљају картографским знацима (линијским, контурним и ванразмерним) и да се њихово објашњење налази у легенди карте. Треба оспособити ученике да тумаче различите картографске знаке.

v. Нарочито је битно објаснити како се представља рељеф на географским картама, применом различитих метода (изохипси, боја, сенчења и шрафирања). Потребно је научити шта су изохипсе, како се нагиб терена доводи у везу са растојањем међу изохипсама, шта су изобате, који облици рељефа се представљају различитим нијансама зелене, браон и плаве боје, чему служи висинско-дубинска скала у легенди карте. Комбинацијом различитих метода за представљање рељефа ученици стичу представу о његовој конфигурацији, а истиче се трећа димензија у простору.

Од изузетног је значаја оспособити ученике да читају, тумаче и анализирају општегеографске и тематске карте. На тај начин долази до изражаја самосталност у раду ученика и усавршава се вештина практичне примене географске карте. При обради садржаја везаних за оријентацију у простору неопходно је повезати већ постојеће знање о начинима оријентације помоћу Сунца, звезде Северњаче, маховине на дрвету, година итд., и усвојити нова знања о оријентацији помоћу компаса, географске карте и компаса, Глобалних сателитских система (*GPS* и *Галилео*).

СТАНОВНИШТВО

Тему *Становништво* чине садржаји који третирају основне појаве и процесе у развоју становништва и њихове просторне карактеристике. Ученике треба упознати са одликама и факторима демографског развоја, распоредом становништва на Земљи, као и његовим структурним обележјима.

На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се да нагласак буде на обради основних појмова о становништву, значају његовог проучавања, као и основним изворима података. У наставној јединици која обрађује број становника на Земљи неопходно је указати на основне карактеристике популационе динамике у прошлости и данас, уз издвајање карактеристичних простора са популационим порастом и падом. Приликом обраде теме која се односи на распоред становништва на Земљи ученике је потребно упознати са појмовима екумена и анекумена, као и са појмом густина насељености, уз издвајање области велике и мале густине насељености у свету, Европи и Србији. Како је распоред становништва условљен различитим физичко-географским карактеристикама средине, код ученика треба развијати свест о значају улоге човека у простору у којем живи, али и обратно.

Када је реч о садржајима који се односе на компоненте популационе динамике (природно и миграционо кретање) препоручује се да се поред основних термина и процеса, ученици упознају и са одређеним показатељима. Наиме, неопходно им је представити начине израчунавања стопа наталитета, морталитета и природног прираштаја, али на један једноставан, њима прихватљив и разумљив начин, кроз примере из света и Србије. Обрадом садржаја миграција становништва препоручује се да се нагласак стави на појам, врсте, узроке и последице ових кретања, као и на значај ових процеса за савремени демографски развој.

На наредним часовима ученике треба упознати са поделом становништва према одређеним карактеристикама, односно основним структурним обележјима. Препоручује се да се ова обимна целина о структурама становништва подели на две подцеле ради лакше обраде и разумевања и то на биолошке и на друштвено-економске структуре. Приликом обраде садржаја који се односи на биолошке структуре, неопходно је објаснити старосно-полну (бројчани однос мушкараца и жена у свету, старост становништва, као и њен графички приказ – старосно-полну пирамиду) ирасну структуру становништва (основне и мешовите типове раса и њихово географско распрострањење). Приликом обраде садржаја који се односи на друштвено-економске структуре неопходно је ученике упознати са економском структуром, затим образовном структуром (писменост, завршени степен формалног образовања), етничком структуром (најбројнији народи света и њихово географско распрострањење), верском структуром (највеће светскерелигије),

њихова основна обележја и географско распрострањење религија), језичком структуром (најзаступљенији језици света, географско распрострањење језика у свету). Кроз обраду садржаја о структурама становништва ученицима се указује на различитости социјалних, етничких и културних група што је важан корак у подстицању толеранције и солидарности. При обради садржаја о становништву ученике не треба оптерећивати квантитативним вредностима и фактографским материјалом, већ више инсистирати на појавама и процесима који утичу на демографски развитак света уз адекватне примере из Србије. С обзиром на комплексност проблематике, наставницима се препоручује да уз помоћ географске карте, различитих тематских карата, дијаграма, графичких приказа, објасне основне демографске процесе, издвоје карактеристичне регионе и укажу на позитивне и негативне трендове у развоју становништва у свету и у Србији.

Неопходно је да ученици усвоје и правилно одреде појмове као што су *популациона експлозија, неравномеран размештај становништва, пренасељеност, недовољно рађање, депопулација, бела куга, имиграционе и емиграционе области, процес старења становништва*, а све у циљу разумевања савремених популационих процеса. Обрадом садржаја о демографским карактеристикама потребно је допринети да ученици правилно разумеју односе становништва и географског простора, уз коришћење адекватних примера у локалној средини. Значајно је указати ученицима на постојање публикације Републичког завода за статистику: Попис и основци (<http://popis2011.stat.rs/?p=3397>), чији је циљ да на slikovit начин прикаже историјат, процес припреме и спровођења пописа становништва, као најзначајнијег и најобимнијег статистичког истраживања.

Предлог пројектног задатка за ученике: *Израда постера о одређеним демографским карактеристикама становништва Србије, Европе и света*. Ученици у паровима израђују постере на којима су приказне одређене демографске карактеристике (нпр. области високе и ниске густине насељености, простори или државе са растом и падом броја становника, простори са позитивним и негативним природним прираштајем, имиграциони и емиграциони простори), односно структурна обележја (најбројнији народи света, распоред језика, распоред светских религија, распоред раса на Земљи). За поједине задатке се могу користити неке карте, на којима се могу издвојити методом боја карактеристични простори и државе. Ако постоје техничке могућности, ученици могу припремити Power Point презентацију. На тај начин ученици ће бити у стању да кроз визуелизацију садржаја самостално анализирају и доносе закључке о одређеним демографским питањима и проблемима савременог света и Србије.

НАСЕЉА

У оквиру ове теме предвиђено је да се ученици упознају са основним појавама и процесима (законитостима) у развоју насеља у Србији, Европи и свету. У првим наставним јединицама потребно је *дефинисати појам насеља*, а затим и направити *преглед најстаријих насеља* на свету, али и на тлу Србије. У обради ових садржаја логична је корелација са историјом, посебно када се помињу најстарија насеља у свету (нпр. градови у долинама река, у Палестини, Месопотамији, Египту и сл.), али и на територији Србије (нпр. Лепенски вир, Винча и винчанска култура). Проблема тика *географског положаја насеља* неодвојива је од њиховог *постанка*, јер на положај и генезу насеља утичу пре свега природни услови и фактори (вода, земљиште и сл.), али и историјске околности, као и функције.

У наставним јединицама које се баве *величином насеља* нај-важније је скренути пажњу на популационе величине. Такође је смислено број становника повезати са површинама које различита насеља заузимају, са густином насељености, те направити разлике (нпр. разбијена села наспрам милионских градова). Иако ученике не треба оптерећивати фактографским подацима, потребно је да они стекну представе о основним квантитативним показатељима, као што је популациона величина градова. Тако нпр. Дивчибаре (141 становник), Куршумлијска бања (106) и Алексиначки рудник (1.300) су градска насеља у Србији (око 9 мил. ст.), а градско насеље је и Град Мексико (око 9 мил. ст.), чије шире градско подручје има преко 20 милиона становника.

Када је реч о *функцијама насеља* потребно је разликовати пољопривредну, индустријску, административну, културну, туристичку итд. Ове разлике могу се представити и као један од критеријума за разликовање *типова насеља*. У обради типова насеља важно је објаснити најосновнију поделу на села и градове. Кроз ову поделу акценат треба да буде на критеријумима разликовања села и градова: популациона величина, густина насељености, структуре становништва – старосна, образовна, социо-економска, изграђеност и физички изглед насеља, веза са природном средом, начин живота, административни значај, доминантне функције насеља. Подједнако је важно и указати им на то да постоје и прелазне форме насеља која су између ове две основне категорије (приградска насеља или општински центри или насеља са специфичним функцијама, нпр. туристичком и сл.).

Акценат треба ставити на *процесе у развоју насеља* (урбанизација уз паралелне процесе депопулације и деаграризације села). Препоручује се упознавање ученика са појмовима *урбанизације* и *депопулације*, док се појам деаграризације може обрадити само као *напуштање пољопривреде*. Кроз читаву тему важно је нагласити да се сва насеља мењају временом – развијају се, нестају (гасе се) или мењају своје функције.

Процес *урбанизације* потребно је сагледати кроз његове елементе – демографске, функционалне и сл., а посебно довести увезуса миграцијама из руралних насеља и напуштањем пољопривреде у њима. У склопу процеса урбанизације треба поменути и *мегаполисе* и *конурбације*.

У вези са овим процесима јесу и *унутарградске просторне социо-економске разлике*, које су последица урбанизације. Ове разлике односе се на издвајање *централне пословне зоне* (*центра града, урбаног језгра*) и слабије урбанизоване *периферије*, која личина село. У великим градовима посебно на западу постоје *сламови* – сиротињске четврти, наспрам богатих делова града, који су често унепосредном суседству. Ово је последица стихијског развоја.

Под појмом *односа града са околним простором* мисли се на утицај града на окружење. Он опслужује окружење разним функцијама (нпр. административна, здравствена, културна итд.), али истовремено и привлачи елементе окружења – радну снагу – сталне или дневне миграције, сировине, шири изграђене просторе...). Мањи градови утичу на мањи околни простор. За разлику од њих, светски (глобални) градови утичу на регије, континенте, свет (нпр. Њујорк и Лондон у којима су светске берзе на којима се одређују цене пољопривредних производа у читавом свету).

Важно је нагласити да су *процеси урбанизације у вези са руралним процесима*. Под руралним процесима мисли се на

процес *напуштања (депопулације) руралних насеља, напуштања пољо- привреде у њима (деаграризације)*, као и на *преображај руралних насеља* у близини градова, тако да све више добијају одлике града. За ученике шестог разреда може бити тешко разумевање пој- мова „критеријума за поделу насеља” и „функција” насеља, али им се они могу приближити различитим примерима – у традиционал- ном српском селу већина становника се бавила земљорадњом источарством, а данас више не, већ се становници руралних насеља или пресељавају у град, где раде друге послове (најчешће услужне делатности), или свакодневно путују на посао из села у суседни град. Пример могу бити и индустријски градови, где велики део становника ради у доминантној производњи (нпр. у аутомобил-ској индустрији у Крагујевцу), док су Београд и Нови Сад градови услуга (терцијарног и кварталног сектора). У том смислу, могу се поменути и туристички градови или рударски и слично.

1. Акцент ове наставне теме треба да буде на *законитости-ма процеса који мењају насеља*. Овим процесима требало би дасе обједине сви елементи ове наставне теме. Такође, корелацијеса претходном темом – Становништво, као и са осталим темама које следе (Привреда, Држава и интеграциони процеси, Географи- ја Европе) су незаобилазне. Након што усвоје основне појмове и законитости, од ученика се очекује да препознају и описују појавеи процесе у развоју насеља кроз примере из локалне средине, Ср- бије, Европе и света. предлог пројектног задатка: *Проучимо насеље*

Ученици раде у групама, а свакој групи се задаје по једно на- сеље из Србије или света. Задатак групе је да открије и објасни: положај насеља, његову величину, значај, функције, изглед (физи-ономију простора), начин живота, као и ком типу припада.

2. предлог пројектног задатка: *Пресељавање из села у град*

Ученици раде у групама (на часу или као домаћи задатак), тако да свака група тражи одговоре на по једно питање:

1. група: Који су узроци ових миграција?
2. Које су последице ових миграција у селу?
3. Које су последице овог процеса у граду?
4. Какве су структуре становништва које учествују (старо-сно-полне, образовне, економске и сл.)?
5. Какве су функције села, а какве града?
6. Какав је начин живота у селу и у граду?

Радећи овај задатак, ученици примењују знања о узрочно-последичним везама у процесу миграција становништва из села у градове, а тиме уче и о законитостима процеса урбанизације и депопулације села.

ПРИВРЕДА

Тему *Привреда* чине садржаји из области економске геогра- фије у оквиру којих ученици треба да се упознају са основним

пој-мовима о привреди, факторима развоја привреде и појединих при-вредних делатности, утицајем привреде на географски простор, концептом одрживог развоја и да се уведу у регионалне разлике у развоју светске привреде.

На уводном часу посвећеном овој теми препоручује се обра- да појмова привреде, привредних делатности и сектора привреде као и појмова природна и географска средина. На наредним часо- вима ученици ће се упознати са структуром привредних сектора, природним и друштвеним факторима њиховог развоја и утицаји- ма на географски простор (животну средину) најважнијих при- вредних грана у склопу сваког сектора (пољопривреде у склопу примарног сектора, индустријеу склопу секундарног, саобраћајаи туризма у склопу терцијарног сектора). У обради непривредних делатности (квартарнисектор) ученицима треба истаћи да услед развоја информационо-комуникационих технологија и аутоматиза- ције индустријских процеса све већи број људи у свету прелази да ради у овом сектору и да је број запослених у њему показатељ економске развијености државе.

У обради економско-географских садржаја, осим разјашњења природних и друштвених фактора развоја привреде, важно је да ученици разумеју да су велике разлике у степену економске разви- јености држава и појединих регија у оквиру једне државе узроци просторне покретљивости (миграција) становништва.

Настава географије треба да допринесе да ученици правилно разумеју односе привреде и географског простора. У том смислу треба избећи погрешно разумевање привреде као фактора нужне деградације природе. Где год постоје могућности, треба иско- ристити поучне примере у локалној средини (нпр. испуштање у реке загађујућих материја из фабричких постројења, пречишћа- вање воде, површински копови угља, рекултивација, ветропарко- ви, дивље депоније, адекватно збрињавање комуналног отпада – постројења за сепарацију, рециклажу, итд.). У светлу концепције одрживог развоја треба показати да се правилним односом према географској средини постиже и економска развијеност уз истовре-мено побољшање стања квалитета животне средине и смањење социјалних разлика у друштву и тај став илустровати примерима из развијених европских земаља.

У обради привредно развијених и неразвијених региона и држава у свету ученицима треба разјаснити услове природне сре-дине (географски положај, постојање привредних ресурса, итд.)и друштвено-историјске и савремене узроке ових (политичких и економских) односа.

ГЕОГРАФИЈА ЕВРОПЕ

1. Након обраде друштвено-географских појава и процеса, уче- ници се уводе у садржаје регионале географије као треће субси- стема географских наука. На првом часу у склопу ове наставне теме ученици уче шта је предмет проучавања регионалне геогра- фије и које је њено место у систему геог

Предлог пројектног задатка: Применом групног облика рада ученици уз помоћ наставника могу да прикажу како се збрињава комунални отпад у њиховој средини, да ли је реч о санитарној депонији или о сметлишту, где се она налази, ко икако живи на њеном ободу, да ли је то (еколошки) прихватљив начин решавања проблема отпада и како се он исправно решава (на неком примеру у Европи).

ДРЖАВА И ИНТЕГРАЦИОНИ ПРОЦЕСИ

Тема *Држава* треба ученика да упозна са политичко-географским карактеристикама државе, дефинише појам државе, њене елементе и укаже на време и место настанка првих држава у свету. Приликом проучавања државне границе, као линије која раздваја суверене државе, треба указати на ефекте које оне остварују у простору у зависности од функције (баријерна, филтрирајућа, контакт-на, интеграциона). Анализа територије државе треба да се заснива на посматрању њене површине и компактности као и ефектима који произилазе из тих карактеристика. Према површини територије треба извршити класификацију држава од оних највећих (гигантских), до најмањих (микро државе). Битна напомена је да не постоји општеприхваћена класификација, тако да је на наставнику дасам изабере. У случају компактности треба да се узме у обзир да лису упитању државе које имају компактну или фрагментирану (издељену) територију. У оквиру садржаја који говори о државама са фрагментираном територијом треба дефинисати појмове *енклава* и *ексклава* и навести примере. Свака држава има своју престоницу (главни град). За ученика је важно да се упозна са појмом и функцијама главног града, разлосима зашто се премештају као и типовима престоница (европски и амерички). Када се говори о географском положају државе, важно је да се дефинише појам географског положаја, наведу његове компоненте (математичко-географски положај, физичко-географски положај, економско-географски положај, саобраћајно-географски положај, друштвено-географски положај).

Важна карактеристика државе, са којом би требало упознати ученика, је и начин на који она бира свог председника као и који облици владавине постоје (монархије, републике). Посредством географских карата ученик би требало да се упозна са настанком нових самосталних држава након Другог светског рата као и процесима који су довели до тога. На нивоу од неколико примера упознати ученика са примерима нарушавања територијалног интегритета државе где треба поред изабраних примера из света (Тајван, Арапско-израелски спор, Кашмир, итд.) навести и пример Косова и Метохије.

Интеграциони процеси издвојени су као посебан појам собзиром на њихов значај који имају за државу. У склопу ове јединице, важно је ставити акценат на мотиве (интересе) интеграционих процеса – економске, политичке, војно-стратегијске итд. Указати назначајне међународне организације које су пример интеграционих процеса (ЕУ, УН, НАТО пакта и сл. географских наука. Ученици треба да увиде да знања која су стицали из опште (физичке и друштвене) географије сада налазе примену у регионалној географији будући да су географске регије јединствене (непоновљиве), континуиране (непрекинуте) и ограничене просторне целине које су одређене (детерминисане) склопом природних и друштвених објеката, појава и процеса.

У програму наставе и учења за шести разред основне школе планирано је да се направи увод у регионалну географију Европе. Наставна тема *Географија Европе* обухвата основне појмове о континенту: географски положај, границе и величину,

природне одлике и друштвене одлике и то према шеми како су проучаване друштвено-географске теме: Становништво, Насеља, Привреда и Географске регије Европе. Географске регије Европе појединачно, карактеристичне државе Европе и Европска Унија обрађиваће се током седмог разреда који је цео посвећен регионалној географији света.

Будући да су ученици још на почетку школске године доби- ли задатак да самостално, у пару или групама обрађују друштвено- географске појаве и процесе, крај школске године, односовреме када се обрађује наставна тема *Географија Европе* је прво време када ће они да презентују резултате свога рада (нпр. у виду реферата, мини енциклопедијских чланака, тематских атласа, статистичких / табеларних приказа, фото-албума, постер презентација, видео-клипова са својих путовања,...). Врло је важно да наставник током целе школске године прати рад ученика на њиховим истраживачким задацима, усмерава их на релевантне изворе и литературу, како би током обраде наставне теме *Географија Европе* могли да се презентују кључни подаци (закључци), изведу најбоља поређења држава (нпр. у величини природног прираштаја или производњи угља или стању загађености и заштите животне средине у изабраним географским регијама) и издвоје географске регије. Ученицима треба указати да је могуће да се географски простор Европе подели на различите начине према различитим географским критеријумима те да географске регије нису некакве објективне датости где једна географска подела простора Европе искључује било коју другу.

III ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и оцењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напредка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Једино тако наставник може да сагледа слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свога рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (оцењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју

међупредметних компетенцијаи пројектној настави, важно је да наставници на почетку школског године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обавља-ти формативно оцењивање. Оно за циљ има да укаже ученику начему треба и колико додатно да ради, као и да развија мотиваци-ју код ученика. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе форматив-ног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте,...). Потребно је да наставник резултате вредновања постигнућа својих ученика континуирано анализира и користи тако да унапре-ди део своје наставне праксе.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да на-ставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа учени-ка, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад.

БИОЛОГИЈА

	Циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.
Годишњи фонд часова	72 часа

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	<ul style="list-style-type: none"> • упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелије и нивоу организма; • повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; • одреди положај органа човека и њихову улогу; • цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; 	<p>Грађа живих бића – спољашња и унутрашња. Грађа људског тела: хијерархијски низ од организма до ћелије.</p> <p>Једноћелијски организми – бактерија, амeba, ћелија квасца. Удруживање ћелија у колоније. Вишећелијски организми – одабрани примери гљива, биљака и животиња.</p> <p>Основне животне функције на нивоу организма: исхрана, дисање, транспорт и елиминација штетних супстанци, размножавање.</p> <p>Разлике у грађи биљака, гљива и животиња и начину функционисања, као и сличности и разлике у обављању основних животних процеса. Откриће ћелије и микроскопа.</p> <p>Основна грађа ћелије (мембрана, цитоплазма, једро, митохондрије, хлоропласти).</p> <p>Разлика између бактеријске, и биљне и животињске ћелије. Ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање а; • хумано поступа пготових и самостално израђених препаратрема организмима које истражује; • користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; • табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; • разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени. 	
<p>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; • размотри односе међу члановима једне популације, односе између различитих популација, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; • илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином; • повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по њу и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине; • хумано поступа према организмима које истражује; 	<p>Популација, станиште, екосистем, еколошке нише, адаптације, живот- не форме, трофички односи – ланци исхране. Абиотички и биотички фактори. Значај абиотичких и биотичких фактора. Антропогени фактор и облици загађења. Угрожавање живих бића и њихова заштита.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; • табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; • разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени. 	
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	<ul style="list-style-type: none"> • истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; • идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; • повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом; • хумано поступа према организмима које истражује; • користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; • табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; • разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени. 	<p>Наследни материјал (ДНК, гени). Телесне и полне ћелије. Пренос наследног материјала.</p> <p>Наследне особине (веза између гена и особина, утицај спољашње средине).</p> <p>Индивидуална варијабилност.</p> <p>Природна селекција на одабраним примерима. Вештачка селекција.</p> <p>Значај гајених биљака и припитомљених животиња за човека.</p>
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	<ul style="list-style-type: none"> • групише organisme према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; • одреди положај непознате врсте на „дрвету живота“, на основу 	<p>Постанак живота на Земљи (прве ћелије без једра, постанак ћелија са једром и појава вишећеличности).</p> <p>„Дрво живота“ (заједничко порекло и основни принципи филогеније, сродност и сличност).</p> <p>Организми без једра. Организми са једром.</p> <p>Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота“.</p>

	<p>познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама;</p> <ul style="list-style-type: none"> • користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; • табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; • разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени. 	
<p>ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ</p>	<ul style="list-style-type: none"> • прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њиховог истраживања; • одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција; • доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; • збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна; • користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; • табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; 	<p>Обољења која изазивају, односно преносе бактерије и животиње. Бактерије и антибиотици. Путеви преношења заразних болести. Повреде и прва помоћ: повреде коже, убоди инсеката и других бескичмењака, тровање храном, сунчаница, топлотни удар. Превенција и понашање у складу са климатским параметрима. Последице болести зависности – алкохолизам.</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени. 	
--	---	--

ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНО ПОВЕЗИВАЊЕ
ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА	Биологија за пети разред, математика, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, географија, информатика и рачунарство
ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ	Биологија за пети разред, математика, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, географија, српски језик и књижевност, информатика и рачунарство, физика
НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	Биологија за пети разред, математика, ликовна култура, физичко и здравствено васпитање, географија, информатика и рачунарство физика, српски језик и књижевност
ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА	Биологија за пети разред, математика, ликовна култура, географија, информатика и рачунарство, српски језик и књижевност
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	Биологија за пети разред, математика, ликовна култура, географија, информатика и рачунарство, физичко и здравствено васпитање

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм биологије за шести разред је део спиралног наставног програма биологије за основну школу и оријентисан је на остваривање исхода.

Спирални наставни програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самостално уз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација - знања се по мало повећава, при чему сеново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију и друге предмете. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: *Јединство грађе и функције као основа живота, Живот у екосистему, Наслеђивање и еволуција, Порекло и разноврсност живота и човек и здравље*. (Исходи за шесту област посматрање, мерење и експеримент у биологији су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.)

Достизање исхода води развоју предметних, свих кључних, општих међупредметних компетенција и остваривању образовних стандарда. Исходи не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је ревидирана Блумова таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене као минимуму.

Важна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода је да је настава усмерена на учење у школи. Ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;
- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;
- кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументесаговорника.

4. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Сада наставник за сваку област има дефинисане исходе. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише пирамиду исхода на три нивоа: оне које би сви ученици требало да достигну, оне које би већина ученика требало да достигне и оне које би требало само неки ученици да достигну. На овај начин постиже се индиректна веза са стандардима на три нивоа постигнућа ученика. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација међу предметима (представљање група организама Веновим дијаграмима, писање есеја на матерњем и страном језику који уче, цртање итд).

5. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

За достизање исхода: *упореди грађу животиња, биљака и ба-терија на нивоу ћелија и нивоу организма; повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; одреди положај органа човека и њихову улогу, цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; хумано поступа према организмима које истражује, акценат треба ставити на ученичко истраживање основних сличности и разлика спољашње и унутрашње грађе и функционисања различитих живих бића. Препоручује се да се хијерархијски низ сложености обради од нивоа организма ка ћелији, на примеру грађе човека, с обзиром да је грађа људског тела најпогоднија за разумевање на овом*

узрасту. Ученици треба да разумеју да се наше тело састоји од органа, међусобно повезаних у системе, да системи обављају животне функције, да се органи састоје од група повезаних ткива, а ткива од група ћелија. Дакле, у објашњавањима грађе живих бића требало би се кренути од макронивоа, тј. видљивог (уз опис функције органа), ка саставним деловима (до ћелије). При обради хијерархијског низа не препоручује се обрада типова ћелија и подела ткива на типове. Потребно је само да се разуме хијерархија грађе вишећелијског организма и да ученици схвате разлику између ћелије и ткива, органа и система органа, и то на блиским примерима (на пример, систем органа за дисање, варење, итд. – код човека).

За упоредни преглед спољашње грађе човека и других животиња и биљака, кад год је могуће треба обрађивати примере изнепосредног окружења (парк, школско двориште, место становања...). Потребно је водити рачуна да се ученици хумано опходе према живим бићима које истражују. Уколико се ради о животињама, треба поступати у складу са Законом о добробити животиња (Закон о добробити животиња, Службени гласник Републике Србије, члан 44. „Огледи на животињама у образовне сврхе могу се спроводити само ако не проузрокују бол, патњу, страх, стрес, повреду или смрт животиња. У основним и средњим школама дозвољено је обављати вежбе на живим животињама које су опсервативног карактера”).

Разлике у грађи и начину функционисања и сличности и разлике у обављању основних животних функција вишећелијских организама требало би обрадити упоредно на одабраним представницима биљака, гљива и животиња. Приликом обраде биљних органа потребно је посветити пажњу улогама, а грађом и типовима органа (листова, стабала...) не треба се бавити детаљно. Ђаци, кроз вежбе, могу да уочавају разлике између тих органа на примерцима биљака различитих врста. Важно је да ученик што више самостално „открива”, на пример успостави везу између грађе и облика зуба са начином исхране, установи путеве тока воде кроз биљку кроз извођење огледа (биљка у обојеној води) итд. Израдом упоредног прегледа грађе различитих организама ученици ће моћи лакше да уоче сличности и разлике спољашње грађе. На сличан начин се могу поредити и основне животне функције биљака, животиња и гљива.

Потребно је пажљиво описати вишећеличност, тј. направити разлику између „удруживања ћелија у колоније” (присутна и код појединих прокариотских ћелија и код неких примарно једноћелијских еукариота) и правих вишећелијских организама код којих постоје ткива (и органи). Најбољи начин да се ова разлика подвуче јесте објашњење да код примарно једноћелијских облика, свака ћелија може самостално да обавља све животне функције, као и да самостално опстане у животној средини, док код вишећелијских организама постоји „подела посла” међу ћелијама, па стога појединачне ћелије, изван целог организма, не могу опстати. Појавом епитела, спољашњег слоја ћелија, у еволуцији вишећеличности, успостављасе разлика између организма (индивидуе) и колоније, јасно разграничава унутрашњост тела од околне средине. Препорука је да се уместо термина „колонијални организми”, користити термин „удруживање ћелија у колоније”.

За изучавање грађе ћелија и ткива треба користити школски микроскоп. У складу са могућностима, потребно је фаворизовати индивидуални ангажман ученика у изради микроскопских препарата и микроскопирању. Препорука је да се грађа ћелије обрађује путем самостално израђених, као и виртуелних модела ћелије (коришћењем ИКТ-а, разних едукативних платформи на интернету, youtube...). Потребно је нагласити улогу и значај мембрана у ћелији, као и да вакуолепостоје и у биљној и у животињској ћелији. Осим тога, треба обрадити и цитоплазму, једро, митохондрије и хлоропласте.

При обради једра, требало би, као наследни материјал, поменути ДНК и гене (без залажења у детаље), да би се у оквиру области *Наслеђивање и еволуција* довели у везу са наслеђивањем особина током размножавања. При обради хлоропласта,

треба поменути зелени пигмент хлорофил и његову основну улогу. Након обраде грађе ћелије треба обрадити основне процесе који се одвијају у ћелији: ћелијско дисање, стварање енергије, основне чињенице о фотосинтези. Фотосинтезу треба обрадити на примеру биљака, док организме, као нпр. алге и модро-зелене бактерије, треба само поменути као фотосинтетичке организме. При обради ћелијског дисања и фотосинтезе треба имати у виду да ученици овог узраста нису још учили хемију, па у том смислу треба прилагодити и ниво обраде ових садржаја.

Организми који су задржали једноћелијски облик организације могу се обрадити на примерима: модрозелена бактерија, амеба и ћелија квасца.

Достизање исхода је могуће кроз различите вежбе и практичне активности ученика као нпр. израда плаката (људско тело, упоредни преглед спољашње грађе: човек, један кичмењак, један бескичмењак, биљка, гљива), квиз (нпр. Чији су зуби?), мерење пулса при мировању и физичкој активности, испитивање тока воде кроз биљку, дисековање цвета, размножавањем биљака семеном и пелцером, микроскопирање ћелија квасца/инфузоријума/самостално направљених препарата, употреба едукативних филмова (нпр. Живот у капи воде) итд.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 36 (15 часова за обраду, 9 за вежбе, 12 за утврђивање и систематизацију)

Област: Живот у екосистему

У достизању исхода у овој области: *направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; размотри односе међу члановима једне популације, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином*, знања и искуства ученика стечена у првом циклусу и претходном разреду, треба проширити и надоградити појмовима: животна средина, популација, екосистем и еколошка ниша. Ученици треба да их јасно разликују. Не препоручује се обрада особина популације (бројност, густина...) и подела екосистема на типове. Обрада може да буде праћена радионичарским, односно групним радом. Ученицима се могу понудити велики цртежи различитих и репрезентативних екосистема попут језера, ливаде и шуме и мале слике карактеристичних врста и њихових адаптација на одређена станишта које су истражили у петом разреду, са задатком да мале слике залепе на велике, како би се дочарале еколошке нише. Простор који те врсте насељавају у екосистему се може обележити и бојама (слично немим картама у географији). На истом материјалу стрелицама могу да дочарају и ланце исхране. Може се обрадити и спратовност (вертикална и хоризонтална) са узроцима распоређивања по спратовима. Препорука је да сетеме обрађују уз више вежби теренског типа (школско двориште, оближњи парк...). На пример: ученици у школском дворишту, на скици површине дворишта, обележавају договореним симболима уочене организме, животне форме и/или адаптације, а на следећем часу раде на приказивању резултата. Сумирањем резултата свих парова/група стичу целовиту слику о значењу еколошких појмова које изучавају. Задаци за ученике/парове/групе типа *Истражи прикажи* могу да буду добар показатељ у

којој мери су ученици разумели основне еколошке појмове. Истраживање може да под-разумева неким ученицима познат терен, научно популарну литературу, интернет. Начин приказа резултата може бити задат или по слободном избору. Важно је да се обезбеди час за

презентовање резултата истраживања, као и да ученици сами процене квалитет добију повратну информацију од наставника. Акцент треба ставити на односе размножавања када су у питању јединке исте популације и трофичке односе када су у питању јединке различитих популација.

Приликом обраде абиотичких фактора, не треба инсистирати на груписању у едафске, орографске и климатске, већ пажњу треба усмерити на њихов утицај на раст и развиће. Ученици би могли да гаје биљке под одређеним условима, нпр. засеју зрнашнице на различите подлоге (песак, црница, земља за цвеће), па једну биљку заливају превише, другу премало, једну изложе расту без светла, друга расте на светлу, итд. Резултати огледа представљају очигледан утицај абиотичких фактора.

Значај абиотичких и биотичких фактора се може обрадити и кроз истраживање адаптација животиња, сличних оним који су обрађивани у петом разреду, а кроз примере односа исхране и конкуренције.

Антропогени фактор треба обрадити кроз различите облике загађења, без улажења у хемијске процесе јер ученици немају потребна знања из ове области. Као један од биотичких фактора, антропогени фактор може имати негативан и позитиван ефекат. Негативан ефекат би се могао проучити на пшеници израслој у оптималним условима, коју би заливали нпр. сирћетом, раствором детерџента, уљем, посипали лишће песком (или пудером), са задатком да посматрају последице таквог третмана, упоређују са контролом и изведу закључак. Негативан антропогени ефекат би се могао обрадити и у саставу области *Човек и здравље* кроз оглед „прављење вештачког смога у тегли”. Уз помоћ батеријске лампе лако може да се дочара загађење ваздуха, које се може понекад видети у сумрак испод сијалице бандере, а може се повезати са утицајем на здравље органа за дисање. Позитиван антропогени ефекат се може повезати, између осталог, и са вештачком селекцијом.

Требало би укључивати ученике у активности за заштиту животне средине, мотивисати их да предлажу акције и да насвоје вршњаке делују личним примером.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 16 (8 часова за обраду, 4 за вежбе и 4 за утврђивање и систематизацију).

Област: Наслеђивање и еволуција

Исходи ове области: *истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом, доприносе надограђивању претходно стечених знања о узроцима*

различитости јединки у једној популацији. Додатно, у шестом разреду ће ова знања бити употребљена за разумевање улоге индивидуалне варијабилности у адаптирању организама на услове животне средине и, последично, еволуцији живог света.

Будући да је у петом разреду започета тема о наслеђивању, тј. о томе да потомци личе на своје родитеље, као и да је у шестом разреду планирано да се обрађује грађа ћелија, требало би увести појмове ген и ДНК (у једру или ван једра код прокариота). Осим појмова ДНК, ген и наследна особина, не препоручује се увођење појмова као што су хромозом, нуклеотид, генотип, фенотип. Гени се могу

представити као делови ДНК који носе информације о особинама, а деобу ћелија, без било каквих детаља о митози и мејози, као начин преноса и расподеле наследног материјала оличеног у ДНК и генима. Довољно је нагласити да у деобама телесних ћелија настају „ћерке” ћелије које су идентичне ћелији од које су настале (по садржају наследног материјала) и да је деоба телесних ћелија нужна за развиће вишећелијског организма. С друге стране, ћелијска деоба при којој настају гамети (специјализоване ћелије у вишећелијском организму), подразумева да се количина наследног материјала преполови. Спајањем два гамета, поново се успоставља дупла количина наследног материјала који ће имати телесне ћелије потомачког организма. С обзиром да родитељи имају различите варијанте гена, потомак ће имати нову комбинацију гена, другачије особине. За размножавање једноћелијских организама, у поређењу са вишећелијским, треба поменути само сличност са деобом телесних ћелија вишећелијских организама.

Комбиновање различитих гена родитеља у потомству треба повезати са индивидуалном варијабилношћу, која је обрађена и у петом разреду. У овом контексту поменути да особине јединке зависе и од наслеђених гена и од животне средине (примери су већ дати и у петом разреду, а овде их треба проширити – нпр. већа количина хране коју узима нека јединка доводи до већетелесне масе и димензија, без обзира на наслеђене гене).

Индивидуалну варијабилност организама у популацији (појам популације је обрађен у области *Живот у екосистему*) овде треба повезати са механизмом природне селекције, као еволуционим механизмом који доводи до адаптирања организама на услове животне средине (повезати са темама у области *Живот у екосистему*). С обзиром да у једној популацији постоје разлике између јединки у бројним особинама, оне јединке са особинама које им омогућавају да у датим условима животне средине боље преживљавају и, самим тим, више се репродукују, више ће својих гена пренети у наредну генерацију (имаће више потомака) у односу на јединке које имају другачије особине. Примери се могу односити на дебљину крзна код организама у хладним пределима (јединке у популацији са дебљим крзном боље преживљавају од оних са танким крзном) или еволуцију мимикрије (јединке са обојеношћу тела која их боље камуфлира у животној средини, биће мање уочљиве за предаторе). Потребно је подстицати ученике да сами пронађу примере о деловању природне селекције.

У оквиру обраде вештачке селекције, препорука је да ученици сами истраже које су биљке и животиње људи почели припитомљавати у прошлости и због чега. Овим се ученицима скреће пажња да је вештачка селекција пре свега занимљив биолошки феномен, али да је такође имала и историјски, социолошки и културолошки значај важан за развој људске заједнице. Обрада теме на овај начин допринеће не само повећању знања из биологије, већ и подизању нивоа опште културе и информисаности ученика. При обради ове теме, посебно нагласити користи праксе вештачке селекције за данашње људе и животну средину.

Препорука је да природну и вештачку селекцију треба реализовати кроз обраду и табеларно и графичко приказивање неколико различитих примера, са обавезним извођењем закључака. Потребно је ученике подстицати да истражују нове примере индивидуалне варијабилности и резултате прикажу одељењу.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 6 (3 часа за обраду, 1 за вежбу и 2 за утврђивање).

Област: Порекло и разноврсност живог света

У достизању исхода: *групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; одреди положај непознате врсте на „дрвету живота” на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама*, основна идеја коју ученици треба да усвоје је да су сви организми који данас живе на Земљи потомци заједничког претка, који је био једноћелијски организам без формираног једра (нагласити чињеницу да и данас постоје слични организми). Требало би поменути само оквирни период за који се везује постанак живота на Земљи (од пре 3,8 до 4,5 милијарди година), без помињања назива геолошких доба, јер ће се она обрађивати у старијим разредима.

Користећи већ усвојена знања ученика о грађи једноћелијских организама (у области *јединство грађе и функције као основа живота*), требало би обрадити улогу ћелија без једра и ћелија са једром у појави вишећелијности (и појаву биоенергетских органела, митохондрија и хлоропласта, у ћелијама). Пажљиво би требало описати вишећелијност, јер се она односи на ткива, али и на удруживање појединих прокариотских ћелија (не треба помињати термине биофилмови и плаке) и удруживање еукариотских ћелија у колоније, често са поделом рада међу ћелијама, или у једноставне организме на ћелијском нивоу организације (нпр. сунђери). Потребно је нагласити да се важним догађајем у еволуцији вишећелијности сматра појава епитела, који прави разлику између организма (индивидуе) и колоније.

При разврставању и груписању живог света, треба користити филогенетски приступ, односно заједничко порекло, принцип сродности и сличности. Положај основних група једноћелијских и вишећелијских организама на „дрвету живота” треба да има логички след, који произилази из знања о грађи ћелија. Полазећи од заједничког претка у основи дрвета, треба издвојити грану која води ка данашњим организмима без једра (нпр. бактерије и модно-зелене бактерије из домена Bacteria) и грану која представља организме са једром (домен Eucarya). У оквиру организама са једром, треба издвојити гране једноћелијских (са хлорофилом – нпр. алга хлорела и без хлорофила – нпр. амеба), као и вишећелијских организама. Како се вишећелијност

у току еволуције појавила у оквиру неколико посебних група, неке групе организама имају хлорофил (биљке, вишећелијске алге), а друге су без хлорофила (гљиве, животиње). Не треба улазити у детаљнија гранања која постоје у оквиру сваке од поменутих главних група на „дрвету живота”. Алге треба третирати као несистематску групу и не представљати их као посебну таксономску категорију.

На овај начин, упућивањем да се организми класификују на основу јасно дефинисаних критеријума, одн. биолошких одлика, ученик ће бити у стању да одреди положај било које врсте на „дрвету живота”, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама. Не треба улазити у детаљну грађу организама, већ само искористити сличности и разлике (једноћелијски или вишећелијски, имају хлоропласте или не, сличности/разлике у хабитусу...). Само на нивоу информације, може се поменути да постоји и трећа велика група организама (Archaea) слична бактеријама, која ће се обрађивати у старијим разредима.

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 6 (3 часа за обраду, 1 за вежбу и 2 часа за утврђивање).

Област: Човек и здравље

За достизање исхода у овој области *прикупе податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њихових истраживања; одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања и-фекција; доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; збрине површинске озледе коже, ука-же прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна; повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по животну средину и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине*, акценат је на превенцији и заштити од, пре свега, бактеријских инфекција.

Препоручује се да ученици прикупе податке о радовима истакнутих научника који су се бавили истраживањем здрављачовека (како су дошли до идеје, на који начин су радили истраживања и друге занимљивости), како би разумели пут ка великим открићима.

Требало би обрадити начине на које се људи могу заразити бактеријама изазивачима болести: директним контактом (додиривањем или коришћењем истог прибора за хигијену и одеће) или индиректно (ваздухом, преко хране или воде, или преко инсеката и других животиња) и које су мере превенције које треба предузети (оштећења коже и ране су улаз за бактерије). Добра лична хигијена, хигијенско спремање хране, коришћење воде из проверених извора, су мере превенције које ученици треба да примењују свакодневно, како би смањили могућност инфекције (редовно прање руку, заштиту хране од контакта са животињама, остављање хране на ниској температури...).

Посебно треба обратити пажњу на антибиотике: откриће антибиотика, улога организама у њихово производњи, зашто их је потребно узимати искључиво уз савет лекара и зашто је потребно довршити комплетну терапију антибиотиком. Ова тема се може повезати са селекцијом и резистенцијом бактерија на антибиотике.

Ученици би требало да препознају ситуације када треба да се обратe лекару (односно старијој особи), а када могу и сами да реагују и пруже помоћ (збрину површинску озледу коже и укажу прву помоћ у случају блаже сунчанице и топлотног удара). Не препоручује се увежбавање имобилизације и коришћења завоја.

Потребно је да ученик зна да је алкохолизам најчешћа болест зависности, колико алкохол штети организму, функционисању породице и друштву, како да препозна знаке зависности код људи у непосредном окружењу (породици) и коме се обратити за помоћ. Ову тему треба обрадити неутрално и пажљиво

Препоручени број часова за реализацију ове области је: 8 (4 часа за обраду, 2 за вежбе и 2 за утврђивање и систематизацију).

Исходи користи ИКТ и другу опрему у истраживању, обради података и приказу резултата; табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; разматра, у групи, шта и како је учио/учила и где та знања може да примени, су развојни и међупредметни и треба их планирати и радити на њиховом достизању уз остале исходе.

Током рада, ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити предметима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице од капи за нос...). Табеларно и графичко приказивање резултата са обавезним извођењем закључака би требало практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *информатика* и *рачунарство и техника и технологија*.

У настави оријентисаној на постизање исхода, предност имају групни начин рада, рад у пару и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи,

да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програми-ран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу уче-ници, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика да према њима планира и прилагођава наставне активности.

3. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања, као и оцењивање са његовом сврхом:

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте

истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања интерпретацијом задатих података. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмената формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематско праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији и поузданији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су

у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци више-струког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници рада ученика, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава у 6.разреду се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и заоне који желе да утврде своје знање,са циљем разумевања, препознавања, откланњања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања,умења и вештина из наставног градива.

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Јединство грађе и функције као основа живота	<ul style="list-style-type: none"> - Грађа живих бића – спољашња и унутрашња; - Грађа људског тела – од организма до ћелије -Једноћелијски организми – бактерије, амебе и ћелије квасаца -Удруживање ћелија у колоније - Вишећелијски организми –грађа биљака , животиња и гљива - Животни процеси – исхрана, дисање, транспорт излучивање, размножавање - Грађа ћелије - Фотосинтеза, ћелијско дисање и стварање енергије 	<p>Ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> -упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелије и нивоу организма; -повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; -одреди положај органа човека и њихову улогу; -цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; -користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; 	Септембар, октобар, новембар, децембар и јануар

		-хумано поступа према организмима које истражује;	
2. Живот у екосистему	<ul style="list-style-type: none"> - Популација, станиште, животна заједница, екосистем, животна средина, еколошка ниша - Адаптације, животне форме, трофички односи-ланци исхране - Абиотички, биотички и антропогени фактор; Облици загађења 	<p>направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише;</p> <p>-размотри односе међу члановима једне популације, односе између различитих популација, као и односе између различитих популација на конкретним примерима;</p> <p>-илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином;</p> <p>-повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по њу и људско здравље и делује личним примером у циљу заштите животне средине;</p> <p>-хумано поступа према организмима које истражује;</p>	Јануар, фебруар и март

<p>3. Наслеђивање и еволуција</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Наследни материјал и наследне особине - Индивидуална варијабилност - Природна и вештачка селекција 	<ul style="list-style-type: none"> -истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; -идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; -повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом; -хумано поступа према организмима које истражује; 	<p>Април</p>
<p>4. Порекло и разноврсност живота</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Постанак живота на Земљи; Дрво живота - Класификација живих бића и њихов положај на дрвету живота 	<ul style="list-style-type: none"> -групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи; -одреди положај непознате врсте на „дрвету живота“, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама; 	<p>Април и мај</p>
<p>5. Човек и здравље</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Патогене бактерије као изазивачи болести; Прва 	<ul style="list-style-type: none"> -прикупи податке о радовима научника који 	<p>Мај и јун</p>

	<p>помоћ и заштита код повреда, тровања и излагања сунцу - Последице болести зависности</p>	<p>су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њиховог истраживања; -одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција; -доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; -збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна.</p>	
--	---	--	--

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљеви и задаци додатне наставе у 6. разреду су:

- исказивање заинтересованости за ширира знања из предмета која превазилазе оквире предвиђене планом и програмом,
- истрживачки рад,
- самостално истраживање и коришћење стручне литературе, штампе,
- проширивање стечених знања и њихова примена у свакодневном животу,
- примена савремених технологија –интернет

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Јединство грађе и функције као основа живота	<ul style="list-style-type: none"> - Грађа људског тела – од организма до ћелије -Једноћелијски организми – бактерије, амебе и ћелије квасаца-грађа и процеси -Удруживање ћелија у колоније-волвокс - Вишећелијски организми –грађа биљака , животиња и гљива - Животни процеси – исхрана, дисање, транспорт излучивање, размножавање - Грађа ћелије - Фотосинтеза, ћелијско дисање и стварање енергије - Израда цртежа, паноа, презентација, Израда и посматрање самостално израђених и готових микроскопских препарата 	<p>Ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> -упореди грађу животиња, биљака и бактерија на нивоу ћелије и нивоу организма; -повеже грађу и животне процесе на нивоу ћелије и нивоу организма; -одреди положај органа човека и њихову улогу; -цртежом или моделом прикаже основне елементе грађе ћелије једноћелијских и вишећелијских организама; -користи лабораторијски прибор и школски микроскоп за израду и посматрање готових и самостално израђених препарата; -хумано поступа према организмима које истражује; -користи ИКТ и другу опрему у истраживању, 	Септембар, октобар, новембар, децембар и јануар

		<p>обради података и приказу резултата; -табеларно и графички представи прикупљене податке и изведе одговарајуће закључке; разматра, у групи, шта и како учи и где та знања може да примени.</p>	
2. Живот у екосистему	<p>- Популација, станиште, екосистем, еколошка ниша - Адаптације, животне форме, трофички односи-ланци исхране - Абиотички, биотички и антропогени фактор; Облици загађења -Израда ланаца исхране, паноа и презентација</p>	<p>-направи разлику између животне средине, станишта, популације, екосистема и еколошке нише; -размотри односе међу члановима једне популације, односе између различитих популација, као и односе између различитих популација на конкретним примерима; -илуструје примерима међусобни утицај живих бића и узајамни однос са животном средином; -повеже узроке нарушавања животне средине са последицама по њу и људско здравље и делује личним примером у циљу</p>	<p>Јануар, фебруар и март</p>

		<p>заштите животне средине; -хумано поступа према организмима које истражује;</p>	
--	--	--	--

<p>3. Наслеђивање и еволуција</p>	<p>-Наследни материјал и наследне особине - Индивидуална варијабилност - Природна и вештачка селекција- примери и значај - Израда паноа и презентација</p>	<p>-истражи утицај средине на испољавање особина, поштујући принципе научног метода; -идентификује примере природне и вештачке селекције у окружењу и у задатом тексту/илустрацији; -повеже еволутивне промене са наследном варијабилношћу и природном селекцијом; -хумано поступа према организмима које истражује;</p>	<p>Април</p>
<p>4. Порекло и разноврсност живота</p>	<p>- Постанак живота на Земљи; Дрво живота-шематски приказ и коришћење - Класификација живих бића и њихов положај на дрвету живота</p>	<p>-групише организме према особинама које указују на заједничко порекло живота на Земљи;</p>	<p>Април и мај</p>

		-одреди положај непознате врсте на „дрвету живота“, на основу познавања општих карактеристика једноћелијских и вишећелијских организама;	
5. Човек и здравље	<p>-Живот и рад научника који су допринели изучавању људског здравља- прикупљање података са интернета и презентовање резултата</p> <p>-Патогене бактерије као изазивачи болести;</p> <p>-Прва помоћ и заштита код повреда, тровања и излагања сунцу</p> <p>- Болести зависности- пушење, алкохолизам и наркоманија</p> <p>- Израда паноа и презентација</p>	<p>-прикупи податке о радовима научника који су допринели изучавању људског здравља и изнесе свој став о значају њиховог истраживања;</p> <p>-одржава личну хигијену и хигијену животног простора у циљу спречавања инфекција;</p> <p>-доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци;</p> <p>-збрине површинске озледе коже, укаже прву помоћ у случају убода инсеката, сунчанице и топлотног удара и затражи лекарску помоћ кад процени да је потребна.</p>	Мај и јун

Корелација са другим предметима: математика, физичко и здравствено васпитање, информатика и рачунарство, географија, техника и технологија, ликовна култура, српски језик и књижевност.

МАТЕМАТИКА

Циљ

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Годишњи фонд часова **144 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> - прочита, запише, упореди и представи на бројевној правој целе и рационалне бројеве (записане у облику разломка или у децималном запису); - одреди супротан број, апсолутну вредност и реципрочну вредност рационалног броја; - израчуна вредност једноставнијег бројевног израза и реши јед- ноставну линеарну једначину и неједначину у скупу рационалних бројева; - реши једноставан проблем из свакодневног живота користећи бројевни израз, линеарну једначину или неједначину; - примени пропорцију и проценат у реалним ситуацијама; - прикаже податке и зависност између 	ЦЕЛИ БРОЈЕВИ	<p>Скуп целих бројева (Z). Супротан број. Апсолутна вредност целог броја. Приказ целих бројева на бројевној правој. Упоредивање целих бројева. Основне рачунске операције у скупу Z и њихова својства. Изрази са целим бројевима.</p>
	РАЦИОНАЛНИ БРОЈЕВИ	<p>Први део Скуп рационалних бројева. Супротан број. Апсолутна вредност рационалног броја. Приказ рационалних бројева на бројевној правој. Упоредивање рационалних бројева. Основне рачунске операције у скупу Q и њихова својства. Изрази са рационалним бројевима. Једначине и неједначине: $ax + b = c$; $ax + b \leq c$; $ax + b < c$; $ax + b \geq c$; $ax + b > c$ ($a, b, c \in Q, a \neq 0$). Други део Координатни систем. Приказ</p>

<p>две величине у координатном систему (стубичасти, тачкасти и линијски дијаграм);</p> <ul style="list-style-type: none"> - тумачи податке приказане табелом и графички; - класификује троуглове односно четвороуглове на основу њихових својстава; - конструише углове од 90° и 60° и користи њихове делове за конструкције других углова; - уочи одговарајуће елементе подударних троуглова; - утврди да ли су два троугла подударна на основу ставова подударности; - конструише троугао, паралелограм и трапез на основу задатих елемената (странице и углови троуглова и четвороуглова и дијагонала четвороугла); - примени својства троуглова и четвороуглова у једноставнијим проблемским задацима; - сабира и одузима векторе и користи их у реалним ситуацијама; - одреди центар описане и уписане кружнице троугла; - примењује особине централне и осне симетрије и транслације у једноставнијим задацима; - израчуна површину троугла и четвороугла користећи обрасце или разложиву једнакост. 		<p>података у координатном систему. Приказ зависности међу величинама. Размере, пропорције и проценти. Директна пропорционалност. Обрнута пропорционалност.</p>
	ТРОУГАО	<p>први део Појам троугла. Обим троугла. Једнакократи и једнакостранични троуглови. Висина троугла. Углови троугла. Збир углова троуглова. Врсте троуглова премаугловима. Однос између страница и углова троугла. Неједнакост троугла. Конструкције неких углова (60°, 120°, 30°, 45°, 75°, 135°) Други део Основне конструкције троуглова. Појам подударности и ставови подударности. Централна симетрија и подударност. Осна симетрија и подударност. Центар описане и уписане кружнице троугла.</p>
	ЧЕТВОРОУГО О	<p>Четвороугао. Углови четвороугла. Збир углова четвороугла. Паралелограм. Особине паралелограма. Услови да четвороугао буде паралелограм. Ромб, правоугаоник и квадрат. Конструкција паралелограма. Сабирање и одузимање вектора.</p>

	Множење вектора бројем. Трапез. Особине трапеза. Средња линија троугла и трапеза. Конструкције трапеза. Делтоид.
ПОВРШИНА ЧЕТВОРОУГЛ А И ТРОУГЛА	Појам површине фигуре, површина правоугаоника и квадрата. Једнакост површина подударних фигура. Површина паралелограма, троугла, трапеза. Површина четвороугла с нормалним дијагоналама.

Кључни појмови садржаја: цео број, апсолутна вредност, рационалан број, изрази, једначине и неједначине, координатни систем, пропорција, конструкције углова, троуглова и четвороуглова, паралелограм, ромб, трапез, делтоид, центар описаног и уписаног круга, површине троуглова и четвороуглова.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет Математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонавање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте,

овладавају основним мате-матичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадњаи компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Цели бројеви (24; 9 + 15)

Рационални бројеви (50; 18 + 32)

Троугао (24; 9 + 15)

Четвороугао (22; 8 + 14)

Површине фигура (16; 6 + 10)

У програму су садржаји појединих тема подељени на два дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

1. Цели бројеви;
2. Троугао – први део;
3. Рационални бројеви – први део;
4. Троугао – други део;
5. Рационални бројеви – други део;
6. Четвороугао;
7. Површина четвороугла.

Предложена подела тема и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ представљају само један од могућих модела.

Напомена: за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципирау складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исход треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на разви-

јање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја, треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбенике друге изворе знања, како би својена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересаннијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Цели бројеви

Проширивањем система N_0 , природних бројева са нулом, настаје систем целих бројева Z , као скуп који је допуњен негативним целим бројевима и на који се, са N_0 , такође проширује значење операција и релација.

Први корак у овом проширењу чини додавање негативних целих бројева скупу N_0 , а природни бројеви у том ширем скупу слове као позитивни цели бројеви. Уз то треба истаћи значење тих бројева које они имају на разним скалама (термометарској, табли лифта, приказивању прихода и расхода...).

Указати на температуре -5°C , тастер лифта који носи ознаку -1 , стање на личном рачуну које има ознаку $40\,000$ динара и $-40\,000$ динара. У том смислу, пожељно је, на конкретним примерима, на разним скалама приказати неке позитивне и негативне температуре, нека позитивна и негативна финансијска стања, надморску висину...

Ако је n ознака за природне бројеве, онда ће $-n$ бити ознака за негативне целе бројеве и при том:

- n и $-n$ чине пар супротних бројева,
- n је апсолутна вредност за оба броја: n и $-n$.
- броју $-n$ супротан је број n , тј. $-(-n) = n$.

Поређење целих бројева ослања се интуитивно на њиховом представљању тачкама на бројевној правој и прати представу о релацији спореду тих тачака. Уз ту представу иде и она о усмереној дужи као „ходу“ од тачке нула до тачке која представља тај број. Треба нагласити да, када се бројевна права позитивно оријентише, креће се у супротном правцу генерише негативне бројеве. У том контексту треба указати и на геометријско тумачење апсолутне вредности целог броја и потенцирати апсолутну вредност целог броја као одстојање тачке од (координатне) нуле, истичући да цео број и њему супротан број имају једнаке апсолутне вредности, тј. једнако одстојања од (координатне) нуле.

Сабирање у скупу Z интерпретира се као настављање „хода“ тј. надовезивање усмерених дужи, у смислу да $3 + 5$

предста- вљање наставак „кретања” у истом смеру, а да $3 + (-5)$ представља кретање за 3 јединице у позитивном смеру ипотом 5 јединица у негативном смеру. После рада са конкретним примерима (који би били систематски груписани и записивани, као на пример, $7 + 5$, 7

$+ (-5)$, $(-7) + 5$, $(-7) + (-5)$) треба прећи на формалну дефиницију збира целих бројева. Та формализација може уследити и касније, када ученици у потпуности овладају сабирањем целих бројева. Много је важније да ученици суштински схвате алгоритам сабирања и да тачно извршавају сабирање, него да знају да искажу дефиницију, а не знају да је примене.

Особине сабирања целих бројева (комутативност и асоцијативност) такође треба приказати кроз конкретне примере. Једно-ставно треба показати да $7 + (-5)$ има једнаку вредност као и $(-5) + 7$, тј. да је потпуно свеједно да ли се „кретемо” прво у позитивном смеру за 7 јединичних дужи или у негативном смеру за 5 јединичних дужи.

Одузимање у скупу Z дефинише се као сабирање са супротним бројем, па је потребно истаћи да је у скупу Z та операција увек изводљива, тј. да више није неопходно да умањеник буде већи или једнак од умањеноца.

Приликом увођења множења у скупу Z , први корак је опет интуитиван. То, на пример, значи да проблем множења 3×2 поново сводимо на продужено сабирање, тј. на релацију $3 \times 2 = 2 + 2 +$

2. Аналогно и проблем $3 \times (-2)$ сводимо на релацију $3 \times (-2) = (-2)$

$+ (-2) + (-2)$ и кроз низ сличних примера долазимо до правила за множење позитивног и негативног целог броја.

Али и до важних последица, а то је да је $n \times (-1) = (-1) \times n = 1 \times (-n) = (-n) \times 1 = -n$. тј. да је $n \times (-m) = n \times (-1) \times m = -n \times m$.

Остаје да се објасни случај множења два негативна цела броја па производ $(-3) \times (-2)$ записујемо као $(-3) \times (-2) = -3 \times (-2) = -(-6) = 6$ (на основу већ познате једнакости $-(-n) = n$). Уопштеније $(-n) \times (-m) = -n \times (-m) = -(-n \times m) = n \times m$.

Свуда прво долазе конкретни примери множења, па се после њих дају опште формулације. Својства комутативности и асоцијативности множења илуструју се прво на конкретним примерима, а тек потом се и формално изводе на основу дефиниције множења.

На сличан начин, преко примера и кроз задатке, треба илустровати и својство дистрибутивности. Кроз примере треба и показати да скуп Z није затворен за дељење, тј. да количник два цела броја није увек цео број.

Уврстимо и ову важну напомену: наративно изражавање дефиниција и својстава је дидактички врло оправдано, али тек када ученици стекну искуство кроз примере и задатке треба дати прецизну математичку формулацију (а не да се прво искажу правила, а потом да се на основу датих правила решавају задаци).

На крају ове теме треба дати преглед основних својстава операција у скупу Z користећи a, b, c итд. као ознаке за променљиве (ане оне којима се истиче знак целог броја).

Рационални бројеви

Проширивање скупа ненегативних рационалних бројева тече на потпуно аналоган начин као и проширивање скупа N_0 , при чему се треба позивати на одговарајуће поступке примењене у случају конструкције система Z и тиме скраћивати излагање. Када је $r \in Q^+$, негативне рационалне бројеве треба означавати пишући $-r$ и избегавати непотребно нагомилана заграда. Дељење у систему рационалних бројева Q осмишљава се као множење реципрочним бројем, па треба истаћи да је сад та

операција увек изводљива (семдељења нулом, кад треба рећи да такво дељење нема смисла). На крају, систематизују сеосновна својства операција у скупу Q .

Решавање линеарних једначина и неједначина обрађиватипосле проширења бројевних система до скупа Q рационалних бројева. Тек у овом скупу је то решавање изводљиво без познатих ограничења. Позната правила решавања једначина и неједначина наведеног облика треба повезати и објаснити одговарајућим особинама операција у скупу Q : ако је $a = b$, онда је $a + c = b + c$, ако је $a < b$ онда је $a + c < b + c$ итд. На пример, неједначина $5 - 3x < 6$ се може решавати следећим корацима: $5 < 6 + 3x$ (обема странама додато $3x$), $-1 < 3x$ (обема странама додато -6), $3x > -1$, $x > -\frac{1}{3}$ (обестране помножене са $\frac{1}{3}$). Пожељно је приликом објашњавања користити модел теразија. Кад се бирају нешто сложенији примери једначина и неједначина, непозната треба да фигурише само једанпут (на пример, $3 \cdot (7x - 4) = 25$). Решавајући текстуалне проблеме састављањем и решавањем одговарајућих једначина и неједначина, утврђују се научени поступци и сагледава њихова примена.

У делу који се односи на примену, најпре увести појам координатног система (апсцисна и ординатна оса, јединична дуж, квадранти), као и појам координата као уређеног пара који одређује положај тачке у координатној равни. У овом делу постоји могућност за понављање појмова из претходне године, одређивање осно и централно симетричних тачака и објеката у координатном систему у односу на координатне осе и координатни почетак, као и транслације тачака или познатих геометријских објеката за задати вектор. Обрадити одређивање растојања између две тачке само када оне имајуједнаке вредности апсциса или ордината, а одређивање средишта дате дужи у координатном систему повезати са појмомаритметичке средине из петог разреда.

Након усвајања основних појмова, ученици могу да проширезнања из петог разреда и приказују податке о зависним величинама табелама, тачкастим, линијским или стубичастим дијаграмима (и са вишеструким стубићима). Важно је да сеученици оспособе да „читају” графиконе и уочавају зависности међу величинама и случајевима када оне нису приказане директно на графикону или табели (пређени пут – брзина, број килограма – цена и сл.). У овомделу ученици би на једном делу часова, када савладају основне појмове, могли да се оспособе за елементарно коришћење неког одбесплатних динамичких софтвера за приказивање објеката у координатном систему и за цртање дијаграма.

Након понављања о појму размере из претходног разреда, увести појам пропорције и коефицијента пропорционалности. Обраду овог градива подредити практичном циљу, уз повезивање са већ познатим садржајима Математике (проценти) и других предмета (Физика, Географија, Биологија, Информатика) у циљу израчунавања непознатог члана пропорције. Кроз практичне примере, увести појам директне и обрнуте пропорционалности уз приказ зависности директне пропорционалности у координатном систему. Директну пропорционалност приказивати графички у координатном систему и условому $= kx$, при чему се не уводи општи појам функције, а може се поменути назив график линеарне функције. График линеарнефункције повезати са практичним примерима из свакодневног живота и других предмета.

Троугао

Основни циљ наставе геометрије је да се настави прелаз, започет у петом разреду, са нивоа визуелизације на нивоанаализирања и апстракције са првим корацима према дедукцији. Због тога треба инсистирати на правилним

формулацијама, закључивању, коришћењу логичких везника (и, или, ако...онда), али не треба претеривати у строгости кодпојединих дефиниција и доказа. Изузетно је значајно да се садржаји повезују са познатим појмовима и тврђењима из претходних разреда. У неким једноставнијим ситуацијама дати потпуне доказе тврђења.

Појам троугла повезати са познатим појмом затворене изломљене линије, а обим троугла повезати са збиром дужина дужи. Повезати тврђење о збиру унутрашњих углова троугла са познатим својствима трансверзалних углова и анализирати својства спољашњих углова троугла. Ученике навикавати да систематски и прецизно користе одговарајуће ознаке при обележавању страница, темена и углова троугла. Инсистирати да класификацију троуглова оштроугле, правоугле и тупоугле усвоје сви ученици.

Појмове једнакокраког и једнакостраничног троугла повезати са осном симетријом и инсистирати да ученици прихвате да сена-спрам једнаких углова у троуглу налазе једнаке странице и обрнуто. Објаснити чињеницу да се наспрам дуже странице у троуглу налази већи угао и обрнуто, као и теорему о неједнакости троугла.

Увести висину троугла као дуж која садржи теме троугла и нормална је на праву одређену наспрамном страницом, али не помињати ортоцентар, који је предвиђен за седми разред. Конструкције висине лењиром и шестаром повезати са знањима из петог разреда – конструкцијом нормале из тачке на праву.

Објаснити најпре конструкције углова од 90° и 60° , а затим увежбати конструкцију симетрале угла лењиром и шестаром и подсетити ученике на конструктивно сабирање и одузимање углова. На овај начин конструисати углове од 30° , 15° , $7^\circ 30'$, 75° , $22^\circ 30'$, $52^\circ 30'$ и друге углове. Указати на разлику између конструкције неког угла и цртања помоћу угломера.

Јасно истаћи да је у (геометријским) конструкцијама дозвољена употреба само обичног лењира и шестара. Важно је са ученицима поновити конструкције нормале на праву из дате тачке и паралеле дате праве кроз тачку која не припада тој правој.

Након претходних уводних садржаја о троуглу, обрадити основне конструкције троуглова: (СУС) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла између њих; (УСУ) конструкција троугла када је дата дужина једне странице и мера угла који на њу належу; (ССС) конструкција троугла када су дате дужине све три странице; (ССУ) конструкција троугла када су дате дужине две странице и величина угла наспрам веће од њих. Сваку од основних конструкција треба да прати одговарајуће тврђење о одређености страница и углова троугла. Нпр. тврђење за СУС конструкцију треба да гласи: ако су дате две странице троугла и угао између њих, онда су одређене величине свих углова и свих страница тог троугла. На примерима илустровати ситуације када није могуће конструисати одговарајући троугао: у случају УСУ ако је збир датих углова већи од 180° ; у случају ССС ако дате дужи не задовољавају неједнакости троугла. На примерима показати да у случају када су задате две странице и угао наспрам краће од њих постоје три могућности (задатак има два решења, једно решење или нема решења), али не инсистирати на оваквим задацима. На часовима вежбања, кроз задатке истичати специфичности у вези са конструкцијама једнакокраких, једнакостраничних и правоуглих троуглова. (Сложеније конструкције троуглова планиране су за седми разред.)

Обрада појма подударности међу троугловима природно се дели на три фазе. У првој фази увести појам подударности ослањајући се на визуелну перцепцију и геометријску интуицију ученика. Два троугла сматрамо подударним ако се један од њих може пре- неги тако да потпуно поклопи други, односно ако се ти троуглови разликују само по свом положају (у равни) и осим тога не постоји било каква друга разлика међу њима (по облику и димензијама). У овој фази, најважније је да ученици уочавају парове одговарајућих страница и парове одговарајућих углова два подударна троугла. Друга фаза је упознавање са ставовима подударности. Тврђења СУС, УСУ, ССС, ССУ, раније формулисана у вези са основним конструкцијама, треба да послуже за формулацију одговарајућих ставова. Нпр. тврђење СУС треба да буде преформулисано у став СУС: Ако су двестранице и њима захваћени угао једнаки двема страницама и њима захваћеним углом другог троугла, онда су ти троуглови подударни. У другој фази од ученика захтевати примену ставова само у најједноставнијим случајевима. Прецизније, треба сеограничити искључиво на задатке:

– у којима су дата (нацртана или описана) два троугла за које се непосредно (са слике или из текста) могу уочити једнакости из услова неког става;

– у којима се захтева од ученика да уочи који став се може применити и да одреди једнакост осталих парова одговарајућих страница, односно углова.

Кроз задатке наведеног типа истицати специфичности у случајевима када треба утврдити подударност једнакокраких, једнако- страничних, односно правоуглих троуглова. У трећој фази обраде подударности, применом ставова треба извести особине централне и оне симетрије које су ученицима познате из петог разреда. Оваква примена ставова подударности пре свега се односи на детаљна објашњења наставника, кроз која ће ученици постепено усвајати дедуктивни начин закључивања. Доказати најважнија тврђења о симетрали дужи и симетрали угла и из њих касније извести одговарајуће закључке о центру описане и уписане кружнице троугла. (У седмом разреду биће обрађени појмови *ортоцентар*, *тежишна дуж* и *тежиште*, особине у вези са њима, као и сложеније приме-не ставова подударности.)

Четвороугао

У овој области треба обрадити дефиниције и основна својства четвороуглова: паралелограма, квадрата, правоугаоника, ромба, трапеца и делтоида. Истицати и логичку повезаност ових фигура (квадрат је правоугаоник, правоугаоник је паралелограм, ромб је паралелограм). Посебно је важно нагласити да све особине паралелограма задовољавају и квадрат, правоугаоник и ромб, али да и сваки од њих има своје специфичне особине. Велики број особина троуглова треба поновити и искористити приликом откривања особина четвороуглова.

Запазити да се четвороугао разлаже на два троугла (дијагоналом), ослањајући се на теореме о угловима троуглова доћи до одговарајуће теореме о угловима четвороуглова. Паралелограму посветити највећу пажњу и пре свега обновити научено о паралелограму петом разреду. На основу наученог о паралелограму у петом разреду као и наученог о подударности троуглова и централној симетрији, основној симетрији и транслацији у шестом разреду, изводе се особине паралелограма и услови да четвороугао буде паралелограм. Важно је доказати својства паралелограма. Нагласити да су тачни и обрати

неких теорема у вези са паралелограмом.

Треба се ослањати на карактеристична (и изведена) својства при извођењу једноставнијих конструкција поменутих геометријских фигура и конструкције са њима повезаним елементима (дужима, угловима и дијагоналама). Сваки задатак са конструкцијом искористити за обнављање основних особина четвороугла који се конструише.

Обновити појам усмерених дужи и вектора (интезитет, пра-вац, смер, једнакост вектора). Увести појам супротног вектора множења вектора бројем. Објаснити поступак сабирања вектора надовезивањем вектора. Повезати сабирање вектора са паралелограмом, дијагоналом паралелограма. Одузимање вектора увести као сабирање вектора при чему се један вектор сабира са супротним вектором другог вектора.

Трапез дефинисати као четвороугао који има тачно један пар паралелних страна. Разлагањем трапеза на паралелограм и троугао или паралелограм и два троугла проучити његова својства. Такође, иста разлагања применити приликом конструкције трапезаи тако извођење конструкције трапеза свести на оне конструкције које су ученицима већ познате. Кодувођења појма средње линије троугла и трапеза и њихових својстава треба се ослонити на знања о векторима.

Увести појам и особине делтоида. Није предвиђена конструкција делтоида.

Површина четвороугла и троугла

Појам површине, којој је посвећено доста пажње, ученицима упознали у првом циклусу. Важно је обновити јединице којесе користе за мерење површине. Показати и израчунавање површине неких једноставнијих фигура нацртаних у квадратној мрежи, при чему је један квадрат те мреже изабран за јединицу мере

. Једна-чење површина геометријских фигура осмишљава се на класични начин, ослањајући се на појмове разложиве једнакости.

При томе се узима да су површине подударних троуглова једнаке.

Полазећи од формуле за површину правоугаоника, допуњавањем и разлагањем, изводе се формуле за површину паралелограма, троугла и трапеза. Обрадити израчунавање површине четвороуглова са нормалним дијагоналама: квадрат, ромб, делтоид, као и израчунавање површине произвољног четвороугла разлагањем на познате геометријске фигуре. Укључити практичне примене рачунања површина реалних објеката, и кроз ту примену константно обнављати јединице за мерење дужине и површине. Осим тога, важно је обрадити и ситуације у којима се рачуна површина фигура задатих у координатном систему.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развојаи напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном процесом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за

процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

ФИЗИКА

Циљ: Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Годишњи фонд часова; **72 часа**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – разликује врсте кретања према облику путање и према промени брзине и одређује средњу брзину; – објашњава узајамно деловање тела у непосредном додиру (промена брзине, правца и смера кретања, деформација тела) и узајамно деловање тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично и магнетно деловање); – разликује деловање силе Земљине теже од тежине тела; повезује масу и инерцију, разликује масу и тежину тела, 	<p>УВОД У ФИЗИКУ</p>	<p>Физика као природна наука. Физика и математика. Физика и техника. Физика и медицина. Методе истраживања у физици (посматрање, мерење, оглед...).</p> <p>Огледи који илуструју различите физичке појаве (из свакодневног живота). Демонстрациони огледи:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Како савити млаз воде? – Мехури од сапунице имају облик сфере, зашто? – Када настаје електрично пражњење? – Направи дугу. – Опишимо лик предмета у равном и сферном огледалу. <p>Улога мерења у физици и у свакодневном животу (мерење времена, дужине, површине и запремине...).</p>

<p>препознаје их у свакодневном животу и решава различите проблемске задатке (проблем ситуације); -демонстрира утицај трења и отпора средине на кретање тела и примењује добре и лоше стране ових појава у свакодневном животу; -демонстрира појаву инерције тела, деформације тела под дејство силе, узајамно деловање наелектрисаних тела и узајамно деловање магнета, притисак чврстих тела и течности; – разликује преношење силе притиска кроз чврста тела и течности и наводи примере примене (хидраулична преса, кочнице аутомобила, ходање по снегу...); – познаје примену хидростатичког притисака (принцип рада водовода, фонтане); – изражава физичке величине у одговарајућим мерним јединицама међународног система (SI) и разликује основне и изведене физичке величине, претвара веће јединице у мање и обрнуто</p>	<p>КРЕТАЊЕ</p>	<p>кретање (путања, пут, време, брзина, правац и смер кретања). Векторски карактер брзине. Подела кретања према облику путање и брзини тела. Зависност пређеног пута и брзине од времена код равномерног праволинијског кретања. Променљиво праволинијско кретање. Средња брзина. Демонстрациони огледи: – Кретање куглице по Галилејевом жљебу. – Кретање мехура ваздуха (или куглице) кроз вертикално постављену дугу провидну цев са течномшћу. Лабораторијска вежбе 1. Одређивање средње брзине променљивог кретања тела и сталне брзине равномерног кретања помоћу стаклене цеви са мехуром (или куглицом).</p>
	<p>СИЛА</p>	<p>Узајамно деловање два тела у непосредном додиру и последице таквог деловања: покретање, заустављање и промена брзине тела, деформација тела (истезање, сабијање, савијање), трење при кретању тела по хоризонталној подлози и отпор при кретању тела кроз воду и ваздух. Узајамно деловање два тела која нису у непосредном додиру (гравитационо, електрично, магнетно). Сила као мера узајамног деловања два тела, правац и смер деловања. Векторски карактер силе. Слагање сила истог правца. Процена интензитета силе демонстрационим динамометром. Сила Земљине тежине. Тежина тела као последица деловања силе Земљине тежине. Демонстрациони огледи.</p>

<p>(користи префиксе микро, мили, кило, мега); - процењује вредност најмањег подеока код мерних инструмената (односно, тачност мерења); – мери тежину, дужину, време, запремину и масу и на основу мерених вредности одређује густину и притисак; – одређује средњу вредност мерене величине и грешку мерења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (брзина, тежина, густина, притисак чврстих тела и течности...)</p>		<p>Истезање и сабијање еластичне опруге. Трење при клизању и котрљању. Слободно падање Привлачење и одбијање наелектрисаних тел Привлачење и одбијање магнета.</p>
	<p>МЕРЕЊЕ</p>	<p>Основне и изведене физичке величине и њихове јединице (префикси микро, мили, кило, мега). Међународни систем мера. Мерила и мерни инструменти (опсег и тачност). Директно и индиректно мерење. Појам средње вредности мерене величине и грешке мерења при директним мерењима. Демонстрациони огледи. – Мерење дужине (метарска трака, лењир), запремине (мензура) и времена (часовник, хронометар). Приказивање неких мерних инструмената (вага, термометри, електрични инструменти).</p> <p>Лабораторијске вежбе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Мерење димензија тела лењиром са милиметарском поделом. 2. Мерење запремине чврстих тела неправилног облика помоћу мензуре. 3. Мерење еластичне силе при истезању и сабијању опруге. 4. Мерење силе трења при клизању или котрљању тела по равној подлози.
		<p>Инертност тела. Закон инерције (Први Њутнов закон механике). Маса тела на основу појма о инертности и о узајамном деловању тела. Маса и тежина као различити појмови. Мерење масе тела вагом. Густина тела. Средња густина тела.</p>

	<p>МАСА И ГУСТИНА</p>	<p>Одређивање густине чврстих тела. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. Демонстрациони огледи. – Илустровање инертности тела. Судари двеју кугли (а) исте величине, истог материјала, (б) различите величине, истог материјала, (в) исте величине, различитог материјала. – Мерење масе вагом. – Течности различитих густина у истом суду – „течни сендвич” – Суво грожђе у газираној води. – Мандарина са кором и без коре у води. Лабораторијске вежбе 1. Одређивање густине чврстих тела правилног и неправилног облика. 2. Одређивање густине течности мерењем њене масе и запремине. 3. Калибрисање еластичне опруге и мерење тежине тела динамометром.</p>
	<p>ПРИТИСАК</p>	<p>Притисак чврстих тела. Притисак у мирној течности. Хидростатички притисак. Спојени судови. Атмосферски притисак. Торичелијев оглед. Зависност атмосферског притиска од надморске висине. Барометри. Преношење спољњег притиска кроз течности и гасове у затвореним судовима. Паскалов закон и његова примена. Демонстрациони огледи. – Зависност притиска чврстих тела од величине додирне површине и од тежине тела.</p>

		<ul style="list-style-type: none"> – Стаклена цев са покретним дном за демонстрацију хидростатичког притиска. – Преношење притиска кроз течност (стаклена цев с мембраном, Херонова боца, спојени судови). – Хидраулична преса (нпр. два медицинска инјекциона шприца различитих попречних пресека спојена силиконским цревом). – Огледи који илуструју разлику притисака ваздуха (како се ваздух може „видети”, како свећа може да гори под водом). – Огледи који илуструју деловање атмосферског притиска. <p>Лабораторијска вежба</p> <p>1. Одређивање зависности хидростатичког притиска од дубине воде</p>
--	--	---

Кључни појмови садржаја: кретање, мерење, сила, маса, густина, притисак

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма наставе и учења Физике били су усвојени стандарди постигнућа ученика у основној школи. Ученици шестог разреда треба да науче основне појмове и законе физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај Физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма Физике у следећим разредима. Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе. Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици шестог разреда.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета и исхода, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења Физике) прерасподелити садржаје према својој процени. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за Физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи/глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове.

Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији, итд.), ученицима шестог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод. Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Препоручени садржаји наставе оријентисане на исходе за шести разред доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе Физике: – Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона.

– Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и симулације). – Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу.

Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати:

1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе;
2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем-ситуација;
3. лабораторијским вежбама;
4. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (домаћи задаци, пројекти, допунска настава, додатни рад...);
5. систематским праћењем рада сваког ученика.

Да би се циљеви и задаци наставе Физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима. Методска упутства за предавања Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога, наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише закон појаве.

Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. Методска упутства за решавање рачунских задатака При решавању квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на правиначин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица). Методска упутства за извођење лабораторијских вежби Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за сваку лабораторијску вежбу умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради два до три ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака. У уводном делу часа наставник: – обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила), – обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе, – упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром, – указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности.

Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине (дужину, време,...), а не и за величине које се посредно одређују (нпр. притисак чврстог тела). Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Методска упутства за друге облике рада При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу.

Праћење рада ученика Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидну контролу његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака и лабораторијских вежби. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао на писменим вежбама непримерено је ученичком узрасту и физици као научној дисциплини.

Неопходно је да наставник од ученика, који се први пут среће са физиком, не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно и течно формулише. Будући да је програм оријентисан на исходе, по садржају и обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика шестог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечена знања, вештине и ставови буду трајнији и да ученик боље уочава повезаност разних области физике. Допунска настава и додатни рад Додатна настава из Физике организује се у шестом разреду са по једним часом недељно. Ова врста наставе обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за којесу ученици показали посебан интерес.

Редослед тематских садржаја у додатној настави прати редослед одговарајућих садржаја у редовној настави. Уколико у школи тренутно не постоје технички услови за остваривање неких тематских садржаја из додатне наставе, наставник бира оне садржаје који могу да се остваре. Поред понуђених садржаја, могу се реализовати и теме за које ученици покажу посебно интересовање. Допунска настава се такође организује са по једним часом недељно. Њу похађају ученици који у редовној настави нису били успешни. Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм Физике у шестом разреду. Слободне активности ученика, који су посебно заинтересовани за физику и друге природне науке, могу се организовати кроз разне секције.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да бивредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године). Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних, квалитативних и графичких задатака, лабораторијских вежби, пројеката... У сваком разреду треба континуирано пратити и вредновати знања, вештине и ставове ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује. На почетку школске године, потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања и потенцијала ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

Редни број теме	Назив теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Увод у физику	4	-	4
2.	Кретање	13	1	14
3.	Сила	14	-	14
4.	Мерење	8	5	13

5.	Маса и густина	11	4	15
6.	Притисак	11	1	12
Укупно		61	11	72

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја којепредвиђа програм Физике у шестом разреду.

Оријентациони број часова допунске наставе по темама:

Редни број и назив наставне области/ теме	Укупан број часова за наставну област/тему	Време реализације теме
Увод у физику	1	Септембар
Кретање	3	Септембар, октобар
Сила	2	Новембар, децембар
Мерење	3	Јануар, фебруар, март
Маса и густина	2	Април, мај
Притисак	1	јун

Дати број часова допунске наставе је оријентациони и зависи од потреба ученика и може варирати.

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатна настава обухвата нове садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес. Додатна настава обухвата припрему за такмичење и/или активности у складу са утврђеним интересовањима ученика.

Редни број и назив наставне области/ теме	Укупан број часова за наставну област/тему	Време реализације теме
Кретање	3	Септембар,октобар
Сила	2	Новембар,децембар
Мерење	3	Јануар,фебруар,март
Маса и густина	3	Април,мај
Притисак	1	јун

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ	Циљ учења <i>информатике и рачунарства</i> је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.		
Годишњи фонд часова	36 часова		
Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА / МОДУЛ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	ИСХОДИ (УЧЕНИК УМЕ ДА...)

1.	ИКТ	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – естетичка компетенција – комуникација – одговоран однос према здрављу – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... именује основне компоненте рачунара, наведе примере корисничких програма за одређену намену</p> <p>... користи програм за управљање документима на рачунару</p> <p>... разуме поступак дељења докумената преко Google диска</p> <p>... креира текстуални документ, примењује акције едитовања и форматирања и умеће табеле у документ</p> <p>... креира, уређује и структурира текстуалне документе који садрже табеле</p> <p>... креира и обрађује дигиталну слику</p> <p>... примењује алатке за снимање и обраду аудио-записа</p> <p>... правилно користи ИКТ уређаје</p> <p>... примењује алатке за снимање и обраду видео-записа</p> <p>... креира, уређује и структурира дигиталне садржаје (мултимедијалне презентације) који садрже табеле, видео и аудио записе</p>
2.	Дигитална писменост	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – естетичка компетенција – комуникација – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... препознаје и објасни функцију основних интернет сервиса</p> <p>... ефикасно користи интернет сервисе</p> <p>...одговорно и правилно користи ИКТ уређајеу мрежном окружењу</p> <p>... приступа интернету, самостално претражује, проналази и процењује информације и преузима их на свој уређај поштујући ауторска права</p> <p>...објасни поступак заштите дигиталног производа/садржаја одговарајућом СС лиценцом</p> <p>... чува и организује податке локално и у облаку</p>

			<p>... примењује поступке и правила за безбедно понашање и представљање на мрежи</p> <p>... поставља резултат свог рада на интернет, ради дељења са другима, уз помоћ наставника</p>
3.	Рачунарство	<ul style="list-style-type: none"> – компетенција за учење – одговорно учешће у демократском друштву – комуникација – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – решавање проблема – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... разуме разлику између текстуалних и визуелних програмских језика</p> <p>... објасни и примени одговарајућу програмску структуру (наредбе доделе, читавања, исписа)</p> <p>... користи математичке изразе за израчунавања у једноставним програмима</p> <p>... сврсисходно примењује програмске структуре (уграђене функције)</p> <p>... креира програм линијске структуре у текстуалном програмском језику</p> <p>... објасни и примени одговарајућу програмску структуру</p> <p>... разуме и предвиђа резултате наредби гранања</p> <p>... примени одговарајућу програмску структуру</p> <p>... користи у оквиру програма нумеричке, текстуалне и једнодимензионе низовске вредности</p> <p>... у визуелном окружењу креира једноставан рачунарски програм који укључује наредбе понављања</p> <p>... креира једноставан рачунарски програм који укључује наредбе понављања</p> <p>... разложи сложени проблем на једноставније функционалне целине (потпрограме)</p> <p>... вреднује своје знање о креирању програма који укључују наредбе понављања, гранања и дефинисане функције у текстуалном програмском језику</p>

			... креира програм који укључује математички алгоритам у текстуалном програмском језику
4.	Пројектна настава	<ul style="list-style-type: none"> – одговорно учешће у демократском друштву – комуникација – предузимљивост и оријентација ка предузетништву – рад са подацима и информацијама – сарадња – дигитална компетенција 	<p>... сарађује с осталим члановима групе у одабиру теме, прикупљању и обради материјала у вези са темом</p> <p>... бира и примењује технике и алатке у складу са фазама реализације пројекта</p> <p>... сарађује с осталим члановима групе у прикупљању и обради материјала и формулацији закључака у вези са темом</p> <p>... сарађује с осталим члановима групе у представљању резултата и закључака</p> <p>... наведе кораке и опише поступак решавања пројектног задатка</p> <p>... вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен</p>

Кључни појмови садржаја: обрада текста, табела, слајд презентације, интернет сервиси, безбедност на интернету, текстуални програмски језик

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна, да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу

и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу се наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе, односно са највише 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивањерачунара).

Наставницима се препоручује да у току шестог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривањакорелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из другихпредмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

Информационо-комуникационе технологије

Поновити и дискутовати са ученицима врсте дигиталних уређаја, као и намену програма које су користили у петом разреду. Ученици би требало да знају да наведу и препознају из којих се компоненти састоји стони и/или преносни рачунар иукратко опишу основну улогу сваке од њих.

Оспособити ученике за рад у програму за управљање документима на рачунару (који је део оперативног система рачунара), проналажење, копирање/пренос докумената са екстерних уређаја и меморија. Представити функције стандарднихдијалога за читавање, снимање и проналажење датотека.

Наставник бира корисничке програме (комерцијалне или слободне) које ће ученици користити. Програми за цртање, обраду текста, израду мултимедијалних презентација, снимање звука и видео-записа, репродукцију звука и видео материјаламогу бити инсталирани локално на рачунару или у“облаку” тј. могу се користити преко интернета.

При раду са текстом фокусирати се на креирање и формирање докумената из стварног живота који могу бити блиски ученицима овог узраста (нпр. писмо другу или другарици, кратак семинарски рад из биологије, распоред часова, списак ствари које треба понети на екскурзију). Све кораке у раду са програмом за обраду текста реализовати и у инсталираној верзији програма за обраду текста и на некој од бесплатних сарадничких платформи и мотивисати ученике да сарађују током креирања заједничких докумената.

Најпре обновити рад са основним алатима за уређивање и обликовање текста (унос текста, додавање, брисање, копирање, селектовање, поравнање, промена фонта, боје, величине слова, уметање слика, ...). Наглашавати потребу одабира одговарајућег писма одабиром тастатурног распореда за наше говорно подручје (ћирилица, латиница...) и инсистирати на примени језичког и дигиталног правописа. Усвојене вештине је неопходно увежбавати са ученицима, да би што ефикасније вршили основне операције са текстом коришћењем само тастатуре (да се крећу кроз текст карактер по карактер, реч по реч, пасус по пасус, да користе тастере Home и End, да селектују текст помоћу тастера Shift и тастера за кретање кроз текст, користе пречице за копирање, исецање, лепљење и сл.). Нагласити да се исте технике за рад са чистим текстом користе у великом броју разнородних програма (едиторима текста, текст-процесорима, клијентима електронске поште итд.).

Активности ученика усмерити на могућности одабраног текст-процесора, подешавање радног окружења, врсте приказа које су погодније у зависности од тога да ли се уноси текст, исправљају грешке у тексту или врши преглед документа пре штампања и сл. Оспособити ученике да подешавају радно окружење изабраног текст-процесора, подешавају димензије и маргине странице, уносе текст ћириличким и латиничким писмом, сачувају унети текст, отварају постојећи текстуални документ, затварају активни документ, врше основно формирање текста (својства пасуса, карактера итд.). Објаснити појам логичке структуре документа и приказати како се у документу могу експлицитно означити наслови, поднаслови и пасуси коришћењем уграђених стилова Наслов 1, Наслов 2 и Текст (прилагођавање постојећих и креирање нових стилова је напреднија тема која ће бити обрађивана у старијим разредима).

Навести елементе који се могу уметнути у текстуални документ (слике, графички облици, табеле, симболи...). Указати на сврху уметања таквих елемената наводећи једноставне примере и повезати технику уметања ових елемената са уметањем слика које су вршили у петом разреду.

Посебну пажњу посветити табелама. Изабрати једноставне примере (распоред часова, календар и сл.) помоћу којих се уводе елементи табеле: ћелија, ред и колона. Представити алате за рад са табелама који су доступни у програму за обраду текста. Вежбати њихово додавање, брисање, селекцију, применити шаблоне за дизајн и сл. Оспособити ученике да уметну табелу у текстуални документ, уносе и уређују садржаје табела, формирају табелу.

Особити ученике да прегледају текстуални документ пре штампања, подесе параметре за штампу и, ако постоје услови, одштапају документ.

У оквиру уређивања дигиталне слике/цртежа оспособити ученике да поред основних алата изабраног програма (селектовање, копирање, лепљење, промену величине слике, додавање и брисање облика, одсецање дела слике, чување у жељеној величини и квалитету слике, затварање, проналажење и сл.) користе и напредне алате за припрему слике за уметање у текстуални документ и мултимедијалну презентацију (нпр. алати за зумирање, унос текста, употребу четкице, гумице, додавање сенке, додавање тродимензионалних ефеката).

Снимање звука и видео-записа сходно могућностима започети демонстрацијом употребе уређаја: камера, микрофон, звучници, мобилни телефони, односно других расположивих уређаја који обављају предвиђене функције. Поред основних техника у процесу снимања (покрени, заустави, сачувај, обриши) и репродукције (покрени, паузирај, заустави, пусти од почетка, подеси јачину звука) обучити ученике да одговарајућим алатом модификују видео запис (скраћивање). У вежби чувања аудио/видео записа скренути пажњу на различите типове датотека у конкретном програму (нпр. mp3, mp4, avi, midi...).

Пре обраде теме израде слајд-презентација подсетити ученике на основна правила визуелизације и презентовања, а при реализацији наставе стално указивати на најчешће грешке (сувише текста, велики број слајдова, различити фонтови и сл.). При изради мултимедијалних презентација демонстрирати примену основних алата за уређивање и обликовање садржаја у изабраном програму. Поред алата за уређивање и обликовање текста и слика, представити алате за рад са уметнутим елементима проширујући примену на рад са табелама, графичким објектима, видео и аудио записима (користити претходно креиране звучне и видео записе, прилагодити тип датотеке изабраном програму – представити ученицима неки од расположивих програма за конверзију формата датотека). Оспособити ученике да подесе радно окружење, бирају одговарајући поглед на презентацију, креирају слајдове, уносе текст и друге објекте (слике, табеле, графиконе) и доследно их форматирају (користећи мастер слајд). Теме треба да буду смислене и релевантне за ученике, најбоље је да се користе презентације у којима се обрађују теме из наставе, како информатике и рачунарства, тако и других предмета. Ученици неке презентације могу да креирају и у склопу домаћих задатака, а на часу је могуће анализирати презентације направљене код куће. Кроз разговор са ученицима дефинисати појам добре презентације и демонстрирати начине представљања. Нагласити да презентације треба да буду једино у функцији садржаја, избегавати анимације „по сваку цену” које оптерећују презентацију.

Препоручени број часова је 10.

Дигитална писменост

Представити појам и врсте рачунарских мрежа и увести основне појмове и терминологију из ове области (сервер, клијент, локалне мреже, мреже широког распона, глобална мрежа – Интернет). Подсетити ученике на правила коришћења ИКТ уређаја на одговоран и сигуран начин, сада у мрежном окружењу.

Представити ученицима основне интернет сервисе: сервис електронске поште, www као јавни информациони сервис, дискусионе групе и сервисе за претраживање интернета. Објаснити чему ти сервиси служе, упознати их са планом коришћења ових сервиса.

Представити веб као најпознатији интернет сервис. Објаснити да веб функционише тако што су корисницима потребне услуге и њима их пружају уређаји специјализовани за то (сервери). У свакој комуникацији морају да постоје правила, односно протоколи (HTTP и HTTPS) као и правилно навођење и коришћење адреса (домена и УРЛ са једне и IP и MAC адреса са друге стране).

Објаснити структуру УРЛ адресе и значење појединих домена edu.rs, gov.rs, .com... Упутити ученике на веб сајт (нпр. <http://www.mojaipadresa.info/>) путем кога могу да пронађу информације о IP-адреси сајта, као и уређаја који је употребљен за претрагу.

Нагласити значај дигиталног трага који посетилац оставља приликом посете неком сајту. Напредне технике претраге у изабраном претраживачу представити на унапред припремљеном скупу веб-страна (претрага према веб адреси сајта), кроз дискусију и практичан рад на вредновању интернет извора (публика којој је сајт намењен, аутор, тачност/прецизност, објективност, актуелност и интернет адреса) подстицати развој критичког мишљења ученика.

Код преузимања било ког садржаја са интернета важно је подсетити ученике на поступке преузимања и чувања на жељеној локацији, као и на етичка и правна питања приступа садржајима (лиценце), заштите од нежељених програма, као ина правила понашања на интернету (енг. netiquette).

Подсетити ученике на значај поштовања ауторских права и сврху CC (Creative Commons) лиценци. Представити начин лиценцирања сопственог ауторског дела комбинацијом расположивих симбола, на адреси <https://creativecommons.org/share-your-work/> .

Нагласити да се приликом посете сајтовима, као и приликом преузимања садржаја, дигитални уређај који користимо је изложен процедурама којима се прикупљају подаци за које корисник не зна у коју ће сврху бити употребљени (IP адреса, локација), а уређај може бити изложен дејству нежељених програма (вируси, шпијунски програми). У ту сврху је потребно применити расположиве мере заштите.

Посебну пажњу посветити питањима дигиталног насиља (приликом обраде или кроз пројектни задатак пожељно је спровести са ученицима истраживање на тему дигиталног насиља, применом онлајн упитника, радионица или квиза, какви се могу наћи, на пример, на адреси <http://www.mpn.gov.rs/grupa-za-prevenciju-nasilja/>, у приручнику Дигитално насиље – превенција и реаговање). Набројати и описати најчешће видове дигиталног насиља (како се дигитални уређаји и сервис користе као оруђа дигиталног насиља: социјалне мреже, СМС и телефонски позиви, сликовне поруке и видео материјали и др.), како препознати облике дигиталног насиља, посебно вршњачког насиља. Дискутовати ситуације када се неко насиље врши у стварном свету и преноси у дигитални свет, који су најчешћи примери, како исправно реаговати у конкретним ситуацијама, коме се обратити, које поступке је могуће примењивати и која правила понашања установити за безбедно представљање на мрежи. Упознати ученике са неким од начина за препознавање и пријаву дигиталног насиља: СОС телефони онлајн форма за пријаву насиља, као и сајтови који су посвећени пројектима владе у борби против дигиталног насиља.

Представити предности употребе веб сервиса на примеру алата за креирање онлајн упитника, који не би садржао више од три питања различитог типа. Нагласити значај онлајн упитника као корисног алата за прикупљање података у истраживањима, анкетама, квизовима или тестовима. Наставник креира онлајн упитник на свом налогу на диску, објављује га на школском сајту и ученицима поставља као задатак да на својим радним јединицама попуне упитник. Показати ученицима како изгледа табела са свим њиховим одговорима. Преузети табелу и без удубљивања у њену структуру показати како за свако питање изгледа колона са њиховим одговорима. Урадити попуну упитника два пута, први пут допустити ученицима да се представе са својим измишљеним именима и други пут, нагласити ученицима да попуне своја права имена. Упоредити, заједно са ученицима, одговоре за иста питања у једном и другом случају.

За утврђивање и појашњавање ове теме организовати квизове или радионице (на теме безбедно-небезбедно, пожељно- непожељно понашање на интернету) као и симулације небезбедних ситуација са акцентом на то како је пожељно реаговати у датим ситуацијама (кроз играње улога и сл.). Једна од активности за ученике, ради повезивања знања, може бити израда текстуалних докумената или мултимедијалних презентација на тему: Моја правила понашања на интернету, Пет најважнијих правила за безбедан интернет, Како да интернет постане сигурнији за децу, и сл. Кроз креирање ових докумената увежбаватисараднички рад и коришћење бесплатних онлајн платформи.

Препоручени број часова је 4.

Пројектни задатак из области ИКТ и Дигитална писменост

При реализацији тематске целине нагласак је на разради пројектног задатка – од израде плана до представљања решења. Наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложеношћу теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина ИКТ и Дигитална писменост, техничке опремљености школе и других релевантних фактора).

Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наглашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

При представљању фаза пројекта може послужити следећи пример: *Фаза 1*: представљање тема, формирање група и одабир теме; *Фаза 2*: Одабир материјала и средстава, разматрање додатне подршке предметног наставника у зависности од теме; *Фаза 3*: Планирање времена и избор стратегије за решавање задатка у складу са роком за предају рада; *Фаза 4*: Прикупљање и проучавање материјала, израда задатка и припрема за излагање; *Фаза 5*: Представљање резултата пројектног задатка, дискусија и процена/самопроцена урађеног (наставник модерира, обезбеђује услове за штоуспешније излагање, усмерава дискусију и врши евалуацију урађеног са јасном повратном информацијом). Пројектни задаци се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. За предвиђени број часова ове тематске целине и са добро испланираним активностима може се очекивати да ученици успешно израде и представе решење пројектног задатка. Акцент је на подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика. Циљ је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

- израда упутства или туторијала са табеларним представљањем података
- израда упитника на тему дигиталног насиља

Спровести са ученицима истраживање на тему дигиталног насиља, а резултате спроведеног истраживања користити приликом представљања пројектног задатка (пожељно је да наставник користи онлајн упитник приликом прикупљања података, за које би ученици приредили питања). Ученици се могу поделити у групе сходно фази истраживања: група која осмишљава питања, група која анализира прикупљене податке, представља резултате истраживања и група која израђује упутства заштите од дигиталног насиља.

Додатна мотивација за ученике може бити избор најбољих радова за: школски часопис, сајт школе, огласну таблу (одељење гласа – вредновање, самовредновање) а да остале радове постављају на пано у кабинету информатике и рачунарства...

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као штосу текстуални фајлови, слике, видео материјали и сл.

Препоручени број часова је 4.

Рачунарство

Представити концепт *текстуалних програмских језика*, укратко, потом изабраног програмског језика, као и неке основне сличности и разлике у односу на визуелни програмски језик који су ученици користили у петом разреду. Укратко представити *едитор* изабраног текстуалног програмског језика и значај поштовања основних правила приликом

писања *наредби*. Направити везу између наредби које записујемо текстом и очекиваног дејства те наредбе, на једноставном примеру, као и везу између корака алгоритма и одговарајуће наредбе.

Реализацију теме започети приказом израде задатака израчунавањем, применом операција: сабирања, одузимања, множења и (реалног) дељења. Пожељно је бирати задатке који имају реалну примену у стварном животу из области блиских ученицима (спорт, мода), било у другим наставним предметима (математика, физика, биологија, историја, географија и слично). Увести појам израза у програмском језику и његових саставних елемената (бројевних константи, променљивих и аритметичких оператора, уз пратећи појам типа).

Увести *променљиве* као појам за именовање улазних података и међурезултата израчунавања као и механизам за читавање вредности улазних података и испис резултата. Променљиве у почетку третирају на исти начин као у математици не мењати вредности једном додељеним променљивима (императивна додела, попут $i=i+1$, је нов концепт на који је потребно поново се вратити током обраде итеративних поступака). Ако је приликом уноса података неопходна конверзија читаног текста у број укратко је описати, а детаљно појашњење дати када се буде обрађивала тема рада са текстом.

Обратити пажњу на то да се задаци који су у математици обично рађени над конкретним вредностима улазних података сада решавају над симболичким вредностима (у општим бројевима) и дати довољно времена ученицима да савладају ту промену.

Увести посебно операције одређивања целобројног количника и остатка и показати могуће примене: конверзије метричких јединица (нпр. конверзија центиметара у метре и центиметре, конверзија времена из минута у сате и минуте, конверзија углова из секунди у степене, минуте и секунде, одређивање цифара двоцифреног броја и слично). Обратити пажњу на то да се на часовима математике не уводе функције за одређивање количника и остатка тако да од ученика не треба очекивати предзнање у овом домену.

Поред израчунавања, још један незаобилазан елемент програмирања чине *наредбе и контрола тока програма*. Осим секвенцијалног ређања наредби једне иза друге, основу контроле тока чине *гранање и понављање*.

Вежбање *контроле тока програма* може се веома лепо постићи цртањем уз помоћ покретања објекта који током кретања оставља траг на екрану и работа који у лавиринту има задатак да дође на одређено место, заобилазећи при том препреке и премештајући предмете. Ова два приступа су често део уводних курсева програмирања заснованих на блоковском програмирању (нпр. на code.org), а за њих постоји и директна подршка у неким програмским језицима и окружењима.

Ученицима искорак у рачунарску графику обично бива занимљивији од писања програма који раде у чистом текстуалном режиму и стога има смисла током обраде теме контроле тока програма користити овакве библиотеке.

У склопу обраде *гранања* потребно је приказати релацијске операторе (једнако, различито, мање, веће, мање-једнако, веће-једнако) и писање релацијских израза који се јављају као услови у наредби гранања. Показати непотпуни (тзв. if-then) и потпуни (тзв. if-then-else) облик наредбе гранања. Приказати и *логичке операторе* (*и*, *или*, *не*) који се користе за изражавање сложенијих услова. На основном нивоу сасвим је довољно да ученици савладају гранање на основу елементарног услова (нпр. да у зависности од унете спољне температуре одреде да ли је довољно топло за купање) и евентуално да повежу два услова на одговарајући начин (нпр. да одреде да ли број припада неком интервалу поређењем са доњом и горњом границом интервала).

Понављање започети најједноставнијим обликом у којем се тражи да се неки блок наредби понови одређени број пута (нпр. помери работа десет корака напред, десет пута испиши неки текст, четири пута помери корњачу напред и окрени је за 90 степени). Иако

визуелни програмски језици често имају посебну наредбу за ово, у текстуалним програмским језицима се она обично реализује општијим наредбама (класичном петљом *for*). Кроз низ задатака ученицима скренути пажњу на изменувредности *бројачке променљиве* током трајања петље. Претходно, веома пажљиво, скренути пажњу ученицима на то да се вредности променљивих током трајања програма могу мењати (нпр. цена пре и после поскупљења се може чувати у једној променљивој), за разлику од математичког контекста на који су ученици навикли у којем су променљиве само имена вредности и не постоји могућност измене вредности једном уведене променљиве. Описати намену и начин употребе *коментара као поруке* приликом задавања улазних и излазних вредности за променљиве.

Поред рада са бројевима у реалним програмима најчешћи је *рад са текстуалним подацима*. У већини савремених језика постоји посебан тип података за то (*ниске тј. стрингови*), опремљен великим бројем корисних библиотечких функција. Ученицима приказати како се формирају *променљиве текстуалног типа*, како се одређује дужина текста, како се врши конверзија између текста (који садржи низ цифара) и бројева, како се врши провера да ли текст садржи карактер, како се издваја део текста на датим позицијама и слично. Ако је директно подржан програмским језиком, илустровати и поредак између ниски (лексикографски, као у речнику).

Представити концепт декомпоновања сложенијих проблема на једноставније потпроблеме у домену израчунавања кроз дефинисање и употребу помоћних функција. Одабрати пригодне, једноставне задатке, којима се илуструје употреба неких елементарних библиотечких функција (нпр. растојање између два броја се може увести као апсолутна вредност њихове разлике, минимум и максимум више задатих вредности или других пригодних које се могу пронаћи у библиотечким функцијама). Ученицима приказати и могућност дефинисања помоћних функција, али инсистирати само на изразито једноставним примерима (нпр. функција која израчунава обим правоугаоника).

Од ученика, на овом нивоу, није могуће очекивати креирање сложенијих програма, па сходно томе, задатке прилагодити тако да горња граница дужине текста програма буде десетак линија. У првој фази ученици треба да разумеју како раде готови програми које наставник пише (да могу да предвиде резултат њиховог рада без извршавања програма), затим у наредној фази могу да допуњавају програме чији је основни костур дат и тек онда да самостално пишу програме од почетка до краја. Метода откривања и отклањања грешака у готовим програмима може се користити у свим поменутих фазама (на основном нивоу, то су једноставне синтаксичке грешке, а на напредном су озбиљнији семантички пропусти).

У склопу додатне наставе и рада са заинтересованим ученицима препоручује се израда задатака донекле комплексније алгоритарске структуре и упознавање ученика са мало ширим фрагментом библиотеке одабраног програмског језика. Кроз задатке могуће је упознати ученике са сложенијим и угњевдним гранањем (на пример, одређивање агрегатног стања воде на основу температуре или оцене ученика на основу броја поена, упоређивање два датума на основу поређења година, затим месеца и на крају дана и слично). У склопу обраде петљи могуће је обрадити имплементације неколико основних алгоритама: одређивање збира, производа, броја елемената, минимума и максимума серије елемената, пресликавање и филтрирање серије (на пример, штампање таблице квадрата и корена, издвајање свих дана у којима је дневна температура била испод нуле), линеарна претрага серије елемената (провера да ли серија садржи елемент који задовољава одређено својство) и њихове комбинације. Да би ученици боље разумели ове алгоритме, могуће их је прво имплементирати на кратким серијама, без коришћења петље (на пример,

имплементирати прво одређивање максимума пет бројева, па тек онда прећи на максимум n бројева). Ученицима је могуће приказати и алгоритме одређивања цифара у позиционом запису броја и формирања броја на основу датих цифара. У циљу једноставнијег решавања задатака, ученицима је могуће приказати напредније структуре података које савремени програмски језици подржавају: уређене парови и n -торке (на пример, пар географских координата), мапе тј. речнике (на пример, пресликавање имена ученика у број освојених поена, пресликавање имена града у пар његових географских координата) и слично. Такође, могуће је проширити скуп библиотечких функција које ученици могу да користе. Све појмове увести искључиво кроз примере употребе у смисленим задацима и избегавати приступ у коме се нови појмови уводе без јасне мотивације.

Препоручени број часова је 15.

Пројектни задатак из области Рачунарство

Пројектна настава је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађенарешења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истраживање можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем”. Учење засновано на истраживању почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка.

Могуће теме наставног пројекта:

- како да убедимо тинејџере да се здраво хране? (израда програма који нпр. нуди намирнице различитих група и, на основу одабраних, рачуна калоријску вредност...);
- како би могао да изгледа најефикаснији бицикл на свету? (израда програма који прорачунава перформансе бицикла на основу нпр. различите величине точкова...);
- шта можемо да учинимо са школским отпадом? (израда програма који прорачунава нпр. зараду од продаје

секундарних сировина...)

– како би могли да редижајирамо учионицу па да услови за учење буду бољи? (израда програма који прорачунава нпр. цене кречења различитим врстама материјала или цене различитог школског мобилијара...);

– како да производимо здраву ужину за дефинисани буџет? (израда програма који прорачунава нпр. укупну цену успостављања пластеника са различитим биљним културама).

Сви елементи пројектног задатка морају бити реални. Ученици треба да потраже цене одређених производа и/или услуга, дизајнирају једно или више решења и предвиде трошкове за свако од њих.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна – не сме да се односи само на квалитет креираних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења (коришћењем научених техника рада у програмима за обраду текста, звучних и видео записа, програмима за израду презентација). Препоручени број часова је 3.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Годишњи фонд часова: 72

ЦИЉЕВИ И ЗАДАЦИ

Циљ наставе **технике и технологије** је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одоворан однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа преузимљиво и иницијативно.

Задаци предмета су да ученици:

- ❖ Стекну основно техничко и технолошко васпитање и образовање,
- ❖ Стичу основна техничко – технолошка знања, умења, вештине и оспособљавају се за њихову примену у учењу, раду и свакодневном животу,
- ❖ Схвате законитости природних и техничких наука,
- ❖ Сазнају основни концепт информационо - комуникационих технологија (ИЦТ), сазнају улоге ИЦТ у различитим струкама и сферама живота,
- ❖ Науче употребу рачунара са готовим програмима за обраду текста, за графичке приказе, интерфејс и интернет,
- ❖ Развијају стваралачко и критичко мишљење,
- ❖ Развијају способност практичног стварања, односно да реализују сопствене идеје према сопственом плану рада и афирмишу креативност и оригиналност,
- ❖ Развијају психомоторне способности,
- ❖ Усвоје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада,
- ❖ Савладавају основне принципе руковања различитим средствима рада, објектима технике и управљања технолошким процесима,
- ❖ Развијају прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака,
- ❖ Стичу радне навике и оспособљавају се за сарадњу и тимски рад,

- ❖ Комуницирају на језику технике (техничка терминологија, цртеж),
- ❖ Стекну знања за коришћење мерних инструмената,
- ❖ На основу физичких, хемијских, механичких и технолошких својстава одаберу одговарајући материјал за модел, макету или средство,
- ❖ Препознају елементе (компоненте) из области грађевинарства, машинства, електротехнике, електронике и да их компонују у једноставније функционалне целине (графички и кроз моделе, макете или предмете),
- ❖ Разумеју технолошке процесе и производе различитих технологија,
- ❖ Препознају природне ресурсе и њихову ограниченост у коришћењу,
- ❖ Прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском извору,
- ❖ Одаберу оптимални систем уривљања за динамичке конструкције (моделе), израде или примене једноставнији програм за управљање преко рачунара,

- ❖ Упознају економске, социјалне, техничко-технолошке, еколошке и етичке аспекте рада и производње и њихов значај на развој друштва,
- ❖ Примењују мере и средства за личну заштиту при раду,
- ❖ Знају мере заштите и потрбу за обнову и унапређење животног окружења,
- ❖ На основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања правилно одаберу своју будућу професију и др.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- ❖ Упознају врсте грађевинских објеката и њихове намене,
- ❖ Упознају технике грађења;
- ❖ Упознају карактеристике грађевинског техничког цртања и основне грађевинске симболе;
- ❖ Науче да читају и користе једноставније грађевинске цртеже-документацију за изградњу, адаптацију и уређење стана, одговарајуће перспекте;
- ❖ Науче да користе готове једноставне софтверске алате за цртање;
- ❖ Науче како се користи CD-ром, флеш меморија и штампач;
- ❖ Упознају основне врсте, карактеристике и примену грађевинских материјала;
- ❖ Стичу навике за рационално коришћење материјала и енергије;
- ❖ Стичу и развијају културу становања у савременим условима;

- ❖ Упознају функционисање кућне инсталације (водоводне, топлотне и канализационе);
- ❖ Стекну представу о функционисању и организацији саобраћаја у саобраћајним објектима;
- ❖ Стекну знања о примени и битним карактеристикама грађевинских машина;
- ❖ Упознају основне процесе у пољопривредној производњи;
- ❖ Науче да примењују једноставније техничке цртеже у пројектовању модела или макета према сопственом избору: грађевинских или саобраћајних објеката;
- ❖ грађевинских или пољопривредних машина и уређаја; детаља из уређења стана и др.

НАСТАВНА ТЕМА/ОБЛАСТ	Број часова по теми	Број часова	
	Укупно	обрада	остали типови часа
ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	6	4	2
САОБРАЋАЈ	8	4	4
ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	18	6	12
РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА	20	15	5
КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ - ИДЕЈА ПРЕТОЧЕНА У СТВАРНОСТ	20	1	19
72	33	39	

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ:

- У оквиру области **Животно и радно окружење** посебно развијати међупредметне компетенције – **Одговоран однос према околини, Одговоран однос према здрављу, Дигитална, Компетенција за учење и Комуникација.**
- У оквиру области **Саобраћај** посебно развијати међупредметне компетенције – **Дигитална, Компетенција за учење, Решавање проблема, Одговоран однос према здрављу и Комуникација.**
- У оквиру области **Техничка и дигитална писменост** посебно развијати међупредметне компетенције – **Дигиталну, Рад са подацима и информацијама, Естетичка и Комуникација**
- У оквиру области **Ресурси и производња** посебно развијати међупредметне компетенције – **Одговоран однос према околини, Компетенција за учење, Сарадња, Решавање проблема, Дигитална, Рад са подацима, Естетичка и Одговоран однос према здрављу.**
- У оквиру области **Конструкторско моделовање** посебно развијати међупредметне компетенције – **Предузетништво, Решавање проблема, Сарадња, Дигиталну, Комуникација, Естетичка, компетенција за учење и Одговоран однос према здрављу.**

АКТИВНОСТИ КОЈЕ ДОМИНИРАЈУ У РАДУ

Наставника (организатор и реализатор наставе; партнер у комуникацији, мотивише ученика, праћење практичног рада, праћење постигнућа ученика...)	Пажљиво планира и припрема наставу, проверава претходна знања и искуства ученика, реализује и води наставни процес, помаже ученицима да поставе циљеве и задатке, помаже ученицима у процесу учења и решавања задатака, прати и пружа подршку, подстиче ученике на стваралачко истраживање, подстиче сарадњу и тимски рад,
--	--

	помаже ученицима да превазиђу неочекиване проблеме и ситуације током учења, самостално и заједно са ученицима вреднује процес и резултате наставе,)...
Ученика (разговор, слушање, описивање, експериментисање, посматрање, уочавање, израда практичног рада, стварање, истраживање, планирање, представљање, унапређивање)	Пажљиво прати излагање наставника и својих другова, аргументовано и са уважавањем се укључује у дискусије и износи своја мишљења, планира своје учење и напредак, процењује свој и рад својих другова, проналази начине за решавање проблема, истражује различите изворе знања, повезује нова са ранијим знањима и искуством, учествује у различитим наставним и ваннаставним активностима и пројектима...

НАЧИНИ ПРАЋЕЊА И НАПРЕДОВАЊА УЧЕНИКА ТОКОМ ГОДИНЕ

Усмено излагање	Активно ст на часу	Практичне вежбе (радове)	Домаћи задатак	Тест	Графички радови	Презентације (рад на рачунару)	Заинтересованост	Преглед свески
*	*	*	*	*	*	*	*	*

(* начини који се користе у раду)

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ
ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: -повеже развој грађевинарства и значај урбанизма у побољшању услова живљења. -анализира карактеристике савремене културе становања.	Значај и развој грађевин. Просторно и урб.планирање. Култура становања у урбаним и руралним срединама, објектима за индивидуално и

	-класификује кућне инсталације на основу њихове намене.	колективно становање, распоред просторија, уређење стам. прост.Кућне инст.
САОБРАЋАЈ	-класификује врсте саобраћајних објеката према намени. -повезује неопходност изградње прописне инфраструктуре са безбедношћу учесника у саобраћају. -повезује коришћење информационих технологија у саобраћајним објектима са управљањем и безбедношћу путника и робе. -демонстрира правилно и безбедно понашање и кретање пешака и возача бицикла на саобраћајном полигону и/или уз помоћ рачунарске симулације.	Саобраћајни системи. Саобраћајни објекти. Управљање саобраћајном сигнализацијом. Правила безбедног кретања пешака и возача бицикла у јавном саобраћају.
ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	-скицира просторни изглед грађевинског објекта. -чита и црта грађевински технички цртеж уважавајући фазе изградње грађевинског објекта уз примену одговарајућих правила и симбола. -користи рачунарске апликације за техничко цртање, 3D приказ грађевинског објекта и унутрашње уређење стана уважавајући потребе савремене културе становања. -самостално креира дигиталну презентацију и представља је.	Приказ грађевинских објеката и техничко цртање у грађевинарству. Техничко цртање помоћу рачунара. Представљање идеја и решења уз коришћење дигиталних презентација.

**РЕСУРСИ И
ПРОИЗВОДЊА**

-класификује грађевинске материјале према врсти и својствима и процењује могућности њихове примене.
-повезује коришћење грађевинских материјала са утицајем на животну средину.
-повезује алате и машине са врстама грађевинских и пољопривредних радова.
-реализује активност која указује на важност рециклаже.
-образложи на примеру коришћење обновљивих извора енергије и начине њиховог претварања у корисне облике енергије.
-правилно и безбедно користи уређаје за загревање и климатизацију простора.
-повезује значај извођења топлотне изолације са уштедом енергије.
-повезује гране пољопривреде са одређеном врстом производње хране.
-описује занимања у области грађевинарства, пољопривреде, производње и прераде хране.
-изради модел грађевинске машине или пољопривредне машине уз примену мера заштите на раду.

Подела, врсте и карактеристике грађевинских материјала.
Техничка средства у грађевинарству и пољопривреди.
Организација рада у грађевинарству и пољопривреди.
Обновљиви извори енергије и мере за рационално коришћење топлотне енергије.
Рециклажа материјала у грађевинарству и пољопривреди и заштита животне средине.
Моделовање машина и уређаја у грађевинарству, пољопривреди или модела који користе обновљиве изворе енергије.

**КОНСТРУКТОРСКО
МОДЕЛОВАЊЕ**

-самостално/тимски врши избор макете/модела грађевинског објекта и образложи избор.

-самостално проналази информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ.

-креира планску документацију (листу материјала, редослед операција, процену трошкова) користећи програм за обраду текста.

-припрема и организује радно окружење одређујући одговарајуће алате, машине и опрему у складу са захтевима посла и материјалом који се обрађује.

-израђује макету/модел поштујући принципе економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду.

-учествује у успостављању критеријума за вредновање, процењује свој рад и рад других и предлаже унапређења постојеће макете/модела.

-одреди реалну вредност израђене макете/модела укључујући и оквирну процену трошкова.

Израда техничке документације.

Израда макете/модела у грађевинарству, пољопривреди или модела који користи обновљиве изворе енергије.

Представљање идеје, поступка израде и решења производа.

Одређивање тржишне вредности производа укључујући и оквирну процену трошкова.

Представљање производа и креирање дигиталне презентације.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

- Информатика и рачунарство
- Математика
- Биологија, Географија, Ликовна култура, Физика

Остварити посету градилишту.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Животно и радно окружење (6)

У овој области се обрађују садржаји који се односе на грађевинарство као грану технике. Уз помоћ медија потребно је у најкраћим цртама приказати историјски развој грађевинарства и повезати га са побољшањем услова живљења. Потребно је нагласити значај урбанизма и просторног планирања. Путем посматрања и анализе примера навести ученике да анализирају и закључују како се култура становања разликује у зависности од врста насеља и стамбених објеката, које су карактеристике посебности, као и како се одређује распоред просторија у стану са аспекта функционалности, удобности и економичности. И упознати ученике са правилном применом и употребом кућних инсталација.

Саобраћај (8)

У овој области садржај је мало проширен у односу на прошлу годину и односи се на саобраћајне објекте, њихову намену, функционалност и организацију саобраћаја. Посебно обратити пажњу да безбедност учесника у саобраћају зависи и од прописне инфраструктуре (опреме пута, обележавања и сигнализација, квалитет израде саобраћајних објеката). Објаснити ученицима како се управља саобраћајем коришћењем ИКТ и колико такво управљање утиче на безбедност путника и робе.

Са аспекта безбедности учесника у саобраћају обратити пажњу на учешће пешака и возача бицикла у јавном саобраћају. За реализацију свих садржаја користити мултимедије као и саобраћајне полигоне практичног понашања у саобраћају у оквиру школе.

Техничка и дигитална писменост (18)

У овом делу програма ученици развијају нове интегрисане модалитете техничке и дигиталне писмености. У почетку поновити које су вештине из техничког цртања усвојили ученици у претходном разреду. Ученике треба оспособити за рад у рачунарској апликацији за техничко цртање примереној њиховом узрасту и потребама. Објаснити правила и симболе који се користе у техничком цртању у области грађевинарства. Приликом цртања техничких цртежа препоручује се индивидуалан рад. Упознати их са израдом пресека стана. Предвидети коришћење дигиталних презентација које су сами ученици израдили.

Акцентат треба да буде на дизајну мултимедијалних елемената презентације, начину представљања решења и развоју вештине комуникације. Потребно је обезбедити и простор за дискусију и давање вршњачке информације на основу успостављених критеријума.

Ресурси и производња (20)

Ово је сложена наставна област јер у оквиру ње изучавају грађевинарство, пољопривреду, енергетику и екологију. Насамом почетку рада упознати ученике на нивоу обавештености, са основном поделом грађевинских материјала према пореклу и намени. Врсте и начин производње, основне карактеристике грађевинских материјала, и њихову примену. Упознати ученике са конструктивним елементима објекта (темељ, зидови, међуспратна конструкција, сепенице и кров) уз међусобно повезивање иначин градње. Такође их упознати са врстама грађевинских објеката у оквиру нискоградње, високоградње и хидроградње. Објаснити савремени и традиционални начин градње објеката. Објаснити алате који се користе и ручне као и машине у грађевинарству. Оспособити ученике да препознају алате и машине са врстама грађевинских радова. Тежиште делатеме у области енергетике је на рационалној потрошњи енергије за загревање стана/куће. Указати на значај изолације. Упознати ученике са врстама грејања у стану. Посебно нагласити значај великих могућности коришћења обновљивих извора енергије као и алтернативних. У другом делу ове области ученике упознати са организацијом рада у пољопривредниј производњи као и најважнијим машинама и уређајима кој су потребне за нормално остваривање производње. Обавезно истаћи значај рециклаже материјала као и заштите животне средине у грађевинарству и пољопривреди. На крају ове области ученике поступно увести у свет практичног стваралаштва.

Конструкторско моделовање (20)

У овом делу програма ученици реализују заједничке пројекте примењујући претходно стечена знања и вештине што даје простора за креативну слободу индивидуализацију, наставе и диференцију према способностима, полу и интересовањима ученика могућностима школе и потребама животне средине. Уводити ученике у алгоритме конструкторског моделовања при изради сопственог пројекта креирању планске документације. Ученике треба упознати са могућношћу да се сами опредељују за одређену активност у оквиру дате теме која се односи на израду модела разних машина и уређаја у грађевинарству, израду макете грађевинског објекта или стана на основу плана и предлог за његово уређење. Потребно је да ученици користе разне информације из различитих области о градњи и материјалима.

Циљ	<p>Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме, кроз практични рад оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.</p>	
Годишњи фонд часова	<p>36 часова</p>	
<p>ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>

<ul style="list-style-type: none"> – користи одабране информације као подстицај за стваралачки рад; – прави разноврсне текстуре на подлогама, облицима или у апликативном програму; – користи изражајна својства боја у ликовном раду и свакодневном животу; – обликује, самостално, илиу сарадњи са другима, употребне предмете од материјала за рециклажу; – изрази своје замисли ипозитивне поруке одабраном ликовном техником; 	БОЈА	<p>Пигментне боје (хроматске и ахроматске боје; основне и изведене боје).</p> <p>Дејство боја (утисак који боја оставља на посматрача; топле и хладне боје; комплементарне боје).</p> <p>Светлост и боја (светлост као услов за опажање боје, разлике у опажању боја; валер; градација и контраст).</p> <p>Примена боја (технике и средства: акварел, темпера, мозаик, витраж, апликативни програми...; изражајна својства боја у керамици, скулптури, графици, таписерији, дизајну одеће и обуће, индустријском дизајну...; примена у свакодневном животу ученика).</p> <p>Уметничко наслеђе (музеји и експонати).</p>
---	-------------	---

<p>– опише свој рад, естетски доживљај простора, дизајна и уметничких дела;</p> <p>– идентификује теме у одабраним уметничким делима и циљеве једноставних визуелних порука;</p> <p>– повезује карактеристичан експонат и одговарајући музеј;</p> <p>– разматра са другима штаи како је учио и где та знања може применити.</p>	<p>КОМУНИКАЦИЈА</p>	<p>Комуникативна улога уметности (теме, мотиви и поруке у визуелним уметностима; улога уметности у свакодневном животу).</p> <p>Уметничко наслеђе (уметност некад и сад).</p>
---	----------------------------	---

	ТЕКСТУРА	<p>Текстура (врсте текстура – тактилна и визуелна; текстуре у природи и уметничким делима, материјали и текстура, облик и текстура, линија и текстура, ритам и текстура).</p> <p>Уметничко наслеђе (грађевине, скулптуре и паркови).</p>
--	-----------------	--

	УОБРАЗИЉА	<p>Стваралачка уобразиља (стварност и машта, значај маште; разноврсне информације као подстицај за стварање – снови, бајке, митови, легенде...).</p> <p>Уметничко наслеђе (необична уметничка остварења).</p>
--	------------------	---

	ПРОСТОР	Амбијент (елементи који чине амбијент – дизајн ентеријера, атмосфера, корисници; утицај амбијента на расположење, активност и учење; обликовање школског простора; поставка изложбе).
--	----------------	---

Кључни појмови садржаја: простор, боја, текстура

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У првом разреду их има три: простор – облик, линија;

у другом разреду четири: простор – облик, линија, боја; у трећем пет: простор – облик, линија, боја, текстура и од четвртог шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина.

Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима. У програму су назначени кључни појмови који се нарочито надограђују у датом разреду (испод табеле).

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају задаци (ликовни, пројектни, истраживачки), који циљају више исхода и међупредметних компетенција.

У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Нови модел наставе и учења није усмерен на садржаје, па структура програма није прописана. Наставник има слободу да осмисли називе, број и редослед наставних тема и наставних јединица, а у складу са дидактичким принципима и условима у школи.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Боја

У овој целини предложени су појмови, подпојмови и теме за разговор, а које су везане за изражајне могућности материјала и техника које ученик користи. Наставник нуди само основне информације и корисне савете. Ученици треба да знају да понекад не могу да добију жељени тон зато што сликарске боје које се производе као школски прибор садрже мање пигмента. Ако ученици не могу да набаве квалитетан школски прибор, решење може да буде додавање течних тонера за фасадне боје, који се набављају у фарбари. Тонери и паковање беле еколошке боје за зидове довољни су за одељење. Цртеже и слике које сматрају неуспелим могу да искористе за колаж. У шестом разреду раде и једноставне пројекте. Наставник може да понуди две или више техника, а да ученици гласају коју ће учити или да се поделе на групе према одабраној техници. Скице се раде и бирају у школи, а пројекти могу да се доврше код куће. Уколико ученици желе да раде чворовану таписерију не морају да користе вуну, могу да исеку траке од пластичних кеса. Витраж могу да праве од папира и фолија у боји, а могу и да сликају на пластичним флашама. Најједноставније је

да код куће, уз помоћ одраслих, одесеку дно и део флаше тако да добију посуду за оловке. Пластика се лако осликава акварел бојама. Ако желе да имитирају витраж могу да користе и црни перманентни маркер. За мозаик могу да користе пластичне чепове...

Наставник може да подстакне ученике на размишљање и истраживање питањима и одабраним информацијама. На пример, причом о томе шта значе боје у неким културама, да ли животиње умеју да сликају, да ли постоји веза између тонова у музици и тонова у визуелној уметности, које двебоје би употребили да изразе одређену емоцију, како су боје добиле своје називе...

Није пожељно оптерећивати ученике проширеним информацијама (о валерским кључевима, адитивном мешању боја...); боље је да се о томе разговара у следећим разредима, када буду имали више предзнања и када буду више користили савремену технологију. Ученици треба да добију само елементарне информације о утицају светлости на опажање боја. Важније је да знају да је нормално да постоје разлике у опажању тонова – постоје незнатне разлике у грађи ока, на опажање утичу и околне боје, на различитим мониторима иста слика има другачије тонове (остало ће учити касније). Ако желе да одштапају на мајици слику коју су урадили у апликативном програму потребно је да слику из RGB система (црвена, зелена, плава) пребаце у CMYK систем (цијан, магента, жута и кључ, односно катран/црна), који се користи у штампи (остале информације могу да добију од наставника Информатике).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Музеји и експонати”, везана за музеје и карактеристичне експонате који се у њима чувају. Пожељно је да се ученици прво упознају са музејима у Србији, а ученици који наставу слушају на матерњем језику треба да добију основне информације о најзначајнијим музејима у матичној држави. Разговор прате одговарајући визуелни садржаји, а заинтересовани ученици могу да раде и истраживачке задатке.

Комуникација

У овој целини су предложене теме за разговор о садржају уметничких дела и рекламних (визуелних и аудиовизуелних) порука. Наставник не нуди анализу дела коју ученици записују и меморишу без разумевања. Смисао учења је да ученици доживе уметничко дело, да размишљају о њему и слободно изражавају своје мишљење. Наставник их само подстиче питањима. Ученици треба да разговарају и о томе колико су рекламе на телевизији и интернету ефикасне, колико могу да их заинтересују, а на који начин их одбијају... Наставник може да подстакне ученике да самостално истражују тако што ће поставити одговарајуће питање. На пример: да ли има скривених порука у уметничким делима? У ликовном раду ученици бирају материјал и технику којом ће најефикасније изразити неки садржај (идеју, поруку, став...).

У оквиру целине, предложена је и додатна тема за разговор, „Уметност некад и сад”, односно поређење неке теме (садржаја ликовног дела) кроз епохе.

Текстура

У овој целини су груписани предлози везани за истраживање изражајних могућности традиционалних цртачких, вајарских и сликарских техника. Уколико ученици желе да цртају или сликају текстуру у апликативном програму, то могу да раде као пројекат.

У додатној теми за разговор, „Грађевине, скулптуре и паркови”, фокус није на текстури, већ на значајним грађевинама, скулптурама у пленеру и парковима у нашој земљи. Наставник може да прикаже презентацију и да упореди наше наслеђе са светским, нарочито значај за културни туризам и идентитет краја или земље.

Уобразиља

У овој целини су груписани предлози везани за разговор о значају маште (уобразиље, имагинације) у уметности, науци и свакодневним ситуацијама када је потребно пронаћи решење за неки проблем. И у шестом разреду ученици уче о томе како да пронађу подстицај за развијање креативних идеја. Наставник прво показује репрезентативна остварења светских и домаћих уметника заснована на сновима, бајкама, митовима и легендама. Ученици треба самостално да одаберу податке (снове, бајке, митове или легенде) који их подстичу на рад.

Додатну тему, „Необична уметничка остварења”, потребно је везати за самостално истраживање и формирање дигиталне збирке „необичних” савремених остварења. Збирка може да буде индивидуална или одељенска. Наставник може да подстакне ученике приказивањем неколико визуелних примера (хидропонична лампа дизајнера Марка Вучковића, радови Сесилије Вебер из серије Natural Humans, уличне слике Џулијана Бивера, подводни музеј у Канкуну, хотел од леда у Шведској...). Ученици бирају врсту уметничких радова које ће истраживати (куће за становање, ципеле, одећа, накит, скулптуре, аутомобили...).

Простор

У овој целини су груписани предлози везани за пројектну наставу и обликовање простора у школи. Уколико школа има могућности, ученици могу да обликују башту у школском дворишту. Идеје се могу пронаћи на интернету ако се у претраживач унесе: „bottle tower gardening”, „plastic bottles art”, „school garden projects”, „recycled garden ornaments” или „garden ornaments for schoolyard”. Уколико школа нема таквих могућности, могу да обликују део учионице или хола. Сврха ових активности је да ученици науче како да од доступних материјала направе нешто што ће им користити у свакодневном животу. На пример, од пластичних флаша се могу направити фотелје, клупе, сточићи, полице, жардињере, вазе, лампе, лустери... Употребни предмети које ученици праве самостално или у заједничком раду не треба да имају само употребну, већ и естетичку вредност. Други

предлог је симулација музејске поставке или изложбе. Ученици треба да осмисле поставку, да сами распоређују експонате, дизајнирају позивнице за родитеље... Сврха ових активности је да се оспособљавају за презентовање радова.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Исходи су формулисани тако да до краја разреда сви ученици могу да их достигну (у мањој или већој мери) уколико су радили разноврсне задатке од којих сваки циља више исхода и међупредметних компетенција.

Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);
- Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...)
- Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...)
- Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...; раздваја битно од небитног...)
- Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...)
- Оригиналноост (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...)
- Организација композиције (примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о перспективи, правцу, смеру...)
- Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...)
- Употреба техника (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала)...

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана, а захтеви се уводе постепено. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се

највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Листићи се предају наставнику, да би имао потпунији увид у напредовање ученика, а наставник их враћа ученику следећег часа. Листићи могу да се лепе у свеску (ликовни дневник) или чувају у блоку. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Листићи се лепе на полеђину рада, а садрже и назив рада. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издавање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Вербална самопроцена подразумева излагање свих радова и поређење ликовних решења.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ: Циљ учења Музичке културе је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран односпрема очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Годишњи фонд часова **36**

У оквиру обла-сти/теме ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> - повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; - наведе изражајна средства музичке уметности карактеристична за период средњег века и ренесансе; - уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у средњем веку ренесанси; - опише улогу музике у средњовековној Србији; - уочи разлике између духовних и световних вокалних композиција средњег века и ренесансе; - издвоји начине коришћења изражајних средстава у одабраним музичким примерима; - објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, 	ЧОВЕК И МУЗИКА	<p>Средњи век: Ранохришћанска музика. Византијско певање. Грегоријански корал. Рани облици вишегласја – мотет. Световна музика средњег века: трубадури, трувери минезенгери.</p> <p>Духовна и световна музика у средњовековној Европи и Србији. Музика средњег века као инспирација за уметничку и популарну музику. Ренесанса Развој духовног и</p>

<p>штампањанота; извођачке и техничке могућности инструмената;</p> <ul style="list-style-type: none"> - одреди врсту музичког инструмента са диркама по изгледу и звуку; - опише разлику у начину добијања звука код инструмената са диркама; - препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиродатог музичког стила; - разликује вокално-инструменталне и инструменталне облике средњег века и ренесансе; - коментарише слушано дело у односу на извођачки састав и инструменте ; - идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника средњег века и ренесансе; - уочи сличности и разлике између православне и (римо)католичке духовне музике; - идентификује елементе средњовековне музике као инспирацију у музици савременог доба; - изводи музичке примере користећи глас, покрет и традиционалне и/или електронске инструменте, самостално и у групи; - примењује правилну технику певања; - примењује различита средства изражајног певања и свирања у зависности од врсте, намене и карактера композиције; - развије координацију и моторику кроз свирање и покрет; - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у заједничком музицирању; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; - изрази доживљај музике језиком других 		<p>световног вишегласја. Мотет, миса, мадригал. Највећи представници ренесансне вокалне музике: Ђ. П. да Пале-стрина, О. ди Ласо. Инструментална музика ренесансе.</p>
	<p>МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ</p>	<p>Инструменти са диркама: оргуље, чембало, клавир, хармоника, челеста. Народни инструменти.</p>
	<p>СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне средњовековне и ренесансне музике. Слушање вокалних, вокално-инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике. Слушање дела инспирисаних фолклором.</p>
	<p>ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ</p>	<p>Певање песама по слуху самостално и у групи. Певање песама из нотног текста солмизацијом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских мотива у стилу музике средњег века и ренесансе. Певање песама у комбинацији са покретом. Свирање по слуху дечјих, народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Свирање из нотног текста дечјих, народних и уметничких композиција на</p>

<p>уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); – учествује у школским приредбама и манифестацијама; – понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различитим музичким приликама; – критички просуђује лош утицај прегласне музике на здравље; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.</p>		<p>инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом</p>
	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШ ТВО</p>	<p>Креирање пратње за песме ритмичким и звучним ефектима, користећи притом различите изворе звука. Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Стварање мелодије на задати текст. Импровизација дијалога на инструментима Орфовог инструментарија и другим инструментима. Реконструкција музичких догађаја у стилу средњег века и ренесансе.</p>

Кључни појмови садржаја: световна музика, духовна музика, вишегласје, народна музичка традиција, музички инструменти.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета Музичка култура указује на стално прожимање свих области и тематских јединица којесу предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици, а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утицају, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*. Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава Музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика,

- Музички инструменти,
- Слушање музике,
- Извођење музике,
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе наставе и учења, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информаци-оних технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне про-јектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истражи-вачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања и коришћења информација (интернет,књиге...), сарад-нички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу прено-шења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама јекористан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово кадапостоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и компози-ције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композицијеза слушање и извођење водећирачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересо-вањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера издруге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садр-жаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушногапарата. Упозорења да прегласна и агресивнамузика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музикеи извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има уобликовању општекултуре понашања. Овај модел понашања учениктреба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободуу креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм имајући у виду: састав и карак-теристике ученика у одељењу, уџбенике и остали дидактички ма-теријал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине укојој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креи-ра свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативнепланове. Исходи дефинисани по областима олак-шавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво кон-кретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, кон-кретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставникау односу на исходе, начин провере оства-рености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству уче-ника, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим му-зичким активностима.

Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности не-опходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате животшколе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Стицање знања о музици у различитим епохама има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких из-ражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и акојесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу време-на. Хронолошки аспект Музичке културе за шести разред допри-носи корелацији знања и треба имати на уму да одређени пред-мети покривају информисаност о немурчким аспектима средњег века и ренесансе на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих обла-сти Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу, треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, инструменте са диркама треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о инструментима са диркама (клавијатуром) треба да буду сведене и усмерене на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примену.

Инструменте средњег века и ренесансе потребно је аудитивно и визуелно приказати кроз најосновније информације у оквиру предвиђеног наставног садржаја. Народне инструменте појединих крајева треба слушно представити и повезати са обрадом народне песме одређеног краја.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података. У томе, као и у примени знања из ове области, могу помоћи и доступне ИКТ апликације.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања како би могао да прати музички ток (попут извођачког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфичних ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа“ у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела. У контексту средњег века и ренесансе, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених елемената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и

вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав и изражајне могућности инструмената. Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног. Ученичка знања изразличитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе

Народне песме и игре

Ансамбл Ренесанс: избор (*Скомрашка игра, Ситан бибер*)

Човек и музика

Средњи век:

Византијско певање

Дивна Љубојевић: *Тебе појем* Грегоријански корал

Кир Стефан Србин: *Ниња сили*

Кир Стефан Србин: *Ниње сили*, Д. П. Аксентијевић

Никола Србин: *Херувимска песма*, глас други, Д. П. Аксентијевић *Осмогласник: Бог Господ*, глас четврти; *Алилуја*, глас шести; Д. П. Аксентијевић Исаија

Србин: *Agios o teos (Свети Боже)*

Исаија Србин, *Алилуја*

Божјићни тропар Рождество твоје Тропар Светом Сави

Адам де ла Ал: *Игра о Робену и Мариони*

Ренесанса:

В. Бирд, *The Bells*. FVB I/69. Роберт Хил, чембало

П. Пасеро, Мадригал *Il est bel et bon, commere, mon mari*. Непознати аутор, *Greensleeves*

О. ди Ласо, *Ехо*
М. Преториус, *Кокошји плес (Ballet des coqs)*
Ђ. П. да Палестрина, *Миса папе Марчела (Кирие), Миса Бре-вис (Глориа)*

К. Жанекен, *Певање птица* Композиције инспирисане музиком средњег века и ренесансеЕра, *Амено*

Никло Винсент и хор Црвене армије, *Амено*
К. Орф, *Кармина Бурана (O Fortuna; Veni, veni, venias)*

Музички инструментиОргуље:

Ј. С. Бах, *Токата и Фуга де-мол*

Чембало:

Ј. С. Бах, *Добро темперовани клавир, Прелудијум и фуга Це-дур*Ј. Пахелбел: *Канон* (верзија на чембалу)

Клавир:

Д. Деспих, *Музички речник*

В. Миланковић, *Кончертино на српске теме*

О. Месијан, *Petites esquisses d'oiseaux* (композиције инспири-сане звуцима птица)

Ф. Лашини, *Клавирске композиције инспирисане звуцимаприроде*

Е. Сати, *Gymnopédie No. 1* (клавир)Ф. Лист, *Мађарска рапсодија бр. 5*М. Мусоргски, *Стари замак*

К. Дебиси, *Дечји кутак, Арабеска бр. 1*

Н. Паганини, *Ла кампанела*Л. ван Бетовен, *За Елизу Хармоника:*

В. А. Моцарт, *Турски марш (Соната за клавир а-мол)*, аран-жман за хармонику, гитару и контрабас (Золтан Орос трио)Љ.

Павковић, *Народна песма и народно оро* (хармоника), уизвођењу Љубише Павковића

Ј. Дербенко, *Рок Токата*

Челеста:

П. И. Чајковски, *Игра шећерне виле*

Елементи музичке писмености

6/8 такт: Градска песма: *Бледи месец загрио*

Н. Грбић: *Ово је Србија*

Ге-дур: В. А. Моцарт: *Мала ноћна музика, I став*

Ђ. Верди: *Корачница* (из опере *Аида*), С. Ст. Мокрањац: *Ца-нум насред села, Осма руковетде-мол:*

С. Ст. Мокрањац: *Текла вода текелија, Трећа руковетКанон*

Видео примери

Sumer is icumen in (1260) <https://www.youtube.com/watch?v=B2Tk1JseYkU> Ансамбл
Ренесанс: *Гаета*, <https://www.youtube.com/watch?v=Pb7yByKAICwA> Алфонсо

X: *Cantigas De Santa Maria – Rosa Das Rosas, CSM*

10 <https://www.youtube.com/watch?v=Z7y-s8yG6oI>

Традиционална песма из Енглеске: *Scarborough Fair* <https://www.youtube.com/watch?v=M8kX3rWvBmQ>

Грегоријански корал, *Хвалите Господа (Alleluia)* https://www.youtube.com/watch?v=WacH0_3rt-c

FAUN <https://www.youtube.com/watch?v=zOvsyamoEDg> Средњовековни плес: <https://www.youtube.com/watch?v=3D1A-3krzbE>

Hymn of Axiom – Coastal Sound Youth Choir https://www.youtube.com/watch?v=4H_HOw4sBeMP Ренесансни плес:

Recercada Primera <https://www.youtube.com/watch?v=q2lobVuxjAU&t=40s>

Анонимус: *La Folia di Rodrigo Martinez* https://www.youtube.com/watch?v=AUXAvwJ_bnEK.

Жанекен: *Le chant des oiseaux* <https://www.youtube.com/watch?v=XoTfSQOqOis>

Tsung Tsung: <https://www.youtube.com/watch?v=e3oNVmSaMsE>

J. С. Бах: *Токата и fuga, де-мол, BWV 565* <https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PxbywAaI>. Бери:

Тема из филма Џејмс Бонд: <https://www.youtube.com/watch?v=fQfZj4c75uo>

Д. П. Аксентијевић и група Запис, *Невен вене* <https://www.youtube.com/watch?v=i8ye-FpR1Ei>

Елементи музичке писмености:

Такт 6/8: Б. Трудић: *На студенцу*; М. Ђурђевић: *Анђели пе-Пунктирани*

ритам: В. А. Моцарт: *Гле, игре ли красне*; К.

Ступови: *Лазу, Лазо, Лазаре* <https://www.youtube.com/watch?v=bYH42oeD1IM>

ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећу број когнитивних радњи, развија дугороч-но памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитет-но музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индиви- дуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произиласити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у одно- су на дати контекст. Посебну пажњу треба усмеравати на спонтане покрете као одговор на музику (игра) и покрете који имају одгова- рајуће значење у музичком чину.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композици- ја за певање због физиолошких промена певачког апарата (мути- рање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволи- ти природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на кра- ју певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно по- стићи изражајно певање.

Свирање

Узвођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инстру- ментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описме- њени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализирани и солмизационо обрађени. Свирањем се поредосталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одгова- рајуће музичке примере и композиције, од звука ка нотној слици и тумачењу. То су:

- обрада осминске триоле и синкопе;
- пунктирани ритам;
- такт 6/8;
- Г-дур, Ф-дур, Г-мол лествица (природна и хармонска);
- канон (основне карактеристике).

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе **Човек и музика:**

А. де ла Ал: *Игра Робина и Марион*

Д. Љубојевић: Црквена химна *Статије, Божићни тропар*

Ћакон Петар Којић: *Молитва Господња Оче наш*, Ј. Преторијус: *Канон Живела музика*

В. Ђорђевић: *Канон Сви петлићи лепо поје*

Станковић: *Сећаш ли се оног сата*; Ђорђевић/Милосављевић:

Примили смо вести тазе.

Шеснаестине: Б. Станчић: *Вејавица вејала Синкопа*; Д. Краљић: *Чамац на Тиси*

Лествица Ге-дур: А. Моцарт: *Мала ноћна музика, I став*; Р. Роџерс: *Рунолист*; Дечја песма из Италије: *Сад зиме више нема ; Ја посејох лубенице* (двоглас).

Лествица де-мол: *Источниче живоносни; Тавна ноћи; Светичице зајевале; Расте, расте мој зелени боре; Небо је тако ведро*; Ђ. Б. Перголези: *Где је онај цветак жути* ; Ж. Ф. Рамо: *Тамбурин* ; *Заспо Јанко* (двоглас); *Растко* (двоглас), аранжман Предраг Миодраг. *Лествица Еф-*

дур: *Шкрипи ћерам*; Л. ван Бетовен: *Ода ра- досте*; Ј. С. Бах: *Ах што волим*; С. Ст. Мокрањац: *Ал је леп овај свет*. МУЗИЧКО

СТВАРАЛАШТВО

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен акти- вирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и пам- ћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре
- компоновање мелодије на задати текст
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива
- импровизација игре/покрета на одређену музику
- илустрацију доживљаја музике
- израду музичких инструмената (функционалних или нефункционалних)
- музичко-истраживачки рад
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката
- осмишљавање музичких квизова
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са пе- вањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драмати- зација
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сли- ковни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава Музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је пред-мет Музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способ-ности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави Музичке културе за исте васпитно-образовне задатке могу добити различите оцене, као и различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резул-тати упоређују индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напре-дује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли икако изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања.

Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада,
- израда креативних задатака на одређену тему,
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и од-говара на конкретне потребе),
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења, наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на из-вођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитет пер-цепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом ра-звоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, њу треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музич-ке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткороч-но и дугорочно, треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у ученичком живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаш-тву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом кон-такту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сума-тивно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и актив-ности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

		*Навија фер, чува себе и друге; *Разуме сврху и значај вежбања;	естетике.														
4.	СПОРТСКА ИГРА КОШАРКА	*Доводи у везу	4) Комуникација Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације		3	6				3	4	1	4	5	16	21	ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.

		<p>физичко вежбање и здравље;</p> <p>*Примењује хигијенске мере пре, током и након вежбања;</p> <p>*Правилно се храни;</p> <p>*Препознаје врсту повреде;</p> <p>*Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада;</p> <p>*Чува животну средину током вежбања.</p>	<p>који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.</p> <p>6) Одговоран однос према здрављу: Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана). - Уме да пружи прву помоћ.</p> <p>9) Решавање проблема: Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.</p> <p>10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада</p>														ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.
5.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИ Х СПОСОБНОС ТИ	Исходи се односе на све наставне области.	8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.	5								5		5	5	10	ФВ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				9	8	8	9	6	3	10	7	7	5	22	50	72	

ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРЕНОСТИ ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА:

*Исходи се наводе из програма наставе и учења (исход говори шта ће ученик бити у стању да уради по завршетку неке теме/области)

**Иако се током процеса наставе и учења развијају све међупредметне компетенције, потребно је на нивоу годишњег планирања издвојити међупредметне компетенције које ће се посебно развијати у оквиру одређених тема/области. Међупредметне компетенције судефинисане Законом и кроз које предмете – повезаост са другим предметима /корелација. Водити рачуна да је при томе усклађена временска и садржајна динамика између предмета. Због тога је и представљена динамика по месецима да би се пратила усклађеност између предмета.

***Образовни стандарди су прописани за крај циклуса. У школском програму су дефинисани за крај сваког разреда/шифра и опис. У колону образовни стандарди наведите само шифру.

**Међупредметне компетенције (из Закона)

- Циљ оријентације ка општим међупредметним компетенцијама и кључним компетенцијама је динамичније и ангажованије

комбиновање знања, вештина и ставова релевантних за различите реалне контексте који захтевају њихову функционалну примену.

- Опште међупредметне компетенције заснивају се на кључним компетенцијама, развијају се кроз наставу свих предмета, примењиве су у различитим ситуацијама и контекстима при решавању различитих проблема и задатака и неопходне свим ученицима за лично остварење и развој, укључивање у друштвене токове и запошљавање и чине основу за целоживотно учење. Опште међупредметне компетенције за крај основног образовања и васпитања у Републици Србији су:

- 1) компетенција за учење;**
- 2) одговорно учешће у демократском друштву;**
- 3) естетичка компетенција;**
- 4) комуникација;**
- 5) одговоран однос према окоolini;**
- 6) одговоран однос према здрављу;**
- 7) предузимљивост и оријентација ка предузетништву;**
- 8) рад са подацима и информацијама;**
- 9) решавање проблема;**
- 10) сарадња;**
- 11) дигитална компетенција.**

ОБАВЕЗНЕ ФИЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ

Редн и број наставне теме	НАСТАВНА ТЕМА / ОБЛАСТ	ИСХОД*	МЕЂУ-ПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТНЕЦИЈЕ**	МЕСЕЦ												ОБ	УТ	СВЕГА
				IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI					
1.	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	*Разуме сврху и значај вежбања; *Доводи у везу физичко вежбање и здравље; *Примењује хигијенске мере пре, током и након вежбања; *Правилно се храни; *Препознаје врсту повреде;	. 2)Одговорно учење у демократском друштву: Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима 7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јаке стране“) 1)Компетенција за учење: Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе 10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада	1					1						1	1	2	3
				3	5	3	4	2	2	4	5	3	2	4	29	33		
3.	ОНЛАЈН НАСТАВА ПЛАТФОРМА ГУГЛ УЧИОНИЦА	*Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада; *Чува животну средину током вежбања. Исходи се односе на све наставне области.		2	2,5	1,5	2	1,5	1	2	2,5	1,5	1,5			18	18	
УКУПНО:				6	7,5	4,5	6	4,5	3	6	7,5	4,5	4,5	5	49	54		

ПРАЋЕЊЕ ОСТВАРЕНОСТИ ОБРАЗОВНИХ СТАНДАРДА: _____

ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ
ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА
<p>I – УВОД</p> <p>1. Упознавање садржаја програма и начина рада</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 6. разреда основне школе; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са садржајем програма и начином рада 	<p>Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика.</p> <p>Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање дасе учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p> <p>На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.</p>
<p>II - ПРИПРЕМА СВЕТА ЗА ДОЛАЗАК СИНА БОЖЈЕГ</p> <p>2. Историјске околности пред долазак Христов</p> <p>3. Јеврејско ишчекивање Месије</p> <p>4. Свети Јован Претеча</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознати ученике са културно-историјским приликама у Палестини пред Христово рођење; • Указати ученицима на старозаветна пророштва везана за долазак Спаситеља – Месије; • Објаснити ученицима улогу и значај Светог Јована Претече; • Развити свест код ученика о значају покајања и врлинског живота; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да каже да су Јевреји пред долазак Месије били под Римском окупацијом и да су међу њима постојале поделе • моћи да препозна да су Јевреји очекивали Месију на основу старозаветних пророштава • моћи да преприча живот Светог Јована Претече и Крститеља Господњег и каже да је он припремао народ за долазак Христа • моћи да доживи врлински живот и покајање као припрему за сусрет са Христом; 	<ul style="list-style-type: none"> • Историјске околности пред долазак Христов • Старозаветна пророштва о доласку Месије • Свети Јован Претеча 	<p><u>Врсте наставе</u></p> <p>Настава се реализује кроз следеће облике наставе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • теоријска настава (35 часова) • практична настава (1 час)

<p>III - УВОД У НОВИ ЗАВЕТ</p> <p>5. Нови Завет је испуњење Старог Завета</p> <p>6. Новозаветни списи</p> <p>7. Јеванђелисти</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознати ученике са настанком новозаветних књига; • Објаснити ученицима кључне новозаветне појмове; • Пружити ученицима основ за разумевање смисла новозаветних догађаја; • Подстаћи ученике да самостално читају Свето Писмо. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да закључи да је доласком Исуса Христа Бог склопио Нови Завет са људима. • моћи да наведе неке од новозаветних књига и околности њиховог настанка; • моћи да пронађе одређени библијски одељак; • моћи да каже да се Библија користи на богослужењима; • моћи да именује Јеванђелисте и препозна њихове иконографске симболе; • бити подстакнут на читање Светог Писма. 	<ul style="list-style-type: none"> • Нови Завет је испуњење Старог Завета • Новозаветни списи (настанак, подела, функција, аутори...) • Јеванђелисти 	<p><u>Место реализације наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Теоријска настава се реализује у учионици; • Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању; <p><u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из
--	---	---	---	---

<p>IV - БОГОЧОВЕК – ИСУС ХРИСТОС</p> <p>8. Пресвета Богородица – Благовести</p> <p>9. Богородичини празници</p> <p>10. Рођење Христово</p> <p>11. Христос је Богочовек</p> <p>12. Крштење Христово</p> <p>13. Христова чуда</p> <p>14. Новозаветне заповести и Беседа на гори</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Пружити ученицима основно знање о личности Пресвете Богородице; • Објаснити ученицима хришћанско поимање слободе; • Пружити ученицима основно знање о јеванђељским казивањима о Господу Исусу Христу; • Објаснити ученицима разлог оваплоћења Сина Божијег; • Подстаћи ученике да у описима Христових чуда увиде љубав Божију 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да преприча догађај Благовести и да препозна да је то „почетак спасења“; • моћи да препозна службу анђела као гласника и служитеља Божијих; • моћи да препозна Богородичино прихватање воље Божије као израз слободе; • моћи да уочи да је за разлику од Еве, Богородица послушала Бога • моћи да преприча неке од догађаја из живота Пресвете Богородице и повеже их са Богородичиним празницима; • моћи да преприча библијски опис Рођења Христовог; 	<ul style="list-style-type: none"> • Пресвета Богородица – Благовести • Богородичини празници • Рођење Христово • Христос је Богочовек • Крштење Христово • Христова чуда • Новозаветне заповести и Беседа на гори • Христос – Онај који је наш „пут, истина и живот“ 	<p>подручја Православног катихизиса, група располаже.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно. • Квалитет наставе се постиже кадасе наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава.
---	---	--	---	---

<p>15. Христос – „пут, истина и живот”</p> <p>16. Лазарева Субота и Цвети</p> <p>17. Тајна Вечера – прва Литургија</p> <p>18. Страдање Христово</p> <p>19. Васкрсење Христово</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Кроз Христове заповести о љубави и тумачење појединих одељака из Беседе на гори указати ученицима значај љубави према Богу и ближњима. • Подстаћи ученике да живе по Јеванђељу; • Указати ученицима на повезаност Тајне Вечереи Свете Литургије; • Представити ученицима догађаје Страдања и Васкрсења Христовог као кључне за спасење света и човека. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да препозна да је Христос дошао на свет да сједини Бога и човека • моћи да преприча библијски опис Христовог Крштења, поста и кушања; • моћи да препозна да су Христова чуда израз Његове љубави према људима; • моћи да увиди разлику између старозаветног закона и новозаветних заповести о љубави; • бити подстакнут да прихвати Христа за свој животни узор; • моћи да преприча догађаје Васкрсења Лазаревог и Уласка у Јерусалим; • моћи да увиди контрадикторност између очекивања јеврејског народа спрам Христове личности; • моћи да хронолошки наведе догађаје Страсне седмице; • моћи да преприча библијски опис Тајне Вечере и у приносу хлеба и вина препозна Свету Литургију; • моћи да преприча библијски опис Христовог Страдања и Васкрсења • моћи да кроз тумачење тропара Христовог Васкрсења препозна даје Христос победио смрт и омогућио свима васкрсење из мртвих; 	<ul style="list-style-type: none"> • Лазарева Субота и Цвети • Тајна Вечера – прва Литургија • Страдање Христово • Васкрсење Христово 	<ul style="list-style-type: none"> • Имајући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота. <p><u>Евалуација наставе</u></p> <p>Евалуацију наставе (процењивање успешности реализације наставе и остварености задатака и исхода наставе) наставник ће остварити на два начина:</p> <ul style="list-style-type: none"> • процењивањем реакције ученика или прикупљањем коментара ученика путем анкетних евалуационих листића;
--	---	--	---	--

<p>V - ЦРКВА ДУХА СВЕТОГА</p> <p>20. Вазнесење и Педесетница</p> <p>21. Црква у Јерусалиму</p> <p>22. Павле – апостол незнабожаца</p> <p>23. Прогони хришћана</p> <p>24. Свети цар Константин и крштење царства</p>	<ul style="list-style-type: none"> ● Објаснити ученицима значај догађаја Вазнесења и Педесетнице; ● Упознати ученике са мисионарском делатношћу светих апостола; ● Упознати ученике са особеностима сведочења вере у раној Цркви; ● Указати ученицима на узроке гоњења хришћана; ● Подстаћи ученике на толеранцију према припадницима других вероисповести. 	<ul style="list-style-type: none"> ● моћи да преприча догађаје Вазнесења и Педесетнице; ● моћи да каже да је силаском Духа Светог на апостоле рођена Црква Христова; ● моћи да именује неколико светих апостола и наведе неке од догађаја из њиховог живота; ● моћи да уочи да су у Римском царству хришћани били гоњени и наведе неке од примера мучеништва; ● моћи да објасни значај доношења Миланског едикта; ● моћи да усвоји вредност толеранције међу људима различитих верских убеђења; 	<ul style="list-style-type: none"> ● Вазнесење и Педесетница ● Заједница у Јерусалиму, према извештају из Дела апосолских ● Мисионарско дело светог апостола Павла ● Гоњења Цркве ● Свети цар Константин и крштење царства 	<ul style="list-style-type: none"> ● провером знања које ученици усвајају на часу и испитавањем ставова; <p><u>Оцењивање</u></p> <p>Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● усмено испитивање; ● писмено испитивање; ● посматрање понашања ученика; <p><u>Оквирни број часова по темама</u></p> <p>Увод – 1</p> <p>Припрема света за долазак Сина Божијег – 5</p> <p>Увод у Нови Завет – 5</p> <p>Богочовек Исус Христос – 16</p> <p>Црква Духа Светога – 7</p> <p>Евалуација – 1+1</p>
---	--	---	---	---

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност	5. Географија
2. Грађанско васпитање	6. Ликовна култура
3. Музичка култура	
4. Историја	

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

<p>ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да у усменој и писаној комуникацији:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА Комуникативне функције</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<p>- поздрави и отпоздрави, примењујући најједноставнија језичка средства;</p>	<p>Поздрављање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Реаговање на усмени или писани импулс саговорника (наставника, вршњака, и слично) и иницирање упознавања; успостављања контакт- та (нпр. при сусрету, на разгледници, у имејлу, СМС-у)</p> <p style="text-align: center;">Садржаји</p> <p><i>Salut !Tu vas bien ? Bonjour, ça va ? Ça va, merci!Bonsoir ! Bonne nuit ! Bonjour, Monsieur. Au revoir, Madame. A demain. A bientôt.</i> Питање интонацијом.</p> <p>(Интер)културни садржаји:формално и неформално поздрављање; устаљена правила учтивости; лична имена и надимци.</p>

<p>- представи себе и другог; - разуме јасно постављена једноставна питања личне природе и одговара на њих;</p>	<p>Представљање себе и других; давање основних информација о себи; давање и тражење основних информација о другима</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Иницирање упознавања, посредовање у упознавању и представљање других особа, присутних и одсутних, усмено и писано; слушање и читање кратких и једноставних текстова којим се неко представља; попуњавање формулара основним личним подацима (пријава на курс, претплата на децји часопис, налепница за пртљаг, чланска карта и слично).</p> <p>Садржаји <i>Je m'appelle Milica. Je suis serbe. J'ha ite d Kragujevac. Tu t'appelles comment ? Comment allez-vous ? Tu habites oit ? J'ai onze ans. Et toi, tu as quel age. C'est mon copain /ma sceur / mon pere. Il s'appelle Zoran.</i></p> <p>Ненаглашене личне заменице у функцији субјекта. Наглашене личне заменице (<i>moi, toi</i>) Присвојни придеви (<i>mon/ ma, ton/ ta, son/ sa</i>). Упитне речи (<i>comment, quel/ quelle</i>). Основни бројеви 1-100. Презент глагола <i>avoir</i> и глагола прве групе.</p> <p>(Интер)културни садржаји: формално и неформално представљање, име, име и презиме, именовање сродства, градова, земаља; земље француског говорног подручја.</p>
--	---	---

<p>- разуме упутства и налоге и реагује на њих;</p>	<p>Разумевање и давање једноставних упутстава и налога</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање налога и упутстава и реаговање на њих (комуникација у учионици - упутства и налози које размењују учесници у наставном процесу, упутства за игру и слично).</p> <p>Садржаји <i>Qui est a sent ? Qui n'est pas là ? Vous comprenez ? C'est clair ? Je ne comprends pas. Vous pouvez repeter, s'il vous plait ? Ecoutez ! Repondez ! Lisez ! Regardez ! Dessinez ! Vous allez écouter un dialogue. Ouvrez / fermez vos livres. Levez la main. Prenez vos cahiers. Depechez-vous ! Tres ien ! C'est parfait ! Vous avez fini ? J'ai fini. J'ai fait mon devoir. Pardon, Madame, je suis en retard.</i> Императив фреквентних глагола. Блиско будуће време (у устаљеним изразима везаним за активности у учионици). Сложени перфект (у устаљеним изразима везаним за активности у учионици).</p> <p>(Интер)културни садржаји: поштовање основних норми учтивости, песме.</p>
---	---	---

<p>- разуме једноставна и пажљиво исказана правила понашања (су- гестије, препоруке, забране) и реагује на њих, уз визуелну подршку (знакови, симболи и слично) и без ње;</p>	<p>Исказивање правила понашања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа у вези са правилима понашања.</p> <p>Садржаји <i>Silence. Il est interdit de faire du bruit.</i> <i>Entrée libre. Ne pas nourrir les animaux.</i></p> <p>Именице. Негација <i>ne pas</i> + инфинитив (рецептивно). Униперсонална конструкција <i>(il est...)</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: понашање на јавним местима, значење симбола.</p>
---	---	--

<p>- разуме позив и реагује на њега; - упути позив на заједничку активност;</p>	<p>Позив и реаговање на по- зив за учешће у заједничкој активности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких једноставних позива на заједничку ак- тивност и реаговање на њих, усмено или писано (позив на рођендан, журку, на игру, у биоскоп...); упућивање и прихватање /одбијање позива на заједничку активност, усмено или писано, користећи најјед- ноставније изразе молби, захвалности, извињења.</p> <p>Садржаји <i>On va au cinema ? Viens chez moi apres l'ecole.</i> <i>Tu veux jouer avec moi ?</i> <i>Oui, super !</i> <i>Désolé, je ne peux pas.</i> <i>Je t'invite d mon anniversaire.</i> Лична заменица <i>on</i>. Садашње време неправилних глагола (<i>aller, venir, pouvoir</i>). Заповедни начин. Питање интонацијом. Негација (<i>ne/</i> <i>n'... pas</i>). (Интер)културни садржаји: прикладноприхватањеиодбијањепозива, рођенданипрославарођендана, игре.</p>
--	---	--

<p>- разуме кратке и једноставне молбе и захтеве и реагује на њих; - упути кратке и једноставне молбе и захтеве; - исказе и прихвати захвалност на једноставан начин;</p>	<p>Исказивање молбе, захтева и захвалности</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа којима се тражи помоћ, услу- га или обавештење; давање једноставног, усменог и писаног одговора на исказану молбу или захтев; изражавање и прихватање захвалности у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Est-ce que je peux sortir ? Tu pourrais me prêter ton portable, s'il te plaît ? Tu me donnes ton numéro de téléphone ?</i> <i>Voilà. Merci ! Je t'en prie.</i> <i>Cher Pierre, peux-tu me rendre mon livre de français demain ?</i> Питање <i>est-ce que</i>. Инверзија (у устаљеним изразима). Кондиционалности (<i>tu pourrais...</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: правила учтивости комуникације.</p>
<p>- разуме једноставно исказане честитке и одговара на њих; - упути једноставне честитке;</p>	<p>Честитање</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких и једноставних устаљених израза којима се честита празник, рођендан или неки други значајан догађај; реаговање на упућену честитку у усменом и писаном облику; упућивање кратких пригодних честитки у усменом и писаном облику.</p> <p>Садржаји <i>Bon anniversaire ! Bonne année!</i> <i>Bonne fête !</i> <i>Joyeux Noël!</i> <i>Bravo, très bien!</i> <i>Merci, à toi / à vous aussi!</i> Придеви (<i>bon, bonne</i>). Узвичнереченице. Предлози (<i>à</i>).</p>

<p>- разуме свакодневне исказе у вези с непосредним потребама, осетима и осећањима и реагује на њих; - изрази основне потребе, осете и осећања кратким и једноставним језичким средствима;</p>	<p>Исказивање потреба, осета и осећања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање исказа у вези са потребама, осетима осећањима; саопштавање потреба и осета и предлагање решења у вези с њима; усмено и писано исказивање својих осећања и (емпатично) реаговање на туђа.</p> <p>Садржаји <i>Je voudrais du jus d'orange.</i> <i>J'ai faim / soif / sommeil / chaud / froid.</i> <i>Brrrr !!!</i> <i>Non, merci, je n'ai pas faim. Je suis contente. J'ai peur. Il est malade.</i> <i>Pourquoi est-il triste ?</i> Кондиционал учтивости (<i>je voudrais</i>) Негација (<i>ne/ n'... pas</i>). Презент глагола <i>avoir</i>.</p> <p>(Интер)културни садржаји: мимика и гестикулација; употреба емотикона.</p>
<p>- разуме једноставна обавештења о простору и оријентацији у просто- ру и реагује на њих; - тражи и пружи кратка и једноставна обавештења о оријентацији у простору; - опише непосредни простор у којем се креће;</p>	<p>Исказивање просторних односа и величина</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова у којима се на једноставан начин описују просторни односи и оријентација у простору; усмено и писано тражење и давање информација о сналажењу / оријентацији у простору; усмено и писано описивање просторних односа у приватном и јавном простору (соба, стан, кућа, учионица, школа, музеј, биоскоп).</p> <p>Садржаји</p>

<p>- разуме једноставна обавештења о хронолошком/метеоролошком времену и реагује на њих; - тражи и даје кратка и једноставна обавештења о хронолошком / метеоролошком времену;</p>	<p>Исказивање времена (хронолошког и метеоролошког)</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање кратких текстова који се односе на тачно време, дан, месец или део дана (разглас/план вожње на аутобуској/желе-зничког станици, аеродрому; биоскопски програм, договор за неку активност) или на метеоролошко време (тренутне или уобичајене временске прилике); усмено и писано тражење и давање информација о времену дешавања неке активности или метеоролошким приликама.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>Quelle heure est-il ? Il est six heures.</i> <i>Hier, je suis allée à la bibliothèque.</i> <i>Demain, je vais aller au cirque.</i> <i>Quel temps fait-il</i></p>
---	--	---

<p>- разуме једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање и реагује на њих;</p> <p>- тражи и да једноставне исказе којима се изражава припадање/неприпадање, поседовање/непоседовање;</p>	<p>Изражавање припадања/неприпадања и поседовања/непоседовања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање припадања/неприпадања и поседовања / непоседовања и реаговање на њих; усмено и писано, исказивање припадања / неприпадања и поседовања/непоседовања.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>C'est à moi. C'en'est pas mon cartea. c'est le livre de Sophie. C'est ta robe ? A qui est ce stylo ? J'ai deux freres. Je n'ai pas de sœur.</i></p> <p>Конструкција за исказивање припадања (à moi, à toi, à qui).</p> <p>Присвојни придеви (mon/ ma, ton/ ta, son/ sa).</p> <p>Негација (ne/ n'... pas).</p> <p>(Интер)културни садржаји: породица и пријатељи, однос према животињама, кућни љубимци.</p>
<p>- разуме једноставне исказе за изражавање допадања/недопадања, слагања/неслагања и реагује на њих;</p> <p>- тражи мишљење и изражава допадање/недопадање једноставним језичким средствима;</p>	<p>Изражавање допадања/недопадања</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање краћих текстова с једноставним исказима за изражавање допадања / недопадања и реаговање на њих; усмено и писано исказивање слагања / неслагања, допадања / недопадања.</p> <p>Садржаји</p> <p><i>D'accord. Je suis d'accord. Je ne suis pas d'accord. Vous etes d'accord ? J'aime le chocolat / la musique / les voyages. J'aime dessiner / chanter / lire</i></p>

<p>- разуме једноставне изразе који се односе на количину (број особа, животиња и предмета количина приликом куповине и сл.) и реагује на њих;</p> <p>- тражи и пружи основне информације у вези са количинама и броје- вима;</p> <p>- изрази присуство и одсуство некога или нечега;</p>	<p>Изражавање количине и бројева</p>	<p>Језичке активности у комуникативним ситуацијама Слушање и читање једноставних исказа које садрже информације у вези са количином и бројевима (новчани износ, узраст, време, број телефона и слично); усмено и писано коришћење једноставних исказа са бројевима до 100.</p> <p>Садржаји <i>Dans ma classe il y a 25 élèves. Je voudrais un kilo de pommes, s'il vous plaît.</i> <i>Com ien coüte cette trousse ?</i> <i>Il y a beaucoup de chats dans ce jardin.</i> Основни бројеви 1-100. Прилози (<i>beaucoup, peu, moins, plus</i>). Временска одредница <i>ilya</i>. Упитне речи (<i>combien</i>).</p> <p>(Интер)културни садржаји: друштвено окружење, путовања.</p>
---	---	---

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ, ВАЈАЊЕ

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- развијају ликовно- естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовним делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја,простор, композиција;

- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- оспособљавају се за стваралачко преношење визуелно- ликовних искустава у природно- друштвена научна подручја и тако развијају интересовање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;
- развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметничког наслеђа.

САДРЖАЈ НАСТАВНОГ ПРОГРАМА	ПР. ВЕЖБА	ЕСТ. АНАЛИЗА И ПРОЦЕЊИВАЊЕ	УКУПНО
4. ЦРТАЊЕ	11	1	12
5. СЛИКАЊЕ	12	0	12
6. ВАЈАЊЕ	11	1	12
УКУПНО:			36

Напомена: Посете културним институцијама (музеји, галерије, споменици културе) – 2 часа

Трајање	садржај	Начин остваривања	Активности наставника	Активности ученика	Циљеви и задаци садржаја
11+1	Цртање - тачка, линија и смер (3) - слободан ритам маса и волумена, бојених мрља, линија, светлина (2) - компоновање основних тродимензионалних облика (3) - компоновање више ритмичких целина у простору (употребни предмети) (3) - естетско процењивање (1)	- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација - показивање основних цртачких техника - објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима - индивидуални рад и рад у групама - коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима) - рад по природи (моделу) - посете културним институцијама (музеји, галерије)	- представљање садржаја рада - разговори са ученицима (питања, дијалози, дискусије) - вежбање основних цртачких техника - усмеравање на самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу - рад у групама са поделом задатака - естетска анализа, самовредновање и оцењивање од самих ученика	- усвајање и систематизација изложеног градива као и његова практична примена -- разговори са наставником (питања, дијалози, дискусије) - вежбање основних цртачких техника - покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик-боја, простор, композиција	-развијање способности ученика за опажањеквалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја; стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике и средства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства -развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
12+0	Сликање - хроматски и ахроматски скуп (2) - интензивне (јарке, чисте) боје и боје ослабљеног интензитета (замућене боје) (2) - топле и хладне боје (2)	- објашњавање, разговор - демонстрирање осн.сликарских техника - показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)	- ест. анализа и самовредновање - припрема сценографије з школске манифестације - израда паноа, плаката	- вежбање основних сликарских техника - сакупљање репродукција, формирање збирки -посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;	-развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење; развијање

	<ul style="list-style-type: none"> - визуелно споразумевање (3) - пантомима, говор тела (1) - амбијент- сценски простор (1) - амбијент- сценски простор (1) - ест. анализа (1) 	<ul style="list-style-type: none"> - креирање вежби и њихова примена - коректуре и ест. анализе - рад по природи и рад из маште - посета позоришту 		развијају љубав према ликовном наслеђу	осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу
10+2	<p>Вајање</p> <ul style="list-style-type: none"> - тактилне вредности површина и облика (2) - чврста и мека форма (2) - моделовање геометријских и неправилних форми (2) - конвексна и конкавна форма (2) - односи маса и волумена (2) - естетска анализа (2) 	<ul style="list-style-type: none"> - кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама - репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика - демонстрација рада у појединим материјалима глина, глинамол... - индивидуални, рад у пару и групи са ученицима - рад по природи - коректура и естетска анализа 	<ul style="list-style-type: none"> - самосталан рад са наглашеном индивидуалношћу у моделовању, рад у групи, рад у пару - примена конвексних и конкавних форми - дијалози, дискусије, естетска анализа и самовредновање 	<ul style="list-style-type: none"> - практична примена усвојеног градива кроз израду плитког рељефа и слободне скулптуре - развијају способност за креативно и апстрактно мишљење; - развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду 	<ul style="list-style-type: none"> - подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и за чување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде

ХОР И ОРКЕСТАР

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА ПРЕПОРУЧЕНЕ ВРСТЕ АКТИВНОСТИ И НАЧИНИ ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Препоручене врсте активности у образовно-васпитном раду дате су у програмима за сваки обавезни предмет и изборни програм у делу Упутство за остваривање програма

ПРЕПОРУКЕ ЗА ПРИПРЕМУ ИНДИВИДУАЛНОГ ОБРАЗОВНОГ ПЛАНА ЗА УЧЕНИКЕ КОЈИМА ЈЕ ПОТРЕБНА ДОДАТНА ОБРАЗОВНА ПОДРШКА

Индивидуални образовни план за социјално ускраћене ученике и ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом

Индивидуални образовни план се припрема за ученике којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, каснијег укључивања у школовање, недовољног познавања језика и других разлога потребна додатна образовна подршка. Циљ индивидуалног образовног плана јесте постизање оптималног укључивања таквих ученика у редован образовно-васпитни рад и њихово осамостаљивање у вршњачком колективу. За сваког ученика појединачно, према његовим специфичним потребама и могућностима, припрема се прилагођен начин образовања који обухвата индивидуални образовни план, програм и начин рада који садрже: 1) дневни распоред активности часова наставе у одељењу; 2) дневни распоред рада са лицем које пружа додатну подршку и учесталост те подршке; 3) циљеве образовно-васпитног рада; 4) посебне стандарде постигнућа и прилагођене стандардеза поједине или све предметса образложењем за одступање; 5) програм по предметима, у коме је прецизирано који садржаји се обрађују у одељењу, а који у раду са додатном подршком; 6) индивидуализован начин рада наставника, избор адекватних метода и техника образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог стручног тима за инклузивно образовање. Тим за инклузивно образовање чине одељењски старшина и предметни наставници, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби педагошки асистент и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ дајесагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика. Спровођење индивидуалних образовних планова прати просветни саветник.

Индивидуални образовни план за ученике са изузетним способностима

За ученике са изузетним способностима, школа обезбеђује израду, доношење и остваривање индивидуалног образовног плана којим се врши проширивање и продубљивање садржаја образовно-васпитног рада. Индивидуални образовни план је посебан акт, који има за циљ оптимални развој ученика и остваривање исхода образовања и васпитања, у складу са прописаним циљевима и принципима, односно задовољавања образовно-васпитних потреба ученика. Индивидуални образовни план укључује: 1) педагошки профил ученика, у ком су

описане његове јаке стране и потребе за подршком; 2) план индивидуализованог начина рада, којим се предлажу одређени видови прилагођавања наставе (простора услова, метода рада, материјала и учила) специфичним потребама ученика и 3) план активности, којим сепредвиђени облици додатне подршке операционализују у низ конкретних задатака и корака, и спецификује распоред, трајање, реализатори и исходи сваке активности.

Индивидуални образовни план доноси педагошки колегијум на предлог тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке ученику. Тим за пружање додатне подршке чине: наставник предметне наставе, стручни сарадник школе, родитељ/старатељ, а по потреби и стручњак ван школе, на предлог родитеља/старатеља. Родитељ/старатељ даје сагласност за спровођење индивидуалног образовног плана. Наставник при планирању свог рада у одељењу усклађује свој план са индивидуалним образовним планом ученика, укључујући мере и активности предвиђене индивидуалним образовним планом. Он се остварује доминантно у оквиру заједничких активности у одељењу а у складу са потребама ученика, на основу одлуке тима за пружање додатне подршке ученику, делом може да се остварује и ван одељења. Спровођење индивидуалних образовних планова прати професионални саветник.

4. НАЧИН ПРИЛАГОЂАВАЊА ПРОГРАМА

Начин прилагођавања програма предмета од значаја занационалну мањину

У настави предмета од значаја за националну мањину (историја, музичка култура и ликовна култура) изучавају се додатни садржаји који се односе на историјско и уметничко наслеђе одређене мањине. Од наставника се очекује да, у оквирима дефинисаног годишњег фонда часова, обраде и додатне садржаје, обезбеђујући остваривање циља предмета, стандарда постигнућа ученика и дефинисаних исхода. Да би се ово постигло, веома је важно планирати и реализовати наставу на тај начин да се садржаји из културно-историјске баштине једне мањине не посматрају и обрађују изоловано, већ да се повезују и интегришу са осталим садржајима програма користећи сваку прилику да се деси учење које ће код ученика јачати њихов осећај припадности одређеној националној мањини.

Начин прилагођавања програма за двојезично образовање

Школа, у складу са неопходним условима за рад у двојезичној настави и квалификованим стручним кадром, одређује предмете, фонд часова који ће се реализовати на страном језику као и начин остваривања наставе која се одвија на страном језику.

5. ДРУГА ПИТАЊА ОД ЗНАЧАЈА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Упутство за остваривање слободних наставних активности

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године.

Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. Свакодневни живот у прошлости, Цртање, сликање, вајање, Чуvari природе, Хор и оркестар, Шах и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

Упутство за остваривање ваннаставних активности

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде дваи више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходима образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштиту од ризичног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;

- јачање везе са локалном заједницом;
 - развој осећања припадности својој школској заједници;
 - подстицање самосталности, проактивности и предузимљивост;
 - припрема за решавање различитих животних ситуација;
 - промоција школе и њеног идентитета.
- Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру наставних активности постану видљиви како у оквиру школе тако и шире као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

ХОР

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова.

Хорови могу бити организовани као: хор млађих разреда, хорстаријих разреда или хор на нивоу школе, од 1. до 8. разреда.

Пе- вање у хору има свој образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање слуха и ритма, ширење гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената му- зичке изражајности (темпо, динамика...), упознавање страних је- зика, литерарних текстова, што све води ка развијању естетских критеријума.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање од- говорности, стицање самопоуздања, савладавање треме и пружа- ње помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње.

Значајан је утицај музике на здравље (психолошки, социоло-шки, емоционални развој), тако да и певање у хору значајно допри- носи смањењу стреса, агресивности и побољшању здравља уопште. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела дома- ћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, пе- сме савремених дечијих композитора и композиције са фестивала дечијег стваралаштва. У току школске године потребно је са хо- ром извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а саррелла или уз инструменталну пратњу. При избору песама на- ставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних мо- гућности, и примереног литералног садржаја.

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега сле- ди класификовање певача по гласовима.

Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Програм рада са хором треба да садржи пригодне композиције, као и дела озбиљније уметничке вредности, у зависности од мо- гућности ансамбла.

Садржај рада:

- одабир и разврставање гласова;
- вежбе дисања, дикције и интонације;
- хорско распевавање и техничке вежбе;
 - интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
- музичка и психолошка обрада композиције;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;
 - остваривање програма и наступа према Школском и Годи-шњем програму рада школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и ва- жност механизма који учествује у формирању тона у оквиру пе- вачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања

мо- рају бити стално заступљене. Услов правилног дисања и правил- но држање тела. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање. Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разгове- тан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу из- једначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа де- таљној анализа текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значе- њем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и наакцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа нотног текста и усвајањемелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене про- бе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/ композиције у целини треба обатити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције изводити на редовним школским ак- тивностима (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), културним мани- фестацијама у школи и ван ње, као и на фестивалима и такмиче- њима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

Препоручене композиције за рад хорова

Химне:

- Државна химна
- Химна Светом Сави
- Химна школе

- Канони:

- Непознат аутор, *Dona nobis pacem*
- Луиђи Керубини, *На часу певања*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Ноћ је мирна*
- Ј. Г. Ферари, *Кукавица*
- Јозеф Хајдн, *Мир је свуда*
- Војислав Илић, *Sine musica*

- Песме домаћих аутора:

- Константин Бабић, *Балада о два акрепа*
- Исидор Бајић, *Српски звуци*
- Златан Вауда, *Мрави*
- Златан Вауда, *Пахуљице*
- Славко Гајић, *Тужнамуха*
- Дејан Деспић, *Киша*
- Дејан Деспић, *Огласи*
- Дејан Деспић, *Смејалица*
- Владимир Ђорђевић, *Веће врана*
- Војислав Илић, *Воденица*

- Даворин Јенко, *Боже правде*
- Даворин Јенко, *песме из Ђида*
- Петар Коњовић, *Враголан*
- Јосиф Маринковић, *Љубимче пролећа*
- Милоје Милојевић, *Ветар*
- Милоје Милојевић, *Младост*
- Милоје Милојевић, *Муха и комарац*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Друга руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Десета руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Једанаеста руковет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *На ранилу*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Ал је леп овај свет*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Пазар живине*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Славска*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебепојем*
- Стеван Стојановић Мокрањац, *Химна Вуку*
- Војислав Симић, *Пошла ми мома на вода*
- Тодор Скаловски, *Македонска хумореска*
- Марко Тајчевић, *Додолске песме*
- Марко Тајчевић, *Прва свита из Србије*
- Шистек-Бабић, *Ој, Србијо*
- Миодраг Говедарица, *Сугуба јектениј*

– Страни композитори:

- Аутор непознат, *La Violetta*
- Палестрина, *Benedictus*
- Орландо ди Ласо, *Exo*
- Лука Маренцио, *Ad una fresca riva*
- Бовани да Нола, *Chi la gagliarda*
- Палестрина, *Vigilate*
- Карл Марија фон Вебер, *Јека*
- Волфганг Амадеус Моцарт, *Успаванка*
- Беджих Сметана, *Долетеле ласте*
- Франц Супе, *Проба за концерт*
- Јоханес Брамс, *Успаванка*
- Фредерик Шопен, *Жеља*
- Фредерик Шуберт, *Пастрмка*
- Гамбар Гусејнли, *Моји пилићи*
- Георги Димитров, *Ана мрзелана*
- Светослав Обретенов, *Гајдар*
- Золтан Кодал, *Каталинка*
- Золтан Кодал, *Хидло Веген*
- Јосип Каплан, *Жуна*

ОРКЕСТАР

Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. У зависности од услова које школа има, могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина као и мешови-ти оркестри.

Садржај рада:

1. избор инструмената и извођача у формирању оркестра;
2. избор композиција према могућностима извођача и саставу оркестра;
3. техничке и интонативне вежбе;
4. расписивање деоница и увежбавање по групама (прстOMET, интонација, фразирање);
5. спајање по групама (I-II; II-III; I-III);
6. заједничко свирање целог оркестра, ритмичко-интонатив-но и стилско обликовање композиције.

У избору оркестарског материјала и аранжмана водити рачуна о врсти ансамбла, узрасту ученика и њиховим извођачким способностима. Репертоар школског оркестра чине дела домаћих страних композитора разних епоха у оригиналном облику или прилагођена за постојећи школски састав. Школски оркестар моженаступити самостало или као пратња хору.

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА

У свакој основној школи има деце чије се интересовање и љубав за музику не могу задовољити само оним што им пружа редовна настава. За такву децу може се организовати додатна настава или секције где се могу укључити у разне групе.

У зависности од афинитета, креативних способности или извођачких могућности ученика рад се може организовати кроз следеће активности:

- солистичко певање,
 - групе певача,
 - „Мала школа инструмента” (клавир, гитара, тамбуре...),
 - групе инструмената,
 - млади композитори,
 - млади етномузиколози (прикупљање мало познатих или готово заборављених песама средине у којој живе),
 - музичко-креативне радионице (прављење музичких инструмената, илустрације везане за наставу музичке културе и школске музичке догађаје, ажурирање школског сајта, креирање, организација и реализација музичких догађаја...),
 - ритмичке радионице (модерни и традиционални плес, ритмичке игре, „бит боксинг” – вокалне перкусије, игре чашама, штаповима...),
 - посете концертима у школи и ван ње (концерти еминентних уметника, концерти у организацији Музичке омладине или неког другог удружења, концерти ученика музичких школа, пријатеља школе, пројекције музичких филмова...).
- Програм рада треба прилагодити индивидуалним могућностима, зрелости и нивоу претходног знања сваког ученика.

СЕДМИ РАЗРЕД

План наставе и учења за седми разред основног образовања

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и

Р.број	А. ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ		
12.	Српски језик и књижевност	4	144
13.	Страни језик- енглески језик	2	72
14.	Ликовна култура	1	36
15.	Музичка култура	1	36
16.	Историја	2	72
17.	Географија	2	72
18.	Физика	2	72
19.	Математика	4	144
20.	Биологија	2	72
21.	Хемија	2	72
22.	Техника и технологија	2	72
23.	Информатика и рачунарство	1	36
24.	Физичко и здравствено васпитање	3	108
УКУПНО: А		28	1008
Р.број	Б. ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање	1	36
2.	Други страни језик-Руски језик/ Немачки језик	2	72
УКУПНО: Б		3	108
УКУПНО: А+Б		31	1116

активности

Р.број	ОБЛИК ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	Нед.	Год.
1.	Редовна настава	31	1116
2.	Слободне наставне активности (СНА)	1	36
3.	Допунска настава	1	36
4.	Додатни рад	1	36
Р.број	В. ПОНУЂЕНЕ СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ		

1.	Цртањ, сликањ, вајање	1	36
2.	Хор и оркестар	1	36
3.	Свакодневни живот у прошлости	1	36
Р. број	Г. ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА		
1.	Час одељењског старешине	1	36
2.	Ваннаставне активности	1	36
3.	Екскурзија	2 дана годишње	

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ наставе и учења: Циљеви учења Српског језика и књижевности јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стичеи развија најшира хуманистичка знања и научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

ОБЛАСТ / ТЕМА	ОБРАДА	ОСТАЛО	СВЕГА	ОПШТЕ МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
КЊИЖЕВНОСТ	43	15	58	-комуникација -рад са подацима и информацијама - сарадња -естетичка -одговорно учешће у демократском друштву -решавање проблема -дигитална компетенција
ЈЕЗИК	40	14	54	комуникација

				-рад са подацима и информацијама -сарадња -решавање проблема -дигитална компетенција
ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА	20	12	32	комуникација -сарадња -естетичка компетенција

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ / ТЕМА	САДРЖАЈИ	НАЧИН И ПОСТУПЦИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ ПРОГРАМА
<p>-користи књижевне терминеи појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима које чита;</p> <p>-истакне универзалне вредности књижевног делаи повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;</p> <p>-чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу са узрастом;</p> <p>-разликује народну од ауторске књижевности и одлике књижевних родова и основних књижевних врста;</p> <p>-разликује основне одлике стиха и строфе – укрштену, обгрљену и парну риму;</p>	КЊИЖЕВНОСТ	<p>ЛИРИКА:</p> <p>Јован Дучић:</p> <p>„Подне“ Милан Ракић:</p> <p>„Божур“</p> <p>Владислав Петковић Дис:</p> <p>„Међу својима“</p> <p>Милутин Бојић: „Плава гробница“</p> <p>Десанка Максимовић:</p> <p>„Крвава бајка“</p> <p>Стеван Раичковић: „После кише“</p> <p>Јован Јовановић Змај: „Јутугунска јухахаха“</p> <p>Рабиндранат Тагоре:</p> <p>„Папирни бродови“</p> <p>Вислава Шимборска:</p> <p>„Облаци“</p> <p>ЕПИКА:</p>	<p>-читање, анализа, интерпретација књижевних текстова;</p> <p>-организовање садржаја у тематско-мотивске целине;</p> <p>-међупредметно тематско увезивање садржаја;</p> <p>-функционално повезивање градива из језика и књижевности;</p> <p>- компаративни приступ проучавању књижевности: интерпретација, приказ, осврт;</p> <p>-вертикална корелација унутар предмета (обнављање</p>

<p>слободни и везани стих; референ;</p> <p>-тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и песничке слике у одабраномлирском тексту;</p> <p>-локализује књижевна дела из обавезног књижевног програма;</p> <p>-разликује етапе драмске радње;</p> <p>-разликује аутора књиженоуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта;</p> <p>-разликује облике казивања (форме приповедања);</p> <p>-идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију;</p> <p>-анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста;</p> <p>-уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким;</p> <p>-разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела;</p> <p>-критички промишља о смислу књижевног текста и аргументовано образлаже свој став;</p>		<p>Народна бајка: „Међедовић“</p> <p>Стефан Митров Љубиша: „Кањош Маце доновић“ (одломак)</p> <p>Радоје Домановић: „Вођа“ (одломци)</p> <p>Петар Кочић: „Кроз међаву“</p> <p>Иво Андрић: „Јелена, жена које нема“ (одломак)</p> <p>Данило Киш: „Еолска харфа“ /Прича о печуркама</p> <p>Алфонс Доде: „Последњи час“</p> <p>Дневник Ане Франк (одломак)</p> <p>Ефраим Кишон: „Код куће је најгоре“ (једна прича по избору)</p> <p>Афоризми (Душан Радовић и други)</p> <p>ДРАМА:</p> <p>Бранислав Нушић: „Власт“ (одломак)</p> <p>Вида Огњеновић: „Кањош Маце доновић“ (одломак о сусрету са Фурланом)</p> <p>НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ:</p> <p>Михајло Пупин: „Са пашњака до научењака“ (одломак)</p>	<p>градива из претходних разреда);</p> <p>-решавање проблемских питања подстакнутих текстом и уметничким доживљајем;</p> <p>-локализација одломака и књижевних дела у друштвено-историјски контекст;</p> <p>-аргументовано изношење утисака, ставова и судова о књижевном делу;</p> <p>-развијање критичког мишљења и моралног просуђивања кроз изражавње ставова о поступцима ликова у књижевноуметничком делу;</p> <p>-упоређивање филма и књиге као литерарног предлошка за филм;</p> <p>- актуелизација књижевног текста и довођење у везу са сопственим искуством и светом у коме живе;</p> <p>- доживљајно и истраживачко читање;</p> <p>-богаћење речника;</p>
--	--	---	---

<p>-доведе у везу значење пословица и изрека са идејним слојем текста;</p> <p>-препознаје националне вредности и негује културноисторијску баштину;</p> <p>-размотри аспекте родне равноправности у вези са ликовима књижевноуметничких текстова;</p> <p>-препоручи књижевно дело уз кратко образложење ;</p> <p>-упореди књижевно и филмско дело настало по истом предлошку, позоришну представу и драмски текст;</p>		<p>Милош Црњански: „Наша небеса (Крф, плава гробница)“ - одломци</p> <p>Јован Цвијић: „Охридско језеро“ - одломак</p> <p>ДОМАЋА ЛЕКТИРА:</p> <p>Епске народне песме покосовског тематског круга („Смрт војводе Пријезде“, „Диоба Јакшића“ и песма по избору)</p> <p>Епске народне песме о хајдуцима и ускоцима („Мали Радојица“, „Стари Вујадин“, „Старина Новак и кнез Богосав“, „Иво Сенковић и ага од Рибника“, „Ропство Јанковић Стојана“)</p> <p>Свети Сава у књижевности: („Житије Светог Симеона“ – одломак; избор из народних прича и предања; избор из ауторске поезије о Св. Сави – „Прича о Светом Сави“ –М. Бећковић)</p> <p>Мирослав Антић: „Плави чуперак“ и „Шашава књига“(избор)</p> <p>Антоан де Сент Егзипери: „Мали Принц“</p> <p>Душан Ковачевић: „Свемирски змај“</p> <p>Игор Коларов: „Дванаесто море“</p> <p>ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ:</p>	
--	--	---	--

		<p>А.П. Чехов: „Чиновникова смрт“</p> <p>Јасминка Петровић: „Лето када сам научила да летим“</p> <p>Корнелија Функе: „Срце од мастила“ - одломак</p>	
<p>-разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом;</p> <p>-одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима;</p> <p>-уочи делове именичке синтагме;</p> <p>-разликује граматички и логички субјекат;</p> <p>-разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да;</p> <p>-препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама;</p> <p>-идентификује врсте зависних реченица;</p> <p>-искаже реченични члан речју, предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и реченицом;</p> <p>-примени основна правила конгруенције у реченици;</p> <p>-доследно примени правописну норму;</p> <p>-разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат;</p>	<p>ЈЕЗИК</p>	<p>ГРАМАТИКА:</p> <p>Грађење и основна значења глаголских облика: футур 2., императив, потенцијал, трпни глаголски придев, глаголски прилог садашњи и глаголски прилог прошли;</p> <p>Подела глаголских облика на просте и сложене, на личне (времена и начини) и неличне;</p> <p>Непроменљиве врсте речи: везници, речце, узвици;</p> <p>Појам синтагме (главни члан и зависни чланови);</p> <p>Врсте синтагми: именичке, придевске, прилошке и глаголске;</p> <p>Атрибут у оквиру синтагме;</p> <p>Логички субјекат;</p> <p>Сложен глаголски предикат;</p> <p>Напоредни односи међу реченичним члановима (саставни, раставни, супортни);</p> <p>Појам комуникативне и предикатске реченице;</p> <p>Независне предикатске реченице – напоредни односи међу независним</p>	<p>-вертикална корелација унутар предмета (обнављање градива из претходних разреда);</p> <p>-поступност и систематичност у повезивању новог градива са претходним знањима;</p> <p>-међупредметно тематско увезивање садржаја;</p> <p>-хоризонтално повезивање унутар различитих области предмета – повезивање језичких садржаја са примерима из књижевноуметничких и научнопопуларних текстова;</p> <p>-језичка грађа увежбавана на примерима из непосредне говорне праксе;</p>

		<p>реченицама (саставни, раставни, супортни);</p> <p>Зависне предикатске реченице (изричне, односне, месне, временске, узрочне, условне, допусне, намерне, последичне и поредбене);</p> <p>Реченични чланови исказани речју предлошко-падежном конструкцијом, синтагмом и зависном реченицом;</p> <p>Конгруенција – основни појмови.</p> <p>ПРАВОПИС:</p> <p>Правописна решења у вези са обрађеним глаголским облицима;</p> <p>Интерпункција у вези са зависним реченицама (запета, тачка и запета);</p> <p>Писање скраћеница, правописних знакова.</p> <p>ОРТОЕПИЈА:</p> <p>Дугоузлазни и дугосилазни акценти</p>	
<p>-говори на задату тему поштујући књижевнојезичку норму;</p> <p>-разликује књижевноуметнички од публицистичког функционалног стила;</p> <p>-састави кохерентан писани текст у складу са задатом темом наративног и дескриптивног типа;</p>	<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p>	<p>Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе.</p> <p>Књижевноуметнички и публицистички текстови.</p> <p>Усмени и писмени састави према унапред задатим смерницама (ограничен број речи; задата лексика;</p>	<p>-правописни диктати;</p> <p>-исправка грешака у датом тексту/примеру;</p> <p>-допуњавање реченица правилним облицима речи у складу са правописном нормом;</p> <p>-самостало уочавање грешака у</p>

<p>-напише једноставан аргументативни текст позивајући се на чињенице;</p> <p>-користи технички и сугестивни опис у изражавању;</p> <p>-препозна цитат и фусноту и разуме њихову улогу;</p> <p>-пронађе потребне информације у нелинеарном тексту;</p> <p>-напише електронску (имејл, СМС) поруку поштујући нормативна правила;</p> <p>-примени различите стратегије читања (информативно, доживљајно, истраживачко);</p> <p>-састави текст репортажног типа (искуствени или фикционални);</p> <p>-правилно употреби фразеологизме и устаљене изразе који се јављају у литерарним и медијским текстовима намењеним младима.</p>		<p>одређени граматички модели и сл.).</p> <p>Текст заснован на аргументима.</p> <p>Технички и сугестивни опис.</p> <p>Репортажа .</p> <p>Цитати и фусноте из различитих књижевних и неуметничких текстова.</p> <p>Нелинеарни текстови: табеле, легенде, графикони, мапе ума и сл.</p> <p>Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитоване); вежба аргументовања.</p> <p>Правописне вежбе: диктат и исправљање правописних грешака у тексту; запета у зависнословеним реченицама; глаголски облици; електронске поруке.</p> <p>Језичке вежбе: допуњавање текста различитим облицима променљивих речи; допуњавање текста непроменљивим речима; обележавање комуникативне реченице у тексту; исказивање реченичног члана на више начина; фразеологизми (разумевање и употреба) и др.</p> <p>Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу.</p>	<p>свакодневной комуникацији (СМС, интернет);</p> <p>-коришћење аудио и видео-снимака, презентација;</p> <p>-анализа аудио и видео-снимака, презентација;</p> <p>-увежбавање правилног изговора у складу са акценатском нормом;</p> <p>-говорне, стилске, правописне и лексичко-семантичке вежбе;</p> <p>-дебатни разговор.</p>
---	--	--	---

		Четири школска писмена задатка – по два у сваком полуугодишту.	
--	--	--	--

Кључни појмови:

ИСХОДИ, МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ, КЊИЖЕВНОСТ, ЈЕЗИК, ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА, САДРЖАЈ

Начин прилагођавања програма: За ученике који показују тешкоће у савладавању програма и потребу за додатном подршком, као и за ученике који показују виши степен интересовања и напредовања у настави српског језика и књижевности, наставници ће извршити прилагођавање садржаја у сваком појединачном случају. Општи начини прилагођавања: прилагођавање материјала, уџбеника и учила (наставни листови, посебно креирани материјали, илустрације, аудио-визуелна средства...); прилагођавање простора; прилагођавање садржаја; прилагођавање метода у складу са потребама ученика; прилагођавање облика учења (индивидуализовани рад, мале групе, рад у пару); начин давања инструкција (усмено, писмено, више поновљено, поједностављено, издљено на више корака у испуњавању задатка); прилагођавање задатака и захтева (по нивоима знања у складу са ученичким знањима, умењима и вештинама), прилагођавање темпа учења; прилагођавање исхода и стандарда; прилагођавање оцењивања.

НАЧИН ПРАЋЕЊА И ВРЕДНОВАЊА ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

ПЛАН ЕВАЛУАЦИЈЕ				
Упутство за формативно и сумативно оцењивање ученика				
Шта пратимо	Критеријуми оцењивања	Поступак	Инструменти оцењивања	Време
Постигнућа у оквиру наставних области: књижевност, језик, језичка култура	<p>- ученик остварује веома значајан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и средњем нивоу стандарда постигнућа, као и већину захтева са напредног нивоа- (одличан 5)</p> <p>- ученик остварује значајан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и средњем нивоу стандарда постигнућа, као</p>	<p>-писмене провере (контролни задаци, правописне вежбе, петнаестоминутне вежбе, домаћи задаци, иницијани и годишњи тестови);</p> <p>-писмене провере (писмени задаци)</p> <p>-усмене провере</p>	<p>-по нивоима стандарда постигнућа структурирани задаци на контролним листовима и тестовима;</p> <p>-бодовна скала за оцењивање контролних задатака и тестова;</p>	<p>-септембар (иницијални тест)</p> <p>-прво полуугодиште (2 контролна и 2 писмена задатка)</p> <p>-друго полуугодиште (2 контролна</p>

	<p>и део захтева са напредног нивоа - (врло добар 4)</p> <p>- ученик остварује напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном и већи део на средњем нивоу стандарда постигнућа -(добар 3)</p> <p>-ученик остварује минималан напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени у већем делу основног нивоа постигнућа, односно захтева који су одређени ИОП-ом и прилагођеним стандардима постигнућа уз значајну помоћ наставника и ангажовање ученика -(довољан2)</p> <p>-ни уз помоћ наставника ученик не остварује минимални напредак у савладавању школског програма и у достизању захтева који су утврђени на основном ниову постигнућа - (недовољан 1)</p>	<p>- праћење активности, постигнућа, ангажовања на редовном часу и ангажовања у ваннаставним активностима, додатној и допунској настави</p>	<p>-доследност у примени правописне норме и језичко-стилског обликовања садржаја/текста (писмени задаци);</p> <p>-формативно оцењивање ангажовања, активности и постигнућа ученика на редовним часовима, у ваннаставним активностима, допунској и додатној настави</p>	<p>и 2 писмена задатка)</p> <p>-мај/јун (годишњи тест)</p> <p>континуирано, током целе године формативно оцењивање</p>
--	---	---	--	--

СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА

ОСНОВНИ НИВО	СРЕДЊИ НИВО	НАПРЕДНИ НИВО
<p>1.1.2. разликује уметнички и неуметнички тест; уме да одреди сврху текста</p> <p>1.1.3. препознаје различите функционалне стилове на једноставнијим примерима</p>	<p>2.1.2. препознаје врсте неуметничких текстова (технички опис, излагање)</p> <p>2.1.5. проналази, издваја и упоређује информације из два краћа текста или више њих (према датим критеријумима)</p>	<p>3.1.3. издваја из текста аргументе у прилог некој тези (ставу) или аргументе против ње; изводи закључке засноване на сложенијем тексту</p> <p>3.1.4. чита и тумачи сложеније нелинеарне</p>

<p>1.1.5. проналази и издваја основне информаиције из текста према датимкритеријумима</p> <p>1.1.6. разликује у тексту битно од небитног; главно од споредног</p> <p>1.1.7. повезује информације и идеје изнете у тексту и изводи закључака заснован на једноствнијем тексту</p> <p>1.2.1. зна и користи оба писма</p> <p>1.2.2. саставља разумљиву, грамтички исправну реченицу</p> <p>1.2.8. примењује правописну норму у једноставним примерима</p> <p>1.3.4. зна основне граматичке категорије променљивих речи; примењује књижевнојезичку норму у вези с облицима речи</p> <p>1.3.6. препознаје синтаксичке јединице (реч, синтагму, предикатску и комуникативну реченицу)</p> <p>1.3.8. одређује реченичне и синтагматске чланове у типичним (школским) примерима</p> <p>1.3.9. правилно употребљава падеже у реченици и синтагми</p> <p>1.3.10. правилно употребљава глаголске облике (осим имперфекта)</p> <p>1.3.14. зна значења речи и фразеологизама који се употребљавају у контексту свакодневне комуникације (у школи, у кући), као и оних који се често јављају у школским текстовима</p> <p>1.3.15 одређује значења непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (у једноствним примерима)</p>	<p>2.1.7. препознаје став аутора неуметничког текста и разликује га од другачијих ставова изнетих у таквом тексту</p> <p>2.2.5. зна правописну норму и примењује је у већини случајева</p> <p>2.3.3. препознаје подврсте речи и уме да одреди облик променљиве речи</p> <p>2.3.5. препознаје подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)</p> <p>2.3.6. одређује реченичне и синтагматске чланове у сложенијим примерима</p> <p>2.3.8. препознаје главна значење и функције глаголских облика</p> <p>2.3.10. зна значење речи и фразеологизама које се јављају у школским текстовима, као и у литерарним и медијским текстовима намењеним младима и правилно их употребљава</p> <p>2.3.11. одређује значење непознатих речи и израза на основу њиховог састава и/или контекста у коме су употребљени (сложенији примери)</p> <p>2.4.1. повезује дело из обавезне лектуре са временом у коме је настало и са временом које се узима за оквир приповедања</p> <p>2.4.2. повезује наслов дела из обавезне лектуре и род, врсту и лик из дела; препознаје род и</p>	<p>елементе текста: вишеструке легенде, табеле, дијаграме и графиконе</p> <p>3.2.5. зна и доследно примењује правописну норму</p> <p>3.3.3. зна и у свом говору примењује акценатску норму</p> <p>3.3.4. користи терминологију у вези са врстама и подврстама променљивих речи и њиховим граматичким категоријама</p> <p>3.3.5. познаје и именује подврсте синтаксичких јединица (врсте синтагми, независних и зависних предикатских реченица)</p> <p>3.3.6. познаје главна значења глаголских облика (уме да их објасни и зна терминологију у вези са њима)</p> <p>3.3.8. зна значење речи и фразеологизама у научнопопуларним текстовима, намењеним младима, и правилно их употребљава</p> <p>3.4.1. наводи наслов дела, аутора, род и врсту на основу одломака, ликова, карактеристичних тема и мотива</p> <p>3.4.2. издваја основне одлике књижевних родова</p>
--	---	---

<p>1.3.16. служи се речницима, приручницима и енциклопедијама</p> <p>1.4.1. повезује наслове прочитаних књижевних дела са именима аутора тих дела</p> <p>1.4.2. разликује типове књижевног стваралаштва (усмена и ауторска књижевност)</p> <p>1.4.3. разликује основне књижевне родове: лирику, епiku и драму</p> <p>1.4.4. препознаје врсте стиха</p> <p>1.4.5. препознаје различите облике казивања у књижевноуметничком тексту: нарација, дескрипција, дијалог, монолог</p> <p>1.4.6. препознаје стилске фигуре у књижевноуметничком тексту (епитет, поређење, оноματοпеја)</p> <p>1.4.7. уочава битне елементе књижевноуметничког текста: мотив, тему, фабулу, време и место радње, лик...</p>	<p>врсту књижевноуметничког дела на основу одломака, ликова, карактеристичних ситуација</p> <p>2.4.4. разликује књижевно-научне врсте: биографију, аутобиографију, дневник и путопис и научнопопуларне текстове</p> <p>2.4.5. препознаје и разликује одређене стилске фигуре (персонификација, хипербола, контраст, градација, метафора)</p> <p>2.4.6. одређује мотиве, идеје, композицију, форму, карактеристике лика и њихову међусобну повезаност</p> <p>2.4.7. разликује облике казивања: приповедање, описивање, монолог, дијалог</p>	<p>и врста у конкретном тексту</p> <p>3.4.3. разликује аутора дела од лирског субјекта и приповедача у делу</p> <p>3.4.4. проналази и именује стилске фигуре; одређује функцију стилских фигура у тексту</p> <p>3.4.5. одређује и именује врсту стиха и строфе</p> <p>3.4.7. изражава свој став о конкретном делу и аргументовано га образлаже</p> <p>3.4.8. повезује књижевноуметничке текстове са другим текстовима који се обрађују у настави.</p>
--	--	---

ДОПУНСКА НАСТАВА

ДОПУНСКИ РАД се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави матерњег језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Допунски рад се организује током целе године, односно одмах чим се уоче тешкоће појединих ученика у усвајању програмских садржаја.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА
ЈЕЗИК	<ul style="list-style-type: none"> - одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима; - одреди врсте речи у типичним случајевима; - разликује глаголске начине; 	<ul style="list-style-type: none"> Обнављање градива из претходних разреда (2) Врсте речи (2) Реченични чланови (2) 	фронтални рад

	<ul style="list-style-type: none"> - разликује неличне глаголске облике; - познаје глаголске облике обрађене у претходним разредима - уочи делове именичке синтагме; - разликује граматички и логички субјекат; - разликује сложени глаголски предикат од сложеног глаголског облика - препозна врсте напоредних односа (саставни, раставни, супротни) међу реченичним члановима и независним реченицама; - идентификује врсте зависних реченица у једноставним и типичним примерима - примени основна правила конгруенције у реченици; - доследно примени правописну норму; - користи књижевне термине и појмове обрађиване у претходним разредима и повезује их са новим делима које чита; - разликује облике казивања (форме приповедања); - идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију; - разликује основне одлике стиха и строфе 	<p>Логички и граматички субјекат (1)</p> <p>Прост и сложен глаголски предикат (1)</p> <p>Глаголски облици обрађени у претходним разредима (1)</p> <p>Лични глаголски облици обрађени у седмом разреду (2)</p> <p>Нелични глаголски облици (2)</p> <p>Исказивање реченичних чланова речју, предлошко-падежном конструкцијом и синтагмом (1)</p> <p>Врсте синтагми (1)</p> <p>Атрибут у оквиру синтагме (2)</p> <p>Напоредни односи према реченичним члановима (1)</p> <p>Појам комуникативне и предикатске реченице (1)</p> <p>Напоредни односи (саставни, раставни, супротни) међу независним предикатским реченицама (1)</p> <p>Зависне предикатске реченице (3)</p> <p>Конгруенција (1)</p> <p>Дугосилазни и дугоузлазни акценат (1)</p> <p>Правопис у вези са глаголским облицима (2)</p> <p>Интерпункција у зависносној реченици (2)</p>	<p>индивидуални рад</p>
<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p>			
<p>КЊИЖЕВНОСТ</p>			

	<p>- укрштену, обгрљену и парну риму;</p> <p>- слободни и везани стих; референ;</p>	<p>Писање скраћеница (1)</p> <p>Облици изражавања у књижевноуметничком делу (1)</p> <p>Везани и слободни стих (1)</p> <p>Стилска изражајна средстава: метафора, алегорија, градација, словенска антитеза, асонанца и алитерација (2)</p> <p>Статички и динамички мотиви (1)</p> <p>Фабула и сиже (1)</p>	
--	---	--	--

ДОДАТНА НАСТАВА

ДОДАТНИ РАД организује за ученике изнадпросечних способности и посебних интересовања за наставу српског језика, односно за продубљивање и проширивање знања из свих или само појединих програмско-тематских подручја (књижевност, језик, култура изражавања, филмска и сценска уметност). Ученици се самостално и добровољно опредељују за додатни рад. Ученик остаје укључен у додатни радонолико времена колико жели, према својим интересовањима. Додатни рад се организује један час недељно.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА
-------------	--------	---------	----------------------

<p>ЈЕЗИК</p>	<ul style="list-style-type: none"> -разликује глаголске начине и неличне глаголске облике и употреби их у складу са нормом; -одреди врсте непроменљивих речи у типичним случајевима; -уочи делове именичке синтагме; -разликује граматички и логички субјекат; -разликује сложени глаголски предикат од зависне реченице са везником да; -препозна врсте напоредних односа међу реченичним члановима и независним реченицама; -идентификује врсте зависних реченица; -искаже реченични члан речју, предлошко - падежном конструкцијом , синтагмом и реченицом; -примени основна правила конгруенције у реченици; 	<ul style="list-style-type: none"> - Врсте речи – примери на дужем тексту (2) - Глаголски облици (2) -Шири и ужи синтагма (2) - Атрибут исказан ужом синтагмом и предлошко-падежном конструкцијом (2) -Конгруенција (1) - Зависне реченице – сложенији примери (3) -Напоредни односи (1) -Сложен глаголски и именски предикат - Разликовање логичког субјекта и правог објекта (2) - Акценти – разликовање дугих акцената (2) 	<p>фронтални рад</p> <p>индивидуални рад</p> <p>групни рад</p>
<p>КЊИЖЕВНОСТ</p>	<ul style="list-style-type: none"> -доследно примени правописну норму; -разликује дугосилазни и дугоузлазни акценат; -истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи; -чита са разумевањем различите врсте текстова и коментарише их, у складу са узрастом; -тумачи мотиве (према њиховом садејству или контрастивности) и 	<ul style="list-style-type: none"> -Анализа лирске песме по избору(2) - Уочавање одлика епике на примеру конкретног дела - Врсте карактеризације у епском делу (2) -Стилске вежбе на једноставнијим примерима -Читње и анализа текстова из изборног програма; (3) 	

<p>ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p>	<p>песничке слике у одабраном лирском тексту;</p> <p>-идентификује језичко-стилска изражајна средства и разуме њихову функцију;</p> <p>-анализира идејни слој књижевног дела служећи се аргументима из текста;</p> <p>-уочи разлике у карактеризацији ликова према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким;</p> <p>-разликује хумористички од ироничног и сатиричног тона књижевног дела;</p> <p>-говори на задату тему поштујући књижевнојезичку норму;</p> <p>-напише једноставан аргументативни текст позивајући се на чињенице;</p>	<p>-Коришћење основне литературе о делима и писцима;</p> <p>-Учешће у организацији књижевних сусрета "На пола пута" и активно учешће у књижевним вечерима и јавним читањима. (3)</p> <p>Књижевни термини и појмови обрађивани у 7.р. (2)</p> <p>- Вежбе у правилном изговору и коришћењу речника да би се проверио акценат;</p> <p>-Вежбе аргументовања – дебатни разговор (2)</p>	
----------------------------	--	--	--

ЕНГЛЕНСКИ ЈЕЗИК

Циљ учења страног језика је да се ученик усвајањем функционалних знања о језичком систему и култури и развијањем стратегија учења страног језика оспособи за основну писану и усмену комуникацију и стекне позитиван однос према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу.

Годишњи фонд часова: **72**

Р.БР.	ОБЛАСТ / ТЕМА	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ	СТАНДАРДИ ПОСТИГНУЋА УЧЕНИКА	ИСХОДИ
--------------	----------------------	-----------------------------------	-------------------------------------	---------------

1.	<p>Introduction</p> <p>Описивање радњи у садашњости; описивање радњи, стања и збивања; изражавање мишљења; исказивање жеља, интересовања и осећања; описивање будућих радњи (планова, намера, предвиђања); изношење предлога и упућивање позива за учешће у заједничкој активности и реаговање на њих.</p>	<p>Сарадња; Комуникација;</p> <p>Одговорно учешће у демократском друштву; Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Решавање проблема; Дигитална компетенција</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове у којима се описују радње и ситуације у садашњости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис радњи, стања и збивања; - опишу и упореде радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - опишу радње користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагују на њих; - изражавају мишљење, слагање/неслагање и дају кратко образложење; - разумеју једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагују на њих; - размене једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; - саопште шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа; - разумеју једноставније предлоге и позиве на заједничке

				<p>активности и одговоре на њих уз одговарајуће образложење;</p> <ul style="list-style-type: none"> - упуте предлоге и позиве на заједничке активности користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; - затраже и пруже додатне информације у вези са предлозима и позивима на заједничке активности; - разумеју сличности и разлике у школским и ваншколским активностима у ВБ и код нас.
2.	<p>Past and present</p> <p>Описивање радњи у прошлости; давање информација о себи и другима; описивање бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; изражавање мишљења; изражавање молби, захтева и захвалности; изрицање дозвола.</p>	<p>Сарадња; Комуникација; Компетенција за учење; Рад са подацима и информацијама; Решавање проблема; Дигитална компетенција; Одговорно учешће у демократском друштву; Естетичка компетенција</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.</p> <p>1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2 1.3.3. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.4. 2.3.7. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји, способности и обавезе у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о догађајима, способностима и обавезама у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; - опишу неки историјски догађај, историјску личност и слично; - размене једноставније информације личне природе;

			<p>3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6. 3.3.8. 3.3.9.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - разумеју уобичајене молбе и захтеве и реагују на њих; - упуте уобичајене молбе и захтеве; - разумеју једноставније исказе који се односе на дозволе и реагују на њих; - размене једноставније информације које се односе на дозволе.
3.	<p>Fame and fortune</p> <p>Описивање искустава, догађаја и радњи из прошлости; описивање бића, предмета, места, појава, радњи, стања и</p>	<p>Комуникација; Сарадња; Решавање проблема; Компетенција за учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима и информацијама; Дигитална</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују искуства и догађаји у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима и догађајима у прошлости;

	збивања; изражавање извињења и захвалности.	компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6.	- опишу у неколико краћих, везаних исказа искуства и догађаје из прошлости; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - захвале и извине се користећи мање сложена језичка средства; - разумеју и примењују правила учтиве комуникације са одраслима; - уоче сличности и разлике у навикама читања младих у ВБ и код нас.
4.	Health and safety Описивање бића, предмета, места и појава; изношење предлога и савета; изражавање претпоставки; изражавање количине; исказивање жеља и осећања; изражавање	Сарадња; Комуникација; Одговоран однос према здрављу; Компетенција за учење; Одговорно учење у демократском друштву; Рад са подацима и информацијама; Решавање проблема; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25.	По завршетку теме ученици ће бити у стању да: - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, предмета, места и појава; - опишу и упореде жива бића, предмете, места и појаве користећи једноставнија језичка средства; - разумеју једноставније предлоге и савете и одговоре на њих; - упуте предлоге и савете користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе;

<p>слагања и неслагања.</p>			<p>2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - затраже и пруже додатне информације у вези са предлозима и саветима; - разумеју и изразе претпоставке; - разумеју једноставније исказе који се односе на количину; - размене информације у вези са количином; - разумеју уобичајене изразе у вези са жељама и осећањима и реагују на њих; - изразе жеље и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју исказе којима се изражава слагање или неслагање и реагују на њих; - изразе слагање и неслагање једноставнијим језичким средствима; - опишу популарне спортове у ВБ.
---------------------------------	--	--	--	--

5.	<p>Heroes</p> <p>+</p> <p>Reported requests, commands and advice</p> <p>Описивање радњи у садашњости и прошлости; описивање бића и појава; исказивање и преношење молби, наредби и савета.</p>	<p>Компетенција за учење; Сарадња; Комуникација; Рад са подацима и информацијама; Дигитална компетенција; Решавање проблема; Естетичка компетенција; Одговорно учешће у демократском друштву</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.6. 3.3.9.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји и радње у садашњости и прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о догађајима и радњама у садашњости и прошлости; - опишу догађаје и радње у садашњости и прошлости користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа и појава; - опишу жива бића и појаве користећи једноставнија језичка средства; - разумеју молбе, наредбе и савете и реагују на њих; - изразе своје и пренесу туђе молбе, наредбе и савете; - разумеју и опишу легенде и историјске личности и догађаје везане за циљну културу.
6.		<p>Одговоран однос према околини; Компетенција за</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p>

	<p>Our environment</p> <p>Описивање догађаја, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности; изражавање осећања и расположења.</p>	<p>учење; Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима и информацијама; Дигитална компетенција; Естетичка компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву; Сарадња; Решавање проблема; Комуникација</p>	<p>1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.6. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.6. 3.3.7.</p>	<p>- препознају и именују појмове који се односе на тему;</p> <p>- разумеју једноставније текстове који се односе на описивање радњи, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности;</p> <p>- опишу у неколико везаних исказа стања и појаве у садашњости, прошлости и будућности;</p> <p>- разумеју уобичајене изразе који се односе на осећања;</p> <p>- изразе осећања једноставнијим језичким средствима;</p> <p>- разумеју и опишу основне одлике регија и животне услове у државама циљне културе.</p>
7.	<p>Relationships</p> <p>+</p>	<p>Сарадња; Комуникација; Компетенција за учење; Естетичка компетенција;</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13.</p>	<p>По завршетку теме ученици ће бити у стању да:</p> <p>- препознају и именују појмове који се односе на тему;</p>

<p>Second Conditional</p> <p>+</p> <p>Comparison of adverbs</p> <p>Описивање будућих радњи; исказивање просторних односа; давање информација о себи и другима; разумевање и давање упутстава.</p>	<p>Решавање проблема;</p> <p>Одговорно учешће у демократском друштву; Рад са подацима и информацијама; Дигитална компетенција; Предузимљивост и оријентација ка предузетништву</p>	<p>1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.6.</p>	<p>- разумеју једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагују на њих;</p> <p>- размене једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима;</p> <p>- разумеју једноставнија питања која се односе на оријентацију/положај предмета, бића и места у простору и правац кретања и одговоре на њих;</p> <p>- затраже и разумеју обавештења о положају предмета, бића и места у простору и правцу кретања;</p> <p>- опишу правац кретања и просторне односе једноставнијим, везаним исказима;</p> <p>- у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима;</p> <p>- разумеју и следе једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;</p> <p>- пруже једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота;</p> <p>- разумеју сличности и разлике у начину провођења слободног времена у ВБ и код нас.</p>
---	--	---	---

ОБЛАСТ/ТЕМА		МЕСЕЦ										Обрада	Остали типови часа	Свега	
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI				
1.	Introduction	3												3	3
2.	Past and Present	6	4										4	6	10
	Revision + Test 1		2											2	2
3.	Fame and fortune		3	7									4	6	10
	Written Work 1			1	2									3	3
4.	Health and safety				6	4							4	6	10
5.	Heroes					2	4	4					4	6	10
	Revision + Test 2							2						2	2
6.	Our environment							3	6				4	6	9
	Written Work 2									3				3	3
7.	Relationships										5	4	4	5	9
												1		1	1
УКУПНО		9	9	8	8	6	4	9	6	8	5	24		48	72

Напомена: Издавач је израдио оквирне годишње и месечне планове пратећи препоруке Министарства просвете науке и технолошког развоја за планирање образовно-васпитног рада у складу са новим програмима наставе и учења. Наглашавамо да у препорукама дати обрасци нису прописани и обавезни већ само препоручени па они могу према потребама наставника изгледати и другачије. У истом документу се наводи да не постоји прописан образац за писане припреме наставника али се у њиховом креирању мора водити рачуна о реалном контексту у коме наставник ради, материјалним ресурсима и сл. с тим да се у првом и петом/другом и шестом/трећем и седмом разреду уместо задатака (образовних, васпитних и функционалних) дефинишу исходи теме/часа/дана/недеље.

Преглед тема/комуникативних функција, исхода, наставних садржаја и оперативних задатака, броја часова по теми и укупно

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТИ (Комуникативне функције)	ИСХОДИ	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	Обрада	Остали типови	Број часова по теми
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:			

<p>1. Introduction</p> <p>Описивање радњи у садашњости; описивање радњи, стања и збивања; изражавање мишљења; исказивање жеља, интересовања, потреба, осета и осећања; описивање будућих радњи (планова, намера, предвиђања); изношење предлога и упућивање позива за учешће у заједничкој активности и реаговање на њих.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју једноставније текстове којима се описују радње и ситуације у садашњости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу које се односе на радње у садашњости; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис радњи, стања и збивања; - опишу и упореде радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - опишу радње, способности и умећа користећи неколико везаних исказа; - разумеју једноставније исказе којима се тражи мишљење и реагују на њих; - изражавају мишљење, слагање/неслагање и дају кратко образложење; - разумеју једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагују на њих; - размене једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; - саопште шта он/она или неко други планира, намерава, предвиђа; - разумеју једноставније предлоге и позиве на заједничке активности и одговоре на њих уз одговарајуће образложење; - упуте предлоге и позиве на заједничке активности користећи 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре - <i>Rupert doesn't normally go to school on Saturdays. He usually plays football. He isn't playing football today. He's going to school with all his friends. What do you usually do at this time? What are you doing today? I think fundraising is a great idea because we all want to help our friends in Kenya. What does Ethan want to do when he's older? He wants to...</i> (Present Simple за изражавање сталних радњи + state verbs, Present Continuous за изражавање тренутних радњи) <i>John is using his father's computer while his own computer is broken. Her bus arrives at 8:15 tomorrow morning.</i> (Present Continuous за описивање привремених радњи, Present Simple за изражавање будућности, подаци из реда возње) <i>What are you going to do for your work experience? I'm going to work in a newspaper office. Are you going to get the bus? Yes. I'll come with you. I think it will be good fun.</i> (Will, Going to за изражавање планова, намера и предвиђања); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	3	3
--	--	--	---	---

	<p>ситуационо прикладне комуникационе моделе;</p> <ul style="list-style-type: none">- затраже и пруже додатне информације у вези са предлозима и позивима на заједничке активности;- разумеју сличности и разлике у школским и ваншколским активностима у ВБ и код нас.				
--	--	--	--	--	--

<p>2. Past and present</p> <p>Описивање радњи у прошлости; давање информација о себи и другима; описивање бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; изражавање мишљења; изражавање молби, захтева и захвалности; изрицање дозвола.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују догађаји, способности и обавезе у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу одогађајима, способностима и обавезама у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа догађај из прошлости; - опишу неки историјски догађај, историјску личност и слично; - размене једноставније информацијеличне природе; - у неколико везаних исказа саопштеинформације о себи и другима; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, биљака, животиња, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стањаи збивања користећи једноставнија језичка средства; - разумеју уобичајене молбе и захтевеи реагују на њих; - упуте уобичајене молбе и захтеве; - разумеју једноставније исказе који сеодносе на дозволе и реагују на њих; 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре - <i>One day, they were walking along the path when they saw something in the ice. They stopped and looked at it. They were looking at a man from the Stone Age. He was about 1.6 meters tall, had blue eyes and long dark hair. He was carrying some wooden tools. He was wearing a waterproof cloak and leather boots. I used to wear cotton tops, but now I wear woollen jumpers because... (Past Simple, Past Continuous, used to) What a great match! What a silly mistake! What wonderful weather! (узвицу) Lily could go swimming because she didn't have to revise for her test. I couldn't answer all the questions. I had to study in the car. Excuse me. A: Can I try these trousers on, please? B: Yes. A: Thanks. B: How are they? A: They aren't big enough. They're too small. B: Do they fit you OK? (Could, Had to; too и enough); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	4	8	12
--	--	--	---	---	----

<p>3. Fame and fortune</p> <p>Описивање искустава, догађаја и радњи из прошлости; описивање бића, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; изражавање извињења и захвалности.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове у којима се описују искуства и догађаји у прошлости; - размене појединачне информације и/или неколико информација у низу о искуствима и догађајима у прошлости; - опишу у неколико краћих, везаних исказа искуства и догађаје из прошлости; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, предмета, места, појава, радњи, стања и збивања; - опишу и упореде жива бића, предмете, места, појаве, радње, стања и збивања користећи једноставнија језичка средства; - захвале и извине се користећи мањесложена језичка средства; - разумеју и примењују правила учтиве комуникације са одраслима; - уоче сличности и разлике у навикама читања младих у ВБ и код нас. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре – <i>Have you ever done anything dangerous? You’ve probably never heard of Rick. A lot of stunt doubles have died. I’ve just come out of hospital myself. Angela has fallen off bridges, high buildings and motorbikes. She fell through a glass table in 2002. I’ve been here for five hours, but nobody has come yet. I haven’t seen her since then. (Present Perfect</i> - све употребе и упоредно са <i>The Past Simple Tense) My friends’ pets; children’s books; Tim and Sam’s uncle; The scooter is mine; Yes, they’re hers</i> (присвојни облици) <i>Good-looking Mason was a teacher. It’s dangerous when you are famous.</i> (творба речи: именица – придев) <i>It isn’t very good, is it? You’ve done some of it, haven’t you? You can do it, can’t you? (Question tags – сви облици) You wanted to see me Mr Hunt. I’m sorry I’m late. That’s no excuse. Yes, sir!</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје</p>	4	6	10
--	---	---	---	---	----

<p>4. Health and safety</p> <p>Описивање бића, предмета, места и појава; изношење предлога и савета; изражавање претпоставки; изражавање количине; исказивање жеља и осећања; изражавање слагања и неслагања.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на опис особа, предмета, места и појава; - опишу и упореде жива бића, предмете, места и појаве користећи једноставнија језичка средства; - разумеју једноставније предлоге и савете и одговоре на њих; - упуте предлоге и савете користећи ситуационо прикладне комуникационе моделе; - затраже и пруже додатне информације у вези са предлозима и саветима; - разумеју и изразе претпоставке; - разумеју једноставније исказе који се односе на количину; - размене информације у вези са количином; - разумеју уобичајене изразе у вези са жељама и осећањима и реагују на њих; - изразе жеље и осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју исказе којима се изражава слагање или неслагање и реагују на њих; 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре – <i>Young people who don't look after their bodies will have problems. Shoes that don't fit properly are bad for your feet. Junk food is food which is not good for you. (Relative clauses) Don't spend all your time in front of the TV. Walk instead of taking the bus. Somebody might steal the bag which you've left on your seat. You shouldn't put things on the stairs. You might trip over them. You should wear a helmet when you ride a bike. You might fall off. It's swollen/itchy/sore... You should...</i> (Императив; модални глаголи <i>might</i> и <i>should</i> за изражавање претпоставки и савета) <i>The children smiled and played together happily. My cousin did very well in his swimming competition – he came first. gently, beautifully, happily, fast, hard, well</i> (прилози за начин) <i>I'm really tired. So am I. I can't go. Neither can I. (so, neither</i> за изражавање слагања и неслагања); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје</p>	<p>4</p> <p>6</p>	<p>10</p>
--	---	---	-------------------	-----------

<p>6. Our environment</p> <p>Описивање догађаја, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности; изражавање осећања и расположења.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније текстове који се односе на описивање радњи, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности; - опишу у неколико везаних исказа стања и појаве у садашњости, прошлости и будућности; - разумеју уобичајене изразе који се односе на осећања; - изразе осећања једноставнијим језичким средствима; - разумеју и опишу основне одлике регија и животне услове у државама циљне културе. <p>- The second written test</p>	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре - <i>Thousands of articles are written about climate change. The event will be watched by millions of people. The real professor has been kidnapped. They were arrested last night. Dogs were sent into the den. How do you feel? I'm really nervous. I'm starving. Oh, my legs feel like jelly. I'm in real trouble now. What shall I do?</i> (Passive voice – different tenses); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	4	5	9
<p>7. Relationships</p> <p>Описивање будућних радњи; исказивање просторних односа; давање информација о себи и другима;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју једноставније исказе који се односе на одлуке, обећања, планове, намере и предвиђања и реагују на њих; - размене једноставније исказе у вези са обећањима, одлукама, плановима, намерама и предвиђањима; - разумеју једноставнија питања која се односе на 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре - <i>If you climb on my back, I'll carry you. If I run away, the lion will catch me. If you don't look after your mobile, someone will steal it. (First Conditional) If I were you, I would go to bed earlier. If I had money, I would buy a new car. If I won the lottery, I would give all the money to charity. (Second Conditional)</i></p>	4	6	10

<p>разумевање и давање упутстава.</p>	<p>предмета, бића и места у простору и правац кретања и одговоре на њих;</p> <ul style="list-style-type: none"> - затраже и разумеју обавештења оположају предмета, бића и места у простору и правцу кретања; - опишу правац кретања и просторне односе једноставнијим, везаним исказима; - у неколико везаних исказа саопште информације о себи и другима; - разумеју и следе једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота; - пруже једноставнија упутства у вези с уобичајеним ситуацијама из свакодневног живота. 	<p><i>emails, I'll go to the travel agency. We'll finish all our work before we leave. After we check in, I'll have a game of golf.</i></p> <p>(Future time clauses) <i>The dog sleeps quietly. He was running happily. She is speaking fantastically. She swims well. She greeted me most politely of all. He speaks English more fluently now than last year.</i></p> <p>(Творба и поређење прилога); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>			
---------------------------------------	---	--	--	--	--

Преглед облика и метода рада, стандарда постигнућа и начина провере постигнућа, корелација, активности ученика и наставника

Број и назив теме	Облици рада	Методе рада	Стандарди постигнућа	Процена и провера постигнућа	Корелација	Активности ученика	Активности наставника
-------------------	-------------	-------------	----------------------	------------------------------	------------	--------------------	-----------------------

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Introduction</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима, тестови језичких вештина и различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање (хуманитарне активности).</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиже сарадњу и самосталносту раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---	---	--	---	--	--	--	---

and present	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2 1.3.3. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.4. 2.3.7. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.	Историја (праисторија, Камено доба, 19. и 20. век), историја и географија (насељавања Британских острва), хемија (метали).	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
-------------	--	---	---	--	--	--	---

			3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6. 3.3.8. 3.3.9.				
--	--	--	--	--	--	--	--

name and fortune	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.	Српски језик (флексија, изведенице, врсте речи, читање), грађанско васпитање (пристојно обраћање, навике у слободно време), информатика и рачунарство (хардвер и софтвер, интернет, безбедна употреба рачунара)	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
------------------	--	---	---	--	---	--	---

health and safety	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.	Биологија (делови тела, здрав живот, правилна исхрана, хранљиви састојци, мањи здравствени проблеми), грађанско васпитање (организација слободног времена), физичко васпитање (спорт и спортска такмичења).	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
-------------------	--	---	---	---	---	--	---

ies	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.3. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.	Историја (легендарне и историјске личности), српски језик (флексија, придеви), грађанско васпитање (учтива комуникација), ликовна култура (опис уметничког дела, чињенице о уметнику и делу).	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
-----	--	---	---	---	---	--	---

environment	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.	<p>3.2.3. 3.2.2. 3.3.3. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 1.1.4. 1.1.5. 3.3.6. 3.3.9. 1.1.6. 1.1.7.</p>	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.	Биологија /екологија (животна средина, заштита животне средине, климатске промене, загађење, искрчивање прашума, фосилна горива, ефекат стаклене баште, емисије штетних гасова, екстремне временске прилике, заштита угрожених животињских врста, уштеда енергије, океани), географија (Аустралија), српски језик (концепт пасива, идиоматски изрази -	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.
			<p>1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.5. 2.3.6. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31.</p>				

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Relationships</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у-ални, у-пару, групни.</p>	<p>Аудиовизуелна, вербална, демонстративна, текстуална, илустративна, дијалогска, хеуристичка, симулација.</p>	<p>3.2.1. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.6. 3.3.7. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улогау паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови језичких вештина, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Емпатија, емпатија, вршњачка подршка, организација слободног времена – породичне навике, генерацијске разлике, решавање проблема), српски језик (басне, персонификација, именице и глаголи).</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; симулирају, раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	--	--	--	---	---	--

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Планирање наставе и учења

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које неодређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, упријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
 - наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
 - знања ученика мере се јасно одређеним **релативним** критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;

с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечји часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;
 - сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
 - поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
 - ученици представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
 - рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике настудиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).

Решавање „проблем-ситуација” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације). Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби;
 - ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом. Писмено изражавање:
 - проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштени речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечје књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз. Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности језичке комуникације, важно је да се оне унастави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
 - социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);

- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија навише равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);

- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
 - излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
- читањем писаног текста пред публиком;
 - спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик се учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља *интеркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање

толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

ГраMATичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

ГраMATичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Праћење и вредновање наставе и учења

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

Литература за ученике: Project 4, Serbian edition (енглески језик за 7. разред основне школе) - уџбеники радна свеска са CD-ом и кодом за Project Online Practice.

Аутор: Tom Hutchinson

Издавач: *The English Book*, Београд и *Oxford University Press*, Велика Британија, 2020.

Литература за наставнике: Project 4 - Приручник за наставнике, Золтан Резмувеш; дигитални уџбеник.

Остала наставна средства: *CPT (classroom presentation tool)* – софтвер за интерактивну белу таблу (користи се уз помоћ рачунара и пројектора);

аудио CD, DVD, DVD радни листови и упутства за наставнике; тест генератор.

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ЛИКОВНА КУЛТУРА

Циљ	Циљ учења Ликовне културе је да се ученик, развијајући стваралачко мишљење и естетичке критеријуме кроз практични рад, оспособљава за комуникацију и да изграђује позитиван однос према култури и уметничком наслеђу свог и других народа.
Годишњи фонд часова	36 часова

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> – користи традиционалне технике и одабрана савремена средства за ликовна истраживања; – изражава, одабраним ликовним елементима, емоције, стање или имагинацију; – обликује композиције примењујући основна знања о пропорцијама и перспективи; – користи, сам или у сарадњи са другима, одабране изворе, податке и информације као подстицај за стваралачки рад; – разговара о одабраним идејама, темама или мотивима у уметничким остварењима различитих култура и епоха; 	ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА	<p>Композиција. Боје и емоције, стилизација облика. Композиција линија, композиција боја, композиција облика.</p> <p>Равнотежа, контраст, понављање и степеновање облика, варијације.</p> <p>Орнамент и арабеска.</p> <p>Пропорције. Пропорције главе и тела.</p> <p>Перспектива. Колористичка, ваздушна, линеарна перспектива.</p>
	КОМУНИКАЦИЈА	<p>Теме. Историјска, религијска и митолошка тема. Оригинал, копија и плагијат.</p> <p>Дигитална фотографија. Кадар, селфи и аутопортрет.</p> <p>Анимација. Процес креирања, стори борд.</p>

<ul style="list-style-type: none"> – уважава себе и друге када снима, обрађује и дели дигиталне фотографије; – учествује у заједничком креативном раду који обједињује различите уметности и/или уметност и технологију; – прави, самостално или у тиму, презентације о одабраним темама повезујући кључне текстуалне податке и визуелне информације; – представи своје и радове других, кратко, аргументовано и афирмативно; – предлаже идеје за уметничку рециклажу, хуманитарне акције кроз ликовно стваралаштво или обилазак места и установа културе; – разматра своја интересовања и могућности у односу на занимања у визуелним уметностима. 	УМЕТНОСТОКО НАС	<p>Сцена. Обједињавање покрета, игре и звука.</p> <p>Презентације.</p> <p>Уметност и технологија. Уметничка занимања и продукти. Савремена технологија и уметност.</p> <p>Уметност око нас. Уметничка рециклажа, уметнички пројекти, хуманитарне акције... Наслеђе.</p>
---	----------------------------	---

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер се све што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. У седмом разреду их има шест: простор – облик, линија, боја, текстура, светлина. Понављање истих кључних појмова из разреда у разред не подразумева понављање истих садржаја и активности. У сваком разреду кључни појмови се разматрају из другог угла и надограђују новим појмовима и подпојмовима.

Централни појам, простор, указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Сви садржаји везани за визуелну уметност (укључујући и уметничка остварења из ближе и даље прошлости) у блиској су вези са савременим светом и ученици треба постепено, до краја школовања, да истражују и откривају те везе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Исходи воде ка постепеном развијању компетенција. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле предложени су називи целина, а у трећој појмови, подпојмови и теме за разговор и истраживање. Треба имати у виду да предложени садржаји нису предлози наставних тема и наставних јединица.

У новом моделу наставе и учења фокус није на садржајима. Наставник креира програм на основу компетенција, предметног циља, исхода и кључних појмова. Једна наставна тема траје најмање четири часа. У оквиру теме се повезују појмови које наставник бира из свих целина. Да би се омогућили услови за напредовање ученика, у настави треба да доминирају сложени задаци који циљају више исхода и међупредметних компетенција. Осим стваралачког рада значајан је и разговор. Наставник планира питања која подстичу ученике на размишљање, истраживање и развијање креативних идеја.

Имајући у виду недовољан фонд часова и опремљеност кабинета/учионица у којима се одржава настава Ликовне културе, пожељно је да се настава планира тимски. Поједини задаци/активности могу да се реализују у кабинету за информатику, у интегрисаној настави, у настави других предмета, ван школе (на екскурзији, у музеју...) или као домаћи задатак (индивидуални или тимски пројекти).

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

ПРОСТОР И КОМПОЗИЦИЈА

Наставник бира оне појмове и ликовне проблеме које ће ученици истраживати кроз стваралачки (ликовни) рад. Затим, планира теме и појмове које ученици могу да истраже сами (код куће), а према сопственим интересовањима.

Композиција

Када ученици сликају, наставник може да постави ликовни проблем који се односи на повезивање емоција и боја (изражавање сопственог расположења или планско коришћење боја да би се изазвале одређене емоције код посматрача). Ученици, ако желе, могу да одаберу и истраживачке теме везане за пигментну боју (на пример, по чему боје добијају називе, занимљивости о производњи боје током историје, психолошко дејство боје, боје и амбалажа производа, комбиновање боја приликом уређења просторије и утисак који комбинација оставља на посматраче...). Одабрану тему могу да истраже тако што ће истраживати податке код куће и/или кроз ликовни рад на часу. Када је реч о стилизовању облика, предлог се односи на то да ученици науче како да максимално поједноставе сложени облик, да га кроз фазе, поступно, сведу на знак. Потребно је да уоче по чему је облик препознатљив, да разликују његову битну карактеристику од мање важних детаља. Затим, да испробају неке поступке који ће им помоћи да стилизују облик (брисање детаља сложеног цртежа белом бојом, свођење сложеног облика на геометријске фигуре, опцртавање контуре, цртање контуре, истицање/преувеличавање карактеристичног детаља...). Могу да ураде више нацрта на мањем формату папира. Касније, када буду стварали сложеније радове (на пример, портрет) могу да примењују поступак или поступке који им највише одговарају. Потребно је и да ученици разумеју разлику између тродимензионалног објекта и илузије тродимензионалности (која се постиже на дводимензионалној подлози традиционалним техникама или у апликативном програму). Ако процени да су ученици заинтересовани, наставник може да планира и креирање илузија (оп-арт или друге илузије), у супротном илузије могу да се планирају за осми разред. Предвиђено је да се о принципима компоновања више учи у осмом разреду. У седмом разреду фокус је на оригиналности. Једнако је важно да, када наставник постави ликовни проблем, ученици плански примене онај принцип или принципе компоновања о којима су учили, као и да искуствено и спонтано откривају оне о којима нису учили. Наставник повезује одабране појмове и ликовне проблеме са другим одабраним садржајима. На пример, композиција боја може да се повеже са колористичком

перспективом, бојом и емоцијама, наслеђем, одабраним принципом компоновања на коме ће бити фокус (на пример, равнотежа или доминанта)... Орнамент и арабеска могу да се повежу са ритмом, наслеђем, уметничким занимањима...

Цртежи и текстуре се креирају традиционалним техникама, на часу. Мобилни уређаји могу да се користе за истраживање линија тако што ће ученици прво обликовати жичану скулптуру, затим је осветлити мобилним уређајем тако да сенка пада на папир, оловком пратити траг бачене сенке, а затим довршити апстрактни цртеж комбинованом техником.

Пропорције

Наставник нуди само основне податке о пропорцијама људске главе и тела, ученици уче кроз практични рад (златни пресек и ергономија могу да се помену у осмом разреду). Када обликују фигуре од меког материјала, могу и да користе жичану конструкцију. Ако приказују фигуре и предмете у простору, потребно је да обрате пажњу на однос величина више облика (на пример, људска фигура-пас-зграда или бокал-сто-јабука...) и на положај облика.

Перспектива

Наставник може да покаже графички приказ/приказе тродимензионалног објекта у отвореном простору и да говори о стајалишту, односно месту са кога посматрамо објекат или призор, о линији хоризонта и тачки нестајања/недогледа (прво једној). Ученици могу прво да вежбају приказивање једноставних облика (коцка, квадар, слово) у перспективи, на папиру мањег формата (могу да користе и папир на квадратиће). Међутим, треба имати у виду да се не ради о садржају из нацртне геометрије и пројектовања. Циљ је да ученици развијају визуелно мишљење и да примењују перспективу без мерења, без лењира, без помоћних линија... Најважније је да их наставник научи како да опажају. Наставник показује и очигледне примере перспективе у уметничким делима. Треба водити рачуна о томе да се учење одвија постепено. Перспектива ће се учити и у осмом разреду, па наставник не треба да покаже ученицима све врсте перспектива.

КОМУНИКАЦИЈА

У овој целини су груписани садржаји који се односе на комуникацију – тумачење садржаја и изражавање (визуелно, вербално, писано и невербално). Ученици треба да до краја седмог разреда науче како да кратко, афирмативно и аргументовано говоре о својим радовима, радовима својих вршњака и о наслеђу, а до краја осмог разреда како да на прихватљив начин изразе критику или неслагање. Одабрани појмови/теме се повезују са одговарајућим појмовима других целина.

Садржај уметничког дела

Теме и мотиви које су ученици постепено упознавали претходних година (пејзаж, портрет, аутопортрет, мртва природа...) могу, према процени наставника, да се систематизују пре него што се покажу примери историјских, религијских и митолошких композиција. У разговору је неопходно повезати појмове/теме са садашњим временом и искуством ученика. Ученици се, постепено, уводе у разговор о намери уметника, о значају и утицају одабраних уметника и уметничких остварења у прошлости и данас, почев од примера из националног наслеђа. Ученици треба да разумеју и чему служе копије уметничких дела, шта је плагијат и какав је однос друштва (и закона) према плагирању, шта је

оригиналност и због чега је важна. Када ученици обликују ликовне радове, фокус је на изражавању емоција, стања и/или имагинације.

Дигитална фотографија

О фотографији и филму ће се више учити у осмом разреду, а у седмом разреду је предвиђено да сеученици кроз практични рад и мотив близак њиховом искуству постепено уводе у начин комуницирања фотографијом. Елементарне податке о организацији композиције и основну терминологију потребно је повезати са одговарајућим садржајима прве целине и обезбедити да ученици прво изграде неопходну основу да би могли да се фокусирају на комуникацију – изражавање емоција, стања, порука... и утисак који фотографија оставља на посматрача. Разговор може да почне поређењем аутопортрета урађених традиционалним техникама, процењивањем како је уметник намеравао да се представи. У практичном раду, предлог је да ученици уче како да ураде занимљив селфи примењујући основна знања о кадрирању, а без обраде у фото едиторима. Важно је и да науче како да направе избор, односно да се фокусирају на то да ли су успешно приказали оно што је договорено, уместо на то да ли су „лепо испали“. Уколико немају сви ученици фото апарате/мобилне уређаје, наставник планира рад у групи и коришћење школског фото апарата. Фотографије могу да се користе на часу за анализу, али се не излажу/објављују без дозволе ученика и родитеља/старатеља. Потребно је упозорити ученике да не фотографишу једни друге, мењају и објављују те фотографије без знања и дозволе.

Анимација

Предложени садржаји се односе на кратко упознавање ученика са начином креирања анимираних остварења. Довољно је рећи да је креирање анимације сложени посао који подразумева планирање, продукцију и продају. У току продукције (израде) анимације припрема се књига снимања и стори борд (често и аниматик). Наставник кратко објашњава функцију стори борда и истиче да се стори борд битно разликује од стрипа који је целовито остварење (о стрипу ће се више учити у осмом разреду). Ученици могу да скицирају на часу стори борд користећи традиционалну цртачку технику. Циљ је да ученици сазнају да у креирању појединих уметничких остварења учествује више тимова који међусобно сарађују, да се рад на таквим делима унапред планира, да се идеје разрађују на различите начине и да науче како да скицирају своју замисао у форми стори борда. Они ученици који су заинтересовани за индивидуални пројекат (домаћи рад) могу да ураде и дизајн карактера (изглед и особине јунака), затим причу или синопсис који су сами осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Српског језика и књижевности), или могу да анимирају лик који су осмислили (индивидуални пројекат који се планира у договору са наставником Информатике и рачунарства).

Сцена

Предложени садржај се односи на обједињене уметности. Овај садржај се до сада у пракси реализовао различито. Предлог је да наставник прво покаже одабрана уметничка остварења (мултимедијално позориште, интерактивно позориште, сценски дизајн...), а затим да заједно са ученицима договори активност у којој ће сви ученици учествовати према својим афинитетима и способностима.

Презентације

Ученици треба да почну да уче како да из текста издвоје најбитније садржаје, највише десет теза (број теза је потребно постепено смањивати). Када раде дигиталну презентацију, наставник треба да поставља јасне захтеве. На пример, да презентација нема више од седам слајдова, да су текст и слика у

равнотежи, да контраст између боје подлоге и боје слова не замара очи... Затим, да су визуелне информације релевантне. Такође, потребно је разговарати о томе коме је презентација намењена и како држи пажњу публици. Потребно је водити рачуна о постепеном повећавању захтева (презентације ће се радити и у осмом разреду).

УМЕТНОСТ ОКО НАС

У овој целини су груписани садржаји који се односе на укључивање ученика у културне и уметничке активности у заједници и на развијање позитивних ставова према наслеђу свог и других народа.

Уметност и технологија

До краја седмог разреда ученици треба да упознају сва уметничка занимања за која се могу оспособити у средњим уметничким школама (остала занимања су предвиђена за осми разред). Ученици треба да размотре своја интересовања и могућности и да на време почну са припремањем за пријемни испит, уколико планирају да упишу уметничку школу.

Циљ разговора о новој технологији је да се ученици упознају са технологијом која се тренутно користи и да размотре на који начин технологија утиче на рад уметника. Наставник нуди минимум података, само онолико колико је потребно да се објасне основни појмови. На пример, израз „виртуелна реалност“ (VR) се односи на симулације облика и простора које су створене различитим технологијама (израз се не везује за традиционалне ликовне технике). Компјутерски генерисане слике (CGI) се користе у филму, анимираном филму, рекламама, игрицама. Апликативни програми омогућавају вајарима да за краће време обликују скулптуре, које остају као трајни записи, а не морају да се изведу у материјалу. Холограми су слике направљене помоћу ласерске технологије. У овом тренутку, 7D облици су холограми у реалном простору које видимо и без специјалних наочара. Јапански научници су произвели холограм који можемо и да додирнемо. Дигиталном оловком „Phree“ могуће је цртати скоро на свакој површини. Осим за фотографисање, дрoнови могу да се користе и за сликање. 3D штампа омогућава да се за кратко време „одштампа“ било шта: кућа, аутомобил, вештачки органи, скулптуре... Познате дизајнерске куће (Levi's, Nike, Ralph Lauren...) сарађују са великим корпорацијама које производе рачунаре и електронику, као што је Мајкрософт. Неким уметничким дисциплинама нова технологија пружа више могућности, док друге ограничава. Наставник планира како ће подстаћи ученике да развијају ставове.

Уметност око нас

Први предлог се односи на развијање позитивних ставова према себи, другима и друштву у целини, а кроз ангажовање у ликовном раду за хуманитарне активности, у уметничким пројектима (рециклажа), у програмима у музејима, у културно-уметничким манифестацијама у свом месту. Уколико нема могућности да се ученици непосредно укључе у културно уметнички живот заједнице, могу да смишљају и предлажу пројекте, да се повежу са музејима путем видео конференције, да користе предности дигитализованог наслеђа.

Наставник прави избор садржаја из националног наслеђа. Имајући у виду фонд часова, одабрани садржаји се могу користити као пример за ликовне проблеме који се истражују, као подстицај (мотивација) за стварање, као истраживачке теме (креирање презентација), могу се реализовати у корелацији са другим програмима, у интегрисаној тематској настави. Наставник објашњава и зашто су одабрани примери значајно наслеђе, зашто су важни за развој културног туризма и на који начин су повезани са животом ученика. Препорука је да школа у току године најмање једном реализује учење у

сарадњи са установом културе, по могућности у самој установи културе. Садржаји који се односе на промоцију наслеђа и на установе за заштиту наслеђа предвиђени су за осми разред.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...);
- однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...);
- однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...);
- разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...);
- повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...);
- оригиналност (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...);
- организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...);
- вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...);
- употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка. Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих поставио уметнику. Кадасе ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2 разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу у складу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек-листе.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, форми- ра естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

Годишњи фонд часова **36**

ИСХОДИ У оквиру области/теме ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> - препозна врсту жичаних инструмента по изгледу и звуку; - опише начин добијања тона код жичаних инструмената; - повеже различите видове музичког изражавања са друштвено- историјским амбијентом у коме су настали; - наведе изражајна средства музичке уметности карактери- стична за период барока и класицизма; - уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у бароку и класицизму; - препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; - објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записавања, штампања нота; извођачке и техничке могућности ин- струмената; - разликује музичке форме барока и класицизма; - идентификује репрезентативне музичке примере најзначајни-јих представника барока и класицизма; - идентификује елементе музике барока и класицизма као ин-спирацију у музици савременог доба; - изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструмен-те, самостално и у групи; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свирање и покрет; - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом, инструментом или покретом; - учествује у креирању школских приредби, догађаја и пројеката; - изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глу-ма, писана или говорна реч, ликовна уметност); - учествује у школским приредбама и манифестацијама; - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у за-једничком музицирању; - понаша се у складу са правилима музичког бонтона у различи- тим музичким 	ЧОВЕК И МУЗИКА	<p>Барок. Рођење опере. Клаудио Монтеверди. Облици вокално-инструменталне музике (ораторијум, кантата). Инструментална музика: солистичко, камерно и оркестарско му- зицирање. Инструментални облици: свита, концерто гросо. Антонио Вивалди, Јохан Себастијан Бах и Георг Фридрих Хендл.</p> <p>Класицизам Појам сонате и симфоније. Жанрови класичне музике –опера, црквени жанрови, симфонијска, концертантна, камерна (посебно гудачки квартет), солистичка музика. Јозеф Хајдн, Волфганг Амадеус Моцарт и Лудвиг ван Бетовен.</p> <p>Развој српске црквене музике.</p>
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	<p>Жичани: трзачки и гудачки. Градитељске школе. Појам симфонијског оркестра Српски народни музички инструменти.</p>
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске бојеразличитих гласова и инструмената. Слушање световне и духовне музике барока и класицизма. Слушање вокалних, вокално-инструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора. Слушање дела традиционалне народне музике.</p>
	ИЗВОЂЕЊЕ МУЗИКЕ	<p>Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) само- стално и у групи. Певање песама у комбинацији са покретом. Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких ком- позиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима. Извођење једноставнијих музичких примера у вези са обрађеном темом. Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и ме- лодијских репрезентативних</p>

приликама; – критички просуђује утицај музике на здравље; – користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво.		примера (одломака/тема) у стилу музике барока, класицизма.
	МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО	Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње. Реконструкција музичких догађаја у стилу барока и класицизма.

Кључни појмови садржаја: барок, ораторијум, кантата, свита, концерто гросо, класицизам, соната, симфонија, камерна музика.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура указу- је на стално прожимање свих области и тематских јединица којесу предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Му- зика од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног мен-талног и психо-моторног потенцијала ученика, и представља од- личну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност иску-ственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос пре-ма музици а постепена рационализација искуства временом по- стаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање(певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру ко-јих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацијуу музици. Основни методски приступ се темељи на звучном ути- ску, по принципу *од звука ка нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотиваци-је и инклузивности у подстицању максималног учешћа у музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање. Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика.
- Музички инструменти.
- Слушање музике.
- Извођење музике.
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе образовног-васпитног процеса, наставник користи глас и покрет, музичке инструмен- те, елементе информационих технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којим ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код учени- ка треба развијати вештине приступања информацијама и њиховог коришћења (интернет, књиге...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајни- јег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и компози- ције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до

30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерености наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба стално упућивати на неопходност неговања гласовног и слушног апарата. Упозорења да прегласна и агресивна музика има штетан утицај и изазива физиолошки и психолошки одговор организма, треба да се спроводе у континуитету. Важно је стално указивати на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

1. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, ученике и остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи – глобални план рада из кога ће касније развити своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Знање о музици кроз различите епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго. Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу времена. Хронолошки аспект Музичке културе за седми разред доприноси корелацији знања и треба имати на

уму да одређени предме- ти покривају информисаност о немузичким аспектима барока и класицизма на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих обла- сти Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског и стваралачког контекста. У том смислу треба посебно обратити па-жњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно при- лика када се и на који начин музика изводила.

Као и све друге, жичане инструменте треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о жичаним инстру- ментима (трзачким и гудачким) треба да буду сведене и усмере-не на начин добијања тона, тонску боју, изражајне и основне тех- ничке могућности и примену.

Инструменте барока и класицима потребно је аудитивно визуелно приказати кроз најосновније информације у оквиру предвиђеног наставног садржаја.

Карактеристичне народне инструменте, од севера до југа Ср-бије, представити слушно и визуелно. Неопходно је наставне са- држаје међусобно интегрисати – географско подручје повезати са народном песмом, игром, ношњом и обичајима обрађиваног лока-литета.

До знања о инструментима ученици треба да дођу из непо- средног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразуме-ва емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу прили- ком слушања како би могао да прати музички ток (попут извођач-ког састава, темпа, начина на који је мелодија извајана, специфич-них ритмичких карактеристика и сл.). Постепено, ови елементи музичког тока постају

„константа” у процесу ученичке перцепције наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специ- фичности музичког дела. У контексту барока и класицизма, посебно треба обратити пажњу на везу између природе музичког тока и намене слушаног дела – описати специфичност одређених еле- мената музичког дела и звучни и карактерни ефекат који је њима постигнут, потом повезати са контекстом настанка дела и намене.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав, изражајне могућности инструмената и врсте вишегласја. Елементи музичке писмености су у служби горенаведеног. Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела ин-спирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА СЛУШАЊЕ

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе Народне песме и игре Сјајна месечина мила нане (Бела Паланка) Горанине, Ћафанине Ваљевска подвала Уродиле жуте крушке **Човек и музика Барок**

Марк Антоан Шарпантје, *Те Деум*
Георг Фридрих Хендл, *Алелуја*, ораторијум *Месија*
Жан Жозеф Муре, *Рондо из Симфоније фанфара*
Јохан Себастијан Бах, *Бранденбушки концерт бр. 3*, финале Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga, де-мол*
Јохан Себастијан Бах, *Токата, Це-дур*
Јохан Себастијан Бах, *Ваздух*
Антонио Вивалди, *Четири годишња доба* (избор) Антонио Вивалди, Арија *Agitata da due venti*
Георг Фридрих Хендл: Арија *Lascia ch'io pianga*, опера *Ри-налдо*
Георг Фридрих Хендл: Музика за ватромет Јохан Пахелбел, *Канон у Де-дуру Класицизам*
Волфганг Амадеус Моцарт, *Мала ноћна музика*
Волфганг Амадеус Моцарт, *Турски мари*
Волфганг Амадеус Моцарт, *Lacrimosa* из *Реквијема*
Волфганг Амадеус Моцарт, *Клавирски концерт бр. 21*
Елвира Мадиган, 2. став Лудвиг ван Бетовен, *За Елизу*

Лудвиг ван Бетовен, *Месечева соната*, 1. став Лудвиг ван Бетовен, *V симфонија*, 1. став Лудвиг ван Бетовен, *IX симфонија*, 4. став, финале
Франц Јозеф Хајдн, *Симфонија изненађења* Волфганг Амадеус Моцарт, *Арија краљице ноћи*, опера *Ча-робна фрула*

Композиције инспирисане музиком барока и класицизма и савремене обраде

Томазо Албиниони, *Адађо, ге-мол*
Тони Бритен, *Химна Лиге шампиона*
Јохан Себастијан Бах, *Токата и fuga, де-мол*, изводи Ванеса Ме

Музички инструменти Гудачки

Антонио Вивалди, *Четири годишња доба* (избор)
Антоњин Дворжак, „*Амерички квартет*” оп. 96, бр.12, Еф-дур Антоњин Дворжак, *Багателе за гудачки трио и хармонијум*,

5. став

Бенџамин Бритн, *Simple Symphony for String Quartet Op. 4*
Хауард Шор, *Господар прстенова (The Shire)*
Стив Јаблонски, тема из филма *Трансформери: The Score – Arrival To Earth*

Виолина:

Јохан Себастијан Бах: *Партита бр.3*,
Гавота, BWV 1006 Јохан Себастијан Бах:
Партита, Е-дур, Прелудијум, BWV 1006

Ђузепе Тартини, *Ђавољи трилер*, 3. став Франц Шуберт, *Пчела*
Феликс Менделсон, *Виолински концерт, е-мол*, оп. 64, 3. став Николо Паганини, *Ла кампанела*, 3. став Џон Вилијамс, тема из филма *Шиндлерова листа*

Виола:

Јохан Кристијан Бах, *Концерт за виолу, це-мол* Јоханес Брамс, *Соната за , еф-мол*, оп. 120, бр. 1 Ребека Кларк,
Соната за виолу, Импетуозо

Виолончело:

Јохан Себастијан Бах, *Свита за виолончело бр.1, Прелудијум*
Лудвиг ван Бетовен, *V симфонија*, 2. став
Енио Мориконе, тема из филма *Габриелова обоа*, изводи Јо Јо Ма

Контрабас:

Камиј Сен Санс, *Слон*
Јохан Баптист Ванхал, *Концерт за контрабас, Де-дур*

Трзачки

Харфа:

Георг Фридрих Хендл, *Концерт за харфу и оркестар* Михаил Глинка, *Варијације на Моцартову тему*
Мануел де Фаља, *Шпански плес*
Вера Миланковић, *Ноктурно*

Гитара:

Франциско Тарега, *Сећање на Алхамбру*
Јохан Себастијан Бах, *Бранденбушки концерт бр. 3, АLEGRO*,
изводи Чет Еткинс Ерик Клептон, *Лејла*, инструментал

Волфганг Амадеус Моцарт, *Турски марш*, изводи Ингвие Малмстен

Тамбура:

Јаника Балаж и Тамбурашки оркестар, *Осам тамбураша*

Тамбураши, *Вратиће се роде*

Народна песма, *Саградићу шајку*, изводе Звонко Богдан и Тамбурашки оркестар Јанике Балажа

Мандолина:

Енио Мориконе и Нино Рота, *Тема љубави* из филма *Кум*

Лудвиг ван Бетовен, *Сонатина за мандолину и фортепиано*, *Це-дур*

Лаута:

Јохан Себастијан Бах, *Токата и фуга де-мол*, изводи Ванеса Ме Јохан Георг

Конради, *Свита за лауту* Душан Богдановић, *Псалм*, *Пасакаља* и *Ричеркар*, на

тему старе босанске песме, изводи Един Карамазов **Цитра:**

Морис Жар, *Ларина тема* из филма *Ларина песма*

Видео примери

Барок:

Јохан Себастијан Бах, *Токата и фуга, де-мол* <https://www.youtube.com/watch?v=Nnuq9PXbywA>

Антонио Вивалди, Арија *Agitata da due venti*, Тећилиа Бартоли

https://www.youtube.com/watch?v=6czLBVqo_zw Георг Фридрих Хендл, *Музика на води*

<https://www.youtube.com/watch?v=C6dHO2F2OHc>

Хенри Пурсел, *Abdelazer* <https://www.youtube.com/watch?v=TUxhcJIOHNY>

Жан Батист Лили, арија из опере *Изис* <https://www.youtube.com/watch?v=bPnNA8yTD8E>

Франсоа Купрен, *Les Coucous Benevoles*, на харпсикорду изводи Клаудио ди Вероли

<https://www.youtube.com/watch?v=xFX2XSGCIQ> Луи Клод Дакен, *Le Coucou*

<https://www.youtube.com/watch?v=e28jSNgr4c4>

Ђироламо Фрескобалди, *L Amoroso* – <https://www.youtube.com/watch?v=QEbuVWAbkZo> Ђироламо

Фрескобалди, *Aria detta la Frescobala*

<https://www.youtube.com/watch?v=InSbiGcUp34>

Барокни плес <https://www.youtube.com/watch?v=-3-N3qtib24> Yanni, *The Storm*

<https://www.youtube.com/watch?v=BNi9fO-jXx-Y>

Јохан Себастијан Бах, *Токата и фуга де-мол*, изводи Ванеса Ме

https://www.youtube.com/watch?v=Hg8Fa_EUQqY

Класицизам:

Инсерт из филма *Амадеус* https://www.youtube.com/watch?v=-ciFTP_KRy4

MozART Group, *Eine Kleine World Music* <https://www.youtube.com/watch?v=fAO9LR9gZB0>

2 Cellos, *Whole Lotta Love vs. Beethoven 5th Symphony* <https://www.youtube.com/watch?v=x8yyymm3DtVA>

Line Riders – Beethoven's 5th <https://www.youtube.com/watch?v=vcBn04IyELc>

Инсерт из филма *Coping Beethoven*

<https://www.youtube.com/watch?v=qXlsrzLUq1I>

The Muppets, *Ode To Joy* <https://www.youtube.com/watch?v=VnT7pT6zCcA>

Гудачки инструменти:

Виторио Монти, *Csárdás*, изводи Немања Радуловић <https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYiI>

2 CELLOS, *Thunderstruck* <https://www.youtube.com/watch?v=uT3SBzmDxGk>

Камиј Сен Санс, *Лабуд* https://www.youtube.com/watch?v=F-Z8X2HS_low

Николај Римски Корсаков, *Бумбаров лет*, за два контрабаса <https://www.youtube.com/watch?v=kLvc1046t7w>

Трзалачки инструменти:

Ане Вансхоторс, *A bird came flying*

https://www.youtube.com/watch?v=BBrSypv7y_E Петар Иљич

Чајковски, каденца из балета *Лабудово језеро*

<https://www.youtube.com/watch?v=v53lusUi088>
Харолд Арлен, *Over The Rainbow*, изводи Томи Емануел

<https://www.youtube.com/watch?v=0cHeNscKZN0>

Пако де Лусиа, *Flamenco – Alegrias* https://www.youtube.com/watch?v=jGfx_e4Dhk8

Стивен Ворбек, *Palegia's Song* из филма *Мандолина капетана Корелија*,
<https://www.youtube.com/watch?v=IOMmwyfPEio&t=18s>

Антонио Вивалди, *Концерт за лауту, Де-дур* <https://www.youtube.com/watch?v=hyHd4rDUd5g>

Роналд Бинге, *Елизабетанска серенада* https://www.youtube.com/watch?v=sMOt05cG_mc

Морис Жар, *Ларина тема из филма Ларина песма* <https://www.youtube.com/watch?v=bWh3aAodUJk>

Савремене обраде традиционалне музике:

Yanni, *World Dance* <https://www.youtube.com/watch?v=Fn8lod-DV4Zw>

Традиционална из Македоније, *Зажди, зајди* (извођење Тошета Проеског)
<https://www.youtube.com/watch?v=vM9WWE-6YXTg> Традиционална из Македоније, *Јовано, Јованке* <https://www.youtube.com/watch?v=beh-bnTHxcw>

Извођење музике

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоцен утицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активира највећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитет и могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индиви-дуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произилазити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст. Посебну пажњу треба усмеравати на покрете који имају одговарајуће значење у музичком чину.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певање са литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Узвођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описани те могу користити

нотне примере појединих песама које су најпре анализирани и солмизационо обрађени. Свирањем се поред осталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одгова-рајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку. Елементима који су обрађени у претходним разредима додати обраду Де-дур лествице кроз одговарајуће музичке примере.

ИЗБОР КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе **Човек и музика:**

Марк Антоан Шарпантје, *Те Деум*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Мала ноћна музика* Лудвиг ван Бетовен, *Ода радости, IX симфонија*

Елементи музичке писмености:

Народна песма из Србије, *Дуње ранке*

Харолд Арлен, *Изнад дуге*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Чежња за пролећем*

Александар Јорговић, *Циц*.

Георг Фридрих Хендл, канон *Игра коло весело*

Јохан Себастијан Бах, *Радост и весељ сласт*, из кантате *Оселу*

Јозеф Хајдн, *Јесење лишће* из 3. става

ораторијума *Годишња доба*

Волфганг Амадеус Моцарт, *Арија Папагена* из опере *Чароб-на фрула*
Лудвиг ван Бетовен, *Птич'ја туга*

Лудвиг ван Бетовен, *Ода радости*, тема из IV става *Симфо-није бр. 9*
Народне песме и игре

Чије је оно девојче (Бурђеле) Вита јела до неба Врбо, врбице Дум дага дум

Фатише коло врањске девојке Ој, голубе, мој голубе
, Ајде Јано, коло да играмо
Море, изгрејала, нане, сјајна месечина, Жубор вода жуборила Пуче пушка Играле се делије

Чај горо, лане моје, причувај ми овце Ти момо, ти девојко
Руска народна песма, *Каљинка*

Староградске песме

Диван је кићени Срем Ој, јесенске дуге ноћи Пред Сенкином кућом Не лудуј лело, чуће те село Ти једина

Духовне песме

Везак је везла Дјева Марија Божићу, наша радости

Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебе појем Тропар за Божић Тропар Светом Сави Помози нам вишињи Боже*

Корнелије Станковић, *Многаја љета*
Песме из балканских ратова и Првог светског рата

Креће се лађа француска Тамо далеко

Канони

Михаел Преторијус, *Живела музика*

Михаел Преторијус *Освану дан*

Георг Фридрих Хендл, *Игра коло весело* (канон) Јозеф Хајдн, *Интервали*
Лудвиг ван Бетовен, *Скала*
Музичко стваралаштво

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен акти- вирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и пам- ћењу музичких вештина и знања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- музичка питања и одговоре;
- компоновање мелодије на задати текст;
- састављање ритмичке вежбе или мелодије од понуђених мотива;

- импровизација игре/покрета на одређену музику;
- илустрацију доживљаја музике;
- израду музичких инструмената (функционалних или не-функционалних);
- музичко-истраживачки рад;
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;
- осмишљавање музичких квизова;
- осмишљавање музичких дидактичких игара, игара са певањем, игара уз инструменталну пратњу или музичких драматизација;
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тим-ским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је пред-мет музичка култура синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави музичке културе за исте образовне-васпитног задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- допринос ученика за време групног рада;
- израда креативних задатака на одређену тему;
- рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе);
- специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета/перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узajамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, *из ученикове перспективе*, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у

учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

ИСТОРИЈА

Циљ Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

Годишњи фонд часова **72**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <p>доводи у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима;</p> <p>изводи закључак о повезаности националне историје са регионалном и европском, на основу датих примера;</p> <p>уочава везу између развоја српске државности током новог века и савремене српске државе;</p>	<p>ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ</p>	<p>Основне одлике, хронолошки и просторни оквири периода од Индустијске револуције до завршетка Првог светског рата.</p> <p>Историјски извори за изучавање периода од Индустијске револуције до завршетка Првог светског рата и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио и визуелни).</p>

<p>– сагледа значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;</p> <p>– наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку;</p> <p>– препознаје основне карактеристике различитих идеологија;</p> <p>– анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике;</p> <p>– уочава утицај и улогу књижевних и уметничких дела на формирање националног идентитета у прошлости;</p> <p>– уочава утицај историјских догађаја, појава и процеса на прилике у савременом друштву;</p> <p>– препознаје историјску подлогу савремених институција и друштвених појава (грађанска права, парламентаризам, уставност);</p> <p>– анализирајући дате примере, уочава утицај научно-технолошког развоја на промене у друштвеним и привредним односима и природном окружењу;</p> <p>– пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених слојева и група у индустријско доба;</p>	<p>ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА</p> <p>ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ</p> <p>ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА</p> <p>(до средине XIX века)</p>	<p>Индустријска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву – јачање грађанске и појава радничке класе).</p> <p>Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма).</p> <p>Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес).</p> <p>Свакодневни живот и култура (промене у начину живота).</p> <p>Источно питање и балкански народи (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење).</p> <p>Живот Срба под османском и хабзбуршком влашћу.</p> <p>Српска револуција 1804–1835 (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај).</p> <p>Развој модерне српске државе (аутономија Кнежевине Србије, успостава државе, оснивање образовних и културних установа).</p> <p>Црна Гора у доба владичанства (основна обележја државног и</p>
--	---	---

- приказује на историјској картидинамику различитих историјских појава и промена у новом веку;
- уочава историјске промене, поређењем политичке карте савременог света са историјским картамадругих епоха;
- пореди информације приказане на историјској карти са информацијама датим у другим симболичким модалитетима;
- повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом (хронолошки, политички, друштвени,културни);
- пореди различите историјске извореи класификује их на основу њихове сазнајне вредности;
- анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја;
- уочава специфичности у тумачењу одређених историјских догађаја и појава на основу поређењаизвора различитог порекла;уочи пристрасност, пропаганду и стереотипе у садржајима историјскихизвора;употреби податке из графикона итабела у елементарном ис- траживању;

ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА ИНАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА

друштвеног уређења).

Истакнуте личности: Џејмс Ват, Волтер, Катарина II, Марија

Терезија, Робеспјер, Наполеон Бонапарта, вожд Карађорђе, кнез

Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић,

прота Матеја Ненадовић, Петар I и Петар II Петровић Његош,

Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић.

Рађање модерних држава, међународни односи и кризе (рево-луције 1848/49 – „пролеће народа”, политичке идеје, настанак модерне Италије и Немачке, успон САД и грађански рат, борба за колоније у Африци и Азији, Персија, Индија, Кина, опадање Османског царства).

Промене у привреди, друштву и култури (Друга индустријска револуција, људска права и слободе –право гласа, укидање робовласништва, положај деце и жена; култура, наука, образовање, свакодневни живот).

Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој држав-них установа и политичког живота, унутрашња и спољна поли-тика, међународно признање – Берлински конгрес; културна и просветна политика, свакодневни живот;

– презентује, самостално или у групи, резултате елементарног истраживања заснованог на коришћењу одабраних историјских извора и литературе, користећи ИКТ;

– упоређује, анализира и уочава разлике између својих и ставова других;

– раздваја битно од небитног у историјској наративи;

– препознаје смисао и сврху неговања сећања на важне личности и догађаје из историје државе и друштва;

– идентификује историјске споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања.

Истакнуте личности: Ђузепе Гарибалди, Ото фон Бизмарк, Наполеон III, краљица Викторија, Абрахам Линколн, Карл Маркс, браћа Лимијер, Алфред Нобел, кнез Александар Карађорђевић, кнез Михаило, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александар Обреновић, кнез Никола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић, патријарх Јосиф Рајачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај, Алекса Шантић.

Међународни односи и кризе (формирање савеза, сукоби око колонија, Руско-јапански рат, Мароканска криза, Анексиона криза, Либијски рат, балкански ратови).

Култура, наука и свакодневни живот (Светска изложба у Паризу, примена научних достигнућа, положај жена).

Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, политички живот, унутрашња и спољна политика; појава југословенства, наука, култура, свакодневни живот, положај Срба под аустроугарском и османском влашћу, Црна Гора – доношење устава, про-

ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА

И

НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА

глашење краљевине; учешће Србије и Црне Горе у балканским ратовима).

Велики рат (узроци и повод, савезништва и фронтови, Србија и Црна Гора у рату; преломнице, ток и последице рата; аспекти

рата – технологија рата, пропаганда, губици и жртве, глад и епи-

демије; човек у рату – живот у позадини и на фронту; живот под

окупацијом и у избеглиштву; Велики рат у сећању).

Истакнуте личности: Алберт Ајнштајн, Пјер и Марија Кири,

Сигмунд Фројд, Михајло Пупин, Никола Тесла, Хенри Форд,

Вилхелм II, Николај II Романов, Вудро Вилсон, краљ Петар и

престолонаследник Александар Карађорђевић, Јован Цвијић, На-

дежда Петровић, Арчибалд Рајс, Милунка Савић, Флора Сендс,

Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бо-

јовић, Јанко Вукотић, Драгутин Димитријевић Апис.

Кључни појмови садржаја: револуција, индустријско доба, Источно питање, људска права, уставност, Сретењски устав, уставна и парламентарна монархија, република, Кнежевина Србија, Краљевина Србија, Велики рат, либерализам, национализам, социјализам, империјализам, колонијализам, расизам.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од четири тематске цели- не (ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ; ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ ИНДУСТРИЈСКОГ ДОБА – до средине XIX века; ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У ДРУГОЈ ПОЛОВИНИ XIX ВЕКА и ЕВРОПА, СВЕТ, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД НА ПОЧЕТКУ XX ВЕКА), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења под-разумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нуди садржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (про грам се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о исто-ријској и културној баштини у њиховом крају – археолошка нала-зишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Настав-ник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Важна карактеристика наставе и учења усмерених на оства-ривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем но-вих примера; повезивањем садржаја у нове целине;
- *критички*: поређењем важности појединих чињеница и по-датака; смишљањем аргумената;
- *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим уче-ницима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргу-менте саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактери-стике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће кори-стити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, на-ставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касни-је развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих ак-тивности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира несамо своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и ис-куство коришћења и других извора сазнавања.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седми разред улазе са знањем о основним исто-ријским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобли-ченим ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и де-финисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода по-стоји повезаност и остваривање једног исхода

доприноси оствари- вању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живо и динамично. Посебно место у настави Историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати разли- чите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем.

Учење историје би требало да помогне ученицима у ствара- њу што јасније представе не само о томе „како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога прои- стекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их

„оживи у свом уму”, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора исто- ријских података (документарни и играни видео и дигитални ма- теријали, музејски експонати, илустрације), обилажење културно-

-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у обра- зовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова жи- вота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у пам- ћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати дидактички концепт мултиперспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних пред- мета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих техноло- гија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење ди- гиталних аудио-визуелних материјала и израда реферата).

1. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом ни- воа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењи- вати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за проце- ну напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању научног, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењива- њу се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте ак- тивности која се вреднује. Вредновање

активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање)

ДОПУНСКА НАСТАВА

ОБЛАСТ / ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА
Европа у XIXвеку	<ul style="list-style-type: none"> – наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група насталих у новом веку; – пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених слојева и група у индустријско доба; – повеже визуелне и текстуалне информације са одговарајућим историјским контекстом 	<p>Индустријска револуција (парна машина и њена примена; промене у друштву – јачање грађанске и појава радничке класе). Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске монархије уочи револуција, просветитељске идеје, примери америчке и француске револуције;</p>	<p>Објашњавање и именовање основних појмова везаних за капитализам</p> <p>Читање одломака из књиге и анализирање-учимо учење</p>
Србија и српске земље у XIX веку	<p>(хронолошки, политички, друштвени, културни);</p> <ul style="list-style-type: none"> - наводи кључне историјске појмове -наводи кључна обележја апсолутистичке монархије, француске и меричке револуције, Наполеоновог доба – анализира процес настанка модерних нација и наводи њихове основне карактеристике; 	<p>појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма). Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес). Свакодневни живот и култура (промене у начину живота). Источно питање и балкански народи (политика великих сила, борба балканских народа за ослобођење). Живот Срба под османском и хабзбуршком влашћу. Српска револуција</p>	<p>Коришћењем књиге и историјске карте, као и прављењем паноа научити и утврдити основне чињенице и појмове везане за грађанске револуције, Наполеонову владавину, источно питање, живот Срба под османском и</p>
Европа, свет, српска држава и народ у другој	<ul style="list-style-type: none"> -- Наводи кључне личности овог периода: Џејмс Ват, Волтер, Катарина II, Марија Терезија, 		

<p>половини 19.века</p>	<p>Робеспјер, Наполеон Бонапарта, вожд Карађорђе, кнез Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја Ненадовић, Петар I и Петар II</p>	<p>1804–1835 (основна обележја, ток Првог и Другог српског устанка, последице и значај). Развој модерне српске државе (аутономија Кнежевине Србије, успостава државе, оснивање образовних и културних установа). Црна Гора у доба владичанства (основна обележја државног и друштвеног уређења).</p>	<p>хабзбуршком влашћу, Први и Други српски устанак, Карађорђевиће, Обреновиће и Петровиће</p>
<p>Европа, свет, српска држава и народ на почетку 20.века</p>	<p>Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић</p> <p>-наводи кључне догађаје и личности из националне историје, период Кнежевине и Краљевине Србије</p> <p>Наводи кључне личности овог периода: : кнез Александар Карађорђевић, кнез Михаило, краљ Милан, краљица Наталија и краљ Александар Обреновић, књаз Никола Петровић, Илија Гарашанин, Јован Ристић, Никола Пашић, Стојан Новаковић, патријарх Јосиф Рајачић, Катарина Ивановић, Светозар Милетић, Бењамин Калај,</p> <p>-Наводи имена савеза и државе чланице</p> <p>-Именује државе учеснице балканских ратова, као и узрок, повод и основна обележја ратова</p> <p>-Именује кључне догађаје из историје српског народа крајем 19. Почетком 20.века</p> <p>-Именује савезе великих сила из Првог светског рата, хронолошке одреднице рата и најважнијих догађаја, именује узрок, повод и последице рата</p>	<p>Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика, међународно признање – Берлински конгрес; културна и просветна политика, свакодневни живот; положај Срба под хабзбуршком и османском влашћу</p> <p>Међународни односи и кризе (формирање савеза, сукоби око колонија, Анексиона криза, балкански ратови).). Краљевина Србија и њено окружење (Мајски преврат, политички живот, унутрашња и спољна политика; учешће Србије и Црне Горе у балканским ратовима). Велики рат (узроци и повод, савезништва и фронтови,</p>	<p>Коришћењем књиге и историјске карте научити и утврдити основне чињенице и појмове везане за Кнежевину и Краљевину Србију, као и положај Срба под османском и хабзбуршком влашћу у другој половини 19.века</p> <p>Коришћењем књиге и историјске карте утврдити основне чињенице и појмове везане за Краљевину Србију, балканске ратове и Први светски рат</p>

	-Именује најважније личности епохе: Михајло Пупин, Никола Тесла, краљ Петар и престолонаследник Александар Карађорђевић, Радомир Путник, Степа Степановић, Живојин Мишић, Петар Бојовић,	Србија и Црна Гора у рату; преломнице, ток и последице,	
--	--	---	--

ДОДАТНА НАСТАВА

ОБЛАСТ / ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА
Национална историја XIX века	<ul style="list-style-type: none"> - Показује на карти, без легенде, тражене податке - Повезује прошлост и садашњост: последице ширења Османског царства - Целовито, хронолошки тачно, узрочно-последично анализира положај Срба под Османлијама и у Хабзбуршкој монархији, Србији и Црној Гори у овом периоду - Спроводи истраживање, прикупља и анализира податке и израђује на основу тога самостално или у групи, користећи ИКТ, пано, презентацију, есеј и др. -Учествује у обележавању важних датума из наше прошлости 	Источно питање и балкански народи Српска револуција 1804–1835 ;Развој модерне српске државе Црна Гора у доба владичанства ;истакнуте личности вожд Карађорђе, кнез Милош, кнегиња Љубица, Доситеј Обрадовић, Вук Караџић, прота Матеја Ненадовић, Петар I и Петар II Петровић Његош, Сава Текелија, митрополит Стефан Стратимировић.	<ul style="list-style-type: none"> Пројектна настава Вежбање на карти Показивање другима Анализа филмова Учешће у угледним активностима
	- Показује на карти, без легенде, тражене податке	Политичке револуције (узроци, последице и обележја, европске	

<p>Општа историја XIX века</p>	<p>- Повезује прошлост и садашњост: Француска револуција и њене идеје</p> <p>- Целовито, хронолошки тачно, узрочно-последично анализира утицај Наполеона Бонапарте, Бечки и Берлински конгрес, националне и политичке револуције</p> <p>- Спроводи истраживање, прикупља и анализира податке и израђује на основу тога самостално или у групи, користећи ИКТ, пано, презентацију, есеј и др.</p>	<p>монархије уочи револуција, просветитељске идеје, француска револуција; појмови уставности и поделе власти, Декларација о правима човека и грађанина, укидање феудализма).</p> <p>Наполеоново доба (Наполеонова владавина, ратови, тековине, Бечки конгрес</p>	
<p>Национална историја крајем 19. почетком 20. Века</p>	<p>-Показује на карти, без легенде, тражене податке</p> <p>-Повезује прошлости и садашњост-последиче Балканских ратова и Првог светског рата</p> <p>- Целовито, хронолошки тачно, узрочно-последично анализира положај Срба у Србији и Црној Гори и улогу ових држава у балканским и првом светском рату</p> <p>- Спроводи истраживање, прикупља и анализира податке и израђује на основу тога самостално или у групи, користећи ИКТ, пано, презентацију, есеј и др.</p> <p>-Учествује у обележавању важних датума из наше прошлости</p>	<p>Кнежевина и Краљевина Србија и њено окружење (развој државних установа и политичког живота, унутрашња и спољна политика, међународно признање – Берлински конгрес; мајски преврат, развој државе, међународно окружење, балкански ратови, Први светски рат</p>	

<p>Општа историја крајем 19. почетком 20. века</p>	<p>-Показује на карти, без легенде, тражене податке</p> <p>-Повезује прошлости и садашњост-последнице Балканских ратова и Првог светског рата</p> <p>-- Целовито, хронолошки тачно, узрочно-последично анализира балканске ратове и Први светски рат</p> <p>- Спроводи истраживање, прикупља и анализира податке и израђује на основу тога самостално или у групи, користећи ИКТ, пано, презентацију, есеј и др.</p>	<p>Међународни односи и кризе</p> <p>Велики рат</p>	
--	--	---	--

ГЕОГРАФИЈА

Циљ Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патрио-тизма.

Годишњи фонд часова **72 часа**

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>дефинише границе континента и показује на карти океане и мора којима је проучавани континент окружен и лоцира највећа острва, полуострва, мореузе, земљоузе, пролазе, ртове;</p> <p>– проналази на карти државе проучаване регије и именује их; приказује на истој карти: континенте, океане, мора, облике разурености боала, низије, планине, реке, језера, државе, градове; класификује облике рељефа, водне објекте и живи свет карактеристичан за наведену територију;</p> <p>анализира утицај географске ширине, рељефа, односа копна и мора, морских струја, вегетације и човека на климу;</p> <p>оојашњава настанак пустиња на територији проучаваног континента;</p> <p>проналази податке о бројном стању становништва по континентима, регијама и одабораним државама и издваја просторне целине са највећом концентрацијом становништва у свету;</p> <p>укаже на узроке и последице кретања броја становника, гу- стине насељености, природног прираштаја, миграција и специ- фичних структура становништва по континентима, регијама и у одабораним државама;</p>	<p>РЕГИОНАЛНА ГЕОГРАФИЈА</p> <p>ГЕОГРАФСKE РЕГИЈЕ ЕВРОПЕ</p>	<p>Регионална географија, принципи регионализације: Хомогеност и хетерогеност географског простора.</p> <p>Јужна Европа – културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, туризам, политичка подела.</p> <p>Државе Јужне Европе: државе бивше СФРЈ, Италија, Шпанија и Грчка – основне географске карактеристике.</p> <p>Средња Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела.</p> <p>Немачка – основне географске карактеристике.</p> <p>Западна Европа – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, природни ресурси и економски развој, ур-</p>

<p>тумачи и израђује тематске карте становништва по континентима, регијама и одабораним државама; описује узроке и последице урбанизације на различитим континентима, регијама и у одабораним државама;</p>		<p>банизација, политичка подела. Француска и Уједињено Краљевство – основне географске карактеристике. Северна Европа – природни ресурси и економски развој, народи, политичка подела. Норвешка – основне географске карактеристике. Источна Европа – културно-цивилизацијске тековине, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, политичка подела. Руска Федерација – основне географске карактеристике. Европска унија – пример интеграционих процеса.</p>
<p>доведе у везу природне ресурсе са степеном економске развијености појединих регија и одабраних држава; уз помоћ географске карте објашњава специфичности појединих просторних целина и описује различите начине издвајања регија; - објасни формирање политичке карте света; објашњава узроке и последице глобалних феномена као што су сиромаштво, унутрашње и спољашње миграције, демографска експлозија и пренасељеност, болести и епидемије, политичка нестабилност; доводе у везу квалитет живота становништва са природним, демографским, економским и политичко-географским одликама простора; препознаје негативне утицаје човека на животну средину настале услед специфичности развоја пољопривреде, рударства, енергетике, индустрије, саобраћаја и туризма на проучаваним континентима, регијама и у одабораним државама; анализира примере позитивног утицаја човека на животну средину у државама које улажу напоре на очувању природе и уређује их са сличним примерима у нашој земљи; изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се</p>	<p>АЗИЈА</p>	<p>Географски положај, границе и величина Азије. Природне одлике Азије. Становништво Азије. Насеља Азије. Привреда Азије. Политичка и регионална подела. Југозападна Азија – природни ресурси и економски развој, културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, урбанизација, политичка подела. Јужна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, урбанизација, политичка подела. Југоисточна Азија – природни ресурси и економски развој, политичка подела. Источна Азија – културно-цивилизацијске тековине, савремени демографски процеси, етничка хетерогеност, природни ресурси и економски развој, урбанизација, политичка подела. Централна Азија – природни ресурси, политичка подела, насеља и становништво.</p>
<p>изводи закључак о могућим решењима за коришћење чистих извора енергије у државама чија се</p>	<p>АФРИКА</p>	<p>Географски положај, границе и величина Африке. Природне одлике Африке. Становништво Африке.</p>

<p>привреда заснива највише на експлоатацији нафте и угља; истражује утицај Европске уније на демографске, економске и политичке процесе у Европи и свету; - описује улогу међународних организација у свету.</p>		<p>Насеља Африке. Привреда Африке. Политичка и регионална подела. Афрички Медитеран и Сахарска Африка. Подсахарска Африка.</p>
	<p>СЕВЕРНА АМЕРИКА</p>	<p>Географски положај, границе, величина и регионална подела Северне Америке. Природне одлике Северне Америке. Становништво Северне Америке. Насеља Северне Америке. Привреда Северне Америке. Политичка подела.</p>
	<p>ЈУЖНА АМЕРИКА</p>	<p>Географски положај, границе и величина Јужне Америке. Природне одлике Јужне Америке. Становништво Јужне Америке. Насеља Јужне Америке. Привреда Јужне Америке. Политичка подела.</p>
	<p>АУСТРАЛИЈА И ОКЕАНИЈА</p>	<p>Географски положај, границе и величина Аустралије и Океаније. Природне одлике Аустралије. Колонијални период и становништво Аустралије. Насеља Аустралије. Привреда Аустралије. Океанија – основна географска обележја. Политичка и регионална подела.</p>
	<p>ПОЛАРНЕ ОБЛАСТИ</p>	<p>Основне географске одлике Антарктика – откриће, назив, географски положај, природне одлике, природни ресурси и научна истраживања. Основне географске одлике Арктика – откриће, назив, географски положај,</p>

		природне одлике, природни ресурси и савремена научна истраживања.
--	--	---

Кључни појмови садржаја: регије Европе, Азија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Аустралија и Океанија, поларне области.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међу- предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за датетеме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у осам тематских целина: *Регионална географија, Географске регије Европе, Азија, Африка, Северна Америка, Јужна Америка, Аустралија и Океанија, Поларне области.*

У раду са ученицима препоручује се наставнику да на почетку школске године упуту ученике на самостални рад тако што ће ученици приликом обраде нове тематске целине добити задатке да обраде по једну или више репрезентативних држава. Ученици ће уз помоћ наставника, расположивих статистичких извора, картографских и средстава информационо комуникационих технологија обрађивати појединачне државе света (географски положај, графичке величине, основне природно-географске и друштвено-економске одлике). До краја школске године, сви ученици ће имати регионално-географске приказе одабраних држава. На овај начин ученици ће бити у могућности да сагледају синтетички карактер регионалне географије у односу на појединачне дисциплине опште (физичке и друштвене) географије које карактерише примена аналитичких научних метода.

Регионална географија

На првим часовима наставник ће упознати ученике са предметом и задацима проучавања, као и поделом регионалне географије, ослањајући се на њихова већ стечена географска знања из 6. разреда о појму географске регије, а са циљем разумевања комплексних односа и веза између географских објеката, појава и процеса у географској средини. У обради садржаја о регионалној географији, требало би указати на то да светско копно није једноличан или хомоген географски простор, већ да га одликује заступљеност различитих физичко- географских и друштвено-географских елемената, које га чине хетерогеним. Објаснити да се

регионална географија изучава са циљем да би ученици сазнали какви су односи и везе између природе и људи, као и да би постали свесни да опстанак живота на Земљи зависи од њиховог међусобног односа.

Објаснити ученицима да су принципи региона- лизације (физичко- географски и друштвено-географски) правила на основу којих се врши подела хетерогене Земљине површине нахомогене географске регије, као нпр. геоморфолошке, климатске, хидрографске, педолошке, биогеографске, економске (рударске, аграрне, индустријске, туристичке), урбане, културне, историјске, политичке и друге регије. На крају обраде наставне теме *Регионал-на географија*, указати на то да одређене регије карактерише сли- чан географски изглед (физиономске регије), а да друге поседују једну или неколико функција (функционалне регије).

Обраду наставних јединица о континентима вршити по Ке- ровом систему, који подразумева следећи редослед излагања: гео- графски положај, границе и величина, рељеф, клима, воде, живи свет, становништво, насеља, привреда, политичка и регионална подела континента. Истим редоследом анализирати и одабране др-жаве.

При обради наставних јединица о географским регијама из- бећи Керов систем, јер се на тај начин непотребно, два пута пона- вљају већ обрађени садржаји у оквиру континента (иста настав- на тема). С обзиром на то да су друштвено-географски процеси знатно динамичнији од физичко-географских, као и то да утична различите начине на трансформацију географског простора ина укупан развој, њима је приликом обраде географских регија дат посебан значај.

У табеларном прегледу програма, у колони *Садржаји*, за сва-ку географску регију предложени су они географски садржаји којих чине специфичним, али то није коначни нити обавезујући по- пис садржаја за те географске регије.

Географске регије Европе

Реализацијом исхода друге теме *Географске регије Европе* ученици ће стећи знања о географским целинама Европе – Јужна, Средња, Западна, Северна и Источна Европа, као и њиховим гео- графским специфичностима и развојним карактеристикама којих издвајају у односу на суседне географске регије, политичком поделом и одабраним државама. Избежавати понављање географ- ских садржаја из теме *Географија Европе*, који су анализирани у шестом разреду.

При одбради Јужне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине регије (нпр. колевка европске цивилизације, период гео- графских открића, хуманизам, ренесанса...), етно-лингвистичку хетерогеност (романски, јужнословенски и изоловане групе на- рода), привредне одлике кроз везу са природним условима и ре- сурсима, са освртом на туризам (позната туристичка регија света

/ краљица туризма) и политичку поделу. У оквиру Јужне Европе препоручује се обрада држава бивше СФР Југославије, Италија, Шпанија и Грчка. У оквиру Средње Европе обрадити културно-ци- вилизацијске тековине регије (процват науке, културе и технологи-је захваљујући хуманизму и ренесанси, културно- уметнички прав-ци, традиција народних фестивала, филмска индустрија и сл.), савремене демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој, урбанизацију (велики градови, агломерације, конурбације и мегалополиси) и политичку поделу. Препоручује се обрада Саве-зне Републике Немачке у оквиру регије. Западну Европу обрадити кроз културно-цивилизацијске тековине регије (велика колони- јална царства, индустријске револуције...), демографске процесе, природне ресурсе и привредни развој (најразвијенија европска ре-гија), урбанизацију (индустријски градови, конурбације нпр. Ранштад, Велики Лондон, Париз, Фламмански дијамант...), политичку поделу, као и географска обележја Републике Француске и Уједи- њеног Краљевства Велике Британије и Северне Ирске. У оквиру Северне Европе посебно анализирати везу природних ресурса (енергенти, руде, минералне сировине) са привредним развојем (специјализована индустрија, висок животни стандард становни- штва) и анализирати етничка обележја, политичку поделу и основ-не географске карактеристике Норвешке. При обради Источне Европе истаћи културно-цивилизацијске тековине, етничку хете- рогеност (Руси, Татари, Украјинци, Белоруси, Казаси, Јермени,..), природне услове и ресурсе, привредне карактеристике и поли- тичку поделу. Обрадити Руску Федерацију, трансконтиненталну државу, која чини највећи део Источне Европе и Северне Азије. На крају наставне теме *Географске регије Европе* објаснити значај Европске уније у свету, као пример интеграционих процеса. За цртање тематских карата о географским регијама Европе користити неме карте, на којима се могу издвојити карактеристич-не регије и њихови географски садржаји. При цртању и тумачењу тематских карата долази до изражаја самосталност у раду учени- ка и усавршава се вештина практичне примене географске карте у настави. Уколико постоје техничке

могућности, ученици могу припремити презентације, чиме се оспособљавају да кроз визуелизацију садржаја самостално анализирају и доносе закључке о одређеним специфичностима географских регија Европе.

Кроз читаву тему важно је нагласити да се временом географске регије Европе развијају и мењају функције. Важно је искористити велике могућности које географија као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Географске регије Европе би требало да буду представљене као географска прича, богата информацијама и занимљивостима, како би географске појаве и процеси били предочени јасно, детаљно и динамично.

Ученике не оптерећивати квантитативним вредностима, већ инсистирати на појаве и процесе који утичу на развој европских регија. У циљу подстицања толеранције и солидарности код ученика, указати на постајање различитих социјалних, етничких и културних група у Европи.

Азија

На почетку наставне теме Азија обрађују општегеографске одлике овог континента, и то: географски положај, границе и величине, природне одлике, становништво, насеља, привреда и политичка регионална подела, након чега се прелази на регионалне целине: југозападну, јужну, југоисточну, источну и централну Азију.

Приликом обраде положаја, границе и величине Азије, кључно је да се истакне да је Азија саставни део јединствене копнене целине Евроазија, да се овај континент разграничи од Европе и од Африке, да ученици увиде да се Азија простира и на северној и најужној, као и на источној и западној Земљиној полулопти. Даље, важно је да се ученицима објасни шта значи да је Азија део Старог света и да ова знања повежу са знањима која стичу на часовима историје (Велика географска открића). Код приказивања величине Азије важно је да ученици стекну представу о односима површине и броја становника у поређењу са осталим континентима, а посебно са Европом.

Разумевање природних одлика Азије кључно је за касније схватање просторне дистрибуције становништва, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја појединих привредних грана (пољопривреде, индустрије, саобраћаја и туризма) на континенту. Као посебно значајне садржаје у овој области истичемо: настанак набраних планина и острвских архипелага, тумачење појава вулканизма и трусова у светлу теорије литосферних плоча, различите узроке постанка пустиња у југозападној, јужној и централној Азији, климатску и мозаичност живог света Азије, и др.

Приликом обраде становништва Азије пажњу би требало усмерити на разумевање просторне дистрибуције становништва, поларизованог демографског развоја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структурног становништва (групе народа, најмногољуднији народи). Адекват-

но коришћење статистичких извора овде је јако важно. Ученицима треба да памте податке из области демографске статистике, они треба да разумеју односе величина, без фактографског памћења података. У школама које су технички опремљене (постојање интернет прикључка, рачунара, таблет уређаја, паметних телефона), ученици треба на часовима да користе релевантне статистичке изворе, да их тумаче и сами или уз помоћ наставника представљају графиконима и тематским картама.

Насеља Азије представљају прави мозаик људских насељеника на што је условљено факторима природне средине, специфичности привреде и културно-цивилизацијског развоја. Ученицима овде треба приказати контрасте руралних насеља (нпр. у пустињама Југозападне Азије, у Индији, на Тибету, рибарска насеља у Југоисточној Азији, итд.) и вишемилонских градова, центара глобалних политичких и економских процеса (нпр. Сингапур, Токио, Шангај...). Пажњи наставника и ученика препоручујемо и специфичности процеса урбанизације (сјај Токија са једне и псеудоурбанизација у Индији, сампани у Кини, итд. са друге стране).

Привредне одлике Азије могу се обрадити на различите начине: кроз приказ територијалног размештаја привредних грана, сагледавање утицаја природних и друштвених фактора на развој привреде или кроз истицање регионалних специфичности развоја и размештаја привреде.

У програму наставе и учења регионална подела Азије је препоручена. Наставници, ученици и аутори уџбеника могу Азију да поделе и на друге начине, али је важно да ученици разумеју критеријуме

просторне диференцијације.

Како би се остварио принцип очигледности и знања која се стичу на часовима географије учинила трајним, наставници у об- ради опште- и регионалногеографских садржаја треба да користе зидне географске карте, а ученици атласе и неме карте. Коришћење ових наставних средстава није само себи сврха, тачније њихова употреба не завршава се лоцирањем географских објеката на картама већ представља основу за даље тумачење каузалних и функционалних односа између проучаваних географских објеката, појава и процеса. То, на пример, значи да ученик треба да буде у стању да пошто покаже на карти Индијски океан, Хиндустанску низију, Хималаје и Тибет закључи зашто је на Тибету хладна и сува клима.

Употреба средстава информационо-комуникационих технологија у настави (нпр. организација виртуелне шетње Забрањеним градом помоћу апликације Google Maps, коришћење програма за израду квизова за утврђивање градива, итд.) додатно ће допринети реализацији принципа очигледности и учвршћивању трајности ученичких знања.

Африка

Приликом обраде положаја, границе и величине Африке важно је истаћи да се она пружа меридијански што за последицу имајасну диференцираност континента на природне зоне од екватора према југу и северу. Указати на границу Африке према Азији као и на припадајућа острва овом континенту.

Знања која ученици стичу изучавањем климе, хидрографије и рељефа Африке важна су за разумевање просторне дистрибуције становништва, положаја насеља, размештаја природних ресурса, развоја и размештаја пољопривреде, рударства и туризма на континенту.

Значајно је истаћи хидрографске карактеристике Нила, Нигера и реке Конго и језера Викторија, Њаса и Тангањика, као места значајне концентрације становништва, насеља и пољопривреде. Приликом обраде флористичких и зоогеографских карактеристика континента указати и на географске факторе ендемизма фауне Мадагаскара.

Приликом обраде наставних садржаја о становништву Африке битно је разумевање просторне дистрибуције становништва (пренасељени, густо, ретко и ненасељени простори), природног прираштаја, савремених миграција (нарочито из ратовима угрожених држава према Европи) и структуре становништва.

У оквиру политичко-географских одлика Африке посебно се треба осврнути на процесе колонизације и деколонизације као и на ефекте ових процеса у савременим економско-политичким односима афричких држава (неоколонијализам). Регионалну подзелу Африке иницијално би требало посматрати кроз физичко-географску и културно-цивилизацијску поларизацију континента на Афрички Медитеран и Сахарску Африку на северу и Подсахарску Африку на југу. Поред климе као главног физичко-географског фактора други значајан фактор поларизације је Арапско-исламска цивилизација на северу и Негро-афричка цивилизација на југу. Као последица етничке и демографске хетерогености Подсахарске Африке, треба указати на одређене друштвено-политичке разлике унутар ње. Приликом обраде ове теме треба се осврнути на савремене географске проблеме Африке као што су дезертификација, екстремно високи природни прираштај, несташица хране, интензивне миграције ка Европи, прекомерну експлоатацију природних ресурса, итд. Обрада ових садржаја би требало да допринесе формирању ставова код ученика, према овим актуелним географским темама.

Северна Америка

За достизање исхода у оквиру ове теме важно је указати на положај овог континента између Атлантског и Тихог океана као и на повезаност/раздвојеност са суседним континентима. Ово је посебно значајно у контексту саобраћајно-географског положаја, економске повезаности са обалама других континената. У реализацији исхода који се односе на издвајање регија, потребно је нагласити постојање две културне целине на територији Северне Америке: Англоамерике (САД и Канада) и Латинске Америке (Средња Америка) и кроз корелацију са садржајима историје објаснити значај насељавања Америка.

При обради природних одлика Северне Америке битно је указати на генезу рељефа континента и издвојити карактеристичне рељефне целине. Овде треба објаснити настанак Канадског штита, Кордилера, Апалача, Средишњих низија и других особених целина. Познавање рељефа овог континента веома је значајно и за разумевање његове климе и распореда природних зона. У том смислу потребно је нагласити меридијанску циркулацију ваздуха и морскеструје. У регионализацији простора овог континента важно је применити и физичко-географски принцип регионализације.

При обради наставне јединице становништва Северне Америке потребно је указати на етапе насељавања континента (присуство староседелача, утицај европских досељеника, тзв. претапање у једну нацију и сл.). У реализацији исхода који се односе на објашњења демографских процеса значајно је сагледати разлике у популационом развоју средњеамеричких и англоамеричких народа, последичне миграције према САД и Канади, разлике у структури становништва и слично.

За достизање исхода који се односи на разумевање процеса урбанизације препоручује се указивање на разлике у друштвено-економском развоју и културном наслеђу Англоамерике и Латинске Америке, степену урбанизације, физиономији села и градова, разликама између планског и стихијског развоја, миграцијама из села у градове, начину живота и слично.

Исходи који се односе на разумевања и објашњења економских процеса такође могу да се реализују кроз анализу диспаратности развоја између Англо и Латинске Америке. Они се могу објаснити анализом природних и друштвених фактора привредног развоја, анализом привредних сектора, посматрањем просторног размештаја делатности и сл. У остваривању исхода који се односи на утицаје човека на животну средину сврсисходно је указати на везу између експлоатације природних ресурса, квалитета живота, потрошње и утицаја на животну средину.

Исходи који се односе на регионалну поделу овог простора могу да се реализују применом различитих начина издвајања карактеристичних регија (физичко-географске или друштвено-економске регије). У погледу политичке поделе, такође је могуће препознати разлике између политичко-географске уситњености средњеамеричког простора с једне стране и постојање две популационо и територијално велике, а истовремено високоразвијене државе Англоамерике.

Јужна Америка

За достизање исхода који се односе на дефинисање географског положаја потребно је нагласити у којим топлотним појасевима се простире Јужна Америка, затим повољност положаја између Тихог и Атлантског океана, као и велику удаљеност од осталих континената. У погледу друштвено-географске компоненте положаја важно је истаћи колонизацију, латиноамеричко наслеђе, поделу на интересне сфере између Шпаније и Португалије и сл.

Природне одлике Јужне Америке могу се систематично објаснити почев од генетских типова рељефа и редоследа постанка појединих целина. Препоручује се да се климатске одлике континента анализирају кроз утицај климатских фактора, чиме се уједно објашњавају и типови климе. На тај начин се реализују исходи о утицају климатских фактора на климу и распоред природних зона. Исход који се односи на препознавање негативних утицаја човека на животну средину може да се реализује анализом значаја и неконтролисаних сече амазонских селваса.

При обради садржаја Становништво Јужне Америке потребно је истаћи културно-цивилизацијске узроке велике етничке и расне разноликости. У остваривању исхода који се односе на развој насеља Јужне Америке препорука је да се акценат стави на узроке стихијских процеса урбанизације и на последично велики јаз који постоји између развоја милионских градова с једне стране и бројних сеоских насеља у Андима, Амазонији и слично. Важно је нагласити везу између рурално-урбаних миграција и великих контраста који постоје у простору јужноамеричких градова.

Препоручује се да се привреда Јужне Америке сагледа кроз анализу утицаја природних и друштвених фактора привредног развоја. У привредној структури потребно је указати на значај делатности примарног и секундарног сектора. У објашњењу политичке поделе простора Јужне Америке битно је указати на културно-

-цивилизацијске узроке поделе. Достизање исхода је могуће кроз практичне активности у оквиру самосталних или групних задатака, тако да ученици сами проуче и представе одлике одабраних регионалних целина или држава.

Аустралија и Океанија

За достизање исхода, наставник у оквиру географског положаја ученицима треба да укаже на димензије континента као и на просторни обухват Океаније (припадајућа острва Меланезији, Микронезији и Полинезији). Важно је указати на факторе географске изолованости Аустралијског континента у односу на остале континенте као и последице које се огледају у специфичним биогеографским и антропогеографским одликама. Физичко-географски садржаји треба да укажу на геотектонску еволуцију

Аустралије (Пангеа, Гондвана), постанак планина као и на постанак острва Океаније (вулканска острва, атоли). Истаћи факторе који су довели до формирања пустиња, великог коралног гребена као и аутентичне аустралијске флористичке и зоогеографске области. Приликом обраде становништва Аустралије и Океаније указати на домицилно становништво (Аборицини, Маори) и придошло европско и азијско становништво.

Извршити периодизацију етно-демографског развоја Аустралије и Океаније на предколонијални и колонијални период. Указати на савремене демографске процесе (природни прираштај, миграције) и насељеност континента (насељени и ненасељени простори). У политичко-географској анализи указати на процесе колонизације, деколонизације и формирања независних држава. Истаћи значај саобраћајно-географског и политичко-географског положаја острва Океаније у контексту савремених економских, политичких и војних процеса. Приликом обраде насеља Аустралије указати на природне факторе формирања савремене мреже насеља.

Поларне области

За достизање исхода у оквиру наставне теме *Поларне области* препоручени садржај чине карактеристичне одлике ових простора. У том смислу, пажњу треба посветити специфичностима оријентације на половима (нпр. помоћу звезда, компаса, Сунца), дужини обданице и ноћи, висини Сунца над хоризонтом, односима копна и мора, историјату истраживања, садашњим истраживањима, као и међународној подели ових простора.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и оцењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета.

Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (процењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функционалним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници на почетку школске године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спроводи евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

ФИЗИКА

Циљ: Циљ учења Физике јесте да ученици стекну базичну језичку и научну писменост, оспособе се да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, образложе своје мишљење у оквиру дискусије, упознају природне појаве и основне природне законе и њихову примену у свакодневном животу, развију мотивисаност за учење и напредују ка достизању одговарајућих образовних стандарда.

Годишњи фонд часова: **72 час**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
– По завршетку разреда ученик ће бити у стању да: - разликује скаларне и векторске физичке величине; – користи и анализира резултате мерења различитих физичких величина и приказује их табеларно и графички; – анализира зависност брзине и	СИЛА И КРЕТАЊЕ	Сила као узрок промене брзине тела. Појам убрзања. Успостављање везе између силе, масе тела и убрзања. Други Њутнов закон. Динамичко мерење силе. Међусобно деловање два тела – силе акције и реакције. Трећи Њутнов закон. Примери Равномерно променљиво

<p>пређеног пута од времена код праволинијских кретања са сталним убрзањем; – примени Њутнове законе динамике на кретање тела из окружења; – покаже од чега зависи сила трења и на основу тога процени како може променити њено деловање; – демонстрира појаве: инерције тела, убрзаног кретања, кретање тела под дејством сталне силе, силе трења и сила акције и реакције на примерима из окружења; – самостално изведе експеримент из области кинематике и динамике, прикупи податке мерењем, одреди тражену физичку величину и објасни резултате експеримента; – покаже врсте и услове равнотеже чврстих тела на примеру из окружења; – наводи примере простих машина које се користе у свакодневном животу; – прикаже како сила потиска утиче на понашање тела потопљених у течност и наведе услове пливања тела на води; – повеже појмове механички рад, енергија и снага и израчуна рад силе теже и рад силе трења; – разликује кинетичку и потенцијалну енергију тела и повеже њихове промене са извршеним радом; – демонстрира важење закона одржања енергије на примерима из окружења; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке (кинematика и динамика кретања тела, трење, равнотежа полуге,</p>		<p>праволинијско кретање. Интензитет, правац и смер брзине и убрзања. Тренутна и средња брзина тела. Зависност брзине и пута од времена при равномерно променљивом праволинијском кретању. Графичко представљање зависности брзине тела од времена код равномерно променљивог праволинијског кретања. Демонстрациони огледи: – Илустровање инерције тела помоћу папира и тега. – Кретање куглице низ Галилејев жљеб. – Кретање тела под дејством сталне силе. – Мерење силе динамометром. – Илустровање закона акције и реакције помоћу динамометара и колица, колица са опругом и других огледа (реактивно кретање балона и пластичне боце). Лабораторијске вежбе 1. Одређивање сталног убрзања при кретању куглице низ жљеб. 2. Провера Другог Њутновог закона помоћу покретног тела (колица) или помоћу Аत्वудове машине.</p>
	<p>КРЕТАЊЕ ТЕЛА ПОД ДЕЈСТВОМ СИЛЕ ТЕЖЕ И СИЛЕ ТРЕЊА</p>	<p>Убрзање при кретању тела под дејством силе теже. Галилејев оглед. Слободно падање тела, бестежинско стање. Хитац навише и хитац наниже. Силе трења и силе отпора средине (трење мировања, клизања и котрљања). Утицај ових сила на кретање тела. Демонстрациони огледи: – Слободно падање тела различитих облика и маса (Њутнова цев, слободан пад везаних новчића...). –</p>

<p>сила потиска, закони одржања...); – разликује појмове температуре и количине топлоте и прикаже различите механизме преноса топлоте са једног тела на друго; – анализира промене стања тела (димензија, запремине и агрегатног стања) приликом грејања или хлађења; – наведе методе добијања топлотне енергије и укаже на примере њеног рационалног коришћења.</p>		<p>Падање тела у разним срединама. – Бестежинско стање тела (огледи са динамометром, с два тега и папиром између њих, са пластичном чашом која има отвор на дну и напуњена је водом). – Трење на столу, косој подлози и сл. – Мерење силе трења помоћу динамометра. Лабораторијске вежбе 1. Одређивање убрзања тела које слободно пада. 2. Одређивање коефицијента трења клизања</p>
	<p>РАВНОТЕЖЕ ТЕЛА</p>	<p>Деловање две силе на тело, појам резултујуће силе кроз различите примере слагања сила. Разлагање сила. Појам и врсте равнотеже тела. Полуга, момент силе. Равнотежа полуге и њена примена. Сила потиска у течности и гасу. Архимедов закон и његова примена. Пливање и тоњење тела. Демонстрациони огледи: – Врсте равнотеже помоћу лењира или штапа. – Равнотежа полуге. – Услови пливања тела (тегови и стаклена посуда на води, Картезијански гњурац, суво грожђе у минералној води, свеже јаје у води и воденом раствору соли, мандарина са кором и без коре у води, пливање коцке леда на води...). Лабораторијске вежбе 1. Одређивање густине чврстог тела применом Архимедовог закона.</p>
		<p>Механички рад. Рад силе. Рад силе теже и силе трења. Квалитативно увођење појма механичке енергије тела. Кинетичка енергија тела. Потенцијална</p>

	<p>МЕХАНИЧКИ РАД И ЕНЕРГИЈА. СНАГА</p>	<p>енергија. Гравитациона потенцијална енергија тела. Веза између промене механичке енергије тела и извршеног рада. Закон о одржању механичке енергије. Снага. Коефицијент корисног дејства. Демонстрациони огледи: – Илустровање рада утрошеног на савладавање силе трења при клизању тела по различитим подлогама, уз коришћење динамометра. – Коришћење потенцијалне енергије воде или енергије надуваног балона за вршење механичког рада. – Примери механичке енергије тела. Закон о одржању механичке енергије (Галилејев жљѐб; математичко клатно; тег са опругом) Лабораторијске вежбе 1. Одређивање рада силе под чијим дејством се тело креће по различитим подлогама. 2. Провера закона одржања механичке енергије помоћу колица.</p>
	<p>ТОПЛОТНЕ ПОЈАВЕ</p>	<p>Честични састав супстанције: молекули и њихово хаотично кретање. Топлотно ширење тела. Појам и мерење температуре. Унутрашња енергија и температура. Количина топлоте. Специфични топлотни капацитет. Топлотна равнотежа. Агрегатна стања супстанције. Демонстрациони огледи: – Дифузија и Брауново кретање. – Ширење чврстих тела, течности и гасова (надувани балон на стакленој посуди – флаши и две посуде са хладном и</p>

		топлом водом, Гравесандов прстен, издужење жице, капилара...).
		Лабораторијске вежбе 1.
		Мерење температуре мешавине топле и хладне воде после успостављања топлотне равнотеже

Кључни појмови садржаја: кретање, сила, убрзање, Њутнови закони, сила теже, трење, равнотежа тела, механички рад, енергија, снага, топлотне појаве, температура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени Стандарди образовних постигнућа ученика у основној школи. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у пет области предмета: Сила и кретање, Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења, Равнотежа тела, Механички рад и енергија. Снага, Топлотне појаве. Обновљање дела градива из шестог разреда, које се односи на равномерно праволинијско кретање, силу као узрок промене стања тела и инертност тела, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет. Ученици седмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма физике у следећим разредима. Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване исходе. Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици седмог разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности. Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима седмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод.

Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програмски садржаји седмог разреда доследно су приказани

у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике: – Поступност (од једноставног ка сложеном при упознавању нових појмова и формулисању закона. – Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације). – Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу. Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати: 1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе; 2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем – ситуација; 3. лабораторијским вежбама; 4. домаћим задацима; 5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, допунска настава, додатни рад...); 6. систематским праћењем рада сваког ученика. Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима. Методска упутства за предавања Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на презентовање закона у математичкој форми. Методска упутства за решавање рачунских задатака При решавању већине квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку прво треба на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица). Методска упутства за извођење лабораторијских вежби Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака. У уводном делу часа наставник: – обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила), – обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе, – упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром, – указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности. Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Методска упутства за друге облике рада При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром на то да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу. Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање. У оквиру израде пројектата могуће је обухватити неке од следећих тема: – Улога физике у заштити човекове околине. – Енергетска ефикасност. – Климатске промене. – Својства воде – физичка, хемијска, значај воде за живи свет. Праћење рада ученика

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз проверу његових усвојених знања, стечених путем организовања различитих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно формулише. Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика седмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године)

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватно вреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних исхода.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

Редни број теме	Назив теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Сила и кретање	22	3	25
2.	Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења	10	2	12
3	Равнотежа тела	10	1	11
4.	Механички рад и енергија. Снага	13	2	15
5.	Топлотне појаве	8	1	9
Укупно		63	9	72

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програм наставе и учења у седмом разреду.

Оријентациони број часова по теми:

Редни број и назив наставне теме	Укупан број часова за наставну тему	Време реализације
Сила и кретање	3	Септембар, октобар, новембар
Кретање тело под дејством силе теже. Силе трења	2	Децембар, јануар
Равнотежа тела	2	Фебруар, март
Механички рад и енергија	3	Април, мај
Топлотне појаве	2	Мај, јун

Током реализације наставе и учења допунске наставе у зависности од садржаја и метода рада могуће активности наставника су: пише, скицира, објашњава, сумира, излаже, усмерава, демонстрира, презентује.. Могуће активности ученика: дефинише, бира, понавља, тумачи, препознаје, описује, поставља питања. Дати број часова допунске наставе је оријентациони и зависи од потреба ученика и може варирати. Активности ученика на часовима допунске наставе су умерене на остваривање следећих исхода:

Наставне теме	Исходи Ученик/ученица ће бити у стању да:
Сила и кретање	<ul style="list-style-type: none"> • разликује кретање према облику путање; • разликује кретања према промени брзине; • разликује убрзано од успореног кретања; • препозна ознаке физичких величина (време, пређени пут, маса, брзина, сила, убрзање); • изрази физичке величине (време, пређени пут, маса, брзина, сила, убрзање) у одговарајућим мерним јединицама; • препозна мерила и мерне уређаје за мерење дужине, времена, масе, силе.
Кретање тело под дејством силе теже. Силе трења	<p>препозна ознаке физичких величина (време, пређени пут, брзина, сила, гравитационо убрзање);</p> <ul style="list-style-type: none"> • изрази физичке величине (време, пређени пут, брзина, сила, гравитационо убрзање) у одговарајућим мерним јединицама; • препозна мерила и мерне уређаје за мерење дужине, времена, силе; • одреди вредност најмањег подеока мерног инструмента; • мери тежину тела; • препозна деловање гравитационе силе, силе трења и силе отпора средине; • демонстрирање утицаја трења и отпора средине на кретање тела
Равнотежа тела	зна да је сила узрок промене стања тела;

	<ul style="list-style-type: none"> • препозна деловање гравитационе силе; • препозна деловање силе потиска у течности; • одреди вредност најмањег подеока мерног инструмента; • мери тежину тела.
Механички рад, енергија-Снага	препозна ознаке физичких величина (пређени пут, сила, маса, рад, енергија, снага); <ul style="list-style-type: none"> • изрази физичке величине (пређени пут, сила, маса, рад, енергија, снага) у одговарајућим мерним јединицама
Топлотне појаве	препозна мерни инструмент за мерење температуре; <ul style="list-style-type: none"> • процени вредности најмањег подеока код мерног инструмента; • изражавање температуру у одговарајућим мерним јединицама; • мери температуру

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатни рад обухвата садржаје, који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес. Додатни рад обухвата припрему за такмичење и/или активности у складу са утврђеним интересовањима ученика. Током реализације додатне наставе у зависности од садржаја и метода могуће су следеће активности наставника: мотивише за рад, подстиче на усвајање нових знања, методе рада прилагођава способностима ученика. Ативности ученика: слушају, питају, закључују, решавају проблеме Оријентациони број часова додатног рада по темама:

Редни број и назив наставне теме	Укупан број часова за наставну тему	Време реализације
1. Сила и кретањ	3	Септембар, октобар, новембар
2. Кретање тело под дејством силе теже. Силе трења	2	Децембар, јануар
3. Равнотежа тела	2	Фебруар, март
4. Механички рад, енергија. Снага	3	Април, мај
5. Топлотне појаве	1	Мај, јун

Циљ

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

Годишњи фонд часова **144 часа**

<p>ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p>	<p>ОБЛАСТ/ ТЕМА</p>	<p>САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - израчуна степен реалног броја и квадратни корен потпуног квадрата и примени одговарајућа својства операција; - одреди бројевну вредност једноставнијег израза са реалним бројевима; - на основу реалног проблема састави и израчуна вредност једноставнијег бројевног израза са реалним бројевима; - одреди приближну вредност реалног броја и процени апсолутну грешку; - нацрта график функције $y = kx, k \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$; - примени продужену пропорцију у реалним ситуацијама; - примени Питагорину теорему у рачунским и конструктивним задацима; - трансформише збир, разлику и производ полинома; - примени формуле за разлику квадрата и квадрат бинома; - растави полином на чиниоце (користећи дистрибутивни закони формуле за квадрат бинома и разлику квадрата); - примени трансформације полинома на решавање једначина; - примени својства страница, углова и дијагонала многоугла; - израчуна површину многоугла користећи обрасце или разложиву једнакост; - конструише ортоцентар и тежиште троугла; - примени ставове подударности при доказивању једноставних тврђења и у конструктивним задацима; - примени својства централног и периферијског угла у кругу; - израчуна обим и површину круга и његових делова; - преслика дати геометријски објекат ротацијом; - одређује средњу вредност, медијану и мод. 	<p style="text-align: center;">РЕАЛНИ БРОЈЕВИ</p> <hr/> <p style="text-align: center;">ПИТАГОРИНА ТЕОРЕМА</p> <hr/> <p style="text-align: center;">ЦЕЛИ АЛГЕБАРСКИ ИЗРАЗИ</p>	<p>Квадрат рационалног броја. Решавање једначине $x^2 = a, a \neq 0$; постојање ирационалних бројева (на пример решења једначине $x^2 = 2$). Реални бројеви и бројевна права. Квадратни корен, једнакост $\sqrt{a^2} = a$. Децимални запис реалног броја; приближна вредност реалног броја; апсолутна грешка. Основна својства операција с реалним бројевима. Функција директне пропорционалности $y = kx, k \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$. Продужена пропорција.</p> <p>Питагорина теорема (директна и обратна). Важније примене Питагорине теореме. Конструкције тачака на бројевној правој које одговарају бројевима $\sqrt{2}, \sqrt{3}, \sqrt{5}$, итд. Растојање између две тачке у координатном систему.</p> <p>Први део Степен чији је изложилац природан број; степен декадне јединице чији је изложилац цео број; операције са степенима; степен производа, количника и степена. Други део Алгебарски изрази. Полиноми и операције (мономи, сређени облик, трансформације збира, разлике и производа полинома у сређени облик полинома). Квадрат бинома и разлика квадрата. Растављање полинома на чиниоце коришћењем дистрибутивног закона, формуле за квадрат бинома и разлику квадрата. Примене.</p>

МНОГОУГАО	Појам многоугла. Врсте многоуглова. Збир углова многоугла. Број дијагонала многоугла. Правилни многоуглови (појам, својства, конструкције). Обим и површина многоугла. Тежишна дуж троугла. Ортоцентар и тежиште троугла. Сложеније примене ставова подударности.
КРУГ	Централни и периферијски угао у кругу. Обим круга, број π . Дужина кружног лука. Површина круга, кружног исечка и кружног прстена. Ротација.
ОБРАДА ПОДАТАКА	Средња вредност, медијана и мод.

Кључни појмови садржаја: реални број, степен, квадратни корен, Питагорина теорема, полином, многоугао, ортоцентар и тежиште, круг, број π , ротација и средња вредност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резонување и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања. Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

Реални бројеви (21; 8 + 13)

Питагорина теорема (19; 6 + 13)

Цели алгебарски изрази (48; 19 + 29)

Многоугао (21; 9 + 12)

Круг (18; 7 + 11)

Обрада података (5)

У програму је садржај теме Цели алгебарски изрази подељена два дела, због тога што је пожељно комбиновати алгебарске и геометријске садржаје. Предложени редослед реализације тема:

1. Реални бројеви;
2. Питагорина теорема;
3. Цели алгебарски изрази – први део;
4. Многоугао;
5. Цели алгебарски изрази – други део;
6. Круг;
7. Обрада података.

Предложена подела теме и редослед реализације нису обавезни за наставнике, већ само представљају

један од могућих модела.

Напомена: За обнављање градива, иницијални тест и анализу резултата иницијалног теста, планирана су 4 часа, а за реализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода. При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи однаставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Реални бројеви – Увести појам квадрата рационалног броја p/q и илустровати га површином квадрата чија је страница управо p/q , на основу чега ученици треба да закључе да је квадрат произвољног рационалног броја ненегативан број.

При израчунавању квадрата рационалних бројева равноправан статус треба дати квадрирању бројева у запису p/q и у децималном запису. Код решавања једначина облика $x^2 = a$, ученици уз наставникову помоћ изводе следеће закључке: једначина се може решити на једначину $x^2 = a = b^2$ и може имати једно ($a = 0$) или два решења ($a > 0$), али може бити и без решења ($a < 0$). Приликом увођења ознаке за квадратни корен нагласити разлику између, на пример, вредности $\sqrt{4}$ и решења једначине $x^2 = 4$.

У даљем раду показати да неке једначине облика $x^2 = a$ (на пример $x^2 = 2$) немају решења у скупу рационалних бројева, тј. да се у скупу рационалних мерних бројева не може израчунати мерни број странице квадрата чија је површина 2 (не инсистирати да ученици репродукују одговарајући доказ). На тај начин мотивисати увођење ирационалних бројева, јер из претходног следи да осим рационалних бројева треба имати на располагању и неке друге бројеве (на пример оне чији квадратни корен није рационалан број). Тада се уводи скуп реалних бројева као унија два дисјунктне скупа – скупа рационалних и скупа ирационалних бројева. Садаје природно и да се „рационална” права прошири у реалну праву и покаже како на таквој реалној правој постоје рационалне и ирационалне тачке. Нагласити, међутим, да скуп (позитивних) ирационалних бројева, осим квадратних корена рационалних бројева, садржи и многе друге елементе, од којих ће неки бити поменути касније (рецимо број π).

На конкретним примерима ученици треба да уоче да сваки рационалан број има коначну или бесконачну периодичну децималну репрезентацију, а ирационални бројеви бесконачну непериодичну репрезентацију и обратно (ове чињенице не треба доказивати у општем случају). При израчунавању

вредности корена и рачунања са коренима, када су њихове вредности ирационални бројеви, користити калкулатор или расположиве софтвере.

За све реалне бројеве без обзира да ли имају коначну или бес-коначну децималну репрезентацију увести појам приближне вредности и појам апсолутне грешке. Правила заокруживања реалних бројева увести на следећи начин: на конкретним примерима, по-сматрањем могућих граница (интервала) у зависности од прецизности, ученици бирају приближне вредности тако да се при заокруживању бира вредност са мањом апсолутном грешком, након чега се формулишу правила.

Основна својства операција сабирања и множења реалних бројева посматрати и анализирати у поређењу с одговарајућим својствима у скупу рационалних бројева. Основна својства операције кореновања у R^+ треба такође реализовати на примерима при чему се посебно третирају збир, разлика, производ и количник корена и њихови односи са кореном збира, разлике, производа и количника. При том посебну пажњу обратити на једнакост $\sqrt{a^2} = |a|$ и њено тумачење.

У оквиру ове теме се обрађује и функција директне пропорционалности $y = kx$ коју треба увести на конкретним примерима блиским искуству ученика (раст дужине пута са временом путовања при константној брзини, смањење водостаја реке ако је дневни пад протока константан ...). У почетним примерима ученици цртају тачкасти график којим се приказује функција за дискретне вредности променљиве, након чега се долази до конструкције графичког приказа у координатном систему. Тематску јединицу: продужена пропорција треба, такође, реализовати на конкретним примерима (подела дате суме у датој размери, одређивање угла троугла ако је дат њихов однос, присуство метала у легурама ...). Посебну пажњу поклонити вези продужене пропорције са класичном двојном пропорцијом.

Питагорина теорема – Питагорина теорема је од великог значаја за даље математичко образовање и потребно је пажљиво методички и дидактички обрадити. Као мотивација за тему могуће користити историјски подаци најпре о потреби човека за употребом и конструкцијом правоуглих троуглова током изградње различитих објеката у укупном напретку цивилизације, а чије је законитости Питагора уочио и математички уобличио и формулисао. На примеру египатског троугла експериментом са конопцем, цртежом или симулацијом на неком од динамичких софтвера употребити ученике са теоремом, а затим је и исказати и дати комплетан доказ. Потребно је да ученици схвате концепт Питагорине теореме, а не да напамет науче исказ. У том циљу током вежбања инсистирати на различитим ознакама катета и хипотенузе, као и различитим положајима самог правоуглог троугла, како би се ученици оспособили да Питагорину теорему користе касније у образовању у различитим задацима из планиметрије, стереометрије и тригонометрије. Упознати ученике са карактеристичним Питагориним тројкама кроз примере и напоменути да таквих тројки има бесконачно много. Формулисати обрат Питагорине теореме и применити га у задацима.

У другом делу теме пажњу је потребно усмерити на примену Питагорине теореме на конструкције дужи чији је мерни број дужине ирационалан број и примену на квадрат, правоугаоник, једнакокраки и једнакостранични троугао, ромб и правоугли и једнакокраки трапез. Ученици треба да примењују Питагорину теорему и на једнакокрако правоугли троугао, правоугли троугао са углом од 30° и одређивањем растојања двеју тачака у координатном систему.

Уколико наставник има техничких могућности у учионици, након усвајања Питагорине теореме на традиционалан начин, део ове теме може обрадити коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера који ученицима може још очигледније дочарати Питагорину теорему и примену теореме у различитим геометријским задацима и проблемима из свакодневног живота.

Цели алгебарски изрази – У првом делу ове теме уводи се појам степена променљиве природним бројем и изводе се основна својства те операције (множење и дељење степена једнаких основа, степеновање степена, као и правила за степен производа и количника). Ученици треба у потпуности да овладају одговарајућим трансформацијама да би, између осталог, били припремљени за упознавање са операцијама са полиномима које следе. Такође, уводи се појам степена са изложивоцем који је нула или негативан цеоброј, али само у случају основе која је декадна јединица. Примери обухватају краће записивање врло малих рационалних бројева (примене у физици), као и канонско представљање рационалних бројева у децималном запису.

Други део теме обухвата операције с целим алгебарским из-разима (полиномима). Најпре се уводи појам полинома и увежба-ва израчунавање вредности таквог израза за конкретне вредности променљивих који у њему учествују. Затим се дефинишу основ-не операције са полиномима (сабирање, одузимање и множење)и увежбава довођење полинома на сређени облик. Притом се, по потреби, користи дистрибутивни закон (у облику $(a + b)(x + y) = ax + ay + bx + by$) и формула за квадрат бинома (у облику $(a + b)^2 = a^2 + 2ab + b^2$).

У наставку ове теме ученици треба да, на погодним приме-рима, уоче потребу растављања полинома на чиниоце (посебно у циљу решавања једначи наведених формула (али сада записаних у облику $ax + ay + bx + by = (a + b)(x + y)$), односно $a^2 + 2ab + b^2 = (a + b)^2$), као и формуле за разлику кв обрађивати само на додатној настави. Сем поменуте примене на решавање једначина (на при-мер, облика $ax^2 + bx = 0$ и $x^2 - c^2 = 0$), овде се могу потребно позна-вање операција са полиномима.

Многоугао – Многоугао увести као део равни ограниченмногоугаоном линијом. Нагласити разлику између конвексних и неконвексних многоуглова, али даља разматрања ограничити само на конвексне многоуглове. Ученике треба наводити да уоче зави-сност броја дијагонала, као и зависност збира унутрашњих углова од броја темена многоугла. Приликом увођења правилних много-углова, ученици треба да уоче да постоје многоуглови који нису правилни иако су све њихове странице једнаке, као и да постоје многоуглови који нису правилни иако су сви њихови углови јед-наки. Посебно истаћи осну симетричност правилног многоугла и број оса симетрије, као и чињенице да се око правилног многоугла може описати круг и да се у њега може уписати круг. Из одгова-рајућих формула за једнакостранични троугао, ученици, уз помоћ наставника ако је потребно, изводе формуле којима се у правил-ном шестоуглу успостављају везе између странице, дуже дијаго-нале, краће дијагонале, полупречника уписаног и описаног круга.

Кроз разноврсне примере и задатке (који се односе на троу-глове, четвороуглове и правилне многоуглове) истицати примену ставова подударности троуглова и поступно развијати код учени-ка вештину доказивања. Доказати најважније особине троуглова и паралелограма. Увести појмове ортоцентар, тежишна дуж и те-жиште троугла, и навести њихове особине. Примену ставова по-дударности и њихових последица проширити и на конструктивне задатке. Истаћи разлику између цртања и конструкције. Посебно треба издвојити 1) конструкције троуглова које поред датих стра-ница/углова одређује и једна висина, односно тежишна дуж; 2) конструкције паралелограма и трапеза које поред датих страница/ углова одређује и висина; 3) конструкције делтоида; 4) конструк-ције правилних многоуглова са 3, 4, 6, 8 или 12 темена које одређује страница, односно полупречник описаног/уписаног круга. На примерима илустровати ситуације када конструктивни задатак има више решења или нема решења, али не инсистирати на ова-квим задацима. Израчунавање обима и површине многоугла илу-стровати разноврсним примерима и задацима. Приликом израчунавања површине користити разлагање мно-гоуглова на т роуглове и четвороуглове. Посебну пажњу посветити израчунавању површине правилног шестоугла. Важно је укључити одређени број практичних примена рачунања површина.

Круг – Полазећи од раније стечених знања и дефиниција кру-жне линије и кружне површи, треба размотрити могуће положаје и односе круга и праве, а такође и два круга у равни. Ученике треба подсетити на дефиниције тангенте и тетиве круга и искористити Питагорину терему за успостављање везе између полупречника круга, тетиве и централног одстојања тетиве. Централне теме су увођење појмова централног и периферијског угла, учачавање и до-казивање тврђења о њиховом међусобном односу, као и одређива-ње обима и површине круга. Ученици би требало да експеримен-тално утврде сталност односа обима и пречника кружнице. Кадасе уведе број π , ученике треба информативно упознати са његовомирационалном природом. После обраде обима и површине круга, треба извести формуле за дужину кружног лука, површину кру-жног исечка и кружног прстена. У практичним израчунавањима користити приближну вредност 3,14 али повремено радити и са проценама 3,142; 22/7; 3,1.

У оквиру дела теме који се односи на ротацију, треба се огра-ничити на ротације једноставнијих фигура око задате тачке и за задати угао. Објаснити ученицима позитиван и негативан смер ро-тације и урадити неколико примера ротације у координатном си-стему. Важно је да ученици уоче да се дужине дужи и

величине углова не мењају при ротацији.

Обрада података – Ову тему реализовати као пројектни задатак. Циљ пројектног задатка је да ученици овладају појмовима средња вредност, медијана и мод и истовремено се увере у применљивост обраде података у свакодневној пракси. Препорука је да се пројектни задатак реализује на конкретним примерима и предлог је да у седмом разреду то буде прикупљање, обрада и анализа података добијених анкетом. Теме се могу одабрати из

животног окружења и њихов садржај би требало да буде близак узрасту ученика (на пример: коришћење ИКТ од стране ученика, расподела слободног времена ученика, еколошка свест младих ...). Број питања у анкети не мора бити велики, највише 5-6, а истраживање треба реализовати тако да узорак не буде премали, али нипревелик и да се може реализовати у најближем окружењу (школа, породица, комшилук ...). Предлог је да се пет расположивих часова реализује по следећем плану:

РЕДН И БРОЈ ЧАСА	САДРЖАЈ РАДА	АКТИВНОСТИ НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА
1.	<ul style="list-style-type: none"> - Избор теме истраживања - Конструкција анкетних питања 	Наставник објашњава пројектни задатак, а ученици предлажу теме за истраживање и 5–6 анкетних питања.
2.	<ul style="list-style-type: none"> - Упутство за анкетирање - Спровођење истраживања анкетирањем 	Сваки ученик добија по 4–5 анкетних листића.

РЕДН И БРОЈ ЧАСА	САДРЖАЈ РАДА	АКТИВНОСТИ НАСТАВНИКА И УЧЕНИКА
3.	<ul style="list-style-type: none"> - Обнављање и доградња појмова: узорак, нумеричка и процентуална расподела, графички приказ - Увођење нових појмова: средња вредност, медијана и мод 	На једном (нумерички потпуно припремљеном) примеру се илуструју сви наведени – познати и нови појмови.
4.	<ul style="list-style-type: none"> - Подела ученика на групе - Упућивање у начин обраде података добијених анкетирањем - Обрада резултата анкете 	Формирају се нехомогене истраживачке групе. Свака група обрађује једно питање за које је задужена (може се користити и Excel) и припрема презентацију резултата.
5.	<ul style="list-style-type: none"> - Презентација резултата анкете 	Групе приказују резултате свог истраживања (таблични приказ резултата обраде питања из анкете, процентуалну расподелу, графички приказ, израчунавање средње вредности, медијане и мода), тумаче добијене резултате и изводе закључке.

1. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

БИОЛОГИЈА

	Циљ наставе и учења биологије је да ученик изучавањем живих бића у интеракцији са животном средином и биолошких процеса развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.
Годишњи фонд часова	72 часа

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
	По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:	

НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА	<p>-прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења;</p> <p>– упореди бесполно и полно размножавање</p> <p>– идентификује разлике између митозе и мејозе на основну промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији;</p> <p>– одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији;</p>	<p>- Улога и значај једра у метаболизму ћелије. Хромозоми, ДНКи појам гена (алел, генотип, фенотип)</p> <p>- Деоба ћелије (хромозоми, настајање телесних и полних ћелија).</p> <p>- Прво Менделово правило наслеђивања, крвне групе, трансфузија и трансплантација.</p> <p>- Наслеђивање пола.</p> <p>- Наследне болести.</p>
	<p>– шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу;</p>	

<p>ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА</p>	<p>– одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених и анализираних информација о његовој грађи; – упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе; – користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива;</p>	<p>- Основни принципи организације живих бића. Појам симетрије – типични примери код једноћелијских и вишећелијских организама; биолошки значај. - Симетрија, цефализација и сегментација код животиња. - Присуство/одсуство биљних органа, (симетрија и сегментација код биљака). - Ћелије са специфичном функцијом: мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице... - Грађа и улога ткива, органа, органских система и значај за функционисање организма. - Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња – сличности и разлике у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима.</p>
<p>ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНО СТ ЖИВОТА</p>	<p>– разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомих кључева;</p>	<p>- Основни принципи систематике (Карл Лине, биномна номенклатура). Приказ разноврсности живота кроз основне</p>

	<p>– повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста – фосила;</p>	<p>систематске категорије до нивоа кола и класе. - Докази еволуције, фосили и тумачење филогенетских низова (предачке и потомачке форме, прелазни фосили).</p>
<p>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</p>	<p>– идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима; – илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције; – упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима; – повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама које га насељавају; – анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције; – идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране; – предложи акције заштите биодиверзитета и учествује у њима;</p>	<p>- Састав и структура популација. Популациона динамика (природни прираштај и миграције). - Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције (адаптације). - Мреже исхране. - Животне области. - Конвергенција и дивергенција животних форми. - Заштита природе. - Заштита биодиверзија</p>

ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	<ul style="list-style-type: none"> – анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; – идентификује поремећаје исхране на основу типичних 	<ul style="list-style-type: none"> - Примери наследних болести. - Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима. - Имунитет, вакцине. - Пулс и крвни притисак.
----------------------------	---	--

	<p>симптома (гојазност, анорексија, булимична);</p> <ul style="list-style-type: none"> – планира време за рад, одмор и рекреацију; – доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; – аргументује предности вакцинације; – примени поступке збрињавања лакших облика крварења; – расправља о различитости међу људима са аспекта генетичке варијабилности, толеранције и прихватања различитости. 	<ul style="list-style-type: none"> - Прва помоћ: повреде крвних судова (практичан рад). - Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани. - Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница; тровање храном. - Промене у адолесценцији. -Здрави стилови живота (сан, кондиција, итд). - Последице болести зависности – наркоманија.
--	---	--

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

Физика

Хемија

Математика

Физичко и здравствено васпитање

Информатика и рачунарство

Географија

Техника и технологија

Ликовна култура

Српски језик и књижевност

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм Биологије за седми разред је део спиралног програма Биологије за основну школу и оријентисан је на достизање исхода. Спирални наставни програм подразумева да у сваком разреду из сваке области ученик усваја мању количину информација, до којих долази самосталноуз подршку наставника. У сваком наредном разреду количина информација - знања се по мало повећава, при чему се ново знање повезује са знањем и искуством стеченим у претходном разреду, уз постепено појачавање захтева, у смислу логичких и методолошких операција. На тај начин се знање постепено проширује и продубљује, односно гради.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет области предмета: порекло и разноврсност живота, јединство грађе и функције као основа живота, наслеђивање и еволуција, живот у екосистему и човек и здравље. (Исходи за шесту област посматрање, мерење и експеримент у биологији су распоређени у претходних пет, сходно планираним активностима.) Исходи омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и ревидираним стандардима. Они не прописују структуру, садржаје и организацију наставе, као ни критеријуме и начин вредновања ученичких постигнућа. За израду исхода коришћена је Блумова ревидирана таксономија. Исходи су формулисани на нивоу примене.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;

- проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

- дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;

- критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

- кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм према потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа распо- лаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школаналази. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфич

Област: Наслеђивање и еволуција

- Потребно је повезати знања ученика о појмовима гена и ДНК и њиховом положају у ћелијипрокариота и еукариота.

- Уводи се појам хромозома (од чега се састоје, како изгледају у деоби и ван ње, улогахромозомау контроли метаболизма ћелије, при чему је појам метаболизма познат из претходног разреда).

На примеру људског кариограма, објаснити парове хромозома и да хромозоми једног пара сеназивају хомологи хромозоми.(навести њихово порекло – од оца и мајке). Последњи пар хромозома на кариограму чине полни хромозоми и да су код жена исти а код мушкараца различити. Остали хромозоми, осим полних, се називају телесни.

- У остваривању исхода идентификују се разлике митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији је најприкладније користити моделе деобакоје ученици могу самостално да направе На основу модела ученик може да опише ток сваке деобе, да их упореди и да

направи табелу разлика митозе и мејозе .

- Важно је надовезати садржај о размножавању на садржај који се односи на ћелијске деобе. Бесполно размножавање треба повезати са митозом и настанком идентичних ћелија, због чега су потомци генетички идентични једном родитељу. Потребно је дати примере бесполног

размножавања код биљка и животиња. Полно размножавање треба повезати са мејозом, деобом којом настају гамети, чијим спајањем ће се гени родитеља искомбиновати, у јединствену комбинацију коју свака јединка носи.

-Ток развића вишећелијских организама објаснити на моделу човека, а ученици самосталним истраживањем треба да дођу до података о животним циклусима животиња из непосредног окружења.

-Објаснити појам генотипа кроз постојање два алела за један ген на хомологим хромозомима (један наслеђен од маме, а други од тате), а фенотипа на видљивим особинама.

-Треба дати шему наслеђивања неке особине (светле очи/тамне очи) у једној генерацији и на њој објаснити Менделово правило.

- Као примере промена стања организма или наследних болести могу се навести болести које зависе: само од наслеђених гена (срасли прсти, једна врста патуљастог раста), од наслеђених гена и начина живота (дијабетес), оне које су везане за полне хромозоме (хемофилија), болести које су одређене већим бројем гена и такође зависне од начина живота (шизофренија), или су последица промене у броју хромозома (Даунов синдром).

- У остваривању наставе потребно је подстицати истраживачки рад ученика основних сличности и разлика спољашње и унутрашње грађе и функционисања различитих живих бића, треба користити школски микроскоп, обрађивати примере из непосредног окружења и водити рачуна да се ученици хумано опходе према живим бићима које истражују.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

-Акцент треба да буде на ученичком истраживању основних принципа организације живих бића и значају ткива, органа и органских система и за функционисање организма. Симетричност тела треба обрадити као особину која се јавља у свим групама живих организама (једноћелијских и вишећелијских), са типичним примерима радијалне (зрачне), билатералне (двобочне) симетрије и асиметрије. Код обраде

симетрије/ асиметрије једноћелијских организама корисити примере познатих врста које су обрађиване у претходним разредима. Посебно обратити пажњу на појаву симетрије/асиметрије код биљака (симетрија цвета, листа...), као и на облике симетрије код животиња, како би се разумео значај симетрије тела за живот у воденој и копненој средини

. Цефализацију(овај стручни појам не треба користити) код животиња би требало описати као груписање главних органа за пријем и спровођење информација у предњем делу тела, јер овај део тела први ступа у контакт са спољашњом средином.

-Главне групе једноћелијских еукариотских организама треба обрадити кроз упоредни преглед грађе и сличности/ разлике основних животних функција код једноћелијске алге, амебе, бичара, трепљара. Не ићи у детаљније систематске поделе у оквиру групе Протиста.

-Сличности и разлике у грађи ткива и органа значјних за обављање основних вегетативних процеса (исхрана, дисање и излучивање) биљака обрадити паралелно, тј. Компаративним прегледом грађе методски одбраних представника (вишећелијска алга, маховина, папрат, голосеменица, скривеносеменица).

-Компаративни преглед грађе и функције животиња треба реализовати кроз обраду на методски одабраним представницима, који су од раније били познати ученицима.

-Компаративни преглед грађе главних група гљива : плесни, квасци и печурке треба обрадити кроз преглед сличности и разлика у обављању основних животних процеса на методски одабраним представницима. Са гљивама треба обрадити и лишајеве, ко пример обострано корисне заједнице организама.

Област: Порекло и разноврсност живота

-Увод у систематику би требало засновати на приказ основних принципа систематике, навођењем основних систематских категорија, као и спомињањем биномне номенклатуре.

На основу биномне номенклатуре се може демонстрирати принцип-врсте унутар једног рода, а затим се по истом принципу може појаснити припадност родова

једној фамилији, фамилија по реду итд.

- Систематику треба обрадити мање детаљно, а инсистирати на правилима примене, односно практичној примени дихотомног кључа, чиме би ученици, након демонстрације одговарајућих примера од стране наставника, били оспособљени да сами разврстају жива бића и на основу задатих критеријума одреде њихову позицију на дрвету живота.

- Основне принципе систематике, кроз порекло и диверзификацију група организама од заједничког претка, треба илустровати приказом прелазних фосила.

Област: Живот у екосистему

- Препорука је да се користе теренска истраживања у паровима/групи.

- Ученици треба да прикупе податке о различитим врстама које живе на различитим стаништима. Није неопходно да знају назив врсте, довољно је да их разликују.

- Знања о еколошким факторима треба да повежу са природном селекцијом.

- Потребно је проширити и продубити знања о трофичким односима и ланцима исхране. Обрада треба да буде праћена радионичарским, односно групним радом.

- Потребно је обрадити комплекс еколошких фактора који одређују распрострањење 8 основних животних области на копну (тундре, тајге, лишћарске листопадне шуме, медитеранске шуме и макије, саване, кишне тропске шуме , степе и пустиње).

- Грађа органа за варење// начин исхране може се повезати са актерима ланаца исхране/мреже исхране. Слично је и са подударношћу опрашивача и цветова, у оквиру исте области.

- На основу позитивних примера деловања човека на животну средину, ученици треба да осмисле предлоге (који се односе на стање у свих 8 копнених животних области, као и уводеним биомима), уз напомену да свака акција није уједно и добра акција.

Област: Човек и здравље

- Требало би обрадити особине и грађу вируса, ко и начине преношења и превенције најчешћих вирусних болести. Пожељно је да то буду болести против којих

постоји вакцина. Истовремено, то је и прилика да се ученици подсети путева преношења и начина превенције најчешћих бактеријских болести (6. разред).

- При обради имунитета и вакцинације требало би се задржати на основном објашњењу настанка имунитета без дубљег залажења у механизме настанка антитета.

- Током обраде правила чувања и припремања намирница наставник би требало да упути ученике да повежу сазнања са оним што им је познато о бактеријама (6. разред) и гљивама (раније 7. разред).

- Потребно је да ученик зна да коришћење психоактивних супстанци доводи до физичке и Психичке зависности, у којој је то мери штетно за поједница, породицу, друштво, ко и да знакове се треба обратити за помоћ и лечење од зависности. Могу се емитовати едукативни филмови.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној ка достизању исхода прате се и вреднују процес наставе и учења, постигнућа ученика (продукти учења) и сопствени рад. Наставник треба континуирано да прати напредак ученика, који се огледа у начину на који ученици партиципирају, како прикупљају податке, како аргументују, евалуирају, документују итд.

Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое исхода и начине оцењивања,

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање научног (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима до- говори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунска настава у 7.разреду се организује за ученике који спорије усвајају знања или су били одсутни са часова и за оне који желе да утврде своје знање, са

циљем разумевања, препознавања, откланњања нејасноћа и бржег и квалитетнијег усвајања знања, умења и вештина из наставног градива.

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Наслеђивање и еволуција	-Деоба ћелије -ДНК и појам гена -Наследне болести. - Једнополни и двопolni организми. Значај и улога полног размножавања.	Ученик ће бити у стању да: – упореди бесполно и полно размножавање – идентификује разлике између митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији; – одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији; – шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу;	Септембар

<p>2. Јединство грађе и функције као основа живота</p>	<p>- Основни принципи организације живих бића. Одсуство и присуство органа, симетрија(типични примери</p> <ul style="list-style-type: none"> - Једноћелијски еукариоти - Исхрана, дисање, излучивање и транспорт материја код биљака и размножавање - Животни процеси код гљива - Грађа и животни процеси код животиња 	<p>- разликује основне нивое организације живих бића;</p> <p>-познаје основе грађе биљака, животиња и гљива</p> <p>– упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе;</p>	<p>Октобар, новембар, децембар и јануар</p>
--	---	---	---

<p>3. Порекло и разноврсност живота</p>	<p>- Основни принципи систематике</p> <p>- Приказ разноврсности живота кроз основне систематске категорије до нивоа кола и класе).</p>	<p>– одреди положај организма на дрвету живота на основу прикупљених и анализираних информација о његовој грађи;</p> <p>– упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе;</p>	<p>Фебруар и март</p>
---	--	--	-----------------------

<p>4. Живот у екосистему</p>	<p>-Састав и структура популација. Популациона динамика (природни прираштај и миграције; -Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције (адаптације). - Животне области. - Конвергенција и дивергенција животних форми. - Заштита природе. Заштита биодиверзитета.</p>	<p>- препознаје основне еколошке појмове (животна средина, станиште - биотоп, животна заједница - биоценоза, популација, еколошка ниша, екосистем, биом, биосфера) и зна најопштије чињенице о њима – илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције; – повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама које га насељавају;</p>	<p>Март,април и мај</p>
------------------------------	---	---	-------------------------

		<p>– анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције;</p>	
--	--	---	--

<p>5. Човек и здравље</p>	<p>- Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима. Имунитет и вакцине - Принципи уравнотежане исхране - Промене у адолесценцији. Здрави стилови живота - Последице болести зависности - наркоманија</p>	<p>– анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; – идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија, булимија); – планира време за рад, одмор и рекреацију; – доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; – аргументује предности вакцинације; - разуме зашто је важно да се придржава званичних упутстава која се односе на заразне болести (епидемије и пандемије).</p>	<p>Мај и јун</p>
---------------------------	--	---	------------------

ДОДАТНА НАСТАВА

Циљеви и задаци додатне наставе у 7. разреду су:

- исказивање заинтересованости за шира знања из предмета која превазилазе оквире предвиђене планом и програмом,
- истрживачки рад,

-самостално истраживање и коришћење стручне литературе, штампе,
-проширивање стечених знања и њихова примена у свакодневном животу,
-примена савремених технологија –интернет

Наставна тема	Предвиђени наставни садржаји	Предвиђени исходи	Време реализације
1. Наслеђивање и еволуција	<p>-Деоба ћелије</p> <p>- ДНК и појам гена</p> <p>-Прво Менделово правило, крвне групе, трансјузија и трансплантација.</p> <p>- Наслеђивање пола.</p> <p>-Наследне болести.</p> <p>- Животни циклуси биљака и животиња. Смена генерација. Једнополни и двополни организми. Значај и улога полног размножавања.</p>	<p>Ученик ће бити у стању да:</p> <p>-прикупи и анализира податке о животним циклусима почевши од оплођења;</p> <p>– упореди бесполно и полно размножавање</p> <p>– идентификује разлике између митозе и мејозе на основу промене броја хромозома и њихове улоге у развићу и репродукцији;</p> <p>– одреди однос између гена и хромозома и основну улогу генетичког материјала у ћелији;</p> <p>– шематски прикаже наслеђивање пола и других особина према првом Менделовом правилу;</p> <p>- објашњава наслеђивање хемофилије и далтонизма</p>	Септембар
2. Јединство грађе и	- Симетрија, цефализација и сегментација код животиња.	– одреди положај организма на дрвету	Октобар, новембар,

<p>функције као основа живота</p>	<p>- Присуство/ одсуство биљних органа. -Ћелије са специфичном функцијом: мишићне, крвне, нервне, ћелије затварачице... - Грађа и улога ткива, органа, органских система и значај за функционисања организма. - Компаративни преглед грађе главних група биљака, гљива и животиња.</p>	<p>живота на основу прикупљених и анализираних информација о његовој грађи; – упореди организме на различитим позицијама на „дрвету живота” према начину на који обављају животне процесе; – користи микроскоп за посматрање грађе гљива, биљних и животињских ткива; -разликује под микроскопом различите типове ћелија и приказује их цртежом; -табеларно приказује упоредни преглед грађе биљака, гљива и животиња</p>	<p>децембар и јануар</p>
-----------------------------------	---	---	--------------------------

3. Порекло и разноврсност живота	<p>- Основни принципи систематике</p> <p>Приказ разноврсности живота кроз основне систематске категорије (до нивоа кола и класе).</p> <p>- Докази еволуције, фосили и тумачење филогенетских низова</p>	<p>– разврста организме према задатим критеријумима применом дихотомних кључева;</p> <p>– повеже принципе систематике са филогенијом и еволуцијом на основу данашњих и изумрлих врста – фосила;</p> <p>- цртежом приказује дрво живота</p>	Фебруар и март
----------------------------------	---	--	----------------

--	--	--	--

<p>4. Живот у екосистему</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Састав и структура популација. Популациона динамика - Абиотички фактори и биотички односи као чиниоци природне селекције - Животне области. - Конвергенција и дивергенција. - Заштита природе. Заштита биодиверзитета 	<ul style="list-style-type: none"> – идентификује основне односе у биоценози на задатим примерима; – илуструје примерима однос између еколошких фактора и ефеката природне селекције; – упореди прикупљене податке о изабраној врсти и њеној бројности на различитим стаништима; – повеже утицај абиотичких чинилаца у одређеној животној области – биому са животним формама које га насељавају; – анализира разлику између сличности и сродности организама на примерима конвергенције и дивергенције; – идентификује трофички ниво организма у мрежи исхране; – предложи акције заштите биодиверзитета и учествује у њима; 	<p>Март, април и мај</p>
<p>5. Човек и здравље</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Особине и грађа вируса. Болести изазване вирусима - Имунитет. Вакцине - Пулс и крвни притисак. 	<ul style="list-style-type: none"> – анализира задати јеловник са аспекта уравнотежене и разноврсне исхране; 	<p>Мај и јун</p>

	<ul style="list-style-type: none"> - Принципи уравнотежене исхране и поремећаји у исхрани - Значај правилног чувања, припреме и хигијене намирница, тровање храном -Промене у адолесценцији. - Здрави стилови -Последице болести зависности - Израда паноа и презентација 	<ul style="list-style-type: none"> – идентификује поремећаје исхране на основу типичних симптома (гојазност, анорексија, булимија); – планира време за рад, одмор и рекреацију; – доведе у везу измењено понашање људи са коришћењем психоактивних супстанци; – аргументује предности вакцинације; 	
--	---	--	--

Корелација са другим предметима: математика, физичко и здравствено васпитање, информатика и рачунарство, географија, техника и технологија, ликовна култура, српски језик и књижевност.

ХЕМИЈА

Циљ **Циљ** учења Хемије је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу и тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини. Разред **Седми**

Годишњи фонд часова **72 часа**

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ/ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
---	---	--

<ul style="list-style-type: none"> - идентификује и објашњава појмове који повезују хемију са другим наукама и различитим професијама, и принципима одр живог развоја; - правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини; - експериментално појединачно и у групи испита, опише и обја сни физичка и хемијска својства супстанци, и физичке и хемијске промене супстанци; 	ХЕМИЈА КАО ЕКСПЕРИМЕНТАЛНА НАУКА И ХЕМИЈА У СВЕТУ ОКО НАС	<p>Предмет изучавања хемије. Везе између хемије и других наука. Примена хемије у различитим делатностима и свакодневном жи воту.</p> <p>Супстанца. Врсте супстанци: хемијски елементи, хемијска једи њења и смеше.</p> <p>Демонстрациони огледи: демонстрирање узора ка елемената, једињења и меша.</p>
---	--	--

<ul style="list-style-type: none"> - повезује физичка и хемијска својства супстанци са применом у свакодневно животу и различитим професијама; – налази потребне информације у различитим изворима кори стећи основну хемијску терминологију и симболику; – објашњава основну разлику између хемијских елемената и је дињења, и препознаје примере хемијских елемената и једињења у свакодневном животу; - објашњава по чему се разликују чисте супстанце од меша и илуструје то примерима; - разликује хомогене и хетерогене смеше, наводи примере из свакодневног живота и раздваја састојке меша; - представља структуру атома, молекула и јона помоћу модела, хемијских симбола и формула; - повезује распоред електрона у атому елемента с положајем еле мента у Периодном систему елемената и својствима елемента; - разликује хемијске елементе и једињења на основу хемијских симбола и формула; - разликује типове хемијских веза, препознаје тип хемијске везе у супстанцама и повезује са својствима тих супстанци; – објасни процес 	ХЕМИЈСКА ЛАБОРАТОРИЈА	<p>Хемијска лабораторија и експеримент.</p> <p>Лабораторијско посуђе и прибор. Физичка и хемијска својства супстанци.</p> <p>Физичке и хемијске промене супстанци.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>демонстрирање правилног руковања лабораторијским посуђем и прибором, и правилног извођења основних лабораторијских тех ника рада; испитивање физичких и хемијских својстава и проме на супстанци.</p> <p>Лабораторијска вежба I: основне лабораторијске технике рада: мешање, уситњавање и загревање супстанци.</p> <p>Лабораторијска вежба II: физичка својства супстанци, мерење масе, запремине и температуре супстанце.</p> <p>Лабораторијска вежба III: физичке и хемијске промене суп станци.</p>
--	----------------------------------	---

растварања супстанце и квантитативно значење растворљивости супстанце;

- изводи израчунавања у вези с масеним процентним саставом раствора;
- напише једначине хемијских реакција и објасни њихово квалитативно и квантитативно значење;
- квантитативно тумачи хемијске симболе и формуле користећи појмове релативна атомска и молекулска маса, количина супстанце и моларна маса;
- опише и објасни физичка и хемијска својства водоника и кисеоника;
- разликује оксиде, киселине, хидроксиде и соли на основу хемијске формуле и назива, и опише основна својства ових класа једињења;
- индикаторима испита и на рН скали процени киселост раствора; – тумачи ознаке са амбалаже супстанци/комерцијалних производа.

АТОМИ И ХЕМИЈСКИ ЕЛЕМЕНТИ

Атоми хемијских елемената.
Хемијски симболи. Грађа атома: атомско језгро и електронски омотач. Атомски и масени број, изотопи.
Распоред електрона по нивоима у атомима елемената. Периодни систем елемената (ПСЕ), закон периодичности и веза између броја и распореда електрона по нивоима у атомима елемената и положаја елемената у ПСЕ.
Племенити гасови. Својства и примена.
Демонстрациони огледи: формулисање претпоставке о честичној грађи супстанци.
Вежба IV: одређивање валентног нивоа и броја валентних електрона.

МОЛЕКУЛИ ЕЛЕМЕНАТА И ЈЕДИЊЕЊА, ЈОНИ И ЈОНСКА ЈЕДИЊЕЊА

Ковалентна веза: молекули елемената и молекули једињења. Атомска и молекулска кристална решетка.
Јонска веза и јонска кристална решетка.
Валенца. Хемијске формуле и називи.
Демонстрациони огледи:
својства супстанци са ковалентном и јонском везом. **Лабораторијска вежба V:** упоређивање својстава супстанци са јонском и супстанци са ковалентном везом.

<p>ХОМОГЕНЕ И ХЕТЕРОГЕНЕ СМЕШЕ</p>	<p>Смеше: хомогене и хетерогене. Раствори – хомогене смеше. Растварање и растворљивост. Вода и ваздух – хомогене смеше у природи. Масени процентни састав смеша. Раздвајање састојака смеша: декантовање, цеђење и одвајање по моћу магнета. Демонстрациони огледи: састав и својства смеша; раствори и њихова својства; растворљивост; незасићени, засићени и презасићени раствори; раздвајање састојака смеша. Лабораторијска вежба VI: испитивање растворљивости суп станци. Лабораторијска вежба VII: раздвајање састојака смеша: декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета.</p>
<p>ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ</p>	<p>Хемијске реакције. Закон о одржању масе. Хемијске једначине. Демонстрациони огледи: мерење и упоређивање укупне масе супстанци пре и после хемијске реакције у отвореном и затвореном реакционом систему. Вежба VIII: састављање једначина хемијских реакција.</p>
<p>ИЗРАЧУНАВАЊА У ХЕМИЈИ</p>	<p>Релативна атомска и релативна молекулска маса. Количина супстанце и мол. Моларна маса. Закон сталних односа маса. Масени процентни састав једињења. Израчунавања на основу једначина хемијских реакција. Лабораторијска вежба IX: мерење масе супстанце и израчунавање моларне масе и количине супстанце.</p>

**ВОДНИК И
КИСЕОНИК И
ЊИХОВА
ЈЕДИЊЕЊА.
СОЛИ**

Водоник.
Кисеоник. Оксидација, сагоревање и корозија.
Оксиди: хемијске формуле, називи и основна својства. Киселине: хемијске формуле, називи и основна својства. Хидроксиди (базе): хемијске формуле, називи и основна својства. Мера киселости раствора: рН-скала. Неутрализација – хемијска реакција киселина и хидроксида (база).
Соли: формуле и називи.
Демонстрациони огледи:
испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора; реакција неутрализације.
Лабораторијска вежба X: испитивање кисело-базних својстава раствора помоћу индикатора.

Кључни појмови садржаја: хемија, супстанца, елемент, једињење, смеша, хемијска лабораторија, оглед, хемијско својство, хемијска промена/хемијска реакција, атом, молекул, јон, ковалентна веза, јонска веза, хемијски симбол, хемијска формула, хемијска једначина, Периодни систем елемената, масени процентни састав, количина супстанце, оксид, киселина, хидроксид, со, рН вредност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи хемију. Они омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стан дардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења хемије је тематски конципиран. За сваку област/тему предложени су садржаји, а ради лакшег планирања наставе предлаже се оријентациони број часова по темама.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода Хемије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- *смислено:* повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из хемије и других предмета;
- *проблемски:* самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
- *дивергентно:* предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине; – *критички:* поређењем

важности појединих чињеница и по датака; смишљањем аргумената;

– *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим уче ницима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргу менте саговорника.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се ис ходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да на ставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно сред ство и да он не одређује садржаје предмета. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и предвиђене ла бораторијске вежбе, вежбе и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабора торијским вежбама. Ако у школи не постоје супстанце предложе не за извођење демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, огледи се могу извести са доступним супстанцама.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас

Хемија као експериментална наука и хемија у свету око нас је тема у којој ученици идентификују појмове који повезују хеми ју са другим наукама и различитим професијама, кроз различите примере из савременог живота (на пример, производња и прерада хране, производња лекова, нових врста грађевинских и изолаци оних материјала, козметичких производа, средстава за хигијену, конзерванаса, боја, лакова). Ученици би требало да уоче да је ра звијеност хемијске производње значајан показатељ нивоа развијености друштва, да хемијски производи представљају стално окру жење савременог човека, са свим добитима и ризицима. Хемија као природна наука, заједно са физиком и биологијом, пружа мо гућност комплексног сагледавања природе и доприноси да учени ци формирају позитиван став према њеном очувању.

У оквиру теме ученици идентификују да је предмет изучава ња хемије супстанца. На основу претходног знања разликују суп станцу и физичко тело, класификују супстанце према сложености састава на хемијске елементе и хемијска једињења, и сазнају да се елементи и једињења у природи могу наћи као чисте супстанце и као састојци меша. Зато је важно да у оквиру демонстрације уче ници посматрају узорке хемијских елемената, једињења и меша, познатих из свакодневног живота. У овом периоду од њих се не може очекивати да прецизирају разлику у саставу различитих је дињења.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 3.

Хемијска лабораторија

У оквиру ове теме ученици уочавају улогу експеримента у хемији, усвајају основна правила понашања у хемијској лаборато рији, мере опреза при руковању супстанцама, лабораторијским по суђем и прибором, мере заштите себе и других, заштите животне и радне средине, и мере прве помоћи у случају повреде при раду. Ученици започињу учење о правилима понашања и мерама опреза у раду, а она седеље разрађују на садржајима наредних тема. Зна ња и вештине које ученици стичу на овим часовима неопходна су и за задовољавање свакодневних животних потреба.

Почев од ове теме, ученици се упознају са основним техни кама рада у лабораторији (мешање, уситњавање и загревање суп станци), као и техникама: посматрања, мерења, бележења и уо чавања правилности међу прикупљеним подацима, формулисања објашњења, извођења закључака.

Ученици експериментално испитују и описују физичка и нека хемијска својства супстанци, на пример, запаљивост, као и физичке и хемијске промене супстанци и повезују их са применом у свакодневном животу и различитим професијама.

У демонстрационим огледима ученици уочавају које се лабораторијско посуђе и прибор користи у експерименталном раду, како се правилно њиме рукује, уочавају и разликују физичка и хемијска својства супстанци, и физичке и хемијске промене супстанци. Да би ученици препознали када је дошло до хемијске реакције, могу се демонстрирати огледи: издвајање гаса (реакција између цинка

и хлороводоничне киселине, реакција између на тријум-хидрогенкарбоната и етанске киселине), издвајање талога (реакција између раствора олово(II)-нитрата и калијум-јодида, ба кар(II)-сулфата и натријум-хидроксида), промена боје реактаната (сагоревање хартије и сахарозе, разлагање амонијум-дихромата), појава светлости (сагоревање траке магнезијума). У овом периоду учења хемије важно је да ученици само уоче шта указује на хемијску промену (хемијску реакцију). У оквиру ове теме ученици први пут изводе лабораторијске вежбе. Потребно је да они претходно виде како се правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама и зато је важно да посматрају демонстрације огледа пре сваке вежбе. То важи и за све остале теме.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 7 и три лабораторијске вежбе.

Атоми и хемијски елементи

Учење шта је атом, о структури атома и субатомским честицама (протони, електрони, неутрони), ученици би требало да започну на примеру атома хелијума (с обзиром на то да атом најзаступљенији изотопа водоника нема неутроне). Потребно је да ученици упореде наелектрисање и масу протона, неутрона и електрона, а потом наелектрисање, масу и величину атомског језгра и електронског омотача. Ученици би требало да примењују појмове атомски и масени број у описивању структуре атома. У овом периоду учења хемије ученици би требало да прошире дефиницију хемијског елемента тиме да хемијски елемент изграђује једна врста атома, тј. да сви атоми хемијског елемента имају исти број протона, односно атомски број.

Учећи о структури атома ученици би требало да користе различите моделе атома (слике, тродимензионалне и анимиране моделе атома доступне преко савремених информационо комуникационих технологија, ИКТ). При томе је важно да ученици кристички посматрају моделе, уочавају информације о структури атома које модели пружају, као и њихова ограничења.

Учећи о изотопима важно је да ученици уоче да атоми једне врсте, тј. једног хемијског елемента, могу да се разликују према броју неутрона. Уз то, потребно је да уоче различиту заступљеност изотопа у природи и да познају каква је њихова практична примена.

У оквиру ове теме ученици први пут разликују врсте хемијских елемената: метале, неметале, металоиде и племените гасове. Они би требало да уоче: када је максимално попуњен валентни ниво, распоред електрона у атомима племенитих гасова, да шематски представљају распоред електрона по енергетским нивоима, и да повезују распоред електрона у атому елемената са положајем елемента у Периодном систему елемената.

Учећи о племенитим гасовима ученици би требало да повећу структуру атома са својствима елемената, применом, као и са заступљеношћу њихових слободних атома у природи.

Демонстрациони огледи: демонстрирање огледа за постављање претпоставке о честичној структури супстанце: растварање калијум-перманганата у води и разблаживање раствора калијумперманганата.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 10 и једна вежба.

Молекули елемената и једињења, јони и јонска једињења

Током учења садржаја ове теме, ученици би требало да на ставе повезивање својстава и структуре супстанци. При томе, важно је да уоче веома малу заступљеност слободних атома у природи, тј. да су само атоми племенитих гасова слободни. Удруживање атома у стабилне молекуле, односно грађење

ковалентне везе, ученици би требало да уче на примерима: водоника, хлора, кисеоника, азота, хлороводоника, воде и амонијака, а о јонској хе мијској вези на примерима: натријум-хлорида, натријум-оксида и магнезијум-хлорида. Ученици би требало да пишу формуле и на зиве супстанци користећи појам валенце. Учећи о хемијској вези могу користити моделе атома, молекула, јона, кристалних решетки доступних преко савремених ИКТ.

Посматрањем *демонстрационих огледа* ученици би требало да уоче разлике својстава супстанци са поларном и неполарном ковалентном везом – скретање млаза поларне супстанце у елек тричном пољу; поларност воде и етанола. Такође, као и да уоче разлике својстава супстанци са јонском и ковалентном везом: рас творљивост, температура топљења, и агрегатно стање при стан дардним условима.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 9 и једна лабораторијска вежба.

Хомогене и хетерогене смеше

Током учења садржаја теме ученици формирају појмове: хе терогена и хомогена смеша, раствори и растворљивост, разликују квалитативни и квантитативни састав смеша и представљају кван титативни саставсмеша преко масеног процентног састава.

Ученици треба да овладају основним техникама раздвајања састојака смеша и да их самостално изводе: декантовање, цеђење и одвајање помоћу магнета. (Могу се информисати и о осталим техникама раздвајања састојака смеша).

Требало би да препознају воду за пиће, ваздух, али и речну воду или морску воду, као примере хомогених смеша. Упоредљујући различите узорке вода у природи и разматрајући различите при родне или деловањем човека изазване промене у њиховом саставу, треба да уоче када вода и ваздух представљају хомогене, а када хетерогене смеше. При томе, важно је да разликују воду као једи њење (чиста супстанца), од примера вода у природи које су сме ше (изворска, морска, речна, језерска, подземна, минерална вода, атмосферска и отпадна вода). Ученици би требало да објасне шта се раствара у води, да схвате значај воде за живот, и да је чувају од загађења. Важно је да знају су неке супстанце загађујуће за ваздух, али и да се могу предузети мере у циљу спречавања загађивања ваздуха.

Израчунавања у вези са масеним процентним саставом сме ша ученици би требало да у највећој мери повезују са саставом комерцијалних производа (на пример, медицинска средства, пре храмбени производи, средства за одржавање хигијене).

У *демонстрационим огледима* ученици би требало да уоче да је састав смеша произвољан, да састојци смеша не мењају својства у смешама и да својства смеша зависе од заступљености састојака у смешама. Они би требало да виде како се припремају раствори, на пример припремање презасићеног раствора натријум-ацета

та и кристализацију растворене супстанце. Препоручује се и де монстрирање огледа којим се показује да у води има раствореног кисеоника, растварање калијум-перманганата и јода у води и не поларним растварачима („хемијски коктел”). Поред наведеног, пре лабораторијске вежбе намењене раздвајању састојака смеша, по требно је да наставник демонстрационим огледима покаже како се изводе поједини поступци.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 11 и две лабораторијске вежбе.

Хемијске реакције и хемијске једначине

У оквиру теме ученици треба да граде квалитативно и кван титативно значење хемијске једначине којом се представља одре ђена хемијска промена, да примењују значење коефицијента и да разликују коефицијент од индекса. Закон о одржању масе ученици треба да разумеју са становишта честичне структуре супстанце, тј. да је маса супстанце пре и после хемијске реакције иста, јер је број атома пре и после хемијске реакције исти.

Ученици би требало да усмене и текстуалне описе хемијских реакција преводе у симболички запис, тј. да записују једначине хемијских реакција, разликују

реактанте од производа хемијске реакције и одређују коефицијенте у хемијској једначини. Ученици би требало да уоче топлотне ефекте при физичким и хемијским променама супстанци, тј. да се током промена ослобађа или трошитоплота на пример, при растварању натријум-хидроксида и рас тварању амонијум-хлорида у води.

При писању хемијских формула супстанци и записивању јед начина хемијских реакција ученици уче и како се пишу хемијске формуле у програмима за обраду текста и посебним програмима креиранима за ту сврху.

Велики значај у усвајању нових појмова у овој теми имају *демонстрациони огледи*: сагоревање свеће, реакција између на тријум-хидрогенкарбоната и сирћетне киселине, реакција између натријум- хлорида и сребро-нитрата, и баријум-хлорида и натри јум-сулфата.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 8 и једна вежба.

Израчунавања у хемији

У оквиру ове теме ученици формирају појмове: релативна атомска маса, релативна молекулска маса, количина супстанце, мол, моларна маса. Ученици на основу назива или хемијске формуле супстанце израчунавају релативне молекулске масе задатих супстанци користећи таблицу ПСЕ. Лабораторијска вежба предвиђа да ученици на техничкој ваги измере масу одређене супстанце, а затим да израчунају количину супстанце, и обрнуто, да за зада ту количину супстанце израчунају масу те супстанце, а онда и да је измере помоћу ваге. Важно је да током израчунавања ученици успостављају везе између масе супстанце, количине супстанце и броја честица, да изводе израчунавања на основу хемијских формула – израчунавање масеног елементарног процентног састава једињења, израчунавања на основу хемијских једначина, на основу односа количине, масе и броја честица учесника у хемијској реакцији. Препоручени број часова за реализацију ове теме је 12 и јед на лабораторијска вежба.

Водоник и кисеоник, и њихова једињења. соли

У последњој теми у 7. разреду ученици уче о водонику и кисеонику, и класама неорганских једињења (оксиди, киселине, хидроксида/базе и соли). У оквиру теме ученици детаљније са знају о својствима и практичној примени ова два елемента, као и о њиховим једињењима учећи у наставку о класама неорганских једињења. Тако ученици сазнају о заступљености водоника у природи, својствима водоника и повезују својства и примену водоника. Примењују Закон о одржању масе приликом писања хемијских једначина добијања водоника електролизом воде и сагоревања водоника. На тим примерима, ученици могу уочити разлику између хемијске реакције анализе и синтезе.

Заступљеност кисеоника у природи ученици повезују са зна чајем кисеоника за живи свет – дисање. Они би требало да знају да су својства O_2 и O_3 различита, и значај озона за заштиту живог света од зрачења из космоса.

Ученици треба да формирају појмове оксидација, сагоревање и корозија, и да уоче улогу кисеоника у овим процесима. Ученици треба да уоче да оксидација може бити бурна или тиха, и да се производи оксидације разликују по својим својствима. При томе могу се користити примери хемијских једначина реакције оксидације из теме ХЕМИЈСКЕ РЕАКЦИЈЕ И ХЕМИЈСКЕ ЈЕДНАЧИНЕ, и формуле оксида (писање на основу валенце кисеоника), из теме МОЛЕКУЛИ, ЈОНИ И ХЕМИЈСКА ЈЕДИЊЕЊА.

Потребно је да ученици кроз демонстрационе огледе и лабораторијску вежбу повежу састав и својства киселина, база и соли, да уоче шта је заједничко у саставу киселина (на пример, HCl , H_2SO_4 , CH_3COOH), и у саставу хидроксида/база ($NaOH$, $Ca(OH)_2$). Промену боје индикатора у растворима различитих киселина и база требало би да повежу с постојањем H^+ , односно OH^- јона у воденим растворима, што одређује и остала хемијска својства ових једињења. Важно је да то знање повежу са примерима из свакодневног живота.

Важно је да ученици испитују кисело-базна својстава комер цијалних производа (за уклањање каменца, одмашћивање рерни, чишћење сливника) и тако уче везу између својстава и примене киселина и хидроксида.

Ученици уче о киселости раствора и рН-скали на примерима из свакодневног живота (на пример, средства за одржавање хигијене, козметички препарати, прехранбени производи, телесне течности), што им помаже у разумевању информација о рН вредности на етикетама тих производа.

Ученици на крају теме систематизују знање о киселинама, хидроксидима/базама и солима кроз *демонстрациони оглед*, испитивање електропроводљивости дестиловане воде, хлороводоничне киселине, раствора натријум-хидроксида и раствора натријум-хлорида, и разматрање зашто неке течности проводе електричну струју, а неке не проводе.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 12 и једна лабораторијска вежба.

1. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информације (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове формативног проверавања у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног разумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај начин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честични и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области садржаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку које податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране ставове који користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резонантним за ученика, као и да пружа повратну информацију. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења буду усаглашени са очекиваним исходима, и да се од ученика не очекују знања и вештине које у настави нису имали прилике да развију.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Годишњи фонд часова: 72

Циљ и задаци

Циљ учења технике и технологије је да ученик развије техничко-технолошку писменост, да изгради одговоран однос према раду и производњи, животном и радном окружењу, коришћењу техничких и технолошких ресурса, стекне бољи увид у сопствена професионална интересовања и поступа предузимљиво и иницијативно.

Задаци наставе техничког и информатичког образовања су

- стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада током наставе технике и технологије сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе технике и технологије буду у пуној мери реализовани.
- стицање основног техничког и информатичког образовања и васпитања
- стицање основних техничко-технолошких знања, умења, вештина и оспособљавање ученика за њихову примену у учењу, раду и свакодневном животу
- схватање законитости природних и техничких наука
- сазнавање основног концепта информационо-комуникационих технологија (ICT), улоге ICT у различитим струкама и сферама живота,
- као и оспособљавање ученика да
- раде на једном од оперативних система и неколико најчешће коришћених корисничких програма и стицање навике да их ученик користи у свакодневним активностима
- науче употребу рачунара са готовим програмима за графичке приказе,
- развијају стваралачко и критичко мишљење
- развијају способност практичног стварања, односно да реализују сопствене идеје према сопственом плану рада и афирмишу креативност и оригиналност
- развијају психомоторне способности - усвоје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада
- савладавају основне принципе руковања различитим средствима рада, објектима технике и управљања технолошким процесима
- развијају прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака
- стичу радне навике и оспособљавају се за сарадњу и тимски рад

- комуницирају на језику технике (техничка терминологија, цртеж)
- стекну знања за коришћење мерних инструмената
- на основу физичких, хемијских, механичких и технолошких својстава одаберу одговарајући материјал за модел, макету или средство
- препознају елементе (компоненте) из области грађевинарства, машинства, електротехнике, електронике и да их компонују у једноставније функционалне целине (графички и кроз моделе, макете или предмете)
- разумеју технолошке процесе и производе различитих технологија
- препознају природне ресурсе и њихову ограниченост у коришћењу
- прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском извору
- одаберу оптимални систем управљања за динамичке конструкције (моделе)
- израде или примене једноставнији програм за управљање преко рачунара
- упознају економске, техничко-технолошке, еколошке и етичке аспекте рада и производње и њихов значај на развој друштва
- примењују мере и средства за личну заштиту при раду
- знају мере заштите и потребу за обнову и унапређење животног окружења
- на основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања правилно одаберу своју будућу професију и др.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

- комуницирају на језику технике (користе стручну терминологију и израђују технички цртеж
- основним прибором и рачунаром)
- користе рачунар у прикупљању информација као и у њиховој обради и презентацији
- служе мерним инструментима за мерење дужине, угла, масе, силе;
- на основу физичких, хемијских и технолошких својстава одаберу одговарајући материјал (метал, легуру, неметал и погонски материјал) за модел или употребно средство
- препознају елементе (компоненте) из области машинства и да их компонују у једноставније функционалне целине (графички и кроз моделе или употребне предмете)
- примењују одговарајуће поступке обраде материјала кроз алгоритам

- разумеју технолошке процесе и производе различитих технологија
- правилно употребљавају стандардни прибор, алат и машине при обликовању елемената за моделе и употребна средства
- одређују адекватне везе између елемената (завртањ, закивак, ...)
- препознају природне ресурсе, њихову ограниченост у коришћењу
- прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском претварачу
- одаберу оптимални систем управљања за динамичке конструкције (моделе)
- одаберу једноставнији програм за управљање рачунаром - примењују мере и средства за личну заштиту при раду
- знају мере заштите и потребе за обнову и унапређивање животног окружења
- на основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања и знања, правилно одаберу своју будућу професију.

ГОДИШЊИ (ГЛОБАЛНИ) ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Р. Бр.	Назив наставне теме	Месец										Број часова за		Свега
		IX	X	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	Обраду новог градива	Остале типове часова	
1.	Животно и радно окружење	6										6	0	6
2.	Саобраћај	2	4									4	2	6
3.	Техничка и дигитална писменост		4	8	6							7	11	18
4.	Ресурси и производња				2	6	4	8				15	5	20
5.	Конструкто рско моделова ње								8	8	6	2	20	22
	Укупно	8	8	8	8	6	4	8	8	8	6	34	38	72

МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ:

- У оквиру области **Животно и радно окружење** посебно развијати међупредметне компетенције — **Одговоран однос према околини и Естетичка.**

- У оквиру области **Саобраћај** посебно развијати међупредметну компетенцију— **Одговоран однос према здрављу.**

- У оквиру области **Техничка и дигитална писменост** посебно

развијати међупредметне компетенције — **Дигиталну, Рад са подацима и информацијама и Комуникација.**

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној области /теми ученик ће бити у стању да:	САДРЖАЈИ
ЖИВОТНО И РАДНО ОКРУЖЕЊЕ	<p>- повеже развој машина и њихов допринос подизању квалитета живота и рада;</p> <p>– повеже ергономију са здрављем и комфором људи при употреби техничких средстава;</p> <p>-анализира да ли је коришћење одређене познате технике и технологије у складу са очувањем животне средине;</p> <p>-истражи могућности смањења трошкова енергије у домаћинству;</p> <p>-повеже занимања у области производних техника и технологија са сопственим интересовањем.</p>	<p>Појам, улога и развој машина и механизма.</p> <p>Потрошња енергије у домаћинству и могућности уштеде.</p> <p>Утицај дизајна и правилне употребе техничких средстава на здравље људи.</p> <p>Зависност очувања животне средине од технологије.</p> <p>Професије (занимања) у области машинства.</p>

	<p>– повезује занимања у области машинства са сопственим интересовањима;</p>	
САОБРАЋАЈ	<p>-разликује врсте транспортних машина;</p> <p>-повеже подсистеме код возила друмског саобраћаја са њиховом улогом;</p> <p>-провери техничку исправност бицикла;</p> <p>-демонстрира поступке одржавања бицикла или мопеда.</p>	<p>Машине спољашњег и унутрашњег транспорта.</p> <p>Подсистеми код возила друмског саобраћаја (погонски, преносни, управљачки, кочиони).</p> <p>Исправан бицикл/мопед као битан предуслов безбедног учешћа у саобраћају</p>
ТЕХНИЧКА И ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	<p>-самостално црта скицом и техничким цртежом предмете користећи ортогонално и просторно приказивање;</p> <p>-користи САD технологију закреирање техничке документације;</p> <p>-управља моделима користећи рачунар;</p> <p>-објасни улогу основних компоненти рачунара, таблета, паметних телефона и</p>	<p>Специфичности техничких цртежа у машинству.</p> <p>Ортогонално и просторно приказивање предмета.</p> <p>Коришћење функција и алата програма за САD.</p> <p>Основне компоненте ИКТ уређаја.</p> <p>Управљање и контрола коришћењем рачунарске технике и интерфејса.</p>

	<p>осталих савремених ИКТ уређаја;</p> <p>– образложи предности употребе 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета;</p>	<p>-Употреба 3D штампе у изради тродимензионалних модела и макета.</p>
<p>РЕСУРСИ И ПРОИЗВОДЊА</p>	<p>-аргументује значај рационалног коришћења расположивих ресурса на Земљи;</p> <p>-идентификује материјале који се користе у машинству ина основу њихових својстава процењује могућност примене;</p> <p>-користи прибор за мерење у машинству водећи рачуна о прецизности мерења;</p> <p>-врши операције обраде материјала који се користе у машинству, помоћу одговарајућих алата, прибораи машина и примени одговарајуће мере заштите на раду;</p> <p>-објасни улогу одређених елемената машина и</p>	<p>Рационално коришћење ресурса на Земљи и очувањеи заштита животне средине.</p> <p>Материјали у машинству (пластика, метали, легуре и др.).</p> <p>Мерење и контрола – појам и примена мерних средстава (мерила).</p> <p>Технологија обраде материјала у машинству (обрада материјала са и без скидања струготине, савремене технологије обраде).</p> <p>Елементи машина и механизма (елементи за везу, елементи за пренос снаге и кретања, специјални елементи).</p>

	<p>механизама на једноставном примеру;</p> <p>-образложи значај примене савремених машина у машинској индустрији и предности роботизације производних процеса;</p> <p>-објасни основе конструкције робота;</p> <p>-класификује погонске машине – моторе и повеже их са њиховом применом;</p>	<p>Производне машине: врсте, принцип рада, појединачна и серијска производња.</p> <p>Појам, врсте, намена и конструкција робота (механика, погон и управљање).</p> <p>Погонске машине – мотори (хидраулични, пнеуматски, топлотни).</p> <p>Моделовање погонских машина и/или школског мини робота.</p>
<p>КОНСТРУКТОРСКО МОДЕЛОВАЊЕ</p>	<p>-самостално/тимски истражи и реши задати проблем у оквиру пројекта;</p> <p>-изради производ у складу са принципима безбедности на раду;</p> <p>-тимски представи идеју, потупак израде и производ;</p> <p>-креира рекламу за израђен производ;</p> <p>-врши е-кореспонденцију у складу са правилима и</p>	<p>Проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка.</p> <p>Самосталан/тимски рад на пројекту.</p> <p>Израда техничке документације изабраног модела ручно или уз помоћ рачунарских апликација.</p> <p>Реализација пројекта - израда модела коришћењем алата и машина у складу са</p>

	<p>преорукама са циљем унапређења продаје;</p> <p>-процењује свој рад и рад других на основу постављених критеријума (прецизност, педантност и сл.).</p>	<p>принципима безбедности на раду.</p> <p>Представљање идеје, поступака израде и производа.</p> <p>Процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума.</p> <p>Употреба електронске кореспонденције са циљем унапређења производа.</p> <p>Одређивање оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела.</p> <p>Креирање рекламе за израђен производ.</p>
--	--	--

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА:

- Информатика и рачунарство
- Математика
- Биологија, Географија, Ликовна култура, Физика, Хемија, Српски језик

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Кључни појмови садржаја: машинство, саобраћај, техничка документација, енергетика, заштита личне безбедности и животне средине, предузимљивост и иницијатива.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Наставни предмет *техника и технологија* намењен је развоју основних техничких компетенција ученика ради његовог оспособљавања за живот и раду свету који се технички и технолошки брзо мења. Један од најважнијих задатака је да код ученика развија свест о томе да примена стечених знања и вештинау реалном окружењу подразумева стално стручно усавршавање и целоживотно учење, као и да је развијање предузимљивости један од важних предуслова личног и професионалног развоја.

Програм наставе и учења за седми разред оријентисан је на остваривање исхода.

Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи предмет *техника и технологија*. Представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности ученика у пет наставних тема: *животно и радно окружење, саобраћај, техничка и дигитална писменост, ресурси и производња и конструкторско моделовање*.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи-глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Дефинисани исходи олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставасе не планира према структури уџбеника, јер ученици не треба да уче лекције по реду, већ да истражују уџбеник као један од извора података и информација како би развијали међупредметне компетенције. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

Наставник је у планирању, припреми и остваривању наставе и учења аутономан. За сваки час треба планирати и припремити средства и начине провере остварености пројектованих исхода.

Посете музејима технике, сајмовима и обиласке производних и техничких објеката треба остваривати увек када за то постоје услови, ради показивања савремених техничких достигнућа, савремених уређаја, технолошких процеса, радних операција и др. Када за то не постоје одговарајући услови, ученицима треба обезбедити мултимедијалне програме у којима је заступљена ова тематика.

С обзиром да је настава *технике и технологије* теоријско-практичног карактера, часове треба реализовати поделом одељења на 2 (две) групе, са највише 20 ученика. Програм наставне и учења треба остваривати на спојеним часовима.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у седмом разред долазе са извесним знањем из области технике и технологије која су стекли у предходним разредима, као и са одређеним животним искуствима у коришћењу различитих уређаја и учествовања у саобраћају. На томе треба градити даље стицање знања, овладавање вештинама водећи рачуна да су изузетно важни исходи овог предмета формирање правилних ставова према техници и технологији где је човек лично одговоран за њихову употребу и злоупотребу, као и за заштиту животне средине. Реализацијом вежби ученици откривају и решавају једноставне техничке и технолошке проблеме, упознају примену природних законитости у пракси, формирају свест о томе како се применом технике и технологије мења свет у коме живе. Они уочавају како на околину техника утиче позитивно, а како понекад нарушава природни склад и како се могу смањити штетни утицаји на природно окружење чиме развијају свест о потреби, значају и начинима заштите животне средине.

Животно и радно окружење

Да би се достигли исходи за ову област потребно је повезивати садржаје осталих области са примерима са којима се ученици готово свакодневно срећу, стимулирати их да препознају утицај технологије на живот и рад у свом окружењу као и да стекну знања о томе како су људи до сада решавали проблеме у борби за преживљавање.

Појам и улогу машина и механизма и њихово коришћење у окружењу треба представити ученицима што је могуће више на практичним примерима користећи доступна наставна средства и мултимедије. Потребно је упутити ученике да проналазе и откривају предности и противречности убрзаног развоја технологије методом истраживачког рада у групама.

Посебну пажњу треба обратити утицају технологије на животну средину, а нарочито на експлоатацију сировина, загађење ваздуха производњу токсичних отпада и њихов утицај на климатске промене. Препорука је да се што више користе мултимедијални материјали, како готови, тако и израђени од стране ученика.

На животну средину веома утиче и енергетска ефикасност. Да би ученици што лакше усвојили појам уштеде енергије, потребно је упутити их да на примеру свог домаћинства истраже колика је потрошња енергије, који су највећи потрошачи и шта би било најбоље учинити да би се потрошња смањила. Ово је потребно остварити задајући ученицима да прикупе и обраде податке о потрошњи појединих доступних уређаја и укупној количини потрошене енергије на месечном нивоу. У зависности од средине, може се истраживати и потрошња горива (грејање, самостални превоз, пољопривредне машине) и могућности уштеде.

У оквиру активности у којима користе машине и алате ученици су готово свакодневно изложени утицају дизајна на конфорно и безбедно руковање машинама и уређајима. Без дубљег задирања у појам ергономије објаснити ученицима како је добар дизајн предуслов за квалитетнији и безбеднији рад, као и на који начин се треба прилагодити (став, правилно држање, безбедна растојања од машина, екрана) ради постизања комфора и очувања здравља.

Препоручени број часова је 6.

Саобраћај

Област која се односи на саобраћај се реализује у континуитету као важна компонента саобраћајног васпитања. На почетку реализације ове области подсетити ученике да су у претходним разредима учили о саобраћајним системима, намени, функционисању и организацији саобраћаја у оквиру саобраћајних објеката, као и о правилима и прописима за регулисање друмског саобраћаја која се, пре свега, односе на пешаке и бициклисте као учеснике у саобраћају. Посебно нагласити да је тежиште исхода у претходна два разреда било на безбедном понашању и преузимању личне одговорности ученика за понашање у саобраћају.

У седмом разреду тежиште је на саобраћајним средствима која се користе и њиховим најважнијим подсистемима (погонски, преносни, управљачки и кочиони). У складу са исходима ову област треба реализовати у два корака. У првом кораку фокус је на основним деловима саобраћајних средстава и њиховим најважнијим подсистемима друског саобраћаја са безбедносног аспекта. Други део треба реализовати у области Ресурси и производња са аспекта елемената машина и механизма (елементи за пренос снаге и кретања, елементи за везу, специјални елементи) и са енергетског аспекта (погонске машине и мотори).

Уз помоћ мултимедије упознати ученике са машинама и њиховим главним карактеристикама спољашњег (бицикли, мопеди/мотоцикли, аутомобили, камиони, аутобуси, возови, бродови, авиони) и унутрашњег транспорта (дизалице, виљушкари, транспортери, лифтови).

При реализацији ових садржаја посебно назначити наведене подсистеме код бицикла, мопеда и аутомобила.

Оспособити ученике да самостално провере и подесе техничку исправност бицикла (упављачки, преносни и кочиони систем, пнеуматике, висину седишта, осветљење и др.) и демонстрирају поступке одржавања бицикла или мопеда. За остваривање ових исхода користити школски бицикл и постер мопеда.

Препоручени број часова је 6.

Техничка и дигитална писменост

Ова област се ослања на усвојена знања ученика из техничког цртања у претходним разредима. Потребно је упознати и оспособити ученике за ортогонално и просторно представљање предмета и коришћење рачунарских апликација за САД. У оквиру апликације ученици најпре креирају модел користећи 2D приказ на основу података које читају са техничког цртежа. Коришћењем 3D модела ученици активирају основне технике дизајна са циљем самосталног креирања техничког цртежа у складу са стандардима. Креирати вежбу у оквиру које ученици анализирају елемент сложеније геометрије, израђују модел користећи САД и рендерују га.

Ученике треба упознати са наменом основних електронских компоненти рачунара и осталих ИКТ уређаја. Уколико временски оквир дозвољава, можете се позабавити и начином функционисања појединих компоненти, али на елементарном нивоу препоручено коришћењем рачунарских симулација и анимација. Код ученика треба развити свест о значају коришћења рачунарске технике у апаратима, уређајима и производним процесима и објаснити појам и улогу интерфејса у управљању и контроли. Уколико школа поседује одговарајућу опрему, реализовати вежбе у којима ће ученици управљати моделом користећи рачунар и интерфејс, у супротном исту активност реализујте коришћењем рачунарских симулација.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 18.

Ресурси и производња

Упознати ученике са значајем рационалног коришћења ресурса и принципима очувања животне средине. Уколико има могућности, организовати посету установи или погону чија је делатност директно или индиректно везана за наведене принципе. Поставити ученицима задатак за самосталан рад у оквиру кога ће у свом домаћинству истражити у којој мери и на који начин се они остварују.

Уз практичне примере и реалне моделе навести ученике да закључе који се материјали најчешће користе у машинству и због којих њихових својстава. Демонстрирати правилно коришћење прибора за мерење и контролу у машинству и реализовати практичне вежбе са истима. Објаснити улогу елемената машина и механизма и демонстрирати њихов рад на моделу или путем рачунарске симулације. Потребно је увести ученике у карактеристике обраде материјала који се користе у машинству, практично демонстрирати операције и реализовати једноставну вежбу водећи рачуна о безбедности ученика. Илустровати савремене технологије обраде материјала и по могућности организовати посету производном погону који их користи. Упознати ученике са савременим производним машинама у машинској индустрији и значајем њихове примене у појединачној и серијској производњи.

Увести појам роботике и објаснити њен значај у савременој индустрији. Уколико постоји могућност, демонстрирати рад школског робота или користити рачунарску симулацију. Упознати ученике са основама конструкције робота и улогом појединих делова. Роботику повезати са наставним садржајима као што су информатичка технологија, машине и механизми, енергетика и технологија обраде материјала. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Ученицима представити класификацију погонских машина – мотора и илустровати њихову примену на практичним примерима из учениковог окружења.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 20.

Конструкторско моделовање

У овом делу програма ученици кроз практичан рад примењују претходно стечена знања и вештине. Садржаје треба реализовати кроз ученичке пројекте, од графичког представљања замисли, преко планирања, извршавања радних операција, маркетинга до процене и вредновања. Наставити са алгоритамским приступом у конструкторском моделовању посебно у приступу развоја техничког стваралаштва - од идеје до реализације.

Ова тема се односи на израду модела разних машина и уређаја који су засновани на основним елементима и принципима рада машина и механизма (елементима за везу, за пренос снаге и кретања, специјални елементи). То се односи на моделовање производних машина, саобраћајних средстава, транспортних машина и уређаја, претварача енергије и др.

Један од аспекта употребе рачунара и периферних уређаја је и у функцији управљања техничким системима и процесима (интерфејс – систем веза са рачунаром) и конструкцијом робота. Реализацију ових садржаја урадити уз корелацију са наставом Информатике и рачунарства.

Пошто се ученици слободно опредељују за одређену активност у оквиру дате теме, један од корака ка дефинисању свога пројекта, је проналажење информација, стварање идеје и дефинисање задатка. Потребно је да ученици користе податке из различитих извора, самостално проналазе информације о условима, потребама и начину реализације макете/модела користећи ИКТ и адекватну литературу. Исто так, мора се водити рачуна о принципу економичног искоришћења материјала и рационалног одабира алата и машина примењујући процедуре у складу са принципима безбедности на раду. У пројект се може укључити и више ученика (тимски рад) уколико је рад сложенији, односно ако се ученици за такав вид сарадње одлуче. У сврху боље координације чланова тима треба упутити ученике на употребу електронске кореспонденције са циљем унапређења рада на реализацији пројекта.

Избор модула активности прилагодити постојећим условима рада тј. опремљености кабинета за технику и технологију алатима и материјалом.

Приликом израде техничке документације изабраног модела, ручно или уз помоћ рачунарских апликација, примењивати научено: просторно приказивање предмета, ортогонално пројектовање као и специфичности техничког цртања у области машинства. Треба настојати да се остварује континуитет информатичке писмености с циљем да ученици науче да користе рачунар за цртање и израду презентација.

По завршетку радова треба организовати представљање идеје од које се пошло, поступака израде и готовог производа. У овој етапи се врши и процена сопственог рада и рада других на основу постављених критеријума (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

На основу утрошеног материјала, енергије и рада реализатори (појединац или тим) треба да искажу оквирне цене трошкова и вредност израђеног модела. У складу са предузетничким аспектима, реализатори треба да израде и одговарајуће материјале за рекламе за израђени производ.

Препоручен број часова за реализацију ове области је 22.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења.

У процесу оцењивања потребно је узети у обзир све активности ученика (уредност, систематичност, залагање, самоиницијативност, креативност и др.).

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, потребно је обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу. На

тај начин ученици ће бити подстакнути да промишљају о квалитету свог рада и начинима како га унапредити. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Циљ наставе предмета:	Циљ учења <i>Информатике и рачунарства</i> је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.	
Годишњи фонд часова:	36	
Стандарди постигнућа	Стандарди постигнућа нису предвиђени	
ОБЛАСТ / ТЕМА	ИСХОДИ	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ
ИКТ	По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	Изучавањем предмета развијају се:
	<ul style="list-style-type: none"> – разликује визуелну презентацију и логичку структуру текста; – користи алате за стилско обликовање документа и креирање прегледа садржаја у програму за обраду текста; – објасни принципе растерске и векторске графике и модела приказа боја; – креира растерску слику у изабраном програму; – креира векторску слику у изабраном програму; – користи алате за уређивање и трансформацију слике; – креира гиф анимацију; – креира видео-запис коришћењем алата заснимање екрана; 	<p>Компетенција за целоживотно учење</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. • Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. • Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. <p>Рад с подацима и информацијама</p> <ul style="list-style-type: none"> • Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података.

ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	<ul style="list-style-type: none"> – разликује појмове URL, DNS, IP адреса; – објасни појмове хипервеза и хипертекст; – креира, форматира и шаље електронску пошту; – обавља електронску комуникацију на сигуран, етички одговоран и безбедан начин водећи рачуна о приватности; – препозна непримерени садржај, нежељене контакте и адекватно се заштити; – сараднички креира и дели документе у облаку водећи рачуна о одговарајућим нивоима приступа; 	<ul style="list-style-type: none"> • Поређује различите изворе и начине добијања података, процењује њихову поузданост и препознаје неке од могућих узрока грешке • Разликује јавне и приватне податке, упознат је са основним правилима чувања приватности података. <p>Дигитална компетенција</p> <ul style="list-style-type: none"> • Претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге). • Помоћу ИКТ представља, едитује и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства.
	<ul style="list-style-type: none"> – подешава хипервезе према делу садржаја, другом документу или веб локацији; 	<ul style="list-style-type: none"> • Приликом решавања проблема бира одговарајућа ИКТ средства
РАЧУНАРСТВО	<ul style="list-style-type: none"> – уз помоћ програмске библиотеке текстуалног програмског језика исцртава елементе 2Д графике; – употребљава петље и генератор насумичних бројева за исцртавање сложенијих облика; – планира, опише и имплементира решење једноставног проблема; – проналази и отклања грешке у програму; 	<p>Решавање проблема</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. • Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације сходно релевантним критеријумима, објашњава шта су предности и слабе стране различитих решења.

ПРОЈЕКТНА НАСТАВА

- сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка;
- креира, уређује и структурира дигиталне садржаје који комбинују текст, слике, линкове, табеле и анимације;
- креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка;
- поставља резултат свог рада на Интернет радидељења са другима уз помоћ наставника;
- вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.

- Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију.
- Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке занаредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама.

Сарадња

- Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева.
- Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима.
- Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.
- Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин.
- Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе.

Естетичка компетенција

- Анализира и критички вреднује дигитални производ у контексту естетике и корисничког доживљаја.

Предузимљивост и предузетничка компетенција

- Исказује и заступа своје идеје, утиче на друге кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликта.

		<ul style="list-style-type: none"> • Поставља адекватнеи реалне циљеве процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси)и усредсређен је на постизање циљева.
--	--	---

Кључни појмови садржаја: логичка структура и садржај документа, пиксел, резолуција, растерска и векторска графика, RGB и CMYK палете боја, гиф анимација, хипервеза, URL, електронска пошта, текстуални програмски језик, 2Д графика.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и других предмета. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити простор за ученичку иницијативу и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу се наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активност ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току седмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива, плус број

часова за утврђивање и систематизацију градива).

Информационо-комуникационе технологије (10)

Дигитална писменост (4)

Рачунарство (14)

Пројектни задатак за теме ИКТ и Дигитална писменост (4)Пројектни

задатак за теме Рачунарство (4)

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

I. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Информационо-комуникационе технологије

Наставну тему Информационо-комуникационе технологије започети радом на документу који представља својеврсну рекапитулацију онога што су ученици учили у претходна два разреда. Наставник припрема текстуални документ, даје инструкције о даљем раду и локацији на којој је документ постављен (Припремљени документ треба да се састоји од насловне и највише још 5 страница текста са сликама и табелама и треба да садржи најважније појмове и технике изучаване у претходна два разреда.). Ученици треба да пронађу и отворе овај документ у изабраном текст процесору, да прочитају текст и логички га уреде, доделе му одговарајуће стилове, идеално до 3 нивоа дубине (нпр. *Heading 1*, *Heading 2*, *Heading 3*). Наставник треба да представи технику израде прегледа садржаја текстуалног документа, а ученици да је примене на документу који су логички структурирали. На овај начин, ученици се осврћу на раније научено смислено користећи нову технику израде прегледа садржаја текстуалног документа.

У сегменту креирања и обраде дигиталне слике, ученицима треба објаснити карактеристике векторског и растерског представљања слике на рачунару. Представити *RGB* и *CMYK* палете боја, указати на везу избора палете у односу на намену: *RGB* – за приказивање на дигиталном уређају или на интернету, односно *CMYK* палете боја за припрему за штампање. На овом месту погодно је увести и питање одговарајуће резолуције (квалитета) графичке датотеке у

контексту конкретне потребе – штампање или коришћење на дигиталном уређају, односно постављање на интернет. Код помињања резолуције слике, још једном подсетити ученике на појам пиксел, те однос квалитета слике и резолуције. Коментарисати количину меморијског простора који заузима иста дигитална слика припремљена за штампу и припремљена за приказивање на вебу или слање електронском поштом. Повезати са претрагом слика у оквиру интернет прегледача (претрага по „величини“ слике). Објаснити појам битмапе и најчешће технике компресије података (компресија редуковањем величине, компресија без губитка података и компресија са губитком квалитета слике), без уласка у техничке детаље самих алгоритама компресије.

Наставити рад на креирању растерске графике у програму који су ученици користили у претходним разредима. Увести појам и сврху слојева. Приказати слику која садржи више слојева, од којих је један текст. Објаснити да је у неким програмима за растерску графику текст векторски слој у растерској слици. Демонстрирати увећавање слова док је слој векторски. Трансформисати слој са текстом у растер и увећати га. Тражити од ученика да уоче разлике. Показати технике: додавања и брисања слоја, видљивости и сакривања слоја, подешавања провидности, закључавања слоја за измену и стапања слојева...

Представити алате за селекцију и основне корекције дигиталних слика и фотографија као што су промена нивоа осветљености, контраста и обојености. Увести могућност примене *Филтера*. Издвојити филтере попут *Blur* (замућеност) и *Sharpen* (оштрина) и позвати ученике да осмисле ситуације у којима је пожељно користити један, односно други филтер (нпр. поштовање права приватности особа које сликамо...). Показати основне геометријске трансформације над сликом (опсецање, ротирање, смицање и превратање слике у целини...). Ученици могу на својим фотографијама да увежбавају технике основних корекција и обраде фотографије. Приказати могућности аутоматске обраде већег броја дигиталних слика (нпр. аутоматско смањење величине свих слика преузетих са дигиталног фото-апарата).

Упознати ученике са карактеристикама радног окружења одабраног програма (инсталираног локално на рачунару или у „облаку“) за креирање и обраду векторске графике. Посебну пажњу посветити: алатима за селекцију, пројектовању цртежа (подели на нивое, уочавању симетрије, објеката који се добијају померањем, ротацијом, трансформацијом или модификацијом и комбиновањем других објеката...), као и припреми за цртање (избор величине и оријентације папира, постављање јединица мере, размере, помоћних линија и мреже...).

Код цртања основних графичких елемената (дуж, изломљена линија, правоугаоник, квадрат, круг, елипса) објаснити принцип коришћења основних алата (означавање, брисање, копирање, груписање и разлагање, премештање, ротирање, симетрично пресликавање, поравнање...).

Поновити поступак векторизације, применити га на изабрану растерску слику. У договору са наставником ликовне културе, креирати текстуалне задатке који ће навести ученике да трагају за уметником, пронађу описано дело и векторизују га.

Разговарати са ученицима о појму „покретна слика“. Нагласити да покрет заиста не постоји. Објаснити да је филмска уметност настала захваљујући недостатку „спорости људског ока“. Увести појам „фрејм“ и дефинисати потребан број фрејмова који се смењују у једној секунди за стварање илузије непрекидног кретања. Разговарати са ученицима о видео камери – да ли камера снима покрет или је у питању изузето брз фото-апарат. Упоредити традиционалан начин креирања анимираних слика са рачунарском анимацијом. У одабраном програму, демонстрирати поступак израде 2Д анимације. Представити карактеристике формата слике gif. Објаснити поступак чувања и приказа анимација (није их могуће прегледати у традиционалним програмима за преглед слика). Демонстрирати њихово уграђивање у мултимедијалну презентацију.

У одабраном алату за израду 2Д анимација, на већ припремљеној групи слика сачуваној у gif формату, омогућити ученицима да направе анимирану слику.

Разговарати са ученицима о изворима информација које користе док уче. Поред уџбеника, охрабрити их да испричају лична искуства везана за интернет као извор информација, видео-туторијале, разговоре са одраслим особама... Утврдити каква су искуства ученика када је учење коришћењем видео-туторијала у питању (формално и неформално). Коришћењем одабраног програма за снимање екрана демонстрирати снимање кратког видео-туторијала, приказати резултат ове активности и задати смернице за израду кратког видео-туторијала, који ученици треба самостално да сниме и сачувају (на пример: приказати поступак уметања прегледа садржаја у текстуални документ или креирања растерске или векторске слике). Уколико услови у учионици (шум, бука, слаба чујност) утичу

на квалитет снимљеног звука, могуће је уз помоћ програма за обраду звука отклонити недостатке (на пример, преузети програм Audacity и приказати технике уклањања недостатака) или организовати снимање звука у бољим условима. Нагласити ученицима да звук може бити додат у видео- туторијал накнадно или чак замењен одговарајућим титлом.

Дигитална писменост

Подсетити ученике на значење појмова који су у претходним разредима представљени скраћеницама *URL* и *IP* адреса, затим појмова клијент и сервер у мрежном окружењу, као и на значење појмова: *домен*, *назив интернет домена*, *веб-адреса* и њихову узајамну везу. Укратко представити значење појмова: *DNS сервис* (на пример *DNS -Domain Name System* – као базни интернет сервис, који омогућава превођење текстуалних у нумеричке ознаке и обратно) и *DNS сервер* (на пример *DNS Server* – уређај који омогућава да се за тражене услуге на одређеном интернет домену добију одговарајуће *IP* адресе неопходне за комуникацију и размену података у мрежи) и објаснити њихову улогу у комуникацији између клијента и сервера у мрежном окружењу (на пример у ком су односу *DNS сервис*, *URL* и *IP* адреса у оквиру веб сервиса (*World Wide Web*). Објаснити појам хипервезе (*hyperlink*) и хипертекста (*hypertext*). Приказати хипертекст и хиперлинк у интернет прегледачу, а затим, у програмима за обраду текста и израду мултимедијалних презентација демонстрирати додавање и подешавање хипервезе према делу текста у документу, другом документу или према неком садржају на инернету.

Представити интернет сервис *електронска пошта (е-маил)*. Објаснити значење појма адреса електронске поште, описати и по потреби демонстрирати поступак креирања налога за електронску пошту. Представити поступак креирања и форматирања електронске поште, поступак уметања прилога и хипервеза. Нагласити важност форме саме поруке, проверу правописа и садржаја поруке пре слања. Објаснити одељке који се односе на: наслов поруке, адресе примаоца (коме, копија, скривена копија). Објаснити значење функција: *проследи*, *одговори* и *одговори свима* на већ примљену поруку, нагласити дејство сваке од њих. Представити организацију и начин складиштења порука за изабрани сервис у виду фасцикли (ако се ради о *Gmail*-у, напоменути да нема фасцикле, него ознаке – *лабеле*) у којима се чувају примљене поруке, послате поруке, недовршене, нежељена пошта, отпад, као и могућности изабраног сервиса за електронску пошту за архивирање, означавање порука по важности и сл. Посебну пажњу посветити правилима која важе у писаној електронској комуникацији а која подстичу стицање добрих навика код ученика, као што су: правилна примена традиционалног и дигиталног правописа и форми које важе у писаној комуникацији, подсетити на правила нетикетије у писаној електронској комуникацији (на пример да не треба писати све великим словима, да не треба прослеђивати примљену поруку без дозволе аутора, да треба водити рачуна о величини и броју прилога које шаљемо и сл.), на важност заштите личних података и контаката, питања безбедности, начинима заштите од нежељене поште и уобичајених поступака које треба применити у те сврхе.

Подсетити ученике на примере дељења садржаја који су описани и примењивани у претходним разредима и представити могућности које нуди рачунарство у облаку (*Cloud Computing*) путем дељеног диска за чување података, употребу апликација и алата доступних уз изабрани е-маил налог. Представити концепт рада изабраног дељеног диска (на пример: *OneDrive*, *Google Drive*...) за организацију података, демонстрирати рад у апликацијама и направити аналогију са офлајн апликацијама исте намене (процесор текста, програм за рад са слајд-презентацијама...). Представити поступак дељења и подешавање опција дељења садржаја (на пример, путем линка на конкретне мејл адресе). Описати и демонстрирати рад на дељеном тексту, презентацији или упитнику кроз активности на конкретном садржају. Указати на бројне предности и могуће недостатке сарадничког рада. Описати и приказати поступке рада на документу, преузимање и чување у одговарајућим форматима намењеним за даљи рад, штампање или друге потребе. Објаснити поступак креирања, додавања (отпремања са уређаја на дељени диск) и преузимања садржаја (са дељеног дика на уређај). Приликом представљања концепта приступа дељеним садржајима по нивоима (уређивање, преглед и коментарисање) указати на важност поштовања правила безбедности, заштите података и ауторских права, којачланови групе треба да усвоје током рада на заједничком документу.

Ученицима задати да испробају креирање, дељење и сараднички рад на смисленим документима – текстовима, графици, презентацијама, упитницима.

Иницирати дискусију о сличностима и разликама, предностима и недостацима у раду са апликацијама у офлајн у односу на онлајн варијанту (дискусија о овим питањима може се водити и у односу на организацију података и њихову безбедност на дељеном, преносивом и чврстом диску).

Пројектни задатак за теме *ИКТ и Дигитална писменост*

При реализацији првог пројектног задатка, наставник планира фазе пројектног задатка у складу са временом, сложености теме, расположивим ресурсима (знања, вештине и ставови које су ученици усвојили након тематских целина *ИКТ и Дигитална писменост*, техничке опремљености школе и других релевантних фактора). Ученици заједно са наставником пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник наг лашава сваки корак, објашњава, иницира дискусију и предлаже решења.

Посебну пажњу посветити развоју међупредметних компетенција, подстицању иницијативе и креативности, успостављању сарадничких и вредносних ставова код ученика.

При представљању фаза пројекта (на начин већ описан у претходним разредима) понудити ученицима пројектне задатке који се баве реалним темама из школског или свакодневног живота. Циљ пројектног задатка је развијање и неговање: поступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

Пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета, која се може остварити на оваквим и сличним примерима:

– *Објаснићу ти* (Истраживање потреба вршњака када је вршњачко учење у питању (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, израда видео-упутстава којима се демонстрира решавање задатака (математика, физика, хемија), објашњавају научни принципи, представљају уметнички правци (књижевност, музика, сликарство, дизајн) демонстрира правилно извођење вежби (колут, шпага, трокорак...), појашњава програмирање у текстуалном програмском језику, описују поступци рада у изабраним апликацијама...; Постављање креираних видео-упутстава на youtube канал школе, обезбеђивање видљивости на школском сајту и промоција урађеног као аутентичног дидактичког средства намењеног свим ученицима школе);

– *Школа је наша* (Истраживање потреба вршњака када је школски живот у питању – шта нам недостаје: ученички клуб за вршњачко учење, секција, интерно такмичење... (онлајн упитник) и анализа резултата; У складу са резултатима истраживања, сараднички рад на дефинисању циља недостајуће школске активности, дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности, креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника–сарадника; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе);

– *Музеј који недостаје* (Школа је део шире друштвене заједнице и као таква може да допринесе њеној научно-културној сцени. Сараднички рад на дефинисању циља пројекта; Испитивање потреба ученика и мештана (онлајн анкета објављена на сајту школе и сајту локалне самоуправе; Анализа резултата анкете; Дефинисање годишњег програма рада, као и месечних активности (ученици описују активности детаљно - ако је тема хемија наводе научнике, научне концепте...), креирање логоа, избор потенцијалног простора у оквиру школе за реализацију предвиђеног програма, мапирање наставника-сарадника; Израда графичког рекламног материјала; Представљање идејног решења Ученичком парламенту и управи школе; Комуникација са локалном заједницом у циљу заједничке промоције школе као научно-културног чворишта);

– *Зато што смо одговорни* (Истраживање о ставовима вршњака када је квалитет живота у локалној средини у питању (онлајн упитник о еколошким, културним, образовним потребама), анализа резултата и одабир проблема који вршњаци начешће наводе; Сараднички рад на изради предлога решења одабраног проблема, дефинисање плана акције; Представљање плана акције на нивоу школа (израђена мултимедијална презентација, постер и лого) и одабир особа (ученика и наставника) које ће бити задужене за његово спровођење; Представљање плана акције на нивоу локалне заједнице (комуникација путем електронске поште са јединицом локалне самоуправе, домом културе...); Спровођење акције.

Добар пример сумирања научених поступака је израда пратеће документације у виду фајлова различитог типа, као што су: текстуални фајлови, слике, видео

материјали и сл. који су настали сарадничким радом у облаку.

У сарадњи са администратором школског сајта, идеје и продукте радове пројектних активности промовисати на сајту школе. Размотрити могућност учешћа на националним и међународним конкурсима.

Рачунарство

Креирање програма који користе графику обрађивати у истом програмском језику и окружењу које је коришћено за учење програмирања током 6. разреда. Пре преласка на обраду нових тема обновити технике програмирања у текстуалном програмском језику у 6. разреду (бар 4 школска часа).

Укратко упознати ученике са библиотеком за 2Д графику која ће бити коришћена у настави и, ако је то потребно, са начином њене инсталације. Подцртати везу између програмирања графичких апликација и програма за векторску графику (сваки цртеж се састоји од скупа геометријских облика описаних својим нумеричким параметрима).

Описати основну структуру графичког програма и потрудити се да се током наставе та структура што мање варира. Уколико графичка библиотека захтева нетривијалан програмски код за иницијализацију и деиницијализацију, ученицима понудити готову мустру од које могу да крену програмирање својих апликација, са што мање когнитивног оптерећења у вези са техничким детаљима одабране графичке библиотеке и са централним фокусом на технике заједничке већини графичких библиотека.

Увести појам координатног система прозора, описати сличности и разлике у односу на традиционални координатни систем који се користи у математици. Увести начине задавања боја (именоване боје, боје задате помоћу три броја у RGB систему).

Објаснити и демонстрирати исцртавање следећих основних примитива:

- дуж,
- испуњен и уоквирен правоугаоник,
- круг и кружница.

Описати и демонстрирати поступак цртања сложенијих облика састављених од ових примитива (нпр. кућица, глава робота, чича Глиша, сладолед, ...). Објаснити појмове апсолутне и релативне вредности координата. Описати и приказати поступак цртања помоћу задавања апсолутних вредности координата, али и помоћу задавања релативних координата у односу на неку истакнуту тачку и величине одређене у размери према некој датој мери (на пример нацртати чича Глишу, ако ми се центар главе налази у тачки чије су координате (x, y) и полупречник јој је r , при чему се величина и положај тела одређују у пропорцији са датим величинама). У корелацији са наставом математике цртати облике са интересантним математичким својствима (нпр. једнакостранични и једнакокраки троугао, средња линија троугла, тежиште троугла, описана кружница око троугла, кругови који се додирују споља и изнутра, концентричне кружнице, цветови од шест кругова, итд.).

Уколико их одабрана графичка библиотека подржава, приказати и следеће, мало компликованије примитиве:

- испуњена и уоквирена елипса,
- кружни лук,
- испуњени и уоквирени многоугао (полигон).

Описати и демонстрирати поступак примене ових облика у цртању мало сложенијих цртежа, као и технику исписа текста на екрану, на датој позицији и са одабраним словним ликом (фонтом).

Приказати технике учитавања и приказа слика, ако их одабрана графичка библиотека подржава и илустровати их кроз низ примера (слике могу да буду унапред припремљене од стране наставника, а ученицима се може задати да са интернета преузму одговарајуће слике, обраде их у програму за обраду слика и онда их увезу у своју апликацију).

Могуће је ученицима приказати и увоз и пуштање звука коришћењем одабране библиотеке. Оставити ученицима дозу креативне слободе приликом избора

цртежа који се програмски генерише.

У циљу вежбања итерације и алгоритамског начина размишљања приказати ученицима низ задатака у којима се цртају правилни облици уз помоћ петљи (низ подједнако размакнутих концентричних кружница, низ подједнако размакнутих паралелних линија, низ кружница истог пречника које се додирују, градијент боја, итд.). Подцртати корелацију са појмом линеарне функције који се обрађује у математици.

Приказати генерисање насумичних бројева и употребу насумично генерисаних бројева на цртање насумично распоређених облика и насумични избор боја.

Ако наставник процени да је могуће са одређеним ученицима урадити амбициозније пројекте (попут програмирања анимација и једноставних рачунарских игара), то може урадити било током додатне, пројектне наставе или редовне наставе тако да ти талентовани ученици раде групно или самостално по прилагођеном програму.

Приказати ученицима могућност употребе референтних приручника, туторијала, видео-туторијала и интернет форума у циљу налажења потребних информација о примени библиотечких функција, алгоритама и релевантних делова програмског кода.

Пројектни задатак из области *Рачунарство*

Пројектна настава у области Рачунарства је комплексан приступ настави и учењу који најчешће користи методе као што су проблемска настава и учење засновано на истрази (питањима).

Проблемска настава поставља пред ученике стварни проблем из живота који треба истражити и за који треба предложити могућа решења. Све врсте реалних животних проблема могу бити повод за проблемску наставу. Пронађена решења се могу тестирати и о њима се може расправљати.

Истрагу можемо да дефинишемо као „потрагу за истином, информацијама или знањем“. Учење засновано на истрази почиње постављањем питања, наставља са истраживањем и завршава се проналажењем решења, доношењем разумних закључака, одговарајућих одлука, или применом нових знања или вештина.

Обе наставне методе се фокусирају на развијање вештина за решавања проблема, критичко мишљење и обраду информација. Оне дају најбоље резултате када су почетна питања/проблеми довољно отворени (одговор није могуће наћи једноставним укуцавањем у претраживач) и када ученици раде у малим тимовима или групама. Ове две методе су уско повезане и често се преклапају. Изузетно је важно имати на уму да у оба приступа нема нужно тачних и нетачних одговора. Свако решење може имати мане и врлине, а ученици морају да их анализирају и процењују.

Наставни пројекат подразумева програмирање у текстуалном програмском језику или адаптацију унапред датог програма у циљу решавања пројектног задатка. За реализацију наставног пројекта могуће је користити рачунар или други програмабилни физички уређај.

Теме наставног пројекта треба осмислити тако да подржавају функционализацију знања ученика стечених учењем различитих предмета. Могуће

теме наставног пројекта:

- *Да ли живим здраво?* (Истраживање концепта „здрав начин живота“, утврђивање у којој мери лични начин живота ученика одговара овом концепту на основу података добијених програмирањем физичког уређаја да врши функцију бројача корака, креирањем програма за израчунавање индекса телесне масе...)
- *Дигитална башта* (Истраживање услова за узгој зачинског биља у затвореном простору, креирање дигитализоване баште – програмирање физичког уређаја да мери влажност земљишта и сигнализира да ли је заливање потребно или програмирање физичког уређаја да, на основу очитане влажности

земљишта, покреће мотор који омогућава аутоматско заливање; програмирање физичког уређаја да мери ниво осветљености места на коме се баштаналази и сигнализира да башту треба поставити на друго место...)

- *Бицикл са сигнализацијом* (Истраживање концепта „безбедност у саобраћају“ у контексту визуелне сигнализације, програмирање физичког уређаја да симулира рад мигаваца и других визуелних обележја бицикла)
- *Интерактивни албум* (израда програма у виду албума са: делима познатог уметника, архитектуре једне епохе, седам чуда Античког света... које се након клика увеличавају, неко време остају увећане а затим смањују на своје почетне димензије);
- *Ово је кретање* (креирање анимираних модела који приказују промене физичких величина, као на пример: брзина, убрзање, потенцијална и кинетичка енергија, а при задатом кретању објекта – вертикални хитац, кретање тела низ струму раван).

Сви елементи пројектног задатка морају бити реални.

Напомена: На првом часу, заједно са ученицима, формирати листу критеријума на основу којих ће се процењивати квалитет решења проблемских задатака. На овај начин, ученицима ће бити потпуно јасно шта квалитетно решење подразумева. Листа мора бити свеобухватна – не сме да се односи само на квалитет креираних програма, већ и на квалитет представљања и образлагања предложених решења.

II. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења.

Будући да предмет *информатика и рачунарство* у седмом разреду треба, првенствено да развије вештине, навике, вредносне ставове и стилове понашања, требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања

2.	АТЛЕТИКА	<p>*Користи вежбе за развој и усавршавање моторичких способности;</p> <p>*Усвајао знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања;</p>	<p>2)Одговорно учешће у демократском друштву: Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима</p>	4	7						5	4	1	3	18	21	<p>ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9. ФВ.1.1.10.</p>
3.	ГИМНАСТИКА	<p>*Навија фер,чува себе и друге;</p> <p>*Разуме сврху и значај вежбања;</p>	<p>3) Естетичка компетенција: Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоу потреби естетике.</p>				3	6	2	3	4			5	14	18	<p>ФВ.1.1.11. ФВ.1.1.12. ФВ.1.1.13. ФВ.1.1.14. ФВ.1.1.16. ФВ.1.1.17. ФВ.1.1.18. ФВ.1.1.19.</p>
4.	<p>ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГАРА:</p> <p>- ОДБОЈКА</p> <p>- РУКОМЕТ</p> <p>- КОШАРКА</p> <p>- ФУДБАЛ</p> <p>- АКТИВНОСТИ ПО ИЗБОРУ ОНЛАЈН НАСТАВА ПЛАТФОРМА ГУГЛ УЧИОНИЦА</p>	<p>*Доводи у везу физичко вежбање и здравље;</p> <p>*Примењује хигијенске мере пре,током и након вежбања;</p> <p>*Правилно се храни;</p> <p>*Препознаје врсту повреде;</p> <p>*Користи стечена умења, знања и навике у свакодневним условима живота и рада;</p> <p>*Чува животну средину током вежбања.</p> <p>Исходи се односе на све наставне области.</p>	<p>4)Комуникација Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.</p> <p>6) Одговоран однос према здрављу: Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана).</p> <p>- Уме да пружи прву помоћ.</p> <p>9) Решавање проблема: Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.</p> <p>10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада</p>	7	11	6	2	3	10	4	2	6	5	46	51	<p>ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.</p>	
5.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧКИХ СПОСОБНОСТИ		<p>8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.</p>	5								5		5	5	10	<p>ФВ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.</p>

УКУПНО	12	14	11	12	9	5	13	13	11	8	20	88	10 8	
---------------	-----------	-----------	-----------	-----------	----------	----------	-----------	-----------	-----------	----------	-----------	-----------	-----------------------	--

ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Годишњи фонд часова:

36

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА
<p>I – УВОД</p> <p>1. Упознавање садржаја програма и начина рада</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном разреду школовања 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 7. разреда основне школе; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са садржајем програма и начином рада 	<p>Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика.</p> <p>Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p>

<p align="center">II – БОГОПОЗНАЊЕ</p> <p>. Процес сазнавања</p> <p>. Личносно познање</p> <p>4. Познање Бога</p> <p>. Бог је један, али није сам</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Подстаћи ученике да преиспитају свој однос према знању и учењу; • Кроз очигледне примере и експерименте објаснити ученицима три начина сазнавања: објективно, субјективно и личносно и границе њихове примене (наука, уметност, теологија); • Указати ученицима на повезаност љубави и знања у црквеном искуству; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да уочи да су знање и учење важни у његовом животу; • моћи да кроз очигледне примере и експерименте закључи да постоје различити начини сазнавања • моћи да кроз примере из личног искуства уочи да једино онај кога заволимо за нас постаје личност - непоновљиво и бескрајно важно биће; • моћи да повезује личносно познање са нашим познањем Бога; • моћи да препозна да нам Христос открива Бога као љубавну заједницу три личности; 	<ul style="list-style-type: none"> • Процес сазнавања као дело целе личности: чула, разум, слободна воља, искуство • Личносно познање, упознавање кроз љубав • Познање Бога • Бог је један, али није сам (Бог је заједница три личности: Отац, Син и Свети Дух) 	<p>На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као и са начином вредновања њиховог рада.</p> <p><u>Врсте наставе</u></p> <p>Настава се реализује кроз следеће облике наставе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • теоријска настава (34 часова) • практична настава (2 часа)
	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснити ученицима да нам Христос открива Бога као Свету Тројицу; • Развити код ученика свест о љубави као темељу заједнице. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да вреднује своје понашање на основу љубави коју исказује према својим ближњима; • бити подстакнут на одговорније обликовање заједничког живота са другима. 		<p><u>Место реализације наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Теоријска настава се реализује у учионици; • Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању; <p><u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u></p>

<p>III - СИМВОЛ ВЕРЕ</p> <p>. Сабори као израз јединства Цркве</p> <p>. Васељенски сабори</p> <p>8. Символ вере</p> <p>. Богочовек Христос</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Указати ученицима на Саборе као израз јединства Цркве; • Објаснити појмове јереси и догмата; • Пружити ученицима основно знање о историјском контексту настанка Символа вере; • Пружити ученицима основ за разумевање основне истине о Тајни Богочовека Христа; • Развијање свести ученика о значају и месту Символа вере у Крштењу и Литургији; 	<ul style="list-style-type: none"> ● моћи да уочи да је Црква на Саборима решавала проблеме са којима се сусретала кроз историју; ● бити подстакнут да своје проблеме и несугласице са другима решава кроз разговор и заједништво; ● знати да је Символ вере установљен на Васељенским саборима; ● умети да интерпретира Символ вере; ● знати да се Символ вере изговара на Крштењу и Литургији; ● моћи да уочи да појам Богочовека описује Христа као истинитог Бога и истинитог Човека; 	<ul style="list-style-type: none"> • Сабори као израз јединства Цркве • Васељенски сабори • Символ вере • Христос је истинити Бог и истинити Човек 	<ul style="list-style-type: none"> • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже. • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације
---	--	---	--	---

<p>IV - СВЕТОТАЈНСКИ ЖИВОТ ЦРКВЕ</p> <p>10. Светотајински живот Цркве</p> <p>11. Света Литургија – светајна Цркве</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Пружити ученицима основ за разумевање да се кроз учешће у Светим Тајнама Цркве наш животи сви његови елементи узводе у личносни однос са Богом; • Пружити ученицима основ за разумевање смисла и значаја Светих Тајни; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да Црква Светим Тајнама повезује човека са Богом у најважнијим моментима његовог живота (рођење и духовно рођење – Крштење, венчање и Брак, Црквена брига за болесне у јелеосвећењу...) • моћи да увиди да је Литургија извор и циљ свих Тајни Цркве; 	<ul style="list-style-type: none"> • Светотајински живот Цркве • Света Литургија као светајна Цркве • Свете Тајне Крштења и Миропомазања • Света Тајна Исповести 	<p>стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава.
<p>12. Свете Тајнекрштења и миропомазања</p> <p>13. Света Тајна исповести</p> <p>14. Света Тајна брака</p> <p>15. Монашка заједница</p> <p>16. Света Тајна рукоположења</p> <p>17. Молитвословља Цркве</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Развијање свести ученика о неопходности личног учествовања у светотајинском животу Цркве. 	<ul style="list-style-type: none"> • знати да је Причешће врхунац светотајинског живота • моћи да препозна Крштење и Миропомазање као Тајне уласка у Цркву; • бити подстакнут да на покајање гледа као на промену начина живота; • моћи да увиди да су брак и монаштво два пута која воде ка Богу; • моћи да разликује и именује службе у Цркви (епископ, свештеник, ђакон и народ); • моћи да препозна своју службу у Цркви; • моћи да у молитвословљима уочи важност природних елемената (воде, грожђа, жита, светлости...) • бити подстакнут на учествовање у светотајинском животу Цркве; 	<ul style="list-style-type: none"> • Света Тајна брака (слика Христа и Цркве) • Монашка заједница (искорак ка животу будућег века) • Света Тајна Рукоположења • Молитвословља Цркве 	<ul style="list-style-type: none"> • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и Тројичним Богом који постаје извор и пуноћа његовог живота.

<p>СРПСКА ЦРКВА КРОЗ ВЕ</p> <p>18. Света браћа Кирило и Методије</p> <p>19. Свети Сава</p> <p>20. Срби светитељи</p> <p>21. Крсна слава и обичаји</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснити ученицима значај мисионарске и просветитељске делатности Свете браће и Светог Саве; • Указати ученицима кроз примере српских светитеља на значај стицања хришћанских врлина; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да препозна да култура и писменост Словена имају корен у мисионарској делатности просветитеља равноапостолних Кирила и Методија; • моћи да објасни просветитељску улогу и значај Светога Саве за српски народ; • бити подстакнут да доживи српске светитеље као учитеље хришћанских врлина; 	<ul style="list-style-type: none"> • Света браћа Кирило и Методије • Свети Сава • Срби светитељи (вероучитељ ће на више часова описати живот и подвиге неколико светитеља Српске Цркве по избору: - Света лоза Немањића
--	---	--	--

<p>2. Српска црквена баштина</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Указати ученицима на историјски пут Српске Цркве кроз житија изабраних светитеља; • Подстаћи ученике да развију доживљај Крсне славе као молитвеног прослављања Бога и светитеља; • Развити код ученика свест о важности неговања традиције и обичаја (Крсна слава, литије, храмовне и градске славе); • Пружити ученицима могућност да сагледају улогу СПЦ у развоју српске културе и идентитета. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да препозна неговање српских православних обичаја као начин преношења искуства вере и прослављања Бога и светитеља • моћи да препозна евхаристијску симболику у елементима Крсне Славе; • бити подстакнут да прослављање Крсне славе везује за Литургију • бити подстакнут да доживи, вреднује и негује богатство и лепоту српске културне баштине. 	<ul style="list-style-type: none"> - Св. цар Лазар - Св. Василије Острошки - Св. Николај Жички и Охридски - Св. Петар Цетињски - Св. Вукашин из Клепаца) • Крсна слава и обичаји (литије, храмовне и градске славе...) • Српска црквена баштина 	<p><u>Оцењивање</u></p> <p>Непосредно описно оцењивање ученика може се вршити кроз:</p> <ul style="list-style-type: none"> • усмено испитивање; • писмено испитивање; • посматрање понашања ученика; <p><u>Оквирни број часова по темама</u></p> <p>Увод – 1</p> <p>Богопознање – 5</p> <p>Символ Вере – 6</p> <p>Светотајински живот Цркве – 11</p> <p>Српска Црква кроз векове – 11</p> <p>Евалуација – 1+1</p>
---	---	---	--	--

КОРЕЛАЦИЈА С ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА / МОДУЛИМА:

1. Српски језик и књижевност
2. Историја
3. Географија
4. Биологија
5. Физика
6. Ликовна култура
7. Музичка култура

8. Грађанско васпитање
9. Техничко и информатичко образовање

Француски језик

Učenici treba da razumeju i koriste: **5**

1. Prezentative i njihove dopune: *c'est/ce sont/ce n'est pas/ce ne sont pas; voici/voilà; il y a/il n'y a pas (de/d')*

C'est mon professeur. Ce sont nos amis. C'est la ferme de mes grands-parents. Ce sont leurs poules. Ce ne sont pas leurs vaches. Voici Paul, notre cousin de Paris. Voilà nos animaux de compagnie. Il y a cinq chats, mais il n'y a pas de souris!

2. Sredstva za naglašavanje rečeničnih delova *c'est ... qui i c'est... que: C'est Pierre qui va le faire; c'est to i que j'aime.*

Sredstva koja ukazuju na lice:

- naglašene lične zamenice posle predloga: *On peut aller chez moi; Je peux m'asseoir à côté de vous? Je n'ai jamais été chez eux;*
- naglašene lične zamenice posle pozitivnog imperativa: *Regarde-moi! Ouvre-lui! Téléphonnez-leur!*

Aktualizatore imenice:

a) vrednosti određenog član - generalizacija: *Les enfants aiment les jeux de société;*
specifikacija: *Le frère de Mia aime jouer au Scrabble;*

b) izostavljanje člana: natpisi (*Pâtisserie*), vrste proizvoda (*Chocolat, Savon de Marseille*), spiskovi (*lait, beurre, baguette, jambon, fromage blanc*); ispred imenici u poziciji atributa: *Elle est médecin; Il est boulanger;*

v) demonstrative (zamenice): *celui-ci/là; celle-ci/là* (kao odgovor na pitanje *Lequel? / Laquelle?*); *Cette moto? C'est celle de mon grand frère;*

g) posesive (zamenice): *le mien/la mienne; le tien/la tienne; le sien/la sienne;*

d) kvantifikatore *un peu de / beaucoup de; pas assez de / assez de / trop de.*

5. Modalitete rečenice:

- negaciju (infinitiva): *Ne pas ouvrir les fenêtres; Ne pas se pencher;*
- interogaciju: *upitnu morfemu n'est-ce pas? inverziju (receptivno): Avez-vous compris? Voulez-vous*

essayer?

6. Parcijalno direktno i indirektno pitanje: *Quand est-ce qu'on part? Il demande quand on part; Où sont mes affaires? Elle demande où sont ses affaires.* (Simultanost radnji).

Sredstva za iskazivanje prostornih odnosa:

- priloški i drugi izrazi: *par terre, au milieu, au centre, dehors, dedans;*
- priloške zamenice *en* i *y*: *Tu vas à Nice? Non, j'en viens. Tu vas souvent à la campagne? J'y vais chaque été.*

Kvalifikaciju:

- a) mesto prideva *petit, grand, jeune, vieux, gros, gentil, beau, joli, long, bon, mauvais;*
- b) promena značenja nekih prideva u zavisnosti od mesta: *Un grand homme / un homme grand; un brave homme / un homme brave.*

Sredstva za iskazivanje vremenskih odnosa:

- a) predlozi *dans, depuis* i izraz *il y a*: *Je pars dans deux jours; On est ici depuis lundi; Nous sommes arrivés il y a trois jours;*
- b) iskazivanje simultanosti i budućnosti u prošlosti: *Ce jour-là il est venu me dire qu'il partait; il m'a dit qu'il allait déménager; il a promis qu'il nous écrirait.*

10. indikativ (utvrđivanje gradiva iz šestog razreda): prezent, složeni perfekt, imperfekt, futur prvi indikativa, kao i perifrastične konstrukcije: bliski futur, progresivni prezent, bliska prošlost;

- *il faut que, je veux que, j'aimerais que* praćeni prezentom subjunktiva glagola prve grupe (*Il faut que tu racontes ça à ton frère*), kao i receptivno: *Il faut que tu fasses/ que tu ailles/ que tu sois/ que tu lises/ que tu saches/ que tu écrives;*

- prezent kondicionala: *Si mes parents me laisseraient partir, je viendrais avec toi!*

- imperativ (receptivno): *aie un peu de patience, n'ayez pas peur;*

- receptivno (radi razumevanja priča i bajki): oblici prostog perfekta (treće lice jednine i treće lice množine).

11. Sredstva za iskazivanje pogodbe: *Si tu as le temps, viens à la maison; On ira voir le match si tu finis tes devoirs.*

5 Napomena: Date kategorije, uglavnom preuzete iz semantičkih gramatika koncipiranih za učenike francuskog kao stranog jezika, namenjene su autorima udžbenika i nastavnicima i nije potrebno da ih učenici znaju; savetuje se, stoga, što manja upotreba lingvističkih termina u nastavnim materijalima i u procesu nastave. Objašnjenja treba davati u što jednostavnijoj, po mogućnosti shematizovanoj formi.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, уџбенике и друге наставне материјале, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, комуникативних функција и препоручених језичких активности, наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи су дефинисани за крај разреда и усмеравају наставника да их операционализује на нивоу једне или више наставних јединица имајући у виду ниво постигнућа ученика. Исходи се разликују, тако да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упути ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Комуникативна настава **језик** сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од исхода преко комуникативне функције као области до **препоручених језичких активности и садржаја** у комуникативним функцијама које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник треба да буде сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- с циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора.
- Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.
- На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:
 - читање ради усмеравања;
 - читање ради информисаности;
 - читање ради праћења упутстава;
 - читање ради задовољства.
- Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

–Писање

- Писана продукција подразумева способност ученика да у пи-саном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд), води белешке, са-чини презентације и слично.
- Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.
- Прогресија означава процес који подразумева усвајање стра-тегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сложенијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично по-нављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садр-жи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способ-ности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:
 - теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интере-совање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-култур-ног контекста, као и теме у вези са различитим наставним пред-метима);
 - текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
 - лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
 - степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног пи-сања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

–Говор

- Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији *монолошког излагања*, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији *интеракције*, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.
- Активности монолошке говорне продукције су:
 - јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информа-ција);
 - излагање пред публиком (предавања, презентације, репор-таже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)
- Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:
 - читањем писаног текста пред публиком;
 - спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
 - реализацијом увежбане улоге или певањем.
- Интеракција подразумева сталну примену и смењивање ре-цептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:
 - размену информација,
 - спонтану конверзацију,
 - неформалну или формалну дискусију, дебату,
 - интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.
- Социокултурна компетенција и медијација
- Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп знања (компетенција) која се примењују

у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говор и интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

– **Социокултурна компетенција** представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједни це/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних ко- муникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образов- ни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији се језик учи. Наведена знања потребна су за ком- петентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

– Посебан аспект социокултурне компетенције представља *ин-*

– *теркултурна компетенција*, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

– **Медијација** представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

– **Упутство за тумачење граматичких садржаја**

– Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика,

– тернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;

– наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту. Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

– усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено уче- ствовање у друштвеном чину;

– поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;

– наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;

– ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;

– ученици представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;

– учионица је простор који је могуће прилагођавати потреба- ма наставе из дана у дан;

- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истражи- вачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/ активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на налоге наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/ затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера и сл).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-

-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити инфор- мације, селекувати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годи- шњим добима, волим/не волим, компарације...)

Решавање „проблем-ситуација“ у разреду, тј. договори и ми- ни-пројекти.

„Превођење“ исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путова- ња, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифе- стације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на грама- тичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- одговарање на једноставнија питања у вези са текстом, тач- но/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби;
- ређање чињеница логичким или хронолошким редоследом. Писмено изражавање:
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, прона- лажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.

Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегија за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи остварују преко активности је- зичке комуникације, важно је да се оне унастави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем. Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и уве- жбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језикукоји учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд. Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем)

за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;
- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

Граматичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

Граматичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социolingвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик, а уједно помажу ученику да разуме важност и смисленост вредновања и подстичу га на преузимање одговорности за властито планирање и унапређивање процеса учења.

СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ, ВАЈАЊЕ

Оперативни задаци

Ученици треба да:

проширују искуства у ликовном изражавању и развију ликовно-естетски сензибилитет за: арабеску, пропорције, композицију и простор, обједињавање покрета игре и звука, фотографију и перформанс
уознају основне елементе ликовне организације и припреме се за самостално и колективно преобликовање одређеног простора
се оспособе да повезују ликовни рад с литерарним сценским изразом, звуком и покретом
уознају вредности споменика културе и своју културну баштину.

Садржај програма

Ред. број наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ / ОБЛАСТИ	НАСТАВНЕЈ ЕДИНИЦЕ	Број часова по теми	Број часова за	
				обраду	остале типове часова
1.	Цртање	Пропорције Пропорције Компоновање величина у простору Конпоновање и степеновање облика у простору Арабеска Арабеска Естетска анализа	12	8	4
2.	Сликање	Равнотежа облика и боје у простору Контраст, светлина, површина и облика у одређеном простору Сродност ликовних вредности у одређеном простору	12	8	4
3.	Вајање	Обликовање маса и волумена додавањем и одузимањем Орнаменти	12	8	4
		Вајарски материјали, одливање (негатив и позитив) Вајање- гипс и одговарајућа средства и материјали Естетска анализа			
УКУПНО			36	24	12

Активности наставника:

- саопштава наставне садржаје
- организује и усмерава идеје и креативност
- упознаје ученике са методама и техникама успешног ликовног изражавања
- преноси теоријска и практична знања
- процењује и оцењује ниво и квалитет радова
- преноси културне вредности

- формира правилан поглед на свет и систем вредности
- развија карактер ученика и црте личности

Активности ученика

- посматрање
- опажање
- учешће у дискусији
- откривање и увиђање законитости и процеса
- изражавање својих мисли, осећања и закључака
- анализа и синтеза опаженог
- стварање
- вежбање
- усвајање знања
- понављање
- израда и презентовање самосталних и практичних радова

Начин остваривања програма:

Цртање

- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација
 - показивање основних цртачких техника
 - објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима
 - индивидуални рад и рад у групама
 - коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима)
 - рад по природи (моделу)
 - посете културним институцијама (музеји, галерије)

Сликање

- објашњавање, разговор
 - демонстрирање осн. сликарских техника
 - показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)
- креирање вежби и њихова примена
- коректуре и ест. анализе
- рад по природи и рад из маште
- посета позоришту

Вајање

- кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама
- репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика
- демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глиномол...
- индивидуални, рад у пару и групи са ученицима
- рад по природи
- коректура и естетска анализа

ХОР И ОРКЕСТАР

Упутство за остваривање слободних наставних активности

Слободне наставне активности школа планира Школским програмом и Годишњим планом рада. Оне могу бити из природних или друштвених наука, уметности и културе, технике, као и других области у складу са интересовањима ученика, просторним и људским ресурсима. Школа је у обавези да ученицима понуди **ХОР / ОРКЕСТАР**

Свака основна школа је обавезна да организује рад хорова. Хорови могу бити организовани као хор разреда првог циклуса, хор разреда другог циклуса, хор на нивоу школе, од првог до осмог разреда, или разредни хор.

Оркестар може да се образује у зависности од услова школе. Оркестар је инструментални састав од најмање 10 извођача који свирају у најмање три самосталне деонице. Могу се образовати оркестри блок флаута, тамбурица, гудачког састава, хармоника, мандолина, као и мешовити оркестри.

Рад са хором/оркестром представља сложенији вид образовног-васпитног рада наставника. Рачуна се као саставни део обавезне наставе, а вреднује се као педагошка норма наставника у оквиру обавезне двадесеточасовне норме са по 3 часа недељно, односно по 108 часова годишње. Часови хора/оркестра изводе се континуирано од почетка до краја школске године и део су радне обавезе ученика који су прошли аудицију за хор/оркестар.

Рад са хором/оркестром има образовни и васпитни циљ.

Образовни циљ обухвата развијање музичког укуса, стваралачких способности, спонтаног изражавања, музичког слуха и ритма, развијање гласовних могућности и учвршћивање интонације, способност за фино нијансирање и изражајно певање применом елемената музичке изражајности (темпо, динамика...). Развија се дечји глас, правилно држање, дисање, интонација, изговор и артикулација.

Васпитни циљ обухвата развијање осећања припадности колективу – тимски рад, развијање толеранције, дисциплине, поштовања различитости и правила понашања, развијање одговорности,

стицање самопоуздања, савладавање трема и пружање помоћи у смислу вршњачког учења и сарадње. Упознавање разноврсних дела домаћих и страних аутора доприноси развоју опште културе, међусобном разумевању, уважавању и поштовању.

Утицај музике на здравље (психолошки, социолошки, емоционални развој) је веома значајан. Учествовање у хору/оркестру у великој мери доприноси смањењу стреса и агресивности. Ученици који певају, односно свирају показују боље резултате у учењу и социјалним вештинама. Уједно, учествовање у групном музицирању подстиче и доживотну љубав према музици.

ХОР

Наставник формира хор на основу провере слуха и певачких способности ученика, дикције и осећаја за ритам, након чега следи класификовање певача по гласовима. Хорске пробе се изводе одвојено по гласовима и заједно. Репертоар школских хорова обухвата одговарајућа дела домаћих и страних аутора разних епоха, као и народне, пригодне, песме савремених дечјих композитора и композиције са фестивала дечјег стваралаштва. У току школске године потребно је са хором извести најмање десет двогласних и трогласних композиција, а саррелла или уз инструменталну пратњу. При избору песама наставник треба да пође од узраста ученика, процене гласовних могућности, и примереног литерарног садржаја.

Садржај рада:

- одабир и разврставање гласова;
- вежбе дисања, дикције и интонације;
- хорско распевавање и техничке вежбе;
- интонативне вежбе и решавање појединих проблема из хорске партитуре (интервалски, хармонски, стилски);
- музичка и психолошка обрада композиције;
- увежбавање хорских деоница појединачно и заједно;

– остваривање програма и наступа према годишњем програму школе.

На часовима хора, наставник треба да укаже на грађу и важност механизма који учествује у формирању тона у оквиру певачког апарата. Дисање, дикција и артикулација представљају основу вокалне технике па тако вежбе дисања и распевавања морају бити стално заступљене. Препоручује се комбиновано дисање, нос и уста истовремено, и то трбушно, дијафрагматично дисање.

листу од три слободне наставне активности, а ученик обавезно бира једну од њих и похађа током целе школске године. Слободне наставне активности реализују се по програму који припрема школа или по програмима који су претходно донети као изборни (нпр. свакодневни живот у прошлости, цртање, сликање, вајање, чува-ри природе и сл.). Сврха ових активности је оснаживање ученика да препознају своја интересовања и способности које су важне за професионални развој и доношење одлука за наставак школовања и зато ученици могу сваке године бирати различите слободне наставне активности. Наставу треба тако организовати да ученици имају што више могућности за активно учешће, за интеракцију са другим ученицима, коришћење различитих извора информација и савремених технологија.

Упутство за остваривање ваннаставних активности

Школа је у обавези да својим Школским програмом и Годишњим планом рада предвиди различите програме ваннаставних активности у складу са интересовањима ученика, ресурсима и просторним могућностима. Поред организације излета, екскурзије, посета изложбама и сарадње са локалном самоуправом, ученицима треба понудити већи број друштвених, техничких, хуманитарних, спортских и културних активности. Наставници, одељенске старешине и стручни сарадници кроз свој непосредни рад са ученицима упознају их са понудом ваннаставних активности, њиховим садржајем, начином рада и сврхом. Такође, потребно је да и родитељи буду упознати са понудом школе и мотивисани да њихова деца изаберу оне активности које им највише одговарају.

План и програм ваннаставних активности школа сама припрема у складу са исказаним интересовањима ученика и својим могућностима. Избор начина рада треба да буде у функцији подстицања активног учешћа ученика и њихове самосталности. Неке активности могу бити тако организоване да их заједнички воде два и више наставника (на пример: драма, покрет, музика).

Учешће ученика у друштвеним, техничким, хуманитарним, спортским и културним активностима доприноси многим важним исходима образовања и васпитања, као што су:

- задовољење различитих образовних потреба и интересовања ученика;
- препознавање професионалних способности и интересовања, упознавање са светом рада;
- надоградња исхода који се остварују у оквиру редовне наставе и доприносе развоју међупредметних исхода;
- унапређивање различитих способности (интелектуалне, физичке, креативне, радне...);
- јачање капацитета ученика за разликовање безбедног од небезбедног понашања и заштиту одриличног понашања;
- подстицање хуманог и одговорног односа према себи, другима и окружењу, јачање осетљивости за оне којима је потребна помоћ (нпр. стари и болесни);
- унапређивање различитих врста писмености (језичке, медијске, културне, научне...);
- култивисање коришћења слободног времена;
- подстицање интеркултуралног дијалога;
- разумевање концепта инклузије и јачање осетљивости за различитост;
- јачање генерацијских веза између ученика различитих одељења без компетитивности;
- релаксација, растерећење напетости ученика, самоисказивање;
- јачање везе са локалном заједницом;
- развој осећања припадности својој школској заједници;
- подстицање самосталности, проактивности и предузимљивост;
- припрема за решавање различитих животних ситуација;

– промоција школе и њеног идентитета.

Школа треба да настоји да резултати рада ученика у оквиру ваннаставних активности постану видљиви како у оквиру школе, тако и шире, као што су организовање представа, изложби, базара, објављивање на сајту, смотре стваралаштва, спортски сусрети и др.

Певач на слушаоца делује и тоном и речју. У том смислу наставник треба да инсистира на доброј дикцији која подразумева јасан и разговетан изговор текста, односно самогласника и сугласника, али и на правилном акцентовању речи. Препоручљиво је певање вокала на истој тонској висини, уз минимално покретање вилице у циљу изједначавања вокала, а у циљу добијања уједначене хорске боје.

Код обраде нове песме или композиције прво се приступа детаљној анализи текста. Уколико је текст на страном језику, ученици морају научити правилно да читају текст, изговарају нове, непознате гласове који не постоје у матерњем језику и упознају се са значењем текста. У оквиру анализе текста важно је обратити пажњу и на акцентовање речи и слогова у зависности од дела такта у коме се налазе и мелодијског тока. Следи анализа нотног текста и усвајање мелодије у фрагментима. Ова фаза припреме захтева одвојене пробе по гласовима. На заједничкој проби хора, након усвајања песме/композиције у целини треба обатити пажњу на динамику и агогику.

Обрађене композиције треба изводити на културним манифестацијама школе (Дан школе, Свечана послава поводом обележавања школске славе Светог Саве, Годишњи концерт...), и ван ње, као и на фестивалима и такмичењима хорова, како у земљи, тако и ван ње.

ОСМИ РАЗРЕД

ФОНД ЧАСОВА ЗА ОСМИ РАЗРЕД

Редни број	ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ	ОСМИ РАЗРЕД	
		Нед.	Год.
1.	Српски језик	4	136
2.	Страни језик- енглески	2	68
3.	Ликовна култура	1	34
4.	Музичка култура	1	34
5.	Историја	2	68
6.	Географија	2	68
7.	Физика	2	68
8.	Математика	4	136
9.	Биологија	2	68
10.	Хемија	2	68
11.	Техника и технологија	2	68
12.	Информатика и рачунарство	1	34

13.	Физичко и здравствено васпитање	2	68
Редни број	ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ		
1.	Верска настава / Грађанско васпитање	1	34
2.	Страни језик-Француски језик	2	68
3.		1	34
Редни број	СЛОБОДНЕ НАСТАВНЕ АКТИВНОСТИ		
1.	Свакодневни живот у прошлости	1	34
2.	Хор и оркестар	1	34
3	Цртање, сликање и вајање	1	34

Реди број	ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНОГ РАДА		
1.	Редовна настава		
2.	Допунска настава	1	34
3.	Додатни рад	1	34

ЦИЉЕВИ ОСНОВНОГ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА СУ:

- 1) обезбеђивање добробити и подршка celovитом развоју ученика;
- 2) обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celovити развој ученика, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције према насиљу;
- 3) свеобухватна укљученост ученика у систем образовања и васпитања;
- 4) развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности;
- 5) развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња;
- 6) континуирано унапређивање квалитета процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси;
- 7) развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења;
- 8) пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој сваког ученика, у складу са његовим узрастом, развојним потребама и интересовањима;
- 9) развијање кључних компетенција за целоживотно учење, развијање међупредметних компетенција за потребе савремене науке и технологије;
- 10) развој свести о себи, развој стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења;
- 11) оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота;
- 12) развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарства и пријатељства;
- 13) развијање позитивних људских вредности;
- 14) развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву;
- 15) развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрастне равноправности, развој толеранције и уважавање различитости;
- 16) развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске културне баштине;

17) повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања и васпитања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања;

18) повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

1. ПРОГРАМИ ОРИЈЕНТИСАНИ НА ИСХОДЕ И ПРОЦЕС УЧЕЊА

Структура програма свих наставних предмета је конципирана на исти начин. На почетку се налази циљ наставе и учења предмета за други циклус образовања и васпитања. У табели која следи, у првој колони, дефинисани су предметни исходи за крај осмог разреда, у другој колони дате су области и/или теме, а у трећој се налазе предметни садржаји. Иза табеле налазе се кључни појмови садржаја програма и препоруке за остваривања наставе и учења конкретног предмета под насловом Упутство за дидактичко- методичко остваривање програма.

Програми наставе и учења засновани су на општим циљевима и исходима образовања и васпитања и потребама и могућностима ученика осмог разреда. Усмерени су на процес и исходе учења, а не на саме садржаје који сада имају другачију функцију и значај. Садржаји више нису циљ сами по себи, већ су у функцији остваривања исхода који су дефинисани као функционално знање ученика тако да показују шта ће ученик бити у стању да учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама које је градио и развијао током једне године учења конкретног наставног предмета. Овако конципирани програми подразумевају да оствареност исхода води ка развијању компетенција, и то како општих и специфичних предметних, тако и кључних, као и међупредметних.

Прегледом исхода који су дати у оквиру појединих програма наставе и учења може се видети како се постављају темељи развоја кључних и општих међупредметних компетенција које желимо да наши ученици имају на крају основног образовања. На путу остваривања циља и исхода кључна је улога наставника који добија значајан простор за слободу избора и повезивање садржаја; метода, поступака и техника наставе и учења и активности ученика. Оријентација на процес учења и исходе стара се не само о резултатима, већ и начину на који се учи, односно како се гради и повезује знање у смислене целине, како се развија мрежа појмова и повезује знање са практичном применом.

Програми наставе и учења намењени су, пре свега, наставницима који непосредно раде са ученицима, али и онима који на посредан начин узимају учешће у образовању и васпитању. Зато треба имати у виду да терминологија, која је коришћена у програмима наставе и учења, није намењена ученицима и треба је приликом дефинисања конкретних наставних јединица, било за непосредан рад са ученицима, било за потребе уџбеничких и дидактичких материјала, прилагодити узрасту ученика. Програми наставе и учења су наставницима полазна основа и педагошко полазиште за развијање образовно-васпитне праксе: за планирање годишњих и оперативних планова, непосредну припрему за рад као и оквир за преиспитивање праксе развијања планова, остваривања и праћења и вредновања наставе и учења кроз сопствена промишљања, разговор са колегама итд.

Образовно-васпитна пракса је сложена, променљива и не може се до краја и детаљно унапред предвидети. Она се одвија кроз динамичну спрегу међусобних односа и различитих активности у социјалном и физичком окружењу, у јединственом контексту конкретног одељења, конкретне школе и конкретне

локалне заједнице. Зато, уместо израза реализовати програм, боље је рећи да се на основу датих програма планира и остварује настава и учење које одговара конкретним потребама одељења.

ОБАВЕЗНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТ

СРПСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Циљ **Циљеви** учења предмета *Српски језик и књижевност* јесу да се ученик оспособи да правилно користи српски језик у различитим комуникативним ситуацијама, у говору и писању; да кроз читање и тумачење књижевних дела развија читалачке компетенције које, уз књижевно знање, обухватају емоционално и фантазијско уживљавање, живо памћење, истраживачко посматрање; подстичу имагинацију и уметнички сензибилитет, естетско доживљавање и критичко мишљење, морално просуђивање и асоцијативно повезивање; да се одговарајућим врстама читања оспособљава да усмерено приступа делу и приликом тумачења открива различите слојеве и значења; да стиче основна знања о месту, улози и значају језика и књижевности у култури, као и о медијској писмености; да стиче и развија најшира хуманистичка знања и да научи како функционално да повезује садржаје предметних области.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		

- чита са разумевањем књижевноуметничке текстове и остале типове текстова, примењујући различите стратегије читања;
- тумачи значења, језичке, естетске и структурне особине уметничких текстова, користећи књижевне термине и појмове;
- критички промишља о стварности на основу прочитаних дела;
- истакне универзалне вредности књижевног дела и повеже их са сопственим искуством и околностима у којима живи;
- повеже писце и дела из обавезног дела програма од 5. до 8. разреда;
- издвоји основне одлике књижевног рода и врсте у конкретном тексту, као и језичко-стилске карактеристике текста у склопу интерпретације;
- уочи слојевитост књижевног дела и међужанровско прожимање;
- повеже књижевна дела са историјским или другим одговарајућим контекстом;
- одреди временски оквир у којем је писац стварао;
- разликује аутора књижевноуметничког текста од наратора, драмског лица или лирског субјекта;
- препозна националне вредности и негује културноисторијску баштину, поштујући особености сопственог народа и другог народа;
- учествује у избору књижевних дела и начина њихове обраде и представљања;
- објасни настанак и развој српског књижевног језика;
- разуме значај књижевног језика за културу и историју српског народа;
- сврста српски језик у одговарајућу језичку групу у Европи;
- именује дијалекте српског језика;
- разуме постојеће језичке прилике у

КЊИЖЕВНОСТ

ЛЕКТИРА

ЛИРИКА

1. Ђура Јакшић: „Отаџбина”
2. Јован Јовановић Змај: „Светли гробови”
3. Јован Јовановић Змај: „Ђулићи” (избор)
4. Десанка Максимовић: „Пролетња песма” / „Опомена”
5. Момчило Настасијевић: „Труба”
6. Иван В. Лалић: „Ветар”
7. Марина Цветајева: „Месечев сјај”

ЕПСКО-ЛИРСКЕ ВРСТЕ

Бранко Радичевић: *Ђачки растанак* (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”)

2. Народна епско-лирска песма: *Женидба Милића Барјактара*

ЕПИКА

1. Вук Стефановић Караџић: *О народним певачима*
2. Вук Стефановић Караџић: *Житије Ајдук Вељка Петровића* (одломак)
3. Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (одломак)
4. Прота Матеја Ненадовић: *Мемоари* (одломак)
5. Петар Петровић Његош: *Горски вијенац* (одломак „Бадње вече”)
6. Симо Матавуљ: „Пилипенда”
7. Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити”
8. Милош Црњански: *Сеобе* (одломак) / *Роман о Лондону* („Пролеће је стигло у Лондон”)
9. Бранимир Тосић: *Покошено поље* (одломак из прве књиге „Читава једна младост”)

<p>Србији;</p> <ul style="list-style-type: none"> - издвоји делове творенице и препозна основне моделе њиховог грађења; - користи садржаје из граматике обрађене у претходним разредима повеже их са новим градивом; - доследно примени правописну норму; - примени основна правила о распореду акцената; - уочи разлику између научног, административног и разговорног функционалног стила; - пише и говори поштујући карактеристике различитих функционалних стилова; - уочи разлику између речи и лексеме; - препозна метафору и метонимију као лексичке механизме и разуме значење вишезначних речи карактеристичних за свакодневну комуникацију; - разуме значење застарелих речи и неологизама; - користи речник, енциклопедију и лексикон; - уочи манипулацију у пропагандним текстовима; - напише приказ, расправу и краћи есеј; - разликује делове текста и књиге – укључујући индекс, појмовник, библиографију – и уме да их користи; - повезује информације и идеје изнесене у тексту, уочава јасно исказане односе и изводи закључак заснован на тексту. 	<p>10. Дино Буцати: „Колумбар”</p> <p>1. Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић: <i>Роман као држава</i> (избор одломака из огледа: „Кратка историја читања”, „Последњих сто читалаца”, „Нова генерација електронске књиге”, „Скакутаво читање или повратак фусноте”, „Романи без речи”)</p> <p>ДРАМА</p> <p>1. Данило Киш: <i>Ноћ и магла</i> 2. Петар Кочић: <i>Јазавац пред судом</i> (одломак) 3. Жан Батист Поклен Молијер: <i>Грађанин племић</i> (одломак)</p> <p style="text-align: center;">НАУЧНОПОПУЛАРНИ И ИНФОРМАТИВНИ ТЕКСТОВИ</p> <p>1. Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима” 2. Милутин Миланковић: <i>Кроз васиону и векове</i> (одломак) Хилда Дајч: <i>Писма</i> – одломак, (обавезна напомена о власникуправа: ©Јеврејски историјски музеј) 4. Споменка Крајчевић: <i>Кругом двојке</i> (избор одломака: „Унутрашња пруга”: „Станица пристаниште” – „Почетак и крај”, „Одлазак”; „Станица Калемегдан” – „Гозбе”, „Теорија”; „Станица Браће Барух” – „Извесност”, „Тајна”; „Станица Вуков споменик” – „Простор”, „Булеварска бајка”) 5. Герман Титов: „25 сати у свемиру”</p> <p>Са наведеног списка, обавезан је избор два дела за обраду.</p>
--	---

ДОМАЋА ЛЕКТИРА

Народне епске песме новијих времена (тематски круг о ослобођењу Србије: „Почетак буне против дахија”; „Бој на Мишару”, „Бој на Чокешини”...)
Љубавне народне лирске песме („Српска дјевојка”, „Љубавни растанак”...); обичајне народне лирске песме (избор)
Избор из савремене српске поезије (нпр. Васко Попа: „Очију твојих да није”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Војислав Карановић: „О читању поезије”, Момчило Мошо Одаловић:
„Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”...)

4. Иво Андрић: *Деца* („Деца”, „Књига” и „Панорама”)
5. Бранислав Нушић: *Сумњиво лице*
6. Клод Кампањ: *Збогом мојих петнаест година*
7. Давид Албахари, *Мамац*

ДОПУНСКИ ИЗБОР ЛЕКТИРЕ

(бирати 3–6 дела)

1. Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови”
2. Оскар Давичо: „Србија” / „Детињство” (избор)
3. Бранко Ћопић: *Мала моја из Босанске Крупе*
4. Станислав Винавер: *Ратни другови* („Аритон”)
5. Народна приповетка: *Усуд*
6. Вук Стефановић Караџић: *Српски рјечник* (избор, нпр. „Отмица”...);
7. Растко Петровић: *Африка* (одломци)

8. Радослав Братић: *Мајсторова рука*
(одломак)
Милорад Павић: *Хазарски речник*,
одреднице о Ћирилу и Методију
(одломци)
10. Душан Ковачевић: *Ко то тамо пева*
11. Гроздана Олујић: *Гласам за љубав*
12. Џон Селинџер: *Ловац у жити*
13. Ричард Бах: *Галеб Џонатан*
Ливингстон
14. Кајо Ритер: *Дечко који није био из*
Ливерпула
15. Џон Бојн: *Дечак у пругастој пиџами*
16. Сју Таузенд: *Дневник Адријана Мола.*

КЊИЖЕВНИ ТЕРМИНИ И ПОЈМОВИ

Стилска средства: анафора и епифора,
апострофа.

Лирске врсте: народне љубавне песме,
обичајне песме (сватовске, тужбалице
и здравице); љубавна песма
(ауторска).

Епско-лирске врсте:
поема, балада.
Драмски спев.

Мемоари. Биографија.

	ЈЕЗИК	Грамматика	<p>Језик Словена у прапостојбини; сеобе Словена и стварање словенских језика. Мисија Ћирила и Методија. Почетак писмености код Срба.</p> <p>Старословенски језик и писма (глагољица и ћирилица). Развој српског књижевног језика: српскословенски, рускословенски, славеносрпски језик.</p> <p>Вук Караџић – реформа језика, писма и правописа. Књижевни језик код Срба од Вука до данас (основни подаци).</p> <p>Основне језичке групе у Европи и место српског језика у породици словенских језика.</p> <p>Дијалекти српског језика: екавски (призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански) и ијекавски (зетско-рашки и источнохерцеговачки). Народни језик (језик као скуп дијалеката) и књижевни (нормирани) језик. Службена употреба језика и писма према Уставу. Језици националних мањина (основни подаци).</p> <p>Језик – основне особине говорног и писаног језика.</p> <p>Грађење речи:</p> <ul style="list-style-type: none"> - основни модели: извођење, слагање, префиксација; - просте речи и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице); - састав твореница: корен, творбена основа, префикс, суфикс. <p>Систематизација претходно</p>
--	--------------	-------------------	---

			<p>обрађених садржаја из фонетике, морфологије и синтаксе.</p> <p>Фонетика: подела гласова и гласовне промене. Морфологија: врсте и подврсте речи и њихове категорије.</p> <p>Синтакса: реченични чланови (састав и функција); независне и зависне реченице; слагање реченичних чланова.</p>
		Правопис	<p>Писање имена из страних језика са акцентом на њихову промену. Спојено и одвојено писање речи (сложенице, полусложенице, синтагме).</p> <p>Генитивни знак.</p> <p>Црта и цртица; други интерпункцијски и правописни знаци.</p>
		Ортоепија	<p>Краткоузлазни и краткосилазни акценат; правила о распореду акцената и неакцентованих дужина (основни појмови).</p>

	<p style="text-align: center;">ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА</p>	<p>Књижевни и остали типови текстова у функцији унапређивања језичке културе.</p> <p>Текстови писани различитим функционалним стилевима: публицистички стил (репортажа, интервју); административни стил (молба, жалба, уплатница, обрасци, радна биографија; бирократски језик); научни стил (примери из текстова у уџбеницима других наставних предмета; употреба термина).</p> <p>Лексикологија:</p> <ul style="list-style-type: none"> - једнозначност и вишезначност речи; - лексичка метафора и лексичка метонимија као механизми остваривања вишезначности; - синонимија, антонимија и хомонимија; - застареле речи; нове речи – неологизми; <p>речник, лексикон, енциклопедија.</p> <p>Пропагандни текстови (рекламе и слично).</p> <p>Расправа и есеј на задату тему.</p> <p>Приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.).</p> <p>Говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитоване); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеница и коментара.</p> <p>Правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у</p>
--	---	--

		<p>тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама.</p> <p>Језичке вежбе: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; тражење грешака у тексту и исправљање.</p> <p>Лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема.</p> <p>Писмене вежбе и домаћи задаци и њихова анализа на часу. Четири школска писмена задатка – по два у сваком полуугодишту.</p>
--	--	---

Кључни појмови садржаја: књижевност, језик, језичка култура.

Поједини наставни садржаји за које наставник процени да се током године не могу реализовати на редовним часовима, могу се планирати за обраду на часовима пројектне наставе, амбијенталне, као и начасовима додатног рада и рада у секцијама.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности чине три предметне области: Књижевност, Језики Језичка култура. Препоручена дистрибуција часова по предметним областима јеследећа: Књижевност – 52 часа, Језик – 50 часова и Језичка култура – 34 часа. Укупан фонд часова, на годишњем нивоу, износи 136 часова. Све три области програма наставе и учења се прожимају и ниједна се не може изучавати

изоловано и без садејства са другим областима. Предвиђени часови у оквиру области Језичка култура у одређеном обиму изједначени су са часовима утврђивања садржаја из подобласти Књижевност, што доприноси преливању и функционалном повезивању наставног градива.

Програм наставе и учења Српског језика и књижевности заснован је на исходима, односно на процесу учења и ученичким постигнућима. Исходи представљају опис интегрисаних знања, вештина, ставова и вредности које ученик гради, проширује и продубљује кроз све три предметне области овог предмета. На крају осмог разреда исходи досегнути у разредима од петог до осмог здружују се у стандарде, дефинисане у различитим областима предмета, на три нивоа ученичких постигнућа.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника јесте да начине реализације подучавања и учења прилагоди потребама сваког одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи, тј. глобални план рада, изкога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију на нивоу конкретних наставних јединица. Током планирања треба, такође, имати у виду да се неки исходи остварују брже и лакше, али је за већину исхода (посебно за предметну област Књижевност) потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим текстовима. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред тога што ученике треба да оспособи за коришћење уџбеника, као једног од извора знања, наставник ваља да их упути у начине и облике употребе других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА КЊИЖЕВНОСТ

Окосницу програма књижевности чине текстови из лектире. Лектира је разврстана по књижевним родовима – лирика, епика, драма, лирско-епска дела и обogaћена избором нефикционалних, научнопопуларних и информативних текстова. Обавезни део лектире састоји се, углавном, од дела која припадају канонском корпусу дела националне и светске књижевности и обogaћен је актуелним делима. Избор дела је у највећој мери заснован на принципу прилагођености узрасту.

Уз текстове које је потребно обрадити на часу дат је и списак домаће лектире. Циљ домаће лектире је формирање, развијање или неговање читалачких навика код ученика. Обимнија дела ученици могу читати у слободно време, чиме се подстиче развијање континуиране навике читања.

Уз обавезни списак дела за обраду додат је допунски избор текстова. Изборни део допушта наставнику већу креативност у дстизању исхода.

Препоручени исходи нису диференцирани према нивоима ученичких постигнућа. Они представљају обавезне делове описа стандарда и могу се уситњавати или ширити, у зависности од ученичких индивидуалних могућности и других наставних потреба.

Избор дела треба да буде усклађен са могућностима, потребама и интересовањима конкретног ђачког колектива. Разлике у укупној уметничкој и информативној вредности појединих текстова утичу на одговарајућа методичка решења (прилагођавање читања врсти текста, опсег тумачења текста у зависности од сложености његове структуре, повезивање и груписање са одговарајућим садржајима из других предметних подручја – граматике, правописа и језичке културе и сл.).

Текстови из допунског дела програма треба да послуже наставнику и при обради наставних јединица из граматике, као и за обраду и утврђивање садржаја из језичке културе. Дела која неће обрађивати наставник треба да препоручи ученицима за читање у слободно време.

Исти текст може се повезивати са другима на различите начине, према различитим мотивима или тону приповедања, у склопу пројектне наставе, која се базира на исходима, а не на садржајима учења.

Предложени обавезни, књижевни, научнопопуларни и информативни текстови и садржај обавезне домаће лектире, као и примери из допунског избора, приликом осмишљавања годишњег плана рада, а потом и при обликовању оријентационих, месечних планова рада, могу се тематски повезивати. Поред тога, неопходно је успоставити и уравнотежену дистрибуцију наставних јединица везаних за све области предмета, функционално повезати садржаје из језика и књижевности (где год је то могуће) и оставити довољно часова за утврђивање и систематизацију градива.

Са списка допунског избора наставник бира она дела која ће, уз обавезни део лектире, чинити тематско- мотивске целине. Наставник може груписати и повезивати по сродности дела из обавезног и допунског програма на много начина.

Могући примери функционалног повезивања наставних јединица могу бити следећи (никако и једини).

– Први српски устанак: народне епске песме новијих времена, Вук Караџић: *Ајдук Вељко Петровић*, Прота Матија Ненадовић: *Мемоари*.

– Доживљај рата: трагичка слика ратних разарања – лични, национални, историјски поглед и промишљање, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Милош Црњански: *Сеобе*, Бранимир Ћосић: *Покошено поље*, Хилда Дајч:

Писма, Клод Кампањ: *Збогом мојих петнаест година*, Давид Албахари: *Мамац*.

– О Првом светском рату: Бранимир Ћосић: *Покошено поље* (одломак), Станислав Винавер: *Ратни другови* („Аритон”); о Другом светском рату: Данило Киш: *Ноћ и магла*, Хилда Дајч: *Писма*, Клод Кампањ: *Збогом мојих петнаест година*; Давид Албахари: *Мамац*, Душан Ковачевић: *Ко то тамо пева*, Џон Бојн: *Дечак у пругастој ници*

– Родољубива тематика: Бранко Радичевић: *Ђачки растанак* (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”), Ђура Јакшић: „Отаџбина“, Ј. Јовановић Змај: „Светли гробови“, Петар Кочић: *Јазавац пред судом*, Момчило Настасијевић: „Труба”, Станислав Винавер: *Ратни другови* („Аритон”), Оскар Давичо: *Србија*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”.

– Социјална тематика: Симо Матавуљ: „Пилипенда”, Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Петар Кочић: *Јазавац*

пред судом, Оскар Давичо: *Србија*, Милош Црњански: *Роман о Лондону*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јеси ли знао Црњанског”, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав* (различити социјални слојеви у социјализму).

– Мотив изгнанства, напуштања завичаја: Милош Црњански: *Сеобе*, *Роман о Лондону*, Момчило Мошо Одаловић: „Ршуме, јесили знао Црњанског”, Давид Албахари: *Мамац*.

– Упознавање са знаменитим личностима српске историје кроз биографска, аутобиографска дела или биографски слој у тексту: Вук Стефановић Караџић: *О народним певачима*, Вук Стефановић Караџић: *Житије Ајдук Вељка Петровића* (одломак), Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (одломак), Милорад Павић: *Хазарски речник*, одреднице о Тирилу и Методију (одломци).

– Приближавање специфичности српских обичаја и традиције: обичајне народне лирске песме; Веселин Чајкановић: „О ускршњим обичајима”, Вук Стефановић Караџић: *Српски рјечник* (избор), П. П. Његош: *Горски вијенац* (одломак „Бадње вече”).

– Проблеми одрастања, специфичности прелазног доба из детињства у адолесценцију: Иво Андрић: *Деца*, Клод Кампањ: *Збогом мојих 15 година*, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав*, Џон Селинџер: *Ловац у житу*, Сју Таузенд: *Дневник Адријана Мола*, Оскар Давичо: *Детињство* (избор); Кајо Ритер: *Дечко који није био из Ливерпула*.

– Породични односи – топлина, сета и трагично проживљавање: Лаза Лазаревић: „Све ће то народ позлатити“, Иво Андрић: „Панорама”, Ана Ристовић: „Гледајући у дрвеће”, Иван В. Лалић:

„Ветар”, Давид Албахари: *Мамац*, Данило Киш: *Ноћ и магла*, Милош Црњански: *Роман о Лондону*, Џон Селинџер: *Ловац у житу*, Гроздана Олујић: *Гласам за љубав*, Кајо Ритер: *Дечко који није био из Ливерпула*.

– Љубавна тематика: љубавне народне лирске песме; Ј. Јовановић Змај: *Ђулићи*, Десанка Максимовић: „Пролетња песма” или „Опомена”, Марина Цветајева: „Месечев сјај”, Васко Попа: „Очи- ју твојих да није”, Милош Црњански: „Ја, ти и сви савремени парови”, Бранко Ћопић: „Мала моја из Босанске Крупе”.

– Мисаона тематика, трагање за смислом постојања; о пролазности или вечности: Јован Јовановић Змај: „Светли гробови”, Петар Петровић Његош: *Горски вијенац* (одломак „Бадње вече”), Иван В. Лалић: „Ветар”, Ричард Бах: *Галеб Џонатан Ливингстон*.

– Промишљање идеје и поступка уметничког и књижевног стваралаштва; улога и важност књижевности: Херман Хесе: „Магија књиге” / Нил Гејмен: „Зашто наша будућност зависи од библиотека, читања и сањарења” / Милорад Павић (есеј из књиге *Роман као држава*), Војислав Карановић: „О читању поезије”, Бранко Миљковић: „Критика метафоре”, Радослав Братић: *Мајсторова рука* (одломак).

– Преиспитивање судбинског одређења људског живота и повезивање са архетипским слојем нашег постојања: народна епско-лирска песма: *Женидба Милића Барјактара*, народна приповетка: „Усуд”, Иван В. Лалић: „Ветар”, Дино Буцати: „Колумбар”.

– Елементи комике и хумора кроз које провејавају сатирични тонови и тужна или трагична слика живота: Петар Кочић: *Јазавацпред судом*, Молијер: *Грађанин племић* (одломак), Бранислав Нушић: *Сумњиво лице*, Душан Ковачевић: *Ко то тамо пева*, Бранко Радичевић: *Ђачки растанак* (одломак „Ој Карловци, место моје драго...”).

– Различити облици путописног наратива кроз које је могуће упознати ученике са културолошким, историјским, научно-биографским специфичностима које произилазе из ове прозе: Милутин Миланковић: *Кроз васиону и векове* (одломак), Споменка Крајчевић: *Кругом двојке* (одломци), Герман

Титов: „25 сати у све-миру”, Растко Петровић: *Африка* (одломци).

Текстови: Доситеј Обрадовић: *Живот и прикљученија* (од- ломак), Милорад Павић: *Хазарски речник*, одреднице о Тирилу и Методију (одломци) могу се користити и у настави језика, у лекцијама које су везане за историју српског језика.

Током обраде књижевних дела, као и у оквиру говорних и писмених вежби, настојаће се да ученици буду у стању да начине различите врсте карактеризације ликова: откривају што више особина, осећања и душевних стања књижевних ликова (према особинама: физичким, говорним, психолошким, друштвеним и етичким), да изражавају своје ставове о њиховим поступцима и да покушају да их сагледају из различитих перспектива.

Обрада књижевног дела пожељно је да буде проткана решавањем *проблемских питања* која су подстакнута текстом и уметничким доживљавањем. Многи текстови, а поготову одломци из дела, у наставном поступку захтевају умесну *локализацију*, често ивишеструку. Ситуирање текста у временске, просторне и друштвено-историјске оквири, као и обавештења о битним садржајима који претходе одломку – све су то услови без којих се у бројним случајевима текст не може интензивно доживети и правилно схватити.

При обради текста примењиваће се у већој мери јединство аналитичких и синтетичких поступака и гледишта. У складу са исходима, ученике треба навикавати да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самог текста и тако их оспособљавати за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова, с посебном пажњом на заузимање различитих позиција у односу на текст и уважавање индивидуалног разумевања смисла књижевног текста. Ученике у овом узрасту треба подстицати да актуелизују свет књижевног дела, односно да га доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе.

У наставној интерпретацији књижевноуметничког дела об- једињавајући и синтетички чиниоци могу бити: уметнички доживљаји, текстовне целине, битни структурни елементи (тема, мотиви, песничке слике, фабула, односно сиже, књижевни ликови, смисао и значење текста, мотивациони поступци, композиција), форме приповедања (облици излагања), језичко-стилски поступци и литерарни (књижевноуметнички) проблеми.

Књижевнотеоријске појмове ученици ће упознавати уз обраду одговарајућих текстова и помоћу осврта на претходно читалачко искуство. У програму нису наведени сви појмови и врсте књижевних дела предвиђени за усвајање у претходним разредима, али се очекује ће се наставник наклонити на стечено знање ученика, обновити га и продубити на примерима, сходно старијем узрасту. Обновљање и повезивање књижевних термина и појмова обрађиваних у претходним разредима са новим делима која се обрађују у овом разреду је обавезно.

У осмом разреду потребно је извршити целовите систематизације градива у оквиру класификовања књижевних родова и врста усмене и ауторске књижевности. Посебну пажњу ваља поклонити лирско- епским врстама, балади и поеми, (које се у овом разреду први пут именују), као и књижевнонаучним врстама: ауто биографији, биографији, дневнику, мемоарима и путопису.

Систематизација савладаних књижевних термина захтева обраду и обновљање једног истог књижевног појма на више начина: после препознавања и уочавања његове функције у тексту; сагледавање истог појма/термина у различитим контекстима, што доприноси поузданом усвајању и дуготрајном памћењу наученог, а послужиће и као одлична подлога за даљи рад у средњој школи.

Посебна пажња приликом систематизовања наставног градива из старијих разреда основне школе поклања се интеграционим чиниоцима наставне интерпретације, а то су: тематско-мотивски слој дела, идејни слој текста, структура (композиција) дела, карактеризација ликова, облици казивања (форме приповедања) и

језичко-стилски слој дела. Кад је реч о лирици, систематизују се и знања о версификацији. Језичкостилским изражајним средствима прилази се с доживљајног становишта; полазисе од изазваних уметничких утисака и естетичке сугестије, па се потом истражује језичко-стилска условљеност и њене посебности.

Уз помоћ Дневника читања, вођеног у старијим разредима основне школе, ученици се подсећају књижевних дела, којасу прочитали од петог до осмог разреда, и њихових аутора. Из основне школе пожељно је да понесу стечена знања о знаменитим писцима и њиховим делима (предвиђеним програмима наставе и учења), као и основне информације из живота писаца и податке везане за различите типове локализовања књижевноуметничких текстова.

Поред корелације међу текстовима, неопходно је да наставник успостави вертикалну корелацију. Наставник се претходно обавезно упознаје са садржајима Српског језика и књижевности из претходних разреда ради успостављања принципа поступности и систематичности.

Наставник, такође, треба да познаје садржаје других предмета који се обрађују у петом, шестом, седмом и осмом разреду основне школе, који корелирају с предметом Српски језик и књижевност. Тако, хоризонталну корелацију наставник успоставља, пре свега, са наставом историје, ликовне културе, музичке културе, верске наставе и грађанског васпитања.

Исходи везани за наставну област Књижевност засновани су на читању. Кроз читање и тумачење књижевних дела ученик развија читалачке компетенције које подразумевају не само истраживачко посматрање и стицање знања о књижевности, већ подстичу и развијају емоционално и фантазијско уживљавање, имагинацију, естетско доживљавање, богате асоцијативне моћи, уметнички сен-зибилитет, критичко мишљење и изграђују морално просуђивање. Разни облици читања су основни предуслов да ученици у настави стичу сазнања и да се успешно уводе у свет књижевног дела. Осим доживљајног читања ученике све више треба усмеравати на истраживачко читање (читање према истраживачким задацима, читање из различитих перспектива и сл.) и оспособљавају да искажу свој доживљај уметничког дела, увиде елементе од којих је дело сачињено и разумеју њихову улогу у изградњи света дела.

Повећан број допунског избора лектире указује на могућност обраде појединих предложених садржаја (књижевних дела) на часовима додатне наставе.

Часови додатне наставе пружају могућност наставнику да уз помоћ програма, али и самостално, формира садржаје који ће се на тим часовима обрађивати, у зависности од индивидуалних интересовања својих ученика. Препоручује се заснивање проблемског, корелативног и истраживачког приступа садржајима из књижевности, организовање пројектне наставе и рад са талентованим ученицима на припреми за такмичење из књижевности.

Препоручује се да ученици у настави користе електронски додатак уз уџбеник, уколико за то постоји могућност у школи.

Како су Стандарди ученичких постигнућа, дефинисани крај другог циклуса обавезног образовања, диференцирани по нивоима (основни, средњи и напредни), на крају осмог разреда важно је самерити успех појединаца, али и одељења у целини, спрамнивоа ученичких постигнућа.

ЈЕЗИК

У настави језика ученици се оспособљавају за правилну усмену и писану комуникацију стандардним српским језиком. Отуда захтеви у овом програму нису усмерени само на усвајање језичких правила и граматичке норме, већ и на разумевање њихове функције и правилну примену у усменом и писменом изражавању.

Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Граматика

Основни програмски захтев у настави граматике јесте да се ученицима језик представи и тумачи као систем. Ниједна језичка појава не би требало да се изучава изоловано, ван контекста у којем се остварује њена функција (у свакој погодној прилици могуће знања из граматике ставити у функцију тумачења текста, како уметничког тако и научнопопуларног). Један од изразито функционалних поступака у настави граматике јесу вежбања заснована на коришћењу примера из непосредне говорне праксе, што наставу граматике приближава животним потребама у којима се примењени језик појављује као свестрано мотивисана људска активност.

На овај начин код ученика се и развија свест о важности културе говора, која је неопходна за свакодневни живот као део опште културе, а не само као део наставног програма.

Настава граматике у осмом разреду започиње градивом из историје језика. Ученике треба упознати са тим ко су били Словени, где је, према научним сазнањима, била њихова постојбина. Такође, потребно једати неколико основних информација о њиховом заједничком прајезику, из кога су се издвојиле три групе словенских језика. Део који се односи на сеобе Словена, стварање словенских језика, и улогу Ћирила и Методија треба повезати са наставом историје (подсетити ученике на градиво из 6. разреда, пре свега на лекције „Мисија Ћирила и Методија” и „Рана писменост и култура јужних Словена”). Почетак писмености код Срба треба везати за старословенски језик и два писма, глаголицу и ћирилицу (с тим увези треба поменути спис „О писменима” Црнорисца Храбра). Даљи развој српског књижевног језика треба објаснити етапно, преко српскословенског, рускословенског и славеносрпског, све до појаве народног језика. У оквиру теме *Књижевни језик код Срба од Вука до данас*, ученици треба да стекну основна знања о почецима стандардизације српског књижевног језика и правописа у првој половини XIX века. Треба поменути најпре реформу ћирилице Саве Мркаља, а потом Вукову реформу језика, писма и правописа. Ово градиво треба функционално повезати са наставом књижевности (дела Вука Караџића, Бранка Радичевића и Петра Петровића Његоша и 1847. година). Потом ученике треба упутити на развој српског књижевног језика у другој половини XIX века и у XX веку, само у основним цртама.

Ученике треба упознати са основним језичким групама у Европи и то функционално повезати са наставом страних језика (нпр. указати на то да француски припада романској групи, руски словенској, а енглески и немачки германској групи језика). Важно је дати као примере поједине речи на основу којих ће ученици уочити језичке сличности, односно разлике. Потом словенске језике поделити на три групе и навести који језици припадају којој групи. На тај начин нагласити место српског језика у породици словенских језика.

О дијалектима српског језика ученици треба да стекну основна знања: како су распоређени, како се називају (екавски – призренско-тимочки, косовско-ресавски, шумадијско-војвођански и ијекавски – зетско-рашки и источнохерцеговачки) и по којим се типичним особинама разликују. Нарочито је важно нагласити да су и екавски и ијекавски књижевни изговори српског језика (указати на ијекавски изговор писаца као што су, нпр. Његош, Топић, Караџић). Такође је важно нагласити да постоји народни језик (као скуп дијалеката) и књижевни језик, који има своју одређену норму и мора се учити и неговати. Ученицима треба објаснити шта је службена употреба језика и писма према Уставу Србије: српски језик као службени језик и ћирилица као службено писмо, док се латиница јавља као

алтернативно писмо. Такође, треба нагласити да у Србији живе и припадници других народа, којима су поред српског језика и писма у службеној употреби и њихови језици и писма (Мађари, Албанци, Словаци, Румуни, Бугари, Македонци, Бошњаци, Роми и др.).

У оквиру теме *Језик – основне особине говорног и писаног језика* потребно је у основним цртама указати на сличности и разлике говорног и писаног језика: говорни језик има неке вредности које тешко могу дасе пренесу писаним путем (нпр. акценат, интонација, интензитет, гест, мимика и сл.), док писани језик има неке карактеристике које нема усмени (врста слова: велика и маласлова и сл.). Усмени и писани језик разликују се и по брзини преношења поруке (три пута брже говоримо него што пишемо).

Област грађење речи треба повезати са знањима из морфологије. Треба јасно направити разлику између морфологије и творбе речи, пошто се у морфологији јављају само различити облици једне исте речи (додавање граматичких морфема на граматичку основу), док се у творби речи додавањем творбених морфема добија нова реч. Треба указати на три основна модела грађења речи извођење, слагање и префиксацију. Примери треба да буду добро одабрани и неспорно да представљају тип творбе. Према творбеном критеријуму све речи треба поделити на просте и творенице (изведенице, сложенице, префиксалне творенице). У оквиру твореница ученици треба да уоче корен, творбену основу, префикс, суфикс, спојни вокал. На тај начин груписати и породичеречи. Творбу речи треба повезати и са знањима из фонетике и указати на гласовне промене које се бележе на споју префикса/суфикса и творбене основе.

Са ученицима треба радити систематизацију градива које је научено у претходним разредима. Неопходно је да се по граматичким нивоима обнове и повежу знања, и то логички и критеријално, тако што ће усвајати правила и начине функционисања граматичког система. На конкретним примерима реченица најбоље је обновити знања из морфологије (врсте речи, граматичке категорије) и синтаксе (реченични чланови, типови реченица и сл.). Када се у садржајима програма наводе наставне јединице које су ученици већ обрађивали у претходним разредима, подразумева се да се степен усвојености и способност примене раније обрађеног градива проверава, а понављање и увежбавање на новим примерима претходи обради нових садржаја, чиме се обезбеђује континуитет рада и систематичност у повезивању новог градива са постојећим знањима.

Правопис

Садржаје из правописа неопходно је повезивати са одговарајућим примерима и на часовима граматике и на часовима књижевности. Треба на једноставан начин указати на адаптацију (прилагођавање) имена из страних језика и њихову промену. Питање спојеног и одвојеног писања обрадити на једноставним, уобичајеним примерима и предочити могућност тројаког писања (сложенице, полусложенице, синтагме).

Употребу генитивног знака треба повезати са дужином, која се у говору чује, а у писању бележи овим знаком. Такође, треба објаснити разлику у бележењу црте и цртице, указујући на правила употребе једног, односно другог знака.

Ортоепија

Ортоепске вежбе не треба реализовати као посебне наставне јединице, већ уз одговарајуће теме из граматике, али и на темама из књижевности.

На овом нивоу ученици треба да уоче разлику између краткосилазног и краткоузлазног акцента. Такође, потребно је систематизовати знања о распореду акцената и неакцентованих дужина на једноставним примерима.

Уколико за то постоје могућности, наставник би требало да пушта снимке правилног изговора и указује на разлике у изговору. Ученике треба навикавати да препознају, репродукују и усвоје правилно акцентован говор, а у местима где се одступа од акценатске норме, да разликују стандардни акценат од свога акцента, тј. од дијалекатске акцентуације.

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА (УСМЕНО И ПИСМЕНО ИЗРАЖАВАЊЕ)

Област *Језичка култура* програмски је конституисана као посебно подручје, али је неопходно да се повезује са другим двама областима: са књижевношћу и са језиком. Језичка култура обухвата усмено и писмено изражавање и једнаку пажњу би требало посветити и једном и другом начину изражавања. Крајњи циљ наставе језичке културе односи се на то да ученици буду оспособљени за успостављање квалитетне и сврсисходне комуникације.

У осмом разреду наставља се са разматрањем специфичности функционалних стилова. Са ученицима треба поновити функционалне стилове који су обрађени у седмом разреду: књижевноуметнички и новинарски, а потом их упознати са одликама административног, научног и разговорног стила. Карактеристике административног стила – стандардизација и унификација – требало би да буду предочене, између осталог, кроз подстицање ученика да напишу нпр. молбу, жалбу, радну биографију или да попуне одређене обрасце. Такође, уз административни стил би требало издвојити негативне карактеристике бирократског језика и показати их на примерима. Објективно сагледавање стварности и заснованост на појмовном мишљењу научног стила требало би ученицима представити кроз корелацију са другим наставним предметима, а посебно би им требало указати на употребу и значење термина, односно на терминологију лексике. Чињеница да одређена језичка конструкција не мора увек представљати огрешење о језичку и стилску норму, уколико се не намеће као једини начин изражавања, можда би се ученицима најбоље могла објаснити уз разговорни стил и његове одлике.

Циљ обраде свих пет функционалних стилова не би требало да буде репродукција и утискивање функционалности стилистичких знања у свест ученика, већ стицање активног знања које се може применити у свакодневnoj комуникацији. Ученици би требало да буду оспособљени да објасне сличности и разлике између функционалних стилова, да препознају и образложе њихове елементе у адекватно одабраним текстовима, развијајући разумевање њихових особености и идући ка закључивању о њиховој природи. Притом, значајно је да ученици активно учествују у откривању и увиђању карактеристика функционалних стилова српског језика.

Један од најважнијих програмских захтева језичке културе јесте богаћење речника ученика. Стога је изузетно значајно на систематичан начин приступити обради тема које се односе на лексички систем српског језика. Није нужно да се сваки лексички однос до детаља објасни ученицима, али је важно увек имати на уму сложеност и вишедимензионалност одређене лексичке појаве о којој се говори, како би се проблем или део проблема представио ученицима у складу са њиховим узрастом и могућностима.

Теме из лексикологије на овом узрасту требало би да обухвате, најпре, указивање на разлику између *речи* и *лексеме*. Један од приступа овој тематици могао би бити да се *реч* анализира као јединица морфологије, творбе, синтаксе и лексикологије.

Разматрајући метафору и метонимију као лексичке механизме, требало би, између осталог, указати на дистинкцију између поетске метафоре/метонимије и лексичке (језичке) метафоре/метонимије и истаћи њихов значај за остваривање вишезначности (полисемије). Обрада овог градива требало би да се заснива на

бројним примерима који би помогли ученицима да боље разумеју и да употребљавају метафору и метонимију у спонтаној комуникацији, што би допринело обogaћивању њихове језичке продукције и унапређивању њихове комуникативне компетенције. Примере би требало преузети из књижевноуметничких дела која се обрађују током наставе књижевности, али и из других функционалних стилова (нпр. научног, разговорног, публицистичког стила).

Садржински односи међу лексемама (синонимија, антонимија и хомонимија) требало би да буду изучавани не само на најтипичнијим случајевима, који се заснивају на значењу лексеме независно од контекста, већ је неопходно узети у обзир семантичку позицију лексеме у стварној језичкој употреби. Лексеми би требало приступити као вишезначној, а не моносемантичкој јединици и требало би скретати пажњу ученицима како на примарно значење лексеме, тако и на њена секундарна значења. Требало би указати на поделу на праве и неправе синониме, односно антониме са становишта полисемантичке структуре лексеме и подстаћи ученике да дискутују о стилском ефекту употребе синонима, антонима и хомонима.

Наставну јединицу која се односи на застареле речи и неологизме пожељно би било функционално повезати са наставом језика и књижевности. Такође, ученицима би требало предочити да се речи нашег језика остварују у врло различитим приликама, односно да се лексика везује за одређене сфере употребе и одређене функционалне стилове.

Имајући у виду да је веома значајно не само знати одговор на различита питања, већ и знати где се одговор може пронаћи, важно је указати ученицима, пре свега, на речнике и правопис српског језика, као и на лексиконе и енциклопедије. Требало би подстицати ученике, на пример, да сами пронађу у речнику одговор о значењу одређене речи и њеној употреби и да о томе обавесте своје друговена часу. Када год је могуће, требало би завршити или започети час језичке културе подацима из одговарајућих језичких приручника, енциклопедија и сл.

У оквиру наставне јединице о пропагандним текстовима (рекламама и слично) потребно је истаћи да се са овом врстом текстова ученици најчешће срећу у свакодневном животу. Посебно је важно нагласити да ови текстови, између осталог, имају манипулативну природу и своје законитости, као и да је њихова сврха попуштање, тј. пристанак примаоца поруке на нешто. Такође би требало оспособити ученике да препознају њихов пропагандни карактер. Пожељно је да ова врста текстова буде повезана са одговарајућим темама из функционалне стилистике.

О расправи и есеју ученицима треба нагласити да су то текстови који се разликују од приповедања и описивања по томе што се заснивају на изношењу мишљења, ставова, чињеница и тврдњи. Требало би им објаснити да је расправа увек посвећена одређеном питању, да на њеном почетку стоји извесна сумња или дилема између два мишљења, док је на крају њихово разрешење, као и да аутор расправе тежи да снагом доказа и аргумената дође до истине и да потенцијалног саговорника (читаоца) убеди у исправност свог мишљења. Такође, потребно је истаћи да есеј представља текст у коме се излажу лични утисци и погледи на одређено питање из уметности, науке или живота. Ученицима би требало предочити сврху писања расправе и есеја и уз чешћа вежбања помоћи им да постепено и систематично усвоје правилности ова два облика изражавања, да унапређују критичко мишљење и да изграде и језички прецизно обликују своје ставове о појединим темама. Погодно би било подстицати ученике да пре писања расправе или есеја направе подсетник у коме би ученик требало да одговори на кључна питања. Поред тога, ову наставну јединицу би требало повезати са наставом књижевности, као и са другим предметима, имајући увиду теме за писање расправе или есеја.

Приступ подстицању ученика да напишу приказ (књиге, филма, позоришне представе и сл.) требало би да буде функционалан. Притом, требало би им појаснити да је нужно у приказу изостави препричавање, да је потребно изнети основне елементе дела, као и да је неопходно дати критички судо делу.

Да би говорна вежба у потпуности остварила своју улогу у настави језичке културе, неопходно је да буде прецизно испланирана, ваљано припремљена и детаљно организована. На овом узрасту функционалне могу бити следеће говорне вежбе: интерпретативно-уметничке (изражајно читање, рецитованье); анализа снимљеног разговора; интервју; расправа (дискусија); презентовање чињеницаи коментара.

Правописне вежбе представљају најбољи начин да се правописна правила науче, провере, као и да се уочени недостаци отклоне. Најбоље је примењивати и просте и сложене правописне вежбе које су погодне за савлађивање како само једног правописног правила из једне правописне области, тако и више правописних правила из неколико правописних области. Адекватне могу бити следеће правописне вежбе: диктат, уочавање и објашњавање правописних грешака у тексту; писање имена из страних језика; писање позајмљеница (информатички термини, мејл и сл.); писање сложеница, полусложеница и синтагми; писање црте и цртице; запета у независносложеним реченицама.

Врсте језичких вежби потребно је одабрати према интересовањима ученика или у контексту наставног садржаја. То могу бити: уочавање и исправљање грешака у неправилно маркираном тексту; попуњавање текста са празнинама; проналажење и исправљање грешака у тексту и слично.

Применом лексичко-семантичких вежби код ученика се ствара навика да промишљају и траже адекватан језички израз за оно што желе да искажу (у зависности од комуникативне ситуације) и повећава се фонд таквих израза у њиховом речнику. Пгодне могу бити следеће лексичко-семантичке вежбе: допуњавање реченица хомонимима (хомоними и акценти); проналажење одговарајућег синонима; антонимски ланац; одређивање значења метафоре и метонимије у тексту; тумачење застарелих речи и неологизама; дефинисање лексема.

У сваком полугодишту раде се по два писмена задатка (укупно четири годишње). У оквиру припреме писмене вежбе и писмене задатке могу се користити неке од следећих вежби: сажимање текста; паралелно препричавање и анализа текста; успостављање нарушеног редоследа (хронолошког, смисаоног) у текстовима; претварање линеарног у нелинеарни текст и обрнуто; маркирање/подвлачење текстова; састављање питања на основу текста; писање рада на основу

неколико задатих цитата; писање текстова/реченица применом различитих функционалних стилова; преобликовање текста према постављеним захтевима.

I. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење и вредновање резултата напредовања ученика је у функцији остваривања исхода, а започиње иницијалном проценом достигнутог нивоа знања, у односу на који ће се одмеравати даљи напредак и формирати оцена. Сваки наставни час и свака активност ученика је прилика за формативно оцењивање, односно регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

Формативно вредновање је саставни део савременог приступа настави и подразумева процену знања, вештина, ставова и понашања, као и развијања одговарајуће компетенције током наставе и учења. Формативно мерење подразумева прикупљање података о ученичким постигнућима, при чему се најчешће примењују следеће технике: реализација практичних задатака, посматрање и бележење ученикових активности током наставе, непосредна комуникација између ученика и наставника, регистар за сваког ученика (мапа напредовања) итд. Резултати формативног вредновања на крају наставног циклуса треба да буду исказани и бројчаном оценом.

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања, праћења и вредновања. Важно је да наставник, поред постигнућа ученика, континуирано прати и вреднује властити рад. Све што се покаже добрим и ефикасним, наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а оно што буде процењено као недовољноделотворно, требало би унапредити.

ЕНГЛЕСКИ ЈЕЗИК

Циљ наставе енглеског језика је развијање сазнајних и интелектуалних способности ученика, његових хуманистичких, моралних и естетских ставова, стицање позитивног односа према другим језицима и културама, као и према сопственом језику и културном наслеђу, уз уважавање различитости и навикавање на отвореност у комуникацији, стицање свести и сазнања о функционисању страног и матерњег језика.

Преглед тема/комуникативних функција, исхода, наставних садржаја и оперативних задатака, броја часова по теми и укупно

БРОЈ И НАЗИВ ТЕМЕ/ОБЛАСТ И (Комуникативне функције)	ИСХОДИ	НАСТАВНИ САДРЖАЈИ И ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ	Број часова по	Обрада	Остали типови
	По завршеној теми/области ученици су у стању да у усменој и писменој комуникацији:	Ученици у усменој и писменој комуникацији уче и увежбавају:			
1. Introduction Увод Описивање искуства и догађаја у прошлости; описи-вање догађаја у садашњости; изражавање мишљења, допадања/недопадања.	- разумеју исказе који се односе на описивање искуства и догађаја из прошлости; - размене информације које се односе на искуства и догађаје у прошлости користећи сложнија језичка средства; - разумеју краће и дуже текстове у којима се описују сталне, уобичајене и тренутне радње; - размене сложеније информације које се односе на догађаје у садашњости; - опишу сталне, уобичајене и тренутне догађаје / активности и способности у неколико везаних исказа; - траже и изразе мишљење, допадање/недопадање уз образложење, користећи позната језичка средства; - разумеју и примењују учтивне начине тражења додатних објашњења;	Изразе и речи које се односе на тему; језичке структуре <i>How long have you been here? When did you arrive? Did you come by plane? (The Past Simple Tense, The Present Perfect Tense) Do you like it here? What do you think of? Mrs Simons ususally teaches at this time, but she isn't teaching the lesson today. I love playing sports. I'm really into sport. I don't mind sport. I prefer watching it on TV. I can't stand shopping. (The Present Simple Tense + state verbs за изражавање сталних радњи и стања, The Present Continuous Tense за изражавање тренутних и привремених радњи, глаголи и фразе које прати инфинитив и/или (глаголска) именица) Pardon! What does whereabouts mean? How do you spell that word?;</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).	2	0	2

<p>2. Problems Проблеми Описивање догађаја и искуства у прошлости; описивање живих бића и предмета; изражавање предлога, молби, извињења и захвалности.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће и дуже текстове у којима се описују искуства и догађаји у прошлости; - размене сложеније информације које се односе на искуства и догађаје у прошлости; - опишу искуства и догађаје из прошлости користећи неколико везаних исказа; - разумеју сложенији опис живих бића и предмета; - описују жива бића предмете користећи позната језичка средства; - размењују сложеније информације везане за дату комуникативну функцију; - разумеју предлоге и молбе и реагују на њих; - изражавају предлоге, молбе, извињења и захвалност користећи учтива језичка средства; - разумеју и описују популарну музику у циљној култури. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему <i>A typical bully is not a big, ugly kid that nobody likes. It's damaged /cracked/the wrong size</i>; језичке структуре: <i>Jake has invited all his friends to his house. They've come back.</i> (The Present Perfect Tense – indefinite past+with since and for + компаративно са The Past Simple Tense) <i>While we were driving down the motorway, your mum suddenly remembered the wedding present. I knocked it with my hand while I was dancing.</i> (The Past Simple Tense, The Past Continuous Tense - компаративно) <i>He had studied French before he went to Paris</i> (The Past Simple Tense, The Past Perfect Tense - компаративно) <i>Can I help you? What size do you want? Ten please. Thank you very much. I'm sorry about that.</i> - текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	9	3,5	5,5
---	--	---	---	-----	-----

<p>3. Revision and test 1 Понављање и тест 1 Описивање догађаја способности и обавеза у прошлости; описивање живих бића и предмета; тражење и давање/одбијање дозволе; изражавање предлога, молби извињења и захвалности.</p>	<p>- разумеју краћи и дужи текст у којима се описују искуства и догађаји из прошлости; - опишу искуства и догађаје из прошлости користећи неколико једноставнијих/сложенијих везаних исказа; - описују жива бића и предмете користећи позната језичка средства; - изражавају предлоге, молбе, извињења и захвалност користећи учтива језичка средства.</p>	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у теми 2; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.</p>	<p>2</p>	<p>0</p>	<p>2</p>
---	---	--	----------	----------	----------

<p>4. The Future Будућност Изражавање предвиђања и одлука; исказивање планова, намера, жеља и амбиција у будућности; договарање и заказивање (прегледа, састанака и сл.); изражавање предлога и савета; исказивање учтивих молби, извињења и захваљивања.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће и дуже текстове који се односе на изражавање предвиђања и одлука; исказивање планова, намера, жеља и амбиција у будућности; договарање и заказивање (прегледа, састанака и сл.); изражавање предлога и савета; исказивање учтивих молби, извињења и захваљивања; - размене сложеније информације које се односе на изражавање предвиђања и одлука, исказивање планова, намера, жеља и амбиција у будућности, договарање и заказивање (прегледа, састанака и сл.), изражавање предлога и савета, исказивање учтивих молби, извињења и захваљивања; - опишу планове, намере, амбиције, жеље, одлуке и предвиђања у будућности у неколико једноставнијих/сложенијих везаних исказа; - закажу/измене састанак, заказани преглед и сл. користећи одговарајућа језичка средства; - уоче сличности и разлике у системима образовања у САД и код нас. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>I have decided what I am going to do. I am going to train as a doctor. (Going to за намере и одлуке) I want to earn a lot of money. I'll probably start an internet company. I imagine I'll make my first million pounds before I'm twenty. Ella's getting off. I'll wait for her. (Will за предвиђања и одлуке) Ella is coming round to my place tonight. I'm going to the cinema this evening. This time next year, I'll be studying French in Paris. (The Present Continuous Tense и The Future Continuous Tense за унапред договорене планове и састанке и договоре) If you put your ideas on the wall, you'll see them every day. If I don't feel well tomorrow, I won't go to school. (First Conditional за изражавање савета и планова/одлука) I've got an appointment at four o'clock, but I'm afraid I can't make it. Would you like another appointment? Can you come today? No, I'm sorry... (Модални глаголи would, could, can за изражавање учтивих молби); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</i></p>	9	3,5	5,5
<p>5. The first written test Први писмени задатак Изражавање предвиђања и одлука, планова, намера, жеља и амбиција у будућности;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - разумеју краће и дуже текстове који се односе на изражавање предвиђања и одлука, исказивање планова, намера, жеља и амбиција у будућности, договарање и заказивање (прегледа, састанака и сл.), изражавање предлога и савета; - размене сложеније информације које се односе на изражавање предвиђања и одлука, исказивање планова, намера, жеља и амбиција у будућности. 	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у теми 4; задатке слушања, читања и вођеног писања.</p>	3	0	3

<p>6. Risks Ризици Изражаваће одлука, предвиђања и нереалних и хипотетичких жеља/ситуација; изрицање упозорења, исказивање савета; описивање појава;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју и саопштавају сложеније исказе који се односе на изражаваће одлука, предвиђања и нереалних и хипотетичких жеља; - разумеју упозорења и савете и реагују на њих; - исказују упозорења и савете користећи сложенија језичка средства; - разумеју сложеније описе природних и других појава; - описују природне и друге појаве користећи позната језичка средства; - критички анализирају и упоређују савремене субкултурне трендове међу тинејџерима у земљама циљних култура и код нас. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>I wouldn't have a tattoo if someone dared me to do it. My parents wouldn't mind if I dyed my hair orange. If I had a tattoo, I would have a little butterfly on my shoulder. What about you? I'd have my tongue pierced. Would you shave your head? No, I wouldn't.</i> (Second conditional + модални глагол would за изражаваће одлука, предвиђања и жеља) <i>The explosion would be so strong that it would cause earthquakes. There was so much dust in the atmosphere that people didn't see the sun for several weeks.</i> (Конструкције: so... that, so much...that; творба речи: глагол – именица – <i>erupt – eruption, explode – explosion...</i> именица – придев: <i>luck – lucky, ease – easy...</i>); <i>You shouldn't lie in the sun too long. You might get sunburnt. She might burn herself. They might hurt them selves. If I were you, I wouldn't...</i> (Модални глаголи should и might + Second conditional за исказивање савета и изрицање упозорења; повратне заменице); текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	9	3,5	5,5
--	--	---	---	-----	-----

<p>7. Can I ask? Могу ли да питам? Описивање људи, њихових склоности навика и искустава; описивање обавеза и задужења; изрицање молби и захтева.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће и дуже текстове који се односе на описивање људи, њихових склоности, навика и искустава, као и на описивање обавеза и задужења; - размењују сложеније исказе који се односе на описивање људи, њихових склоности, навика и искустава; - описују људе, њихове склоности, навике и искуства користећи позната језичка средства; - описују обавезе и задужења; - разумеју молбе и захтеве и реагују на њих; - упућују молбе и захтеве користећи позната језичка средства; - упоређују и уочавају сличности и разлике у начину живота тинејџера у земљама циљне културе и код нас. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>How often do you use your computer? Have you ever downloaded a TV programme? What did you download? (Да / Не питања + питања са упитним речима – сви глаголски облици); Jim doesn't worry about things. He's very easy-going. Sally wants to be rich and famous. She's very ambitious. (придеви којима се описују особине људи); Duties will include sweeping the floors. You need to be good at getting up early. (Глаголи иза којих долази глаголска именица – gerund); Could you switch on the TV, please? Can you try on these trousers, please? Is it OK if I...? Would you mind...? I'm sorry, I... It's OK. (Модални глаголи Could /Can и друга језичка средства за изрицање захтева и молби; фразални глаголи);</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	9	3,5	5,5
--	---	---	---	-----	-----

<p>8. Revision and test 2 Понављање и тест 2 Изрицање упозорења, исказивање савета; описивање појава; описивање људи, њихових склоности навика и искустава.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - исказују упозорења и савете користећи сложенија језичка средства; - разумеју сложеније описе природних и других појава; - описују природне и друге појаве користећи сложенија језичка средства; - описују људе, њихове склоности, навике и искуства користећи позната језичка средства. 	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на теме и наведене комуникативне функције, а које су се радиле у претходне две теме; вештине слушања, говора, читања и писања, као и знања о језику.</p>	2	0	2
<p>9. Buying and selling Куповина и продаја Описивање предмета; описивање радњи, стања и појава; тражење и давање информација која се односе на путовање; изражавање количина и цена;</p>	<ul style="list-style-type: none"> - препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће и дуже текстове који се односе на описивање предмета, као и краће и дуже текстове који се односе на описивање радњи, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности; - опишу у неколико везаних исказа предмете, радње, стања и појаве у садашњости, прошлости и будућности; - разумеју сложеније исказе који се односе на тражење и давање информација везаних за путовања и реагују на њих; - пруже одговарајуће информације које се доносе на путовања; - разумеју и саопште исказе који се односе на изражавање количина и цена; - разумеју значај циљног језика у контексту комуникације на глобалном нивоу. 	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре – <i>It’s amazing how much food is needed for just a few days, isn’t it? No extra files was used to carry these things. The hotel must be rebuilt every year. You can be pulled up on a rope. (Passive voice – различити облици укључујући и модалне глаголе); Oxford, please. Single or return? Return, please. That’s £12.70. What time is the next train? Is there a fast train? Change at Didcot. The train arrives in London at 3.42. The train for Glasgow leaves from platform six. (The Present Simple Tense за изражавање утврђених програма, предлози за време, место и начин);</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	9	3,5	5,5

<p>10. The second written test Други писмени задатак Описивање догађаја, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности;</p>	<p>- разумеју краће и дуже текстове који се односе на описивање радњи, стања и појава у садашњости, прошлости и будућности; - опишу у неколико везаних исказа стања и појаве у садашњости, прошлости и будућности.</p>	<p>Лексику и језичке структуре које се односе на тему и наведену комуникативну функцију, а које су се радиле у претходној теми; вештине слушања, говора, читања и писања.</p>	3	0	3
<p>11. Protest Протест Описивање догађаја у прошлости; преношење својих и туђих мишљења и исказа у садашњости и прошлости.</p>	<p>- препознају и именују појмове који се односе на тему; - разумеју краће и дуже текстове који се односе на описивање догађаја у прошлости; - опишу догађаје у прошлости користећи једноставнија/ сложенија језичка средства; - разумеју и саопште сложеније исказе који се односе на преношење својих и туђих мишљења и речи у садашњости и прошлости; - разумеју и саопште информације које се односе на начин студирања у ВБ (Кембриџ и Оксфорд) - разумеју и описују сличности и разлике у државном уређењу САД и код нас.</p>	<p>Изразе и речи који се односе на тему; језичке структуре <i>The manager says he doesn't sell things which exploit children in his shop. Pete said he was going into town because he wanted to buy some new trainers. Rosa told the driver that she wouldn't give up her seat. (Reported speech – statements – без и са слагањем времена + разлике у употреби глагола say и tell); Amie wants to know what time the film starts. He asked me if Sally was was going out with Gus. (Reported speech – questions – без и са слагањем времена)</i> текстове и дијалоге који се односе на тему и интеркултурне садржаје (слушају, читају, говоре и пишу).</p>	11	3,5	7,5
<p>Укупан број часова:</p>			68	21	47

Преглед облика и метода рада, стандарда постигнућа и начина провере постигнућа, корелација, активности ученика и наставника

Број и називтеме	Облици рада	Методе рада	Стандарди постигнућа	Процена и провера постигнућа	Корелација	Активности ученика	Активности наставника
-----------------------------	------------------------	--------------------	---------------------------------	---	-------------------	-------------------------------	----------------------------------

<p>1. Introduction Увод</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу; играње улога, симулација; ; усмено излагање; писање састава на основу података из табеле</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.15. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима, тестови вештина и различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	---	---	---	---	---	--

			3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6.				
2. Problems/Проблеми	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи/пре у-реди реченице/пронађи информацију; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 1.3.3. 1.3.4. 1.3.5. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.7. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.1.23. 2.1.24. 2.1.25. 2.1.26. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, историја, музичка култура	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.

			2.3.2. 2.3.3. 2.3.4. 2.3.7. 2.3.8. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.13. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.6. 3.3.8. 3.3.9.				
--	--	--	---	--	--	--	--

<p style="text-align: center;">3. Revision and test 1 Понављање и тест 1</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни – током вежбања .</p> <p>Тест – индивидуално</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/допуни текст/заокружи/пре-уреди; вођени дијалог и вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.2. 1.1.4. 1.1.9. 1.1.12. 1.1.15. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.23. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.2. 3.1.2. 3.1.6. 3.1.16. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.24. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.2.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама – током вежбања.</p> <p>Тест слушања, читања и писања</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, историја</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	--	---	---	--	---	--

<p style="text-align: center;">Future Будућност</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.1.22. 1.1.23. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.21.2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.4. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.5. 3.3.6.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, биологија.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---	---	---	--	--	--	--	--

<p>5. The first written test Први писмени задатак</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару – припрема и исправак; индивидуални – израда писменог задатка</p>	<p>КМ – прочитај /слушај и заокружи /допуни/одговор и на питања/ преуреди текст; напиши састав /имејл/СМС поруку.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.15. 2.1.17. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.21. 2.1.22. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 2.3.4. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.26. 3.1.27. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.5.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена и писмена провера кроз задатке.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују, уочавају и исправљају грешке; раде писмени задатак.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---	--	---	---	---	---	---	--

			3.3.6.				
--	--	--	--------	--	--	--	--

<p>6. Risks Ризици</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.20. 1.1.21. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 1.3.2. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.4. 2.1.5. 2.1.6. 2.1.8. 2.1.9. 2.1.10. 2.1.11. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.18. 2.1.19. 2.1.20. 2.1.22. 2.1.23. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 2.3.3. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.4. 3.1.5. 3.1.6. 3.1.7. 3.1.8. 3.1.9. 3.1.10. 3.1.11. 3.1.12. 3.1.14. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.31. 3.1.32 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.6.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови вештина, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, физичко васпитање, географија</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	---	--	--	---	--	--

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">7. Can I ask? Могу ли да питам?</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.14. 1.1.15. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. 1.2.3. 1.2.1.1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.1.3.1. 2.1.1.2.1.2. 2.1.3. 2.1.4.2.1.5. 2.1.6. 2.1.7.2.1.8. 2.1.9. 2.1.10.2.1.11.2.1.1 2. 2.1.13.2.1.14. 2.1.15.2.1.18.2.1.1 9.2.1.20.2.1.21.2.1. 24. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3.2.2.4. 2.3.1. 2.3.2.2.3.3. 2.3.4. 2.3.8.3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.3.1.4. 3.1.5. 3.1.6.3.1.7. 3.1.8. 3.1.9.3.1.10.3.1.11. 3.1.12.3.1.13.3.1.1 4. 3.1.15.3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19.3.1.20. 3.1.22.3.1.31. 3.1.32.3.2.1. 3.2.2. 3.2.3.3.1.25. 3.1.26. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2 3.3.3. 3.3.4. 3.3.6.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик,</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	---	---	---	--	---	--	--

--	--	--	--	--	--	--	--

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">8. Revision and test 2 Понављање и тест 2</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни – током вежбања .</p> <p>Тест – индивидуално.</p>	<p>КМ – читај/слушај и одговори на питања/допуни текст/заокружи; опиши слику; вођени дијалог и вођено писање састава и усмено излагање.</p>	<p>1.14. 1.1.5. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.12. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.6. 2.1.22. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.1. 2.3.2. 3.1.1. 3.1.2. 3.1.3. 3.1.6. 3.1.11. 3.1.24. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама – током вежбања.</p> <p>Тест слушања, читања и писања</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик.</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
--	--	---	--	---	---	---	--

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">9. Buying and selling Куповина и продаја</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару, групни.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.</p>	<p>2.1.25. 2.1.26. 2.1.27. 2.2.1. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.21. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.28. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.6. 3.3.8. 3.3.9.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, историја, екологија, економија</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---	---	--	--	--	--	--

<p>10. The second written test</p> <p>Други писмени задатак</p>	<p>Фронтални, индивидуални, у пару – припрема и исправа к; индивидуални – израда писменог задатка</p>	<p>КМ – слушај/ прочитај и заокружи/допуни /одговори на питања/ преуреди текст; напиши кратак састав/ поруку.</p>	<p>1.1.2. 1.1.4. 1.1.9. 1.1.12. 1.1.15. 1.1.20. 1.2.1. 1.2.2. 1.2.3. 1.2.4. 1.3.1. 2.1.1. 2.1.2. 2.1.3. 2.1.12. 2.1.13. 2.1.14. 2.1.15. 2.1.16. 2.1.23. 2.2.1. 2.2.2. 2.2.3. 2.2.4. 2.3.2. 3.1.2. 3.1.6. 3.1.16. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.24. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.2.</p>	<p>Посматрање и праћење, усмена и писмена провера кроз задатке.</p>	<p>Грађанско васпитање, српски језик, историја</p>	<p>Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде тест.</p>	<p>Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; прати и евидентира рад и напредовање ученика.</p>
---	---	---	---	---	--	---	--

11. ProtestПротест	Фронтални, индивидуални, у пару, групни.	КМ – читај/слушај и понови/одговори на питања/попуни табелу/допуни текст/повежи; играње улога, симулација; вођени дијалог; вођено писање састава и усмено излагање.	1.1.1. 1.1.2. 1.1.3. 1.1.4. 1.1.5. 1.1.6. 1.1.7. 1.1.8. 1.1.9. 1.1.10. 1.1.11. 1.1.12. 1.1.13. 1.1.16. 1.1.17. 1.1.18. 1.1.19. 1.1.20. . 1.2.1.1.2.2. 1.2.3. 1.2.4.1.3.1. 1.3.3. 1.3.4.1.3.5. 2.1.2. 2.1.3.2.1.4. 2.1.5. 2.1.6.2.1.7. 2.1.8. 2.1.9.2.1.10. 2.1.11.2.1.12. 2.1.13.2.1.14. 2.1.15.2.1.18. 2.1.19.2.1.20. 2.1.21.2.1.22. 2.2.1.2.2.2. 2.2.3. 2.2.4.2.3.1. 2.3.2. 2.3.3.2.3.4. 2.3.7. 2.3.8.3.1.1. 3.1.2. 3.1.3.3.1.4. 3.1.5. 3.1.6.3.1.7. 3.1.8. 3.1.9.3.1.10. 3.1.11.3.1.12. 3.1.13.3.1.14. 3.1.15.	Посматрање и праћење, усмена провера кроз играње улога у паровима, симулације у паровима и групама, задаци у радној свесци, тестови слушања, различите технике формативног оцењивања.	Грађанско васпитање, српски језик, филмска уметност.	Ученици активно учествују у наставном процесу; самостално закључују значења израза и речи, као и форму и значења граматичких садржаја; раде вежбе слушања, читања, говора и писања; глуме, симулирају, певају песму; раде пројекте.	Наставник мотивише ученике за рад; подстиче сарадњу и самосталност у раду, креативно / критичко мишљење; пружа подршку; евидентира рад и напредовање ученика.
--------------------	--	---	---	---	--	---	---

			2.1.27. 3.1.16. 3.1.17. 3.1.18. 3.1.19. 3.1.20. 3.1.22. 3.1.23. 3.1.24. 3.1.25. 3.1.26. 3.1.27. 3.1.29. 3.1.30. 3.1.31. 3.1.32. 3.2.1. 3.2.2. 3.2.3. 3.2.4. 3.3.1. 3.3.2. 3.3.3. 3.3.4. 3.3.5. 3.3.6. 3.3.8. 3.3.9.				
--	--	--	---	--	--	--	--

Упутство за дидактичко-методичко остваривање програма

Планирање наставе и учења

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује програм према потребама конкретног одељења имајући у виду састав одељења и карактеристике ученика, уџбенике и

друге наставне материјале, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, као и ресурсе и могућности локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода, садржаја и препоручених језичких активности у комуникативним ситуацијама наставник креира свој годишњи (глобални) план рада на основу кога ће касније развити оперативне планове. Исходи дефинисани по областима, тј. комуникативним функцијама, усмеравају наставника да рационализује исходе на нивоу једне или више наставних јединица. Наставник за сваку област има дефинисане исходе и од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и припреме часа, дефинише исходе имајући у виду ниво постигнућа ученика. То значи да исходе треба класификовати од оних које би сви ученици требало да достигну, преко оних које остварује већина па до оних које достиже мањи број ученика са високим степеном постигнућа.

При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за већину исхода потребно више времена, различитих активности и начина рада. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеникнаставно средство које не одређује садржаје предмета и зато се садржајима у уџбенику приступа селективно и у складу са предвиђеним исходима. С обзиром на то да уџбеник није једини извор знања, наставник треба да упуту ученике на друге изворе информисања и стицања знања и вештина.

Остваривање наставе и учења

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Стога је и програм усмерен ка исходима који указују на то шта је ученик у комуникацији у стању да разуме и продукује. Табеларни приказ наставника постепено води од комуникативне функције као области, преко активности које у настави оспособљавају ученика да комуницира и користи језик у свакодневном животу, у приватном, јавном или образовном домену. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери;
- говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика;
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке, васпитне и социјализирајуће елементе;
- битно је значење језичке поруке;
- знања ученика мере се јасно одређеним релативним критеријумима тачности и зато узор није изворни говорник;
- са циљем да унапреди квалитет и обим језичког материјала, настава се заснива и на социјалној интеракцији; рад у учионици и ван ње спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечији часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавањем мање или више сложених задатака у реалним и виртуелним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем;
- наставник упућује ученике у законитости усменог и писаног кода и њиховог међусобног односа;

– сви граматички садржаји уводе се индуктивном методом кроз разноврсне контекстуализоване примере у складу са нивоом, а без детаљних граматичких објашњења, осим, уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се вреднује и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту.

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће категорије:

- усвајање језичког садржаја кроз циљано и осмишљено учествовање у друштвеном чину;
- поимање наставног програма као динамичне, заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности;
- наставник треба да омогући приступ и прихватање нових идеја;
- ученици се посматрају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину;
- ученици представљају извор активности и морају бити праћени употребом додатних аутентичних материјала;
- учионица је простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан;
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад;
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике/активности

Током часа се препоручује динамично смењивање техника/активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

Слушање и реаговање на команде наставника на страном језику или са аудио записа (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску, итд.).

Рад у паровима, малим и великим групама (мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд.).

Мануелне активности (израда паноя, презентација, зидних новина, постера и сл.).

Вежбе слушања (према упутствима наставника или са аудио-записа повезати појмове, додати делове слике, допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл.).

Игре примерене узрасту.

Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...).Решавање „текућих проблема” у разреду, тј. договори и мини-пројекти.

„Превођење” исказа у гест и геста у исказ.

Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или, пак, именовање наслова.

Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (планирање различитих активности, извештај/дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације).

Разумевање писаног језика:

- уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности (род, број, глаголско време, лице...);
- препознавање везе између група слова и гласова;
- одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор;
- извршавање прочитаних упутстава и наредби.

Писмено изражавање:

- повезивање гласова и групе слова;
- замењивање речи цртежом или сликом;
- проналажење недостајуће речи (употпуњавање низа, проналажење „уљеза”, осмосмерке, укрштене речи, и слично);
- повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама;
- попуњавање формулара (пријава за курс, налепнице нпр. за пртљаг);
- писање честитки и разгледница;
- писање краћих текстова.

Увођење дечије књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз.Предвиђена је израда два писмена задатка у току школске године.

Стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина

С обзиром на то да се исходи операционализују преко језичких вештина, важно је да се оне у настави страних језика перманентно и истовремено увежбавају. Само тако ученици могу да стекну језичке компетенције које су у складу са задатим циљем.

Стога је важно развијати стратегије за унапређивање и увежбавање језичких вештина.

Слушање

Разумевање говора је језичка активност декодирања дословног и имплицитног значења усменог текста; поред способности да разазнаје фонолошке и лексичке јединице и смисаоне целине на језику који учи, да би успешно остварио разумевање ученик треба да поседује и следеће компетенције:

- дискурзивну (о врстама и карактеристикама текстова и канала преношења порука),
- референцијалну (о темама о којима је реч) и
- социокултурну (у вези са комуникативним ситуацијама, различитим начинима формулисања одређених говорних функција и др.).

Тежина задатака у вези са разумевањем говора зависи од више чинилаца:

- од личних особина и способности онога ко слуша, укључујући и његов капацитет когнитивне обраде,
- од његове мотивације и разлога због којих слуша дати усмени текст,
- од особина онога ко говори,
- од намера с којима говори,
- од контекста и околности – повољних и неповољних – у којима се слушање и разумевање остварују,
- од карактеристика и врсте текста који се слуша, итд.

Прогресија (од лакшег ка тежем, од простијег ка сложенијем) за ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је, стога, на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- присуство/одсуство визуелних елемената (на пример, лакшим за разумевање сматрају се они усмени текстови који су праћени визуелним елементима због обиља контекстуалних информација које се аутоматски уписују у дуготрајну меморију, остављајући пажњи могућност да се усредсреди на друге појединости);
- дужина усменог текста;
- брзина говора;
- јасност изговора и евентуална одступања од стандардног говора;

- познавање теме;
- могућност/немогућност поновног слушања и друго.

Читање

Читање или разумевање писаног текста спада у тзв. визуелне рецептивне језичке вештине. Том приликом читалац прима и обрађује тј. декодира писани текст једног или више аутора и проналази његово значење. Током читања неопходно је узети у обзир одређене факторе који утичу на процес читања, а то су карактеристике читалаца, њихови интереси и мотивација као и намере, карактеристике текста који се чита, стратегије које читаоци користе, као и захтеви ситуације у којој се чита.

На основу намере читаоца разликујемо следеће врсте читања:

- читање ради усмеравања;
- читање ради информисаности;
- читање ради праћења упутстава;
- читање ради задовољства.

Током читања разликујемо и ниво степена разумевања, тако да читамо да бисмо разумели:

- глобалну информацију;
- посебну информацију,
- потпуну информацију;
- скривено значење одређене поруке.

Писање

Писана продукција подразумева способност ученика да у писаном облику опише догађаје, осећања и реакције, пренесе поруке и изрази ставове, као и да резимира садржај различитих порука (из медија, књижевних и уметничких текстова итд.), води белешке, сачини презентације и слично.

Тежина задатака у вези са писаном продукцијом зависи од следећих чинилаца: познавања лексике и нивоа комуникативне компетенције, капацитета когнитивне обраде, мотивације, способности преношења поруке у кохерентне и повезане целине текста.

Прогресија означава процес који подразумева усвајање стратегија и језичких структура од лакшег ка тежем и од простијег ка сло женијем. Сваки виши језички ниво подразумева циклично понављање претходно усвојених елемената, уз надоградњу која садржи сложеније језичке структуре, лексику и комуникативне способности. За ову језичку активност у оквиру програма предвиђена је прогресија на више равни. Посебно су релевантне следеће:

- теме (ученикова свакодневница и окружење, лично интересовање, актуелни догађаји и разни аспекти из друштвено-културног контекста, као и теме у вези са различитим наставним предметима);
- текстуалне врсте и дужина текста (формални и неформални текстови, резимирање, личне белешке);
- лексика и комуникативне функције (способност ученика да оствари различите функционалне аспекте као што су описивање људи и догађаја у различитим временским контекстима, да изрази претпоставке, сумњу, захвалност и слично у приватном, јавном и образовном домену);
- степен самосталности ученика (од вођеног/усмераваног писања, у коме се ученицима олакшава писање конкретним задацима и упутствима, до самосталног писања).

Говор

Говор као продуктивна вештина посматра се са два аспекта, и то у зависности од тога да ли је у функцији монолошког излагања, при чему говорник саопштава, обавештава, презентује или држи предавање једној или више особа, или је у функцији интеракције, када се размењују информације између два или више саговорника са одређеним циљем, поштујући принцип сарадње током дијалога.

Активности монолошке говорне продукције су:

- јавно обраћање (саопштења, давање упутстава и информација);
- излагање пред публиком (предавања, презентације, репортаже, извештавање и коментари о неким догађајима и сл.)

Ове активности се могу реализовати на различите начине и то:

- читањем писаног текста пред публиком;
- спонтаним излагањем или излагањем уз помоћ визуелне подршке у виду табела, дијаграма, цртежа и др.
- реализацијом увежбане улоге или певањем.

Интеракција подразумева сталну примену и смењивање рецептивних и продуктивних стратегија, као и когнитивних и дискурзивних стратегија (узимање и давање речи, договарање, усаглашавање, предлагање решења, резимирање, ублажавање или заобилажење неспоразума или посредовање у неспоразуму) које су у функцији што успешнијег остваривања интеракције. Интеракција се може реализовати кроз низ активности, на пример:

- размену информација,
- спонтану конверзацију,
- неформалну или формалну дискусију, дебату,
- интервју или преговарање, заједничко планирање и сарадњу.

Социокултурна компетенција и медијација

Социокултурна компетенција и медијација представљају скуп теоријских знања (компетенција) која се примењују у низу језичких активности у два основна језичка медијума (писаном и усменом) и уз примену свих других језичких активности (разумевање говора, говори интеракција, писање и разумевање писаног текста). Дакле, представљају веома сложене категорије које су присутне у свим аспектима наставног процеса и процеса учења.

Социокултурна компетенција представља скуп знања о свету уопште, као и о сличностима и разликама између културних и комуникативних модела сопствене говорне заједнице и заједнице/заједница чији језик учи. Та знања се, у зависности од нивоа општих језичких компетенција, крећу од познавања основних комуникативних принципа у свакодневној комуникацији (основни функционални стилови и регистри), до познавања карактеристика различитих домена језичке употребе (приватни, јавни и образовни), паралингвистичких елемената, и елемената културе/култура заједница чији језик учи. Наведена знања потребна су за компетентну, успешну комуникацију у конкретним комуникативним активностима на циљном језику.

Посебан аспект социокултурне компетенције представља интеркултурна компетенција, која подразумева развој свести о другом и другачијем, познавање и разумевање сличности и разлика између светова, односно говорних заједница, у којима се ученик креће. Интеркултурна компетенција такође подразумева и развијање толеранције и позитивног става према индивидуалним и колективним карактеристикама говорника других језика, припадника других култура које се у мањој или већој мери разликују од његове сопствене, то јест, развој интеркултурне личности, кроз јачање свести о вредности различитих култура и развијање способности за интегрисање интеркултурних искустава у сопствени културни модел понашања и веровања.

Медијација представља активност у оквиру које ученик не изражава сопствено мишљење, већ функционише као посредник између особа које нису у стању да се директно споразумевају. Медијација може бити усмена и писана, и укључује сажимање и резимирање текста и превођење. Превођење се у овом програму третира као посебна језичка активност која никако не треба да се користи као техника за усвајање било ког аспекта циљног језика предвиђеног комуникативном наставом. Превођење подразумева развој знања и вештина коришћења помоћних средстава (речника, приручника, информационих технологија, итд.) и способност изналажења структуралних и језичких еквивалената између језика са кога се преводи и језика на који се преводи.

Упутство за тумачење граматичких садржаја

Настава граматике, с наставом и усвајањем лексике и других аспеката страног језика, представља један од предуслова овладавања страним језиком. Усвајање граматике подразумева формирање граматичких појмова и граматичке структуре говора код ученика, изучавање граматичких појава, формирање навика и умења у области граматичке анализе и примене граматичких знања, као прилог изграђивању и унапређивању културе говора.

ГраMATичке појаве треба посматрати са функционалног аспекта (функционални приступ). У процесу наставе страног језика у што већој мери треба укључивати оне граматичке категорије које су типичне и неопходне за свакодневни говор и комуникацију, и то кроз разноврсне моделе, применом основних правила и њиховим комбиновањем. Треба тежити томе да се граматика усваја и рецептивно и продуктивно, кроз све видове говорних активности (слушање, читање, говор и писање, као и превођење), на свим нивоима учења страног језика, према јасно утврђеним циљевима, стандардима и исходима наставе страних језика.

ГраMATичке категорије су разврстане у складу са Европским референтним оквиром за живе језике за сваки језички ниво који подразумева прогресију језичких структура према комуникативним циљевима: од простијег ка сложенијем и од рецептивног ка продуктивном. Сваки виши језички ниво подразумева граматичке садржаје претходних језичких нивоа. Цикличним понављањем претходно усвојених елемената надограђују се сложеније граматичке структуре. Наставник има слободу да издвоји граматичке структуре које ће циклично понављати у складу са постигнућима ученика, као и потребама наставног контекста.

Главни циљ наставе страног језика јесте развијање комуникативне компетенције на одређеном језичком нивоу, у складу са статусом језика и годином учења. С тим у вези, уз одређене граматичке категорије стоји напомена да се усвајају рецептивно, док се друге усвајају продуктивно.

Праћење и вредновање наставе и учења

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано прати и вреднује не само постигнућа ученика, процес наставе и учења, већ и сопствени рад како би перманентно унапређивао наставни процес.

Процес праћења остварености исхода почиње проценом нивоа знања ученика на почетку школске године како би наставници могли да планирају наставни процес и процес праћења и вредновања ученичких постигнућа и напредовања. Тај процес се реализује формативним и сумативним вредновањем. Док се код формативног оцењивања током године прате постигнућа ученика различитим инструментима (дијагностички тестови, самоевалуација, језички портфолио, пројектни задаци и др.), сумативним оцењивањем (писмени задаци, завршни тестови, тестови језичког нивоа) прецизније се процењује оствареност исхода или стандарда на крају одређеног временског периода (крај полугодишта, године, циклуса образовања). Формативно вредновање није само праћење ученичких постигнућа, већ и праћење начина рада и средство које омогућава наставнику да у току наставног процеса мења и унапређује процес рада. Током оцењивања и вредновања ученичких постигнућа треба водити рачуна да се начини на које се оно спроводи не разликује од уобичајених активности на часу јер се и оцењивање и вредновање сматрају саставним делом процеса наставе и учења, а не изолованим активностима које стварају стрес код ученика и не дају праву слику њихових постигнућа. Оцењивањем и вредновањем треба да се обезбеди напредовање ученика у остваривању исхода, као и квалитет и ефикасност наставе. Сврха оцењивања треба да буде и јачање мотивације за

напредовањем код ученика, а не истицање њихових грешака. Елементи који се вреднују су разноврсни и треба да допринесу свеопштој слици о напредовању ученика, јачању њихових комуникативних компетенција, развоју вештина и способности неопходних за даљи рад и образовање. То се постиже оцењивањем различитих елемената као што су језичке вештине (читање, слушање, говор и писање), усвојеност лексичких садржаја и језичких структура, примена правописа, ангажованост и залагање у раду на часу и ван њега, примена социолингвистичких норми. Приликом оцењивања и вредновања неопходно је да начини провере и оцењивања буду познати ученицима односно усаглашени са техникама, типологијом вежби и врстама активности које су примењиване на редовним часовима, као и начинима на који се вреднују постигнућа. Таква правила и организација процеса вредновања и оцењивања омогућавају позитивну и здраву атмосферу у наставном процесу, као и квалитетне међусобне односе и комуникацију на релацији ученик – наставник, као и ученик – ученик.

ДОПУНСКА НАСТАВА

Допунски рад се организује за ученике који, из објективних разлога, у редовној настави енглеског језика не постижу задовољавајуће резултате у неком од програмско-тематских подручја.

Зависно од утврђених недостатака у знањима и умењима ученика, као и узрока заостајања, наставник формира одговарајуће групе с којима организује допунски рад (на пример: група ученика с недовољним знањем одређених садржаја и граматике или правописа; група ученика који нису савладали неки од предвиђених елемената књижевне анализе или облика усменог и писменог изражавања; група ученика са артикулационим проблемима, итд.)

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОМ РАДУ УЧЕНИКА НАСТАВНИКА	Начини поступци остваривања рада	и Циљеви и задаци садржаја програма
-------------------	-------------	--	----------------------------------	-------------------------------------

Be(affirmative, negative, interrogative, short answers)	1	-уочава -именује -повезује -упоређује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -помаже ученицима у савладавању градива	-фронтални - индивидуални	-Говори кратку реченицу о себи - Поставља кратка питања другу
He/She...His/Her Present Continuous Tense	1	-разликује -именује -открива релације и изражава их -упоређује	презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални - индивидуални	-Користи граматичку целину у говору -Правилно користи присвојне придеве
Some/Any	1	-уочава -закључује -проверава	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају граматике језика	-фронтални индивидуални	-правилно користи одреднице које изражавају неодређену количину
This/These... That/Those	1	-уочава	-презентује	-фронтални	- Коришћење показних заменица у

		-именује -разликује -упоређује	-подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика	- индивидуални	енглеском језику
Present Simple Tense	1	-уочава -именује -разликује	-презентује -усмерава ученика на размишљање -развија код ученика способност да брже усвајају знања	-фронтални - индивидуални	-Правилна употреба садашњег времена
Past Simple Tense	3	-именује -упоређује	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају глаголских времена	-фронтални - индивидуални	-Употреба прошлог времена у енглеском језику
Prepositions	1	-уочава -разликује -упоређује	-презентује -усмерава ученика	-фронтални	-Правилно коришћење предлога у

			-подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко,синтетичко, индуктивно,дедуктивно мишљење	- индивидуални	енглеском језику -Спознаја о разликама коришћења предлога у српском и енглеском језику
--	--	--	--	-------------------	--

ДОДАТНА НАСТАВА

За додатни рад се опредељују даровити ученици и посебних интересовања за енглески језик. Ангажоване ученике стога треба стимулисати (похвале, награде, интерна школска такмичења у циљу припрема за општинско, окружно и републичко такмичење које се организује само за ученике осмог разреда) и постепено их уводити у области професионалне оријентације ка широком пољу делатности које пружа знање енглеског језика.

Садржаји програма	Број часова	АКТИВНОСТИ У ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОМ РАДУ		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		УЧЕНИКА	НАСТАВНИКА		

Questions with What/Where?Why...?	2	<ul style="list-style-type: none"> -уочава -именује -повезује -уређује 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко,синтетичко, индуктивно,дедуктивно мишљење 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -проширивање знања о упитним реченицама у енглеском језику
Singular and plural nouns	2	<ul style="list-style-type: none"> -открива релације и изражава их -упоређује -уочава 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -уочавање разлике код именица у једнини и множини
Have/Has got	3	<ul style="list-style-type: none"> -уочава -закључује -проверава 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине при решавању проблема из свакодневног живота 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -упознати ученике са фразом која се увелико користи у енглеском језику

Parts of the body	2	<ul style="list-style-type: none"> -уочава -именује -разликује -упоређује -открива релације -изражаваих 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање -утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -уознавање са терминологијом делова људског тела
Listening to and understanding the song	2	<ul style="list-style-type: none"> -уочава -именује -открива релације -упоређује -закључује 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -разумевање језика кроз песму
Simple present tense (Wh-questions)	3	<ul style="list-style-type: none"> -уочавање -разликује -упоређује -проверава 	<ul style="list-style-type: none"> -презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке 	<ul style="list-style-type: none"> -фронтални - индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> -примена стеченог знања кроз питања

			целине у свакодневном животу		
Countable and uncountable nouns	3	-открива релације -закључује	-презентује -усмерава ученика -подстиче на размишљање -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални - индивидуални	-развијање логичког мишљења и закључивања
The present continuous tense	3	-открива релације -закључује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални - индивидуални	-употреба граматичке целине
Can for ability, possibility and permission	3	-открива релације -закључује	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени модалног глагола при решавању	-фронтални - индивидуални	-употреба модалног глагола

			проблема из свакодневног живота		
Must/Mustn't	3	-разликује -упоређује -проверава	-презентује -усмерава ученика -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални - индивидуални	-примена модалног глагола у реченици
The future with Going to...	2	-открива релације -закључује	-презентује -подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	-фронтални - индивидуални	-исказивање будућег времена кроз фразу
Future with WILL/ WON'T	2	-упоређује -открива релације -изражава их	-презентује -усмерава ученика -утиче на развој свести ученика о значају и примени граматичке целине у свакодневном животу	-фронтални - индивидуални	-правилна употреба будућег времена
Simple past tense of BE and regular verbs	3	-открива релације	-презентује	-фронтални	-примена коришћења

		-закључује	-подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање	- индивидуални	прошлог времена кроз правилне глаголе
Present perfect tense (negatives, questions, short answers)	3	-открива релације -закључује	-презентује -усмерава ученика -развија код ученика аналитичко, синтетичко, индуктивно, дедуктивно мишљење	-фронтални - индивидуални	-употреба сложеног садашњег времена које је почело у прошлости и наставља се у садашњости

ЛИКОВНА КУЛТУРА

ИСХОДИ	ТЕМА	САДРЖАЈИ
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	КОМПОЗИЦИЈА	Примена принципа компоновања. Простор и пропорције (ергономија, перспектива).

<p>---бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука;</p> <p>– користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад;</p> <p>– примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу;</p> <p>– реализује једноставне ликовне пројекте, самостално и у сарадњи са другима;</p> <p>– дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења;</p> <p>– прави презентације усклађујући слику и текст и приказујући кључне податке и визуелне информације;</p> <p>– тумачи садржаје одабраних уметничких дела и одабрану визуелну метафорику;</p> <p>– разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље.</p>	<p>НАСЛЕЂЕ</p>	<p>Културна баштина (значај, заштита и промоција наслеђа). Најзначајнија уметничка остварења и уметници, локалитети и споменици на територији Србије и у свету.</p>
	<p>КОМУНИКАЦИЈА</p>	<p>Декодирање слике (теме, мотиви, поруке, метафора, алегорија, пиктограми...).</p> <p>Пројекти (цртеж, слика, скулптура, дигитална фотографија, филм, анимација, игрице, стрип, графити, мурали, инсталације, шминка и боди арт, одевне комбинације и детаљи...).</p>

Кључни појмови садржаја: простор, облик, линија, боја, текстура, светлина

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ОПШТИ ДЕО

Кључни појмови су међусобно чврсто повезани и чине конструкцију, основу за развијање програма. Централни појам је простор, јер сесве што видимо и доживљавамо налази у простору. Из овог појма су изведени остали кључни појмови. Централни појам указује на то да програм није усмерен на ускостручне садржаје, већ на свет у коме ученик живи и одраста и који треба свесно да опажа, доживљава и истражује из различитих углова. Кључни појмови који чине конструкцију програма надограђују се у сваком разреду другим појмовима према избору наставника, а у складу са предзнањима и сазнајним способностима ученика.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У првој колони табеле дати су исходи који се достижу до краја школске године. Достижни су за сваког ученика, у мањој или већој мери. У другој колони табеле налазе се називи тема, а у трећој предложени садржаји. Редослед тема није обавезујући, а садржаји различитих тема могу да се повежу и другачије организују. Наставник планира наставне јединице на основу компетенција, циља наставе и учења, исхода и кључних појмова.

Приликом планирања наставних јединица наставник не размишља о садржајима које ће обрадити, већ о задацима и активностима ученика који омогућавају развијање компетенција. Наставник прво бира исказ предметне компетенције. На пример, исказ специфичне предметне компетенције средњег нивоа: *Ученик проналази и развија своје идеје истражујући природно и вештачко окружење, свет маште и осећања (посматрајући, анализирајући и сакупљајући потребне информације) за стваралачки рад* омогућава планирање разноврсних задатака и активности. Један од задатака може да буде да ученици на основу облика из природе осмисле употребни предмет приказујући до четири фазе трансформације. Наставна јединица би носила назив *Трансформација облика* или *Трансформација*. Да би проблемски задатак могао да се реши, потребно је осмислити на који начин ће ученици истраживати облике из природе. Могуће је да путем мобилних уређаја сваки ученик самостално или у пару претражује интернет на часу (наставник даје смернице за претраживање и ограничава време), да ученици пронађу фотографије облика из природе у уџбеницима, да наставник донесе на час одговарајуће књиге, да ученици истражују податке у школској библиотеци, да се претходно припреме за час тако што ће код куће претраживати интернет и одабрати неколико занимљивих облика... Овај проблемски задатак циља исход: *користи разноврсне податке и информације као подстицај за стваралачки рад* и омогућава развијање компетенција за рад са подацима и информацијама и за решавање проблема. Имајући у виду недовољан фонд часова, потребно је планирати задатке и активности који циљају више исхода. На пример, ако наставник не би тражио од ученика да цртају фазе трансформације, већ би јасно нагласио да рад може да се реализује као скица, цртеж, слика, скулптура... одабраним материјалом и техником (колаж, глина, туш и перо...) или у апликативном програму, задатак би циљао и исход: *бира одговарајући прибор, материјал, технику, уређај и апликативни програм за изражавање идеја, имагинације, емоција, ставова и порука*. Наставник може да постави још захтева. На пример, може да тражи да ученици у раду примене одабрани принцип компоновања (да обрате пажњу на ритам или равнотежу...). Тако би задатак циљао и исход: *примењује знања о елементима и принципима компоновања у стваралачком раду и свакодневном животу*. Ако би ученици по завршетку рада анализирали и поредили решења, задатак би циљао и

исход: *дискутује аргументовано о својим и радовима других уважавајући различита мишљења* и омогућио би развијање међупредметних компетенција за комуникацију и сарадњу...

Сваки ликовни задатак може лако да се разради тако да циља више исхода и компетенција. Важно је да се осмисле захтеви који подстичу развој ученика. Уколико се ученику зада ликовна тема, материјал и техника, поступак израде и ликовни проблем (на пример, примена неког принципа компоновања), то је превише ограничавајућих услова који приморавају ученика да се фокусира на извођење рада, уместо на развијање идеја.

Исходе за крај разреда је могуће операционализовати и контекстуализовати (у складу са циљем наставне јединице/задатка). На пример, исход: *разговара о значају културне баштине за лични развој, развој туризма и очување културног идентитета земље* може да се прецизира овако: *објасни на који начин би археолошки локалитет Винча могао да постане значајна туристичка дестинација*.

Имајући у виду да су ученици оптерећени припремама за завршни испит и избором средње школе, пожељно је испланирати наставу тако да се у другом полугодишту остави довољно времена за разговор и пројектне задатке који интересују ученике, а нису презахтевни у смислу да одузимају превише времена за истраживање и реализацију.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

КОМПОЗИЦИЈА

Пожељно је да на почетку године наставник укаже на то где се знања о елементима и принципима компоновања примењују. Ова знања су неопходна ученицима који уписују уметничке школе и одређене профиле у стручним школама (техничар за обликовање графичких производа, фотограф, типограф, архитектонски техничар, техничар за пејзажну архитектуру, техничар за обликовање намештаја и ентеријера, цвећар, златар, електротехничар мултимедија, дизајнер одеће, дизајнер текстила, дизајнер производа од коже, техничар–моделар коже, декоратер зидних површина, аранжер у трговини, посластичар, мушки фризер, женски фризер, сценски маскер и власуљар...). Сви ученици могу да примене принципе компоновања приликом креирања презентација, фотографија, видео записа..., реализовања ликовних пројеката, уређења животног и радног простора, смишљања одевне комбинације...

На очигледним примерима из свакодневног живота и уметности потребно је објаснити принципе: ритам, контраст, доминанту, градацију, равнотежу, јединство и хармонију. Начин остваривања бира наставник. Могуће је кратко објаснити све принципе на једном часу (уз презентацију), па у току године постепено, кроз разговор и разноврсне проблемске задатке, омогућити услове да ученици развијају знања у складу са својим потребама, интересовањима и способностима. Могуће је и разматрати у току године један по један принцип (почев од оних који су ученицима непознати), па на крају школске године сумирати научено.

Заинтересованим и напредним ученицима се може указати на то да, осим наведених, постоје и други принципи. На пример, у фотографији је важан принцип трећина (rule of thirds), у графичком дизајну принцип беле позадине (white space)... Ученицима који желе данауче више потребно је дати смернице за истраживање на интернету (адресе или кључне речи) и договорити са сваким учеником пројектни задатак који ће радити самостално, код куће.

Када је реч о простору и пропорцијама, најважније је прво указати на значај ергономије за здравље ученика. Пример је дизајн радног стола и столице, који треба да омогући правилно држање тела приликом учења и рада на рачунару. Затим се може разговарати о дизајну ентеријера и индустријском дизајну (на пример, о дизајну аутомобила), о архитектури, скулптури у пленеру, приказивању простора на дводимензионалној подлози и перспективи... Заинтересованим ученицима се може указати на златни пресек.

Да би се обезбедила мотивација и развијала компетенција за учење, неопходно је објаснити зашто и како се уче одабрани садржаји. На пример, ако наставник тражи од ученика да нацртају простор и објекте у перспективи, потребно је да укаже на то да ученици на тај начин развијају визуелно опажање и памћење, што им је неопходно у бројним животним ситуацијама (за процењивање ситуација, доношење одлука, решавање проблема...). Аналитичко посматрање природе, окружења и уметничких дела није довољно, визуелно опажање и памћење се неће довољно развијати без практичног рада (ликовни задаци су уједно и начин да ученик провери у којој мери је развио визуелно опажање и памћење). Може се разговарати и о томе како данас доживљавамо приказивање тродимензионалног простора на дводимензионалној подлози. Обрнута, вертикална и семантичка перспектива могу деловати незанимљиво или збунити савременог посматрача. С друге стране, полиперспектива може бити занимљива савременом посматрачу иако, такође, не приказује објекте онако како их видимо у стварности. Као пример приказивања простора наставник може да покаже и 3Д мурале (оптичке илузије), који могу у потпуности да промене амбијент мањих и слабо осветљених просторија или да значајно измене изглед старих фасада (примери се могу наћи на адреси: <https://artofjohnpugh.com>). Када је реч о пропорцијама главе и тела, може се указати на примену знања приликом шминкања и смишљања одевне комбинације, на различите облике лица и пропорције, на то како се бојом, линијама и валером неки делови лица могу визуелно смањити или истаћи. Боје и кројеви одеће могу утицати на то да неки делови тела визуелно делују шире или уже, краће или дуже... Такође, простор (димензије, дизајн ентеријера и осветљење) утиче на општи утисак. Може се разговарати и о опажању боја у зависности од врсте осветљења (бела светлост у распону од 2700 до 6500 Келвина), јер за ученике није важно да приликом бирања сијалица за стан, собу, радни простор... мисле само о потрошњи енергије и јачини светла, већ и о боји светла, а која утиче на расположење, учење, доношење одлука... Као пример може послужити боја светла која се користи у маркетима да би храна деловала свеже. Затим, ако је ученик изложио на зиду свој ликовни рад, постер или репродукцију уметничког дела, та слика ће другачије изгледати у зависности од избора сијалице (као и сви други објекти у просторији)...

Ученици се додатно могу мотивисати задацима који су њима занимљиви, а развијају стваралачко мишљење: трансформација облика (у апликативном програму: morphing), превођење информација из једне форме у другу (на пример, превођење музичке композиције у ликовну), повезивање реалних облика и нереалних односа, креирање илузија... Да би се утврдило које активности мотивишу ученике неопходно је континуирано испитивање праксе, јер оно што мотивише једну генерацију/одељење/ученика не мотивише нужно све ученике.

НАСЛЕЂЕ

Циљ учења ове теме је развијање позитивног става према светској и националној културној баштини. Као полазна основа треба да послужи неки феномен, актуелна тема или догађај. На пример, катедралу Нотр Дам у Паризу је у великој мери оштетио пожар у априлу 2019. године. Ова несрећа није потресла само француски народ већ и велики број људи широм света, што је повод за разматрање више важних тема. Једна од значајних тема је промоција наслеђа. Катедрала Нотр Дам је у својој дугој историји више пута била потпуно запуштена (нарочито у 16. веку). Током Француске револуције је демолирана, јер је народ није доживљавао као вредно наслеђе, већ као симбол богатства и моћи високог свештенства. Захваљујући

роману *Богородичина црква у Паризу* (код нас: *Звонар Богородичне цркве*) Виктора Игоа, који је постао популаран одмах по објављивању, катедрала је обновљена. Пишчева намера је била да скрене пажњу француској јавности на значај националног наслеђа, међутим, роман је доживео светску славу, као и катедрала. По роману су нацртане бројне илустрације и стрипови, снимљени филмови, серије и анимирани филмови, креиране позоришне представе, мјузикли... У игрици *Assassin's Creed Unity* из 2014. године катедрала је верно приказана до детаља. Унеско је уврстио катедралу на листу светске културне баштине и она је и званично призната као наслеђе значајно за човечанство. Ученици треба да знају да је веома тешко прикупити новац за заштиту и обнову наслеђа. Катедрала је и у 21. веку пропала упркос својој слави и годишњој посети од преко 13 милиона људи из целог света. Највише новца за обнову је уложено онда када је велики број људи осетио снажну емотивну повезаност са катедралом (непосредно по објављивању Игоовог романа и непосредно после пожара)... Ученици могу да истраже који споменици културе у нашој земљи се налазе на листи светске културне баштине, а који не (иако су изузетно значајни), као и да заједно размотре шта за њих значе споменици културе у нашој земљи, како би као појединци и као заједница могли да допринесу промоцији наслеђа. На пример, изузетно значајан праисторијски локалитет Винча (Бело брдо) је озбиљно угрожен подземним водама, али није добио међународну помоћ за заштиту, нити је прикупљено довољно средстава да се до краја истражи и уреди за посетиоце.

Катедрала Нотр Дам може да буде основ за разматрање још једне важне теме, начина на који се наслеђе штити и обнавља. Иако се у јавности говори о рестаурацији катедрале, она је током векова само делимично рестаурирана, а делимично је обнављана тако што су јој додавани модерни елементи, па је Виктор Иго катедралу описао као химеру. После пожара, француска влада је расписала конкурс за идејно решење катедрале, што је подстакло још бурних реакција јавности. Јавност је подељена на оне који желе да се верно реконструише последњи изглед катедрале и на оне који сматрају да је боље катедрали дати савременији изглед (јер је катедрала на тај начин била и грађена и обнављана током векова). Као супротност катедрали може се навести пример обновљене средњовековне тврђаве Голубац или манастирског комплекса Манасија, којима нису додавани модерни архитектонски украси. Ученици могу да дискутују о томе да ли би се вредност културног споменика умањила уколико би се приликом обнове изменио његов првобитни изглед, као и о јединству стила, могу да ураде идејна решења за уређење простора око неког значајног споменика или места културе у нашој земљи... Такође, потребно је поменути 3Д скенирање и штампање, технологију која у великој мери може да помогне приликом истраживања и обнове културног наслеђа.

Када се планира учење о уметницима и њиховим делима, важно је смислено одредити циљ учења одабраног садржаја. На пример, није смислено да ученици уче о импресионизму зато да би упамтили податке (када је правац настао, шта је био повод за настанак правца, ко су представници, која су њихова најзначајнија дела), јер ти подаци за ученике немају значаја, неприменљиви су и ученици их брзо заборављају. Уместо тога, може се говорити о томе шта је креативност, а шта иновативност, колико је за ученике значајно да развијају стваралачко мишљење (које им је неопходно у бројним животним ситуацијама), као и о томе да иновативне идеје и остварења понекад неће одмах бити прихваћени. Као пример се може навести прича о непријатељској реакцији критичара, неких колега и публике када су први пут видели радове импресиониста и о увредама упућених уметницима. Ученицима се могу показати најпознатија дела импресиониста и поставити питање да ли та дела у њима изазивају презир, бес, мржњу... и зашто (да или не), као и шта мисле, зашто је јавност у 19. веку тако негативно реаговала на иновације. Ученици могу да упореде једно дело уметника који је био цењен у то време (на пример, Енгр) и дела импресиониста, да покушају сами да открију шта је тачно скандализовало публику. Затим се може нешто рећи о Салону, о томе како је отварање изложбе био значајан друштвени догађај који је окупљао виђене људе и обичне грађане, о стандардима које је поставила државна Школа лепих уметности (*École des Beaux-Arts*) и очекивањима публике тог времена. Може се разговарати и о томе на који начин ученици прихватају оштру критику или увреду, а на који начин су реаговали уметници који су касније постали славни, као и како би могли пристојно

да кажу да им се неко дело не свиђа. Такође, може се разговарати и о томе зашто и данас неки људи мрзе, на пример, Реноара и објављују на интернету чланке против његових дела... На исти начин се може приступити и свим другим садржајима које наставник одабере. На пример, ако је фокус на томе како ученици могу да пронађу подстицај за стварање, као пример се могу показати дела настала под утицајем афричке уметности... Потребно је разговарати и о томе шта за ученике значи оригиналност, колико је оригиналност важна, у којој мери можемо да будемо оригинални, у којим случајевима је оригиналност позитивно прихваћена, а у којим не. Такође, шта је у уметности омаж, а шта плагијат... Свака одабрана тема за разговор може да буде и повод за истраживање и стварање.

Наставник треба повремено да прати како се развијају нове образовне технологије. На пример, америчка компанија *Triseum* развија образовне игрице помоћу којих ученици и студенти могу да уче о уметницима и уметничким делима истовремено развијајући компетенције (називи првих игрица су: *ARTé: Mecenas*, *ARTé: Lumiere*, *ARTé: Hemut*).

КОМУНИКАЦИЈА

Декодирање слике се односи на тумачење слике у најширем значењу (теме и мотиви у уметничким делима, пропагандне поруке, пиктограми, симболика боје...). Ови садржаји се повезују са одговарајућим садржајима других тема. Према процени наставника, могуће планирати и тумачење сложенијих знака, истраживање порекла, значења и развоја познатих логотипа (*Gamecube*, *Toblerone*, *Amazon*, *Pepsi*...) или знака који су ученицима мање познати (амблеми војске РС, илирски грбовници, одликовања...). Наставник може да понуди ученицима да одаберу знаке о којима ће се разговарати на часу (и који ће послужити као подстицај за креирање оригиналног знака) или да сам направи избор, а у складу са знањима која су ученици стекли до осмог разреда.

Остали предложени садржаји се односе на предлоге пројеката. Ученицима је потребно понудити мотивационе садржаје и могућност да одаберу пројекте који их занимају. Пројекти могу да се планирају и остварују на различите начине. Један од могућих начина је да ученици самостално, у паровима или тимовима одрже час својим вршњацима. Наставник треба да постави захтев да тај час буде занимљив, да „наставник“ заинтересује вршњаке за тему, да припреми кратку презентацију и питања која подстичу на размишљање и разговор, на даље истраживање... Налози за ученике не треба да буду презахтевни, али не треба ни да се сведу на забаву. На пример, један тимски пројекат може да обухвати истраживање европске моде у периоду од почетка двадесетог века до Првог светског рата и нацрт свечане одеће (превођење неких карактеристичних елемената у савремену одећу). Истовремено, од ученика се може тражити да креирају кратку презентацију о духу тог времена (начину живота, архитектури, намештају, познатим уметницима и уметничким делима...). Други тимови могу да раде исти пројекат, али да истражују неко друго време или да истражују другу тему и реализују другачији рад (на пример, прилог за школски часопис). Ако ученици желе да сазнају више о стрипу, као мотивациони садржај може се понудити прича о популарности стрипа данас, филмовима снимљеним према стриповима, о основним карактеристикама америчке, јапанске и француско-белгијске школе, о српском стрипу, апликативним програмима за цртање стрипова... Ученици могу да осмисле карактер/карактере и да нацртају траку или таблу стрипа (за стрип у наставцима). Уколико их занимају графити и мурали, може се указати на интернет страницу *Google Street Art project*, где се могу видети највреднији графити и мурали широм света, на бесплатне апликативне програме за креирање графита, а ученици могу индивидуално или тимски да планирају пројекте (да фотографишу зид у свом месту, да креирају неколико скица за графит/мурал, да одабрану скицу пренесу на већи формат натрон папира...). Такође, одељење може да се договори да сви заједно раде на једном пројекту. На пример, да сниме документарни филм о свом школском животу у последњем разреду основне школе. Затим, један део школског простора може у потпуности да промени изглед за потребе школских прослава помоћу интерактивних инсталација (наставник може пронаћи идеје за пројекат и

мотивационе садржаје ако у претраживач унесе: Interactive Art Installations, Nike Flyknit Collective installation, Jelly Swarm by Tangible Interaction, Scattered Crowd by William Forsythe, Patrick Nadeau Rainforest installation)...

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставник у току године прати, процењује и подстиче развијање индивидуалних потенцијала сваког ученика. Могући елементи за процењивање напредовања и оцењивање постигнућа су:

- Однос према раду (припремљен је за час; одговорно користи материјал, прибор и алатке; одржава прибор и радни простор; потписује радове; чува радове у мапи...).
- Однос према себи (истражује информације; поставља питања; предлаже; истрајан је у раду, труди се; преузима одговорност; поштује себе и своје радове; учи на грешкама; спреман је да испроба своје способности у новим активностима...).
- Однос према другима (довршава рад у договореном року; поштује договорена правила понашања; спреман је да помогне и да сарађује; уважава туђу културу, радове, начин размишљања, доживљавања, опажања, изражавања...).
- Разумевање (разуме задатак; разуме појмове; разуме процес; разуме концепт; разуме визуелне информације...).
- Повезивање (повезује и пореди познате и нове информације, људе, места, догађаје, феномене, идеје, дела...).
- Оригиналноост (оригиналан је у односу на туђе радове; оригиналан је у односу на своје претходне радове...).
- Организација композиције (у складу са својом идејом примењује одговарајуће принципе компоновања, знања о простору, перспективи, пропорцијама, правцу, смеру...).
- Вербално изражавање (учтиво комуницира; аргументовано, кратко и јасно образлаже свој рад, идеју, доживљај, опажање, емоције...).
- Употреба техника и средстава (бира одговарајућу технику у односу на идеју; примењује одговарајући процес; бира одговарајући материјал/подлогу; истражује могућности технике и материјала; користи дигиталну технологију као помоћно средство у раду; обликује рад у одабраном апликативном програму).

Елементи могу и другачије да се формулишу. Бирају се према типу ликовног задатка и циљевима задатка.

Самопроцена радова је вербална и писана. Најефикаснија је метода 3, 2, 1. Ученик сам припрема листић на коме уписује име, презиме, датум и назив рада. Затим кратко наводи: 3 ствари које сам научио на часу, 2 примера која илуструју то што сам научио, 1 ствар која ми није јасна или питање које бих поставио. Када се разговара о ликовним делима, ученик пише: 3 речи којима бих описао дело, 2 ствари које ми се највише допадају на делу, 1 ствар коју не разумем. Када се разговара о уметнику: 3 ствари због којих је уметник значајан, 2 дела која ми се највише свиђају, 1 питање које бих

поставио уметнику. Када се ученик ликовно изражава: 3 ствари о којима сам размишљао током рада, 2 ствари које ми се свиђају на мом раду, 1 ствар коју бих променио. Или: 3 речи којима бих описао свој рад, 2

разлога због којих је мој рад оригиналан, 1 ствар коју бих урадио другачије. Важно је да ученик не наводи више од једне нејасноће или грешке, ни у случају када му ништа није јасно или сматра да је рад упропашћен. Издвајање само једне нејасноће или грешке постепено оспособљава ученика да идентификује најважнији пропуст и да се фокусира на његово уклањање или да дође до бољих идеја. Ученике је потребно навикавати да листиће попуњавају брзо. Понекад је најважније оно чега се првог сете. Наставник може да прилагођава методу ускладу са типом активности/задатка или да осмисли другачије чек листе.

ОБРАЗОВНИ СТАНДАРДИ

Образовни стандарди су дефинисани за следеће области: Медији, материјали и технике визуелних уметности, Елементи, принципи и садржаји (теме, мотиви, идеје...) визуелних уметности и Улога, развој и различитост визуелних уметности.

Термином визуелна уметност обухваћени су традиционални медији ликовних и примењених уметности (цртање, сликање, вајање, графика, керамика, костимографија...), савремени медији (телевизија, филм, сви облици дизајна и дигиталне уметности...), архитектура, фолклорна уметност, уметнички занати (ткање, грнчарија, накит, радови у дрвету, папиру и другим материјалима).

У оквиру сваке области развијени су кратки искази по нивоима, тј. описане су способности, знања и вештине ученика. Они су дефинисани преко кључних компоненти учења: основних знања, стваралачких способности и критичког мишљења

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на основном нивоу.

1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области медији, материјали и технике визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.1.1.1. разликује и користи (у свом раду) основне медије, материјале и технике (цртање, сликање, вајање) визуелних уметности ЛК.1.1.2.

изводи дводимензионалне и тродимензионалне радове

ЛК.1.1.3. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак)

2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области елементи, принципи и садржаји (теме, мотиви, идеје...) визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.1.2.1. описује свој рад и радове других (нпр. исказује утисак)

3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области улога, развој и различитост визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.1.3.1. описује разлике које уочава на уметничким радовима из различитих земаља, култура и периода

ЛК.1.3.2. зна да наведе различита занимања за која су потребна знања и вештине стечени учењем у визуелним уметностима (нпр. костимограф, дизајнер, архитекта...)

ЛК.1.3.3. познаје места и изворе где може да прошири своја знања везана за визуелне уметности (нпр. музеј, галерија, атеље, уметничка радионица...)

ЛК.1.3.4. зна неколико примера примене визуелних уметности у свакодневном животу

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на СРЕДЊЕМ НИВОУ.

1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области медији, материјали и технике визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.2.1.1. познаје и користи (у свом раду) основне изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелних уметности

ЛК.2.1.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...)

2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области елементи, принципи и садржаји (теме, мотиви, идеје...) визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.2.2.1. одабира адекватан садржај да би представио неку идеју или концепт

ЛК.2.2.2. образлаже свој рад и радове других (нпр. наводи садржај, тему, карактеристике технике...)

3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области улога, развој и различитост визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.2.3.1. лоцира одабрана уметничка дела у историјски и друштвени контекст

Следећи искази описују шта ученик/ученица зна и уме на НАПРЕДНОМ НИВОУ:

1. МЕДИЈИ, МАТЕРИЈАЛИ И ТЕХНИКЕ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области медији, материјали и технике визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.3.1.1. познаје и користи различите изражајне могућности класичних и савремених медија, техника и материјала визуелне уметности

ЛК.3.1.2. одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју(одабрану) идеју

2. ЕЛЕМЕНТИ, ПРИНЦИПИ И САДРЖАЈИ (ТЕМЕ, МОТИВИ, ИДЕЈЕ...) ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области елементи, принципи и садржаји (теме, мотиви, идеје...) визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.3.2.1. одабира адекватна средства (медиј, материјал, технику, поступак) помоћу којих ће на најбољи начин реализовати своју(одабрану) идеју

ЛК.3.2.2. изводи радове са одређеном намером, користећи основне визуелне елементе и принципе да би постигао одређени ефекат

ЛК.3.2.3. користи тачне термине (нпр. текстура, ритам, облик...) из визуелних уметности (примерене узрасту и садржају) када образлаже свој рад и радове других

ЛК.3.2.4. уочава међусобну повезаност елемената, принципа и садржаја на свом раду и на радовима других

3. УЛОГА, РАЗВОЈ И РАЗЛИЧИТОСТ ВИЗУЕЛНИХ УМЕТНОСТИ

У области улога, развој и различитост визуелних уметности ученик/ученица:

ЛК.3.3.1. анализира одабрана уметничка дела у односу на време настанка и према културној припадности (описује основне карактеристике, намеру уметника...)

ЛК.3.3.2. описује потребна знања и вештине који су неопходни у занимањима везаним за визуелне уметности

ЛК.3.3.3. користи друга места и изворе (нпр. библиотека, интернет...) да би проширио своја знања из визуелних уметности

ЛК.3.3.4. разуме међусобну повезаност и утицај уметности и других области живота.

МУЗИЧКА КУЛТУРА

Циљ учења предмета Музичка култура је да код ученика, развијајући интересовања за музичку уметност, стваралачко и критичко мишљење, формира естетску перцепцију и музички укус, као и одговоран однос према очувању музичког наслеђа и култури свога и других народа.

ИСХОДИ Уоквиру области/теме ученике бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
<ul style="list-style-type: none"> - Повеже различите видове музичког изражавања са друштвено-историјским амбијентом у коме су настали; - Уочи основне карактеристике музичког стваралаштва у романтизму, импресионизму и савременом добу; - Препознаје националне игре у делима уметничке музике; - Наведете изражајна средства музичке уметности карактеристична за период романтизма, импресионизма и савременог 	ЧОВЕК И МУЗИКА	Романтизам Програмска и апсолутна музика Соло песма Клавирск аминијатура Националне и стилизоване игре (полка, мазурка, чардаш, казачок, сиртаки, валцер, танго...) Музичко-сценска дела Сметана, Дворжак, Шопен, Лист, Шуберт, Шуман, Паганини, Верди, Пучини, Росини, Чајковски, Бородин, Мусоргски, Мокрањац Импресионизам Равел, Дебиси Савремене но доба Жанрови: Џез, популарна музика, апстрактна музика. Импровиза

<p>доба;</p> <ul style="list-style-type: none"> - Разликује музичке форме романтизма, импресионизма и савременог доба; - Идентификује репрезентативне музичке примере најзначајнијих представника романтизма, импресионизма и савременог доба; - Идентификује елементе музике ранијих епоха као инспирацију у музици савременог доба; - Препозна врсту дувачких инструмента по изгледу и звуку; - опише начин добијања тона код дувачких инструмената; - препозна инструмент или групу према врсти композиције у оквиру датог музичког стила; - објасни како је музика повезана са другим уметностима и областима ван уметности (музика и религија; технологија записивања, штампања нота; извођачке и техничке могућности инструмената); - изводи музичке примере користећи глас, покрет и инструменте, самостално и у групи; - користи музичке обрасце у осмишљавању музичких целина кроз певање, свира 		<p>ција(појам)</p> <p>Стравински, Прокофјев, Коњовић, Константин Бабић, Вера Миланковић</p>
	МУЗИЧКИ ИНСТРУМЕНТИ	Дувачки инструменти
	СЛУШАЊЕ МУЗИКЕ	<p>Елементи музичке изражајности: темпо, динамика, тонске боје различитих гласова инструмената.</p> <p>Слушање световне и духовне музике романтизма, импресионизма и савременог доба.</p> <p>Слушање вокалних, вокалноинструменталних и инструменталних композиција, домаћих и страних композитора.</p> <p>Слушање дела традиционалне народне музике.</p>
	ИЗВОЂЕЊЕ	<p>Певање песама по слуху и из нотног текста (солмизацијом) самостално и у групи.</p> <p>Певање песама у мешовитим тактовима (7/8, 5/8) по слуху. Певање песама у комбинацији са плесним покретом.</p> <p>Певање и свирање из нотног текста народних и уметничких композиција на инструментима Орфовог инструментарија и/или на другим инструментима.</p> <p>Извођење једноставнијих музичких примера у вези са</p>

<p>ње и покрет;</p> <ul style="list-style-type: none"> - комуницира у групи импровизујући мање музичке целине гласом,инструментом или покретом; 	<p>МУЗИКЕ</p>	<p>обрађеном темом.</p> <p>Извођење (певање или свирање) једноставних ритмичких и мелодијских репрезентативних примера (одломака/тема) у стилу музике романтизма, импресионизма и савременог доба.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - учествује у креирању и реализацији школских приредби, догађаја и пројеката; - изрази доживљај музике језиком других уметности (плес, глума, писана или говорна реч, ликовна уметност); - примењује принцип сарадње и међусобног подстицања у комуникацији и заједничком музицирању; - се понаша у складу са правилима музичког обичаја у различитим музичким приликама; - критички просуђује утицај музике на здравље; - користи могућности ИКТ-а за самостално истраживање, извођење и стваралаштво. 	<p>МУЗИЧКО СТВАРАЛАШТВО</p>	<p>Импровизација</p> <p>Креирање покрета уз музику коју ученици изводе. Креирање ритмичке пратње.</p> <p>Реконструкција музичких догађаја у стилу романтизма, импресионизма и савремене музике.</p> <p>Израда дувачких инструмената од доступних материјала.</p>

Кључни појмови садржаја: Романтизам, Програмска и апсолутна музика, соло песма, клавирска минијатура, музичко-сценска дела, савремено доба, музички жанрови.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Природа саме музике, па и предмета музичка култура, указује на стално прожимање свих области и тематских јединица које су предвиђене програмом наставе и учења. Ниједна област се не може изучавати изоловано од друге и бити сама себи циљ, а да се истовремено не разговара о свим другим аспектима музике. Музику од почетка треба повезивати са што више догађаја из живота ученика. Паралелно одвијање различитих музичких активности подстиче мисаону активност, драгоцену за развијање укупног менталног и психомоторног потенцијала ученика, и представља одличну основу за интеграцију са другим предметима.

Настава усмерена на остваривање исхода даје предност искуственом учењу у оквиру којег ученици развијају лични однос према музици а постепена рационализација искуства временом постаје теоријски оквир. Искуствено учење у оквиру овог предмета подразумева активно слушање музике, лично музичко изражавање (певање и свирање) ученика и музичко стваралаштво у оквиру којих ученик користи теоријска знања као средства за партиципацију у музици. Основни методски приступ се темељи на звучном утиску, по принципу *од звукака нотној слици и тумачењу*.

Најважнији покретач наставе треба да буде принцип мотивације и инклузивности у подстицању максималног учешћа музичком доживљају као и развијању потенцијала за музичко изражавање.

Настава музичке културе остварује се кроз следеће области:

- Човек и музика.
- Музички инструменти.
- Слушање музике.
- Извођење музике.
- Музичко стваралаштво.

Да би постигао очекиване исходе образовног-васпитног процеса, наставник користи глас и покрет, музичке инструменте, елементе информационог технологија као и развијене моделе мултимедијалне наставе. Корелација између предмета може бити полазиште за бројне пројектне предлоге у којима ученици могу бити учесници као истраживачи, креатори и извођачи. Код ученика треба развијати вештине приступања информацијама и њиховог коришћења (књиге, интернет...), сараднички рад у групама, као и комуникацијске вештине у циљу преношења и размене искустава и знања. Рад у групама и радионицама је користан у комбинацији са осталим начинима рада, поготово када постоји изазов значајнијег (нпр. емотивног) експонирања ученика, као вид премошћавања стидљивости или анксиозности.

Програм наставе и учења омогућава да се, поред наведених композиција за слушање и извођење, могу користити и композиције које нису наведене, односно, наставник има могућност да максимално до 30%, по слободном избору, одабере композиције за слушање и извођење водећи рачуна о примерности наставним садржајима, узрасту ученика, њиховим могућностима и интересовањима, естетским захтевима, исходима и локалитету на коме се налази школа. Однос између понуђених композиција и примера из друге литературе треба да буде најмање 70% у корист понуђених. Из

поменутог разлога, у програму наставе и учења се налази већи избор наставног материјала (за слушање и извођење) у односу на годишњи фонд часова предмета Музичка култура.

Музика у функцији здравља и музички бонтон

Поред пажљивог избора што квалитетнијих музичких садржаја, ученике треба упутити на то да прегласна и агресивна музика има штетан утицај на здравље и изазива физиолошки и психолошки одговор организма. Важно је такође, стално указивати и на позитиван ефекат музике, у смислу опуштања, подизања пажње, емоционалних и физичких одговора, когнитивне стимулације и развијања меморије.

Упућивање ученика на правила понашања при слушању музике и извођењу музике чини део васпитног утицаја који наставник има у обликовању опште културе понашања. Овај модел понашања ученик треба да пренесе касније на концерте и различите музичке приредбе.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да обликује дати програм имајући у виду: састав и карактеристике ученика у одељењу, уџбенике и остали дидактички материјал који користи за реализацију наставних садржаја, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже као и потребе локалне средине у којој се школа налази.

Полазећи од датих исхода и садржаја наставник креира свој глобални план рада из кога ће развијати своје оперативне плано-ве. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију исхода на ниво конкретне наставне јединице.

Припрема за час подразумева дефинисање циља часа, конкретизацију исхода у односу на циљ часа, планирање активности ученика и наставника у односу на исходе, начин провере остварености исхода и избор наставних стратегија, метода и поступака учења и подучавања (водећи рачуна о предзнању, тј. искуству ученика, које ће ученицима омогућити да савладају знања и вештине предвиђене дефинисаним исходима).

На часу треба да преовлађује активност којом се савладава нови музички садржај, али је она увек повезана и са другим музичким активностима. Специфичност предмета се огледа у томе што се музичке активности одвијају паралелно или једна музичка активност логично води ка другој.

У оквиру организације годишњих и месечних активности неопходно је водити рачуна о школском календару и активностима које прате живот школе, па према њима усмеравати и обликовати наставне садржаје.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Процес учења базира се на перцепцији најупечатљивијих музичких примера (за слушање или извођење музике), који имају задатак да активирају свесну активност, фокусирају пажњу ученика, иницирају процес мишљења и креирају одговарајући сазнајно-емоционални доживљај.

Човек и музика

Знање о музици кроз различит епохе има за циљ разумевање улоге музике у друштву, упознавање музичких изражајних средстава, инструмената, жанрова и облика. У начину реализације ових садржаја увек треба кренути од музичког дела, слушања или извођења. Час треба да буде оријентисан на улогу и природу музике, однос човека у датом периоду према њој и њеној намени, као и промишљању да ли је музика (и ако јесте, на које начине) била уметност какву данас познајемо или и нешто друго.

Информације које се тичу контекста (на пример историјске, антрополошке, културолошке природе) треба да буду одабране и пренесене у служби разумевања света музике у датом духу време-на. Хронолошки аспект Музичке културе за осми разред доприноси корелацији знања и треба имати на уму да одређени предмет покривају информисаност о немужичким аспектима романтизма, импресионизма и савремене музике на детаљнији и специфичнији начин.

Музички инструменти

Музички инструменти су незаобилазни елемент свих области Музичке културе. Како су, поред људског тела и гласа, значајно средство музичког изражавања човека, информације о музичким инструментима треба да проистекну непосредно из историјског истваралачког контекста. У том смислу треба посебно обратити пажњу на везу између избора инструмената и догађаја, односно прилика када се и на којиначин музика изводила.

Као и све друге, дувачке инструменте треба обрадити кроз одговарајуће слушне примере који на упечатљив начин презентују њихове основне карактеристике. Информације о дувачким инструментима (дрвени и лимени) треба да буду сведене и усмерене наначин добијањатона, тонску боју, изражајне и основне техничке могућности и примене. До знања о инструментима ученици треба да дођу из непосредног искуства путем слушања и опажања, а не фактографским набрајањем, односно меморисањем података.

Слушање музике

Слушање музике је активан психички процес који подразумева емоционални доживљај и мисаону активност. Ученик треба да има јасно формулисана упутства на шта да усмери пажњу приликом слушања музике. Током слушања ученици слушно идентификују музички стил и пореде га са основним карактеристикама друштво-но историјског периода. Ученичку пажњу фокусирати на уочавање извођачког састава, темпа, мелодијских и ритмичких карактеристика, са циљем да се повежу са музиком романтизма, импресионизма и савременог доба. Постепено, ови елементи музичког тока постају „константа“ у процесу ученичке перцепције па наставник може да проширује опажајни капацитет код ученика усмеравајући њихову пажњу пре слушања на релевантне специфичности музичког дела.

Композиције које се слушају, својим трајањем и садржајем треба да одговарају могућностима перцепције ученика. Вокална, инструментална и вокално-инструментална дела треба да буду заступљена равноправно. Код слушања песама посебно треба обратити пажњу на везу музике и текста, а код инструменталних дела на извођачки састав, изражајне могућности инструмената. **Елементи музичке писмености су у служби горе наведеног.** Ученичка знања из различитих области треба повезати и ставити у функцију разумевања слушаног дела, подстичући код ученика креативност и критичко мишљење. Слушање дела инспирисаних фолклором, свог и других народа и народности треба представити у контексту разумевања различитог садржаја, облика и расположења слушаних композиција.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА СЛУШАЊЕ

Пјотр Иљич Чајковски, *Клавирски концерт Оп. 1, бе-мол* Антоњин Дворжак, *Симфонија из Новог света, бр. 9, IV став* Антоњин Дворжак, *Словенска игра бр. 1, 2, 6 и 8*

Антоњин Дворжак, *Концерт за виолончело Б, е-дур* Антоњин Дворжак, *Хумореска бр. 7, Оп. 101* Модест Мусоргски, *Сликеса изложбе*
Сергеј Рахмањин, *Клавирски концерт бр. 2, це-мол* Корнелије Станковић, *Што се боре мисли моје* Мокрањац, *Козар*
Мокрањац, *Приморски напјеви* Мокрањац, Мокрањац, *избор из Руковети*

Опере

Ђоакино Росини, *Дует мачака*

Ђоакино Росини, *Арија Фигара*, опера *Севиљски берберин*

Ђоакино Росини, *Chidisprezzagli infelici*, опера *Киру Вави-*

Ђузепе Верди, *Хор Јевреја*, опера *Аида*

Ђакомо Пучини, *Нико не спава*, опера *Турандот* Амилкаре Понкјели, *Играсатова* изопере *Ла Ђоконда* Александар Бородин, *Половецке*
игре, опера *Кнез Игор* Лео Делиб, *Дует цвећа*, опера *Лакме*

Жорж Бизе, *Арија Хабанера* изопере *Кармен*

Петар Коњовић, *Цанум на сред села*, опера *Коштана* Петар Коњовић, *Велика чочечка игра*, опера

Коштана Жак Офенбах, *Птице усенци*, оперета *Хофманов приче*

Балет

Жан Батист Лили, *Menuet des Trompettes* Лео Делиб, *Играсатова*, балет *Копелија* Адолф Адам, балет *Жизела*

Пјотр Иљич Чајковски, балет *Крцко Орашчић*

Пјотр Иљич Чајковски, *Плес малих лабудова*, балет *Лабудовојеуеро*

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе

Традиционалне песме и игре

Ај, мене мајка једну има Рум, дум, дум

ФатишеколоврањскедевојкеБуњевачко момачко колоСоколмилитна,Јано

Ти,једина

Градином цвеће цветало

ФранцШуберт,АвеМариаФранц Шуберт, За музикуФранцШуберт,Серенада

НиколоПаганини,Капричобр.24и5,изводиНемањаРаду-ловић

НиколоПаганини,Лакампанела,Штав

ФеликсМенделсон,Концертзавиолинууе-молу,Оп.64

Феликс Менделсон, Свадебни марш, Сан летње ноћи

ФредерикШопен,МазуркаОп.24, бр.1

Фредерик Шопен, Валцер бр. 19, а-молФредерик Шопен, Валцер бр.2, Оп.

64ФредерикШопен,РеволюционарнаетидаФредерик Шопен, Минутни валцерФредерикШуман, Сањарење

ФранцЛист,Лакампанела

Франц Лист, Клавирски концерт бр.

ЉБеджихСметана,Гудачкиквартетбр.

ЉБеджихСметана, Влтава

Јохан Штраус,Тик так брза полка

Јохан Штраус,Трич трач полка

Јохан Штраус,валцер Приче из бечке шуме

Јохан Штраус, валцер Гласови пролећа

Јоханес Брамс,Лаку ноћ

Пјотр Иљич Чајковски, финале,балет Лабудово језеро

Пјотр Иљич Чајковски, Валцер из балета Успавана лепотица

СтеванХристић, Грлица из балета Охридска легенда

Стеван Христић, *Коло из балета Охридска легенда*

Националне и стилизоване игре (полка,мазурка,чардаш,казачок,сиртаки, валцер, танго)

Јоханес Брамс, *Мађарска игра бр.5*

Виторио Монти, *Чардаш*

Микис Теодоракис, *Сиртаки*

Антонио Карлос Жобим, *Самба са једном нотом*

Импесионизам

Габриел Форе, *Павана, Оп.50*

Ерик Сати, *Гимнопедија*

Клод Дебиси, *Потопљена катедрала*

Клод Дебиси, *Месечина*

Морис Равел, *Болеро*

Савремена музика

Игор Стравински, *Игра костура, балет Жар птица*

Игор Стравински, *Игра Жар птице, балет Жар птица*

Игор Стравински, *инсерт из Свите Жар птица*

Игор Стравински, *балет Петрушка*

Арам Хачатурјан, *Игра сабљама, Свита Гајане*

Дмитри Шостакович, *Други валцер*

Густав Холст, *Јапанска свита*

Густав Холст, *Самерсет рапсодија*

Љубица Марић, *Прагсна*

Дарко Краљић, *Девојко мала*

Јован Јовичић, *Војвођанска свита*

Војислав Костић, *За Београд*

Дејан Деспих, *Дивертименто Концертанте Оп. 51*

Ханс Цимер, *Пирати са Кариба*, тема

Хајао Мијазаки, *Замак на небу*

<https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA>

Композиције инспирисане музиком романтизма, импресионизма и савременог доба

Бора Дугић, *Зов за недостижном лепотом*

Бубуша Симић, *Велики градски валцер*

Јадранка Стојаковић, *Што те нема*

Монти, *Чардаш*

Полде Сеневил, *Брак из љубави*

Музички инструменти

Габриел Форе, *Пава на Оп. 50*

Артуго Маркез Márquez Arturo Danzón No. 2

Антоњин Дворжак, *Словенска игра бр. 7*

Камиј Сен Санс, *Соната за обоу, Де-дур, Оп. 166*, став

Енио Мориконе, *Габријелов аобоа*

Дејан Деспих—*7 пасторала за обоу соло*

Анте Гргин, *Duettino Scherzando* за два кларинета

Радивој Лазивић – Властимир Перичић, *Хумореска за кларинет и клавир*

Боки Милошевић – одломци из одабраних дела

Антонио Вивалди, *Концерт за фагот е-мол*

Лирој Андерсон, *Празник трубача*

Избор песама са фестивала

Драгачевска труба

Луис Армстронг

Мајлс Дејвис

Морис Равел, *Болеро* (соло тромбон)

Камиј Сен-Санс, *Концерт за хорну Оп. 94*

Хауард Шор, *Господар прстенова (The Fellowship; Gondor)*

Георг Филип Телеман, *Песма о изгубљеној љубави*

Бела Барток, *Румунски плесови* Сз. 68. ББ76: II *Браул* (Allegro)

Станислав Бинички, *Мари на Дрину*

Видео примери

Традиционална песма са Косова, *Горанине, Ђафанине* <https://www.youtube.com/watch?v=SI3UItfEWhA>

НиколоПаганини,*Капричобр.24и5*,изводиНемањаРаду-ловић<https://www.youtube.com/watch?v=rgCo54r3DUk>

ЛистиШопен<https://www.youtube.com/watch?v=8Uc2vtj7v-vs&t=163s>

ЈоханШтраус,*Тиктакбрзаполка*<https://www.youtube.com/watch?v=99k-g8H447U>

ВолфгангАмадеусМоцарт,*Аријакраљице ноћи*,опера*Ча-робнафрула*<https://www.youtube.com/watch?v=XH7cPtG8kGg>

ЂоакиноРосини,*Дуетмачака*<https://www.youtube.com/watch?v=QNyR6rsGDyg>

ЂоакиноРосини,*Chidisprezzagliinfelici*,опера*КируВави-лону*<https://www.youtube.com/watch?v=ffZiEgC4Tu0>

АмилкареПонкјели,*Игра сатова* из опере *Ла Ђоконда* <https://www.youtube.com/watch?v=tOBp7H8RN4M>

Лео Делиб, *Дует цвећа*, опера*Лакме*, <https://www.youtube.com/watch?v=Zm4HWjnwdWk>

Петар Коњовић, *Цанум на сред села*, опера*Кошмана* <https://www.youtube.com/watch?v=t0qoPLSQv0U>

Петар Коњовић, *Велика чочечка игра*, опера *Кошмана* https://www.youtube.com/watch?v=_5UCmwGVsnE

ЖакОфенбах,*Птице у сенци*, оперета *Хофманове приче*

<https://www.youtube.com/watch?v=ТсТМ-m7q3PE>

Жан Батист Лили, *Menuet des Trompettes*

<https://www.youtube.com/watch?v=sZ4AM0ayFBA>

Лео Делиб *,Игра сатова*, балет *Копелија*

<https://www.youtube.com/watch?v=ryFyVpqbqGQ>

Лео Делиб *,Мазурка*, балет *Копелија*, <https://www.youtube.com/watch?v=8Sb7gp98wAc>

Адолф Адам, балет *Жизела* https://www.youtube.com/watch?v=3TlSrI_hXEw

Пјотр Иљич Чајковски, балет *Крцко Орашчић*

<https://www.youtube.com/watch?v=2DiL3p98ejE>

Пјотр Иљич Чајковски, *Плес малих лабудова*, балет *Лабудово јеzero* https://www.youtube.com/watch?v=rDdcw_p3eJg

Пјотр Иљич Чајковски, *финале*, балет *Лабудово језеро* <https://www.youtube.com/watch?v=SXJawzOLS3k> Пјотр Иљич

Чајковски, *Валцер* из балета *Успавана лепотица*, <https://www.youtube.com/watch?v=7WL2tD27ucA>

Стеван Христић, *Грлица* из балета *Охридска легенда* <https://www.youtube.com/watch?v=RvxUEvbFKmk> Стеван Христић, *Коло*

из балета *Охридска легенда* <https://www.youtube.com/watch?v=JBOxXiNotBs>

Националне и стилизоване игре

Полка <https://www.youtube.com/watch?v=dONXZBrje2w> Мазурка <https://www.youtube.com/watch?v=IR11T7CAD0E> Чардаш

<https://www.youtube.com/watch?v=dF-x3ASonHw> Казачок <https://www.youtube.com/watch?v=QGDoSJmEyMc> Сиртаки

<https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q> Микос Теодоракис, *Сиртаки* <https://www.youtube.com/>

<https://www.youtube.com/watch?v=qR1-3gYXsfE> <https://www.youtube.com/watch?v=ls3gevqqD0>

Валцер *Наленом, плавом Дунаву* <https://www.youtube.com/watch?v=EHFJWCCsWWQ> Танго

<https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU> Фламенко

<https://www.youtube.com/watch?v=sFUC5ROtN8M> Јоханес Брамс, *Мађарска игра* бр. 5 <https://www.youtube.com/watch?v=H19jByxrqlw>

Виторио Монти, *Чардаш* <https://www.youtube.com/watch?v=XIJM2kZgYiI>

Микис Теодоракис, *Сиртаки*, <https://www.youtube.com/watch?v=T4chpyTIE5Q>

Антонио Карлос Жобим, *Самба са једном нотом*

<https://www.youtube.com/watch?v=PYdrhTL3VBk> Импресионизам

Клод Дебиси, *Арабеска* <https://www.youtube.com/watch?v=A6s49OKp6aE>

Клод Дебиси, *Месечина* <https://www.youtube.com/watch?v=k-8JwihcysWo>

Морис Равел, *Болеро* <https://www.youtube.com/watch?v=iO-cu7GD8pcE>

Савремено доба

Игор Стравински, *Игра костура*, балет *Жар птица*

<https://www.youtube.com/watch?v=SP-dQBhcvtg>

Игор Стравински, *Игра Жар птице*, балет *Жарптица* <https://www.youtube.com/watch?v=a9OuxgP19ak>

Игор Стравински, инсерт из *Свите Жар птица* https://www.youtube.com/watch?v=OdJdB_Gq1a4

Игор Стравински, балет *Петрушка*

<https://www.youtube.com/watch?v=UaRZfSKPw5A><https://www.youtube.com/watch?v=Y7H5dEbyxsg>

Сергеј Прокофјев, *Плес витезова*, балет *Ромео и Јулија*

<https://www.youtube.com/watch?v=92YhJ4ZVmCg>

Арам Хачатурјан, *Игра сабљама*, *Свита Гајане* <https://www.youtube.com/watch?v=mUQHGpxrz-8>

Дмитри Шостакович, *Други валцер* <https://www.youtube.com/watch?v=cPiCeJN-Wek>

Дувачки инструменти

Клод Дебиси, *Сирикс* <https://www.youtube.com/watch?v=aw53VrbI410>

Џон Вилијамс, *Хедвигина тема*, <https://www.youtube.com/watch?v=l-3tN-c6UwE>

Џон Вилијамс, *Хедвигина тема*, <https://www.youtube.com/watch?v=cXRIDCyqZJw> Енио

Мориконе, *Габријелова обоа* https://www.youtube.com/watch?v=FtE3hoR_Nvo

Антоњин Дворжак, *Симфонија из Новог света*, II став <https://www.youtube.com/watch?v=0HhrxVx1Ztc>

Бени Гудман, *Певај, невај, невај* <https://www.youtube.com/watch?v=t4yGKj23jgQ>

Астор Пјацола, *Тангоетида бр.3* <https://www.youtube.com/watch>

?v=4qzAi7JoKGE Сергеј Прокофиев, *Шехерезада*

<https://www.youtube.com/watch?v=au0qOBAJ-nA>

Пол Дик, *Чаробњаков ученик* <https://www.youtube.com/watch?v=ScUEgUZbpbU>

Квин, *Боемска ратсодија* <https://www.youtube.com/watch?v=tO527C0KUSs>

Хауард Гудл, *Срећан Божић, Мр Бин*

<https://www.youtube.com/watch?v=vvR66bZBCIk>

Ђорђе Замфир, *Усамљени пастир* <https://www.youtube.com/watch?v=orL-w2QBiN8>

Необични дувачки инструменти

<https://www.youtube.com/watch?v=v62YjjV-Roo&t=61s>

Станислав Бинички, *Марш на Дрину* <https://www.youtube.com/watch?v=Prv8a9Wp7Sg>

Хајао Мијазаки, *Замак на небу* <https://www.youtube.com/watch?v=nrTu7BAjjCA>

Енио Мориконе, *Габријелова обоа*, <https://www.youtube.com/watch?v=pTsitO4TXF8>

Пентатоникс, *Еволуција музике*, <https://www.youtube.com/watch?v=IExW80sXsHs>

Извођење музике

Сваки аспект извођења музике има непосредан и драгоценутицај на развој ученика. Читање с листа једноставног ритмичког записа активиранајвећи број когнитивних радњи, развија дугорочно памћење, осетљивост за друге учеснике у музичком догађају (тзв. тимски рад, толеранција) и fine моторичке радње. Квалитетно музичко изражавање има значајан утицај на психу ученика, а самим тим и на капацитети могућност свих видова изражавања. Уједно је важно да се кроз извођење музике, а у оквиру индивидуалних могућности ученика, подстиче и развијање личног стила изражавања.

С обзиром на то да ће певање и свирање произлазити и из историјског контекста, начин извођења треба прилагодити у односу на дати контекст.

Певање

Главни критеријум за избор песама је квалитет музичког дела. Посебну пажњу треба обратити на тонски опсег композиција за певање због физиолошких промена певачког апарата (мутирање). Приликом извођења песама најстарије музичке фолклорне традиције, треба неговати нетемперовани начин певања и дозволити природним бојама гласа да дођу до изражаја.

Песме се обрађују по слуху и из нотног текста. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху. Приликом обраде песама из нотног текста након текстуалне, следи анализа нотног текста, савладавање ритма, певање солмизацијом и на крају певањеса литерарним текстом. Са ученицима је неопходно постићи изражајно певање.

Свирање

Извођење свирањем треба реализовати на ритмичким и мелодијским инструментима. Свирање на мелодијским инструментима је олакшано чињеницом да су ученици музички описмењени те могу користити нотне примере појединих песама које су најпре анализирани и солмизационо обрађени. Свирањем се поредосталог развијају моторичке вештине, координација и опажајне способности.

Елементи музичке писмености

Елементе музичке писмености треба обрађивати кроз одговарајуће музичке примере и композиције, од нотне слике и тумачења према звуку. Мешовите тактове на примерима народних песама треба изводити по слуху.

ПРЕПОРУЧЕНЕ КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Химне

Државна химна Химна Светом Сави Химна школе

Човек и музика:

Јоханес Брамс, *Лаку ноћ* Беджих Сметана, *Моја звезда* Франц Шуберт, *Луна* Ј.Ф. Рајхард, *Љубица*

Традиционална песма, *Ђурђевдан*

Традиционална песма из источне Србије, *Mandra te acis carpatura* Традиционална ромска песма, *Белем, ђелем*

Традиционална мађарска игра, *Леп је он (Az a szep)* Традиционална руска песма, *Каљинка* Традиционална мађарска песма, *Нуљаска* Традиционална русинска песма, *Зродзелиш етарки* Традиционална мађарска

песма, *Нек се чујенек се зна да Жужаволи Јаноша* Енглеска духовна песма, *Прекрасна*

милош (Amazing Grace)

Александар Бородин, *Половецке игре* Лола Новаковић, *Деца Пиреја*

Радмила Какарлајић, *Анђелина, зумба, зумба*

Макс Фридман / Дими де Најт, *Rock Around the Clock*

Џон Ленон / Пол Макартни, *Let It Be*

Герард Матос Родригез, Танго *Лакумпарсита* <https://www.youtube.com/watch?v=NY0MLG-IrSU>

Елементи музичке писмености:

Густа ми магла паднала Море, изгрејала, нане Пучепушка

„Ајде Јано, коло да играмо Запевала сојка птица Оро се вије Јовано, Јованке Станиша Коруновић, Мај

Станиша Коруновић, *Пробуђена жаба* Бијело дугме, *Липецвату*

Момчило Бајагић Бајага, *Буђење раног пролећа* Карл Ман/Дејв Апел, *Let`s Twist again*

Традиционалне и песме домаћих аутора

Ој, цоко, цоко, црно око Тајтаврље Уродиле жуте крушке Шкрипи ћерам

Текла вода Текелија Леле дуње ранке Тамодалеко

Војтек Шистех, *Ој, Србијо, мила мати* Николас Балон, *Креће се лађа француска* Станислав Бинички, *Марш на Дрину*

Староградске песме

Ти једина

Моја мала нема мане, Мој Милане

Јутрос ми је ружа процветала Што се боре мисли моје,

Ајде Като

Небоје тако ведро, У тем Сонбору

Духовне песме

Стеван Стојановић Мокрањац, *Тебе појем, Тропар за Божић, Тропар Светом Сави, Помози нам вишињи Боже, Корнелије*

Станковић, *Многаја љета*

Текст Свети Николај, *Источниче живоносни*

Музичко стваралаштво

Дечје музичко стваралаштво представља виши степен активирања музичких способности које се развијају у свим музичким активностима, а резултат су креативног односа према музици. Оно подстиче музичку фантазију, обликује стваралачко мишљење, продубљује интересовања и доприноси трајнијем усвајању и памћењу музичких вештина изнања.

Стваралаштво може бити заступљено кроз:

- израду дуваачких музичких инструмената (функционалних или нефункционалних);
- музичко-истраживачки рад;
- осмишљавање музичких догађаја, програма и пројеката;
- осмишљавање музичких радионица;
- креативну употребу мултимедија: ИКТ, аудио снимци, сликовни материјал, мобилни телефони...

Уколико има могућности, могу се осмислити и реализовати тематски пројекти на нивоу одељења или разреда.

Пројектна настава се остварује реализацијом пројекта и тимским радом ученика. Тема пројекта се састоји од подтема које ученици могу да реализују у тиму, тандему или појединачно.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Настава музичке културе подразумева учешће свих ученика, а не само оних који имају музичке предиспозиције. Како је предмет музичке културе синтеза вештина и знања, полазна тачка у процесу оцењивања треба да буду индивидуалне музичке способности и ниво претходног знања сваког ученика. Битни фактори за праћење музичког развоја и оцењивање сваког ученика су његово знање, рад, степен ангажованости, кооперативност, интересовање, став, умешност и креативност, али и напредовање у односу на претходна постигнућа. Тако се у настави музичке културе за исте образовне-васпитног задатке могу добити различите оцене, као и за различите резултате исте оцене, због тога што се конкретни резултати упоређују са индивидуалним ученичким могућностима.

Начин провере и оцена треба да подстичу ученика да напредује и активно учествује у свим видовима музичких активности. Главни критеријум за процес праћења и процењивања је *начин ученичке партиципације у музичком догађају*, односно да ли је у стању да прати музичко дело при слушању и како односно, да ли и како изводи и ствара музику користећи постојеће знање.

У зависности од области и теме, постигнућа ученика се могу оценити усменом провером, краћим писаним проверама (до 15 минута) и проценом практичног рада и стваралачког ангажовања. Поред ових традиционалних начина оцењивања, треба користити и друге начине оцењивања као што су:

- Допринос ученика за време групног рада;
- Израда креативних задатака на одређену тему;
- Рад на пројекту (ученик даје решење за неки проблем и одговара на конкретне потребе);
- Специфичне вештине.

У процесу вредновања резултата учења наставник треба да буде фокусиран на ученичку мотивацију и ставове у односу на извођење и стваралаштво, способност концентрације, квалитета/перцепције и начин размишљања приликом слушања, као и примену теоретског знања у музицирању.

Наставник треба да мотивише ученика на даљи развој, тако да ученик осети да је кроз процес вредновања виђен и подржан, као и да има оријентацију где се налази у процесу развоја у оквиру музике и музичког изражавања. Важно је укључити самог ученика у овај процес у смислу дијалога и узајамног разумевања у вези са тим шта ученик осећа као препреке (вољне и невољне) у свом развоју, као и на које начине се, из ученикове перспективе, оне могу пребродити.

Када је у питању вредновање области Музичко стваралаштво, оно треба вредновати у смислу стваралачког ангажовања ученика, а не према квалитету насталог дела, јер су и најскромније музичке импровизације, креативно размишљање и стварање педагошки оправдане.

Узимајући у обзир све циљеве које процес учења, краткорочно и дугорочно треба да постигне, неопходно је имати на уму да се оквир вредновања процеса и резултата учења одвија највише у учениковом живом контакту са музиком, тј. извођењу и стваралаштву, а такође и слушању музике. Теоретско знање треба да има своју примену и функцију у ученичком изражавању кроз музику и у контакту са музиком. Како процес учења у оквиру сваког часа треба да обухвати све области, посматрање ученика у живом контакту са музиком је истовремено показатељ квалитета процеса учења, као и идеална сцена за вредновање резултата учења. Сумативно вредновање треба да буде осмишљено кроз задатке и активности које захтевају креативну примену знања. Диктате не треба практиковати ни задавати.

ИСТОРИЈА

Циљ Циљ учења Историје је да ученик, изучавајући историјске догађаје, појаве, процесе и личности, стекне знања и компетенције неопходне за разумевање савременог света, развије вештине критичког мишљења и одговоран однос према себи, сопственом и националном идентитету, културно-историјском наслеђу, друштву и држави у којој живи.

ИСХОДИ По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:	ОБЛАСТ/ТЕМА	САДРЖАЈИ
- смешта кључне догађаје, појаве и процесе из савремене историје навременској ленти; - уочи динамику различитих историјских појава и промена на историјској карти;	ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ	Основне одлике периода од завршетка Првог светског рата до наших дана. Историјски извори за изучавање периода од завршетка Првог светског рата до наших дана и њихова сазнајна вредност (материјални, писани, аудио, визуелни, усмена сведочанства, дигитални).

- пореди различите историјске изворе и рангира их на основу њихове сазнајне вредности;
- анализира и процени ближе хронолошко порекло извора на основу садржаја;
- поредећи различите изворе о истој историјској појави или догађају, анализира позицију аутора;
- доведе у везу узроке и последице историјских догађаја, појава и процеса на конкретним примерима; наведе специфичности друштвених појава, процеса, политичких идеја, ставова појединаца и група у историјском периоду савременог доба;
- образложи значај и улогу истакнутих личности у датом историјском контексту;
- уочи елементе континуитета и дисконтинуитета српске државности;

ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА

Последице Великог рата (демографски и материјални губици, одраз рата у друштвеном и културном животу, Мировна конференција у Паризу – нова карта Европе и света).

Револуције у Русији и Европи (узроци, ток и последице). Стварање југословенске државе (југословенска идеја, процес и носиоци уједињења, међународно признање и границе).

Политичке и друштвено-економске прилике у Европи и свету (либералне демократије, тоталитарне идеологије, економске кризе; култура, наука и уметност, свакодневни живот).

Југословенска краљевина (простор, становништво и друштво; конституисање државе, политички живот; међународни положај; економске прилике; култура, улога двора; национално и верско питање).

Истакнуте личности: Николај II Романов, Владимир Иљич Лењин, Роза Луксембург, Александар Флеминг, Пабло Пикасо, Волт Дизни, Чарли Чаплин, Сергеј Ејзенштајн, Бенито Мусолини, Адолф Хитлер, Јосиф Стаљин, Френклин Рузвелт, Александар I, Марија, Петар II и Павле Карађорђевић, Никола Пашић, Стјепан Радић, Милан Стојадиновић, Драгиша Цветковић, Влатко Мачек, Слободан Јовановић, Милутин Миланковић, Исидора Секулић, Ксенија Атанасијевић, Милена Павловић Барили, Иван Мештровић.

- изведе закључак о повезаности националне историје са регионалном и светском, на основу датих примера;
- образложи утицај историјских догађаја, појава и процеса на савремено друштво;
- идентификује основне карактеристике тоталитарних идеологија и наводи њихове последице у историјском и савременом контексту;
- препозна, на примерима из савремене историје, важност поштовања људских права;

--	--

<ul style="list-style-type: none"> - наведе примере како су идеје о родној, верској и етничкој равноправности утицале на савремене политичке прилике и развој друштва; - пореди положај и начин живота припадника различитих друштвених група у историјском периоду савременог доба; - илуструје примерима утицај научно-технолошког развоја на промене у друштву, економији и природном окружењу; 	<p>ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ</p>	<p>Свет у рату – узроци, међународне кризе, сукоби и освајачка политика тоталитарних држава; почетак и ток рата, зарађене стране, савезништва, фронтови, најважније операције, нови начини ратовања; ратна свакодневи страдање цивила и ратни злочини; крај рата, победа антифашистичке коа Југославија и српски народ у рату – улазак у рат, војни пораз, окупација, подела, квислиншке творевине; геноцид и злочини; устанак, антифашисти борба и грађански рат; војне операције, живот у рату.</p> <p>Последице рата – људски и материјални губици; демографске и друш промене, миграције; уништавање културног наслеђа; суђења за ратне зло стварање ОУН.</p> <p>Истакнуте личности: Френклин Рузвелт, Винстон Черчил, Јосиф Стаљин, Адолф Хитлер, Бенито Мусолини, цар Хирохито, Франциско Франко, Мао Цедунг, Ана Франк, Петар II Карађор Драгољуб Михаиловић, Јосип Броз, Милан Недић, Анте Павелић, Диана Будисављевић.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - образложи утицај различитих друштвено-економских система на свакодневни живот људи, анализирајући дате примере; - препозна како су културне интеракције, и сарадња различитих етничких и социјалних група утицали на политички, друштвени и привредни живот; - наведе примере утицаја спортских и уметничких достигнућа на обликовање савременог друштва; - идентификује узроке, 	<p>СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСК ОЈДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА</p>	<p>Свет после Другог светског рата – блоковска подела, трка у наоружањ глобална димензија хладног рата, ратна жаришта и кризе, деколонизација европске интеграције, покрети еманципације – покрети за женска и мањинска права, антиратни и ант покрети; научна достигнућа, освајање свемира, медији, популарна кул Југославија и српски народ после Другог светског рата – изградњанов државног и друштвеног уређења, једнопартијски систем, однос власти политичким противницима, међународни положај, економске и култур прилике, самоуправљање, несврстаност; свакодневица, популарна кул нове тенденције у култури.</p> <p>Истакнуте личности: Џон Кенеди, Никита Хрушчов, Махатма Ганди, Мартин Лутер Кинг, Роза Паркс, Нелсон Мандела, Голда Меир, Енди Ворхол, Јосип Броз, Александар Ранковић, Милован Ђилас, Иво Андри Милош Црњански, Александар Петровић, Мира Траиловић, Душан Ковачевић.</p>

елементе и последице историјских сукоба и ратова и дискутује о могућим начинима превенцијеконфликата;

- објасни значење појмова геноцид и Холокауст;
- изведе закључке о узроцима, току и последицама ратова условљених распадом СФРЈ користећи изворе различитог порекла и сазнајне вредности;
- изрази ставове, засноване на историјским аргументима, уважавајући мишљење саговорника;
- препозна пропаганду, стереотипе и идеолошку позицију у историјском извору и формулише став који се супротставља манипулацији;
- критички се односи према информацијама из медија користећи се историјским знањима и вештинама;
- анализира историјске догађаје и појаве на основу доступног аудио-визуелног изворног материјала;
- осмисли, спроведе и презентује резултате истраживања заснованог на одабраним историјским изворима и

**СВЕТ, ЕВРОПА,
СРПСКА
ДРЖАВА И
НАРОД У
САВРЕМЕНИМ
ПРОЦЕСИМА**

Свет после хладног рата – пад Берлинског зида; слом комунизма у Евр
распад СССР-а, нова политичка карта Европе, стварање Европске униј
доминација САД, локални конфликти и интервенције великих сила,
процеси глобализације, Четврта
индустријска револуција (дигитални медији, интернет, друштвене мре
мобилна телефонија), претња тероризма, миграције, савремени култур
покрети.

Српски народ на крају 20. и почетком 21. века – криза СФРЈ
80-тих година, међунационалне тензије, увођење вишестраначког
политичког система, распад СФРЈ, грађански рат и стварање нових др
интернационализација сукоба и међународне интервенције, економске
прилике и свакодневни живот, ратни злочини, страдање цивилног
становништва, разарање културног наслеђа, НАТО агресија на СРЈ,
последице ратова, политичке промене 2000. године, Република Србија
самостална држава,

питање статуса Косова и Метохије, односи у региону, српски народ у
дијаспори и региону, процес придруживања Европској унији, култура
спорт.

Истакнуте личности: Роналд Реган, Михаил Горбачов, Маргарет Тачер
Гејтс, Владимир Путин, Ангела Меркел, Слободан Милошевић, Фрањ
Туђман, Алија Изетбеговић, Зоран Ђинђић, Војислав Коштуница.

<p>литератури, користећи ИКТ;</p> <ul style="list-style-type: none"> - образложи смисао неговања сећања на важне догађаје и личности из историје савременог доба; - истражи меморијалне споменике у локалној средини и учествује у организовању и спровођењу заједничких школских активности везаних за развој културе сећања; - покаже одговоран однос према културно-историјском наслеђу сопственог и других народа; - уочи одраз историјских догађаја и појава у књижевним и уметничким делима; - препозна историјску димензију политичких, културних и технолошких промена у 		
---	--	--

Кључни појмови садржаја: Октобарска револуција, Версајски уговор, Друштво народа, тоталитаризам, диктатуре, комунизам, фа-шизам, нацизам, социјализам, антифашизам, антисемитизам, милитаризам, Други светски рат, гето, Холокауст, геноцид, Аушвиц, Јасе- новац, Организација Уједињених нација, феминизам, шовинизам, ксенофобија, репресија, пацифизам, деколонизација, људска права, националне мањине, дискриминација, демократија, тероризам, хладни рат, атомска енергија, глобализација, миграције, југословенска идеја, југословенска држава, Република Србија, транзиција, дигитална револуција, популарна култура.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм је конципиран тако да су уз дефинисане исходе за крај разреда и кључне појмове, за сваку од пет тематских целина

(ОСНОВИ ПРОУЧАВАЊА ПРОШЛОСТИ; ЕВРОПА, СВЕТ И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА; ДРУГИ СВЕТСКИ РАТ; СВЕТ, ЕВРОПА И СРПСКИ НАРОД У ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ДРЖАВИ У ПЕРИОДУ ХЛАДНОГ РАТА и СВЕТ, ЕВРОПА, СРПСКА ДРЖАВА И НАРОД У САВРЕМЕНИМ ПРОЦЕСИМА), дати и садржаји.

Приступ настави заснован на процесу и исходима учења под-разумева да ученици развијају не само основна знања, већ да их искористе у развоју вештина историјског мишљења и изградњи ставова и вредности. Програм наставе и учења, у том смислу, нудисадржински оквир, а наставник има могућност да изабере и неке додатне садржаје уколико сматра да су примерени средини у којој

ученици живе, или да одговарају њиховим интересовањима (програм се, на пример, може допунити и садржајима из прошлости завичаја, чиме се код ученика постиже јаснија представа о историјској и културној баштини у њиховом крају – археолошка налазишта, музејске збирке). Сви садржаји су дефинисани тако да буду у функцији остваривања исхода предвиђених програмом. Наставник има значајан простор за избор и повезивање садржаја, метода наставе и учења и активности ученика.

Важна карактеристика наставе и учења усмерених на остваривање исхода је та да су фокусирани на учење у школи. Ученик треба да учи:

- *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из Историје и других предмета;
- *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима;
- развијањем плана решавања задатог проблема;

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и садржаја, наставник најпре креира свој годишњи план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Од њега се очекује и да, у фази планирања и писања припреме за час, дефинише исходе за сваку наставну јединицу. При планирању треба имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Наставник за сваки час планира и припрема средства и начине провере остварености пројектованих исхода. У планирању и припремању наставе и учења, наставник планира не само своје, већ и активности ученика на часу. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Ученици у осми разред улазе са знањем о основним историјским појмовима, са одређеним животним искуствима и уобличеним ставовима и на томе треба пажљиво градити нова знања, вештине, ставове и вредности.

Наставник има слободу да сам одреди распоред и динамику активности за сваку тему, уважавајући циљ учења предмета и дефинисане исходе. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Између исхода постоји повезаност и остваривање једног исхода доприноси остваривању других исхода. Многи од исхода су процесни и представљају резултат кумулативног дејства образовно-васпитног рада, током дужег временског периода и обраде различитих садржаја.

Битно је искористити велике могућности које Историја као наративни предмет пружа у подстицању ученичке радозналости, која је у основи сваког сазнања. Наставни садржаји треба да буду представљени као „прича” богата информацијама и детаљима, не зато да би оптеретили памћење ученика, већ да би им историјски догађаји, појаве и процеси били предочени јасно, детаљно, живој динамично. Посебно место у настави историје имају питања, како она која поставља наставник ученицима, тако и она која долазе од ученика, подстакнута оним што су чули у учионици или што су сазнали ван ње користећи различите изворе информација. Добро осмишљена питања наставника имају подстицајну функцију за развој историјског мишљења и критичке свести. У зависности од циља који наставник жели да оствари, питања могу имати различите функције, као што су: фокусирање пажње на неки садржај или аспект, подстицање поређења, трагање за појашњењем. Учење историје би требало да помогне ученицима у стварању што јасније представе не само о томе

„како је уистину било”, већ и зашто се нешто десило и какве су последице из тога проистекле. Да би схватио догађаје из прошлости, ученик треба да их „оживи” у свом уму, у чему велику помоћ може пружити употреба различитих историјских текстова, карата и других извора историјских података (документарни и играни видео и дигитални материјали, музички експонати, илустрације), обилажење културно-историјских споменика и посете установама културе. Коришћење историјских карата изузетно је важно јер омогућава

ученицима да на очигледан и сликовит начин доживе простор на коме се неки од догађаја одвијао, помажући им да кроз време прате промене на одређеном простору. Веома важан аспект наставе историје представља и рад на историјским изворима. Када су садржаји програма за осми разред у питању, велики значај, поред писаних и визуелних, имају и усмени извори, односно сведочанства. Због тога би требало осмислити наставни процес на такав начин да се, у оквиру пројектне наставе или елементарног истраживања, повежу ученици савременици историјских догађаја, чиме би се омогућило пропитивање и изучавање рецентне прошлости.

Треба искористити и утицај наставе Историје на развијање језичке и говорне културе (вештине беседништва), јер историјски садржаји богате и оплемењују језички фонд ученика. Неопходно је имати у виду и интегративну функцију Историје, која у образовном систему, где су знања подељена по наставним предметима, помаже ученицима да постигну целовито схватање о повезаности и условљености географских, економских и културних услова живота човека. Пожељно је избегавати фрагментарно и изоловано учење историјских чињеница јер оно има најкраће трајање у памћењу и најслабији трансфер у стицању других знања и вештина. У настави треба, кад год је то могуће, примењивати иновирани дидактичке методе и стратегије, при чему се истиче концепт мулти-перспективности. Одређене теме, по могућности, треба реализовати са одговарајућим садржајима из сродних предмета, а посебну пажњу треба посветити оспособљавању ученика за ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија (употреба интернета, прављење презентација, коришћење дигиталних аудио--визуелних материјала и израда реферата). У осмом разреду изучава се период савремене историје, што подразумева и обраду многих осетљивих, па и противуречних, односно контроверзних тема, о којима не постоји консензус у научним круговима и јавности. То су теме које су присутне свакодневно у информативним и документарним програмима, на интернету, о њима говоре политичари, јавне личности и новинари. Такве темесу честосаставни део породичне историје и личних наратива, што додатно увећава њихову актуелност. Ученици су изложени различитим тумачењима историјских догађаја и због тога је нарочито важно код њих развијати критички однос према информацијама које им се нуде. Овладавање том вештином наводи се и у образовним стандардима, а у оквиру програма спомиње се у циљу предмета, као и у појединим исходима за крај разреда. Због тога би једна од најбитнијих компетенција успешног наставника била да зна како да код ученика подстиче критичко и историјско мишљење, што би ученицима омогућило развијање хуманистичких вредности заснованих на толеранцији, уважавању различитости и поштовању другог. На крају основног образовања и васпитања ученици треба да буду оспособљени да аргументовано анализирају противуречности, да се децентрирају (сагледају и уважавају туђи угао гледања на одређени историјски феномен), да уочавају сличности и различитости, постављају питања а нове информације лако повезују с постојећим знањима. На тај начин, ученици би били оспособљени да препознају пропаганду и активно учествују у разградњи предрасуда и стереотипа с којима се свакодневно сусрећу. Такав приступ омогућио би им аутономни и рационални однос према информацијама и додатно олакшао промишљање и доношење аргумендованих закључака и судова.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Праћење напредовања започиње иницијалном проценом нивоа на коме се ученик налази и у односу на шта ће се процењивати његов даљи рад. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а ученике треба оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредаку остваривању исхода предмета, као и напредак других ученика. Сваки наставни час и свака активност ученика су, у том смислу, прилика за регистровање напретка ученика и упућивање на даље активности.

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процес и продукти учења. У вредновању наученог, поред усменог испитивања, користе се и тестови знања. У формативном оцењивању се користе различити инструменти, а избор зависи од врсте активности која се вреднује. Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, може се обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање).

ГЕОГРАФИЈА

Циљ учења Географије је да ученик појмовно и структурно овлада природно-географским, демографским, насеобинским, политичко-географским, економско-географским, интеграционим и глобалним појавама и процесима у Србији и свету уз неговање вредности мултикултуралности и патриотизма.

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ / ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> - учествује у предлагању и реализацији истраживачког пројекта у локалној средини; - анализира тематске карте и статистичке податке и графички их приказује; - одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; - анализира карактеристике 	<p style="text-align: center;">ГЕОГРАФСКИ ПОЛОЖАЈ, ГРАНИЦЕ И ВЕЛИЧИНА ТЕРИТОРИЈЕ СРБИЈЕ</p>	<p>Југоисточна Европа, интеграциони и дезинтеграциони процеси. Географски положај Србије.</p> <p>Историјско-географски развој Србије. Символи Србије.</p> <p>Границе и проблеми пограничних крајева.</p>

граница и пограничних крајева Србије;

- опише узроке и последице геотектонских процеса на територији Србије;
- класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне;
- анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије;
- класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије;
- наводи начине коришћења вода Србије;
- препознаје ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у случају природних непогода;
- доведи у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора;
- објашњава популациону динамику становништва Србије: кретање броја становника, природни прираштај и миграције;
- изводи закључке о утицају популационе динамике на структуре становништва у нашој земљи;
- изводи закључке о важности предузимања мера популационе

ФИЗИЧКО-ГЕОГРАФСKE ОДЛИКЕ СРБИЈЕ

Геотектонски процеси на територији Србије.
Сеизмизам Србије.

Тектонски облици рељефа.

Падински процеси и рељеф настао деловањем воде. Рељеф настао деловањем леда, ветра и човека.

Утицаји ерозивних и акумулативних процеса на човека. Климатски фактори и елементи.

Климатске области у Србији.

Подземне воде Србије.

Реке Србије.

Језера Србије.

Заштита вода и заштита од вода.
Земљишта Србије.

Распрострањеност биљног и животињског света.

- политике;
- израђује и анализира графичке приказе структура становништва;
- објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи;
- уз помоћ карте Србије и других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и размештај привредних делатности у нашој земљи;
- доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи;
- препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине;
- описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и означава их на карти;
- процењује важност очувања природне и културне баштине Србије;
- објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету.

**ДРУШТВЕНО-ГЕОГРАФСKE
ОДЛИКЕ СРБИЈЕ**

Кретање броја становника и њихов просторни размештај.
Природно кретање.

Миграциони процеси. Структуре становништва. Демографски проблеми и популациона политика.

Прва насеља у Србији. Село и рурални процеси.
Градови.

Урбанизација и проблеми урбаног развоја. Београд.

Природни ресурси и привредни развој.

Друштвени услови привредног развоја и промене у структури привреде.

Пољопривреда и географски простор.
Индустрија и географски простор.

Саобраћај и географски простор. Туризам и трговина.

Делатности кварталног сектора.

<p>ПРИРОДНА И КУЛТУРНА БАШТИНА СРБИЈЕ</p>	<p>Природна баштина Србије. Културна баштина Србије. Светска баштина под заштитом Унескоа у Србији.</p>
<p>ГЕОГРАФИЈА ЗАВИЧАЈА</p>	<p>Појам и географски положај завичаја. Природне карактеристике. Друштвене карактеристике.</p>
<p>СРБИ У РЕГИОНУ И ДИЈАСПОРИ</p>	<p>Срби у Црној Гори. Срби у БиХ – Република Српска. Срби у Хрватској. Срби у осталим суседним државама. Срби у дијаспори.</p>

Кључни појмови садржаја: географски положај, границе и величина територије Србије, физичко-географске одлике Србије, друштвено-географске одлике Србије, природна и културна баштина Србије, географија завичаја, Срби у региону и дијаспори.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКООСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм оријентисан на процес и исходе учења наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању процеса наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика, учбенике и друге наставне материјале које ће користити, техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже, ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Полазећи од датих исхода и препоручених садржаја, образовних стандарда за крај обавезног образовања, циљева и исхода образовања и васпитања, кључних компетенција за целоживотно учење, предметних и општих међу-предметних компетенција, наставник најпре креира свој годишњи (глобални) план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Наставник има слободу да сам одреди број часова за датете теме у годишњем плану.

Предметни исходи су дефинисани на нивоу разреда у складу са ревидираном Блумовом таксономијом и највећи број њих је на нивоу примене. Редослед исхода не исказује њихову важност јер су сви од значаја за постизање циља предмета. Од наставника се очекује да операционализује дате исходе у својим оперативним плановима за конкретну тему, тако да тема буде једна заокружена целина која укључује могућа међупредметна повезивања. У фази планирања и писања припреме за час наставник дефинише циљ и исходе часа.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Дати садржаји су препоручени и распоређени у шест тематских целина: *Географски положај, границе и величина територије Србије; Физичко-географске одлике Србије; Друштвено-географске одлике Србије; Природна и културна бајтина Србије; Географска завичаја; Срби у региону и дијаспори.*

Географски положај, границе и величина територије Србије

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да одреди географски положај Србије и доведе га у везу са историјско-географским развојем; анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије, потребно је објаснити етимолошко значење термина Србија, симболе отаџбине, детерминанте и компоненте географског положаја, њене границе, облик и величину територије. На почетку наставне теме, указати на то да на географски положај Србије утиче поливалентност, контактност и транзитност њене територије у смислу спајања и прожимања различитих елемената географског простора, који су одговорни за развој, организацију, функционисање и трансформацију територије. Објаснити да судетерминанте и компоненте географског положаја, мењајући кроз историју неке од функција, утицале на промене значаја коју је Србија имала у историји и коју има данас. Објаснити ученицима да географски положај Србије може бити апсолутан и релативан. Истаћи да је апсолутан географски положај Србије егзактан јер суу питању географске координате (математичко-географске) и природни фактори. На основу тога издвојити две компоненте апсолутног географског положаја: математичко-географску и физичко-географску. Такође, издвојити и компоненте релативног географског положаја: културно-географску, политичко-географску, саобраћајно-географску и економско-географску. Објаснити ученицима да је територија Србије повезана и интегрисана, да њена тродимензионалност подразумева копно, ваздушни простор изнад копна и Земљину унутрашњост испод копна, као и да је њен квалитет дефинисан*

економским параметрима који зависе од квалитета и квантитета природних ресурса, као што су на пример, плодност земљишта, рудно богатство, однос обрадивих и необрадивих површина и биолошка разноврсност.

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да анализира карактеристике граница и пограничних крајева Србије*, важно је издвојити граничне прелазе Србије према суседним државама и објаснити централно језгро – колевку државне идеје, центар интеграције и фактор кохезије њене територије. Овај садржај треба реализовати у складу са одговарајућим садржајима из историје. Пожељно је избегавати фрагментарно учење историјских чињеница везаних за промене величине територије Србије јер то има најкраће трајање у памћењу, већ их треба повезати са утицајем историјских догађаја на савремени географски развој, чиме се постиже најјачи трансфер у стицању других знања и вештина. Поред тога, објаснити како различите историјске околности и економска развијеност утичу на динамичне промене у географском простору Србије. У циљу подстицања толеранције код ученика, указати на постајање различитих етничких и културних група у пограничним територијама Србије.

Оспособити ученике да израђују тематске карте о *Географском положају, границама и величини територије Србије* користећи неке карте, на којима се могу издвојити различити садржаји везани за ову наставну тему.

Физичко-географске одлике Србије

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да опише уз-роке и последице геотектонских процеса на територији Србије*, кључно је да у светлу теорије литосферних плоча ученик опише геотектонски положај и геотектонску рејонизацију Србије сагледавањем односа Евроазијске и Афричке литосферне плоче, објасни механизме настанка и обликовања рељефа на простору Србије и именује значајне морфоструктурне облике рељефа у Србији. Даљом операционализацијом исхода ученик ће бити у стању да препозна и наведе облике рељефа који настају тектонским покретима и вулканизмом, објасни процес настанка земљотреса и наведе најугроженије зоне и изведе закључке о појави савременог сеизмизма као и одсуство активног вулканизма на територији Србије. Наставници могу упознати ученике са мрежом сеизмолошких станица Србије и различитим начинима прикупљања података о турској активности на подручју Србије у реалном времену, размени података са земљама у окружењу и компјутерским програмима за аутоматско лоцирање и извештавање.

Исход: *ученик ће бити у стању да класификује облике рељефа на територији Србије и именује репрезентативне*. Кроз овај исход ученика треба упознати са генетским и основним морфолошким типовима рељефа као и њиховом распрострањеношћу уз помоћ географске карте Србије. Исход је остварен уколико је ученику стању да опише деловање унутрашњих и спољашњих сила на постанак и обликовање рељефа Србије, да наведе и опише примере облика рељефа помоћу географске карте, графичких приказа и фотографија.

Исход: *анализира утицај климатских фактора и климатских елемената на климу Србије*. За остваривање овог исхода неопходно је да ученик самостално користи климатолошке податке којима се односе на температуру и падавине изабраног места. Климатолошки подаци могу се преузети из метеоролошких годишњака који су доступни на сајту Републичког хидрометеоролошког завода Србије (РХМЗС). Да би анализирао просторну и временску дистрибуцију наведених података, неопходно је да самостално конструише климадијаграме бар два места између којих постоји значајна разлика у надморским висинама. Поред ових климатских елемената, ученика треба упознати и са ветровима и инсолацијом. Просторну и временску

дистрибуцију температура, падавина и ветрова треба повезати са климатским факторима који условљавају њихово формирање. Као последица просторне и временске дистрибуције вредности климатских елемената на простору Србије издвајају се одређене климатске области. Да би се исход остварио, неопходно је да ученик: наведе климатске елементе, опише просторну и временску дистрибуцију температуре ваздуха и падавина на територији Србије, наведе и оцени значај климатских фактора, издвоји климатске области на територији Србије.

Да би се остварио исход: *класификује и описује својства водних објеката користећи карту Србије и наводи начине коришћења вода Србије*, ученику би требало указати на постанак, еволуцију распрострањеност река, језера, подземних вода и термоминералних извора на територији Србије. Упознати га са основним хидрографским карактеристика река Србије, чије груписање би се извршило према припадајућем морском сливу. Анализа водних режима, на најједноставнијем нивоу, подразумевала би уочавање максималних и минималних водостаја и протицаја на рекама, као и фактора који доводе до њихове појаве. Ученик треба да опише стања екстремних водостаја и протицаја (сува речна корита, поплава) као и последице које оне остављају на човека, привреду и животну средину. Да би се остварио исход, неопходно је да ученик: наведе највеће реке Црноморског, Јадранског и Егејског слива, процени време појаве минималних и максималних водостаја на рекама, разликује језера по начину постанка, опише еволуцију језерских басена, лоцира термоминералне изворе, опише врсте и значај подземних вода за водоснабдевање, утврди везу између доступности воде и лоцирања одређених привредних делатности и објеката.

Да би се постигао исход: *препознаје ефекте утицаја физичко-географских процеса на човека и адекватно реагује у случају природних непогода*, наставник ставља акценат на интеракцију природе и друштва и указује ученицима да се људско друштво не може посматрати независно од природног окружења. За ученика је важно да зна шта доводи до формирања природне непогоде, да ли и како човек може да стимулише њено формирање, где су природне непогоде распрострањене на простору Србије, као и да зна како да поступи у случају да је изложен њиховом дејству. Уз помоћ наставника, родитеља као и самосталног прикупљања података ученик треба да се упозна са природним непогодама које се дешавају, могу се десити или су се десиле у његовом непосредном окружењу: простори у Србији

изложени дејству земљотреса, клизишта, одрона, атмосферских непогода (олуја, град, екстремне температуре), полава и бујица.

Да би се постигао исход: *доведе у везу распрострањеност биљних и животињских врста и физичко-географске карактеристике простора*, кључно је објаснити да су ареали биљних и животињских врста детерминисани рељефом, земљиштем, климом, присуством воде и другим факторима. Неопходно је да ученици сагледају просторну дистрибуцију животињских врста, травнатих области, шумских ареала и њихов састав, као и ефекте које остварују у интеракцији са осталим природним и друштвеним објектима у простору. Да би се овај исход остварио, потребно је да ученик: наведе основне типове земљишта, разликује вертикални и хоризонтални распоред вегетације, класификује фауну у односу на тип средине (фауна копнених вода, фауну копна; шумска и нешумска подручја), наведе како људске активности утичу на фрагментацију и смањење ареала биљних и животињских врста и појаву ендемских врста.

Друштвено-географске одлике Србије

У оквиру области/теме *Друштвено-географске одлике Србије* предвиђено је да се обрађују садржаји о становништву, насељима и привреди Србије. Њима се продубљују ученичка знања из области друштвене географије која су стекли у шестом разреду основног образовања и васпитања и иста примењују у конкретном просторном контексту, Републици Србији и локалној средини.

За достизање исхода: *ученик ће бити у стању да објашњава популациону динамику становништва Србије*, акценат треба ставити на објашњење кретања броја становништва по подацима пописа (предлог је да временски обухват буде након Другог светског рата), природног прираштаја и миграција. Наставници треба да упознају ученике са изворима података о становништву (попис, матична статистика, други извори) и да их науче како се ови подаци користе и тумаче. Веома је важно да се у том смислу оствари корелација са наставом историје (ратови, историјске миграције, итд.). Тамо где постоје техничке могућности, ученици могу да користе пописне податке у електронском облику доступне на интернет сајту Републичког завода за статистику, да део тих података представљају на тематским картама, графички и табеларно.

Наведени исход се операционализује кроз проверу остварености следећих исхода код ученика: наводи изворе података о становништву, наводи компоненте демографског развоја, проналази податке о броју становника, наталитету, морталитету, миграцијама становништва Србије и локалне средине, објашњава временску и просторну динамику становништва Србије и локалне средине, користи тематске карте и графичке приказе у објашњавању популационе динамике становништва Србије и локалне средине, приказује на тематским картама, графичким приказима и табеларно популациону динамику становништва Србије и локалне средине.

Достизање исхода: *изводи закључке о утицају популационе динамике на структуре становништва у нашој земљи*, непосредно се надовезује на реализацију претходног исхода. Овде је неопходно да ученик увиди како се (макро) регионалне тенденције у природном прираштају и миграцијама одражавају на биолошке, економске и социјалне структуре становништва Србије. Наведени исход се операционализује кроз

проверу остварености следећих исхода: ученик наводи биолошке, економске и социјалне структуре становништва, ученик објашњава утицај рађања и умирања на биолошке, економске и социјалне структуре становништва у Србији и локалној средини, ученик објашњава утицај досељавања и одсељавања на структуре становништва у Србији, ученик објашњава промене у структурама становништва Србије и локалне средине као резултат садејства природног кретања и миграција.

Исход *израђује и анализира графичке приказе структура становништва* јако је важан у функционалном домену. Овде до изражаја долази захтев да ученик самостално проналази податке о структурама становништва који су доступни у аналогном и дигиталном облику те да их на часовима и код куће за домаће задатке приказује у виду полно-старосних пирамида, графикона, дијаграма и тематских карата (картодијаграма). Садржаји везани за овај исход могу се реализовати применом различитих облика рада (индивидуални, рад у пару, рад у групи) и своју пуну примену проналазе у изради истраживачких пројеката, најбоље везано за локалну средину.

Исход *ученик изводи закључке о важности предузимања мера популационе политике* даље се надовезује на претходне. Ученици на овом узрасту већ имају и интуитивна и појмовна знања о броју, кретању (природном прираштају, миграцијама) и структурама становништва и способни су да увиђају последице смањења броја становника, исељавања људи из села и мањих градова, интензивног прилива становништва у Београд, исељавања у иностранство, итд. Ова тематика је интересантна за организацију дебата и дискусија, трибина и радионица које би могле да се организују у сарадњи са експертима из локалне заједнице (лекари, социјални радници, психолози, демографи, запослени у јединицама локалне самоуправе задужени за социјална питања, итд.).

Наведени исход се операционализује тако да ће ученик бити у стању да: дефинише појам популационе политике; наводи различите типове популационе политике; објашњава којим популационим политикама се решавају различити демографски проблеми; предлаже примену мера популационе политике с обзиром на актуелне демографске проблеме у Србији и локалној средини.

Достизање исхода: *објашњава утицај природних и друштвених фактора на настанак, развој и трансформацију насеља у нашој земљи*, захтева да се са ученицима обраде садржаји везани за настанак насеља у нашој земљи, село и руралне процесе (депопулација, деаграризација, сенилизација, гашење сеоских насеља, псеудоурбанизација, итд.), основне одлике градова, њихове функције и гравитациони утицај, унутрашњу структуру градова и односе са околним простором. Неопходно је посебну пажњу посветити процесу урбанизације и главним урбаним проблемима. Ова целина се завршава упознавањем са Београдом, главним градом Србије, његовим географским положајем, историјско-географским функционалним развојем.

Наведени исход се операционализује тако да ће ученик бити у стању да: наводи насеља у нашој земљи; објашњава утицај природних и друштвених фактора који су довели до настанка и развоја првих градова у нашој земљи; дефинише и врши класификацију сеоских и градских насеља по различитим обележјима; описује процесе трансформације сеоских и градских насеља; објашњава условљеност процеса деаграризације и урбанизације; објашњава везу демографских и насеобинских процеса у Србији и локалној средини.

Исход: *уз помоћ карте Србије и свих других извора информација анализира утицај природних и друштвених фактора на развој и*

размештај привредних делатности у нашој земљи, доводи ученике у ситуацију да сами проналазе изворе информација о привреди наше земље и локалне средине, да их критички преиспитују, упоређују, уочавају временску динамику и просторне диспаритете економско- географских појава и процеса. Географска карта (општаи тематске карте) је овде незаобилазно наставно средство које ученици користе за извлачење географских закључака, али и за илустрацију резултата својих сазнања.

Исходи: доводи у везу размештај привредних делатности са квалитетом животне средине у нашој земљи и препознаје ефекте производње и коришћења различитих извора енергије на квалитет животне средине су најдиректније међусобно повезани. Од ученика се очекује да продубе постојећа и стекну нова знања о утицају пољопривреде, индустрије, саобраћаја, туризма и других привредних делатности на географски простор. Будући да су примери негативног утицаја човека на животну средину доминантни у односу на позитивне, те да се на истицању позитивног утицаја човека на животну средину инсистирало и у нижим разредима, овде је акценат стављен на примере рационалног коришћења енергетских извора и очувања животне средине. На овај начин ученици стичу целовиту слику о сличностима и разликама у функционисању привреде у свету и у нашој земљи, код њих се развија критичко и дивергентно мишљење, али и патриотска свест и интеркултуралност.

Природна и културна баштина Србије

Исход: описује репрезентативне објекте природне и културне баштине и означава их на карти. Уз помоћ карте и других расположивих извора информација ученици треба да анализирају просторну заступљеност природних и културних објеката у Србији. Остваривање исхода подразумева уочавање разлика културно--историјских целина градског и сеоског типа. Исход је остварљив ако ученик на карти одреди и лоцира заштићена природна и културна добра и наведе примере.

Исход: ученик ће бити у стању да процењује важност очувања природне и културне баштине Србије. Ученици кроз овај исход треба да формирају вредносне ставове и развију свест о неговању природних и културних добара. Организовањем посета манастирима, музејима, националним парковима изводе се закључци о важности националног и културног идентитета наше земље. Исход је остварљив ако ученик на немој карти различитим картографским методама представи степен заштите природних добара и истакне њихов значај.

Географија завичаја

За достизање овог исхода: ученик ће бити у стању да реализује истраживачки пројекат у локалној средини, препорука је да технике наставника буду усмерене на поучавање и учење путем открића које обухвата прикупљање података од локалног становништва и самостално посматрање објеката и процеса. Организација теренског рада подразумева истраживачки пројектни задатак где наставник у сарадњи са ученицима дефинише тему, циљ и задатак истраживања, објашњава наставне методе, дефинише хипотезе, израђује нацрт истраживања, описује фазе и ток реализације истраживања, одређује релевантне изворе информација, наводи начин обраде података и приказивање добијених резултата кроз вредновање и евалуацију пројекта.

Применом пројектне наставе развијају се међупредметне компетенције. Наставник је у обавези да на почетку школске године ученицима да јасна и прецизна упутства о начину реализације пројектне наставе.

Након припреме и реализације пројектне наставе ученици ће бити у стању да уоче значај сарадње у тиму за остваривање заједничких циљева, али и да процене сопствена постигнућа. Ученици су оспособљени да прикупљају, обрађују и презентују резултате истраживачког рада током свих фаза реализације пројекта, као и да презентују и промовишу продукте пројекта.

За достизање исхода: *реализује истраживачки пројекат у локалној средини*, неопходно је да ученик познаје методологију истраживачког рада:

- дефинише пројектни задатак;
 - прикупља податке из различитих извора и на терену;
 - обрађује податке, приказује их текстуално, табеларно и графички и доноси закључке;
 - представља резултате истраживачког рада;
 - описује и вреднује географски положај завичаја;
 - препознаје, наводи и именује облике рељефа и хидрографске објекте на простору завичаја, објашњава међузависност климе, земљишта и живог света;
 - истражује и утврђује специфичности природно-географских и друштвено-географских одлика завичаја и доводи их у к релацију;
 - објашњава утицај одређене структуре становништва на друштвено-економски развој завичаја;
 - наводи и описује природна богатства и објашњава утицај њиховог искоришћавања;
 - описује структуру привреде и наводи показатеље развијености одређених привредних делатности;
 - образлаже потребе заштите природне средине;
 - анализира и предлаже различите мере за унапређење завичаја;
 - примењује географска знања и вештине приликом решавања проблемских ситуација у свакодневном животу;
 - правилно наводи изворе литературе
- Срби у региону и дијаспори

Исход: *ученик ће бити у стању да објашњава утицај историјских и савремених миграција на размештај Срба у свету*, операционализујесе тако што ће ученик бити у стању да наведе државе и ентитете у којима живе припадници српског народа, наведе број припадника нашег народа у земљама бивше СФРЈ, региону и дијаспори, објасни узроке досељавања Срба у различитим историјским периодима, упореди економски, културни и политички положај Срба. Припадници нашег народа исељавали су се из Србије у прошлости у више таласа из различитих разлога (средњ вековна исељавања и сеобе, миграције пре Другог светског рата, послератна политичка емиграција, економска емиграција од шездесетих до деведесетих година XX века, таласи избеглица и савремена економска емиграција од деведесетих година до данас). Потребно је да се ученици осмог разреда упознају са тиме

колико припадника нашег народа живи на тлу бивше СФРЈ, у региону и дијаспори, када су се и зашто досељавали у те државе, какав им је економски, политички и културни статус, којим делатностима се баве, какав им је однос са већинским становништвом тих држава.

Закон о дијаспори и Србима у региону дефинише појмове *дијаспора* и *регион* као и државе које ти појмови обухватају.

Наведеним исходом и наставним садржајем којим се он достиже, достиже се васпитна димензија циља географије као наставног предмета што подразумева неговање вредности мултикултуралности и патриотизма. Етничку хетерогеност становништва Србије, као и вишевековно присуство Срба у региону и дијаспори, треба сагледавати као богатство које најбоље може да се сагледа усклопу наставног предмета географија.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење и процењивање резултата постигнућа ученика, а у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*. Праћење и вредновање ученика започиње иницијалном проценом нивоа знања на коме се ученик налази. Свака активност на часу служи за континуирану процену напредовања ученика. Неопходно је ученике стално оспособљавати за процену сопственог напретка у остваривању исхода предмета. Како ниједан од познатих начина вредновања није савршен, потребно је комбиновати различите начине оцењивања. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се учеда размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање на тај начин постаје мотивациони фактор за ученике. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

На почетку школске године наставници географије треба да направе план временске динамике и садржаја оцењивања знања и умења (процењивања постигнућа) ученика водећи рачуна о адекватној заступљености сумативног и формативног оцењивања. Будући да се у новим програмима наставе и учења инсистира на функци- оналним знањима, развоју међупредметних компетенција и пројектној настави, важно је да наставници на почетку школске године добро осмисле и са ученицима договоре како ће се обављати формативно оцењивање. У том смислу препоручује се наставницима да на нивоу стручних већа договоре критеријуме и елементе формативног оцењивања (активност на часу, допринос групном раду, израда домаћих задатака, кратки тестови, познавање географске карте...).

Рад сваког наставника састоји се од планирања, остваривања и праћења и вредновања. Важно је да наставник континуирано спроводи евалуацију и самоевалуацију процеса наставе и учења.

ФИЗИКА

Циљ: Циљ учења Физике јесте упознавање ученика са природним појавама и основним законима природе, стицање основе научне писмености, оспособљавање за уочавање и распознавање физичких појава и активно стицање знања о физичким феноменима кроз истраживање, усвајање основа научног метода и усмеравање према примени физичких закона у свакодневном животу и раду.

Годишњи фонд часова: **68 часова**

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕМА	САДРЖАЈИ
<p>По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> -повезује физичке величине које описују осцилације и таласе; – описује карактеристике звука, ултразвука и инфразвука и наводи примере примене ултразвука; – анализира примере одбијања и преламања светлости, тоталне рефлексије (огледала, сочива) и користи лупу и микроскоп; – демонстрира и објасни: осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу, осциловање жица и ваздушних стубова; – демонстрира и 	<p>ОСЦИЛАТОРНО И ТАЛАСНО КРЕТАЊ</p>	<p>Осцилаторно кретање (осциловање тела обешеног о опругу, осциловање куглице клатна). Појмови и величине којима се описује осциловање тела (амплитуда, период, фреквенција). Закон о одржању механичке енергије при осциловању тела. Механички таласи. Основни параметри којима се описује таласно кретање (таласна дужина, фреквенција, брзина). Звук. Карактеристике звука и звучна резонанција. Демонстрациони огледи. Осциловање куглице клатна и тела обешеног о опругу (у ваздуху и у течности). Осциловање жица и ваздушних стубова (ксилофон, различите затегнуте жице, једнаке стаклене флаше са различитим нивоима воде). Одакле долази звук (гумено црево са два левка, канап и две пластичне чаше...). Таласи (таласна машина или када). Демонстрација звучне резонанције променом висине ваздушног стуба (дужа стаклена цев са водом) Лабораторијска вежба 1. Мерење периода осциловања клатна или периода осциловања тега на опрузи 2. Одређивање убрзања Земљине теже помоћу математичког клатна</p>

<p>објасни: појаву сенке, функционисање ока и корекцију вида; – примењује превентивне мере заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу; – демонстрира узајамно деловање наелектрисаних тела и објасни од чега оно зависи; – прикаже и опише електрично поље, израчуна силу којом поље делује на наелектрисање и повеже електрични напон и јачину електричног поља; – објасни провођење струје кроз метале, течности и гасове и упореди</p>	<p>СВЕТЛОСНЕ ПОЈАВЕ</p>	<p>Карактеристике светлости. Праволинијско простирање светлости (сенка и полусенка, помрачење Сунца и Месеца). Закон одбијања светлости. Равна и сферна огледала и конструкција ликова предмета. Брзина светлости у различитим срединама. Индекс преламања и закон преламања светлости. Тотална рефлексација. Преламање светлости кроз призму и сочива. Одређивање положаја ликова код сочива. Оптички инструменти. Лупа и микроскоп. Демонстрациони огледи. Сенке. Хартлијева плоча за илустровање закона о одбијању и преламању светлости. Преламање светлости (штапић делимично урођен у чашу с водом, новчић у чаши са водом и испод ње). Преламање беле светлости при пролазу кроз призму. Преламање светлости кроз сочиво, око и корекција вида (оптичка клупа, геометријска оптика на магнетној табли, стаклена флаша са водом као сочиво). Лупа и микроскоп. Лабораторијске вежбе 1. Провера</p>
<p>отпорности металних проводника на основу њихових карактеристика; – наводи и користи различите изворе електричне струје (EMS) и зна да их разврста ради рециклаже; – познаје основне елементе електричног кола и уме да их повеже, изабере одговарајући опсег мерног инструмента и мери јачину струје и напон, одређује вредност отпорности редно и паралелно везаних отпорника и резултате прикаже табеларно и графички; – описује ефекте који се</p>	<p>ЕЛЕКТРИЧНО ПОЉЕ</p>	<p>закона одбијања светлости коришћењем равног огледала. 2. Одређивање жижне даљине сабирног сочива.</p> <p>Наелектрисавање тела. Елементарна количина наелектрисања. Закон о одржању количине наелектрисања. Узајамно деловање наелектрисаних тела. Кулонов закон. Електрично поље (линије сила, хомогено и нехомогено поље). Рад силе електричног поља. Напон. Веза напона и јачине хомогеног електричног поља. Електричне појаве у атмосфери. Демонстрациони огледи. Наелектрисавање чврстих изолатора и проводника. Електрофор, електрично клатно и електроскоп. Линије сила електричног поља (перјанице, гриз у ричиновом уљу и јаком електричном пољу). Фарадејев кавез. Антистатичке подлоге. Инфлуентна машина. Мехури сапунице у електричном пољу. Модел громобрана.</p>

<p>испољавају при протицању електричне струје; – описује узајамно деловање два паралелна проводника са струјом, деловање магнетног поља на струјни проводник и принцип рада електромагнета и електромотора; – објасни принцип рада компаса и природу Земљиног магнетног поља; – користи компас и апликације за паметне телефона за оријентацију у природи; – препозна основна својства наизменичне струје, израчуна потрошњу електричне енергије у домаћинству и да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу; – решава квалитативне, квантитативне и графичке задатке из сваке наведене области; – објасни</p>	<p>ЕЛЕКТРИЧНА СТРУЈА</p>	<p>Електрична струја (једносмерна, наизменична). Услови за настајање електричне струје и извори струје (EMS). Мерење електричне струје и напона. Електрична отпорност проводника. Проводници и изолатори. Омов закон за део струјног кола. Рад и снага електричне струје. Цул-Ленцов закон. Омов закон за цело струјно коло. Везивање отпорника. Електрична струја у течностима и гасовима. Мере заштите од електричне струје (жива бића, објекти и електрични уређаји). Демонстрациони огледи. Демонстрациони амперметар у струјном колу. Регулисање електричне струје у колу реостатом и потенциометром. Графитна мина (оловке) као потенциометар. Мерење електричне отпорности омметром. Загревање проводника при протицању електричне струје. Протицање електричне струје у воденом раствору кухињске соли. Лимун као батерија. Пражњење у Гајслеровим цевима помоћу Теслиног трансформатора. Лабораторијске вежбе 1. Зависност електричне струје од напона на отпорнику (таблични и графички приказ зависности). 2. Одређивање електричне отпорности отпорника у колу помоћу амперметра и волтметра. 3. Мерење електричне струје и напона у колу са серијски и паралелно повезаним отпорницима и одређивање еквивалентне отпорности.</p>
<p>структуру атомског језгра и нуклеарне силе; – опише радиоактивност, врсте зрачења, радиоактивне изотопе, познаје њихово дејство, примену и мере заштите; – разликује фисију и фузију и наводи могућности њихове примене.</p>	<p>МАГНЕТНО ПОЉЕ</p>	<p>Магнетно поље сталних магнета. Магнетно поље Земље. Магнетно поље електричне струје. Дејство магнетног поља на струјни проводник. Допринос Николе Тесле и Михајла Пупина развоју науке о електромагнетним појавама и њиховој примени. Демонстрациони огледи. Линије сила магнетног поља потковичастог магнета и магнетне шипке. Магнетна игла и школски компас. Ерстедов оглед. Електромагнет. Узајамно деловање два паралелна проводника кроз које протиче струја.</p>

	ЕЛЕМЕНТИ АТОМСКЕ И НУКЛЕАРНЕ ФИЗИКЕ	Структура атома (језгро, електронски омотач). Нуклеарне силе. Природна радиоактивност. Радиоактивно зрачење (алфа, бета и гама зраци) и њихово дејство на биљни и животињски свет. Заштита од радиоактивног зрачења. Вештачка радиоактивност. Фисија и фузија. Примена нуклеарне енергије и радиоактивног зрачења. Демонстрациони оглед. Детекција присуства радиоактивног зрачења. (школски ГајгерМилеров бројач)
		Значај физике за развој других природних наука Допринос физике развоју савремене медицине (ултразвук, ЕКГ, скенер, магнетна резонанција, Гама нож...) Физика и савремене технологије
	ФИЗИКА И САВРЕМЕНИ СВЕТ	(интернет, мобилна телефонија, даљинско управљање, нанофизика...)

Кључни појмови садржаја: осцилације, таласи, звук, светлост, електрично поље, магнетно поље, електрична струја, атом, атомскојезгро, радиоактивност.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА Полазна одређења при дефинисању исхода и конципирању програма физике били су усвојени Стандарди образовних постигнућа ученика у основној школи. Исходи представљају описинтегрисаних знања, вештина и ставова које ученик стиче у процесу остваривања наставе у пет области предмета: Сила и кретање, Кретање тела под дејством силе теже. Силе трења, Равнотежа тела, Механички рад и енергија. Снага, Топлотне појаве. Обнављање дела градива из шестог разреда, које се односи на равномерно праволинијско кретање, силу као узрок промене стања тела и инертност тела, треба да послужи као увод и обезбеди континуитет. Ученици седмог разреда треба да наставе са учењем основних појмова и закона физике на основу којих ће разумети појаве у природи и значај физике у образовању и свакодневном животу. Они треба да стекну основу за праћење програма физике у следећим разредима. Полазна одређења утицала су на избор програмских садржаја и метода логичког закључивања, демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, оријентисаних на очекиване

исходе. Из физике као научне дисциплине одабрани су они садржаји које на одређеном нивоу, у складу са образовним стандардима и исходима, могу да усвоје сви ученици седмог разреда.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА При планирању наставног процеса наставник, на основу дефинисаног циља предмета, исхода и образовних стандарда, самостално планира број и редослед часова обраде и осталих типова часова, као и методе и облике рада са ученицима. Редослед проучавања појединих тема није потпуно обавезујући. Наставник може у одређеној мери (водећи рачуна да се не наруши логичан след учења физике) прерасподелити садржаје према својој процени. Улога наставника је да при планирању наставе води рачуна о саставу одељења и резултатима иницијалног теста, степену опремљености кабинета за физику, степену опремљености школе (ИТ опрема, библиотека,...), уџбенику и другим наставним материјалима које ће користити. Полазећи од датих исхода и садржаја наставник најпре креира свој годишњи глобални план рада из кога ће касније развијати своје оперативне планове. Исходи дефинисани по областима олакшавају наставнику даљу операционализацију истих на ниво конкретне наставне јединице. Од њега се очекује да за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за остале исходе потребно више времена и више различитих активности. Од метода логичког закључивања, које се користе у физици као научној дисциплини (индуктивни, дедуктивни, закључивање по аналогији итд.), ученицима седмог разреда најприступачнији је индуктивни метод (од појединачног ка општем) при проналажењу и формулисању основних закона физике. Зато програм предвиђа да се при проучавању макрофизичких појава претежно користи индуктивни метод. Увођење једноставних експеримената за демонстрирање физичких појава има за циљ развијање радозналости и интересовања за физику и истраживачки приступ у природним наукама. Једноставне експерименте могу да изводе и сами ученици на часу или да их понове код куће, користећи многе предмете и материјале из свакодневног живота. Одређени садржаји и тематске целине се могу реализовати и преко пројектне наставе.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА Програмски садржаји седмог разреда доследно су приказани у форми која задовољава основне методске захтеве наставе физике: – Поступност (од једноставног ка сложеном) при упознавању нових појмова и формулисању закона. – Очигледност при излагању наставних садржаја (уз сваку тематску целину наведено је више демонстрационих огледа, а у недостатку наставних средстава могуће је користити и видео симулације). – Повезаност наставних садржаја са појавама у свакодневном животу. Програмски садржаји на основу исхода се могу реализовати: 1. излагањем садржаја теме уз одговарајуће демонстрационе огледе; 2. решавањем квалитативних и квантитативних проблема као и проблем – ситуација; 3. лабораторијским вежбама; 4. домаћим задацима; 5. коришћењем других начина рада који доприносе бољем разумевању садржаја теме (пројекти, допунска настава, додатни рад...); 6. систематским праћењем рада сваког ученика. Да би се циљеви и задаци наставе физике остварили у целини, неопходно је да ученици активно учествују у свим облицима наставног процеса. Имајући у виду да сваки од наведених облика наставе има своје специфичности у процесу остваривања, то су и методска упутства прилагођена овим специфичностима. Методска упутства за предавања Како уз сваку тематску целину иду демонстрациони огледи, ученици ће спонтано пратити ток посматране појаве, а на наставнику је да наведе ученика да својим речима, на основу сопственог расуђивања, опише појаву коју посматра. После тога наставник, користећи прецизни језик физике, дефинише нове појмове (величине) и речима формулише законе. Када се прође кроз све етапе у излагању садржаја теме (оглед, учеников опис појаве, дефинисање појмова и формулисање закона), прелази се, ако је могуће, на

презентовање закона у математичкој форми. Методска упутства за решавање рачунских задатака При решавању већине квантитативних (рачунских) задатака из физике, у задатку првотребно на прави начин сагледати физичке садржаје, па тек после тога прећи на математичко формулисање и израчунавање. Наиме, решавање задатака одвија се кроз три етапе: физичка анализа задатка, математичко израчунавање и дискусија резултата. У првој етапи уочавају се физичке појаве на које се односи задатак, а затим се набрајају и речима исказују закони по којима се појаве одвијају. У другој етапи се, на основу математичке форме закона, израчунава вредност тражене величине. У трећој етапи тражи се физичко тумачење добијеног резултата. У циљу развијања природно-научне писмености наставник треба да инстистира на систематском коришћењу јединица мере физичких величина SI (међународни систем јединица). Методска упутства за извођење лабораторијских вежби Лабораторијске вежбе чине саставни део редовне наставе и организују се на следећи начин: ученици сваког одељења деле се у две групе, тако да свака група има свој термин за лабораторијску вежбу. Опрема за лабораторијске вежбе умножена је у више комплета, тако да на једној вежби (радном месту) може да ради три до четири ученика. Час експерименталних вежби састоји се из: уводног дела, мерења и записивања података добијених мерењима, анализе и дискусије добијених резултата, извођења закључака. У уводном делу часа наставник: – обнавља делове градива који су обрађени на часовима предавања, а односе се на дату вежбу (дефиниција величине која се одређује и метод који се користи да би се величина одредила), – обраћа пажњу на чињеницу да свако мерење прати одговарајућа грешка и указује на њене могуће изворе, – упознаје ученике с мерним инструментима и обучава их да пажљиво рукују лабораторијским инвентаром, – указује ученицима на мере предострожности, којих се морају придржавати ради сопствене сигурности. Док ученици врше мерења, наставник активно прати њихов рад, дискретно их надгледа и, кад затреба, објашњава им и помаже. При уношењу резултата мерења у ђачку свеску, процену грешке треба вршити само за директно мерене величине, а не и за величине које се посредно одређују. Процену грешке посредно одређене величине наставник може да изводи у оквиру додатне наставе. Методска упутства за друге облике рада При одабиру домаћих задатака наставник треба да води рачуна о нивоу сложености задатака, али и о њиховој мотивационој функцији. С обзиром на то да кроз израду домаћег задатка ученици проверавају степен разумевања усвојеног садржаја, коректност урађеног задатог домаћег задатка треба да буде проверена на наредном часу. Пројектна настава, као један од облика рада, обухвата припрему, израду пројекта, презентацију и дискусију. Пројекат изводе ученици по групама уз асистенцију наставника. Овакав начин рада подразумева активно учешће сваког ученика у групи у оквиру прикупљања података, извођење експеримената, мерења, обраде резултата, припрема презентације и презентовање. Резултат оваквог начина рада је активно стицање знања о физичким појавама кроз истраживање. У оквиру израде пројекта могуће је обухватити неке од следећих тема: – Улога физике у заштити човекове околине. – Енергетска ефикасност. – Климатске промене. – Својства воде – физичка, хемијска, значај воде за живи свет. Праћење рада ученика Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз проверу његових усвојених знања, стечених путем организовања различитих облика наставе. Такође је у обавези да уредно води евиденцију о раду и напредовању сваког ученика. Оцењивање ученика само на основу резултата које је он постигао при реализацији само једног облика наставе није добро. Неопходно је да наставник од ученика не тражи само формално знање већ да га подстиче на размишљање и логичко закључивање. Ученик се кроз усмене одговоре навикава да користи прецизну терминологију и развија способност да своје мисли јасно формулише. Будући да је програм, како по садржају, тако и по обиму, прилагођен психофизичким могућностима ученика седмог разреда, сталним обнављањем најважнијих делова из целокупног градива постиже се да стечено знање буде трајније и да ученик боље уочава повезаност разних области физике.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се остварени ниво постигнућа и напредовање током процеса учења. Да би вредновање било објективно, потребно је да буде усклађено са принципима оцењивања (Правилник о оцењивању у основној школи из 2013. године)

Наставник је дужан да континуирано прати рад сваког ученика кроз непрекидно проверавање његових усвојених знања, стечених на основу свих облика наставе: демонстрационих огледа, предавања, решавања квантитативних и квалитативних задатака, лабораторијских вежби, и пројеката... У сваком разреду треба континуирано проверавати и вредновати компетенције (знања, вештине и ставове) ученика помоћу усменог испитивања, кратких писмених провера, тестова на крају већих целина, контролних вежби и провером експерименталних вештина. Наставник физике треба да омогући ученицима да искажу сопствена размишљања о неким физичким појавама и да то адекватновреднује. На почетку школске године потребно је спровести иницијални тест. Овај тест је инструмент провере предзнања ученика. На крају школске године, такође, треба спровести часове систематизације градива и проверити ниво постигнућа ученика и степен остварености образовних исхода.

ПРИЛОГ: Оријентациони број часова по темама и број часова предвиђених за израду лабораторијских вежби.

Редни број теме	Назив теме	Број часова	Број часова за лабораторијске вежбе	Укупан број часова за наставну тему
1.	Осцилаторно и таласно кретање	6	2	8
2.	Светлосне појаве	13	2	15
3	Електрично поље	10	0	10
4.	Електрична струја	15	3	18
5.	Магнетно поље	6	0	6
6.	Елементи атомске и нуклеарне физике	8	0	8
7.	Физика и савремени свет	3	0	3
Укупно		61	7	68

ДОПУНСКА НАСТАВА

Циљ допунске наставе је да ученик, уз додатну помоћ наставника, стекне минимум основних знања из садржаја које предвиђа програмнаставе и учења у осмом разреду. Оријентациони број часова допунске наставе по темама:

Редни број и назив наставне теме	Укупан број часова за наставну тему	Време реализације
Осцилаторно и таласно кретање	2	септембар
Светлосне појаве	3	Октобар, новембар
Електрично поље	2	Новембар, децембар
Електрична струја	4	Јануар, фебруар, март
Магнетно поље	2	април
Елементи атомске и нуклеарне физике	1	мај
Физика и савремени свет	1	јун

Дати број часова допунске наставе је оријентациони и зависи од потреба ученика и може варирати. Активности ученика на часовима допунске наставе су умерене на остваривање следећих исхода:

Назив наставне теме	
Осцилаторно и таласно кретање	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да израчуна средњу брзину, пређени пут или протекло време ако су му познате друге две величине. • Ученик/ученица уме да препозна основне појмове који описују осцилаторно кретање
Светлосне појаве	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да препозна основне особине звука и светлости.

	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица примењује превентивне мере заштите од буке и од прекомерног излагања Сунчевом зрачењу
Електрично поље	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да препозна смер деловања електростатичке силе.
Електрична струја	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да препозна да струја тече само кроз проводне материјале. • Ученик/ученица зна да разликује електричне проводнике и изолаторе. <ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица зна називе основних елемената електричног кола. • Ученик/ученица уме да препозна магнетне ефекте електричне струје. • Ученик/ученица да се придржава основних правила безбедности при коришћењу електричних уређаја у свакодневном животу
Магнетно поље	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да препозна смер деловања магнетне силе.
Елементи атомске и нуклеарне физике	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица уме да препозна дејство радиоактивних изотопа, њихову примену и мере заштите.
Физика и савремени свет	<ul style="list-style-type: none"> • Ученик/ученица препознаје везу физике са другим наукама.

ДОДАТНА НАСТАВА

Додатни рад обухвата садржаје који се надовезују на програм редовне наставе, али се односе на сложеније физичке

појаве или на појаве за које су ученици показали посебан интерес Додатни рад обухвата припрему за такмичење и/или активности у складу са утврђеним интересовањима ученика. Оријентациони број часова додатног рада по темама:

Редни број и назив наставне теме	Укупан број часова за наставну тему	Време реализације
Осцилаторно и таласно кретање	2	септембар
Светлосне појаве	3	Октобар, новембар
Електрично поље	2	Новембар, децембар
Електрична струја	4	Јануар, фебруар, март
Магнетно поље	2	април
Елементи атомске и нуклеарне физике	1	мај
Физика и савремени свет	1	јун

МАТЕМАТИКА

Циљ учења Математике је да ученик, овладавајући математичким концептима, знањима и вештинама, развије основе апстрактног и критичког мишљења, позитивне ставове према математици, способност комуникације математичким језиком и писмом и примени стечена знања и вештине у даљем школовању и решавању проблема из свакодневног живота, као и да формира основ за даљи развој математичких појмова.

ИСХОДИ	ОБЛАСТ/ ТЕ МА	САДРЖАЈ И
По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:		

<ul style="list-style-type: none"> - примени Талесову теорему у геометријским задацима и реалном контексту; - примени сличност троуглова у геометријским задацима и реалном контексту; - анализира односе тачака, правих и равни у простору и запише те односе математичким писмом; - представља цртежом односе геометријских објеката у равни и простору и користи их приликом решавања задатака; - уочи правоугли троугао у простору и примени Питагорину теорему у геометријским задацима и реалном контексту; - реши линеарну једначину, неједначину и систем линеарних једначина са две непознате; - реши реалне проблеме користећи линеарну једначину, неједначину или систем линеарних једначина са две непознате; - израчуна површину и запремину праве призме и четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде; - израчуна површину и запремину ваљка, купе и лопте; 	<p style="text-align: center;">СЛИЧНОСТ</p>	<p>Пропорционалне величине. Талесова теорема.</p> <p>Сличност троуглова. Применесличности.</p>
	<p style="text-align: center;">ТАЧКА, ПРАВА И РАВАН</p>	<p>Однос тачке и праве, тачке и равни. Односи правих; мимоилазне праве. Односи праве и равни, нормала на раван, растојање тачке од равни. Односи две равни.</p> <p>Ортогонална пројекција на раван (тачке, дужи и праве). Угао између праве и равни.</p> <p>Полиедар.</p>
	<p style="text-align: center;">ЛИНЕАРНЕ ЈЕДНАЧИНЕ И НЕЈЕДНАЧИНЕ С ЈЕДНОМ НЕПОЗНАТОМ</p>	<p>Линеарна једначина.</p> <p>Решавање линеарних једначина с једном непознатом.</p> <p>Линеарна неједначина. Решавање линеарних неједначина с једном непознатом.</p> <p>Примена у реалним ситуацијама.</p>
	<p style="text-align: center;">ПРИЗМА</p>	<p>Призма: појам, врсте, елементи.</p> <p>Мрежа праве призме. Површина праве призме. Запремина праве призме.</p>
	<p style="text-align: center;">ПИРАМИДА</p>	<p>Пирамида; појам, врсте, елементи. Мрежа пирамиде. Површина пирамиде. Запремина пирамиде.</p>

<ul style="list-style-type: none"> - примени обрасце за површину и запреминутела у реалним ситуацијама; - нацрта и анализира график линеарне функције; - учествује у избору истраживачког пројекта иначина рада. 		
	<p>ЛИНЕАРНА ФУНКЦИЈА</p>	<p>Линеарна функција ($y = kx + n$). График линеарне функције; нула и знак функције, монотоност. Имплицитни облик задавања линеарне функције. Цртање и читање графика линеарних функција.</p>
	<p>СИСТЕМИ ЛИНЕАРНИХ ЈЕДНАЧИНА С ДВЕ НЕПОЗНАТЕ</p>	<p>Појам линеарне једначине с две непознате. Појам система од две линеарне једначине с две непознате.</p> <p>Решавање система методом замене и методом супротних коефицијената; графичка интерпретација система.</p> <p>Примена у реалним ситуацијама.</p>
	<p>ВАЉАК, КУПА И ЛОПТА</p>	<p>Ваљак и његови елементи. Мрежа ваљка. Површина изапремина правог ваљка.</p> <p>Купа и њени елементи. Мрежа купе. Површина и запремина праве купе.</p> <p>Појам лопте и сфере. Пресеци лопте (сфере) и равни. Површина и запремина лопте.</p>

Кључни појмови садржаја: сличност, линеарна функција, систем линеарних једначина, призма, пирамида, ваљак, купа и лопта.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

При избору садржаја и писању исхода за предмет математика узета је у обзир чињеница да се учењем математике ученици оспособљавају за: решавање разноврсних практичних и теоријских проблема, комуникацију математичким језиком, математичко резоновање и доношење закључака и одлука. Такође, у обзир је узета и чињеница да сам процес учења математике има своје посебности које се огледају у броју година изучавања и недељног броја часова предмета и неопходности стицања континуираних знања.

Наставници у својој свакодневној наставној пракси, треба да се ослањају на исходе, јер они указују шта је оно за шта ученици треба да буду оспособљени током учења предмета у једној школској години. Исходи представљају очекиване и дефинисане резултате учења и наставе. Остваривањем исхода, ученици усвајају основне математичке концепте, овладавају основним математичким процесима и вештинама, оспособљавају се за примену математичких знања и вештина и комуникацију математичким језиком. Кроз исходе се омогућава остваривање и међупредметних компетенција као што су комуникација, рад са подацима и информацијама, дигитална компетенција, решавање проблема, сарадња и компетенција за целоживотно учење.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива). Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обрада новог градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

- Сличност (16; 6 + 10)
- Тачка, права и раван (12; 6 + 6)
- Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом (18; 6 + 12)
- Призма (14; 6 + 8)
- Пирамида (16; 6 + 10)
- Линеарна функција (12; 5 + 7)
- Системи линеарних једначина с две непознате (15; 6 + 9)
- Ваљак, купа и лопта (16; 6 + 10) Пројектни задатак (5)

Предложени редослед реализације тема није обавезан, већ само представља један од могућих модела.

Напомена: За обнављање градива, иницијални тест и анализу резултата иницијалног теста, планирана су 4 часа, а зареализацију 4 писмена задатака (у трајању од по једног часа), са исправкама, планирано је 8 часова.

ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм усмерава наставника да наставни процес конципирају складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да ученици остваре исходе, и да изабере одговарајуће методе, активности и технике за рад са ученицима. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом

планирања часа, исходе предвиђене програмом треба разложити на мање и на основу њих планирати активности за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за одређене исходе потребно више времена, активности и рада на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљеве којима се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на разви- јање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално откривају математичке правилности и изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче и усмерава активност ученика. Ученике треба упућивати да користе уџбеник и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и шира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини инте- ресантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Сличност – Користећи географске карте разних размера (стоне, зидне ...) поновити размеру дужи и израчунавања растојања на основудате размере и измереног растојања на карти. Извршити уопштавање појма размере и на конкретним примерима показати како се израчунава четврта пропорционала (ако су три дужи дате нумерички). Поставити питање како проблем решити конструктивно (ако нису дати нумерички подаци), тј. ако се знају три дужи, како одредити четврту геометријску пропорционалу. На примерима објаснити и појам самерљивих дужи (основица и средња линија троугла, растојање од тежишта до темена и тежишна дуж ...) и несамерљивих дужи (страница и дијагонала квадрата).

Талесова теорема се на овом нивоу не може коректно доказати, али се ученици могу избором погодног упрошћеног модела и поступним, правилним закључивањем навести да исправно формулишу исказ Талесове теореме. Обрат Талесове теореме се може (али и не мора) доказати. Увежбавања везана за примену Талесове (и обратне) теореме организовати поступно тако да се и нумерич- ки и конструктивно размотре могући случајеви примене. Посебну пажњу посветити конструктивној подели дужи на једнаке делове.

Сличност фигура показати на разним примерима из свакодневног живота. Дефиницију сличности троуглова и појам коефицијента сличности увести природно, разматрањем разних ситуација (када је реч о сличним троугловима и онима који то нису). За извођење тврђења о пропорционалности страница сличних троуглова (и обратне теореме), као и за формулацију ставова сличности искористити Талесову теорему. Увежбавања везана за сличност троуглова реализовати на примерима одређивања страница и углова сличних троуглова.

Примену сличности троуглова реализовати на примерима из историје математике (легенда о томе како је Талес измерио висину Кеопсове пирамиде), практичним примерима примене (мерење широке реке без преласка на другу обалу, мерење висине брда ...) и примени сличности на правоугли троугао (доказ Питагорине теореме, релација између висине правоуглог троугла и одсечака на хипотенузи ...).

Тачка, права и раван – Обраду међусобних односа тачака, правих и равни у простору засновати на посматрању и анализи објеката у окружењу, користећи математичку терминологију и одговарајуће ознаке. Посебну пажњу треба посветити односима *паралелно* и *нормално* (између две праве, између праве и равни, односно између две равни). Однос између праве и равни повезати са одговарајућим односом између праве и њене ортогоналне пројекције на раван. Угао између праве и равни (када оне нису нормалне или паралелне) увести као угао између праве и њене ортогоналне пројекције на ту раван. Обновити Питагорину теорему и илустровати њену примену примерима и задацима у вези са ортогоналним пројектовањем дужи на раван. Полиедар увести као део простора ограничен многоугловима. Користећи основне примере полиедара (посебно оне који одговарају познатим реалним објектима) анализирати облик и број страна полиедара. Обновити својства коцке и квадрата и кроз разноврсне примере и задатке повезати их са осталим садржајима ове наставне теме.

Предвиђене садржаје треба да прате задаци којима се подстиче оријентација у простору, просторна визуелизација, мисаоно сагледавање простора и сл. Будући да развоју ових способности значајно доприноси вештина представљања просторних односа сликама у равни, неопходно је код ученика подстицати вештину цртања (слободном руком и геометријским прибором) просторних фигура. Веома је важно да ученици коректно употребљавају пуне и испрекидане линије за приказивање видљивих и невидљивих ивица просторне фигуре у односу на изабрани правац посматрања, као и да уочавају елементе (пре свега праве углове) просторне фигуре који нису веродостојно приказани на равnoj слици.

Линеарне једначине и неједначине с једном непознатом – Ученици су се, у претходним разредима, упознали са решавањем једноставних линеарних једначина и неједначина. На самом почетку, једначине и неједначине су решавали користећи везе међу операцијама (уочавањем непознатог сабирка, чиниоца, умањеника, умањеоца, дељеника или делиоца), а касније користећи методу терација. Ова претходна знања представљају темељ за коришћење еквивалентних трансформација при решавању једначина и неједначина.

На конкретним примерима показати да линеарна једначина

$$ax = b:$$

– у случају да је $a \neq 0$ и $b \in R$ има јединствено решење,

– у случају да је $a = 0$ и $b \neq 0$ нема решења (скуп решења једначине је празан) и

– у случају да је $a = 0$ и $b = 0$ има бесконачно много решења (сваки реалан број је решење).

У осмом разреду није предвиђено да се решавају једначине са параметрима.

Ученици треба да овладају техникама помоћу којих се неке једначине могу еквивалентним трансформацијама свести на једначину облика

$$ax = b$$

Укључивати и примере једначина које се свде на линеарне, а помоћу којих се обнављају и користе стечена знања о:

– апсолутној вредности (само случај $|ax + b| = c$),

- формулама за квадрат бинома и разлику квадрата (случаје- ви када се квадратни чланови анулирају),
- условима под којима су производ, односно количник једнаки нули.

На сличан начин приступати и решавању линеарне неједначине уз истицање разлика (у случају множења негативним бројем мења се смисао неједнакости). Решења неједначина приказивати на бројевној правој и у одговарајућем скуповном запису.

Решавајући текстуалне проблеме, укључујући оне из сродних предмета, као и из реалног контекста, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих једначина и неједначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Призма и пирамида – Да би ученици што лакше упознали геометријска тела – призму и пирамиду, њихове елементе, уочавали дијагоналне пресеке и научили да израчунавају површине и запремине ових тела, треба користити њихове моделе, мреже, скице и слике. Препоручљиво је да и сами ученици цртају мреже и израђују моделе проучаваних тела.

Предвиђено је израчунавање површине и запремине следећих тела: праве тростране и четворостране призме, правилне шестостране призме, четворостране пирамиде (основа правоугаоник), правилне тростране и шестостране пирамиде. Приликом решавања задатака инсистирати на што прецизнијем цртању скице геометријског тела, водећи рачуна о цртању видљивих ивица пуном линијом и невидљивих испрекиданом линијом. Извођење формуле за запремину призме везивати за прихваћену формулу за запремину квадра. Рачунати површине и запремине помоћу основних елемената и зависних елемената (бочне висине, полупречника описаног или уписаног круга, дијагонала

...). Приликом израде задатака треба полазити од општих формула за призму: $P = 2B + M$ и $V = BH$, за пирамиду: $P = B + M$ и $V = BH$) и анализирањем конкретног случаја решавати задатак. Посебно размотрити примере једнакоивичних тела.

На часовима систематизације применити знања о површини и запремини призме и пирамиде и у ситуацијама из свакодневног живота.

Линеарна функција – Најпре поновити појам функције директне пропорционалности и њеног приказивања у координатном систему који је обрађиван у седмом разреду. Увести затим појам линеарне функције једне реалне променљиве ($y = kx + n$), не помињући општи појам функције. Показати да је график те функције права, уз посебно разматрање случајева $k = 0$, $k > 0$, $k < 0$, као и n

$= 0$, $n > 0$, $n < 0$. Увести појмове: нула функције, знак функције, растућа и опадајућа функција и објаснити како се они илуструјуна графику и како зависе од вредности коефицијената k и n . Ученици треба у потпуности да овладају поступком цртања графика линеарне функције и његовог анализирања, тј. „читања“ својстава те функције када јој је график задат. Обрадити својства линеарне функције када је она задата имплицитном релацијом $ax + by = c$.

Системи линеарних једначина с две непознате – Ученици треба да се упознају са линеарном једначином с две непознате облика $ax + by = c$, да разумеју да је график ове једначине (када је бар један од бројева a или b различит од нуле) права и да умеју да нацртају тај график.

Уводи се и појам система две линеарне једначине с две непознате, као и појам решења система као уређеног пара бројева. Системе линеарних једначина решавају се методама замене и супротних коефицијената. Пажњу треба посветити и графичкој интерпретацији система две линеарне једначине с две непознате.

Решавајући разне проблеме из геометрије, физике, хемије и свакодневног живота, ученици увиђају потребу за састављањем одговарајућих система линеарних једначина, при чему утврђују научене формалне поступке, сагледавају потребу за њиховом применом и умеју да образложе добијено решење.

Ваљак, купа и лопта – Важно је истаћи да су ваљак, купа и лопта ротациона тела. Као и код призме и пирамиде, ради бољег уочавања елемената и осних пресека ваљка и купе, као и пресека лопте (сфере) и равни, користити моделе тела. Оспособити ученике за цртање мреже

ваљка и купе, израду њихових модела као и што прецизнијих скица приликом решавања задатака.

При обради ове теме, ваљак и купу повезати са призмом и пирамидом и указивати на аналогije између призме и ваљка, односно пирамиде и купе. Ту аналогiju користити за образложење формула за површину и запремину ваљка и купе. Приликом извођења формуле за површину купе, повезати површину омотача са површином кружног исечка, а обим базе са дужином кружног лука.

Пре дефинисања сфере, односно лопте потребно је подсети-ти се дефиницију кружнице и круга. Формуле за површину и запремину лопте се наводе без доказивања. На часовима систематизације применити знања о површини и запремини ваљка, купе и лопте у ситуацијама из свакодневног живота.

Пројектни задатак – Програмом је планиран и један пројектни задатак, по избору наставника и ученика. Примери могућих пројектних задатака:

1. Конструкција теста из математике за завршни испит

Ученици се поделе у групе нехомогених математичких знања, тако да свака група има најмање три ученика. Свака група има задатак да састави низ од 20 задатака, уз следеће услове:

– да 9 задатака буду задаци основног нивоа, 7 средњег нивоа и 4 напредног нивоа;

– да по 5 задатака буде из области *Бројеви и операције са њима* и *Алгебра и функције*, 6 из области *Геометрија* и по 2 задатка из области *Мерење* и *Обрада података*.

Област и ниво за сваки од задатака у тесту одређује наставник у договору са ученицима. Улога наставника је да координира рад група, по потреби помаже ученицима, проверава да ли су тестови конструисани по договореној методологији, организује израду теста тако да сваки ученик решава тест у чијој конструкцији није учествовао (ученици једне групе решавају појединачно тест друге групе), организује прегледање тестова и презентацију резултата. Ученици врше избор задатака, решавају задатке, израђују кључ теста и припремају тест и кључ у неком програму за обраду текста, решавају тест друге групе, прегледају урађене тестове које је њихова група конструисала, обрађују добијене резултате и презентују их.

Овај задатак може бити веома користан за ученике који се припремају за завршни испит, а мотивација за реализацију ће бити на повишеном нивоу.

2. Коришћење динамичког софтвера

У циљу боље припреме за завршни испит, ученици могу током целе године припремати аплете коришћењем неког од бесплатних динамичких софтвера. Подељени у групе могу сами би-рати области којима ће се бавити. Након договореног временског периода групе представљају свој рад осталима и на тај начин обнављају или утврђују градиво, а подстиче се и вршњачко учење. На овај начин ученици осмог разреда остављају својој школи вредан радни материјал који ће бити од користи осталим генерацијама, а који ће се временом усавршавати и на тај начин формирати база аплета за наставу. Неке од могућих тема су: график линеарне функције; решавање неједначина са апсолутним вредностима; конструкције углова, троуглова и четвороуглова; израчунавање површина геометријских објеката; централна и осна симетрија, транслација и ротација; решавање једначина (проблеми кретања); сабирање и одузимање вектора.

Скоро све наставне теме у осмом разреду основне школе омогућавају да се приликом увежбавања, обнављања, систематизације и проверавања садржаја значајна пажња посвети примени усвојених знања на практичне проблеме из свакодневног живота. Примена стечених знања на конкретне задатке из праксе има за циљ да ученике оспособи за решавање разних, а конкретних проблемских ситуација и увери у значај математике за општи развој и технолошки напредак цивилизације, данас и кроз историју.

Динамички геометријски софтвери могу бити веома корисни за успешно остваривање исхода који се односе на геометрију простора, линеарну функцију, једначине и системе једначина. Софтверски алати су посебно препоручљиви за илустрацију својстава ортогоналне пројекције, приказивање исте просторне фигуре у различитим положајима, односно посматрање исте фигуре из различитих праваца, цртање и анализу графика линеарне функције, графичко решавање система итд.

ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Саставни део процеса развоја математичких знања у свим фазама наставе је и праћење и процењивање степена остварености исхода, које треба да обезбеди што поузданије сагледавање развоја и напредовања ученика. Тај процес започети иницијалном проценом нивоа на ком се ученик налази. Прикупљање информација из различитих извора (свакодневна посматрања, активност на часу, учествовање у разговору и дискусији, самосталан рад, рад у групи, тестови) помаже наставнику да сагледа постигнућа (развој и напредовање) ученика и степен остварености исхода. Свака активност је добра прилика за процену напредовања и давање повратне информације, а важно је ученике оспособљавати и охрабривати да процењују сопствени напредак у учењу.

БИОЛОГИЈА

Циљ учења Биологије је да ученик, изучавањем биолошких процеса живих бића у интеракцији са животном средином, развије одговоран однос према себи и природи и разумевање значаја биолошке разноврсности и потребе за одрживим развојем.

ОБЛАСТ/ТЕМА	ИСХОДИ	САДРЖАЈИ ПРЕПОРУЧЕНИ
<p>ЈЕДИНСТВО ГРАЂЕ И ФУНКЦИЈЕ КАО ОСНОВА ЖИВОТА</p>	<p>По завршеној области/теми ученик ће бити у стању да:</p> <ul style="list-style-type: none"> – повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије; – повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних животних функција; – идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе; – илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини; 	<p>Улога и значај појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије: једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми.</p> <p>Матичне ћелије – ћелије програмиране за различите функције.</p> <p>Принцип економичности грађе и функције живих бића</p> <p>Улога и значај ензима.</p> <p>Ендокрини систем и хуморална регулација. Регулаторна улога хормона биљака и животиња.</p> <p>Надражљивост, проводљивост, контрактилност. Чулно-нервни систем животиња.</p> <p>Рефлексни лук.</p> <p>Поремећаји функције ендокриног система, нервног система и чула. Неуротрансмитери, нервни импулси, драж, надражај.</p> <p>Хомеостаза – принцип повратне спреге. Фотосинтеза.</p> <p>Ћелијско дисање.</p> <p>Транспирација.</p>

		Температурна регулација.
ЧОВЕК И ЗДРАВЉЕ	<ul style="list-style-type: none"> – одговорно се односи према свом здрављу; – изрази критички став према медијским садржајима који се бавездравим стиловима живота; – повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона; – идентификује поремећаје у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота; 	<p>Резултати стандардних лабораторијских анализа крви и урина. Биолошки смисао адолесценције (родни и полни идентитет у контексту хормонске активности и индивидуалне генетичке варијабилности). Заштита од полно преносивих болести контрацепција. Одговорност за сопствено здравље.</p>

<p>ПОРЕКЛО И РАЗНОВРСНОСТ ЖИВОТА</p>	<p>– доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети; – истражи давно нестале екосистеме;</p>	<p>„Календар живота“, еволуција различитих група организама кроз геолошка доба и велика изумирања. Значај алги (цијанобактерија) и биљака за продукцију O₂ и озонског омотача, као заштита од УВ зрака, и услов за развој осталих живих бића. Строматолити. Излазак из воде на копно.</p>
<p>НАСЛЕЂИВАЊЕ И ЕВОЛУЦИЈА</p>	<p>– повеже промене које се догађају организму током животног циклуса активности гена; – повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције;</p>	<p>Улуткавање и пресвлачење инсеката. Пубертет и адолесценцијачовека. Цветање, плодношење и сазревање плодова биљака. Теорија еволуције. Постанак нових врста кроз еволуционе процесе. Еволуција човека.</p>
<p>ЖИВОТ У ЕКОСИСТЕМУ</p>	<p>– установи узрочно-последичну везу између губитака врста у екосистему и негативних последица преносу супстанце и енергије у мрежама исхране; – критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи; – повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом</p>	<p>Еволуција и развој екосистема. Концепт климакса. Циклуси кружења основних супстанци у природи (H₂O, C, N) и њихова повезаност. Азотофиксација, микориза, симбиоза, симбионтски организми (лишајеви). Ограниченост ресурса (капацитет средине) и одрживи развој. Нестанак врста и фактори угрожавања (Н.І.Р.Р.О. концепт). Типични екосистеми Србије. Ретке и угрожене врсте Србије. Интродукције и реинтродукције и инвазивне врсте. Последице глобалних промена.</p>

	<p>карактеристичних врста које насељавају простор Србије; – истражи присуство инвазивних врста у својој околини и вероватне путеве насељавања; – истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју.</p>	
--	---	--

Кључни појмови садржаја: ћелијски метаболизам, хомеостаза, здрави стилови живота, адолесценција, „календар живота“, теорија еволуције, циклуси кружења супстанце, капацитет средине, глобалне промене, инвазивне врсте.

КОРЕЛАЦИЈА СА ДРУГИМ ПРЕДМЕТИМА: Српски језик и страни језици (коришћење научне терминологије и претрага интернета); математика (однос површине и запремине у биолошким системима); информатика (коришћење едукативних софтвера); хемија (биолошки важна органска једињења); физика (нервни импулс); друштвене науке (промене током пубертета у смислу социјализације и развоја личности, историјски осврт на еволуцију као науку); географија (биоми, пољопривреда, цветање воде); физичко васпитање (здравистилови живота), грађанско васпитање (еколошко право); ликовна култура (цртежи и мапе ума, креативна рециклажа).

КОМПЕТЕНЦИЈЕ: Учећи биологију у осмом разреду, ученик ће овладати знањима и вештинама које ће му омогућити да разуме структуру, филогенију и еволуцију живог света, човеково место и његову улогу у природи, као и огромну човекову одговорност за очување животне средине и биолошке разноврсности на Земљи. Овако стечена знања из биологије и биолошких вештина примењиваће у свакодневном животу за побољшање сопственог здравља и одабир животног стила и учествовање у друштвеним дебатама ради доношења важних одлука, као што су одрживи развој и заштита животне средине, заштита природе и биодиверзитета и употреба биотехнологија. Бавећи се биологијом, развијаће способност критичког мишљења, формираће научни поглед на свет, разумеће сличности и разлике између биолошког и других научних приступа и развиће трајно интересовање за биолошке феномене.

УПУТСТВО ЗА ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења биологије оријентисан је на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ученици умеју да ураде на основу знања која су стекли учећи биологију. Они омогућавају да се циљ наставе биологије достигне у складу са предметним и међупредметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила

наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења биологије је тематски конципиран. За сваку област/тему предложени садржаји.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода биологије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

- смислено: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из биологије и других предмета;
 - проблемски: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;
 - дивергентно: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине;
 - критички: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената; – кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника,
 - кооперативно: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументесаговорника.
- Учећи на овај начин, ученик стиче нове вредности јер наставник поставља другачије захтеве.

6. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. Улога наставника је да контекстуализује овај дати програм потребама конкретног одељења имајући у виду: састав одељења и карактеристике ученика; уџбенике и друге наставне материјале које ће користити; техничке услове, наставна средства и медије којима школа располаже; ресурсе, могућности, као и потребе локалне средине у којој се школа налази. Потребно је да наставник за сваку наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. При планирању треба, такође, имати у виду да се исходи разликују, да се неки лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. У фази планирања наставе и учења веома је важно имати у виду да је уџбеник наставно средство и да он не одређује садржаје предмета. Зато је потребно садржајима датим у уџбенику приступити селективно и у односу на предвиђене исходе које треба достићи. Поред уџбеника, као једног од извора знања, на наставнику је да ученицима омогући увид и искуство коришћења и других извора сазнавања као нпр. сајтове релевантних институција, писану научно популарну литературу, мапе, шеме, енциклопедије... Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања

корелација међу предметима (нпр. представљање група организама Веновим дијаграмима, одређивање климатских услова у зависности од географског положаја, писање есеја, тј. приказ података/малих истраживања на матерњем и страном језику који уче, цртање итд.).

7. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У остваривању наставе потребно је подстицати радозналост, аргументовање, креативност, рефлексивност, истрајност, одговорност, аутономно мишљење, сарадњу, једнакост међу половима, уважавање и прихватање различитости. Препоручује се максимално коришћење ИКТ решења јер се могу превазићи материјална, просторна и друга ограничења (платформе за групни рад нпр. Pbworks, платформа Moodle, сарадња у „облаку“ као Гугл, Офис 365...; за јавне презентације могу се користити веб решења нпр. креирање сајтова,блогова – Weebly, Wordpress...; рачунарске симулације и апликације за андроид уређаје; домаћи и међународни сајтови и портали.

Током рада ученици би требало да користе лабораторијски прибор (пинцете, капаљке, лабораторијске чаше, сахатно стакло и сл.) и опрему за теренски рад у мери у којој је школа опремљена. У случају да прибор не постоји, може се надоместити пред метима за свакодневну употребу (пинцете, капалице са флашице за лек...). Табеларно и графичко приказивање резултата, са обавезним извођењем закључака, требало би практиковати увек када се прикупљају подаци. Препорука је да се ИКТ користи за прикупљање, обраду података и представљање резултата истраживања или огледа, када се ученици оспособе за њено коришћење на часовима предмета *Информатика и рачунарство* и *Техника и технологија*.

У настави оријентисаној на постизање исхода предност имају групни начин рада, рад у пару и индивидуализована настава. Ови начини организације наставе помажу ученицима да науче како се учи, да напредују у учењу сопственим темпом, да развијају унутрашњу мотивацију (потребу за сазнавањем) и иницијативу, да развијају вештину комуникације, аргументовани дијалог, толерантно понашање и солидарност. Користе се активни начини учења, као што је комбинација програмиране наставе (програмиран материјал многи наставници остављају на друштвеним мрежама или сајтовима школа, па се њихови ученици служе њима и уче темпом који им одговара) и проблемске наставе (на часу ученици, користећи стечена знања, решавају проблем који наставник формулише) или учење путем открића (наставник инструкцијама усмерава ученике који самостално истражују, структуришу чињенице и извлаче закључке; тако сами упознају стратегије учења и методе решавања проблема, што омогућава развој унутрашње мотивације, дивергентног мишљења, које отвара нове идеје и могућа решења проблема). На интернету, коришћењем речи *WebQuest*, *project-based learning*, *thematic units*, могу се наћи примери који се, уз прилагођавање условима рада, могу користити.

Да би сви ученици достигли предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и да према њима планира и прилагођава наставне активности.

Област: Јединство грађе и функције као основа живота

У активностима за достизање исхода *повеже грађу ћелијских органела са њиховом улогом у метаболизму ћелије*, треба нагла сити да се особине живог налазе у структури – ћелији и да је на Земљи живот успостављен током еволуције ћелија. Кроз обраду улога и значаја појединих ћелијских органела у метаболизму ћелије (једро, ендоплазмични ретикулум, рибозоми, хлоропласти, центриоле, лизозоми) треба

увести појмове који ће повезати ћелијску грађу и функцију. У том смислу треба поменути да поједине ћелије имају одређену грађу из које произилази њихова специфична функција (нпр. надражљивост, проводљивост, контрактилност), док друге могу бити програмиране за диференцијацију у више праваца, односно обављање различитих функција (пример матичних ћелија).

Активности за достизање исхода *повеже однос површине и запремине ћелије и тела са начином обављања основних жи-вотних функција* треба усмерити тако да ученици разумеју да се усложњавањем унутрашње грађе стичу услови за појаву нових карактеристика ћелије (и организма) при чему се повећањем активне површине преко које се обавља одређена функција, на свим нивоима организације, успоставља принцип економичности – оптимално искоришћавање ограничене запремине ћелије/организма, повећањем унутрашње или спољашње површине. На тај начин се остварује боља енергетска ефикасност, на ћелијском и на нивоу организма, и обезбеђује континуитет (одрживост) животних функција. То се може приказати на различитим примерима: интрамембрански систем у ћелији, набори мембране унутар митохондрија, цревне ресице, алвеоле у плућима, шкржни листићи, набори (вијуге) мозга итд. Садржаји се могу обрадити кроз истраживачки рад ученика о томе како се долази до матичних ћелија, како се чувају, на који начин их користимо у медицини итд, кроз разговор са стручњаком (лекар, генетичар) о матичним ћелијама, посетом Генетичком саветовалишту локалне болнице или другим институцијама које се баве овом темом.

Активности за достизање исхода *идентификује регулаторне механизме у одржавању хомеостазе и илуструје примерима везу између физиолошких одговора живих бића и промена у спољашњој средини*, треба усмерити тако да ученик разуме да ћелија/организам најбоље функционише у одређеним условима и да сви организми поседују механизме који одржавају свој унутрашњи састав у одређеним границама, које омогућавају њихово преживљавање. Посебно је важан принцип примања и преноса информација и ре-аговања на надражаје. Потребно је нагласити да су то повезани и регулисани процеси, односно да процеси који се одвијају у појединим деловима тела могу да регулишу активности у другим органима и ткивима и утичу на целокупно функционисање органи-зма. Хомеостаза и повратна спрега као појмови могу се повезати са градивом роботике (Техника и технологија). Ученике на овом узрасту треба што више упућивати да самостално прикупљају, обрађују, представљају и тумаче информације добијене једноставним истраживањима. Потребно је повезати физику и биологију (физичке појаве у телу организама, притисак, брзина...) и хемију и биологију (неуротрансмитери, хормони, ензими...). Током остваривања наведених исхода, требало би да ученици различитим примерима илуструју везу између физиолошких адаптација живих бића и промена у спољашњој средини. Садржаји се могу обрадити кроз низ кратких вежби/демонстрација рефлекса (рефлекси ока, рефлекс хватања лењира, пателарни рефлекс...), варљивост чула (прецизност чула додира, оптичке варке итд.).

Препоручени број часова је 26: 14 часова за обраду, 5 за утврђивања, 3 за утврђивања уз вежбу, 3 за вежбе и 1 за систематизацију.

Област: Човек и здравље

У активностима за достизање исхода: *одговорно се односи према свом здрављу*, важно је указати на путеве преношења болести, превенцију и значај редовних контрола. Ученик треба да развије одговоран однос према сопственом здрављу, здрављу људи из своје околине и да поступа према упутствима лекара. Када знају путеве преношења изазивача болести, требало би да ученици науче и како се треба понашати у присуству оболелих од различитих болести, али и да развију толерантан однос према оболелима. На пример, особу

оболелу од сиде не треба да игноришу, нити дискриминишу на било који начин, а то ће моћи када науче да руковање, загрљај, разговорнису начини како се ова болест преноси. Процена ставова из домена одговорног односа према здрављу може се радити кроз чек-листу.

У оквиру области Човек и здравље треба обрадити и примере различитих утицаја на функције ендокриног система, нервног система и чула изазваних различитим спољашњим и унутрашњим факторима (узроцима), као и могућност враћања организма у уравнотежено стање након одређених поремећаја. Могу се користити примери који су блиски за разумевање ученицима овог узраста, као што је слабљење слуха услед слушања прегласне музике, коришћења слушалица, коришћења мобилних телефона, играња компјутерских игрица итд. Ученике треба мотивисати да изразе критички став у погледу домена и мере штетности појединих утицаја.

Разумевање резултата стандардних лабораторијских анализа крви и урина се може обрадити кроз вежбу, при чему пажњу треба обратити само на вредности које се односе на еритроците, хемоглобин, гвожђе, леукоците (без леукоцитне формуле), ниво шећера, а код резултата урина на замућеност, присуство бактерија и ћелија крви. Циљ вежбе није тумачење, анализирање и интерпретација лабораторијских анализа, јер то раде лекари, већ је потребно да ученик уме да прочита табелу и разуме да вредности треба да буду у опсегу референтних. Током вежбе се могу анализирати унапред припремљени (симулирани) подаци од стране наставника, а не реални резултати конкретних особа (ученика или одраслих).

Посебну пажњу треба посветити репродуктивном здрављу. Контрацепцију обрадити и у смислу спречавања преране трудноће и полнопреносивих болести.

Кроз активности за достизање исхода *изрази критички став према медијским садржајима који се баве здравим стиловима живота*, код ученика треба развијати критички став према садржајима који се могу наћи на интернету и другим изворима информисања (часописима, ТВ емисијама...). У питању су садржаји који се односе нпр. на дијете, биолошки активне супстанце и адитиве, али и друге теме од значаја за здраве стилове живота. Ученици могу да проналазе примере медијских садржаја који ће се анализирати на часу. Анализу је могуће урадити и у виду дебате са темама: постоје ли инстант-дијете, „чаробне биљке“ које лече најразноврсније болести, „топе килограме“, продужавају младост и слично.

Кроз истраживачке задатке или пројектну наставу, могу се обрадити лековити и физиолошки активни производи животиња и биљака (као што су мед, прополис, различити екстракти биљака, полен...) који се користе за људску употребу. Ова тема је погодна за корелацију са градивом хемије или за заједничку пројектну наставу са овим предметом (нпр. вежбе екстракције хлорофила, кофеина и биљних уља). Такође, у циљу истраживања о деловању биљних и животињских продуката и екстраката, могу се организовати посете или мини-екскурзије до оближњег постројења за прераду лековитих биљака, узгајивачници медицинских пијавица, произвођачу меда и сл, зависно од подручја и локалних услова у којима се школа налази. За врсте које су интродукцијом унете ради узгајања и добијања екстраката и других продуката, могу се проучити путеви којима су те врсте доспеле на наше подручје, што се може повезати са исходима области Живот у екосистему иса предметом Географија.

За достизање исхода *повеже промене настале у пубертету са деловањем хормона* потребно је ову тему повезати са хормоналном регулацијом, која се обрађује у теми *Јединство грађе и функције*, и са знањима из претходних разреда у вези са променама у пубертету (менструални циклус, на пример). У обради полног и родног идентитета, поред развијања толеранције и прихватања различитости, ученицима треба пружити ширу перспективу генетичке варијабилности, као природног феномена, која не даје основе за предрасуде, стереотипе, дискриминацију и насиље. Адекватним избором садржаја и начина рада може се успоставити веза са садржајима који се обрађују на предмету Грађанско васпитање, а који се односе на теме пол, род и сексуалности.

Активности се могу реализовати као дебате, трибине, представљање резултата истраживачких задатака ученика (нпр. о ставовима ученика у одељењу, анализа текстова – дневни пресек новинских чланака и слично).

Активности за достизање исхода: *идентификује поремећа- је у раду органа и система органа изазваних нездравим начином живота* треба да обухвате истраживања видова нездравог начина живота, као што су начин исхране, физичка активност, употреба психоактивних супстанци (укључујући и лекове – таблетоманија). Посебну пажњу треба посветити злоупотреби стероида и других супстанци за нпр. повећање мишићне масе и снаге због последица на стање организма и на понашање. Резултате истраживања треба повезивати са деловањемна системе органа и приказивати их јавности (нпр. на нивоу одељења или школе) у различитим облицима (нпр. пано који ће пропагирати здраве стилове живота, или са декларацијама производа које свакодневно користе уз коментарисање улоге и штетности појединих адитива исхрани и слично).

Препоручени број часова за реализацију ове области је 9: 4 часа за обраду, 3 за утврђивања и 2 за вежбе.

Област: Порекло и разноврсност живог света

Активности за достизање исхода *доведе у везу промене животних услова са еволуцијом живота на планети* треба усмерити на повезивање стечених еколошких знања са историјом планете Земље, тј. начинима којима се она мењала (тектонске промене, промене климе, састав атмосфере, влажност, температура, итд). Податке о геофизичким процесима треба пропратити описом развоја живог света кроз геолошка доба. За именовање геолошких доба треба користити стручне називе прекамбријум, палеозоик, мезозоик и кенозоик. Могу се поменути и краћи периоди који су познати ученицима

као што су перм, карбон, тријас, јура, креда, али се не препоручује да ти називи буду део кључних појмова. Стечена знања о постанку живог света треба повезати са продукцијом кисеоника и настанком озонског омотача, као условима за еволуцију већине врста живих бића. Посебну пажњу треба посветити настанку нових група живих бића и повезати их са њиховим положајем на Дрвету живота, што представља и део активности за достизање исхода *истражи давно нестале екосистеме*. Већину активности за достизање поменутог исхода је могуће реализовати кроз пројектне задатке у којима ће ученици истраживати и представљати (презентацијом, плакатом) нестале шуме карбона, мора камбријума, итд, уз адекватну употребу еколошких појмова попут еколошких фактора и адаптација.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 3 часова за обраду, 3 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Наслеђивање и еволуција

Активности за достизање исхода *повеже промене које се догађају организму током животног циклуса са активностима гена*, обухватају истраживање и описивање промена током животног циклуса различитих врста биљака и животиња (од зигота, преко деоба ћелија и формирања органа, а затим улазак у репродуктивну фазу, старење и смрт). На пример, могу се истражити и представити животињске врсте са потпуним преображајем (метаморфозом), које пролазе кроз фазе ларве и лутке пре адултног периода (бројни инсекти), као и они са непотпуним преображајем (одсуство стадијума лутке код инсеката); развиће преко ларвеног стадијума код мекушаца, ракова, риба, водоземаца итд. Такође, треба нагласити да постоје и организми чије развиће нема очигледно препознатљиве фазе кроз промене целокупне грађе тела, али да и такво развиће подразумева раст, промене у пропорцијама делова тела и физиолошким процесима, као и развиће полних органа (нпр. човек). Морфолошке и физиолошке промене током животног циклуса треба повезати са хормонским променама (хормон раста, полни хормони, јувенилни хормон код инсеката, биљни хормони, итд). Развиће човека треба повезати са променама насталим у пубертету услед деловања хормона које се обрађују у области Човек и здравље. Посебну пажњу треба посветити томе да се хормонски индуковане промене активирају укључивањем регулаторних гена у одређеним фазама животног циклуса.

Да би се ови процеси довели у везу са основним молекул-ским процесима у ћелији, неопходно је подсетити ученике на знање о генима и молекулу ДНК (из седмог разреда). Током седмог разреда, ученицима су предочена правила наслеђивања (трансмисије) генетичког материјала од родитеља на потомство. Сада је потребно објаснити другу улогу генетичког материјала – функцију гена у процесу развићаособина организама. На овом узрасту не треба говорити о транскрипцији и транслацији, али је важно рећи да су производи гена протеини који остварују различите функције – ензими, структурни протеини (нпр. колаген, антитела, итд), хормони, итд. На примеру хормона може се објаснити улога гена. Током животног циклуса, у одређеним фазама се активирају гени за хормоне, који онда активирају друге гене за раст тела и развиће органа (нпр. јувенилни хормон код инсеката). Активност гена за полне хормоне код људи доводи до активирања гена за развиће полних органа, длакавост код дечака, раст груди код девојчица, итд. Ови садржаји дају ширу перспективу генетичке варијабилности када су у питању особе чије се полне карактеристике и полни идентитет не поклапају.

Имајући у виду оваква објашњења улоге гена у развићу фенотипа, као и знања из седмог разреда о алелима и правилима наслеђивања, може се појаснити ученицима присуство различитости између јединки у једној популацији. У циљу остваривања исхода *повеже промене наследног материјала са настанком нових врста путем природне селекције*, подсетити се појма популација и процеса селекције који су обрађени у претходним разредима. Процес специјације (настанка нових врста) најбоље је објаснити кроз алопатрички модел специјације (ученицима не треба уводити овај термин). Модел: једна велика популација бива подељена на две мање и прекине се могућност укрштања између јединки две популације; свака од популација се прилагођава, деловањем селекције, на услове средина у којима живе; такође, различите мутације се дешавају у свакој

популацији (настају неки нови алели); због ових процеса, временом између две популације настају све веће разлике (фенотипске и генетичке); током дужег времена, јединке две популације се толико разликују да више не могу да се међусобно укрштају чак и уколико дођу у физички контакт; тада су то две нове врсте.

Ово објашњење еволуције дао је Чарлс Дарвин и данас је потврђено у свим биолошким истраживањима. Ученицима је неопходно дати податке о Дарвиновој теорији еволуције и објашњењима која је он пружио. Објаснити да је он дао концепцију природне селекције и дивергенције популација, што води настанку нових врста. Такође, навести да је Дарвин закључио да је порекло живог света јединствено и да због тога сва жива бића деле заједничке особине – дисање, излучивање, метаболизам итд. Дарвинову концепцију јединства живота повезати са моделом „дрво живота“.

Процес еволуције, постанка врста и заједничког претка врста може се објаснити на примеру еволуције човека. Ученици могу на интернету да истражују приказе људских предака, почевши од одвајања наше еволуционе линије од последњег заједничког претка са шимпанзом (пре 7 милиона година). У заједничком раду могу направити еволуционо стабло људских предака. Важно је нагласити да је човек настао на афричком континенту, а да је затим мигрирао на друге континенте. На сваком од континената, људске популације су сеприлагођавале другачијим срединским условима и због тога данас имамо различите особине које су карактеристичне за групе људи из различитих региона света (али увек наглашавати да је индивидуална варијабилност унутар људских група огромна). Јако је важно објаснити ученицима да, у биолошком смислу, тј. у контексту генетичких разлика, не постоје расе људи, већ само континуирана варијабилност различитих људских карактеристика.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 7: 4 часа за обраду, 2 за утврђивања и 1 за вежбу.

Област: Живот у екосистему

У активностима за достизање исхода *повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране* акценат је на томе да у екосистемима постоји тежња ка усаглашавању производње и потрошње органске супстанце и ка производњи што веће количине органске супстанце у датим условима (биомаса, разноврсност). Потребно је увести концепт климакса екосистема у смислу да он представља, у датим околностима, равнотежу у преносу и кружењима енергије и супстанце у екосистему. Истовремено, треба увести и појам природне сукцесије. Уколико се достигнути ступањ равнотеже (климакс екосистема) поремети, покреће се процес природне сукцесије који доводи до поновног успостављања нарушене равнотеже. Процес природне сукцесије може се пратити кроз серију заједница које се успостављају, од пионирске заједнице до климаксне заједнице екосистема. Процеси кружења и преноса супстанци (вода, угљеника и азота) и енергије у природним екосистемима могу се представити мрежама исхране заједница карактеристичних екосистема за које се предлаже да обавезно садрже произвођаче, потрошаче и разлагаче. Циклуси кружења супстанци на исти начин се могу посматрати и у биосфери.

Активностима за достизање исхода *критички процени последице људских делатности у односу на расположиве ресурсе на Земљи* треба увести концепт одрживог развоја и еколошког отиска. Да би ученици разумели ове концепте, препоручује се обрада појма капацитет средине (бројност – бројност популација – биомаса

– диверзитет) који се у датим околностима може одржати у дужем временском периоду. Указати на чињеницу да се неограничен раст не може одржати у ограниченим условима (повезати са Н.И.Р.Р.О концептом). Пожељно је омогућити ученицима да израчунају свој еколошки

отисак на неком од калкулатора, који се може наћи на интернету и у одељењу продискутовати добијене резултате, нарочито о томе којеживотне навике би свако могао да промени, а при томе да смањи свој отисак.

Ученицима треба скренути пажњу да коришћење обновљивих извора енергије може имати и извесне негативне последице (ветропаркови, деривационе минихидроелектране...). Једна од тема за дебату са ученицима може бити управо ова: добробит и лоше стране употребе обновљивих извора енергије. Пожељно је указати да се непрекидно развијају нови, бољи технолошки процеси који смањују негативне ефекте.

Активности за достизање исхода *повеже утицај еколошких чинилаца са распоредом карактеристичних врста које насељавају простор Србије* треба фокусирати на ретке врсте, угрожене врсте, ендемичне врсте, космополитске врсте. Кроз пројектне задатке ученици могу да истражују везу наведених врста и еколошких чиниоца који условљавају њихово присуство на задатим подручјима. Истраживање се може спровести на терену, ако постоје могућности, или претраживањем литературе, интернета...

Предложене врсте: банатски божур, храст лужњак, буква, рамонда, трска, маслчак, белоглави суп, орао белорепан, сова ушара, вук, шакал, врабац, пастрмка, младица, кечига, моруна... у обзир долазе све врсте за које ученици могу да одреде еколошке факторе због којих је врста ретка, угрожена или космополитска.

Исход *истражи присуство инвазивних врста у својој околи- ни и вероватне путеве насељавања* (начини како је врста пренета) може да се реализује кроз истраживање познатих инвазивних врста, попут амброзије, багремца (*Amorpha fruticosa*), киселог дрвета, папирног дуда (*Broussonetia papyrifera*), сибирског бреста, свиленице (*Asclepias syriaca*), азијске бубамаре, шимшировога мољца (*Cydalima perspectalis*) итд. Ученици могу спровести истраживање на терену, у непосредној околини (ако постоје услови) или претраживањем литературе и интернета. Могу се проучити и алох тоне врсте које су у ранијим периодима инвазијом освојиле наше просторе и постале уобичајне као што су гугутка, бизамски пацов, нутрија, бабушка, багрем... Активности за достизање овог исхода треба повезати са активностима за достизање исхода *повеже губитак врста у екосистему са негативним последицама у преносу супстанце и енергије у мрежама исхране*.

За достизање исхода *Истражи разлоге губитка биодиверзитета на локалном подручју* може се искористити Н.И.Р.О концепт који на једноставан начин дефинише чиниоце нестанка врста.

Назив овог концепта је акроним изведен из следећих речи на енглеском језику: **H**abitat alteration – измене или промене станишта, **I**nvasive species – инвазивне, алохтоне врсте, **P**ollution – загађење, **P**opulation growth – раст људске популације, **O**verexploitation – претерана експлоатација (ресурса).

Пројектни задатак може бити израда „црвене књиге“ за локалне врсте са IUCN листе по Н.И.Р.О концепту. Наставник предлаже листу врста, а ученици одабирају једну и одређују факторе угрожавања и приказују резултате.

Препоручени број часова за реализацију ове области је 19: 9 часова за обраду, 6 за утврђивања, 3 за вежбу и 1 за систематизацију градива.

8. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се процес и продукти учења. Да би вредновање било објективно и у функцији учења, потребно је ускладити нивое циљева учења и начине оцењивања.

Ниво исхода	Одговарајући начин оцењивања
Памћење (навести, препознати, идентификовати...)	Објективни тестови са допуњавањем кратких одговора, задаци са означавањем, задаци вишеструког избора, спаривање појмова.
Разумевање (навести пример, упоредити, објаснити, препричати...)	Дискусија на часу, мапе појмова, проблемски задаци, есеји.
Примена (употребити, спровести, демонстрирати...)	Лабораторијске вежбе, проблемски задаци, симулације.
Анализирање (систематизовати, приписати, разликовати...)	Дебате, истраживачки радови, есеји, студије случаја, решавање проблема.
Евалуирање (проценити, критиковати, проверити...)	Дневници, студије случаја, критички прикази, проблемски задаци.
Креирање (поставити хипотезу, конструисати, планирати...)	Експерименти, истраживачки пројекти.

Такође, потребно је ускладити оцењивање са његовом сврхом.

Сврха оцењивања	Могућа средства оцењивања
Оцењивање наученог (сумативно)	Тестови, писмене вежбе, извештаји, усмено

	испитивање, есеји.
Оцењивање за учење (формативно)	Посматрање, контролне вежбе, дијагностички тестови, дневници, самоевалуација, вршњачко оцењивање, практичне вежбе.

За сумативно оцењивање разумевања и вештина научног истраживања ученици би требало да решавају задатке који садрже неке аспекте истраживачког рада, да садрже новине тако да ученици могу да примене стечена знања и вештине, а не само да се присете информација и процедура које су запамтили, да садрже захтеве за предвиђањем, планирањем, реализацијом неког истраживања и интерпретацијом задатих података. У вредновању научног, поред усменог испитивања, најчешће се користе тестови знања. На интернету, коришћењем кључних речи *outcome assessment (testing, forms, descriptiv/numerical)*, могу се наћи различити инструменти за оцењивање и праћење.

У формативном вредновању наставник би требало да промовише групни дијалог, користи питања да би генерисао податке из ђачких идеја, али и да помогне развој ђачких идеја, даје ученицима повратне информације, а повратне информације добијене од ученика користи да прилагоди подучавање, охрабрује ученике да оцењују квалитет свог рада. Избор инструмента за формативно вредновање зависи од врсте активности која се вреднује. Када је у питању нпр. практичан рад (тимски рад, пројектна настава, теренска настава и слично) може се применити чек листа у којој су приказани нивои постигнућа ученика са показатељима испуњености, а наставник треба да означи показатељ који одговара понашању ученика.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (збирка докумената и евиденција о процесу и продуктима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаче и слабе стране) ученика.

Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Ако наставник са ученицима до- говори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, а који су у складу са *Правилником о оцењивању ученика у основном образовању и васпитању*, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

Важно је да наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика и процес наставе и учења, себе и сопствени рад. Све што се покаже добрим и корисним наставник ће користити и даље у својој наставној пракси, а све што се покаже као недовољно ефикасно требало би унапредити.

ХЕМИЈА

Циљ учења Хемије је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, да се оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу, тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.

<p style="text-align: center;">ИСХОДИ</p> <p style="text-align: center;">По завршетку разреда ученик ће бити у стању да:</p>	<p style="text-align: center;">ОБЛАСТ/ТЕМА</p>	<p style="text-align: center;">САДРЖАЈИ</p>
<ul style="list-style-type: none"> – правилно рукује лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, и показује одговоран однос према здрављу и животној средини; – изведе експеримент према датом упутству, табеларно и графички прикаже податке, формулише објашњења и изведе закључке; – наведе заступљеност метала и неметала, неорганских и органских једињења у живој и неживој природи; – испита и опише физичка својства метала и неметала, и повеже их с њиховом практичном применом; – испита и опише хемијска својства метала и неметала, и објасни их на основу структуре атома и положаја елемената у Периодном систему; – напише формуле и именује оксиде, киселине, базе и соли; – испита, опише и објасни својства оксида, неорганских киселина, база и соли, препозна на 	<p style="text-align: center;">МЕТАЛ, ОКСИДИ И ХИДРОКСИДИ</p>	<p>Метали у неживој и живој природи.</p> <p>Општа физичка и хемијска својства метала. Алкални и земноалкални метали.</p> <p>Гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк, њиховелегуре и практична примена.</p> <p>Оксиди метала и хидроксида, својства и примена.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>реакција Na, K, Mg и Ca са водом; реакција MgO и CaO са водом и испитивање својстава насталог раствора помоћу лакмус хартије; испитивање електропроводљивости раствора натријум хидроксида.</p> <p>Лабораторијска вежба I: испитивање физичких својстава метала; реакција метала са киселинама.</p>

<p>основу формуле или назива представнике ових једињења у свакодневном животу и повеже њихова својства са практичном применом;</p> <ul style="list-style-type: none"> – напише и тумачи једначине хемијских реакцијаметала и неметала; – разликује својства неорганских и органских супстанци и објашњава разлику на основу њихових структура; – препозна физичке и хемијске промене неорганских и органских супстанци у окружењу, и представи хемијске промене хемијским једначинама; – напише формуле и именује представнике класа органских једињења имајући у виду структурну изомерију; – разликује органске супстанце са аспекта чиста супстанца и смеша, величина молекула, структура, порекло и то повезује са њиховом улогом и применом; – испита, опише и објасни физичка и хемијска својства представника класа органских једињења и повеже својства једињења са њиховом практичном применом; 	<p>НЕМЕТАЛ И, ОКСИДИ И КИСЕЛИНЕ</p>	<p>Неметали у неживој и живој природи.</p> <p>Општа физичка и хемијска својства неметала. Халогени елементи,</p> <p>сумпор, азот, фосфор и угљеник.</p> <p>Оксиди неметала и киселине, својства и примена.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>добијање сумпор(IV) -оксида и испитивање његових својстава; разблаживање концентроване сумпорне киселине; добијање угљеник(IV)-оксида и испитивање његових својстава; испитивање електропроводљивости дестиловане воде и хлороводоничне киселине;</p> <p>доказивање базних својстава воденог раствора амонијака. Лабораторијска вежба II:</p> <p>испитивање физичких својстава неметала.</p> <p>Лабораторијска вежба III:</p> <p>доказивање киселости неорганских киселина помоћу лакмус хартије.</p>
--	--	--

<p>– објасни и хемијским једначинама представихемијске промене карактеристичне за поједине класе органскихједињења; – опише физичка својства: агрегатностање и растворљивост масти и уља, угљених хидрата, протеина и растворљивост витамина; – опише основу структуре молекула који чине масти иуља, угљене хидрате и протеине;</p> <p>– објасни сапонификацију триацилглицерола и хидрогенизацију незасићених триацилглицерола, наведе производе хидролизе дисахарида и полисахарида и опише услове под којима долази до денатурације протеина;</p> <p>– наведе заступљеност у природи и улоге масти иуља, угљених хидрата, протеина и витамина у живим организмима и</p>	<p>СОЛИ</p>	<p>Добијање соли.</p> <p>Формуле соли и називи. Дисоцијација соли.Физичка и хемијска својства соли.</p> <p>Примена соли.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>реакција неутрализације хлороводоничне киселине и раствора натријум-хидроксида;</p> <p>реакција између метала и киселине; хемијске реакције соли: између калцијум-карбоната и хлороводоничне киселине, раствора гвожђе(III)-хлорида и натријум-хидроксида, раствора сребро нитрата и натријум- хлорида.</p> <p>Лабораторијска вежба IV: добијање соли и испитивање растворљивости различитих соли у води; добијање баријум сулфата; доказивање угљеник(IV)-оксида и настајање калцијум карбонЦиљ</p> <p>Циљ учења Хемије је да ученик развије систем основних хемијских појмова и вештине за правилно руковање лабораторијским посуђем, прибором и супстанцама, дасе оспособи за примену стеченог знања и вештина за решавање проблема у свакодневном животу и наставку образовања, да развије способности апстрактног и критичког мишљења, способности за сарадњу, тимски рад, и одговоран однос према себи, другима и животној средини.</p>
---	--------------------	--

	<p>ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊ АИ ЊИХОВА ОПШТА СВОЈСТВА</p>	<p>Својства атома угљеника и многобројност органских једињења. Функционалне групе и класе органских једињења.</p> <p>Општа својства органских једињења.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>упоређивање својстава органских и неорганских једињења; доказивање угљеника у органским супстанцама.</p>

		<p>киселина са различитим бројем атома угљеника у молекулу у води и неполарном растварачу; реакција етанске и лимунске киселине са натријум-хидрогенкарбонатом.</p>
	<p>БИОЛОШКИ ВАЖНА ОРГАНСКА ЈЕДИЊЕЊА</p>	<p>Масти и уља.</p> <p>Угљени хидрати у прегледу: моносахариди (глукоза и фруктоза), дисахариди (сахароза и лактоза), полисахариди (скроб и целулоза). Амино-киселине. Протеини.</p> <p>Витамини.</p> <p>Демонстрациони огледи:</p> <p>сапонификација масти – сапуни.</p> <p>Лабораторијска вежба VII:</p> <p>испитивање растворљивост масти и уља, и угљених хидрата у води; доказивање скроба; денатурација протеина.</p>
	<p>ЗАШТИТА ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ И ЗЕЛЕНА ХЕМИЈА</p>	<p>Загађивачи, загађујуће супстанце и последице загађивања. Рециклажа.</p> <p>Зелена хемија.</p>

Кључни појмови садржаја: метали, неметали, оксиди, киселине, хидроксиди, соли, угљоводоници, адиција, супституција, полимери, алкохоли, карбоксилне киселине, естри, масти и уља, угљени хидрати, протеини загађујуће супстанце, рециклажа, зелена хемија.

УПУТСТВО ЗА ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења Хемије првенствено је оријентисан на процес учења и остваривање исхода. Исходи су искази о томе шта ће ученик бити у стању да: учини, предузме, изведе, обави захваљујући знањима, ставовима и вештинама, које је градио и развијао током школске године учећи хемију. Они омогућавају да се циљ наставе хемије достигне у складу с предметним и међу

предметним компетенцијама и стандардима постигнућа. Исходи представљају ученичка постигнућа и као такви су основна водила наставнику који креира наставу и учење. Програм наставе и учења хемије је тематски конципиран. За сваку област/тему предложени су садржаји, а ради лакшег планирања наставе предлаже се ори

јентациони број часова по темама.

Главна карактеристика наставе усмерене на остваривање исхода Хемије је настава усмерена на учење у школи, што значи да ученик треба да учи:

– *смислено*: повезивањем оног што учи са оним што зна и са ситуацијама из живота; повезивањем оног што учи са оним што је учио из хемије и других предмета;

– *проблемски*: самосталним прикупљањем и анализирањем података и информација; постављањем релевантних питања себи и другима; развијањем плана решавања задатог проблема;

– *дивергентно*: предлагањем нових решења; смишљањем нових примера; повезивањем садржаја у нове целине; – *критички*: поређењем важности појединих чињеница и података; смишљањем аргумената;

– *кооперативно*: кроз сарадњу са наставником и другим ученицима; кроз дискусију и размену мишљења; уважавајући аргументе саговорника.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Програм наставе и учења оријентисан на исходе наставнику даје већу слободу у креирању и осмишљавању наставе и учења. При планирању наставе и учења важно је имати у виду да се исходи разликују по потребном времену за њихово постизање. Неки се лакше и брже могу остварити, али је за већину исхода потребно више времена и више различитих активности. Потребно је да наставник за сваку

наставну јединицу, у фази планирања и писања припреме за час, у односу на одабрани исход, дефинише исходе специфичне за дату наставну јединицу. Препорука је да наставник планира и припрема наставу самостално и у сарадњи са колегама због успостављања корелација са предметима. У фази планирања наставе и учења треба имати у виду да је уџбеник наставно средство намењено ученицима за учење и да он не одређује садржаје лекција. Препоручен је број часова за реализацију сваке теме који укључује и предвиђене лабораторијске вежбе, вежбе и демонстрационе огледе. Формирање појмова треба базирати на демонстрационим огледима и лабораторијским вежбама. Ако у школи не постоје супстанце предложене за извођење демонстрационих огледа и лабораторијских вежби, огледи се могу извести са доступним супстанцама.

II. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Метали, оксиди и хидроксиди

На почетку теме ученици разматрају заступљеност метала у неживој и живој природи што доприноси њиховом сагледавању релевантности теме за разумевање природе и шта чини њен став, зашто је добијање метала из руда значајно за друштво и да је при томе важно предузимање мера за заштиту животне средине. Потребно је подстицати ученике да повезују облике налажења метала у природи (у елементарном облику и у једињењима) са структуром атома, односно реактивношћу метала, као и са положајем метала у Периодном систему елемената. Ученици би требало да сазнају о важности катјона појединих метала за живе организме и повежу та знања са садржајем биологије. Физичка својства метала се уче у прегледу. Хемијска својства типичних метала уче се на примерима натријума и калијума (ученици би требало да то повежу са претходним разматрањима: од алкалних метала два најзаступљенија метала у Земљиној кори, чији су јони Na^+ и K^+ најважнији за људски организам), и магнезијума и калцијума као представника земноалкалних метала (међу металима на петом, односно трећем месту по заступљености у Земљиној кори, при чему је Ca^{2+} јон најзаступљенији јон метала у људском организму). Ученици треба да уоче да је кисеоник неопходан реактант за реакције оксидације метала, као што су сагоревање и рђање, и да упоређују тежњу разних метала да подлежу том типу реакције. Они могу посматрати демонстрацију сагоревања магнезијума као пример реакције у којој настаје оксид метала, а демонстрације реакција натријума, калијума, магнезијума и калцијума са водом као примере реакција у којима настају хидроксиди ових метала. Очекује се да на основу посматрања демонстрација упоређују реактивност алкалних и земноалкалних метала, и да је повезују са структуром атома и са положајем метала у Периодном систему елемената. При разматрању хемијских својстава метала који имају велику практичну примену (гвожђе, бакар, алуминијум, олово и цинк), ученици би требало да уоче разлику у њиховој реактивности (грађење оксида и хидроксида) у односу на реактивност алкалних и земноалкалних метала. Такође, учење садржаја ове теме би требало да буде ослоњено на знање стечено у претходном разреду о доказивању базне средине помоћу индикатора, о дисоцијацији хидроксида и OH^- јону због којег је средина базна. У оквиру разматрања практичне примене метала, ученици би требало да сазнају о начинима заштите метала од корозије, о легирању метала у циљу добијања материјала са погоднијим својствима за одређену намену и о легурама које се најчешће користе (бронза, месинг, челик, дуралуминијум, силумини).

У оквиру прве лабораторијске вежбе ученици испитују основна физичка својства метала (агрегатно стање, боју, проводљивост електричне струје и топлоте, магнетичност). Такође, испитују реакцију магнезијума и гвожђа са разблаженом хлороводоничном киселином, што би, уједно, требало да укаже ученицима да је једно од својстава киселина реакција са металима (не свим) и да представља везу како с градивом седмог разреда, тако и са следећом темом. На основу огледа ученици би требало да уоче да заједничка својства метала нису подједнако изражена код свих метала.

Лабораторијска вежба I: Испитивање физичких својстава метала, испитивање проводљивости топлоте и електричне струје, магнетичности, тврдоће и густине гвожђа, алуминијума и бабра. Реакција метала са киселинама: реакција разблажене хлороводо-

ничне киселине са магнезијумом, гвожђем и цинком. Препоручени број часова за реализацију ове теме је 10 часова.

Неметали, оксиди и киселине

На почетку учења друге теме важно је да ученици, кроз разматрање заступљености неметала у неживој и живој природи, сагледају релевантност теме за разумевање природе и шта чини њен састав, али и као ресурса који користи друштво. Ученицима се може рећи да неметали улазе у састав биолошки важних једињења о којима ће учити у другом делу године. И у оквиру ове теме је важно да ученици повезују структуру атома неметала са реактивношћу елемената и облицима налажења у природи (у елементарном облику и у једињењима). Ученици могу да сазнају о различитим алотропским модификацијама сумпора, фосфора и угљеника, као и да се подсети градива седмог разреда о алотропским модификацијама кисеоника.

Демонстрациони огледи и лабораторијске вежбе омогућавају ученицима да уоче физичка својства неметала: агрегатно стање, растворљивост у води и неполарним растварачима (лабораторијска вежба II). Приликом разматрања агрегатног стања неметала на собној температури, ученици се могу подсетити о заступљености азота и кисеоника у ваздуху. Очекује се да ученици разликују оксиде неметала који не реагују са водом (CO, N₂O и NO) од оних који са водом граде киселине. Киселост неорганских киселина ученици доказују помоћу индикатора, то својство повезују са дисоцијацијом киселина и H⁺ јоном због којег средина има кисела својства. Ученици могу упоредо доказивати киселост њима познатих киселина из свакодневног живота (сирћетна киселина, лимунска киселина). Извођење лабораторијске вежбе III не мора да обухвати цео школски час.

Ученици треба стално подстицати да пишу формуле оксида и киселина (кисеоничних: H₂SO₄, HNO₃, H₃PO₄, H₂CO₃ и безкисеоничних: HCl и H₂S). У оквиру ове теме важно је да ученици сазнају о практичној примени киселина. Посматрањем демонстрација огледа ученици могу сазнати о начину добијања и својствима сумпор(IV)-оксида, о његовом утицају на ниже организме и пигменте, о начину добијања и својствима угљеник(IV)-оксида, о његовој густини у односу на ваздух и својству да не подржава горење. Посматрањем демонстрације огледа важно је да сазнају како се правилно разблажује концентрована сумпорна киселина. Испитивање електропроводљивости раствора киселина и амонијака пружа прилику за утврђивање знања због којих јона раствори неких супстанци имају кисела, односно базна својства.

Препоручени број часова за реализацију теме је 10 часова.

Соли

Учење о начинима добијања соли, физичким и хемијским својствима соли требало би да обухвати примену до тада стечених знања (о киселинама и базама, њиховим формулама и називима) приликом писања формула и назива неутралних соли, као и хемиј

ских једначина реакција за добијање неутралних соли. Добијање киселих соли приказати на примеру добијања натријум-хидро генкарбоната. Ученици могу посматрати демонстрацију реакције неутрализације, написати формуле реактаната и једног производа (вода), а онда разматрати како се саставља формула другог производа, тј. формула соли. И у оквиру ове теме ученици би требало да пишу једначине дисоцијације у води растворних соли и да разликују катјоне од анјона. Ученици могу посматрати демонстрацију огледа у којем се добијају хидроксиди оних метала чији оксиди не реагују са водом (на пример $\text{Fe}(\text{OH})_3$), као и демонстрацију својства киселина да реагују са солима угљене киселине уз издвајање угљеник(IV)-оксида и воде.

И у оквиру учења ове теме ученици би требало да сазнају о практичној примени различитих соли, о својствима, добијању и практичној примени кухињске соли (на пример, за припремање физиолошког раствора, као конзерванс). Корелација са наставом географије може се остварити кроз разматрање како својства калцијум-карбоната и калцијум-хидрогенкарбоната утичу на облик кречњачког рељефа. Важно је да ученици повезују стечено знање о солима са саставом воде за пиће и саставом минералних вода.

На крају обраде теме, кроз различите примере (обухватајући и оне обрађене у првој и другој теми), важно је да ученици уоче међусобну повезаност класа неорганских једињења и тако систе матизују знања о својствима оксида, киселина, хидроксида и соли.

У лабораторијској вежби IV ученици могу да испитују рас творљивост различитих соли у води и да добијају соли таложењем (двоструком изменом). При томе, за огледе бирати супстанце који ма се најмање утиче на животну средину.

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 8 часова.

Органска једињења и њихова општа својства

Ова тема уводи ученике у нову област хемије. У оквиру теме ученици, на основу посматрања демонстрационих огледа, упоре ђују састав и својства органских једињења, познатих из свакоднев ног живота, и претходно учених неорганских једињења. Они са знају о великом броју органских једињења и ту чињеницу повезују са својствима атома угљеника и начинима међусобног повезивања. Препознају потребу за класификацијом органских једињења и да се она може извести на основу функционалне групе у молекулима. Препоручен број часова за реализацију теме је 2 часа.

Угљоводоници

На почетку теме ученици се могу информисати да су угљово доници састојци нафте и земног гаса, и према томе, извори енер гије, чиме се истиче практични значај ових једињења. Састављање и посматрање модела молекула угљоводоника може помоћи уче ницима да пишу молекулске, структурне и рационалне структурне формуле угљоводоника, и то једноставних примера, укључујући и именовање изомера према IUPAC номенклатури. Појам изомера ученици би требало да повежу са садржајем претходне теме о мо гућим различитим начинима међусобног повезивања атома угље ника.

Ученици уче о физичким својствима засићених и незасићених угљоводоника у прегледу. Разлике у реактивности алкана, алкена, алкина и ароматичних угљоводоника требало би да повежу са разликама у структури молекула ових једињења. Упореди вање хемијских реакција засићених и незасићених угљоводоника требало би да обухвати њихове сличности (сагоревање) и разлике (супституција, адиција). Ученици би требало да повежу хемијска својства угљоводоника са практичном применом ових једињења:

– сагоревање – употреба угљоводоника као извора енергије (земни и рафинеријски гас, бензин, дизел гориво, мазут); – реакције супституције и адиције – од угљоводоника се могу добити једињења различите практичне намене која, поред атома угљеника и водоника, садрже и атоме других елемената (на пример, производња пластичних маса, тefлона, фреона, боја, инсектицида итд.). Ученици треба да познају широку примену угљоводоника, али и мере опреза у њиховом коришћењу, тј. последице које имају на животну средину и здравље људи.

Од ученика се очекује да пишу једноставније једначине хемијских реакција сагоревања угљоводоника, као и реакција адиције водоника, воде и брома на етен, пропен, етин и пропин, и супституције атома водоника у молекулу метана. Такође, могу да препознају и описују хемијске реакције адиције и супституције на основу написаних хемијских једначина ових реакција.

Ученици могу учити да се у реакцији полимеризације одређених својстава (на пример, гасовито агрегатно стање), добијају супстанце са новим својствима (чврсто агрегатно стање). И у овом случају је важно да сазнају о практичној примени различитих полимера.

О ароматичним угљоводонцима, њиховој реактивности и токсичности, ученици уче на информативном нивоу. Учећи о дериватима нафте, важно је да они уоче да су производи фракционе дестилације (кондензације) и даље смеше угљоводоника.

Кроз демонстрационе огледе ученици треба да уоче разлику између засићених и незасићених угљоводоника, њихову примену као горива, и да су нафта и земни гас главни извори угљоводоника у природи.

Састављање модела молекула угљоводоника у оквиру вежбе V, ученицима може помоћи у савладавању писања формула и име новања угљоводоника. Препорука је да они састављају моделе молекула са највише шест атома угљеника.

Препоручен број часова за реализацију ове теме је 12 часова.

Органска једињења са кисеоником

Ученици уочавају да су својства органских једињења са истим бројем атома угљеника у молекулу различита у зависности од присутне функционалне групе. Они уче именовање органских једињења према функционалној групи и повезују одређену функционалну групу у молекулу са својствима једињења. Уз називе једињења према IUPAC номенклатури, ученици уче и тривијалне називе представника органских једињења са кисеоником.

Демонстрација добијања етанола алкохолним врењем и његово одвајање дестилацијом, захтева време за извођење огледа, о чему се мора водити рачуна приликом планирања часа. Ученици уче да су карбонилна једињења производи оксидације одговарајућих алкохола, и о практичном значају метанала (формалдехида) и пропанона (ацетона). Важно је да се ученици информишу о штетном физиолошком деловању алкохола и о проблему

алкоголизма. У корелацији са наставом биологије, ученици могу самостално, из различитих извора, да прикупљају информације о утицају алкохола на организам.

Током обраде наставних садржаја о карбоксилним киселинама, ученици уочавају сличности и разлике у својствима неорганских и органских киселина. Поред примене у свакодневном животу, потребно је да сазнају о важности органских једињења са кисеоником као индустријских сировина.

У оквиру лабораторијске вежбе VI ученици испитују својства органских једињења са кисеоником. Упоредно растворљивост алкохола и карбоксилних киселина са различитим бројем атома угљеника у молекулу у води и неполарном растварачу. Упоредно својства њима познатих киселина (сирћетне и лимунске), са својствима, на пример, разблажене хлороводоничне киселине. Препоручени број часова реализацију ове теме је 8.

Биолошки важна органска једињења

У оквиру теме ученици сазнају о саставу, структури, својствима и значају масти и уља, угљених хидрата, протеина и витамина. Од ученика се не очекује да пишу структурне формуле триацилглицерола, већ да описују и објашњавају својства ових једињења, и њихових смеша, да наводе биолошки и технички значај масти и уља, и примену ових једињења као сировина или полупроизвода у даљој хемијској преради (на пример, добијање маргарина из уља и производња сапуна). Ученици могу да припреме есеј о енергетској улози масти и уља

у живим бићима, значају правилне исхране, и значају незасићених масних киселина у исхрани. На основу хемијске једначине процеса фотосинтезе, ученици могу да уоче да од једноставних неорганских молекула, угљеник(IV)-оксид и воде, под одређеним условима, настају сложени молекули органског једињења (глюкозе). Они би требало да грађење полисахарида харида сагледају као начин да се енергија складишти, да опишу скроб и целулозу као природне полимере, изграђене различитим повезивањем истих моносахаридних јединица и да познају градивну и заштитну улогу целулозе у биљкама. На примерима скроба и целулозе ученици могу да уоче како разлика у структури доводи до разлике у својствима. Важно је да они познају заступљеност угљених хидрата у природи и њихову примену у свакодневном животу: сахарозе у прехранбеној индустрији, скроба у прехранбеној и фармацеутској индустрији, памука и целулозе у текстилној индустрији. На примеру сахарозе и инвертног шећера ученици могу обновити разлику између једињења и смеша, а на примеру кристализације меда, кристализацију презасићеног раствора.

Ученици уче о аминокиселинама као једињењима која у својој молекули садрже две функционалне групе: карбоксилну и аминокиселинску групу, и настајању пептидне везе, као функционалне групе полипептида и протеина, у реакцији аминокиселинске групе једне аминокиселине са карбоксилном групом друге аминокиселине. Важно је да познају значење појмова: аминокиселина, α -аминокиселина, протеинска аминокиселина и есенцијалне аминокиселине, као и да познају биолошки значај протеина, њихову градивну и каталитичку функцију у организму. На основу огледа ученици би требало да уоче да под дејством топлоте и киселина долази до денатурације протеина. У оквиру теме треба да науче да се исхраном уноси шест главних врста супстанци неопходних људском организму (протеини, угљени хидрати, масти и уља, витамини, минерали и вода), о важности правилне исхране, као и о поремећајима исхране.

Лабораторијска вежба VII: ученици испитују растворљивост масти и уља у води и неполарном растварачу, на пример, хексану, растворљивост представника, моносахарида, дисахарида и полисахарида у води. Учећи о начину доказивања скроба, испитују којим намирницама

је скроб заступљен. За денатурацију протеина ученици примењују методе које се користе у кулинарству (кување, таложeње протеина киселинама и сл.).

Препоручени број часова за реализацију ове теме је 12.

Заштита животне средине и зелена хемија

У оквиру теме ученици сазнају да развој производа и процеса хемијске индустрије, поред доприноса побољшању квалитета жи вога, може имати и штетно дејство на животну средину и здравље животиња и људи. Требало би да на основу својстава супстанци разматрају њихов утицај на околину и жива бића, идентификују главне неорганске и органске загађујуће супстанце ваздуха, воде и земљишта и начине како оне доспевају у животну средину. Ва жно је да ученици сагледају значај руковања супстанцама и комер цијалним производима у складу са ознакама на амбалажи, као и правила о начину чувања производа и одлагања отпада. Такође би требало да ученици сагледају проблем нагомилавања отпада и зна чај рециклаже. У оквиру ове теме ученици сазнају о принципима зелене хемије као одрживе хемије, чији је циљ прилагођавање хе мијских производа и процеса очувању животне средине и здравља људи. Требало би да ученици дискутују начине за превенцију за гађења животне средине, смањење количине отпада и коришћење обновљивих извора сировина и енергије.

Ова тема се може реализовати кроз активности у оквиру ра зличитих мини пројеката, које ће ученици радити у току школске године, и презентовати након реализације сваког пројекта. Препоручени број часова за реализацију ове теме је 6.

III. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У настави оријентисаној на достизање исхода вреднује се процес и продукти учења. Приликом сваког вредновања постигну ћа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша учење и резултат. Свака активност је прилика за процену напредовања и давања повратне информа ције (формативно проверавање), а ученике треба оспособљавати да процењују сопствени напредак у остваривању исхода предмета. Тако, на пример, питања у вези с демонстрацијом огледа, ученичка запажања, објашњења и закључци, могу бити један од начина формативног проверавања. Анализа ученичких одговора пружа увид у то како они примају информације из огледа и издвајају битне, анализирају ситуације, повезују хемијске појмове и појмове фор миране у настави других предмета у формулисању објашњења и извођењу закључака о својствима и променама супстанци. Таква пракса праћења напредовања ученика поставља их у позицију да повезују и примењују научне појмове у контекстима обухваћеним демонстрираним огледима, доприноси развоју концептуалног ра зумевања и критичког мишљења, и припрема ученике да на тај на чин разматрају својства и промене супстанци с којима су у контакт ту у свакодневном животу.

Праћење напредовања ученика требало би да обухвати све нивое презентовања хемијских садржаја: макроскопски, честич ни и симболички ниво. Питањима би требало подстицати ученике да предвиде шта ће се десити, да оправдају избор, објасне зашто се нешто десило и како се десило, повежу различите области са држаја, препознају питања постављена на нови начин, извуку ко рисне податке, али и да процењују шта нису разумели. Ученике

би требало охрабривати да презентују, објашњавају и бране стра тегије које користе у решавању проблема. Тиме се они подстичу да реструктурирају и организују садржај на нов начин, издвајају релевантан део садржаја за решавање проблема, цртају дијаграме, анализирају везе између компоненти, објашњавају како су решили проблем или трагају за различитим начинима решавања проблема. Улога наставника је да води питањима или сугестијама резонана ње ученика, као и да пружа повратне информације. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења.

Оцењивање (сумативно проверавање) је саставни део процеса наставе и учења којим се обезбеђује стално праћење остваривања циља, исхода и стандарда постигнућа. Ученик се оцењује на основу усмене провере постигнућа, писмене провере и практичног рада. Важно је да активности ученика у процесу наставе и учења, формативног и сумативног проверавања буду усаглашене према очекиваним исходима, и да се приликом оцењивања од ученика не очекује испуњавање захтева за које нису имали прилику да током наставе развију потребна знања и вештине.

Наставник континуирано прати и вреднује, осим постигнућа ученика, и процес наставе и учења, као и себе и сопствени рад. Преиспитивање наставе према резултатима које постижу ученици је важна активност наставника и подразумева промену у методама наставе и учења, активностима и задацима ученика, изворима за учење, наставним средствима, тако да се ученицима обезбеди напредовање ка бољим постигнућима.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

Циљ наставе техничког и информатичког образовања у основној школи јесте да се осигура да сви ученици стекну базичну језичку, техничку и информатичку писменост и да напредују ка реализацији одговарајућих Стандарда образовних постигнућа, да се оспособе да решавају проблеме и задатке у новим и непознатим ситуацијама, да изразе и образложе своје мишљење и дискутују са другима, развију мотивисаност за учење и заинтересованост за предметне садржаје, као и да се ученици упознају са техничко-технолошким развијеним окружењем, стекну основну техничку и информатичку писменост, развију техничко мишљење, техничку културу рада.

Задаци предмета су стварање разноврсних могућности да кроз различите садржаје и облике рада наставе техничког и информатичког образовања сврха, циљеви и задаци образовања, као и циљеви наставе техничког и информатичког образовања буду у пуној мери реализовани, као и да ученици:

- стекну основно техничко и информатичко образовање и васпитање,

- стекну основна техничко-технолошка знања, умења, вештине и оспособљавају се за њихову примену у учењу, раду и свакодневном животу,

- сазнају основни концепт информационо-комуникационих технологија (ИКТ),
- сазнају улоге ИКТ у различитим струкама и сферама живота,
- упознају рад на рачунару,
- науче употребу рачунара са готовим програмима за обраду текста, за графичке приказе, интерфејс и интернет,
- развијају стваралачко и критичко мишљење,
- развијају способност практичног стварања, односно да реализују сопствене идеје према сопственом плану рада и афирмишу креативност и оригиналност,
- развијају психомоторне способности,
- усвоје претпоставке за свесну примену науке у техници, технологији и другим облицима друштвено корисног рада,
- савладавају основне принципе руковања различитим средствима рада, објектима технике и управљања технолошким процесима,
- развијају прецизност у раду, упорност и истрајност приликом решавања задатака,
- стичу радне навике и оспособљавају се за сарадњу и тимски рад,
- комуницирају на језику технике (техничка терминологија, цртежи),
- стекну знања за коришћење мерних инструмената,
- разумеју технолошке процесе и производе различитих технологија,
- препознају ограниченост природних ресурса,
- прилагоде динамичке конструкције (моделе) енергетском извору,
- одаберу оптимални систем управљања за динамичке конструкције (моделе),

- израде или примене једноставнији програм за управљање преко рачунара,
- упознају економске, техничко-технолошке, еколошке и етичке аспекте рада и производње и њихов значај на развој друштва,
- примењују мере и средства за личну заштиту при раду,
- знају мере заштите и потребу за обнову и унапређење животног окружења,
- на основу знања о врстама делатности и сагледавања својих интересовања правилно одаберу своју будућу професију.

ОПЕРАТИВНИ ЗАДАЦИ

Ученици треба да:

- прошире знања о основним командама оперативног система,
- прошире знања о коришћењу интернета и електронске поште,
- прошире знања о коришењу основних програма за обраду текста, табела и слике,
- обуче се за припрему презентација,
- упознају подсистеме електроенергетског система,
- стекну појам о дистрибуцији електричне енергије,
- упознају електроинсталациони материјал и елементе према стандардима наведених електроматеријала,
- упознају основне електротехничке симболе,
- науче да читају електротехничке шеме, а једноставније да користе у практичном раду,
- стекну основна практична знања и умења у састављању електричних струјних кола,

- упознају основне делове електротермичких и електродинамичких апарата и уређаја у домаћинству,
- науче да правилно користе електричне уређаје и апарате,
- упознају основне електронске елементе,
- науче симболе и шеме у електроници,
- схвате принципе рада телекомуникационих и аудиовизуелних уређаја у домаћинству,

- развију конструкторске способности изработом и склапањем модела електротехничких и електронских уређаја и апарата према одговарајућим шемама.

ТЕХНИКА И ТЕХНОЛОГИЈА

ОБЛАСТ/ТЕМА/МОДУЛ	МЕСЕЦ										обрада	утврђивање	свега	
	I X	X	X I	X II	I	II	II I	I V	V	V I				
1 • Животно и радно окружење	6										5	1	6	
2 • Саобраћај	4	2									6	0	6	
3 • Техничка и дигитална писменост		6	6	6							5	13	18	
4 • Ресурси и производња				4	6	4	1 0				12	12	24	
5 • Конструкторско моделовање								6	8		0	14	14	
УКУПНО	10	8	6	10	6	4	10	6	8	0	36	22	68	

ИНФОРМАТИКА И РАЧУНАРСТВО

Предмет:	Информатика и рачунарство
Разред:	Осми
Циљ наставе предмета:	Циљ учења <i>Информатике и рачунарства</i> је оспособљавање ученика за управљање информацијама, безбедну комуникацију у дигиталном окружењу, креирање дигиталних садржаја и рачунарских програма за решавање различитих проблема у друштву које се развојем дигиталних технологија брзо мења.
Годишњи фонд часова:	34
Недељни фонд часова:	1
Стандарди постигнућа	Стандарди постигнућа нису предвиђени

ОБЛАСТ / ТЕМА	ИСХОДИ По завршеној теми/области ученик ће бити у стању да:	МЕЂУПРЕДМЕТНЕ КОМПЕТЕНЦИЈЕ Изучавањем предмета развијају се:
ИКТ	<ul style="list-style-type: none"> – унесе и мења податке у табели; – разликује типове података у ћелијама табеле; – сортира и филтрира податке по задатом критеријуму; – користи формуле за израчунавање статистика; – представи визуелно податке на одговарајући начин; – примени основне функције форматирања табеле, сачува је у пдф формату и одштампа; – приступи дељеном документу, коментарише и врши измене унутар дељеног документа; 	<p>Компетенција за целоживотно учење</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. • Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. • Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе. <p>Рад с подацима и информацијама</p> <ul style="list-style-type: none"> • Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података. • Пореди различите изворе и начине добијања података, процењује њихову поузданост и препознаје неке од могућих узрока грешке
ДИГИТАЛНА ПИСМЕНОСТ	<ul style="list-style-type: none"> – разуме на које све начине делимо личне податке приликом коришћења интернета; – разуме потенцијалне ризике дељења личних података путем интернета, поготову личних података деце; – разуме везу између ризика на интернету и кршења права; – објасни појам „отворени подаци”; 	

	<ul style="list-style-type: none"> – успостави везу између отварања података и стварања услова за развој иновација и привредних грана за које су доступни отворени подаци; 	<ul style="list-style-type: none"> • Разликује јавне и приватне податке, упознат је са основним правилима чувања приватности података.
<p>РАЧУНАРСТВО</p>	<ul style="list-style-type: none"> – унесе серију (низ) података; – изврши једноставне анализе низа података (израчуна збир, просек, проценте, ...); – графички представи низове података (у облику линијског, стубичастог или секторског дијаграма); – унесе табеларне податке или их учита из локалних датотека и снимим их; – изврши основне анализе и обраде табеларних података (по врстама и по колонама, сортирање, филтрирање, ...); – изврши анализе које укључују статистике по групама; 	<p>Дигитална компетенција</p> <ul style="list-style-type: none"> • Претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге). • Помоћу ИКТ представља, едитује и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства. • Приликом решавања проблема бира одговарајућа ИКТ средства <p>Решавање проблема</p>

ПРОЈЕКТНА НАСТАВА	<ul style="list-style-type: none">– сарађује са осталим члановима групе у свим фазама пројектног задатка;– сараднички осмисли и спроведе фазе пројектног задатка;– самовреднује своју улогу у оквиру пројектног задатка/тима;– креира рачунарске програме који доприносе решавању пројектног задатка;	<ul style="list-style-type: none">• Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.• Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације сходно релевантним критеријумима, објашњава шта су предности и слабе стране различитих решења.• Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које
------------------------------	--	---

	<ul style="list-style-type: none">– поставља rezultat свог рада на Интернет ради дељења са другима уз помоћ наставника;– вреднује своју улогу у групи при изради пројектног задатка и активности за које је био задужен.	<p>стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију.</p> <ul style="list-style-type: none">• Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама. <p>Сарадња</p> <ul style="list-style-type: none">• Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева.• Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима.• Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и при томе поштује друге као равноправне чланове групе.• Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин.• Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању рада групе и доприноси унапређењу рада групе. <p>Естетичка компетенција</p>
--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Анализира и критички вреднује дигитални производ у контексту естетике и корисничког доживљаја. <p>Предузимљивост и предузетничка компетенција</p> <ul style="list-style-type: none"> • Исказује и заступа своје идеје, утиче на друге кроз развој вештине јавног говора, преговарања и решавања конфликта. • Поставља адекватнеи реалне циљеве процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси) и усредсређен је на постизање циљева.
--	--	---

Кључни појмови садржаја: анализа података, табеларни прорачуни, статистика, визуализација података, дељене табеле, лични подаци, отворени подаци, инфографик.

ДИДАКТИЧКО-МЕТОДИЧКО ОСТВАРИВАЊЕ ПРОГРАМА

Програм наставе и учења информатике и рачунарства, у другом циклусу основног образовања и васпитања, организован је по спиралном моделу и оријентисан је на остваривање исхода. Исходи су јасни и прецизни искази о томе шта ученик зна да уради и вредносно процени по завршетку процеса учења. Наставни програм предмета информатика и рачунарство се састоји из три тематске целине: Информационо-комуникационе технологије (скр. ИКТ), Дигитална писменост и Рачунарство.

Да би сви ученици остварили предвиђене исходе, потребно је да наставник упозна специфичности начина учења својих ученика и према њима планира и прилагођава наставне активности. Наставник треба да осмисли активности тако да укључују практичан рад уз примену ИКТ-а, повезивање различитих садржаја из других тема унутар самог предмета, као и са другим предметима. Пожељно је да планиране активности ученика на часу прати сажето и јасно упутство за реализацију задатка, уз евентуалну претходну демонстрацију поступка од стране наставника. Оставити

простор за ученичку иницијативу и креативност – кроз дискусију са ученицима одабирати адекватне алате, концепте и стратегије за реализацију одређених активности. У току реализације планираних активности радити на успостављању и неговању навика и понашања као што су поступност, аналитичност, истрајност, самосталност у раду, али и спремност на сарадњу и одговоран приступ тимском раду.

Достизање дефинисаних исхода може се остварити уз одређени степен слободе наставника како у избору метода рада, програмских алата и технологија (рачунар, дигитални уређај...), тако и у редоследу и динамици реализације елемената различитих тематских области. На интернету и у литератури се могу наћи примери добре праксе које, уз прилагођавање условима рада и поштовање ауторских права, треба користити у настави и учењу.

С обзиром на то да је настава овог предмета теоријско-практичног карактера часове треба остваривати са одељењем подељеним на групе. Програм наставе и учења може се остваривати на самосталним или спојеним часовима у складу са могућностима школе. Подсетити ученике на значај поштовања правила која важе у кабинету и у раду са рачунарима и опремом, кроз демонстрацију и личну активно ст ученика (правилно укључивање, пријављивање, коришћење, одјављивање и искључивање рачунара).

Наставницима се препоручује да у току осмог разреда, ради развијања међупредметних компетенција и остваривања корелације са другим предметима, реализују са ученицима најмање два пројектна задатка који обухватају теме и из других предмета. Време реализације пројектних задатака (једног из области ИКТ и Дигитална писменост и другог из области Рачунарство) одређује наставник у договору са ученицима и са наставницима других предмета, који обухватају област изабране теме. При избору тема, понудити неколико пројектних тема и омогућити тимовима ученика да одаберу ону која највише одговара њиховим интересовањима.

Предлог за реализацију програма

Ради лакшег планирања наставе даје се оријентациони предлог броја часова по темама (укупан број часова за тему, број часова за обраду новог градива + број часова за утврђивање и систематизацију градива).

Информационо-комуникационе технологије (10)

Дигитална писменост (2)

Рачунарство (12)

Пројектни задаци (10)

Приликом израде оперативних планова наставник распоређује укупан број часова предвиђен за поједине теме по типовима часова (обработаног градива, утврђивање и увежбавање, понављање, проверавање и систематизација знања), водећи рачуна о циљу предмета и исходима.

I. ПЛАНИРАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Наставни програм усмерава наставника да наставни процес конципира у складу са дефинисаним исходима, односно да планира како да оствари исходе, које методе и технике да примени, као и које активности ће за то одабрати. Дефинисани исходи показују наставнику и која су то специфична знања и вештине која су ученику потребна за даље учење и свакодневни живот. Приликом планирања часа, исходепредвиђене програмом треба разложити на мање који одговарају активностима планираним за конкретан час. Треба имати у виду да се исходи у програму разликују, да се неки могу лакше и брже остварити, док је за друге потребно више времена, више различитих активности и рад на различитим садржајима. Исходе треба посматрати као циљ коме се тежи током једне школске године. Наставу у том смислу треба усмерити на развијање компетенција, и не треба је усмерити само на остваривање појединачних исхода.

При обради нових садржаја треба се ослањати на постојеће искуство и знање ученика, и настојати, где год је то могуће, да ученици самостално изводе закључке. Основна улога наставника је да буде организатор наставног процеса, да подстиче, организује и усмераваактивност ученика. Ученике треба упућивати да, осим уџбеника, користе и друге изворе знања, како би усвојена знања била трајнија и ишира, а ученици оспособљени за примену у решавању разноврсних задатака.

На часовима треба комбиновати различите методе и облике рада, што доприноси већој рационализацији наставног процеса, подстиче интелектуалну активност ученика и наставу чини интересантнијом и ефикаснијом. Избор метода и облика рада зависи од наставних садржаја које треба реализовати на часу и предвиђених исхода, али и од специфичности одређеног одељења и индивидуалних карактеристика ученика.

III. ОСТВАРИВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

Анализа података

Анализа података и доношење закључака и одлука на основу података представља једну од најзначајнијих вештина у савременом друштву. Стога је ова тема у фокусу током читавог осмог разреда, и подаци и њихова анализа се обрађују кроз све три тематске целине. У оквиру теме *ИКТ*, подаци се обрађују и анализирају коришћењем програма за табеларне прорачуне, у оквиру теме *Дигитална писменост* прича се о поузданости података и значају заштите података и приватности, док се у оквиру теме *Рачунарство* приказује обрада податакаприменом специјализованих програмских језика и окружења.

Подаци су у рачунарима обично организовани табеларно. На пример, информациони системи предузећа дају могућност извоза разних извештаја у облику табела. У последње време је све чешћа пракса да уместо традиционалних извештаја које можемо одштапати и презентовати на папиру информациони систем извештај даје у форми Excel табеле у којој можемо сами да сортирамо, филтрирамо, групишемо и сумирамо податке, правимо дијаграме, а ако умемо, радимо и напредније анализе. Поред података извезених из разних информационих система (на пример, електронских дневника школе), на располагању је све више отворених података који могу да се користе. Када се на вебу нуди преглед неких података, све се чешће очекује да постоји могућност преузимања комплетних података, такода свако може да их анализира како жели. Наравно, то је повезано и са

политиком до које мере неко жели да отвори своје податке, али у случајевима када подаци треба да су јавно доступни очекује се да и у техничком смислу буду отворени.

У оквиру едукативних материјала за Информатику и рачунарство за 8. разред треба да постоји неколико скупова података пажљиво припремљених за потребе наставе и учења. Као основа се могу користити отворени подаци или подаци из нечијег информационог система (уз одобрење власника података) које евентуално можемо додатно припремити да би били згоднији за наставу.

Подаци треба да буду из домена који су блиски ученицима. Један такав пример чини електронска дневничка евиденција ученика једног одељења или школе. Уз имена ученика, у једној табели се обично налазе њихове закључне оцене из различитих предмета, а у другој њихови изостанци. Слично, може се посматрати табела резултата неког такмичења у којој су уз имена ученика доступни и називи школаодакле долазе, окрузи и поени ученика на појединачним задацима. Поред домена везаних за школу и наставу, интересантан домен могу представљати спортски резултати и статистике појединих играча, затим подаци о музици и филмовима и слично. Поред отворених, унапред припремљених података, препоручује се коришћење података који ученици сами креирају на основу примера из реалних животних ситуација: планирање и приказ кућног буџета, погодан пример за пословање продавнице са одређеним бројем артикала, трошковник за летовање и слично.

Веома је значајно значајно да ученици разумеју смисао различитих анализа података и да умеју да изведу закључке на основу добијених резултата. Кроз мноштво примера обучити ученике да самостално могу да одреде анализе (статистике, графиконе) које ће им омогућити да на основу података дају одговоре на постављена питања, уоче правилности међу подацима, корелације и евентуалне узрочно-последичне зависности.

Информационо-комуникационе технологије

Пре преласка на опис програма за табеларна израчунавања поновити укратко са ученицима значење појмова: *податак, информација и информатика* (са нагласком на примени и значају података и информација у савременом друштву, не инсистирајући на прецизним дефиницијама). Дискутовати о могућим начинима прикупљања података (из постојеће документације, анкетањем, прикупљањем отворених података...), обраде прикупљених података, представљања података (подсећањем на раније уведене примене табела у склопитекстуалних докумената и презентација са табелама) и преношења информација уз помоћ дигиталних уређаја у савременом друштву.

Описати значење појма аутоматске обраде података и укратко описати различите могућности аутоматске обраде података. Радно

окужење изабраног програма за табеларне прорачуне

Представити изабрани програм за табеларне прорачуне и његову примену у различитим областима (нпр. креирање спискова, евиденција, израчунавање трошкова, прихода, расхода...). Навести примере из реалних животних ситуација у којима познавање рада у овим програмима олакшава обављање конкретних задатака (на пример, обрада резултата контролног задатка, израчунавање успеха ученика одељења, вођење месечног буџета домаћинства. Поменути занимања која имају потребу да користе овакве програме за разне прорачуне и вођење евиденције: економисти, рачуновође, инжењери...).

Увести *концепт радне табеле* у изабраном програму, са освртом на раније употребљаване табеле за представљање података у програмима за обраду текста и/или израду мултимедијалних презентација.

Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за табеларне прорачуне (менија, палета са алаткама, картица, статусне линије...). Увести појмове: *радна свеска*, *радни лист* (радна табела, табела), *ћелија* (поље), *ред* (врста), *колона* и *опсег* (распон) *ћелија*. Приликом рада са радним свескама које могу имати више радних листова (табела), приказати поступак промене активноградног листа и именовања појединачних радних листова. Описати навигацију (кретање) кроз табелу (коришћењем миша и тастатуре). За ефикасније кретање кроз табелу користити приказати основне пречице на тастатури.

Унос података

Описати поступак уноса података, водећи рачуна о типу података који се уноси. Демонстрирати унос целих бројева (бројева без децимала), реалних бројева (бројева са децималама), текста, датума, времена и новчаних валута. Нагласити предности нумеричке тастатуре при уносу нумеричких података. Приказати могућност уноса текста у више редова у једну ћелију табеле. Скренути пажњу наразличито поравнавање садржаја ћелија у зависности од типа података (и објаснити да су бројеви поравнати надесно, исто као код

потписивања приликом сабирања у математици). Скренути пажњу на то да програми тип података одређују аутоматски, на основу садржаја ћелије, што може довести до неочекиваног и нежељеног понашања (нпр. погрешног препознавања броја телефона који почиње са 06... или јединственог матичног броја грађана ЈМБГ, као нумеричког податка, до препознавања броја као датума и слично). Приказати поступке експлицитне промене типа податка (форматирања ћелија) на нивоу појединачних ћелија, редова, колона и селектованих распона ћелија. Приказати подешавање приказа бројева на одређени број децимала, као и приказа у облику процената. Приказати подешавање формата приказа датума и времена. Истаћи разлику између категорије података и формата приказа (на пример, податак категорије датум може бити приказан у формату са нумеричком, али у формату са текстуалном ознаком месеца, док број може бити приказан у облику процента или обичног децималног записа). Демонстрирати различит приказ и тумачење истог податка при промени формата ћелија.

Демонстрирати могућности копирања и премештања садржаја ћелија, редова, колона или опсега. Демонстрирати могућности уметања ибрисања редова тј. колона, као и промене редоследа редова тј. колона. Демонстрирати могућност претраге и замене садржаја ћелија табеле.

Приказати поступак снимања радне табеле, учитавања података из снимљене радне табеле, као и увоза података из текстуалних датотека (података раздвојених зарезима, csv). Приказати могућност снимања табеле у облику шаблона.

Приказ, форматирање и штампање података из табеле

Приказати могућност сакривања и поновног приказивања редова и колона табеле. Приказати могућност поделе приказа табеле (пре свегау сврху фиксирања линије заглавља која остаје при врху током скроловања садржаја веће табеле). Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) како би иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Приказати могућности естетског подешавања и обликовања садржаја табеле (подешавање боје ћелија, оквира, боје текста, фонта и његовевеличине, ширине колона, висине редова, поравнавања текста у ћелијама и слично). Приказати могућности стилизовања ћелија унапред дефинисаним стиловима, као и конверзије опсега ћелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Приказати могућност спајања суседних ћелија и раздвајања групе ћелија на појединачне ћелије. Приказати примену у форматирању насловних ћелија табеле и скренути пажњу на то да груписање онемогућава разне обраде података из табеле (те га треба избегавати у централном делу табеле који садржи податке).

У склопу припреме за штампу представити могућности програма за издвајање употребљене од неупотребљене радне површине листа радне свеске. Приказати како је могуће извршити прелом страница једног листа радне табеле уколико прелазе оквире формата штампанестранице. Приказати штампу радног листа и радне табеле (пре свега у PDF документ). Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусретали у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...).

Планирање организације података, креирање радне табеле

Нагласити важност планирања, које треба да претходи процесу креирања радне табеле у самом програму. Изабрати адекватан пример, близак ученицима како би уочили битне елементе организације података у радној табели. Погодан пример, могао би бити представљање успеха ученика школе, изостанци ученика, табеле за такмичење. Напоменути и конкретне користи од израде таквих табела, на пример за разредног старешину или школу (за ове потребе могуће је креирати радну свеску – „Успех ученика осмог разреда”, радна свеска би могла имати: лист 1 за 8/1, лист 2 за 8/2... лист n – који би приказивао збирно податке за сва одељења осмог разреда)

Планирање организације података

За изабрани пример (креирање радне свеске: „Успех ученика осмог разреда“) приказати поступак планирања и креирања радне свеске, свако одељење може да креира по један радни лист а наставник да преузме најбоље урађене примере за свако одељење и демонстрира повезивање радних листова и креирање радног листа успех ученика осмог разреда, израду графикона, шаблона и подели ученицима као пример за даљи рад на овом документу.

У поступку планирања, извршити са ученицима анализу података, које је потребно да садржи таква табела. Навести релевантне изворе за прикупљање података у окружењу на које се подаци односе (на пример, окружење школа, за извор изабрати Дневник рада одељења), планира конкретан скуп података који је потребан да би ученици могли да планирају обраду података (на пример израчунавање појединачног просека по ученику и просека за сваки предмет, планирају које ћелије ће обухватити формулом, који математички модел да примене и осмисле формулу која се може применити у

изабраном програму). Демонстрирати поступак избора одговарајућих функција, методе повезивања података уносом формуле којом се одређује успех одељења. Демонстрира се и израда радног листа за потребне збирнеподатке за осми разред.

Описати укратко појмове *ентитет* и *атрибути*. Нагласити како је у уобичајеном поступку планирања радне табеле, потребно да се прво одреди шта је у задатку *ентитет* (у нашем примеру то је ученик) и како се може описати у табели помоћу *атрибута* (скуп карактеристика којима се описује ентитет: *редни број, име, име родитеља, презиме, подаци о постигнутом успеху из предмета, као и владања, одређивање које оцене не улазе у просек и како се решава проблем са ...*).

Уобичајено је да се ентитет (ученик) представља у једном реду (за сваког ученика по један ред табеле), а да се атрибути (карактеристике)представљају по колонама. Препоучити да приликом планирања примене принцип, да *сваки атрибут описује посебну карактеристику*

(свака колона носи назив издвојеног податка, на пример: уместо једне колоне „Име и презиме“ треба одвојити у две колоне, са описима: „Име“ и „Презиме“ ученика).

Креирање табеле

Након планирања наставник описује поступак креирања радне свеске у изабраном програму за табеларне прорачуне. За опис *ентитета* (унашем примеру: *ученик*), уобичајено је да се у првом реду са лева на десно уносе називи колоне – *атрибути* (у нашем примеру: *редни број, име, име родитеља, презиме, српски, први страни језик, историја, ...*), а у сваком наредном врши се унос вредности за сваки од атрибута уписивањем одговарајуће вредности у засебној колони. Нагласити могућност додавања колоне и редова иако нису планиране прекреирања радне свеске (у нашем примеру, ако нам је потребно да знамо број дечака и девојчица у одељењу, можемо да додамо посебну колону пол уместо да, на пример, све врсте са дечацима обојимо у плаву, а све врсте са девојчицама обојимо у црвену боју). Објаснити како је најбоље податке записати у табеларној форми, да би се касније једноставније и ефикасније са њима радило (на пример, да први редсадржи наслове колоне, да нема спајања ћелија, да су сви подаци у повезаном правоугаоном распону ћелија, да су евентуални додатни подаци, на пример, напомене раздвојени празним редом од главног дела табеле). Демонстрирати предности овакве организације (на пример, кроз аутоматско сортирање без експлицитног означавања распона).

Објаснити да се подаци могу уносити било на један радни лист у једној табели (представљање ученика свих одељења на радном листу „осми разред“), или да користимо више табела односно више листова (у нашем примеру, ако се креира само једна радна табела са успехомученика осмог разреда, подаци о свим ученицима могу бити унети у исту табелу тако што се додаје колона у којој ће бити приказана ознака одељења, или да решење представимо креирањем посебне табеле за свако одељење, где се сваки лист табеле може именовати ознаком одељења).

Сортирање података

Описати појам *сортирање*. Представити поступак који се примењује приликом сортирања, на примеру сортирања нумеричких и текстуалних података. На реалним примерима илустровати потребу за сортирањем података. Сортирање вршимо у циљу одређивања редоследа *ентитета* на изабраном примеру (на нашем примеру, редоследа ентитета *ученика*: сортирањем ученика једног одељења на основу презимена или на основу просечне оцене за успех), у циљу груписања ентитета пре одређивања статистика појединачних група (на пример, сортирање учесника такмичења на основу школе из које долазе, разреда који похађају ако се сви налазе у истој радној табели, преизрачунавања просечног броја поена за сваку школу или разред), у циљу

учавања и уклањања дупликата (на пример, одређивања броја пријављених учесника семинара, ако су се неки учесници грешком пријавили више пута), у циљу упоређивања два списка и слично.

Приказати могућност сортирања редова на основу вредности у одабраној колони. Дефинисати растући/непадајући и опадајући/нерастућипоредак и приказати поступак којим се бира поредак приликом сортирања. Дискутовати подразумевани поредак нумеричких и текстуалних података (абecedни – лексикографски поредак). Приказати поступке које треба применити у програму за табеларна израчунавања за потребе сортирања на основу *више критеријума*, тј. по подацима у више колона (објаснити знашење појма на конкретном примеру, сортирати ученике на основу презимена, а оне са истим презименом на основу имена или сортирати ученике на основу одељења из које долазе, а оне из истог одељења на основу просечне оцене). Нагласити да се приликом сортирања најчешће сортирају редови (утврђује се редослед редова), али да је могуће сортирати и променити редослед колона табеле (овај поступак није неопходно демонстрирати). Нагласити важност предходног селектовања пре примене поступка сортирања (ако постоји селекција дела табеле, сортира се извршава само на селектовани распон, што некада може довести до грешака).

Елементарне статистике, формуле, функције

Описати појам *статистика* (навести препознатљиве примере статистичких података на нивоу одељења и указати на сврху, као на пример: број дечака/број девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу, говори о родној заступљености ученика у одељењу). Најважније статистике серија података су: број података у серији, збир, аритметичка средина, минимум и максимум. Демонстрирати неколико начина како се ове статистике израчунавају за одређени распон ћелија или целе врсте или колоне. Приказати читавање статистика селектованих ћелија са статусне линије. Приказати како се збир може израчунати применом алатке за аутоматско сумирање. Истаћи добру праксу да се вредност статистике раздвоји празним редом од табеле. Увести појам формуле, адресе ћелије (нпр. А3) и адресераспона ћелија (нпр. А3:В5). Скренути пажњу на обавезност навођења знака једнако на почетку формуле. Скренути пажњу на разлику између приказа формуле у пољу за унос података и приказа њене вредности у ћелији. Рећи да се формуле могу користити за израчунавање вредности елементарних математичких израза, али да им то није главна намена. Приказати употребу функција SUM, COUNT, MAX, MIN, AVERAGE (Корелирати појмове који се употребљавати и математичке моделе који су у основи ових функција). Дискутовати утицај празних ћелија и ћелија које не садрже нумеричке вредности на резултат (приказати функције COUNTA, COUNTBLANK, AVERAGEA и слично). Поменути да поред ових основних статистичких функција програми за табеларна израчунавања имају могућност израчунавања вредности много ширег скупа функција, приказати палету за избор функција и продискутовати основне категорије функција (математичке, финансијске, статистичке...), без инсистирања на детаљима појединачних функција (Приказати употребу функције IF на изабраном примеру, поступак и начин приказивања одговарајуће вредности за успех ученика исписује у одговарајућој ћелији текст „одличан“, уколико су у ћелији за просечну оцену добијене вредности „веће или једнаке 4,5“).

Копирање формула, адресирање

Приказати могућност да се формула примењена на једну врсту/колону примени на друге врсте/колоне. Један начин представља копирањесадржаја ћелије са формулом, а други представља развлачење ћелије мишем преко суседних ћелија које треба да садрже исту формулу.

Увести појам релативне адресе и описати како се релативне адресе аутоматски мењају приликом копирања формуле из једне у другу ћелију (приказати поступак копирања формуле, креирањем формуле у првој ћелији колоне просечна оцена и демонстрирати превлачење, дискутовати садржаје по случајном узорку у колони).

Приказати могућност креирања колоне са изведеним вредностима коришћењем копирања формула у којима се користе релативне адресе (на пример, ако је у једној колони дата јединична цена, а у другој количина робе, креирати колону која садржи укупну цену сваког производа).

Приказати могућност копирања вредности израчунатих формулама (а не самих формула), помоћу опције специјалног лепљења (енгл. *pastespecial*).

Навести примере у којима релативно адресирање није пожељно и у којима се приликом копирања формуле жели реферисање ка истој, фиксној адреси. Увести појам апсолутног адресирања (нпр. $\$A\3) и мешовитог адресирања (нпр. $\$A3$ или $A\$3$) чијим се коришћењем у формулама то постиже (на нашем примеру проценат броја дечака или броја девојчица у односу на укупан број ученика у одељењу/разреду). Увести могућност именовања појединачних ћелија или распона ћелија и коришћење таквих имена у формулама.

Филтрирање података

Дефинисати *филтрирање* као поступак издвајања података који одговарају неком критеријуму (на пример, издвојити податке о ученицима из исте школе, у нашем примеру; издвојити податке о ученицима који имају „одличан“ успех, просечну оцену 5,00, у некој табели која прати изостајање ученика оне који имају више од 50 оправданих изостанака или ако се прави табела која прати кућни буџет, издвојити податке о уплатама током марта текуће године). Приказати поступак уметања падајућих менија за филтрирање у наслове колоне и филтрирање њиховом применом.

Приказати израчунавање статистика само оних редова које задовољавају одређени критеријум. Увести функције COUNTIF, SUMIF, AVERAGEIF и слично. Приказати израчунавање статистика након филтрирања података применом функције SUBTOTAL или применом функција COUNTVISIBLE, SUMVISIBLE, AVERAGEVISIBLE и слично.

Груписање података и статистике појединачних група

У неким ситуацијама желимо да израчунамо статистике унутар појединачних група у табели. На пример, уколико у нашу табелу успех ученика додамо и изостајање за сваког ученика и израчунамо укупан број изостанака, можемо ако нам је то потребно да израчунамо просечни број оправданих изостанака унутар сваке категорије успеха ученика (да бисмо проверили да ли ученици са слабијим успехом више изостају него они са бољим). Приказати како се груписање може остварити сортирањем података по кључу на основу којег се врши груписање и како се након тога статистике за сваку групу могу добити израчунавањем суб-тотала.

Алтернативни приступ којим се ово може постићи је креирање *изведене (пивот табеле)*. Описати значење термина *изведена табела*, приказати на конкретном примеру поступак који треба применити, како би се креирала изведена табела. Приказати варијанте у којој се израчунавају статистике података груписаних на основу једног и на основу два критеријума (на пример, просечна оцена из математике засвако од одељења, а затим просечна

оцена из математике за свако одељење и сваку категорију успеха). Приказати израчунавање различитих статистика (броја података у свакој групи, збира, просека, минимума, максимума). Скренути пажњу на то да се садржај изведених табела не ажурира аутоматски приликом измене оригиналних података.

Визуелизација података

Нагласити да је један од видова визуализације података и сама табела, али да се појам *визуелизација* најчешће односи на *графичко представљање података*. Указати на предности графичког приказа података у смислу лакшег разумевања и анализе података у односу на табеларни приказ. Представити могућности креирања различитих *типова графика* (линијски, стубичасти, секторски) и *мини графика* (енгл. sparklines), као и коришћење већ *уграђених модела формирања*. Нагласити значај одабира података који се стављају на координате осе (приказати и на изабраном примеру, радног листа успех ученика осмог разреда на посебним табелама успех по одељењима, просечан број изостанака по одељењима, проширити анализу у односу на просек у школи, а за читавање са графика могу се посматрати максимални, минимални резултати одељења у односу на просек у школи и сл.). Приказати могућност визуелизације и упоређивања више серија података на истом графикону (на пример, кретање температура у два удаљена града током истог временског периода). Приказати коришћење и подешавање легенде на графиконима. Демонстрирати како се графички приказ података аутоматски ажурира при измени вредности у оним ћелијама које су обухваћене (референциране) при креирању графичког приказа. Указати на могућности накнадних корекција креираних графика које се тичу: измена типа графика, селекције података за приказ, замене редова и колона, натписа (као на пример при врху придружити нумеричку вредност) као и формирања приказаног садржаја.

Формирање табеле и припрема за штампу

Истаћи важност лако читљивог приказа података при подешавању: висине колона и ширине редова, избору фонта и поравнања садржаја, истицања појединачних ћелија или опсега ћелија – уоквиравањем, бојењем или сенчењем. При том приказати могућности стилизовања ћелија унапред дефинисаним стиловима, као и конверзије опсега ћелија у табелу са већ дефинисаним изгледом које нуди програм.

Представити опције за побољшање прегледности података груписањем редова и колона, као и замрзавањем изабране области (окна) какоби иста била стално видљива при прегледу остатка садржаја радног листа.

Указати на предности предходног прегледа пре саме штампе и опције: корекције маргина, оријентације и величине страница, области за штампу, прелома страница као и могућност понављања заглавља табеле на свакој одштампаној страници. Подсетити ученике на стандардна подешавања штампе са којима су се већ сусретали у програмима за рад са текстом (избор страна за штампу, број копија, обострана штампа, скалирање садржаја ...)

За сваки пример демонстрирати селектовање: ћелија, опсега ћелија, зоне за штампање, приказ пре штампе, подешавање оквира ћелија и табеле, копирање, лепљење формула и функција и других садржаја, подешавање ширине колоне, висине реда, повезивање и центрирање садржаја у табелу (Wrap text и Marge&Center), форматирање слова и нумеричких података и израду и форматирање графикона.

Рачунарство у облаку – дељене табеле

Подсетити ученике на појам који су већ сретали, рачунарство у облаку. Нагласити две основе особине које рачунарство у облаку омогућава: складиштење и дељење датотека. Обновити са ученицима појмове дељени диск, дељени документи и креирање и отпремање датотеке. Објаснити креирање онлајн табеларног документа преко опције табеле Гугл табеле, унос и едитовање података, дељење табеле и права приступа (може да измени, може да коментарише и може да види).

Дигитална писменост

Отворити наставну тему разговором са ученицима чији је циљ да осигура њихово разумевање природе личних података и начина на које се они деле и злоупотребљавају у дигиталном окружењу. Право на заштиту личних података и приватности јесте једно од основних људских права које је, наглим развојем дигиталне технологије и интернета, озбиљно доведено у питање. У ери великих података, лични подаци третирају се као „нова нафта“. Наставник треба да упозна ученике како се користе подаци које о корисницима интернета, њиховим активностима и понашању, прикупљају претраживачи интернет страница, саме интернет странице и друштвене мреже. Посебну пажњу треба посветити креирању личног профила ученика на интернету, било да је у питању играње видео-игара, друштвене мреже или веб- сајтови за учење.

Наставник треба да упозна ученике и са правима детета прописаним [Конвенцијом о правима детета](#) и појасни да се она односе и на дигитално окружење. Уместо питања *да ли права детета важе и у дигиталном свету*, стручњаци су покренули друго питање: *како осигурати пуно поштовање права детета у дигиталном свету*. С обзиром на то да је Конвенција о правима детета најважнији међународни документ којим се штите права детета, наставник посебно треба да упозна ученике са члановима 2, 16, 17, 19, 34 и 35. Конвенције, стављајући их у контекст ризика и кршења права деце на интернету (изложеност дигиталном насиљу; говор мржње, стереотипу, предрасуде; изложеност непримереним садржајима; злоупотреба личних података и идентитета).

Наставник треба да подстакне ученике да идентификују начине на које одрасли својим понашањем у дигиталном окружењу крше права детета на приватност, као и да им помогне да разумеју улогу одраслих (родитеља, наставника, креатора интернет садржаја и јавних политика) у заштити њихових права у дигиталном окружењу. Препознавање узрасних ограничења за коришћење различитих сервиса на интернету такође је од виталног значаја за осигурање безбедности ученика у дигиталном простору.

Наставник упознаје ученике са начинима сакупљања и обраде података. Предочава ученицима везу између грађанских права и обраде података, као и да Република Србија има институцију Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности. Уводи појам *отворени подаци* и појашњава начине проналажења, приступања и преузимања са нагласком да треба наводити извор са кога су преузети, приликом коришћења ових података. Посебну пажњу наставник треба да посвети објашњењу везе између отварања података и генерисања нових радних места, те остваривања економске добити кроз рад у професијама везаним за сакупљање података, администрацију база података, анализу података и сл.

Рачунарство

Осим у програмима за табеларна израчунавања анализу података могуће је вршити и у специјализованим програмским језицима и окружењима. У данашње време најпопуларнија окружења тог типа су Jupyter/Python, R studio и Matlab тј. Octave. Овај приступ анализи података често не одмеђује него допуњује програме за табеларна израчунавања. Подаци се из информационих система и репозиторијума отворених података често могу добити у форматима програма за табеларна израчунавања. Програми за табеларна израчунавања су веома погодни за преглед тих података и могу се веома једноставно користити за унос, измену и једноставније обраде података. Са друге стране, обрада података из програмских језика доноси одређене предности и нове квалитете.

- Једна од важних предности је то што је сваки поступак обраде података експлицитно записан и лако га је поделити са другима у текстуалном облику (није потребно објашњавати шта је потребно урадити кроз кориснички интерфејс апликације). Разумевање смисла добијених статистика много је једноставније када се гледа експлицитно описани алгоритам који их описује, него када једноставно израчунавања раштркан кроз ћелије табеле (а у неким случајевима, попут сортирања, потпуно сакривен).
- Лако је пронаћи готова решења и прилагодити их нашим потребама (модификацијом и проширивањем преузетих скриптова).
- Примена постојећих анализа на нове податке постаје веома једноставна, јер скриптови који описују поступак остају неизмењени и само је потребно изменити назив датотеке у којој се подаци налазе. На пример, ако желимо да израчунамо просечни број изостанака за 10 најбољих ученика у одељењу у програм за табеларна израчунавања бисмо увезли податке из електронског дневника, затим бисмо их сортирали по просечној оцени опадајуће и онда бисмо у неку ћелију унели формулу у којој би се израчунавао просечан број изостанака првих 20 врста тако сортиране табеле. Ако бисмо исту анализу хтели да урадимо за неко друго одељење или за исто време у наредном полугодишту, исти низ акција (увоз података у табелу, сортирање, додавање формуле за просечан број изостанака) бисмо морали да поновимо и у другој табели. Са друге стране, та анализа се може описати веома једноставним скриптом који се затим може применити на било које одељење (једноставном изменом имена датотеке у којој се подаци о том одељењу налазе) или на ажурирану табелу за подацима (једноставним поновним покретањем скрипта).

- Обрада више скупова података истовремено се своди на то да се скрипт који обрађује податке из једне датотеке окружи петљом у којој се из листе узима једна по једна путања до датотеке са подацима који ће се обрађивати (на пример, у петљи је могуће обрађивати једно по једно одељење).

Иако су сви подаци који се обрађују обично записани табеларно, једноставније анализе обично подразумевају анализе појединачних врстатј. колона, тако да се за почетак може претпоставити да су подаци који се обрађују записани у облику низа (листе, вектора) података.

Приказати како се у програмском језику могу унети низови података разног типа (низови целобројних вредности, низови реалних вредности, низови ниски, низови логичких вредности).

Приказати ученицима основне начине анализе низова података (коришћењем библиотечке функционалности): израчунавање дужине низа података, израчунавање збира, просека (аритметичке средине), најмање и највеће вредности (минимума и максимума), сортирање података у неоппадајућем и нерастућем редоследу, филтрирање (издвајање елемената низа који задовољавају дато својство), пресликавање (примену одређене функције тј. трансформације на сваки елемент низа) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у низу). Описати смисао сваке од наведених статистика и њихово коришћење увежбавати на реалним примерима из домена блиских ученицима.

Приказати ученицима могућност визуализације низова података у различитим облицима (линијски графикон, стубичасти графикон, секторски (пита) графикон).

Иако се сви табеларно записани подаци могу представити појединачним низовима (где сваки низ чува податке из појединачне колоне), програмска окружења за анализу података пружају специјализоване структуре за представљање табеларно записаних података. Приказати поступак анализе појединачних колона табеле или групе колона (на пример, у табели која садржи имена, презимена ученика и закључне оцене из свих предмета, приказати израчунавање просечне или минималне оцене за сваки предмет). Приказати поступак сортирања табелена основу неког кључа (вредности неке колоне), филтрирање табеле (издвајање врста које у некој колони садрже вредност која задовољава критеријум) и фреквенцијску анализу (одређивање броја појављивања разних вредности у некој колони).

Пројектни задаци

Десет часова током године предвиђено је за израду и евалуацију пројектних задатака. Наставник може да одабере како ће тих 10 часова распоредити током школске године (на пример, могуће је свих 10 часова реализовати на самом крају школске године, а могуће је 6 часова реализовати на крају првог, а 4 часа на крају другог полугодишта).

Наставник дефинише неколико тема пројектних задатака које погодују развијању међупредметних компетенција, подстичу иницијативу и креативност, функционализују раније стечена знања, као и формирање вредносних ставова ученика. И у овом разреду, пројектни задаци подразумевају корелацију и сарадњу са наставницима осталих предмета. Теме треба да буду што ближе реалном животу и релевантне за ученике. Приликом дефинисања тема пројектних задатака, наставник може да се ослони и на пројекте који су реализовани претходне школске године и пројектне теме повеже са утврђивањем и евалуацијом њихових резултата.

Ослањајући се на праксу утврђену у претходна три разреда, наставник реализацију пројектног задатка у највећој мери препушта ученицима. Ученици бирају једну од понуђених тема, а затим, у оквиру својих тимова, самостално планирају фазе реализације, у складу са расположивим временом, ресурсима и сложеношћу одабране теме. Наставник има улогу ментора – он прати и благо усмерава ученике док пролазе кроз све фазе рада на пројектном задатку, при чему наставник подстиче ученике да темељно осмисле сваки од корака, дискусију у оквиру тимова и сараднички долазе до решења. Циљ наставника је да, током реализације пројектних задатака, креира образовно окружење које погодује развијању и неговању: доступности, повезивања и изградње сопствених стратегија учења, вршњачког учења, вредновања и самовредновања постигнућа.

На крају пројеката, ученици треба да сумирају резултате и изведу закључке. Пожељно је да се главни закључци визуелно прикажу, у форми инфографика и презентују наставнику, осталим ученицима, али и ширем аудиторијуму (могу се поставити на интернет, приказати родитељима, ...). Најбоље би било да наставник унапред припреми туторијале за израду инфографика и подстакне ученике да их изуче код куће, а да у школи примене приказане технике.

У наставку су предлози пројектних задатака за тему анализе података која је заступљена у осмом разреду кроз све три области (*ИКТ, Дигитална писменост и Рачунарство*). Поред ове, наставник може ученицима понудити одређени број пројектних задатака на тему *Управљање дигиталним уређајима*. При дефинисању теме пројеката наставник може да се ослони на предлоге дате у наставку или да усклади са њима предложи нове теме.

1. Пројектни задатак на тему прикупљања и анализе података

У складу са основним концептом предмета у 8. разреду, овај пројекат би било пожељно урадити тако што би се прикупили подаци (на пример, помоћу онлајн упитника), једноставно обрадили у програмима за табеларна израчунавања, а затим детаљније анализирали из специјализованог програмског окружења и програмског језика. Примери тема за пројектне задатке су:

- *Сврха и начини на које се користи дигитална технологија у мојој школи.* Ученици састављају листу релевантних питања, креирају онлајн упитник, прикупљају и обрађују податке које, затим приказују у форми инфографике.
- *Шта желимо – будућа занимања.* Ученици бирају најмање три образовна профила средње школе коју би желели да упишу и за сваки је потребно да пронађу податак о минималном потребном броју бодова за упис прошле године (<http://www.upis.mpn.gov.rs/>). Податке агрегирају у дељеној табели са дозволом за унос измена. Дељена табела може да садржи: презиме и име ученика осмог разреда, одељење, шифру првог профила, минимум бодова за први профил, шифру другог профила, минимум бодова за други профил, шифру трећег профила и минимум бодова за трећи профил. Више ученика заједнички обрађује исту дељену табелу коришћењем одговарајућег софтвера „у облаку”. Наставник приказује поступак преузимања већ креиране табеле офлајн уз објашњење како се таква табела може прилагодити и допунити онлајн, обликовати уз употребу одговарајућих алата. На основу података из табеле, ученици креирају одговарајући инфографик.

- *Завршни испит: моја школа и школе из окружења.* На интернету, ученици проналазе податке који се односе на постигнућа на завршном испиту – просечан број бодова са сва три теста, просечан број бодова на основу успеха; пореде постигнућа на завршном испиту са бодовима на основу успеха; утврђују праведност оцењивања у школама; пореде школе, приказују закључке у форми инфографика.
- *Анализа прошлогодишњих пројеката.* Резултате прошлогодишњих пројеката ученици могу да обраде по месецима, а затим и да утврде чињенице попут просечног броја посетилаца, прегледа видео-туторијала...
- *Популарни филмови и музика.* Ученици на интернету проналазе отворене податке о филмовима или музици, врше анализе тих података и изводе интересантне закључке (на пример, проналази најпопуларније глумце или редитеље који су највише експериментисали тиме што су снимали и веома популарне и веома непопуларне филмове).
- *Анализа саобраћајних несрећа.* На основу отворених података о саобраћајним незгодама ученици доносе закључке о ризичном понашању у саобраћају.
- *Занимљиве статистике у НБА.* На интернету, ученици проналазе податке о учинку појединих кошаркаша и покушавају да о њима прикупе интересантне статистике, на пример, да пронађе себичне играче који су имали највећи проценат утакмица са трипл-дабл учинком у којима је њихов тим изгубио, а затим добијене резултате приказују у форми инфографика.

Пожељно је да сви инфографици буду приказани на сајту школе, а неки од њих и коришћени у пракси: на родитељским састанцима, приликом представљања школе родитељима будућих првака и сл.

2. Пројектни задатак за тему *Управљање дигиталним уређајима (програмирање уређаја)*

У зависности од инфраструктуре школе (поседовања Андроид уређаја, ЛЕГО EV3 робота, Micro:bit или Arduino уређаја) и претходног искуства ученика у овој области, један од пројектних задатака може бити посвећен управљању дигиталним уређајима.

Захваљујући употреби паметних телефона у свакодневном животу, телефоне можемо користити за контролу различитих уређаја и робота. На пример, робот може да зна где се налази и где у зависности од информација које је добио од ГПС сензора паметног телефона; такође, може остварити своје кретање кроз сензор оријентације телефона; Штавише, уз помоћ телефона, тачније екрана осетљивог на додир, корисник може лако да прикупи различите информације о понашању робота или физичким и дигиталним уређајима; Коначно, робот може искористити камеру на телефону као „очи“ за кретање и детектовање предмета у простору. Све ове функције могу се имплементирати са Андроид уређајима и ЛЕГО EV3 роботима, Micro:bit или Arduino. Користећи графичко окружење App Inventor могуће је да ученици на основу претходних знања из програмирања креирају

апликацију за паметни телефон. Кроз овај модул се ученици подучавају о креирању апликација за покретање уређаја/робота повезујући своја знања са знањима која стичу из предмета Техника и технологија. Такође, кроз овај модул ученици се упознају са основама Интернет ствари (IoT) тако што ће ученици креирати апликације које се могу повезати са физичким и дигиталним уређајима свуда око нас.

Ученици могу да направе апликације које контролишу светла, дугмад, зујалице, моторе, роботе, електричне уређаје и све већи спектар дигиталних уређаја. Могу се користити сензори за снимање података, и то температуре, звука, интензитета светлости, боје, влаге, покрета, додира, број откуцаја срца и још много тога. За креирање IoT апликација потребни су уређаји као што су Ардуино или Мисго:bit који се могу повезати с различитим уређајима (моторима, сензорима) са којима може да се комуникаира преко паметног телефона.

Пре преласка на израду мобилних апликација дискутовати са ученицима о мобилним апликацијама које користе свакодневно.

Представити изабрани програм за израду мобилних апликација и његову примену у најразличитијим областима (образовање, банкарство, туризам, култура, забава,...)

Укратко описати улогу основних елемената радног окружења одабраног програма за израду мобилне апликације (менија, палета са алаткама, едитора, картица, статусне линије...). Увести појмове: компоненте, догађаји, понашање апликације (шта ће се десити са апликацијом ако корисник кликне на дугме...). Приликом рада са компонентама разумети разлику између видљивих и невидљивих компоненти. Својства компоненте су попут ћелија у програмима за прорачуне: могу се мењати и дефинисати им почетно стање да ли су видљиве или не. Описати улогу основних компоненти (User Interface компоненте, Layout компоненте, Media компоненте, Drawing и Animation компоненте, Map компоненте, Sensor компоненте, Social компоненте, Storage компоненте, Connectivity компоненте, LEGO® MINDSTORMS® компоненте, Experimental компоненте) и њихових својстава (особина). Свака компонента може имати методе, догађаје и својства. Упознавање са основним концептом рада мобилних апликација. Упознати се са начинима повезивања физичких и дигиталних уређаја. Већина модерних апликација не изводи гомилу инструкција у унапред одређеном редоследу; уместо тога, оне реагује на догађаје

– најчешће догађаје које покреће крајњи корисник апликације. На пример, ако корисник притисне дугме, апликација одговара обављањем неке операције (нпр. слање текстуалне поруке,...). За телефоне и уређаје са екраном осетљивим на додир, поступак превлачења прстију преко екрана је још један догађај. Апликација може да одговори на тај догађај (превлачења прста преко екрана) тако што ће повући линију од тачке у којој је прст прво дотакао екран до тачке где прст више није у контакту са екраном. Упознавање са основним типовима догађаја: кориснички догађај (Initialization events), догађај повезан са временом (Timer event) и догађај анимације (Animation events) и екстерни догађај (External events). Подсетити ученике о разгранатим структурама које „раде“ по принципу „постављања питања“ апликацији. То значи да је потребно питати податке које је апликација сачувала и на основу одговора одредити правац (грану) извршавања, односно манипулисања подацима. Такве апликације имају условне гране, потребно је обновити гранање кроз блокове if и if- else са којима су се ученици раније сретали код блоковског програмирања. На пример, ако је играч освојио више од 90 поена онда је играч победио. Поред постављања питања и гранања на основу одговора, одговор на догађај може бити и понављање одређене операције више пута. Кроз блокове for each, while... do представљени су циклуси. Будући да управљач догађаја извршава одређене блокове, често је потребно да се прате одређене информације. Информације се чувају у променљивим, које се дефинишу у уређивачу блокова. Променљиве се тумаче као својства компоненте, али нису повезане ни са једном посебном компонентом. У апликацији за игру, на пример, можете дефинисати променљиву резултат, а након неког догађаја (клика на дугме,...) ће доћи до промене њене вредност. Подсетити ученике да

променљиве привремено чувају податке док се апликација извршава; када се апликација „затвори“, подаци се губе и више нису доступни. Објаснити ученицима да је понекад потребно да апликација памти податке не само док се извршава, већ и када је затворена, а затим и када је поново покренута. На пример, ако желите да апликација прати најбољи скор игре, потребно је сачувати ове податке тако да буду доступни следећи пут када неко игру игра. Подаци који се чувају чак и након затварања апликације називају се трајни подаци и чувају се унекој врсти базе података. Објаснити разлику између уграђених и дефинисаних функција (процедура). Нпр. ученици креирају процедуру за израчунавање удаљености између две тачке коришћењем ГПС. Поновна употреба блокова (процедура) не мора нужно бити ограничена на само једну апликацију. Постоје многе процедуре, које се могу користити у скоро свакој апликацији. У пракси, организације и програмске заједнице стварају библиотеке процедура које су у њиховом интересу.

Приликом рада у радном окружењу упознати се са опцијама за тестирање апликације као и опцијама за генерисање QR кода за преузимање апликације на Андроид уређај, или се креира фајл са екстензијом .apk који чувамо на рачунару.

IV. ПРАЋЕЊЕ И ВРЕДНОВАЊЕ НАСТАВЕ И УЧЕЊА

У процесу вредновања потребно је континуирано пратити рад ученика. У настави оријентисаној на достизање исхода вреднују се и процеси продукти учења. Требало би и вредновање више усмерити ка праћењу и вредновању практичних радова и вежбања, а мање ка тестовима знања.

Вредновање активности, нарочито ако је тимски рад у питању, се може обавити са групом тако да се од сваког члана тражи мишљење о сопственом раду и о раду сваког члана понаособ (тзв. вршњачко оцењивање). Препоручује се да наставник са ученицима договори показатеље на основу којих сви могу да прате напредак у учењу, ученици се уче да размишљају о квалитету свог рада и о томе шта треба да предузму да би свој рад унапредили. Оцењивање тако постаје инструмент за напредовање у учењу. На основу резултата праћења и вредновања, заједно са ученицима треба планирати процес учења и бирати погодне стратегије учења.

У процесу оцењивања добро је користити портфолио (електронска збирка докумената и евиденција о процесу и продукцима рада ученика, уз коментаре и препоруке) као извор података и показатеља о напредовању ученика. Предности коришћења портфолија су вишеструке: омогућава континуирано и систематично праћење напредовања, подстиче развој ученика, представља увид у праћење различитих аспеката учења и развоја, представља подршку у оспособљавању ученика за самопроцену, пружа прецизнији увид у различите области постигнућа (јаке и слабе стране) ученика. Употребу портфолија отежавају недостатак критеријума за одабир продуката учења, материјално-физички проблеми, време, финансијска средства и велики број ученика. Већи број ометајућих фактора, у прикупљању прилога и успостављању критеријума оцењивања, је решив успостављањем сарадње наставника са стручним сарадником, уз коришћење Блумове таксономије.

Препоручује се и оцењивање базирано на практичним радовима и вежбањима. Квизове, тестове знања и слично користити првенствено за увежбавање и утврђивање појмова и чињеничних знања, а мање за формирање коначних оцена. Креирање таквих инструмената за утврђивање градива, кад год је могуће, препустити самим ученицима, чиме се постиже вишеструки ефекат на усвајање знања и вештина.

Препоручено је комбиновање различитих начина оцењивања да би се сагледале слабе и јаке стране сваког свог ученика. Приликом сваког вредновања постигнућа потребно је ученику дати повратну информацију која помаже да разуме грешке и побољша свој резултат и учење. Потребно је да

1.	ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ	<p>*Изводи разноврсна природна и изведена кретања и користи их у спорту, рекреацији и различитим животним ситуацијама;</p> <p>*Примењује вежбе које подстичу раст и развој и правилно држање тела;</p>	<p>1)Компетенција за учење: Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу и зна како да их превазиђе.</p> <p>7)Предузимљивост и оријентација ка предузетништву Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јакe стране“)</p>	3			4	2					1	3	7	10	<p>ФВ.1.2.1. ФВ.1.2.2. ФВ.1.2.3. ФВ.1.2.4.</p>
2.	АТЛЕТИКА	<p>*Користи вежбе за развој и усавршавање</p>	<p>2)Одговорно учешће у демократском друштву: Залаже се за солидарност и учествује у</p>	4	7					3	2		4	12	16	<p>ФВ.1.1.3. ФВ.1.1.4. ФВ.1.1.7. ФВ.1.1.8. ФВ.1.1.9.</p>	

		моторичких способности;	хуманитарним активностима															ФВ.1.1.10
3.	ГИМНАСТИКА	<p>*Усвајио знања ради разумевања значаја и суштине физичког васпитања;</p> <p>*Навија фер, чува себе и друге;</p> <p>*Разуме сврху и значај вежбања;</p> <p>*Доводи у везу физичко вежбање и здравље;</p> <p>*Примењује хигијенске мере пре, током и након вежбања;</p>	<p>3) Естетичка компетенција: Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоупотреби естетике.</p>				5	7	5	3			4	16	20			ФВ.1.1.11 ФВ.1.1.12 ФВ.1.1.13 ФВ.1.1.14 ФВ.1.1.16 ФВ.1.1.17 ФВ.1.1.18 ФВ.1.1.19
4.	ОСНОВЕ ТИМСКИХ И СПОРТСКИХ ИГРА: - ОДБОЈКА - РУКОМЕТ - КОШАРКА - ФУДБАЛ - АКТИВНОСТИ ПО ИЗБОРУ	<p>*Правилно се храни;</p> <p>*Препознаје врсту повреде;</p> <p>*Користи стечена умења, знања и навике у</p>	<p>4) Комуникација Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.</p> <p>6) Одговоран однос према здрављу: Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр.</p>		7	11	3			10	10	4	1	6	40	46		ФВ.1.1.1. ФВ.1.1.2. ФВ.1.2.4. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4. ФВ.2.1.1. ФВ.2.1.2. ФВ.3.1.1. ФВ.3.1.2.

	ОНЛАЈН НАСТАВА ПЛАТФОРМ А ГУГЛ УЧИОНИЦА	<p>свакодневним условима живота и рада;</p> <p>*Чува животну средину током вежбања.</p> <p>Исходи се односе на све наставне области.</p>	<p>активно бављење спортом, вегетар ијанска исхрана).</p> <p>- Уме да пружи прву помоћ.</p> <p>9) Решавање проблема: Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације.</p> <p>10) Сарадња: Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада</p>															
5.	МЕРЕЊЕ МОТОРИЧК ИХ СПОСОБНО СТИ		<p>8) Рад са подацима и информацијама: Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује.</p>	5							5		5	5	5	10		ФБ.1.3.1 ФВ.1.3.2. ФВ.1.3.3. ФВ.1.3.4.
УКУПНО				12	14	11	12	9	5	13	13	11	2	22	80	10 2		

ОБАВЕЗНИ ИЗБОРНИ НАСТАВНИ ПРЕДМЕТИ

VIII разред (четврта година учења) (2 часа недељно, 68 часова годишње) Оперативни задаци

Разумевање говора

На крају осмог разреда ученик треба да:

- Разуме наставников говор и његова упутства
- Разуме краће усмене текстове (до 15 реченица и не дуже од 3 минута) које исказују говорници различитих стандардних варијетета, на већ обрађене и новоуведене теме у вези са свакодневним животом, ближим и даљим учениковим окружењем и узрасно специфичним интересовањима)
- Разуме садржај тестова савремених музичких композиција исказаних једноставним језичким средствима.
- У зависности од комуникативног циља ученик у тексту препознаје и идентификује

- а) његов општи садржај
- б) важне информације (спецификоване и/ или налогом захтеване)
- в) суштину поруке и говорникову намеру, као и емоционални контекст

Разумевање писаног текста

Ученик треба да:

- Разуме општи смисао аутентичних и адаптираних текстова дужине до 150 речи (огласи, краћи извештаји и вести, брошуре, проспекти, сервисне информације, краће репортаже, интервјуи, стрипови) из домена већ обрађених тема у складу са узрастом и интересовањима (из домена свакодневног живота, ближег и даљег учениковог окружења, друштвених појава значајних за младе).- у зависности од комуникативног циља ученик у тексту препознаје и идентификује

- а) његов општи садржај,
- б) важне информације (спецификоване и/ или налогом захтеване),
- в) суштину поруке и говорникову намеру, као и емоционални контекст

Усмено изражавање

Ученик треба да:

- Једноставним језичким средствима (усвојеним речима, изразима, реченицама) да основне информације о себи, својој породици, школи и друговима и осталим узрасно адекватним темама, као и да се код саговорника распита о сличним информацијама.
- Уз наставникову помоћ и уз употребу усвојених језичких средстава води кратак разговор о познатим, већ обрађеним темама.

Писмено изражавање

Ученик треба да:

-Записује кратке белешке на основу наставничког излагања

Користи кратке контактне форме: разгледнице, електронска писма, кратка писма са садржајем личне природе

Користи кратке писане форме да оствари комуникативну ситуацију молбе, захваљивања, упита, прихватања и одбијања предлога (употребљавајући једноставна и усвојена језичка средства)

Самостално пише кратке саставе на познате, узрасно адекватне и блиске теме, дужине до 70 речи

Медијација

У ситуацији када посредује између особа (вршњака и одраслих) који не могу да се споразуме ју, ученик треба да:

-усмено преноси суштину поруке са матерњег на циљни језик и обрнуто

- писмено преноси једноставне поруке и објашњења

- препричава садржај краћег текста, аудио или визуелног записа и краће интеракције – започиње краћи разговор о познатим темама, одржава континуитет завршава га.

Интеракција

Ученик треба да:

- реагује вербално или невербално на упутства и постављена питања у вези са конкретном ситуацијом;

- поставља питања и одговара на њих

- изражава допадање или недопадање; нуди и прихвата понуду, позив или извињење;

- учествује у комуникацији на часу и ван њега (у пару, у групи, итд);

- тражи разјашњења када нешто не разуме;

- остварује једноставну интеракцију уз поновно формулисање исказа и врши корекције.

Знања о језику

Ученик треба да:

- препознаје и користи граматичке садржаје предвиђене наставним програмом,

- поштује основна правила смисаоног повезивања реченица у шире целине,
- увиђа могућности позитивног трансферознања и стратегија стечених учењем првог страног језика
- користи језик у складу са нивоом формалности ситуације (нпр. форме учтивости)
- разуме везу између сопственог залагања и постигнућа у језичким активностима,
- уочава сличности и разлике између матерњег и страног језика који учи
- разуме значај употребе интернационализама
- примењује компензационе стратегије

Теме и ситуације по доменима употребе језика

Приватно Јавно Образовно

-заједничке активности и интересовања у школи и ван ње	-развијање позитивног односа према животној средини и другим живим бићима (кућни љубимци, незбринуте животиње)	-куповина (обраћање и учтиве форме обраћања
-дневне обавезе	-знаменитости у културама земаља чији се језик учи	-временске прилике
-обавезе у кући, уређење простора у којем живи (куповина животних намирница, подела посла...)	-оброци (здрава исхрана)	-изласци (слобод. време)
-здравствена заштита	-становање (блок, насеље, кућа, град, село)	-предмети, распоред часова, недељна оптерећеност
		-слободне активности (посете, спортски дани, хуманитарне акције)

Комуникативне функције

1. Представљање себе и других и поздрављање.
2. Идентификација и именовање особа, објеката, делова тела, животиња, боје, бројева...
3. Разумевање и давање једставних упутстава и команди
4. Постављање и одговарање на питања..
5. Молбе и изрази захвалности

6. Примање и давање позива за учешће у игри или активности
7. Изражавање допадања или недопадања, изражавање физичких сензација и потреба
8. Исказивање просторних односа и величина (идем у, долазим из..., лево, десно, горе, доле)
9. Давање и тражење информација о себи и другима
10. Тражење и давање обавештења.
11. Описивање лица и предмета
12. Изрицање забране и реаговање на забрану
13. Изражавање припадања и поседовања
14. Тражење и давање обавештења о времену на часовнику
15. Скретање пажње.
16. Тражење мишљења и изражавање слагања или неслагања.
17. Исказивање извињења и оправдања.

Садржаји програма

Сви граматички садржаји уводе се са што мање граматичких објашњења осим уколико ученици на њима не инсистирају, а њихово познавање се евалуира и оцењује на основу употребе у одговарајућем комуникативном контексту, без инсистирања на експлицитном познавању граматичких правила.

Предлажу се честе систематизације граматичких садржаја и њихово повезивање са претходно усвојеним градивом

ФРАНЦУСКИ ЈЕЗИК

Ученици треба да разумеју и користе:

1. Средства за наглашавање реченичних делова- позиционо наглашавање: Alors, cettechanson, ellevousplaît ? Elles, onneutpaslesvoir !
2. Средства која указују на лице- личне заменице уз негативни императив: Nemeregardepas! Neluiouvrepas ! Netefâchepas !
3. Актуализаторе именице:

а) Облици: mon, ton, son испред именица женског рода које почињу самогласником или немим h: Mon école, tonamie, sonheroine;

б) Облик set испред именица мушког рода које почињу самогласником или немим h: setami, cethome

в) бројеве преко 1000

4. Средства за исказивање временских и просторних односа:

- pendant, de...à, depuis, il y a ;

-près de..., loin de..., au milieu de..., au sommet de..., au bord de

5. Глаголске облике, начине и времена:

- герундив: Je lis mon journal en mangeant; Il a réussi en travaillant jour et nuit.

- футур други индикатива: Tu sortiras quand tu auras fini tes devoirs;

- рецептивно: облике трећег лица јединине и множине простог перфекта индикатива;

- Слагање времена индикатива, укључујући и облике кондиционала

6. Средства за исказивање аргумената и логичких односа.

-comme: Comme j'étais en retard j'ai pris un taxi ;

- parce que и puisque : Je voulais venir avec toi parce que tu me semblais triste; mais puisque tu ne veux pas, je n'insiste pas.

- c'est pourquoi : Sa mère est tombée malade, c'est pourquoi elle n'a pas pu venir.

- pourtant : ils étaient très fatigués : ils sont pourtant venus et ils ont dansé toute la nuit

- à cause de / grâce à : Il s'est trompé à cause de moi, je suis désolé, Elle a réussi grâce à ses amis

-pour : Je vous appelle pour réserver ;

-pour que : Elle te le dit pour que tu fasses attention la prochaine fois ;

-d'abord, ensuite, enfin : D'abord, je vous parlerai de ma famille, ensuite je vous montrerai quelques photos ; enfin je vous présenterai mon frère qui est pompier

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Комуникативна настава језик сматра средством комуникације. Примена овог приступа у настави страних језика заснива се на настојањима да се доследно спроводе и примењују следећи ставови:

- циљни језик употребљава се у учионици у добро осмишљеним контекстима од интереса за ученике, у пријатној и опуштеној атмосфери, говор наставника прилагођен је узрасту и знањима ученика
- наставник мора бити сигуран да је схваћено значење поруке укључујући њене културолошке и васпитне елементе који воде што бољој социјализацији ученика,
- битно је значење језичке поруке
- наставник и даље ученицима скреће пажњу и упућује их на значај граматичке прецизности исказа
- знања ученика мере се јасно одређеним **релативним** критеријумима тачности и зато је узор њен изворни говорник,
- У циљу унапређења квалитета и квантитета језичког материјала, настава страног језика заснива се и на социјалној интеракцији, рад у учионици спроводи се путем групног или индивидуалног решавања проблема, потрагом за информацијама из различитих извора (интернет, дечји часописи, проспекти и аудио материјал) као и решавање мање или више сложених задатака у реалним и виртуалним условима са јасно одређеним контекстом, поступком и циљем,
- Наставник упућује ученике у законитости усменог и писменог кода и њиховог међусобног односа

Комуникативно-интерактивни приступ у настави страних језика укључује и следеће:

- усвајање језичког садржаја циљаним и осмишљеним учествовањем у друштвеном чину
- поимање наставног програма као динамичне и заједнички припремљене и прилагођене листе задатака и активности,

- наставник је ту да омогући приступ и прихватање нових идеја
- ученици се третирају као одговорни, креативни, активни учесници у друштвеном чину
- уџбеници постају извори активности и морају бити праћени употребом аутентичних материјала,
- учионица постаје простор који је могуће прилагођавати потребама наставе из дана у дан,
- рад на пројекту као задатку који остварује корелацију са другим предметима и подстиче ученике на студиозни и истраживачки рад,
- за увођење новог лексичког материјала користе се познате граматичке структуре и обрнуто.

Технике(активности)

Током часа се препоручује динамично смењивање техника /активности које не би требало да трају дуже од 15 минута.

1. Слушање и реаговање на команде наставника или са траке (слушај, пиши, повежи, одреди али и активности у вези са радом у учионици: цртај, сеци, боји, отвори/затвори свеску итд).
2. Рад у паровима , малим и великим групама(мини-дијалози, игра по улогама, симулације итд)
3. Мануалне активности (израда паноа, презентација, зидних новина, постера за учионицу или родитеље и сл.)
4. Вежбе слушања (према упутствима наставника или са траке, повезати појмове у вежбанци, додати делове слика., допунити информације, селектовати тачне и нетачне исказе, утврдити хронологију и сл)
5. Игре примерене узрасту
6. Певање у групи
7. Класирање и упоређивање (по количини, облику, боји, годишњим добима, волим/не волим, компарације...)
8. Решавање „текућих проблема" у разреду тј. договори и мини-пројекти
9. Цртање по дикату, израда сликовног речника
10. „Превођење" исказа у гест и геста у исказ
11. Повезивање звучног материјала са илустрацијом и текстом, повезивање наслова са текстом или пак именовање наслова
12. Заједничко прављење илустрованих и писаних материјала (извештај / дневник са путовања, рекламни плакат, програм приредбе или неке друге манифестације)
13. Разумевање писаног језика: уочавање дистинктивних обележја која указују на граматичке специфичности(род, број, глаголско време, лице...)
 - а) препознавање везе између група слова и гласова
 - б) одговарање на једноставна питања у вези са текстом, тачно/нетачно, вишеструки избор
 - в) извршавање прочитаних упутстава и наредби
14. Увођење дечје књижевности и транспоновање у друге медије: игру, песму, драмски израз, ликовни израз
15. Писмено изражавање:
 - повезивање гласова у групе слова
 - замењивање речи цртежом или сликом
 - проналажење речи које недостају (употпуњавање низа, проналажење „уљеза", осмосмерке, укрштене речи и сл.)
 - повезивање краћег текста и реченица са сликама/илустрацијама.
 - попуњавање формулара (пријава за курс, претплату на дечји часопис или сл, налепнице за кофер)

- писање честитки и разгледница
- писање краћих текстова

Елементи који се оцењују не би требало да се разликују од уобичајених активности на часу. Исто тако, оцењивање треба схватити као саставни део процеса наставе и учења, а не као изоловану активност која подиже ниво стреса код ученика. Оцењивањем и евалуацијом треба да се обезбеди напредовање ученика у складу са оперативним задацима и квалитет и ефикасност наставе. Оцењивање се спроводи тако да тежиште буде на провери постигнућа и савладаности ради јачања мотивације, а не на учињеним грешкама.

Елементи за проверу и оцењивање:

- разумевање говора
- разумевање краћег писаног текста
- усмено изражавање
- писмено изражавање
 - усвојеност лексичких и синтаксичких садржаја
 - усвојеност граматичких структура
 - правопис
 - залагање ученика на часу
 - израда домаћих задатака и пројеката (појединачних, у пару и групи)

Начини провере и утврђивања усвојеног знања морају бити познати ученицима, односно у складу са техникама, типологијом вежби и врстама активности које се примењују на редовним часовима.

Предвиђена су два писмена задатка, по један у сваком полугодишту.

Граматички садржаји у осмом разреду

У претходним разредима основне школе ученици су *усвајали* страни језик. Учење у том узрасту било је интуитивно: одговарајућим наставним активностима ученици су довођени у ситуацију да слушају страни језик у оквиру одређених, њима блиских и разумљивих ситуација а затим да научене исказе комбинују да би се усмено и писмено изразили у сличним контекстима.

У петом разреду ученици су почели да уочавају прва језичка правила која су им олакшавала почетно описмењавање на страном језику.

Од петог разреда, паралелно са усвајањем, почиње и учење страног језика; реч је о свесном процесу који посматрањем релевантних језичких (и нејезичких) феномена и размишљањем о њима омогућује уочавање одређених законитости и њихову концептуализацију.

Граматички садржаји предвиђени у претходним разредима дати су, дакле, са двоструким циљем: да би ученици могли да унапреде своју комуникативну компетенцију, али и да би стекли основна знања о језику као сложеном систему. Савладавање граматичких садржаја, стога, није само себи циљ, те се ауторима уџбеника и наставницима предлаже да :

1. охрабрују ученике да посматрањем сами покушавају да открију граматичка правила
2. откривена граматичка правила прикажу на шематизован начин

3. у примерима и вежбањима користе што је више могуће познату лексику
4. примере и вежбања контекстуализују
5. додатна објашњења – само најнеопходнија – заснују на анализи најчешћих граматичких грешака својих ученика
6. указују ученицима на неразумевање или неспоразум као могуће последице граматичке непрецизности/нетачности.

Будући да се на овом узрасту граматичка знања само проширују (способност ученика да разумеју страни језик и да се изразе њиме умногоме превазилази њихова експлицитна граматичка знања), њихово вредновање требало би предвидети , пре свега, у оквиру формативне евалуације, то јест давањем кратких усмених/писмених вежби којима се проверава способност ученика да примене одређено окривено граматичко правило; исправак је за ученике прилика да га боље разумеју и запамте. У сумативној евалуацији(на крају полугодишта и школске године), то јест у писменим задацима и приликом провере способности усменог изражавања, не би требало давати граматичка вежбања, већ би граматичку тачност наставник требало да вреднује као један од више елемената којим се оцењују различите рецептивне и продуктивне језичке вештине. Елементи и скала вредновања, усаглашени на нивоу школе требало би да буду познати и јасни ученицима.

Допунска настава за 8.разред

Садржаји програма	Број Часова	Активности у образовно-васпитном раду		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		Ученика	Наставника		
La comparatif et le superlatif	2	<ul style="list-style-type: none"> • који су • употреба • примери • вежбања 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • подстиче на размишљање • помаже ученицима у савладавању градива 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • упоређивање именица • упоређивање придева • сличности и разлике
Le passé composé	5	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • уочава • примењује • разликује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • подстиче ученика на увиђање, закључивање, упоређивање • одабира вежбања и проверава 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • како се гради прошло време • прошло време правилних глагола • прошло време са помоћним гл: être • прошло време повратних глагола

Les verbes	5	<ul style="list-style-type: none"> • учи • групише • упоређује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученике и проверава • коригује • подстиче ученике да користе глаголе које су научили 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • правилни глаголи друге и треће гр. • неправилни глаголи • примена у реченици • специфични изрази
Aborder un nouveau texte Lecture et compréhension	10	<ul style="list-style-type: none"> • чита • учи текст • вежба 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • подстиче ученика да правилно читају и изговарају • објашњава • поставља питања 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • читање новог текста • обрада нових речи и израза • питања и одговори, вежбања • понављање одговора ради бољег меморисања
L'imparfait	3	<ul style="list-style-type: none"> • учи правила • изговара • пише • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • саставља вежбе и примере • проверава • подстиче 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • како се гради имперфекат правилних глагола • имперфекат неправилних глагола • комбинација имперфекта и перфекта • употреба
Les pronoms dém. Les pronoms rel. Les pronoms pos. Les pronoms adv.	5	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • уочава • примењује • разликује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • помаже ученицима у савладавању градива 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • које су • када се користе • шта значе • препознавање у тексту
Les nombres	2	<ul style="list-style-type: none"> • разликује • упоређује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • објашњава • бира и саставља вежбе • подстиче на рад 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • у групи 	<ul style="list-style-type: none"> • да научи да броји • да каже сат, датум, годину и сл.
Le conditionnel présent	2	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • учи • препознаје 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученике • проверава • испитује 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • у групи 	<ul style="list-style-type: none"> • изражавање жеља • учтиво обраћање • примери

Додатна настава из француског језика за

Садржаји програма	Број часова	Активности у образовно-васпитном раду		Начини и поступци остваривања рада	Циљеви и задаци садржаја програма
		Ученика	Наставника		
Compréhension orale	4	<ul style="list-style-type: none"> • слуша • повезује • закључује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • подстиче на размишљање 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Разумевање новог текста полазећи од познатих речи и израза • Размишљање и логичко расуђивање
Compréhension écrite	4	<ul style="list-style-type: none"> • чита • повезује • размишља 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Разумевање новог текста читањем, повезивањем и размишљањем.
L'imparfait	2	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • вежба • закључује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • бира примере и вежбања • проверава • коригује 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Разумевање овог времена • Употреба и карактеристике • Писање кратког текста

Le passé composé	2	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • вежба • закључује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • саставља и бира вежбања • прати рад ученика • објашњава и помаже 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Како се гради • Када се користи • Карактеристике: уочавамо у тексту • Одрични облик у прошлом времену
La concordance des temps passés	2	<ul style="list-style-type: none"> • пише примере • вежба • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • саставља и бира вежбе • прати рад ученика 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Комбиновање прошлих времена • Комбиновање кратке и дуге радње
Le présent des verbes irréguliers	2	<ul style="list-style-type: none"> • учи неправ гл • саставља кратке реченице 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • утиче на развој тачности, прецизности, одговорности, уредности код ученика 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Неправилни глаголи и њихова употреба • Изрази са овим глаголима
Les adjectifs et les pronoms démonstratifs	2	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • вежба • закључује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • утиче на сазнање да је знање примењиво 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Познавање показних придева и заменице и њихова употреба
Les jeunes et leurs problèmes	2	<ul style="list-style-type: none"> • говори • слуша 	<ul style="list-style-type: none"> • слуша, учествује и коригује 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Изражавање у кратким реченицама на тему млади и њихови проблеми • Да прича о себи
Ma pronoms relatifs	2	<ul style="list-style-type: none"> • учи које су • вежба • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • подстиче ученика на увиђање, закључивање, уп 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Употрба односних заменица

Le style direct et indirect	2	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • вежба • закључује • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика и помаже • подстиче ученика да се изрази како усмено тако и писмено • 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Карактеристике директног и индиректног говора • Преношење реченица из директног у индиректни говор и обрнуто
Les phrases conditionnelles	2	<ul style="list-style-type: none"> • учи кроз прим • закључује • примењује • сам саставља примере 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • објашњава • подстиче ученике да изразе своје жеље и да се учтиво обраћају 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • I II тип условних реченица • Услов и заповед • Употреба • Вежбање
Dire et écrire l'heure, les dates, les années etc.	2	<ul style="list-style-type: none"> • учи бројеве • чита бројеве у тексту • зна редне бројеви • да каже сат 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • усмерава ученика • кроз вежбања подстиче ученика да прича 	<ul style="list-style-type: none"> • фронтални • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Усмено изражавање кардиналних и редних бројева • Колико је сати • Када је неко рођен • Које године се нешто десило
Mon journal intime	2	<ul style="list-style-type: none"> • одговара • прича • пише 	<ul style="list-style-type: none"> • подстиче ученика да се изрази • помаже ученику постављањем питања 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Како се пише и шта се пише у свом дневнику
Le premier amour	2	<ul style="list-style-type: none"> • одговара • прича • пише 	<ul style="list-style-type: none"> • подстиче ученика да се изрази • помаже ученику постављањем питања 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Усмено изражавање на тему Прва љубав • Да опише своју идеалну особу

Les adjectifs et les pronoms possessifs	1	<ul style="list-style-type: none"> • посматра • уочава • примењује 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • објашњава • саставља и одабира вежбе • прати рад 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • индивидуални 	<ul style="list-style-type: none"> • Да научи присвојне придеве и заменице и да уме да их користи
Des jeux, des chansons	1	<ul style="list-style-type: none"> • забавља се • учи нове речи • вежба изговор 	<ul style="list-style-type: none"> • презентује • води кроз игру и песму • мотивише ученика 	<ul style="list-style-type: none"> • интерактивни • групни 	<ul style="list-style-type: none"> • Игра и песма • Обрада нових речи и израза

ВЕРСКА НАСТАВА – ПРАВОСЛАВНИ КАТИХИЗИС

Годишњи фонд часова:

34

ТЕМА (наставне јединице)	ЦИЉ	ИСХОДИ По завршетку теме ученик ће:	ПРЕПОРУЧЕНИ САДРЖАЈИ ПО ТЕМАМА	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА
I – УВОД 1. Упознавање садржаја програма и начина рада	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање ученика са садржајем предмета, планом и програмом и начином реализације наставе Православног катихизиса; • Установити каква су знања стекли и какве ставове усвојили ученици у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да сагледа садржаје којима ће се бавити настава Православног катихизиса у току 8. разреда основне школе; • моћи да уочи какво је његово предзнање из градива Православног катихизиса обрађеног у претходном разреду школовања. 	<ul style="list-style-type: none"> • Упознавање са садржајем програма и начином рада 	<p>Катихизација као литургијска делатност- заједничко је дело катихете (вероучитеља) и његових ученика.</p> <p>Катихета (вероучитељ) би требало стално да има науму да катихеза не постоји ради гомилања информација („знања о вери“), већ као настојање да се учење и искуство Цркве лично усвоје и</p>

<p>II - ЧОВЕК ЈЕ ИКОНА БОЖЈА</p> <p>2. Човек - икона Божја и свештеник твари</p> <p>3. Хришћанско схватање личности</p> <p>4. Грех као промашај човековог назначења</p> <p>5. Новозаветне заповести Божје</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Продубити код ученика знање о човеку као икони Божијој у свету; • Развити свест код ученика о неопходности живота у заједници; • Развити свест код ученика да је грех злоупотреба слободе; • Омогућити ученицима основ за разумевање хришћанског појма слободе; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да је човек икона Божија јер је слободна личност и да је служба човекова да буде спона између Бога и света. • моћи да увиди да се човек остварује као личност у слободној заједници љубави са другим. • бити подстакнут да учествује у литургијској заједници. • моћи да сагледа грех као промашај људског назначења; • моћи да разликује слободу од самовоље; 	<ul style="list-style-type: none"> • Човек - икона Божја и свештеник твари • Хришћанско схватање личности • Грех као промашај човековог назначења • Две велике заповести о љубави • Слобода и љубав у хришћанском етосу 	<p>спроведу у живот кроз слободно учешће у богослужбеном животу Цркве.</p> <p>На почетку сваке наставне теме ученике би требало упознати са циљевима и исходима наставе, садржајима по темама, начином остваривања програма рада, као иса начином вредновања њиховог рада.</p>
--	--	--	--	--

<p>6. Слобода и љубаву хришћанском етосу</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Подстаћи ученике на узајамну љубав и поштовање; • Подстаћи ученике на стално преиспитивање свог живота. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да човек може бити роб својих лоших особина и навика; • бити подстакнут да увиди вредност ближњег у сопственом животу; • моћи да усвоји став да једино кроз љубав човек може превазићи конфликт; • моћи да вреднује своје поступке на основу Христових заповести о љубави. 		<p><u>Врсте наставе</u></p> <p>Настава се реализује кроз следеће облике наставе:</p> <ul style="list-style-type: none"> • теоријска настава (32 часова) • практична настава (2 часа) <p><u>Место реализације наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Теоријска настава се реализује у учионици; • Практична настава се реализује у цркви – учешћем у литургијском сабрању; <p><u>Дидактичко методичка упутства за реализацију наставе</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Уводне часове требало би осмислити тако да допринесу међусобном упознавању ученика, упознавању ученика с циљевима, исходима, наставним садржајима, али и тако да
<p>III - ПОДВИЖНИЧКО – ЕВХАРИСТИЈСКИ ЕТОС</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Омогућити ученицима основ за правилно разумевање хришћанског подвига; • Упутити ученике на смисао подвига светитеља; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да је подвиг начин живота у Цркви; • моћи да препозна различите подвиге као путеве који воде ка истом циљу; • моћи да објасни кад и како се 	<ul style="list-style-type: none"> • Хришћански подвиг • Примери подвига: свети људи су имали различите подвиге 	

<p>7. Хришћански подвиг</p> <p>8. П одв изи Све тит еља</p> <p>9. Пост</p> <p>10. Хри шћанске врлине</p> <p>11. Евхаристијски поглед на свет</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснити ученицима начин, смисао и циљ поста; • Упознати ученике са Житијима Светих; • Развити евхаристијски етос код ученика. 	<p>пости;</p> <ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди смисао и значај поста; • бити подстакнут на пост и молитву као начин служења Богу; • бити подстакнут да развија хришћанске врлине; • бити подстакнут да се критички односи према својим поступцима; • бити подстакнут да чита Житија Светих; • бити подстакнут да заснује свој однос према Богу на захвалности. 	<ul style="list-style-type: none"> • Хришћански пост (духовни смисао, начин поста, евхаристијски, једнодневни и вишедневни пост) • Основне хришћанске врлине • Евхаристијски поглед на свет 	<p>наставник стекне почетни увид у то каквим предзнањима и ставовима из подручја Православног катихизиса, група располаже.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Реализација програма требало би да се одвија у складу с принципима савремене активне наставе, која својом динамиком подстиче ученике на истраживачки и проблемски приступ садржајима тема. У току реализације стављати нагласак више на доживљајно и формативно, а мање на сазнајно и информативно.
--	---	--	--	--

<p style="text-align: center;">IV – ЛИТУРГИЈА</p> <p>12. Молитва - лична и саборна</p> <p>13. Црква је Тело Христово</p> <p>14. Божанствена Литургија (опис тока Литургије)</p> <p>15. Литургијски простор (делови храма)</p> <p>16. Освећење времена</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Указати ученицима на значај личне и саборне молитве; • Објаснити ученицима важност Литургије тумачењем значења речи Евхаристија и Литургија (захвалност и заједничко дело); • Указати ученицима да је литургијско сабрање израз Цркве као Тела Христовог; • Указати ученицима на целину литургијског догађаја као узајамног даривања Бога и његовог народа • Упознати ученике са смислом и основним елементима Литургије; • Подстаћи ученике на заједничко учешће у богослужењима; • Објаснити ученицима динамику богослужбеног времена. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да увиди да је молитва разговор са Богом; • бити подстакнут да преиспита и обогати свој молитвени живот; • моћи да схвати личну молитву као припрему за саборну молитву; • моћи да објасни значење речи Литургија и Евхаристија; • моћи да однос међу члановима Цркве пореди са повезаношћу удова у људском телу; • моћи да препозна неке оделемената Литургије; • моћи да увиди да Молитва Господња има литургијску основу; • моћи да наведе најважније делове храма и препозна њихову богослужбену намену. • моћи да именује нека богослужења и да зна да постоје покретни и непокретни празници; • бити подстакнут да активније учествује у богослужењима; 	<ul style="list-style-type: none"> • Молитва - лична и саборна • Црква је Тело Христово • Божанствена литургија <ul style="list-style-type: none"> - Проскомидија - Литургија речи (јектенија, мали вход, читања) - Евхаристија (велики вход, анафора, Молитва Господња, причешће) • Литургијски простор (делови храма) • Повезивање времена са литургијским доживљајем вечности (дневни, недељни и годишњи богослужбени круг) 	<ul style="list-style-type: none"> • Квалитет наставе се постиже када се наставни садржаји реализују у складу са савременим педагошким захтевима у погледу употребе разноврсних метода, облика рада и наставних средстава. • Имаући у виду захтеве наставног програма и могућности транспоновања наставног садржаја у педагошко дидактичка решења, наставник би требало да води рачуна и о психолошким чиниоцима извођења наставе – узрасту ученика, нивоу психофизичког развоја, интересовањима, склоностима, способностима и мотивацији ученика. • У остваривању савремене наставе наставник је извор знања, креатор, организатор и координатор ученичких активности у наставном процесу. • Настава је успешно реализована ако је ученик спреман да Цркву схвати као простор за остваривање своје личности кроз заједничарење са ближњима и
---	--	---	---	---

e –	<ul style="list-style-type: none"> • Објаснити ученицима да је Царство Божије крајњи циљ историје; 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да објасни да је Бог створио свет са циљем да постане Царство Божије; 	<ul style="list-style-type: none"> • Царство Божије – циљ стварања • Васкрсење мртвих и живот будућег века 	Тројичним Богом који и пуноћа његовог жив
-----	---	--	--	---

<p>18. Живот будућег века</p> <p>19. Сведоци Царства Божјег</p> <p>20. Обожење – циљ хришћанског живота</p> <p>21. Знаци присутва Царства Божјег у овом свету (чуда, мошти...)</p> <p>22. Икона – прозор у вечност</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Указати ученицима на повезаност између васкрсења мртвих и Царства Божијег; • Објаснити ученицима појам обожења указујући им на библијски опис Преображења Господњег; • Развијање свести ученика да је Литургија икона Царства Божјег; • Упознати ученике са сведочанствима присутва Божијег у овом свету (чуда, мошти...); • Предочити ученицима улогу Цркве у свету; • Пружити ученицима основно знање о икономији Духа Светога; • Упознати ученике са иконографијом као изразом есхатолошког стања света и човека. 	<ul style="list-style-type: none"> • моћи да објасни да Царство Божије у пуноћи наступа по другом Христовом доласку и васкрсењу мртвих; • моћи да објасни да је Бог створио човека као сарадника на делу спасења; • моћи да препозна да је Литургија икона Царства Божијег; • бити подстакнут да активније учествује у Светој Литургији. • моћи да преприча догађај Преображења Господњег; • моћи да повеже појмове светости и обожења са дејством Светога Духа • моћи да препозна да је предукус Царства Божијег присутан у моштима, чудотворним иконама, исцељењима... • моћи да препозна разлику између православне иконографије и световног сликарства; • моћи да препозна икону као символ Царства Божијег; • бити подстакнут да на правилан начин изражава поштовање према хришћанским светињама. 	<ul style="list-style-type: none"> • Етос хришћанства као сведоци Царства Божијег • Обожење – циљ живота у савршеном свету (заједница и другим...) и другим... • Знаци присутва Царства Божијег у овом свету (чуда, мошти...) • Икона – прозор у вечност
---	--	---	--

ЦРТАЊЕ, СЛИКАЊЕ, ВАЈАЊЕ

Циљ и задаци

- развијање способности ученика за опажање квалитета свих ликовних елемената: линија, облика, боја;
- стварање услова да ученици на часовима у процесу реализације садржаја користе различите технике исредства и да упознају њихова визуелна и ликовна својства;
- развој способности ученика за визуелно памћење и повезивање опажених информација као основе за увођење у визуелно мишљење;
- развијање осетљивости за ликовне и визуелне вредности, које се стичу у настави, а примењују у раду и животу;
- развијање моторичких способности ученика и навике за лепо писање;
- подстицање интересовања и стварање потребе код ученика за посећивањем музеја, изложби, као и зачување културних добара и естетског изгледа средине у којој ученици живе и раде;
- стварање услова да се упознавањем ликовних уметности боље разумеју природне законитости и друштвене појаве;
- омогућавање разумевања и позитивног емоционалног става према вредностима израженим и у делима различитих подручја уметности;
- развијање способности за препознавање основних својстава традиционалне, модерне и савремене уметности.

Оперативни задаци

- развијају ликовно- естетски сензибилитет (осетљивост) за спонтани ритам бојених мрља, линија, текстуру, светлину, боју и чулну осетљивост и осећајност за визуелно споразумевање и свет уобразиље у ликовним делима;
- покажу интересе и способности за самостално откривање визуелних појава и законитости света облика: светло- тамно, облик- боја, простор, композиција;
- посматрају и естетски доживљавају дела ликовне уметности;
- развијају љубав према ликовном наслеђу;
- оспособљавају се за стваралачко преношење визуелно- ликовних искустава у природно- друштвена научна подручја и тако развијају интересовање за оплемењивање и заштиту природе и смисао за унапређивање културе живљења;
- развијају способност за креативно и апстрактно мишљење;
- развијају способност сарадње и самопоуздања у тимском раду;
- развијају индивидуално истраживање односа ликовних елемената на примерима националног и светског ликовног уметничког наслеђа.

Ред. број наставне теме	НАСТАВНЕ ТЕМЕ / ОБЛАСТИ	НАСТАВНЕ ЈЕДИНИЦЕ	Број часова по теми	Број часова за	
				обраду	остале типове часова
1.	Цртање IX, X, XI, V	Контраст, јединство и доминанта у простору	2	1	1
		Слободно компоновање и фантастика	2	1	1
		Фотомонтажа	2	1	1
		Амблем	2	1	1
		Текстура, материјализација	2	1	1
2.	Вајање X, XII, I, II	Визуелна метафорика (амблем, тродимензионално обликовање)	2	1	1
		Контраст, јединство и доминанта у простору	10	1	9
3.	Сликање II, III, IV	Енформел	2	1	1
		Ритмичко хармонијска композиција чисте боје и форме	2	1	1
		Систем низања тачака боје и облика и волумена према одређеној шеми	2	1	1

		Визуелна метафорика (Површинско обликовање)	2	1	1
		Слободно компоновањеи фантастика	4	1	3
УКУПНО			34	12	22

Активности наставника:

- саопштава наставне садржаје
- организује и усмерава идеје и креативност
- упознаје ученике са методама и техникама успешног ликовног изражавања
- преноси теоријска и практична знања
- процењује и оцењује ниво и квалитет радова
- преноси културне вредности
- формира правилан поглед на свет и систем вредности
- развија карактер ученика и црте личности

Активности ученика:

- посматрање
- опажање
- учешће у дискусији
- откривање и увиђање законитости и процеса
- изражавање својих мисли, осећања и закључака
- анализа и синтеза опаженог
- стварање
- вежбање
- усвајање знања
- понављање
- израда и презентовање самосталних и практичних радова

Начин остваривања програма:

Цртање:

- објашњавање, дискусија, дијалог, демонстрација
- показивање основних цртачких техника
- објашњавање и упознавање са основним ликовним елементима
- индивидуални рад и рад у групама
- коректуре и естетске анализе (заједно са ученицима)
- рад по природи (моделу)
- посете културним институцијама (музеји, галерије)

Сликање:

- објашњавање, разговор
- демонстрирање осн.сликарских техника
- показивање репродукција познатих сликара (чисте и замућене боје)

- креирање вежби и њихова примена
- коректуре и ест. анализе
- рад по природи и рад из маште
- посета позоришту

Вајање:

- кроз разговор и објашњавање упознавање ученика са основним вајарским материјалима и техникама
- репродукције 2д и 3д уметничких дела и уочавање разлика
- демонстрација рада у појединим материјалима- глина, глинамол...
- индивидуални, рад у пару и групи са ученицима
- рад по природи
- коректура и естетска анализа

ХОР И ОРКЕСТАР

(1 час недељно, 34 часа годишње)

Циљ и задаци

Општи циљ наставе изборног предмета Хор и оркестар је развијање интересовања за музичку уметност и упознавање музичке традиције и културе свога и других народа.

Задаци наставе су:

неговање развоја музичких и креативних способности ученика;

утврђивање основа музичке писмености и упознавање изражајних средстава музичке уметности;

подстицање креативности ученика;

припремање програма за културну и јавну делатност школе.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

певају/свирају песме наших и других народа (народне, уметничке, дечје, староградске);

упознају музичке дела уз основне информације о делу и композитору;

развијају стваралачке способности и импровизују их на доступним инструментима.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

Знања музичке писмености, стечена у претходним разредима, проширивати и примењивати на примерима за певање/свирање. Изабране композиције, великим делом, ослањају се на дела српске културне баштине, тако да су, осим дела духовне музике, у програмима заступљене народне мелодије, али и дела савремених српских композитора. У оквиру изборног предмета, потребно је да ученици стекну основна знања о изгледу и начину свирања на Орфовим инструментима, осамостале се да свирају из нотног текста, као и да импровизују ритмичке и мелодијске мотиве, развијају и негују способност ученика у свирању на инструментима.

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Садржаји изборног предмета пружају ученицима знања и информације из области музичке уметности, неопходне за даље разумевање, доживљавање, праћење, разликовање и квалитетну процену музичких вредности.

За успешну реализацију наставе неопходно је остварити основни дидактички предуслов: кабинет са наставним и очигледним средствима. Наставна средства су: клавира, комплет Орфовог инструментарија за све ученике, табла са линијским системима, квалитетни уређај за слушање музике, а пожељни су и компјутер, уређај за емитовање ДВД са пратећом опремом. Очигледна средства укључују: слике појединачних инструмената, гудачког и симфонијског оркестра, слике страних и домаћих композитора и извођача, визуелно представљање угледника из области музичке уметности, квалитетне снимке примера.

Садржаји изборног предмета треба да пружају ученицима довољно знања и обавештености и умешности које ће им помоћи да разликују стварне вредности и квалитете у свету музике која их окружује у свакодневном животу од оних садржаја који не доприносе развоју њиховог музичког укуса и не доприносе њиховом естетском васпитању.

Усвајање знања ученика зависи од организације часа, која мора бити добро планирана, осмишљена и занимљива. У настави је неопходно ученике мотивисати за активно учешће у раду. Ученик треба да буде активан на часу, а час изборног предмета Хор и оркестар треба да код ученика подстиче уметнички доживљај. Различитим облицима и методама рада, техникама и очигледним наставним средствима ученике мотивисати за актуелизовање наставног рада. Наставник је у настави равноправни учесник у свим активностима.

Певањем/свирањем ученици улажу своје индивидуалне способности у циљу решавања колективних задатака. Уметност певања обухвата поезију и музику и због тога је потребно синтетизовати ове чиниоце и посматрати их као интегрисане садржаје. Обратити пажњу колико на речи толико и на музику. У том смислу, потребно је да пробухора започети вежбама за распевавање, јер оне развијају глас, дисање, учвршћују ритам, дикцију и интонацију. Пожељно је да час почне припремама за техничке вежбе и вокализе тако што ће се радити вежбе на једном тону, и то на мењању сугласника М-Н. Овим вежбама учврстиће се мишићи ларинкса, што касније олакшава рад на импостацији. Вежбе је потребно изводити тихо, лагано и без напрезања. За развијање и стицање

интонативне сигурности изводити двогласне варијанте, при чему треба посебно настојати да свака деоница слуша другу деоницу.

Савремена настава музичке културе претпоставља коришћење и примену музичких инструмената који захваљујући својој једноставности омогућају ученицима могућност активног учествовања у свирању и усвајање основних елемената музике. Основни циљ свирања јесте да ученици свирају на свим расположивим инструментима из састава овог оркестра, а не да се "усавршавају" само на једном инструменту. На првом часу неопходно је спровести проверу способности, а затим распоредити инструменте за свирање ученицима и регистровати при том који ученик може да буде солиста. Наставник у даљем раду може да даје мелодијске фразе које ће, принципом поступности, најпре да понављају: сви ученици који свирају на једној врсти инструмента, по два извођача и појединачно, ученици са различитом комбинацијом инструмената итд.

Дидактичко-методичка упутства

Иако на почетку школске године увек имамо измене у саставу оркестра или ансамбла и појаву нових ученика у њему, то може да нас спута, али и да нам пружи нови изазов и могућност за креативност, а никако да нас обесхрабри у раду.

Пре почетка школске године немогуће је испланирати реализацију садржаја рада изборног предмета, јер је непознат састав ученика, нису проверени њихови афинитети, предзнања и способности. У зависности од резултата приликом провере музичких способности, наставник ће ученицима поделити штимове, пустити снимак, или ће сам одсвирати клавирски извод композиције који је спремио за обраду.

Сам поступак рада на часу састоји се из неколико етапа.

Прва етапа - обнављање раније научених композиција на часовима музичке културе у претходним разредима.

Друга етапа - савладавање свирања појединих деоница (сваку деоницу савладавају сви ученици плескањем рукама, ударањем оловке о клупу и читањем нотног текста парлато). Теже деонице, за које процени да је потребно, наставник ће показати ученицима, док ће неке деонице ученици самостално савладати. Увежбавање свирања појединих деоница може бити уз певање целе групе, или уз певање самог наставника. На тај начин ученици се оспособљавају да истовремено свирају своју деоницу и певају песму. Правило је да теже деонице треба поверити способнијим ученицима и обрнуто.

Трећа етапа - извођење целог аранжмана, уз свирање и певање, контролише наставник и евентуално исправља грешке. При том посебно водити рачуна да свака група инструмената тачно изводи своју деоницу, динамички је нијансира и изводи у правом темпу.

Од броја пријављених ученика зависиће и организација самог часа. На пример, када се ученици поделе у групе и свако добије свој инструмент, приступа се прво обради ритма за сваки инструмент поступно. Док једна група тихо вежба, наставник показује другима њихове деонице. Приликом свирања на металофону, у току вежбања, скренути пажњу ученицима да своје штапиће окрену наопако и тихо просвиравају своју деоницу како на би сметали другима.

У раду не треба реализовати нове садржаје уколико се уочи проблем и исти не отклони, било да је мелодијски, било ритмички.

Несигурности и проблеме у раду превазилазити методом понављања, систематичности и доследности, односно упорним понављањем сви ученици савладавају технику и науче свирање своје деонице.

Један од могућих проблема може бити певање уз свирање. У таквим ситуацијама добро је правити комбинације у којима ће се поред слабих извођача наћи неко спретнији у извођењу који ће им бити сигуран ослонац и у певању и у свирању.

Када је композиција технички обрађена, приступа се њеном дотеривању за коректно, тачно, лепо и изражајно извођење у одговарајућем темпу и динамици. Ако се композиција и пева, свирање треба утишати када наступа хор.

Добро је да сви ученици знају да свирају на свим инструментима Орфовог инструментарија, па је зато потребно да се мењају ученици или групе ученика мењају изабране инструменте.

После научене композиције требало би је снимити, а затим је анализирати и радити на доради и усавршавању. Најлепше мелодије које су ученици научили за време часова изборног предмета могу се снимити и повремено емитовати пре или после редовног часа музичке културе. Тиме се врши представљање ученичког рада, а и остали ученици упознају рад изборног предмета и додатно подстичу своја интересовања за музичку уметност. Оваквим радом ученици ће кроз музицирање упознати већи број музичких дела.

У току школске године потребно је извести најмање осам композиција.

За реализацију потребно је да садржаји изборног предмета Хор и оркестар обухвате одговарајуће приручнике, као и дела у оригиналном облику прилагођена саставима ученика конкретне школе, доступне извођачким могућностима ученика.

Ученици који изучавају изборни предмет представљају своје стваралаштво и своја достигнућа на такмичењима и другим приредбама.

КОМПОЗИЦИЈЕ ЗА ПЕВАЊЕ

Државна химна Химна Светом Сави Школска химна Божури

Пресвјатаја, пречистаја Нацњева се момче и девојче Небо је тако ведро

АРАНЖМАНИ КОМПОЗИЦИЈА ЗА СВИРАЊЕ

Државна химна Химна Светом Сави Школска химна

Валцер из балета "Зачарана лепотица" - П. И. Чајковски Дунавски валови - Ј. Штраус

Тема из симфоније "Ударац тимпана" - Ј. Хајдн Весели паталјук - С. Николић

АРАНЖМАНИ КОМПОЗИЦИЈА ЗА ПЕВАЊЕ И СВИРАЊЕ

Државна химна Химна Светом Сави Школска химна

Сингинг алл тогетхер - Т. Гуммесон Маријо, дели бела кумријо - народна Мариа ме та китрина - В. Димитрион

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ У ПРОШЛОСТИ

(1 час недељно, 34 часа годишње)

Циљ и задаци

Циљ изучавања предмета свакодневни живот у прошлости јесте проширивање знања из области опште културе и оспособљавање ученика да, упознавањем с начином живота људи у прошлости, боље разумеју свет и време у коме живе и развију свест о континуитету и разноврсности историјских појава и процеса. Ученици би требало да се упознају са специфичностима динамике друштвених и културних промена и да науче како да сагледају себе у односу према "другом" како би сопствени идентитет потпуније и целовитије интегрисали у шири контекст разуђене и сложене садашњости.

Задаци предмета су да ученици, посредством наставе, која је усмерена упознавању различитих елемената свакодневног живота, као што су односи у породици, исхрана, образовање, игре, забава, становање, одевање и друго, уоче њихову условљеност историјским догађајима и процесима. Концепција наставе овог изборног предмета нагласак ставља на упознавање с основним елементима свакодневног живота у прошлости Србије, Европе и света, с намером да се уоче њихови заједнички именитељи и препознају различитости које постоје у датом историјском контексту, као и у односу на савремено доба у којем ученик живи. Подстицањем радозналости, креативности и истраживачког духа у проучавању овог предмета, ученици треба да овладају елементарним знањима о прикупљању историјске грађе и да развију критички однос према тој грађи и другим остацима прошлих времена.

Оперативни задаци

Ученици треба да:

разумеју значај проучавања свакодневног живота у прошлости
усвоје и прошире знања о разликама између свакодневног живота данас и у прошлости
стекну знања о свакодневном животу у Европи и свету од краја ХИХ до краја ХХ века
стекну знања о свакодневном животу код Срба од краја ХИХ до краја ХХ века
усвоје и прошире знања о улози фотографије, филма, радија и телевизије у свакодневном животу људи некад и сад
развијају истраживачку радозналост
развијају способност повезивања знања из различитих области.

САДРЖАЈИ ПРОГРАМА

УВОД

Појам свакодневног живота (уочавање разлике између политичке историје, друштвене историје и историје свакодневног живота и указивање на основне тематске области истраживања - исхрана, становање, одевање, образовање, односи у породици и локалној заједници, лечење, религиозност и веровања обичних људи, забава, такмичарске игре и др.).

Значај проучавања свакодневног живота у прошлости (прошлост не припада само владарима, војсковођама и државницима, већ и обичним људима - женама, мушкарцима и деци, чији живот можемо упознати једино истраживањем њихове свакодневице).

ФОТОГРАФИЈА, ФИЛМ, РАДИО И ТЕЛЕВИЗИЈА НЕКАД И САД

Феномен фотографије, филма, радија и телевизије (као техничка достигнућа, начин уметничког изражавања, средства масовне комуникације, сазнавања и образовања, и као изузетан историјски извор).

Фотографија, филм, радио и телевизија у садашњости (као пратиоци свих видова живота савременог човека - њихова друштвена функција, употреба и злоупотреба; фотографија, филм, радио и телевизија у тржишној утакмици, економској и политичкој пропаганди).

Фотографија, филм, радио и телевизија у прошлости (развој - оптичка сочива, дагеротипија, мокра плоча, фото-апарат, филмска трака, покретне слике, биоскоп, радио таласи, катодна цев, екран...; феномен "тромости ока", прва филмска пројекција 1895 - браћа Лимијер, филмски журнари - филм као извор информација о догађајима; "фабрика снова" у Холивуду - филм као масовна забава и индустрија, "звезде" немог филма - Чарли Чаплин, Бастер Китон, Рудолф Валентино, Глорија Свансон, Лилијен Гиш...; почетак ере звучног филма - Џез певач из 1927. са Ал Џолсоном у насловној улози, појава анимираних филмова - Волт Дизни и његови јунаци; појава колор филмова; филмски трикови, фестивали и награде - Златна палма, Златни лав, Златни медвед, Оскар...; оснивање радио-станица, појава

телевизије 1925. године и увођење првих редовних телевизијских програма 1935/36; превласт телевизије над другим медијима у другој половини XX века; примери политичке злоупотребе фотографије, филма, радија и телевизије у XX веку; најзначајнији редитељи - Дејвид Ворк Грифит, Сергеј Ејзенштајн, Луис Буњуел, Чарли Чаплин, Џон Форд, Алфред Хичкок, Федерико Фелини, Џон Хјустон, Орсон Велс, Франсоа Трифо...).

Фотографија, филм, радио и телевизија у Србији некад и сад (делатност дворског фотографа Анастаса Јовановића, породични фото-албуми, прва филмска пројекција у Србији 1896, први српски филмови - Крунисање краља Петра I из 1904. и први играни филм Живот и дела бесмртног војводе Карађорђа из 1911. године; биоскопи браће Савић и Светозара Боторића у Београду, најзначајнији и најгледанији филмови, значајни филмски глумци - Илија Станојевић, Добрица Милутиновић, Љубинка Бобић и други; почетак рада прве радио-станице - Радио Београда 1929, јавна демонстрација телевизије на сајму у Београду 1939, тајно праћење програма Радио Лондона за време окупације, оснивање Телевизије Београд 1958, заједничко гледање ТВ програма, постојање само једног

телевизијског програма, кућни радио и ТВ апарати као статусни симболи; међународно признати српски редитељи - Александар Петровић, Живојин Павловић, Душан Макавејев, Емир Кустурица, Слободан Шијан, Горан Марковић, Срђан Карановић, Горан Паскаљевић, Срђан Драгојевић...).

СВАКОДНЕВНИ ЖИВОТ ОД КРАЈА ХИХ ДО КРАЈА ХХ ВЕКА

Свакодневни живот у Европи и свету од краја ХИХ до краја ХХ века

Начин исхране (промене у припремању намирница, јеловнику, начину чувања и конзервирања хране; кухињски апарати - електрични шпорет, фрижидер и др; ресторани "брзе хране", пиће - појава газираних безалкохолних пића, конзумирање кафе, чаја, дувана и др.).

Одевање (природни и вештачки материјали и начини обраде, стилови у одевању, култура одевања, модне куће, појава модне индустрије, свакодневна и свечана одећа, цинс као карактеристика одевања младих у читавом свету, накит, фризура, шминка, парфеми, лична хигијена...).

Породични односи (традиционални и савремени погледи на породицу, положај детета; промене настале после Првог светског рата у односима међу половима, сексуална револуција).

Становање (грађевински материјали, начин градње, развој грађевинске технике, врсте објеката и организација простора; разлика у начину становања између села и града и између богатих и сиромашних; осветљење - гас и струја; грејање, употреба соларне енергије, кућни инвентар, кућни апарати - фен, машина за веш, миксер, усисивач...; украшавање стамбеног простора - слике, портрети чланова породице, фотографије).

Живот у граду (просторно и урбано планирање; индустријске четврти, радничка насеља и предграђа; боемске четврти; појава модерне инфраструктуре - водовод, канализација, метро, проблем загађења, одношење и складиштење отпада; живот у време светских ратова, примери Париза, Лондона, Берлина, Њујорка, Москве, Санкт Петербурга и др.).

Живот на селу (основни ритмови аграрне производње, организација радног дана, примена савремених агротехничких мера и механизације, миграције сеоског становништва у градове).

Образовање и васпитање (школе и универзитети, улога цркве и државе - појава световног и обавезног образовања; ширење писмености, појава школских уџбеника, забрањене књиге, појава легата и задужбина; положај ученика - награђивање и кажњавање, одевање ученика, Скаутски покрет).

Верски живот (обележја свакодневног живота припадника различитих верских конфесија - сличности и разлике у веровањима и обичајима између католика, протестаната, православца, муслимана, Јевреја; атеизам).

Војска (живот војника у рату и миру, жене у војсци, израда и изглед војне опреме: артиљерија, авијација, подморнице, носачи авиона, аутоматско оружје, торпеда, тенкови,

бојни отрови, ракетне јединице, радари, нуклеарно наоружање и др; развој модерне војне стратегије и тактике, униформе и војна одликовања; војно образовање, војници и цивили у тоталном рату).

Забава (биоскопи, игре, плес уз музику, грамофони, магнетофони, ЦД, компјутери, балови, матине, маскирање, улични забављачи, путујућа позоришта; џез, рок и поп музика и др.).

Спорт (модерне Олимпијске игре, аматерски и професионални спорт, најпопуларнији спортови - кошарка, фудбал, тенис, рагби и др.).

Комуникације, путовања и туризам (развој поштанског, телеграфског, телефонског, железничког, аутомобилског и авионског саобраћаја; ауто и авио клубови, новине и новинарство, Интернет, откривање нових дестинација, гостионице и хотели, путничке агенције...).

Односи и стереотипи према другом и различитом (према припадницима друге нације, вероисповести, пола, расе, политичког уверења, професије, према хендикепиранима и оболелима...).

Брига о телу и здрављу - лечење (болнице, начини здравствене заштите и превентиве, развој медицине, рендген зраци, хуманитарне организације - Црвени крст; лекови и лековито биље, апотеке, заразне болести, болести морнара, хигијенски услови, епидемије и др.).

Свакодневни живот код Срба од краја ХИХ до краја ХХ века

Начин исхране (реконструкција могућег јеловника - двор, град, село; промене у припремању намирница, начину чувања хране и њеном конзервирању; посни и мрсни циклуси, национална кухиња, утицаји других кухиња на карактер исхране; пиће, конзумирање кафе и дувана).

Одевање (материјали и тканине, разлике у одевању код припадника различитих друштвених група; грађанско одело и униформе; народна ношња у Србији, савремени начин одевања).

Становање (култура становања, грађевински материјали, начин градње, изглед објеката и организација простора; разлике у становању код Срба: дворци, градске куће, конаци, сеоске куће; дворови владара - Милана и Александра Обреновића, Петра и Александра Карађорђевића, Николе Петровића, резиденције Јосипа Броза; украшавање стамбеног простора - намештај, слике, иконе, портрети чланова породице, фотографије; уређење дворишта).

Индустрија, трговина и занатство (индустријализација Србије - пиваре, стакларе, текстилна и аутомобилска индустрија; стари занати).

Живот у граду (основни типови градских насеља - град, варош, варошица, "дивља" насеља; оријентални и европски утицаји; електрификација, јавни градски превоз -

фијакери, трамваји, тролејбуси и аутобуси, живот у граду за време окупације: 1915-1918. и 1941-1945. године, примери Београда, Новог Сада, Ниша, Крагујевца и др.).

Живот на селу (основни ритмови аграрне производње; основна обележја земљорадње, виноградарства и сточарства; задруга, моба, позајмица; пољопривредна оруђа, млинови, ветрењаче, чување и складиштење хране, живот на селу за време окупације: 1915-1918. и 1941-1945. године, миграције сеоског становништва у градове). Породица (обичаји животног циклуса - рођење, свадба, смрт, сахрана; положај мушкарца, жене и детета у породици и локалној заједници, живот у ужој и широкој породици).

Верски живот (православни идентитет, сличности и разлике у веровањима и обичајима између православаца и других вероисповести - католика, муслимана, Јевреја, протестаната; атеизам).

Друштвени живот (основни празници - породични, верски и државни; значај празника, промене празника, промена календара; радни и нерадни дани; улога кафана, барова, "кафића", дискотека; различити облици забавних активности: на селу - коло, прела, посела, сеоске славе; у граду - балови, матинеи, соареи, клубови, излети, књижевне дружине и читалишта, позориште, биоскопи...).

Спорт (оснивање Српског олимпијског клуба 1910, учешће на међународним такмичењима и велики успеси, спортска друштва и клубови - "Соко", "Партизан", "Црвена звезда", "Војводина"...; савремени спорт и спортски живот).

Односи и стереотипи према другом и различитом (према припадницима друге нације, вероисповести, пола, расе, политичког уверења, професије, према хендикепиранима и оболелима...).

Образовање (ширење писмености у локалним срединама, увођење обавезног основног образовања, оснивање музичких и уметничких школа, женских учитељских школа и гимназије, универзитети, један дан у школи, школска слава, одевање ученика, школовање женске деце, школовање у иностранству, оснивање покрета Трезвена младеж, насиље у школи).

Војска (живот војника у рату и миру, жене у војсци, израда и изглед војне опреме; развој војне стратегије и тактике, српске и југословенске војне униформе и одликовања; војно образовање - оснивање војне академије).

Брига о телу и здрављу - лечење (болнице у Србији, начини здравствене заштите и превентиве, хуманитарне организације - Црвени крст; народна и алтернативна медицина, апотеке, заразне болести, хигијенски услови, епидемије...).

Комуникације, путовања и туризам (развој поштанског, телеграфског, телефонског, железничког, аутомобилског и авионског саобраћаја; ауто и авио клубови, новине и новинарство, Интернет, откривање нових дестинација, гостинице и хотели, визни режим као пресецање комуникација...).

НАЧИН ОСТВАРИВАЊА ПРОГРАМА

Наставни програм за осми разред је концепцијски тако постављен да представља

смисаону целину која се ослања на наставне садржаје из петог, шестог и седмог разреда. Састоји се из три тематске целине.

Прва целина се може одредити као базична јер сви програми за овај предмет, од петог до осмог разреда, њоме започињу. Садржаји у оквиру ове теме намењени су прецизнијем одређивању појма свакодневни живот, као и објашњавању значаја проучавања свакодневног живота људи у прошлости.

Друга целина обухвата само један садржај свакодневног живота. У осмом разреду та тема је Фотографија, филм, радио и телевизија некад и сад, која се обрађује полазећи од садашњости која је ученицима позната ка даљој прошлости, до времена настанка ових медија.

Трећа тематска целина се бави различитим аспектима историје друштва и историје свакодневног живота у одређеном временском периоду. У осмом разреду то је савремено доба (XX век), чиме се обезбеђује веза са проучавањем историјских догађаја у оквиру обавезног предмета историја.

Поделом на поменуте тематске целине, ученицима је омогућено да се у било којем разреду опредељују за овај изборни предмет први пут, а да пропуштени програм(и) не представљају озбиљнију препреку. Они ученици који изаберу да током читавог другог циклуса основног образовања и васпитања изучавају овај предмет, овладаће најважнијим појмовима и појавама које чине свакодневицу живота људи у распону од праисторије до савременог доба, а са садржајима четири теме (по једна за сваки разред) биће детаљније упознати.

Иако је цео програм заснован на сазнањима о прошлости, неопходно је да се током рада са ученицима врши стална компарација са савременим добом, чиме се потенцира схватање континуитета у развоју друштва и богатству садржаја из прошлости. Програмом се, такође, актуелизују односи локално - глобално, при чему ученици имају прилику да свој завичај боље проуче у односу на задату епоху.

У садржају програма дате су основне тематске целине, а наставник има слободу да креира коначну верзију програма за сваку групу са којом ради, уважавајући интересовања ученика и циљеве и задатке предмета. На почетку школске године, кад се ученици међусобно боље упознају јер најчешће припадају различитим одељењима, потребно је у договору са њима извршити избор наставних садржаја. Наводећи интересатне историјске чињенице или питања (како су у прошлости људи поправљали зубе, како су знали колико је сати, на који начин су осветљавали просторије и др.), наставник побуђује ученичку радозналост и мотивише их да се одреде за неке од понуђених садржаја. Улога и одговорност наставника састоје се у томе да те садржаје, затим, уобличи у конкретне наставне теме, које ће бити обрађиване на часовима.

На такав начин одабран наставни садржај, основа је за даљи рад наставника, планирање наставних активности и методичко припремање за час. Пожељно је да наставник тако организује свој рад да планиране активности добију дефинисану структуру, коју одликују флексибилност и адаптивност. У припремној фази наставник прикупља довољно информација о садржајима који ће бити предмет рада са ученицима, али ће коначни обим информација бити одређен ученичким потребама и могућностима да их припреме и

приме. Наставник је тај који не дозвољава да доминира претерана фактографија, а настоји да се постигне функционалност знања и повезаност чињеница у смисаоне целине. Он на различите начине подстиче осамостаљивање ученика у прикупљању и сређивању историјских података, усмерава их на различите изворе информација и подучава их како да се према њима критички односе. На тај начин се негује истраживачки дух и занимање за науку, а подстиче се развој мишљења заснованог на провереним чињеницама и аргументима.

Основни приступ у раду јесте интердисциплинарност и савлађивање нових и непознатих чињеница помоћу оних блиских и познатих. У оквиру овог предмета постоје велике могућности за интеграцију школског и ваншколског знања ученика, за излазак из оквира школских уџбеника и учионице, укључивање родитеља и суграђана који поседују знања, колекције, књиге, филмове и другу грађу која може да помогне у реализацији програма.

Наставник свакој наставној јединици приступа као посебном образовном и дидактичком проблему за који заједно са ученицима проналази одговарајућа решења. Увек треба тежити комбиновању различитих метода рада (кратка предавања, гледање филмова, читање књига, дискусије, анализа писаних извора, слика и фотографија, посете археолошким и историјским локалитетима, прављење употребних предмета из прошлости...). Посебно је прикладно организовати ученике у тимове, где се централни задатак решава тако што свако има свој појединачни радни задатак и улогу у тиму.

У извођењу наставе самостално истраживање ученика је најважније, без обзира на изабране методе рада. Наставникова је улога да организује наставу, пружи помоћ ученицима у раду (од давања информација до упућивања на изворе информација) и да подстиче интересовање ученика за предмет. У току свих активности треба охрабривати размену информација, како између ученика и наставника, тако и између самих ученика.

Квалитет наставе унапредиће употреба различитих наставних средстава као што су: илустрације, документарни и играни видео и дигитални материјали, археолошки материјал или копије налаза, посете културно-историјским споменицима, компјутерске игре које се заснивају на реконструкцији друштва из прошлости и др.

Домаћи задаци имају своје оправдано место у реализацији овог програма. Уколико се добро поставе, неће додатно оптеретити ученике нити код њих изазвати одбојност. Разлог за увођење домаћих задатака не произилази из малог фонда часова и обимног градива, већ из самог циља предмета. Домаћи задаци ће допринети да се ученици осамостале у истраживачким активностима и прикупљању података, посебно када се ускладе с интересовањима ученика (не треба сви ученици да имају исти домаћи задатак). Многе домаће задатке ученици могу радити у пару или мањој групи, уз помоћ породице, за време распуста, што су недовољно искоришћени модалитети у раду с ученицима.

Као и код других изборних предмета код којих оцена не утиче на школски успех, оцењивање добија нешто другачију педагошку димензију. За овај предмет класично писмено и усмено испитивање знања није погодно. Свака наставна активност је прилика да се ученик оцени. Наставник прати целокупни рад ученика и награђују све његове аспекте. Поред стеченог знања о свакодневном животу људи у прошлости, наставник треба да награди и ученичко ангажовање, учешће и посвећеност активностима независно од постигнућа. Оцена је одраз индивидуалног напредовања ученика и подстицај за његов даљи развој.

Како је садржај предмета повезан са свим областима живота (исхрана, одевање, образовање, лечење, производња, забава...), ученици имају прилику да савлађивањем програма овог предмета добију бројне информације значајне за свој будући професионални развој. Наставник треба да има у виду и овај аспект предмета и, уколико код неког ученика препозна посебно интересовање за одређене садржаје, или их ученик

затражи сам, може да му укаже којом професијом би се могао бавити, односно у којој средњој школи се стичу знања и звања за одређену област.

Да би се задаци наставе што потпуније остварили, требало би да постоји корелација с другим обавезним и изборним наставним предметима као што су историја, географија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, цртање, сликање и вајање, шах, верска настава, грађанско васпитање...

На крају школске године, као могућност да се систематизује и рекапитулира усвојено знање, може се организовати изложба, приредба или друга пригодна манифестација, на којој би ученици показали стечено знање, материјале, предмете и другу грађу коју су прикупили изучавајући овај изборни предмет. Овакве изложбе/приредбе захтевају од наставника да планира часове на крају школске године за њихову припрему.

Посебни захтеви

Фотографија, филм, радио и телевизија некад и сад

Реализовањем наставних садржаја ове тематске целине ученици ће се упознати са улогом и значајем фотографије, филма, радија и телевизије у животу људи. Наставне активности треба тако организовати да ученици схвате психолошки и социјални аспект ових медија и њихову позитивну и негативну улогу.

Да би разумели тај аспект, од ученика се може тражити да замисле како би се осећали када би им неко одузео све фотографије из њиховог досадашњег живота, уништио снимке прослава њихових рођендана, изгубио снимке њихових родитеља кад су били млади, или како би им изгледао живот када не би имали ни радио, ни телевизор, ни ДВД. На тај начин ће се указати на значај који ови медији, осим на друштвеном плану, имају и за идентитет и интегритет сваког појединца. Ученици ће уочити човекову потребу да задржи и сачува тренутке, посебно оне који су му значајни, да буде брзо информисан о актуелним догађајима, да се забави, превазиђе досаду...

Од старијих чланова породице ученици могу да сазнају како се некада живело кад није свака кућа имала телевизор, радио или фотоапарат. Неопходно је указати на чињеницу да је технолошки развој у последњих неколико деценија XX века омогућио већу доступност ових медија људима, а да је раније то био статусни симбол.

Историју развоја фотографије, филма, радија и телевизије треба обрадити у обиму у којем ученици желе, без великог броја података, користећи претходно стечена знања и са фокусом на разумевање тока технолошког развоја и на то како су веће техничке могућности побуђивале креативност. На основу тога, ученици могу да дају своју пројекцију о потенцијалном правцу даљег развоја медија.

Поред разматрања прошлости и будућности медија, ипак највише пажње треба посветити садашњости. Ученици могу да анализирају медије који су сада у употреби и схвате какву улогу они имају у савременом друштву. Та анализа може бити добра подлога за организовање дебате између две групе, од којих би једна "бранила" медије наводећи колико су значајни за живот човека, а друга би их "нападала" образлажући њихов негативан утицај. Циљ такве дебате је реално сагледавање добрих и лоших страна медија

и развијање критичког односа према ономе што медији нуде. У ту сврху, могу се користити као пример рекламе јер су повезане са свим појмовима ове теме, а има их у великом броју и ученицима су доступне.

Како су фотографија, филм, радио и телевизија као феномени блиски ученицима и свакодневно се са њима сусрећу, постоје велике могућности да се организују различите активности. Ученици могу да направе "кратку историју" своје породице од доступних фотографија с одговарајућим коментарима. Групе ученика могу да припреме сценарио и сниме филм, чији је циљ да се забележи неки тренутак садашњости за који процењују да би био интересантан у будућности. Може се, такође, припремити изложба фотографија са темом из школског живота.

Свакодневи живот од краја ХИХ до краја ХХ века

Наставни садржаји препоручени у овој теми дају могућност ученицима да стекну јаснију представу о периоду од краја ХИХ до краја ХХ века. Највећи део прошлости припада обичним људима, који су нам по много чему веома блиски. Тај "обичан" и углавном "безимени" свет појединаца и локалних заједница (сагледаних као опозиција центру) чини заправо историју света, коју класична историја, политички и догађајно усмерена, представља само кроз историју држава, владара и владајућих елита. Упознавањем са људском свакодневицом у савременом добу, као и у било којој другој историјској епохи, ученицима ће се указати бројне сличности и разлике с данашњим временом.

Уочавање сличности и разлика има два основна циља. Прво, ученицима ће се апстрактност историјске науке о историјским процесима и ишчезлим државама и културама приближити кроз "конкретизацију" прошлости у појави свакодневице обичних људи прошлих времена. Тиме се код ученика ствара свест да је прошлост некада била нечија садашњост, као што и наша свакодневица веома брзо постаје прошлост. Друго, у дијалогу са различитим и другим, ученици ће моћи да потпуније сагледају непосредно окружење и друштво у којем живе, као и себе саме. На тај начин, доћи ће до проширивања стечених знања, а у исто време процес формирања свести о самом себи и околном свету биће употпуњен сазнањем о развоју и усавршавању културних одлика различитих заједница, које најчешће одговарају променама њихових друштвено-економских система. Тиме би требало да се код ученика подстакне развој вештине посматрања, употребе компаративности и критичког сагледавања њиховог сопственог окружења и садашњице.

ОДАБРАНА ЛИТЕРАТУРА:

Р. Андрић, Како снимити филм, Београд 2008.

Д. Бабац, Специјалне јединице југословенске војске у Априлском рату, Београд 2006.

Д. Бабац, Ч. Васић, М. Марковић, Црногорска војска 1896-1916, Београд 2007. Ц. Бејли, Велики проналасци. Како се свет мењао, Београд 2008.

Ц. Бејли, Велики проналасци. Оружје некад и сад, Београд 2008.

Л. Бендер, Изуми, Београд 2005.

А. Веселиновић, Р. Љушић, Српске династије, Нови Сад 2001.

А. Вулетић, Ј. Мијаиловић, Између посела и балова. Живот у Србији у 19. веку, Београд 2005.

Р. Вучетић, Престоница независне Србије (1878-1918), Београд 2008.

Лј. Димић, Културна политика у Краљевини Југославији 1918-1941, I-III, Београд 1996.

А. Ђуровић, Модернизација образовања у Краљевини Србији 1905-1914, Београд 2004.
Историја приватног живота. ИВ. Од Француске револуције до Првог светског рата, прир.
Ф. Аријес и Ж. Диби, Београд 2003.
Историја приватног живота. В. Од Првог светског рата до наших дана, прир. Ф. Аријес и
Ж. Диби, Београд 2004.
К. Кандури, Велико истраживање - историја, Београд 2005.
Д. Косановић, Почети кинематографије на тлу Југославије 1896-1918, Београд 1985.
П. Ј. Марковић, Београд између Истока и Запада 1948-1965, Београд 1996.
П. Ј. Марковић, Трајност и промена. Друштвена историја социјалистичке свакодневице у
Југославији и Србији, Београд 2007.
Б. Младеновић, Србија у Великом рату (1914-1918), Београд 2008.
К. Николић, Страх и нада у Србији 1941-1944. године. Свекодневни живот под
окупацијом, Београд 2002.
Образовање код Срба кроз векове, Београд 2001.
Р. Плат, Свет филма, Београд 2006.
Приватни живот код Срба у деветнаестом веку. Од краја осамнаестог века до Првог
светског рата, прир. А. Столић и Н. Макуљевић, Београд 2006
Приватни живот код Срба у двадесетом веку, прир. М. Ристовић, Београд 2007.
Службено одело у Србији у 19. и 20. веку, Београд 2001.
Томас, Д. Бабац, Армије на Балкану 1914-1918, Београд 2006

Програм културне активности школе

Септембар

- Традиционална приредба за ђаке прваке – пријем за ученике првог разреда и њихове родитеље

(Наставници разредне наставе 4. разреда, педагог, директор)

Уз занимљив и садржајно прилагођен програм ученици првог разреда боље ће упознати школу, учитеље и нове другове. Они су већ, као предшколци, имали сусрете са ученицима и учитељима ове школе.

Октобар

- Активности поводом обележавања Дечије недеље

(Наставници разредне наставе од 1. до 4. разреда, педагог, директор)

На креативан начин ученици ће прославити своју недељу. Све активности треба да се одвијају по претходно датом плану и програму.

- Фестивал дечијих песама у Вучју (крај октобра или почетак новембра)

(Наставници музичке културе, директор)

Ученици ће се на овом такмичењу представити музичким нумерама које су припремили са својим наставницима.

Новембар

- Подела задужења ученицима за припрему програма поводом обележавања школске славе *Свети Сава*

(Наставници српског језика, верске наставе, музичке културе, ликовне културе, наставници разредне наставе)

Наставници треба да поделе задужења и припремљене материјале ученицима који ће учествовати у програму.

- Посета Народном позоришту у Лесковцу у време "Позоришног маратона" и гледање представе

(Наставници разредне наставе, разредне старешине, педагог, директор)

Ученици ће организовано посетити ову установу културе и гледати представу примерену свом узрасту.

Децембар

- Прикупљање радова и план за спровођење изложбе поводом обележавања школске

славе Свети Сава
(Наставници ликовне културе, верске наставе, директор)
Током овог месеца наставници треба да изаберу најбоље и најкреативније радове ученика.
- Рад са ученицима на припреми програма поводом обележавања школске славе Свети Сава
(Наставници српског језика, верске наставе, музичке културе, ликовне културе, наставници разредне наставе, директор)
Током овог месеца наставници треба да са ученицима увежбавају предвиђене садржаје.
- Припреме за Божићну приредбу
(Наставници верске наставе, педагог, директор)
Током овог месеца тећи ће увежбавање предвиђених садржаја за Божићну приредбу.
- Дружење са предшколцима – новогодишња представа
(Наставници разредне наставе, педагог, директор)
Ученици нижих разреда ће се дружити са децом предшколског узраста како би се она што боље припремила за предстојећи долазак у основну школу.
- Новогодишња приредба на енглеском језику
(Наставници енглеског језика)
Ученици ће се на креативан начин представити својим друговима и наставницима и уз то презентовати своје познавање овог страног језика.
- Израда новогодишњих и божићних честитки за станаре Геронтолошког центра у Лесковцу или чланове Општинске организације пензионера у Лесковцу
(Наставници разредне наставе, наставници верске наставе, наставници ликовне културе, педагог, директор)
Честитке припремљене на часовима верске наставе и ликовне културе ученици ће проследити најстаријим суграђанима уз претходни договор руководства школе и ових установа. Тиме ће показати своје поштовање према најстаријој популацији.

Јануар

- Божићна приредба
(Наставници Верске наставе, директор)
Ученици ће се у некој од цркава представити програмом који су припремили са својим вероучитељима.
- Изложба ученичких радова поводом обележавања школске славе Свети Сава

(Наставници ликовне културе, наставници верске наставе, директор)
Најзанимљивији радови ученика биће изложени у школској сали где се одвија централна манифестација.
- Прослава школске славе <i>Свети Сава</i> у централној школи у Манојловцу
(Наставници српског језика, верске наставе, музичке културе, ликовне културе, наставници разредне наставе, педагог, директор)
Приредба ће се одржати у великој школској сали. Ученици ће презентовати тематски повезане садржаје, које су у протеклом периоду увежбавали са својим наставницима, а све у циљу истицања вредности лика и дела Светог Саве.
- Приредбе поводом школске славе у издвојеним одељењима ОШ "Радоје Домановић" из Манојловца
(Наставници разредне наставе, педагог, директор)
У издвојеним одељењима ће се одржати посебне приредбе у част лика и дела Светог Саве.

Фебруар

- Припреме за посету Геронтолошком центру
(Наставници музичке културе, директор)
Ученици ће, уз пригодан програм који са својим наставницима припремају за станаре Геронтолошког центра, следећег месеца посетити ову установу и најстаријим суграђанима указати поштовање и улепшати бар један дан.
- Школско такмичење - Српски језик и језичка култура
(Наставници српског језика)
Овом приликом ће се издвојити ученици који најбоље познају српски језик и језичку културу. Они ће прећи у следећи ниво такмичења.
- Смотра рецитатора – школско такмичење
(Наставници разредне наставе, наставници српског језика)
Ученици од 1. до 8. разреда ће се у школи представити својим умећем у рецитовању, када ће бити изабрани најбољи рецитатори.

Март

- Општинска смотра "Песниче народа мог" (Такмичење у рецитовању)
(Наставници разредне наставе, наставници српског језика, директор)
Најбољи рецитатори школе, изабрани на школском такмичењу, представиће се на овом нивоу смотре.
- Општинско такмичење - Српски језик и језичка култура

(Наставници српског језика, директор)
Ученици који најбоље познају српски језик и језичку културу надметаће се на овом нивоу такмичења са ученицима других школа.
- Изложба кућица за птице у Центру за економику домаћинства у Лесковцу
(Наставници разредне наставе, директор)
Своје радове ученици ће представити на овој већ традиционалној изложби.
- Израда осмомартовских честитки – Сарадња са Геронтолошким центром и посета станарима ове установе
(Наставници разредне наставе, наставници ликовне културе, наставници музичке културе, педагог, директор)
Ученици ће уз лепе жеље, мудре мисли, цитате познатих људи, осмислити са својим наставницима честитке које ће се поделити најстаријим суграђанкама у Геронтолошком центру. Тада ће се одржати мали пригодан музички програм.
- Дружење са предшколцима – осмомартовска приредба
(Наставници разредне наставе, педагог, директор)
У традиционалном дружењу са предшколцима развијаће се другарство и пренети позитивна атмосфера у циљу умањења евентуалног страха од промене и преласка у први разред основне школе.

Април

- Изложба васкршњих јаја и ученичких ликовних радова уочи Васкрса
(Наставници верске наставе, наставници ликовне културе, директор)
Своје радове, настале уз помоћ предметних наставника ученици ће изложити у дворишту школе. Услед лоших временских прилика, изложба ће бити у школској згради.
- Дечији етно-фестивал у Грделици (Окружни музички фестивал "Деца певају...")
(Наставници музичке културе, директор)
Ученици ће се представити нумерама које су увежбавали са својим наставницима.
- Прикупљање литерарних и ликовних радова и план за спровођење изложби поводом обележавања Дана школе
(Наставници српског језика, наставници ликовне културе, наставници грађанског васпитања, директор)
Завршни послови на припреми изложби у оквиру прославе Дана школе.
- Подела задужења ученицима и рад на припреми приредбе поводом Дана школе
(Наставници разредне наставе, наставници српског језика, наставници енглеског језика, наставници француског језика, наставници грађанског васпитања, наставници музичке

културе, педагог, директор)
Завршни послови на припреми приредбе у оквиру прославе Дана школе.
- Обележавање Светског Дана књиге и ауторских права (23.април)
(Библиотекар школе, педагог, директор)
Уз претходно осмишљен говор ученицима треба указати на важност књиге и читања, значај повезаности књижевне речи и свакодневног говора, а ученици 1. разреда могу посетити школску библиотеку.
- Окружно такмичење - Српски језик и језичка култура
(Наставници српског језика, директор)
Уколико има ученика који ће освојити потребан број бодова, са овог нивоа такмичења ученици могу ићи на републичко такмичење.
- Окружна смотре "Песнице народа мог" (Такмичење у рецитовању)
(Наставници разредне наставе, наставници српског језика, директор)
Уколико ученик буде освојио 1. место на овом нивоу такмичења, може ићи на републичко такмичење.

Мај

- Дечија ликовна колонија "На крилима маште"
(Наставници ликовне културе, директор)
Талентовани ученици могу са својим предметним наставницима учествовати на овој колонији.
- Изложба ученичких радова поводом обележавања Дана школе (15. мај)
(Наставници српског језика, наставници ликовне културе, наставници грађанског васпитања, директор)
Своје радове, настале уз помоћ предметних наставника, ученици ће изложити у дворишту школе. Услед лоших временских прилика, изложба ће бити у школској згради.
- Дан школе – целонедељње активности
(Наставници разредне наставе, наставници предметне наставе, разредне старешине, библиотекар, педагог, директор)
Кроз низ различитих активности биће обележен Дан школе.
- Смотра сценског учитељског стваралаштва
(Наставници разредне наставе, директор)
Примерима добре праксе, наставници разредне наставе могу се са својим ученицима

представити на овој смотри, која има за циљ развијање и неговање писане речи и промовисање драмског стваралаштва.

- Републичко такмичење - Српски језик и језичка култура

(Наставници српског језика, директор)

Уколико су прешли успешно претходне нивое, ученици су достигли овај ниво такмичења.

- Републичка смотра "Песнице народа мог" (Такмичење у рецитовању)

(Наставници разредне наставе, наставници српског језика)

Уколико су прешли успешно претходне нивое, ученици су достигли овај ниво такмичења.

Јун

- Фестивал дечијих песама у Власотинцу

(Наставници музичке културе, директор)

Ученици ће се представити нумерама које су увежбавали са својим наставницима.

- Издавање Школског листа "Наш глас"

(Наставници српског језика, наставници ликовне културе, наставници разредне наставе, наставници веронауке, наставници грађанског васпитања, наставници енглеског и француског језика, директор)

Примери добре праксе ученичког ликовног и литерарног стваралаштва, званични подаци о награђивању и похваљивању, занимљивости из различитих области, требало би да се нађу у школском листу који је огледало труда и рада свих актера школског живота.

- Израда Летописа школе

(Лице које је одређено за бележење и сумирање података у циљу прављења Летописа)

Сви важни подаци о школи и активностима које се спроводе, са илустрацијама и фотографијама, требало би да се нађу у Летопису школе.

- Добродошлица предшколцима, будућим првацима

(Наставници разредне наставе, педагог, директор)

Занимљивим садржајима и приредбом ученици и учитељи ће се представити предшколцима, будућим првацима школе ОШ "Радоје Домановић" у Манојловцу.

- Извештај о раду Тима за културне активности ОШ "Радоје Домановић" у Манојловцу

(Координатор и чланови тима)

У овом извештају сумираће се резултати рада Тима за културне активности школе и осталих упосленика током школске године, утврдити евентуални пропусти, њихови разлози и дати нови предлози за обogaћивање културних садржаја у оквиру школских активности.

Програм школског спорта и школске активности

Активности наведене у табели биће делокруг рада Тима за спортске активности које ће се реализовати у школској 2022/2023. години. Активност
Координирање рада Тима са радом Стручног већа за физичко васпитање
Подела задужења у оквиру Тима
Предлагање активности за израду Плана рада Тима за спортске активности у школској 2022/2023. год.
Консултације са стручном службом и прикупљање предлога од наставног особља за планирање спортских активности у школској 2022/2023. год.
Избор система предтакмичења за спортске активности поводом Дана школе
Израда Плана рада за школску 2022/2023. год.
Жребање квалификација у малом фудбалу и елементарној игри „Између две ватре“ ради обележавања Дана школе
Мали фудбал – такмичење ученика IV разреда
Формирање екипа у предметној настави за баскет у мушкој и женској конкуренцији и спровођење такмичења
Консултације са директором школе и стручном службом око организације Недеље спорта
Мали фудбал- јесењи део такмичења V-VIII разреда
Јесењи излет
Елементарне игре – такмичење ученика I - IV разреда
Формирање екипа у предметној настави за одбојку у мушкој и женској конкуренцији и спровођење такмичења, V-VIII разред
Реализација Недеље спорта
Анализа активности на крају класификационих периода
Спровођење предтакмичења у оквиру одељења –стони тенис
Формирање екипа у предметној настави за стони тенис у мушкој и женској конкуренцији и спровођење такмичења
Баскет у мушкој и женској конкуренцији - спровођење другог круга такмичења
Мали фудбал-пролећни део такмичења
Пролећни излет

Мали фудбал - IV разред, предтакмичење поводом обележавања Дана школе

Одбојка у мушкој и женској конкуренцији - спровођење другог круга такмичења

Мали фудбал-пролећни део такмичења

Дан школе-реализација финалног дела такмичења

Израда извештаја о раду Тима за спортске активности.

Програм заштите од насиља злостављања и занемаривања

Садржаји програма	Активности ученика	Активности наставника	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Израда програма за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања	Активно учешће деце у изради програма	Активно учешће у изради програма	На састанку ШТ	едукација свих актера школе у циљу сензибилизације на појаву и препознавање насиља, злостављања и занемаривања; - помоћ ученицима у стицању увида у персоналне проблеме и указивање на могуће начине њиховог решавања; - перманентно разрађивање начина и техника за праћење и процену предузетих мера и остваривање ефикасности; - кроз сарадњу са Тимом за инклузивно образовање и Тимом за социјалну заштиту, пружање помоћи ученицима са поремећајима у понашању и опсервација и идентификација ученика одређеним социјалним проблемима.
Континуирано усклађивање подзаконских аката школе са свим законским изменама	Информисање ученика о законским изменама	Размена информација у сарадњи са секретаром школе	На састанку ШТ	
Дефинисање улога и одговорности у примени процедура и поступака свих актера школе	Учествовање у доношењу правила понашања у школи	Учествовање у извршавању процедура и поступака	На седници Наставничког већа	
Формирање и едукација Вршњачког тима	Учесће у радионицама, постављање плаката с правилима понашања и саветима за ненасилну комуникацију	Реализација едукативних радионица	На часовима ОС	
Индивидуално-саветодавни рад са ученицима који су актери у ситуацијама насиља	Разговори, размена информација	Подршка деци која трпе насиље и рад са децом која врше насиље	На одмору, пре и после наставе	
Обавештавање родитеља и разговор о ситуацијама насиља	Разговори, размена информација	Разговори ОС, предметних наставника и чланова ШТ са родитељима	На одмору, пре и после наставе	
Свакодневни контакт са школским полицајцем	Размена информација и обавештења	Размена информација са школским полицајцем	На великом одмору и у периоду између смена	

Сарадња Тима са Тимом за социјалну заштиту и Тимом за инклузивно образовање	Активно учешће деце у свим тимовима	Размена информација са члановима Тимова	На састанцима тимова
Евалуација програма и евентуалне измене на основу документације	Исказивање мишљења о активностима програма	Школски Тим за заштиту деце /ученика од насиља,злостављања и заньмаривања	На састанцима ШТ,седници Наставничког већа и састанцима ВТ

Програм слободних активности ученика

Садржаји програма	Активности ученика	Активности наставника	Начин и поступак остваривања	Циљеви и задаци садржаја програма
Друштвене активности	Израда паноа, зидних новина, посете, изложбе, учешће у акцијама локалне заједнице	-усмерава -наводи -ствара ситуацију -сугерише -поставља проблем -подстиче -дискутује -анализира -мотивише -координира	Дијалoшка, текстуална, метода писаних радова, излагање, демонстративна, систематско посматрање, пралтични рад, илустративна, експериментална, принцип очигледности	Сарадња са локалном заједницом Развијае свести о здравом начину живота поштовање разлика и уважавање својих туђих потреба, изграђивање личних критичких ставова
Техничке активности	Израда честитки, израда модела, уређињњ простора, израа васкршњих украса			Развијање креативности, стваралачког рада, уредности, прецизности, изграђивање личних критичких ставова
Хуманитарне активности	Прикупљање помоћи, учешће у хуманитарним акцијама, помоћ ученицима који слабије напредују			Развијање хуманости, Поштовање разлика и туђих потреба, развијање такмичарског духа
Спортске активности	такмичење у спортским вештинама, учешће у кросу, Игре без гранца			Развијање такмичарског духа, Развијање моторичке спретности и физичких способности
Културне активности	Посете музеју, биоскопу, позоришту, библиотеци,			Развијање опште културе, Развијање и подстицање стваралачке активности, развијање маште орггиналности и смисла за лепо, оспособљавање ученика за испуњење слободног времена садржајима из области културе, науке, технике, уметности,

Програм професионалне оријентације

Изабрани модел имплементације – ПО интегрисана у наставне предмете

Циљевима образовања и васпитања предвиђено је да школа обезбеђује за све ученике, између осталог, оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота; развој кључних компетенција потребних за живот у савременом друштву, оспособљавање за рад и занимање стварањем стручних компетенција, у складу са захтевима занимања, развојем савремене науке, економије, технике и технологије.

И у школској 2022/2023. години, реализација Програма ПО оствариће се кроз пројекат Професионална оријентација на прелазу у средњу школу, који има за циљ успостављање функционалног и одрживог програма професионалне оријентације за ученике/це који завршавају основну школу.

Програм професионалне оријентације конципиран је на основу процесног, динамичког, петофазног модела професионалне оријентације. По овој концепцији, активности које ће се остварити на радионицама у раду са ученицима/цама омогућавају да примерено узрасту, изграде сазнања, развију умења, способности и вредности које ће бити основа за самостално, компетентно, одговорно и ваљано одлучивање о избору школе и занимања, планирање каријере и укључивање у свет рада.

У току школске године, имплементација програма ПО биће реализована са ученицима 7. и 8. разреда, у складу са моделом имплементације који који смо примењивали и претходне две године – ПО интегрисана у наставне предмете, тако што ће у реализацију бити укључени:

- Сви наставници 7. и 8. разреда са, најмање, једним часом годишње по одељењу,
- Педагог, психолог и библиотекар са по 2 часа годишње по одељењу (по 1 у сваком полугођу),
- Наставник информатике по 2 часа годишње по одељењу (радионице везане за коришћење ИКТ),
- Одељењске старешине 7. и 8. разреда на часу одељењског старешине (све остале радионице до 24 у 7. разреду и до 31 у 8. разреду).

Реализација ће бити детаљно приказана у Акционом плану имплементације Програма ПО и распореду радионица за шк. 2022/2023. год.

Концепт програма ПО остварује се кроз пет модула:

- Самоспознаја - препознавање сопствених потенцијала, спремност за постигнућа и склоности преко одговарајућих осмишљавања наставе и учења;
- Информисање о занимањима и каријери - припрема расположивих информација о занимањима на структурисан начин или информација које тек треба развити, да би се омогућила информисана одлука о избору занимања;
- Упознавање са путевима образовања - мрежом школа - познавање путева образовања и каријере који воде ка остварењу жељеног занимања;
- Реални сусрети са светом рада - преко анкетања представника занимања, стручне праксе у предузећима („обука за упознавање“) и распитивања у предузећима спровођење теста реалности за жељено занимање; реални сусрети са светом рада и опробавање у појединим занимањима;

- Доношење одлуке о избору школе и занимања – самостално, помишљено и одговорно доношење одлуке о избору школе и занимања.

Професионална оријентација подразумева укључивање и међусобно повезивање свих актера који имају пресудну улогу и утицај на развој личности ученика и на процес доношења одлука при њиховом избору занимања и остваривању професионалног развоја: родитељи, наставници, стручни сарадници, лекари, стручњаци при Националној служби за запошљавање и други.

Носиоци активности и реализације програмских задатака професионалне оријентације су: школски психолог и педагог, библиотекар, одељенске старешине и предметни наставници.

Реализација програмских задатака из области професионалне оријентације остварује се у оквиру садржаја редовне наставе, додатне наставе, слободних и осталих активности, а сви задаци из овог подручја биће уграђени у Школски програм, Планове рада Наставничког, Одељенских и Стручних већа (за 7. и 8. разред), Савета родитеља, Школског одбора и Ученичког парламента.

ПРОГРАМ ПО ЗА ОШ "РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ", МАНОЈЛОВЦЕ

ПО интегрисана у наставне предмете

Задаци	Активности
Планирање рада и имплементације програма ПО	Школски тим ПО бира модел имплементације и креира акциони план имплементације ПО у сарадњи са разредним већем 7.и 8. разреда
	Информисање одељењских заједница 7. разреда на часовима одељењског старешине
Информисање и промоција програма ПО	Информисање родитеља 7. разреда на родитељским састанцима
	Информисање ученичког парламента
Информисање и усвајање модела имплементације ПО	Тим за ПО информише Настаничко веће о договореном моделу имплементације
Обезбеђивање услова за реализацију радионица са ученицима	Креирање распореда реализација радионица са ученицима Информисање о акционом плану реализације: - ОЗ 7. и 8. разреда - ОС 7. и 8. разреда - Предметни наставници - Педагог/психолог/библиот.
Оснаживање ученика за ПО акције у школи	Формирање Вршњачког тима

	Реализација радионица са ученицима 7. и 8. разреда
Имплементација програма ПО	<p>Организовање акција из области ПО:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Уређивање ПО кутка, - Излагање промо-материјала - Еексперти у школи, -Средње школе код нас, - ПО у школском листу, - Презентовање продукатака рада -Активности Вршњачког тима
	Реализација реалних сусрета кроз распитивање у предузећу/школи и испробавање праксе у оквиру Дана девојчица и Дана дечака
Успостављање мреже школа ПО	Сарадња са другим ОШ у реализацији активности из Области ПО
	Сарадња са ЦСУ запослених у образовању , Школском управом и ПО тимом на локалу (ТиПО) у реализацији ПО активности
Подршка у имплементацији пројекта	Сарадња са водитељем/ментором
Сарадња са стручним органима школе	Подршка Програму на седницама стручних органа: наставничко веће, разредна већа 7.и 8. разреда, стручна већа, педагошки колегијум
Евиденција	<p>Креирање модела за евиденцију</p> <p>Формирање фолдера евиденције о реализацији пројекта</p> <p>Попуњавање фолдера различитим евиденционим материјалом</p>
Евалуација програма ПО	Упоређивање резултата почетног и завршног упитника

Програм здравствене заштите

План рада тима за здравствену

Истурено одељење Мрштане и Кумарево

Датум	Активност	Оствареност циљева
02.09.2022	1. Састанак чланова тима.	Читање и усвајање плана рада тима.
11.09.2022	„ У здравом телу здрав дух “	Час физичког васпитања

	-моторичне активности - лична хигијена	-Вежбе обликовања, издржљивости, правилно држање тела -Прање руку, туширање, проветравање просторија, задужења редара.
07.10.2022	Избегавање опасности у дому школе.	Свет око нас упуство и заштита у дому и учioniци(полиција, ватрогасци, хитна помоћ)
28.10.2022	Посета гатдинству које производи органску храну.	Посета пчелињака- производња меда, поврћа и воћа. Разговор о пчелама. прополису, витаминима и значају за здраље.
31.10.2022	Систематски преглед првог и трећег разреда -Ваксинација	Стоматолог кратко прегледавање о хигијени зиби. Важност и значај болести упале плућа малих и великих богиња.
02.12.2022	2.Састанак чланова тима	Читање извештаја(анализа и договор)
16.12.2022	Шта се ради у Дому здравља	Разредни час(слике, апликације...) -упознавање термина дијагностика, лабораторија, интерниста педијатрија.
26.1.2023	„ Чиста вода је здрава вода“	Свет око нас(знаћај воде за организам провидна, долази из градског водовода хлорисана, без бактерија...)
17.2.2023	„ Ко брине о мом здрављу“	Разредни час- породица као прва карика у очувању здравља, упозорења, режим исхране, доручак, ручак, вечера), хигијена.
03.03.2023	Трећи састанак чланова тима	Читање извештаја и план рада тима, како обележити Светски дан воде и Светски дан здравља.
11.03.2023	Значај лековитих биљака и чајева Нана против стомачних текоба Камилица против прехладе Коприва поправља крвну слику Прављење хербаријума	Свет око нас-час у природи Скупљање лековитих биљака Разгледавање листова корена и цветова.
21.03.2023	Светски дан воде	Обележен на часу Свет око нас
07.04.2023	Светски дан здравља	Обележен на часу разредне наставе
04.05.2023	Четврти састанак чланова тима	Читање извештаја и анализа рада тима

25.05.2023	Поздрав животу и здрављу	Разредни час Пролеће доноси боље расположење(радост, смех, шетње...)
01.06.2023	Пети састанак чланова тима	Извештај и план за наредну школску годину и анализа постигнутог.

ТИМ ЗА ЗДРАВСТВЕНУ ЗАШТИТУ УЧЕНИКА-остали

месец	Садржај рада
септембар	1.9. Светски дан прве помоћи 24.9 Светски дан срца Уређење учионице – хигијена простора и околине
октобар	Предавање:Лична хигијена- 15.октобар светски Дан чистих руку Израда паноа на тему: Здрава храна = здраво срце - 16.октобар светски Дан хране
новембар	14.новембар- светски Дан борбе против шећерне болести Предавање:Најчешће болести школског детета(шарлах,дифтерија,жутица,велики кашаљ,мале богиње,шуга,лишајеви,прехлада.Информативно са освртом на симптоме.) 20.ноеембар Међународни дан детета
децембар	Од радозналости до зависности-1.децембар светски Дан борбе против СИДЕ Весели час и приредба – дружимо се уз музику и игру
јануар	30.1 Дан без дуванског дима
фебруар	Предавање:Здрава исхрана и хигијена одевања школског детета
март	22.март-светски Дан заштите вода Шта нам прича река- литерарни и ликовни радови ученика(изложба радова и зидне новине)
април	1.април- Промоција здравих стилова живота 7.април- светски Дан здравља 19.април-Међународни дан заштите од буке 22.април- Дан планете Земље
	Недеља здравља уста и зуба- литерарни и ликовни радови ученика(изложба

мај	радова и зидне новине) 31.мај- светски Дан без дуванског дима
јун	Сакупљање лековитог биља- боравак у природи Весели час и приредба- дружимо се уз музику и игру

Сарадња са лекарима Дечјег диспанзера:

- превентивни систематски и офтамолошки преглед за ученике 1-8. разреда;
- вакцинација ученика 1-8. разреда;
- контролни прегледи по потреби према процени лекара.

Програм социјалне заштите

АКТИВНОСТИ	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	МЕСЕЦ	НАЧИН ПРАЋЕЊА
Планирање и програмирање рада у области социјалне заштите ученика	Координатор тима и сви чланови тима	Септембар	Записници са састанака, план активности тима
Израда социјалне карте ученика	Сви чланови тима	Прво полугодиште	Упитник – анкетни лист социјалне карте
Праћење личног и социјалног развоја ученика и предузимање мера за њихово унапређивање	Сви чланови тима	Током године	Подаци из школске евиденције, едукативни радионичарски рад са ученицима
Саветодавни рад са родитељима ученика којима је потребна помоћ и подршка у области социјалне заштите	Сви чланови тима	Током године	Евиденција о обављеним разговорима са родитељима ученика
Саветодавни рад са ученицима којима је потребна помоћ и подршка у области социјалне заштите	Сви чланови тима	Током године	Евиденција о обављеним разговорима са ученицима
Организовање и учешће у акцијама солидарности и помоћи ученицима из наше и других школа	Сви чланови тима	Током године	Евиденције о организацији акција
Сарадња са Центром за социјални рад	Сви чланови тима	Током године	Евиденција о посетама

			Центру за социјални рад записници са састанака са тимом из Центра
Сарадња са Полицијском Управом	Сви чланови тима	Током године	Евиденција о разговорима и интервенцијама полициј
Прављење евиденције гратис екскурзија за социјално угрожене ученике	Сви чланови тима Разредне старешине	Током године	Спискови ученика сваког разреда на основу социјалне карте

Програм заштите животне средине

АКТИВНОСТИ	НОСИОЦИ	МЕСЕЦ	НАЧИН ПРАЋЕЊА
Договор са члановима тима око предстојећих активности.	Координатор тима и чланови тима.	Септембар	
Уређење школског ентеријера	Координатор, чланови тима и ученици.	Новембар	
Одржавање предавања и трибина везаних за екологију.	Чланови тима у сарадњи са ученицима и координатором.	Децембар	
Активности на уређењу школског дворишта, сађење укусног биља и цвећа.	Чланови тима заједно са ученицима.	Март	
Организовање изложбе цвећа поводом дана школе.	Координатор, чланови тима и ученици.	Мај.	

Програм сарадње са локалном самоуправом

Циљ сарадње са локалном самоуправом јесте допринос повећању ефикасности васпитно-образовног рада, развијању културе ученика, као и отварању школе према свим заинтересованим организацијама које могу да допринесу остваривању поменутог циља.

Активности	Начин реализације	Носиоци активности	Место и време реализације
Сарадња школе са Дечијим диспанзером и месном амбулантом	<p>Лекарска потврда за полазак детета у први разред;</p> <p>Систематски преглед;</p> <p>Вакцинације;</p> <p>Издавање потврда ученицима који иду на вишедневну екскурзију;</p> <p>Укључивање ученика са проблемима у саветовалишта за младе при Дому здравља;</p> <p>Радионица “Превенција Болести зависности”.</p>	<p>Директор школе</p> <p>Педагог</p>	<p>Дечијим диспанзер Месна амбуланта</p> <p>Септембар - Јун</p>
Сарадња школе са Културним центром	Позоришне представе	<p>Одељењске старешине;</p> <p>Разредне старешине</p>	<p>Народно позориште</p> <p>Током године</p>
Народни музеј Лесковац	Изложбе	<p>Одељењске старешине;</p> <p>Разредне старешине</p>	<p>Народни музеј Лесковац</p> <p>Током године</p>
Сарадња школе с Центром за социјални рад	Пријава и укључивање у рад ученика са проблемом Центру за социјални рад	<p>Среучни тим Центра за социјални рад;</p> <p>Педагог</p> <p>Директор</p>	<p>Школа</p> <p>Центар за социјални рад</p> <p>Септембар - Јун</p>
Сарадња са МУП-ом	Предавање за ученике 1. Разреда “Безбедност у саобраћају”,	Директор	

	Едукација деце у саобраћају, Дописи по потреби, Пријава прегледа аутобуса		Септембар - Јун
Сарадња са Црвеним крстом	Акција “ Друг другу”; Курс “Прва помоћ”; Предавање “Болести прљавих руку”;	Руководилац Црвеног крста, Педагог, директор	Просторије Црвеног крста; Школа; Током године
Сарадња са Општинском управом - Одељење за друштвене делатности	Индивидуализација ученика са сметњама у развоју и препознавањекатегорије деце која више напредују. Пријава ученика који не похађају редовно школовање	Педагог Интересорна комисија Директор	Општинска управа Током године
Градска народна библиотека	Ликовни конкурси и такмичења	Учитељи и наставници српског језика и ликовне културе	Библиотека Током године
Сарадња са Домовима културе Лесковац, Грделица, Вучије, Печењевце...	Такмичења у рецитовању, ликовна и музичка такмичења	Учитељи и наставници српског језика и ликовне и музичке културе	Дом културе Лесковац, Грделица, Вучије, Печењевце. Током године
Црква	Обележавање Светог Саве	Вероучитељ, директор, домаћин славе	Школа јануар
Средње школе	Професионална оријентација ()	Одељењске старешине 8. Разреда Педагог	Школа Април - Мај
Сарадња са медијима	ТВ Лесковац, Студио,	Директор школе Педагог	Школа Током године

Програм сарадње са породицом

Циљ:

Организовати облике активности који ће:

- подићи на виши ниво партнерство родитељи-школа; (дељење обавеза и циљева за васпитање-ученика)
- пружити помоћ и подршку родитељу при обављању педагошке функције

Задаци:

- допринети складном деловању породице и школе у образовању и васпитању ученика;
- обезбеђивати и инсистирати на редовној, трајној и квалитетној сарадњи родитеља и школе;
- остваривати позитивну интеракцију наставник- родитељ;
- обезбедити информисаност родитеља о променама у образовању које се остварују у школи и код ученика.

ПЛАН РАДА ТИМА САРАДЊЕ СА ПОРОДИЦОМ		
Временски оквир	Активност	Носиоци активности
Сваке недеље један термин	Индивидуални разговори – информације о условима, понашању ученика у породици, школи, успеху и напредовању.	Наставници, учитељи
Сваке прве среде у месецу (од октобра до маја)	Отворена врата: Размена информација о понашању и напредовању ученика.	Наставници, учитељи
Септембар, новембар, децембар, април, јун	Одељенски родитељски састанци: упознавање са НПП, уџбеницима, наставницима, облицима и методама рада, кућним редом школе(права и обавезе свих учесника В-О процеса, педагошке теме из Програма педагошког образовања	Одељенске старешине, учитељи
септембар	Разредни одељенски састанци: Упознавање родитеља са организацијом рада школе, техничким могућностима школе, наставним и ненаставним особљем.	учитељи првог разреда

У току школске године	Саветодавни рад са родитељима ученика чија деца имају тешкоћа у понашању и учењу. Различити облици саветодавног рада у зависности од проблема, информације, упућивање.	Педагог, психолог
У току школске године	Заједнички састанак малих група ученика и родитеља са наставницима - информације о узроцима неуспеха или проблема (породица и школа), последицама по општи успех на крају школске године, утврђивање мера у породици- (обавеза родитеља-школе-наставника)	Наставници, учитељи, педагог, психолог
У току школске године	Портфолио, едукација и информисање родитеља-информације за родитеље-избор садржаја -савета намењених родитељима.	Наставници, учитељи
У току школске године	Учешће родитеља у Савету родитеља: Избор одељенских представника, редовно извештавање представника Савета родитеља на Родитељским састанцима о одлукама и темама Савета родитеља.	Представници одељења у Савету родитеља, чланови Савета родитеља
У току школске године	Учешће родитеља у Школском одбору.	Чланови школског одбора
У току школске године	Учешће родитеља у презентацијама стваралаштва и активности ученика и наставника према планираним активностима секција, организација, наставника и учитеља.	Наставници, учитељи
У току школске године	Саветодавни састанци код директора школе по потреби родитеља, ученика или наставника.	Директор, наставници, учитељи
У току школске године	Учешће у тимовима школе	Чланови тимова
У току школске	Учешће у пројектима школе	Учитељи и

године		наставници
У току школске године	Помоћ у акцијама школе	Директор, учитељи, наставници
У току школске године	Едукатори деце и родитеља у областима у којима су експерти	Учитељи, наставници
У току школске године	Социјалне активности: дружење у школи, прославе, годишњице, излети..	Учитељи, наставници
У току школске године	Спортске активности: тимови деце и родитеља, родитељски тимови.	Наставници физичког васпитања
У току школске године	Учешће у изради индивидуалних образовних планова	Педагог, психолог, учитељи и наставници

Програм излета екскурзије и наставе у природи

Једнодневна ђачка екскурзија (излет) за ученике 5 разреда

Факултативни део школског програма задовољава интересе ученика у складу са могућностима школе као и садржаје и облике слободних активности (екскурзија, излети, културне и друге активности)

У нашој школи у складу са овим програмом планирана је екскурзија од петог до осмог разреда, кратки излети и крос у току школске године. Школским планом и програмом предвиђене су ђачке екскурзије које прате план и програм за ученике петог разреда.

Једнодневна ђачка екскурзија за ученике петог разреда, планира се за месец октобар или од 22. марта до краја наставног дела школске године, и то на релацији:

Релација: Манојловце – Раваница – Ресавска пећина - Манојловце

Полазак испред школе у Манојловцу у 7,00 часова – прикупљање ученика из подручних одељења (Братмиловце). Вожња до манастира Раванице са успутним паузама по потреби групе. Обилазак Манастира. Наставак пута до Ресавске пећине. Посета пећини. Слободно време. Повратак.

Понуђена релација одговара узрасту ученика и обрађеним наставним јединицама у току школске године.

Садржај екскурзије:

Полазак из Манојловца и других одељења у 7.00 часова.

Вожња аутобусом, уз краћа задржавања ради обављања физиолошких потреба ученика.

Одлазак до манастира Раваница..

Наставака пута до Ресавске пећине.

Разгледање локалитета „ Ресавске пећине “, њених камених кула, извора.

Слободно време.

У Манојловце (издвојена одељења) треба да стигнемо у предвиђено време, тј. до 21 час.

Садржаји екскурзија базирају се на наставном плану и програму и саставни су део годишњег програма рада школе. Дестинација за извођење једнодневне екскурзије утврђује се правилником предвиђеним за реализацију поменуте активности. У поступку припреме екскурзије, потребно је прибавити најмање три понуде туристичких предузећа, односно агенција. Путни правци, објекти, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се према понуди туристичког предузећа односно агенције, а у складу са програмом екскурзије. Организовање и припремање екскурзије врши се на основу прихваћеног програма и плана екскурзије који представља саставни део Годишњег програма рада школе. Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се у складу са циљем и задацима путовања, а програм путовања остварује се на основу планираних садржаја.

Општи циљ екскурзије - Екскурзија је ваннаставни облик образовно-васпитног рада. Циљ екскурзије је савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Општи задаци екскурзије - Задаци који се остварују реализацијом програма екскурзије јесу: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, као и позитивних социјалних односа међу ученицима и наставницима.

Циљ и задатак екскурзије на датој релацији

Циљ

Услови за извођење екскурзије - Екскурзија се организује и изводи ако је пријављено, уз сагласност родитеља, најмање 60% ученика одељења и ако су обезбеђени остали услови за остваривање циља екскурзије.

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ (припреме и извођења):

- Директор школе
- Стручни вођа
- Одељењски старешина

ТЕХНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Одељењски старешина обезбеђује техничке услове извођења екскурзије, као што су:

- Комуникација са родитељима;
- Прикупљање сагласности родитеља;
- Пријем уплатница са доказом о уплаћеним ратама;
- Координира реализацију планираних садржаја;
- Контролише понашање ученика и брине о њиховој сигурности.

ПОДЕЛА ЗАДУЖЕЊА – непосредно пред полазак (и за наставнике и за ученике).

НАЧИН ФИНАНСИРАЊА – родитељи у више рата уплатом на жиро рачун агенције и школе.

ДНЕВНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ – износ одређује Савет родитеља.

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА ПОДРУЧЈА:

- Географија
- Историја
- Биологија
- Физичко васпитање

Једнодневна ђачка екскурзија(излет) за ученике 6 разреда

Факултативни део школског програма задовољава интересе ученика у складу са могућностима школе као и садржаје и облике слободних активности (екскурзија, излети, културне и друге активности)

У нашој школи у складу са овим програмом планирана је екскурзија од петог до осмог разреда, кратки излети и крос у току школске године. Школским планом и програмом предвиђене су ђачке екскурзије које прате план и програм за ученике шестог разреда.

Једнодневна ђачка екскурзија за ученике шестог разреда, планира се за месец октобар или од 22. марта до краја наставног дела школске године, и то на релацији:

Манојловце (издвојена одељења) - Опленац - Топола - Аранђеловац (Буковичка бања) - Орашац - Манојловце (издвојена одељења).

Понуђена релација одговара узрасту ученика и обрађеним наставним јединицама у току школске године.

Садржај екскурзије:

Полазак из Манојловца и других одељења у 7.00 часова.

Вожња аутобусом преко Ниша и даље аутопутем до Марковца и скретања према Тополи и Опленцу, уз краћа задржавања ради обављања физиолошких потреба ученика.

Посета цркве Св. Ђорђа на Опленцу и музеја у Тополи као и упознавање са историјским збивањима из доба Првог српског устанка.

Одлазак у Аранђеловац и обилазак Буковичке бање, где ће бити ручак и пауза за одмор.

Свраћање у Орашац, место избијања Првог српског устанка.

Преко Велике Плана креће се аутопутем пут Ниша и Лесковца, уз краћа задржавања ради обављања физиолошких потреба ученика.

У Манојловце (издвојена одељења) треба да стигнемо у предвиђено време, тј. до 21 час.

Садржаји екскурзија базирају се на наставном плану и програму и саставни су део годишњег програма рада школе. Дестинација за извођење једнодневне екскурзије утврђује се правилником предвиђеним за реализацију поменуте активности. У поступку припреме екскурзије, потребно је прибавити најмање три понуде туристичких предузећа, односно агенција. Путни правци, објекти, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се према понуди туристичког предузећа односно агенције, а у складу са програмом екскурзије. Организовање и припремање екскурзије врши се на основу прихваћеног програма и плана екскурзије који представља саставни део Годишњег програма рада школе. Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се у складу са циљем и задацима путовања, а програм путовања остварује се на основу планираних садржаја.

Општи циљ екскурзије - Екскурзија је ваннаставни облик образовно-васпитног рада. Циљ екскурзије је савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Општи задаци екскурзије - Задаци који се остварују реализацијом програма екскурзије јесу: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, као и позитивних социјалних односа међу ученицима и наставницима.

Циљ и задатак екскурзије на датој релацији је упознавање рељефа и обилазак културно-историјских и туристичких места Шумадије. Крећући се аутопутем од Лесковца преко Ниша према Београду пратимо ток Јужне Мораве а после њеног спајања са Западном Моравом код Сталаћа аутопут води дуж Велике Мораве. Ближе ћемо упознати Аранђеловац и његову околину, пре свега историјска места и здања (смештена на брежуљцима Шумадије) везана за Први српски устанак и Буковичку бању. Најпре у комплексу задужбине Краља Петра И Карађорђевића на Опленцу треба обићи цркву Светог Ђорђа, која је грађена у периоду од 1910-1930. У цркви, у којој доминирају фреске урађене у техници мозаик, иконостас од белог венчачког мермера и лустер у облику преврнуте круне, налазе се и два саркофага изнад гробова краља Петра И Карађорђевића и Војда Карађорђа.

У Орашцу је у новембру 1803. године склопљен договор о кретању у одсудни бој против Турака, године, а устанак је подигнут на Сретење (15. фебруар) 1804. године у Марићевића јарузи. У знак сећања на овај датум подигнут је меморијални комплекс – спомен-обележје у Марићевића јарузи, Црква светог Вазнесења Господњег, школа Први српски устанак, споменик војду Карађорђу и музеј. Орашац је одлуком скупштине Србије из 1979. године категорисан у знаменито место и на тај начин сврстан у културно добро од значаја за Републику Србију.

Престоница српског војда, Топола, у разним периодима рушена и уништана, и од Турака и од

Срба у устанцима, династичким обрачунима и државним превратима, затим обнављана... И тако више од 200 година.

Аранђеловац је бањски град (Буковичка бања) у срцу Шумадије, у долини између планина Букуља и Венчац. Унутар града се налази један од најлепших паркова у Србији, парк Буковичке бање са неколико хотела, купатила и бројним скулптурама и фонтанама.

Услови за извођење екскурзије - Екскурзија се организује и изводи ако је пријављено, уз сагласност родитеља, најмање 60% ученика одељења и ако су обезбеђени остали услови за остваривање циља екскурзије.

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ (припреме и извођења):

- Директор школе
- Стручни вођа
- Одељењски старешина

ТЕХНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Одељењски старешина обезбеђује техничке услове извођења екскурзије, као што су:

- Комуникација са родитељима;
- Прикупљање сагласности родитеља;
- Пријем уплатница са доказом о уплаћеним ратама;
- Координира реализацију планираних садржаја;
- Контролише понашање ученика и брине о њиховој сигурности.

ПОДЕЛА ЗАДУЖЕЊА – непосредно пред полазак (и за наставнике и за ученике).

НАЧИН ФИНАНСИРАЊА – родитељи у више рата уплатом на жиро рачун агенције и школе.

ДНЕВНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ – износ одређује Савет родитеља.

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА ПОДРУЧЈА:

- Географија
- Историја
- Биологија
- Физичко васпитање

Дводневна ђачка екскурзија за ученике 7 разреда

Факултативни део школског програма задовољава интересе ученика у складу са могућностима школе као и садржаје и облике слободних активности (екскурзија, излети, културне и друге активности)

У нашој школи у складу са овим програмом планирана је екскурзија од петог до осмог разреда, кратки излети и крос у току школске године. Школским планом и програмом предвиђене су ђачке екскурзије које прате план и програм за ученике седмог разреда.

Дводневна ђачка екскурзија за ученике седмог разреда, планира се за мај месец и то на релацији:

Релација:

Манојловце – Крушевац – Љубостиња – Врњачка бања – Пожега – Дрвенград - Кремна – Манојловце

1. Дан Манојловце – Крушевац – Љубостиња – Врњачка бања – Пожега

Полазак испред школе у Манојловцу у 7,00 часова – прикупљање ученика из подручних одељења (Братмиловце). Вожња до Крушевца са успутним задржавањима по потреби. Обилазак средњовековног града цара Лазара и посета цркви Лазарици. Посета манастиру Љубостиња и вожња до Врњачке бање. Обилазак централног парка, „моста љубави“, термалних и лековитих извора бање „Језеро“, „Снежник“, „Топла вода“. Пауза за ручак и одмор. Путовање до Пожеге и смештај у хотелу „Пожега“ са 3*, слободно време до вечере. Вечера у хотелу. Диско вече за ученике. Ноћење.

2. Дан Пожега – Дрвенград – Кремна – Манојловце

Доручак у хотелу. Обилазак и разгледање Пожеге. Путовање до Дрвенграда, обилазак Дрвенграда. Ручак у ресторану који има хигијенско – техничке услове за исхрану деце и смештај целе групе одједном. Одлазак у Кремну и посета родној кући Тарабића. Повратак у Манојловце до 21,00 час. Напомена: Вожња Шарганском осмицом је могућа једино уколико има слободних места у возу, цена карте је од 600 – 800 динара по особи.

Садржаји екскурзија базирају се на наставном плану и програму и саставни су део годишњег програма рада школе. Дестинација за извођење дводневне екскурзије утврђује се правилником предвиђеним за реализацију поменуте активности. У поступку припреме екскурзије, потребно је прибавити најмање три понуде туристичких предузећа, односно агенција. Путни правци, објекти, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се према понуди туристичког предузећа односно агенције, а у складу са програмом екскурзије. Организовање и припремање екскурзије врши се на основу прихваћеног програма и плана екскурзије који представља саставни део Годишњег програма рада школе.

Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се у складу са циљем и задацима путовања, а програм путовања остварује се на основу планираних садржаја.

Општи циљ екскурзије - Екскурзија је ваннаставни облик образовно-васпитног рада. Циљ екскурзије је савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Општи задаци екскурзије - Задаци који се остварују реализацијом програма екскурзије јесу: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, као и позитивних социјалних односа међу ученицима и наставницима.

Циљ и задатак екскурзије на датом релацији је упознавање рељефа рашког и расинског краја.

У Крушевцу треба обићи остатке куле кнеза Лазара и цркву Лазарицу. Крушевац је био престони град кнеза Лазара Хребељановића и његове државе познате под називом Моравска Србија. После распада српског царства кнез Лазар Хребељановић, један од великаша, владао је делом Србије око реке Мораве. Престоница му је била у Крушевцу, где је подигао цркву Лазарицу. Лазарица у Крушевцу била је дворска црква Кнеза Лазара коју је он подигао 1375. године. Посвећена је Архиђакону Стефану. Лазар је био ожењен кнегињом Милицом из лозе Немањића.

Манастир Љубостиња се налази у непосредној близини Трстеника и Врњачке Бање. Саграђен је у долини Љубостињске реке а посвећен Успењу пресвете Богородице. Задужбинар манастира је Књегиња Милица, која је манастир саградила од 1388. године до 1405. године. Манастир Љубостиња је један од најзначајних споменика Моравске школе. У манастиру се налазе гробови књегиње Милице, жене кнеза Лазара, и монахиње Јефимије, које су се после косовске битке овде замонашиле. Са њима су уточиште нашле и бројне удовице српских властелина изгинулих у биткама на Марици и Косову Пољу. Љубостиња је данас женски манастир са око 50 монахиња које се у њему налазе. За овај манастир везани су многи историјски догађаји а сигурно један од најзначајних је позив на устанак за време Кочине буне. Након пропасти буне Турци су спалили манастир да би се осветили. Манастир тада доживљава попутно уништење, а већина фресака бива уништена. Турци тада откривају тајну ризницу, у манастирском зиду иза иконе, у којој је књегиња Милица сакрила благо. У оквиру овог манастира некада се налазила тајна ризница са круном Кнеза Лазара. Најзначајнији предмет који су Турци опљачкали је круна кнеза Лазара, која се данас налази у Инстамбулу.

У Врњачкој бањи се могу обићи шеталиште, централни парк, мост љубави, термални и лековити извори бање. На тај начин ће се ученици упознати са појмом Бања – насеље настало изградњом објеката и уређењем простора на местима где су извори топле и минералне воде и са одликама ове бање као лечилишта али и као великог и значајног туристичког места. Ту ће бити и пауза за ручак и одмор. Одлази се пут Пожеге на преноћиште.

Пожега се налази у Западној Србији, у пространој и осунчаној котлини наа пола пута између Чачла и Ужица. Од Београда је удаљена 180, а од Ужица 25 километара. Окружена падинама Овчара, Каблара, Јелове Горе и Благаје, Пожега је својеврсна раскрсница друмских и железничких коридора. У општини пожега живи око 36 000 становника и заузима површину од 426 м2. У зависности од понуде, биће организована забава ученика у вечерњим часовима.

Дрвенград је етно село у Србији код Мокре Горе, у општини Ужице. Дрвенград је смештен на размеђи Златибора и Таре. Основано је и изграђено на брду Међавник по замисли филмског редитеља Емира Кустурице за потребе снимања филма „Живот је чудо“. Дрвенград је етно село у градском облицију и структури. У облику је правоугаоника чија дужа (главна) оса на једном крају има улазну капију, одакле полази главна улица, и простире се до другог где се налази мала дрвена православна црква са дрвеним звоником. Црква је грађена по угледу на руске цркве брвнаре и посвећена је Светом Сави. У централном делу села је трг поплочан дрвеном коцком и сеченим дрвеним праговима и опкољен брвнарама. Брвнаре су аутентичне и пренете, неке из тих крајева, а неке из Републике Српске, у виду скелета и постављене на камене темеље. У свакој од њих налазе се садржаји карактеристични за град: хотел Међавник, галерија слика Мацола, библиотека, биоскоп Андерграунд (смештен под земљом), посластичарница Аница, са домаћим колачима и природним соковима, национални ресторан Лотика, продавница народне радиности тога краја...

Улице у селу су добиле имена по познатим личностима културе и науке.

Стручни жири бриселске Фондације за архитектуру "Филип Ротије" је ово Кустуричино градитељство прогласио најбољим архитектонским остварењем у протекле три године у Европи.

Међавник надвисује село Мокра Гора и висински је на истом нивоу са железничком станицом Јатаре кроз коју пролази пруга уског колосека „Шарганска осмица“, којом ће се ученици возити. Такозвана Шарганска осмица је део пруге узаног колосека између Ужица и Вишеграда, односно Мокре Горе и Кремана, преко брда Шаргана. Ова пруга има велики број мостова и 19 тунела од

којих је најдужи Шаргански: 1660,80 м. По броју мостова и тунела, и успону од 18 промила, Шарганска осмица је јединствена у Европи. Шарганска осмица је једна од туристичких атракција Златибора. Пошто локомотива парног воза не може да савлада успон, пруга на извјестан начин иде преко брда у завијеним круговима, и тако прави фигуру броја осам.

Кремна су насеље у Србији које административно припада општини Ужице у Златиборском округу. Има око 750 становника. Креманско пророчанство представља записана предвиђања становника села Кремна, у којем доминирају Милош и Митар Тарабић. Село Кремна познато је по налазиштима разних метала и неметала којима се по легенди приписују разне моћи па је и сам метал можда разлог чудних појава код становника овог села. Пророчанства је сакупио кум Тарабића, Захарије Захарић који је био писмен, а пророчанства су названа „Креманска”, а не прочанства Тарабића јер није познато шта су тачно предвидели Милош и Митар Тарабић а шта остали „видовити“ становници.

Услови за извођење екскурзије - Екскурзија се организује и изводи ако је пријављено, уз сагласност родитеља, најмање 60% ученика одељења и ако су обезбеђени остали услови за остваривање циља екскурзије.

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ (припреме и извођења):

- Директор школе
- Стручни вођа
- Одељењски старешина

ТЕХНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Одељењски старешина обезбеђује техничке услове извођења екскурзије, као што су:

- Комуникација са родитељима;
- Прикупљање сагласности родитеља;
- Пријем уплатница са доказом о уплаћеним ратама;
- Координира реализацију планираних садржаја;
- Контролише понашање ученика и брине о њиховој сигурности.

ПОДЕЛА ЗАДУЖЕЊА – непосредно пред полазак (и за наставнике и за ученике).

НАЧИН ФИНАНСИРАЊА – родитељи у више рата уплатом на жиро рачун агенције и школе.

ДНЕВНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ – износ одређује Савет родитеља.

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА ПОДРУЧЈА:

- Географија
- Историја
- Биологија
- Физичко васпитање

Дводневна ђачка екскурзија за ученике 8 разреда

Факултативни део школског програма задовољава интересе ученика у складу са могућностима школе као и садржаје и облике слободних активности (екскурзија, излети, културне и друге активности).

У нашој школи у складу са овим програмом планирана је екскурзија од петог до осмог разреда, кратки излети и крос у току школске године. Школским планом и програмом предвиђене су ђачке екскурзије које прате план и програм за ученике осмог разреда.

Дводневна ђачка екскурзија за ученике осмог разреда, планира се за крај септембра или почетак октобра месеца и то на релацији:

Релација:

Манојловце – Београд–Фрушка Гора–Нови Сад- Манојловце

1. Дан Манојловце – Београд – Фрушка Гора – Сремски Карловци - Нови Сад

Полазак испред школе у Манојловцу у 6,00 часова – прикупљање ученика из подручних одељења (Братмиловце). Вожња до Фрушке горе – нашег националног парка долазимо до манастира Хопово – обилазак манастирског комплекса. Након обиласка манастира креће се ка Крушедол – задужбина митрополита Београдског Максима Бранковића, гробно место Милана Обреновића и књегиње Љубице. Након обиласка настављамо пут ка Сремским Карловцима – уз пратњу водича разгледамо Карловачку Гимназију са уласком у Гимназију, Магистрат, Богословија, Патријашки двор, Саборна Црква са улаком у цркву и Католичка црква као и чувена чесма Четири лава. Одлазак у Нови Сад, где је предвиђен смештај у хотелу „Путник“. ВЕЧЕРА. ДИСКОТЕКА. НОЋЕЊЕ.

2. Дан Нови Сад – Манојловце

Доручак. Полазак у обилазак Петроварадинске тврђаве изузетног остварења фортификајског градитељства ХVIII века са својих 5 бастана, 12.000 пушкарница и 13 капија и чувеним „пијаним сатом“, уз паратњу и причу водича. Затим одлазимо до улице Змај Јове у Новом Саду где се обилази Српско народно позориште, Трг Слободе са Градском кућом и Католичком катедралом, Владичански двор, Саборна црква и Дунавска улица са Дунавским парком уз пратњу и причу водича. Након обиласка повратак у хотел на ручак. Након ручка повратак за Лесковац. Долазак испред школе до 21.00.

Садржаји екскурзија базирају се на наставном плану и програму и саставни су део годишњег програма рада школе. Дестинација за извођење дводневне екскурзије утврђује се правилником предвиђеним за реализацију поменуте активности. У поступку припреме екскурзије, потребно је прибавити најмање три понуде туристичких предузећа, односно агенција.

Путни правци, објекти, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се према понуди туристичког предузећа односно агенције, а у складу са програмом екскурзије. Организовање и припремање екскурзије врши се на основу прихваћеног програма и плана екскурзије који представља саставни део Годишњег програма рада школе.

Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели који треба да се посете, одређују се у складу са циљем и задацима путовања, а програм путовања остварује се на основу планираних садржаја.

Општи циљ екскурзије:

Екскурзија је ваннаставни облик образовно-васпитног рада. Циљ екскурзије је савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Општи задаци екскурзије:

Задаци који се остварују реализацијом програма акскурзије јесу: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, као и позитивних социјалних односа међу ученицима и наставницима.

Циљ и задатак екскурзије на датој релацији:

Овим ваннаставним обликом рада уз дружење, позитивне емоционалне доживљаје, у пријатној атмосфери, реализоваћемо део наставног програма непосредним упознавањем фрушкогорског краја и дела Панонске низије – њихов разноврсни биљни и животињски свет, од орхидеје до четинара, од срна до зечева, до јелена и орлова. Најразличитије биљне врсте које се овде налазе готово на сваком кораку говоре о незагађеној природи.

Видећемо и наше највеће реке: Саву, Дунав и Тису.

Посетићемо манастире који се налазе у средишњем делу Фрушле горе: Хопово, Велика Ремета и Крушедол.

Разгледањем локалитета Сремски Карловци, "град историје", обћи ће се архитектонски споменици Карловца: Саборна црква, Карловачка гимназија, Патријашки двор, Градски музеј и Стражилово – Бранков споменик подигнут 1883. год.

Обилазак града Новог Сада, града са дугом културном традицијом, због чега је у прошлом веку добио назив "Српска Атина", панорамско разгледање града и Петроварадинске тврђаве.

Разгледањем Сремског Карловца, Новог Сада, и Фрушке горе, упознајемо део културног наслеђа овог краја и будимо интересовање за природу као и за националне, културне, архитектонске, етничке и естетске вредности. Поред тога, прилика је да у условима путовања повежемо стечене навике кретања и понашања и применимо их у променљивим ситуацијама које путовање и непозната средина намећу. Преко организованих активности ван аутобуса и подела задужења у аутобусу, у погледу дисциплине и испуњења хигијенских, а самим тим и здравствених захтева, сви ће активно учествовати у обезбеђивању пријатног путовања.

Посебни захтеви родитеља:

- да одељења буду компактна у аутобусима, да нема дељења одељења
- да водичи опишу пределе, градове и места кроз која пролазимо или које ћемо посећивати

У сагласностима да се наведу: тачна релација, цела маршрута са сатницом, хотел у којем ће се спавати и обедовати и коначни износ, односно цена екскурзије. (У цену аранжмана, за осми разред, урачунати: превоз ученика, преноћиште на бази пуног пансиона, улазнице за музеје, археолошке локалитете, дискотеку и сл.)

Услови за извођење екскурзије - Екскурзија се организује и изводи ако је пријављено, уз сагласност родитеља, најмање 60% ученика одељења и ако су обезбеђени остали услови за остваривање циља екскурзије.

НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ (припреме и извођења):

- Директор школе

- Стручни вођа
- Одељењски старешина

ТЕХНИЧКА ОРГАНИЗАЦИЈА

Одељењски старешина обезбеђује техничке услове извођења екскурзије, као што су:

- Комуникација са родитељима;
- Прикупљање сагласности родитеља;
- Пријем уплатница са доказом о уплаћеним ратама;
- Координира реализацију планираних садржаја;
- Контролише понашање ученика и брине о њиховој сигурности.

ПОДЕЛА ЗАДУЖЕЊА – непосредно пред полазак (и за наставнике и за ученике).

НАЧИН ФИНАНСИРАЊА – родитељи у више рата уплатом на жиро рачун агенције и школе.

ДНЕВНИЦЕ ЗА НАСТАВНИКЕ – износ одређује Савет родитеља.

ВАСПИТНО-ОБРАЗОВНА ПОДРУЧЈА:

- Географија
- Историја
- Биологија
- Физичко васпитање

Излет са пешачењем ученика из Манојловца

Циљ наставе физичког васпитања је да се задовољавају потребе ученика за кретањем и доприноси увећању њихове адаптивне и стваралачке способности у савременим условима живота и рада, као и да се развија здравствена култура ученика, неопходна за очување здравља.

- Циљ излета са пешачењем је да се задовољавају потребе ученика за кретањем и да се развија здравствена култура ученика, неопходна за очување здравља.

Оперативни задаци наставе физичког васпитања:

о помагати оптималан раст и развој детета који је отежан промењеним условима живота и рада, условљеним пре свега боравком у школи;

о утицати на развој мишића како би се осигурао нормалан развитак скелета;

о утицати на развој манипулативних покрета и утицати на повећање способности апарата за дисање и крвоток правилним смањивањем интервала рада и одмора;

о задовољавати примарне мотиве ученика, посебно потребу за кретањем и игром;

о развијање физичких способности;

о спортско-техничко образовање;

о повезивање физичког и здравственог васпитања са животом и радом.

- Оперативни задаци излета са пешачењем:

о задовољавати примарне мотиве ученика, посебно потребу за кретањем и игром;

о развијање физичких способности;

о повезивање физичког и здравственог васпитања са животом и радом;

о помагати раст и развој детета који је отежан промењеним условима живота и рада;

о утицати на развој мишића како би се осигурао нормалан развитак скелета;

о утицати на повећање способности апарата за дисање и крвоток правилним смењивањем интервала рада и одмора.

Излет са пешачењем ученика 5 разреда из Манојловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за шести разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка клизишту и извору на десној обали Јужне Мораве у Великој Биљаници, у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним и пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак до одредишта у 9:00;

Обилазак и разгледање клизишта, а затим и извора, уз разговор са наставницима о њиховом настанку и значају;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:30;

Успутно, крећући се пољским и асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за пети разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Манојловцу у 10:30;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 6 разреда из Манојловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (ујесен)

Релација са тајмингом извођења излета за шести разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка клизишту и извору на десној обали Јужне Мораве у Великој Биљаници, у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним и пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак до одредишта у 9:00;

Обилазак и разгледање клизишта, а затим и извора, уз разговор са наставницима о њиховом настанку и значају;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:30;

Успутно, крећући се пољским и асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за шести разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Манојловцу у 10:30;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 7 разреда из Манојловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за седми разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, на спортске терене испред школе, у 9:00;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Братмиловца;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика седмог разреда колони осталих ученика у 10:30, код одвајања пољског пута ка Манојловцу;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у јесен, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за седми разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом децем празнику познатом под називом Врбица;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Кумареву, тачније спортским теренима испред ње, у 09:30;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Братмиловца;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика седмог разреда колони осталих ученика у 10:30, код одвајања пољског пута ка Манојловцу;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 8 разреда из Манојловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за осми разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, на спортске терене испред школе, у 9:00;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Братмиловца;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика осмог разреда колони осталих ученика у 10:30, код одвајања пољског пута ка Манојловцу;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у јесен, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за осми разред из Манојловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се пољским путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Кумареву, тачније спортским теренима испред ње, у 09:30;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Братмиловца;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Манојловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика осмог разреда колони осталих ученика у 10:30х, код одвајања пољског пута ка Манојловцу;

Успутно, крећући се пољским путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Манојловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика из Братмиловца

Излет са пешачењем ученика 5 разреда из Братмиловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за пети разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00х;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о историјату цркве;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Братмиловцу у 10:30;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за пети разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Братмиловцу у 10:30;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 6 разреда из Братмиловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за шести разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о историјату цркве;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Братмиловцу у 10:30;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за шести разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Слободно време за дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Братмиловцу у 10:30;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 7 разреда из Братмиловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за седми разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, на спортске терене испред школе, у 9:00;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Манојловца;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Братмиловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика седмог разреда колони осталих ученика у 10:30, код одвајања пута ка цркви;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у јесен, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за седми разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Кумареву, тачније спортским теренима испред ње, у 09:30;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Манојловца;

Окупљање ученика седмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Братмиловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика седмог разреда колони осталих ученика у 10:30, код одвајања пута ка цркви;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

Излет са пешачењем ученика 8 разреда из Братмиловца

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ (у јесен)

Релација са тајмингом извођења излета за осми разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у јесен;

Долазак у Кумарево, на спортске терене испред школе, у 9:00;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Манојловца;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Братмиловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика осмог разреда колони осталих ученика у 10:30х, код одвајања пута ка цркви;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у јесен, као и о радовима пољопривредника у јесен;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја...

ИЗЛЕТ СА ПЕШАЧЕЊЕМ

(у пролеће, субота када је празник Лазарева субота, познатији као Врбица)

Релација са тајмингом извођења излета за осми разред из Братмиловца:

Окупљање ученика испред школе, формирање колоне и полазак ка Кумареву у 8:00;

Успутно, крећући се асфалтним путем, вршићемо посматрање ближе околине уз разговор о променама у природи у пролеће;

Долазак у Кумарево, у цркву Света Петка, у 9:00;

Обилазак и разгледање цркве уз разговор са свештеницима и вероучитељима о празнику Лазарева субота, великом дечјем празнику познатом под називом Врбица;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак из црквеног дворишта ка школи у Кумареву, тачније спортским теренима испред ње, у 09:30;

Слободно време за одмор, дружење, рекреацију и спортске сусрете са вршњацима из Манојловца;

Окупљање ученика осмог разреда, формирање колоне и полазак ка школи у Братмиловцу у 10:15;

Придруживање колоне ученика осмог разреда колони осталих ученика у 10:30х, код одвајања пута ка цркви;

Успутно, крећући се асфалтним путем, посматраћемо ближу околину уз разговор о променама у природи у пролеће, као и о радовима пољопривредника у пролеће;

Долазак у школско двориште у Братмиловцу у 11:30, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Корелација: Географија, биологија, српски језик, ликовна култура, музичка култура, историја, веронаука и математика.

ЈЕДНОДНЕВНИ ИЗЛЕТ

Једнодневни ђачки излет за ученике наше школе, који се планира за мај месец, и то у недељи обележавања Дана школе, (у суботу), а на релацији:

Манојловце (издвојена одељења) - Вучје - Манојловце (издвојена одељења).

Понуђена релација одговара узрасту ученика.

Садржај излета:

Полазак аутобусима из Манојловца и других одељења, преко Лесковца и Рудара за Вучје, у 8:00 часова.

У Рудару треба посетити једну од старијих а лепших православних цркава у околини, цркву преподобномученице Параскеве.

У Вучју треба посетити стару хидро електрану а затим наставити кањоном Вучјанке до излетишта, где ће ученици имати слободно време за игру, разоноду, спортске активности, дружење, одмор...

У Манојловце (издвојена одељења) треба да стигнемо у предвиђено време, тј. до 15:00 часова.

Организовање и припремање излета врши се на основу прихваћеног програма и плана излета који представља саставни део Годишњег програма рада школе.

Циљ излета - Излет је ваннаставни облик образовно-васпитног рада. Њагов циљ је савлађивање дела наставног програма непосредним упознавањем садржаја наставних предмета, појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног наслеђа и привредних достигнућа која су у вези са делатношћу школе и задовољавање потреба ученика за кретањем, уопште физичким активностима, као и дружењем.

Задачи излета - Задачи који се остварују реализацијом програма излета јесу: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима; стицање нових сазнања; развијање интересовања за природу и изграђивање еколошких навика; упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве; развијање позитивног односа према националним, уметничким и културним вредностима; изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, као и позитивних социјалних односа међу ученицима и наставницима.

Црква преподобномученице Параскеве у селу Рудару код Лесковца сматра се најстаријим храмом у крају. Смештена је на огранку планине Кукавице, на Рударској коси која се испред самог града утапа у широку Лесковачку котлину. Подигнута је на темељима ранохришћанске базилике из петог века, када је подизан и чувени Царичин град –Данашњи изглед Рударска црква добила је 1799. године, када је обновљена. Обнову храма финансирани су имућнији Лесковчани, како би се тадашњем феудалном систему отоманске империје одупрли напредном светосавском идејом. Потом је у порти цркве подигнуто више објеката, између осталог и конак који се једини одржао до данас.

За време турског ропства ова црква била је духовни центар и место окупљања мештана не само Лесковца већ и шире околине. Пошто у самом граду нису била дозвољена богослужења, верници су овде долазили на литургије.

Црква је посвећена Светој преподобномученици Параскеви Римљанки – Светој Петки, хришћанској светитељки која је страдала у пределима данашње Италије, у другом веку нове ере. Њан култ је веома поштован у овом крају. Живопис цркве је, нажалост, у великој мери оштећен, углавном због влаге. Дотрајали иконостас поправљен је почетком 20. века, када су све оштећене иконе замењене новим. Конак цркве Свете Параскеве у Рудару, стар око 200 година, репрезентативно је дело балканског стила градње. Нажалост, време је учинило своје – зграда конака је веома руинирана, претрпела је и пожар због дотрајалих инсталација и неопходна је генерална реконструкција како би била сачувана.

Читав комплекс Рударске цркве је актом Републике Србије 1948. године стављен под заштиту државе. И данас се у комплексу цркве одржавају манифестације које окупљају велики број људи. Посебно је живо на дан Свете преподобномученице Параскеве – Свете Петке Римљанке, 8. августа, када се овде одржава сабор који посети више хиљада људи.

Хидро електрана Вучје налази се на Вучјанки, код Лесковца. Почела да ради 24. децембра 1903. године. Први далековод у Србији, дужине 17 км, изграђен је од ове електране до Лесковца. Утицала је на развој текстилне индустрије овог краја. Машинску опрему чине две Пелтон турбине снаге од по 200 КС, генератори трофазне наизменичне струје, снаге од по 139 кВА, као и касније уграђен агрегат снаге 1 200 кВА. Од 2005. године је на светској листи значајних објеката електротехнике „Милестонес“.

Данас ХЕ Вучје производи око 4 милиона киловат-часова струје годишње.

Кањон реке Вучјанке је место које краси изузетна лепота. Несвакидашњи терен је тако ушушкан у околна брда да је практично немогуће са пута изнад кањона видети какав се ту бисер крије. Да би то открили морате кренути тамо управо са намером да прођете кроз срце кањона, да утонете у њега и пустите да вас он води кроз своје магичне пејзаже који као да нису део ових крајева већ неких других, далеких, нама непознатих фантастичних пространстава. Ово је место коме треба посветити пажњу и уживати у његовим лепотама.

ЈЕДНОДНЕВНИ ИЗЛЕТ ИЗ ВЕРОНАУКЕ ЗА УЧЕНИКЕ ОД ПРВОГ ДО ОСМОГ РАЗРЕДА

Излет за ученике који похађају наставу веронауке у мају или јуну месецу.

Релација са тајмингом извођења излета:

Окупљање ученика испред школе, и полазак аутобуса у 8:00;

Успутно, крећући се ауто-путем, могу се правити краће паузе за обављање физиолошких потреба ученика;

Долазак у манастир Светог Стефана у Липовцу, у 9:30;

Обилазак и разгледање манастира уз разговор са вероучитељима и монасима о историјату манастира;

Слободно време за доручак, дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, и полазак аутобуса ка манастиру Светог Романа и Покрова Пресвете Богородице у Ђунису, у 11:00;

Обилазак и разгледање манастира уз разговор са вероучитељима и монасима о историјату манастира, до 13:00;

Слободно време за ручак, дружење, игру, одмор...;

Окупљање ученика, и полазак аутобуса ка месту поласка у 14:00;

Успутно, крећући се ауто-путем, могу се правити краће паузе за обављање физиолошких потреба ученика;

Долазак у школско двориште у Манојловце (и остала истурена одељења) до 16:00, а након краћег одмора ученици ће напустити школско двориште.

Циљ посете:

Боље упознавање ученика са религијским садржајима наше православне вере, иконописом, архитектуром и службама у Цркви.

Корелација:

Свет око нас и природа и друштво, српски језик, ликовна култура, музичка култура, народна традиција и математика.

Програм рада школске библиотеке

Школски библиотекар, реализовањем задатака и послова из области образовања и васпитања, као и библиотечко-информацијских и просветно-културних активности, доприноси унапређивању свих облика и подручја рада, тако што учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно целокупног образовног процеса.

Циљеви рада школске библиотеке су:

-промоција читања и самосталности ученика у учењу,

-развијање информационе (медијске и информатичке) писмености ученика и наставника,

-остваривање сарадње и заједничког планирања активности наставника, школског библиотекара и локалне заједнице,

-обезбеђивање различитих извора информација и приступ ка њима,

-развијање и неговање навике и уживања у читању и учењу код деце, као и навике коришћења библиотеке током читавог живота,

-пружање услуга за унапређивање свих облика и подручја рада образовно-васпитног процеса.

Задаци школске библиотеке су:

–развијања и неговања навике читања и коришћења библиотеке код ученика и наставника,

–развијања и промовисања правилне употребе свих облика извора информација,

–стварања услова за интердисциплинарни приступ настави и електронском учењу,

–мотивисања за учење и подстицање на оспособљавања за самостално учење и образовање током целог живота,

–сарадње са наставницима, ученицима и њиховим родитељима,

–праћења и подстицања развоја ученика у индивидуалним способностима и њиховим склоностима ка интелектуалном, емоционално-социјалном и сваком другом професионалном развоју,

–пружања помоћи обдареним ученицима при налажењу и избору одговарајуће литературе, а посебно ученицима који имају тешкоће у учењу и раду, али и оним ученицима који живе у тежим социјалним приликама, сарађујући са њиховим родитељима и релевантним институцијама,

–стварања услова за што непосреднији и једноставнији приступ библиотечком фонду и расположивим изворима информација, и развијање индивидуалне стваралачке способности и креативности код ученика,

–обезбеђивања приступа програмима који раде на развијању информационе писмености, како би се корисници оспособили за проналажење, анализирање, примену и саопштавање информација, уз вешто и ефикасно коришћење информационо -комуникационих технологија,

–припремања и реализовања библиотечког програма намењеног ученицима са посебним потребама и посебним способностима,

–вођења аутоматизованог библиотечког пословања (инвентарисање и сигнирање, каталогизација, класификација библиотечке грађе и други послови),

–коришћење савремених облика и метода рада са ученицима,

–заштита и чување библиотечко-медијатечке грађе и периодична ревизија фонда.

Школски библиотекар планом и програмом рада и остваривањем циљева и задатака рада школске библиотеке доприноси остварењу циљева и задатака рада школе.

Школски библиотекар обавља следеће послове:

–учествује у пословима планирања, програмирања, организовања, унапређивања и праћења рада школе, односно праћења целокупног образовног процеса.

-има кључну улогу у развијању информационе писмености ученика, способности проналажења, анализирања, примене и саопштавања информација, уз ефикасно коришћење информационо-комуникационих технологија,

-развија и промовише правилну употребу свих облика извора информација, ствара услове за што једноставнији приступ библиотечком фонду и расположивим изворима информација, као и услове за интердисциплинарни приступ настави и електронском учењу,

-сарађују са наставницима у планирању и реализацији наставног плана и програма.

-сарађују са ученицима и њиховим родитељима,

-развија и негује навике читања и коришћења библиотеке код ученика,

-прати и подстиче развој ученика у складу са њиховим способностима и интересовањима кроз образовно-васпитни рад,

-развија индивидуалне стваралачке способности и креативност код ученика,

-подстиче, оспособљава и мотивише ученике за самостално учење и образовање током читавог живота,

-пружа помоћ ученицима, а посебно ученицима који имају тешкоће у учењу и раду, ученицима који живе у тежим социјалним приликама, као и ученицима са посебним способностима, у сарадњи са њиховим родитељима и релевантним институцијама,

-припрема и реализује библиотечки програм намењен ученицима са посебним потребама и посебним способностима,

-води библиотечко пословање (инвентарисање и сигнирање, каталогизација, класификација библиотечке грађе и други послови).

-планира и реализује активности из културне и јавне делатности

-промовише рад школске библиотеке и указује на важност рада библиотеке и школског библиотекара

-промовише важност стручног усавршавања и целоживотног учења.

Послови библиотекара по областима рада

Области рада и програмски садржај	Време	Начин праћења
I Планирање и програмирање образовно-васпитног рада - Израђивање годишњег плана рада и месечних планова - Планирање рада са ученицима у школској библиотеци и дигиталној учионици (припреме за часове) - Израда годишњег програма рада библиотечко-новинарске секције секције - Планирање развоја школске библиотеке – израда Акционог плана за 2022/2023.		
II Праћење и вредновање образовно-васпитног рада		

- Учешће у изради Годишњег плана рада школе, Школског програма, Акционог плана и Плана самовредновања рада школе
- Праћење наставних планова и (кроз садражу са наставницима) усаглашавање наставних садржаја више предмета ради лакшег организовања часова тематске наставе и школских пројеката планираних Акционим планом
- Одабирање и припремање литературе и друге грађе за обележавање важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком
- Вођење библиотечког пословања (инвентарисање књига)
- Учешће у реализацији и праћење реализације активности предвиђених Акционим планом школе и Планом самовредновања школе (обележавање годишњица школе, реализација часова тематске наставе)
- Праћење реализације часова тематске наставе и коришћење резултата сопственог истраживачког рада за побољшање образовно-васпитног рада у школи
- Праћење и вредновање реализације активности школских пројеката
- Упознавање са радом школских библиотекара у свету и коришћење нових сазнања и достигнућа за побољшање сопственог рада и рада школе

III Рад са наставницима

- Организовање наставних часова српског језика, информатике и историје у дигиталној учионици
- Сарадња са наставницима око утврђивања годишњег плана обраде лектире
- Договор о коришћењу ресурса библиотеке у процесу наставе у складу са Акционим планом и Школским програмом
- Сарадња са наставницима српског језика на промоцији читања ради задовољства кроз пројекат Читање је забава (Оштро перо)
- Припрема заједничких часова са наставницима поводом обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком
- Информисање наставника о важним догађајима за образовно-васпитни рад
- Подстицање наставника на коришћење стручне литературе и различитих извора информација
- Информисање наставника о садржајима електронских извора информација у вези са професионалним развојем
- Припремање електронског наставног материјала за заједничке часове (тематске и пројектне наставе)

- Приказивање појединих књига и часописа и електронских извора информација

- Организовање заједничких наставних часова са наставницима

IV Рад са ученицима

- Упознавање ученика са радом библиотеке, издавање књига, рад у библиотеци

- Помоћ ученицима при избору књига и упућивање у читање књижевних дела

- Подстицање деце на читање кроз пројекат Читање је забава

- Подстицање читалачке културе и развијање естетске перцепције и укуса и осећања за лепоту књижевног дела кроз пројекат Оштро перо

- Развијање позитивног односа према читању и важности разумевања текста - упознавање ученика са научно популарном и стручном литературом

- Навикавање ученика да пажљиво користе и чувају библиотечку грађу

- Припремање ученика за самостално коришћење разних извора информација и помоћ ученицима у припреми и обради задате теме из различитих предмета (употреба лексикона, енциклопедија, речника...)

- Рад са ученицима на часовима одељенске заједнице – коришћење слободног времена, подстицање ученика на читање из забаве и задовољства

- Обележавање важних дана у вези са књигом, језиком, читањем и библиотеком - промовисање језичке писмености и упознавање ученика са другим врстама писмености (заједнички часови са наставницима)

- Часови библиотекарства - Упознавање ученике са методама и техникама научног истраживања и библиографског цитирања

- Часови у библиотеци, културно-просветне активности поводом обележавање важних дана - навикавање ученика да долазе у школску и јавну библиотеку и да учествују у културним активностима

- Развијање информационе, медијске и информатичке писмености ученика – заједнички часови са наставницима разредне наставе, информатике и рачунарства, грађанског васпитања

- Упознавање ученика са УДК распоредом грађе у библиотеци

- Обучавање ученика за самостално коришћење различитих извора знања и свих врста информација - развијање информационе писмености, рад у школској библиотеци и дигиталној учионици (заједнички часови са наставницима)

<ul style="list-style-type: none"> - Заједнички часови са наставницима српског језика и ликовне културе – подстицање ученика на литерарно и ликовно стваралаштво на теме у вези са Дечијом недељом, књигама и библиотеком и др. - Часови са наставницима грађанског васпитања и веронауке – Култура понашања, Дан људских права, Важност медија за упознавање других - Вођење библиотечке секције - Заједнички часови са наставницима грађанског васпитања и веронауке за ученике од петог до осмог разреда – Толеранција и комуникација - Промовисање књиге и читања, обележавање Међународног дана дечије књиге, 2. априла – часови у библиотеци - Обележавање Светског дана књиге и ауторских права, 23.априла – часови са наставницима - Заједнички часови са наставницима – школски пројекат Екологија и обележавање Дана планете Земље, 22. априла - Заједнички часови са наставницима историје, грађанског васпитања и веронауке на тему Хришћанство – историја, традиција и култура 		
<p>V Рад са родитељима, односно старатељима</p> <ul style="list-style-type: none"> - Учешће на родитељским састанцима ради давања информација о читалачким интересовањима и потребама ученика, ради развијања читалачких и других навика ученика и формирању личних и породичних библиотека - Сарадње са родитељима у вези са развијањем читалачких навика ученика, родитељи учествују у активностима поводом обележавања Месеца књига и Месеца школских библиотека - Укључивање родитеља у реализацију часова тематске, пројектне, наставе и обележавање годишњице школе - Предавање за родитеље у вези са безбедношћу деце на Интернету 		
<p>VI Рад са директором, стручним сарадницима, педагошким асистентом и пратиоцем ученика</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сарадња са стручним већима наставника, педагогом и директором школе у вези с набавком и коришћењем књижне и некњижне грађе, те целокупном организацијом рада школске библиотеке - Планирање часова тематске, интердисциплинарне, наставе - Учешће у припремању прилога и изради интернет презентације школе - Припремање прилога за школски лист и израда школског листа - Сарадња са директором око обезбеђивања програма за вођење 		

<p>аутоматизованог библиотечког пословања</p> <ul style="list-style-type: none"> - Припремање и организовање активности поводом обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотекама - Сарадња са педагогом у организовању радионице Вештина комуникације и Толеранција - Присуство стручним већима и Наставничком већу - информисање о набавци нове стручне литературе и постојању електронских извора информација важних за рад наставника/школе - Припремање и организовање изложбе поводом обележавања годишњице школе 		
<p>VII Рад у стручним органима и тимовима</p> <ul style="list-style-type: none"> - Рад у Стручном активу за развојно планирање – израда Акционог плана и израда Извештаја - Рад у Тиму за самовредновање - Рад у школском тиму на реализацији наставе засноване на истраживању/пројектне наставе Здрав живот и Екологија - Присуство одељенским и стручним већима и Наставничком већу, сарадња са наставницима на планирању и организовању стручног усавршавања на нивоу школе 		
<p>VIII Сарадња са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе</p> <ul style="list-style-type: none"> - Сарадња са Школском управом Лесковац ради организовања стручних скупова за школске библиотекаре - Сарадња са Библиотеком града Лесковца, ради обележавања важних дана у вези са књигом, читањем и библиотеком - Сарадња са Библиотеком града Лесковца, по питању међубиблиотечке позајмице - Упис ђака у Библиотеку града Лесковца, посета библиотеци - Ппосета Центру за културу „Жика Илић-Жути, у Лесковцу, поводом обележавања Дечије недеље - Сарадња са основним и средњим школама у општини – организовање скупа библиотекара, наставника и ученика ради промоције рада школских библиотека поводом обележавања Месеца школских библиотека и Месеца књига 		

<ul style="list-style-type: none"> - Рад у Друштву школских библиотекара Србије - Организација и реализација стручних семинара и стручних скупова Друштва школских библиотекара Србије уз сарадњу са Школском управом, другим школским библиотекарицама, библиотекарицама јавних библиотека и Педагошким друштвом Србије 		
<p>IX Вођење документације, припреме за рад и стручно усавршавање</p> <ul style="list-style-type: none"> - Праћење и евиденција коришћења литературе у школској библиотеци - Вођење документације о раду школске библиотеке и школског библиотекара – анализа и вредновање рада школске библиотеке - Стручно усавршавање – организовање и реализација стручних семинара и стручних скупова Друштва школских библиотекара Србије - Похађање стручних семинара и скупова - Стручно усавршавање на нивоу школе. 		

Најважнији циљ рада школске библиотеке и библиотекара је подстицање читања и развијање информационе писмености. Читање и разумевање прочитаног су основни услови за успешан процес учења у школи. Зато је важно развијати читалачке вештине ученика, подстицати ученике на читање из забаве и задовољства и развијати естетске вредности. Информациона писменост подразумева разумевање потребе за информацијом, проналажење одговарајуће информације и правилну употребу информације из различитих извора информација. Школска библиотека оспособљава ученике за коришћење ИКТ-а, самостални истраживачки рад и подстиче их на стваралачко и критичко мишљење у проналажењу, одабиру, вредновању и примени информација у решавању проблема/задатка.

Ученици се уче да користе различите изворе информација и знања, да се сналазе у библиотеци, познају начела класификације, да користе референтне збирке и каталоге ради даљег напредовања у учењу и будућем занимању и прихватању концепције целоживотног учења.

Сарадњом наставника и библиотекара омогућава се повезивање наставних садржаја више предмета у подручју читалачке и информационе писмености кроз различите активности: реализација заједничког часа, планирање и реализација часова тематске и пројектне наставе, организовање радионица.

Ради подстицања личног, професионалног и социјалног развоја ученика библиотекар сарађује са наставницима у организовању програма/активности за развијање социјалних вештина, промовисање здравог стила живота, промовисање заштите човекове околине и подстицање професионалног развоја ученика, као и у организовању превентивних активности које доприносе безбедности у школи.

Програм спречавања осипања ученика.....

Спречавање осипања ученика из образовног система Републике Србије“

Поред обавеза које имају тела на националном нивоу, и школе имају обавезу да унесу у Школски развојни план мере за превенцију осипањ, да их реализују и прате. Овај пројекат има за циљ да заједно са школама и националним институцијама развије мере за препознавање ученика у ризику и одговарајуће мере интервенције на нивоу школе.

Пројекат “Спречавање осипања ученика из образовног система

План рада Одељењског старешине за IV разред

Време реализације	ЧЕТВРТИ РАЗРЕД Тема
	1. Тема – Ја и други
Септембар	1. Поново у школи- повратак у школи 2. Мој портфолио – презентовање портфолија 3. Ми смо тим-представљање одељења као тим 4. Безбедност деце у саобраћају 5. Кад порастем бићу...
Октобар	6. Наши рођендани – ученици сазнају датуме рођења својих другова 7. Како да учимо – уче како да уче и стекну навике у учењу 8. Полиција у служби грађана 9. Моје слободно време – како да испунимо слободно време
	2. Тема- Бонтон
Новембар	10. Бонтон у учионици 11. Поштујемо правила – поштујемо правила у школи 12. Насилје као негативна појава 13. Како неговати пријатељство – како да сачувамо и негујемо пријатељство
Децембар	14. Тегла врлина 15. Толеранција према разликама 16. Превенција и заштита деце од дрога и алкохола 17. и 18. Новогодишњи маскембал- организујемо маскембал на нивоу разреда
Јануар	19. Божић – како прослављамо Божић 20. Свети Сава – правимо пано поводом Светог Саве 22. Безбедно коришћење интернета и друштвених мрежа 22. Здравље на уста улази – чиме треба да се хранимо
Фебруар	23. Здрава храна – квиз 24. Превенција и заштита деце од трговине људима 25. Недеља здравих уста и зуба
	3. Тема- Моја осећања и ја
Март	26. Честитка за маму, баку – правимо честитку за маму или баку поводом осмог марта 27. Моја осећања 28. Дан позоришта 29. Заштита од пожара 30. Игре без граница
Април	31. Дан шале 32. Ускршњи вашар – припремамо штанд за Ускрс 33. Заштита од природних непогода
Мај	34. Моје четворогодишње путовање – представљају свој најважнији догађај у досадашњем школовању
Јун	35. Заштита од техничко-технолошких опасности 36. Желим да се представим – припремамо приредбу за крај школске године

План рада Одељењског старешине за VI разред

План рада Одељењског старешине за VI разред направљен је у складу са Протоколом о сарадњи на Програму Основи безбедности деце Министарства унутрашњих послова и Министарства просвете, науке и технолошког развоја

Септембар

1. Поновни сусрет у новој школској години (догађаји са распуста), кодекс понашања у школи, посебна правила која важе у нашој учионици
2. Усвајање планова рада за нову школску годину, подела задужења у одељењу (степен овлашћења)
3. Безбедност деце у саобраћају
4. Организација рада школе, наставне и ваннаставне активности

Октобар

5. ДЕЧЈА НЕДЕЉА - Први понедељак у октобру, Дечја права
6. Упознавање са програмом рада Дечјег савеза у школи, узајамна помоћ значај - хуманизма
7. Полиција у служби грађана
8. Правилно формирање радних навика, уређивање учионице

Новембар

9. Правилна исхрана, значај физичке активности и очување животне средине
10. Толеранција и њен значај за успешну комуникацију, богатство различитости (Међун. 16.11.)
11. Насиље као негативна појава
12. Методе успешног учења, како и колико учимо код куће, размене искуства

Децембар

13. Болести зависности, 1. децембар дан борбе против СИДЕ
14. Превенција и заштита деце од опојних дрога и алкохола
15. Религија, Православље, српска култура и традиција, секте
16. У сусрет Новој години, о култури Дочека нове године

Јануар

17. Припрема за родитељски састанак, очекивања родитеља
18. Припрема за обележавање Светог Саве

Фебруар

19. Успех и дисциплина, стање у одељењу, очекивања и могућности
20. Анализа успеха и дисциплине, мотивација и учење
21. Безбедно коришћење интернета и друштвених мрежа
22. Лажи и крађе, штетне последице, поштење круна личности

Март

23. Превенција и заштита деце од трговине људима
24. Значај склоности и интересовања за бављење одређеним послом

25. Значај правилног става родитеља према избору занимања детета, штетне последице
26. Поступно и правилно изграђивање особина битних за успех

Април

27. Екскурзија, понашање ученика у току пута и обиласка знаменитости
28. Непожељни и неприхватљиви облици понашања, како се одупрети негативним утицајима и притисцима
29. Заштита од пожара

Мај

30. Заштита од техничко технолошких опасности и природних непогода
31. Припреме и активности за обележавање Дана школе, 15. мај
32. Промене у пубертету, дечаџи-девојчице, изазови, последице
33. Ментална хигијена, очување душевног здравља

Јун

34. Разматрање успеха и дисциплине у одељењу, оцена мерило знања?
35. Како смо уредили наш пано у одељењу
36. Организација слободног времена за време распуста

У склопу Школског програма као саставни део, иду и прилози 3, 3а, 4 и 5.

Школски програм ОШ "Радоје Домановић" Манојловце за период од школске 2022/2023. године до школске 2025/2026 .године .

Школски програм ОШ "Радоје Домановић" Манојловце, припремио је Стручни актив за развој школског програма .

Исходиште за израду школског програма чине :

- Закон о основама система образовања и васпитања ("Сл. Гласник РС бр 88/17.....129/21")
- Закон о основном образовању и васпитању ("Сл.гласник РС 55/13129/21")
- Правилници о наставном плану и програму за основно образовање и васпитању
- Извештај о самовредновању у установи
- Извештај о спољашном вредновању установе
- Развојни план установе
- Извештаја о раду установе
- Услови рада у школи
- Образовне потребе ученика , родитеља и локалне заједнице

Као пратећи документи Школског програма иду и следећи прилози:

- Прилог 3.
Измене и допуне правилника
 - Прилог 4.
Упутство за дидактичко-методичка остваривања програма
 - Прилог 6.
 - Прилог 8.
Плано и програм тимова
- У склопу Школског програма као саставни део, иду и прилози 1, 1а и 2.

У Манојловцу

Председник школског одбора
